

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการการเคลื่อนไหวเรื่องสุขมวลรวมประชาชาติ
สู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง

โดย

บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด

ร่วมกับภาคีและเครือข่ายสุขมวลรวมประชาชาติ

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการการเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง

คณะผู้รับผิดชอบโครงการ

1. คุณวัลลภา แวน วิลเลียนส์วาร์ด	ผู้จัดการโครงการ
2. คุณฮันส์ แวน วิลเลียนส์วาร์ด	ผู้จัดการโครงการฝ่ายต่างประเทศ
3. คุณศจี กองสุวรรณ	ผู้ประสานงานโครงการ
4. คุณสุพจน์ ชุณหะวัณ	ผู้ประสานงานโครงการ

ฝ่ายชุมชนและสังคม

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้รับผิดชอบโครงการ สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ	หน้า
คำนำ	7
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	13
บทคัดย่อ	19
บทที่ 1 บทนำ	27
บทที่ 2 รายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม	39
2.1 เวทีเสวนา และการเสริมสร้างศักยภาพ	49
2.1.1 เวที “จีเอ็นเอชกับวิกฤตในปัจจุบัน โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ”	
2.1.2 เวที “นิยามใหม่ ‘ความสุข’ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและประโยชน์สุข”	
2.1.3 เวที “ความสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”	
2.1.4 เวที “ความสุขมวลรวมประชาชาติ กับการรื้อสร้างเศรษฐกิจโลกใหม่”	
2.1.5 เวที “นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสังคมที่ยั่งยืน”	
2.1.6 เวที “บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ: สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลง และการสร้างนโยบายอย่างมีส่วนร่วม”	
2.1.7 เวที “ชนบทกับเมืองจากความเหลื่อมล้ำสู่ความร่วมมือ”	
2.1.8 การประชุมนานาชาติครั้งที่ 2 เรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์	
2.1.9 การประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ “ทิศทางและการวัดความก้าวหน้าของสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน”	
2.1.10 เวทีวิวาระระดับโลกเรื่องจีดีพีหัวข้อ “อนาคตประเทศไทยหลังวิกฤตโลก: ความร่วมมือในภูมิภาคสู่สังคมความเป็นอยู่ที่ดี”	
2.1.11 เวทีเสวนา “เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ทางเลือกและทางรอดที่เป็นจริง?”	
2.1.12 เวทีสนทนาเวิลด์คาเฟ่หัวข้อ “Thailand Breakthrough: ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นของสังคมไทย?”	
2.1.13 เวทีเสวนา “ผู้คน การพัฒนา โลกาวัดน์ และความสุขแบบภูฐาน”	
2.1.14 เวทีเสวนา “ภูฐาน: ดินแดนแห่งความสุขในสังคมโลกยุคใหม่”	
2.2 บทความวิชาการ	69
2.2.1 ความสุขและชุมชน ความพยายามเล็กๆ ที่พุทธมณฑล โดย สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ และ ประภา คงปัญญา	
2.2.2 ก้าวไปให้พ้นแนวคิดกระแสหลัก: ความอยู่ดีมีสุขแนวคิดและการชี้นำ โดย สมบูรณ์ ศิริประชัย	
2.2.3 เทคโนโลยีสารสนเทศ กับความสุข: บทบาทของจริยธรรมกับระบบคุณค่าในการพัฒนา โดย ไสรัจจ์ หงส์ลดารมภ์	
2.2.4 พื้นที่ความรู้เชิงซ้อนระหว่างเมืองกับชนบทมองผ่านการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและมิติทางวัฒนธรรมโดย อานันท์ กาญจนพันธ์	

2.2.5	วิถีชีวิตเมืองที่เกื้อกูลชนบทโดย เดชรัตน์ สุขกำเนิด	
2.2.6	ชีวิตโลกวิฤติเพราะดัชนีชี้วัดมีจุดบอด ด้านคุณค่า: การทบทวนเครื่องชี้วัดความก้าวหน้าของสังคมในโลกที่ไม่แน่นอน โดย สุริชัย หวันแก้ว	
2.2.7	<i>From Wealth to Well-being and Nibbana Eventually</i> by Apichai Puntasen	
2.2.8	<i>Introduction to GNH Index</i> by Dasho Karma Ura	
2.2.9	<i>Measuring Genuine Progress: From GNH Indicators to GNH National Accounts</i> by Ronald Colman	
2.2.10	<i>Gross National Happiness in Bhutan: A Living Example of an Alternative Approach to Progress</i> by Alejandro Adler Braun	
2.2.11	<i>Critical Holism: A New Development Paradigm Inspired by Gross National Happiness?</i> by Hans van Willenswaard	
2.2.12	<i>Happiness and Transformative Learning</i> by Nuttarote Wungwinyoo	
2.2.13	<i>Proposal for GNH Value Education in Schools</i> by Dasho Karma Ura	
2.3	การแลกเปลี่ยนความรู้เชิงวิชาการกับฐาน	117
2.3.1	การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 4 ณ ประเทศภูฐาน	
2.3.2	การเดินทางเพื่อศึกษาดูงานความสุขมวลรวมประชาชาติและพุทธศาสนาในภาคเมืองและชนบทของภูฐาน โดยคณะผู้แทนชาวไทย	
2.3.3	การประชุมเรื่อง ประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล	
2.3.4	การประชุมเรื่อง การจัดหลักสูตรการศึกษาตามแนวความสุขมวลรวมประชาชาติ	
2.4	การพัฒนาหลักสูตรและการเชื่อมโยงเครือข่ายในประเทศลุ่มน้ำโขง	125
2.4.1	การประชุมหารือเรื่อง การจัดหลักสูตรบัณฑิตศึกษา	
2.4.2	การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 “ดัชนีความก้าวหน้าที่แท้จริง	
2.4.3	การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น”	
2.5	การจัดพิมพ์หนังสือ	133
	หนังสือ “การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 และความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นภายหลัง”	
บทที่ 3	รายงานเชิงสังเคราะห์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	135
บทที่ 4	Summary Report and Synthesis (รายงานสรุป และสังเคราะห์ ภาคภาคอังกฤษ)	173
บทที่ 5	สรุปข้อเสนอแนะจากการประชุมเพื่อนำเสนอร่างรายงานฉบับสมบูรณ์	221
บทที่ 6	ประวัติย่อของวิทยากร และผู้เขียนบทความ	225

คำนำ

ภายหลังการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 ณ จังหวัดหนองคายและกรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 22-28 พฤศจิกายน 2551 ผู้เข้าร่วมการประชุมหลายท่านกระตุ้นให้มีการทำกิจกรรมระยะยาวสืบเนื่องต่อไปอีก ด้วยเหตุนี้บริษัทสวนเงินมีมา ผู้ประกอบการสังคมซึ่งเป็นองค์กรผู้จัดการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 ได้หารือร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และแผนงานพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะด้านการสร้างเสริมสุขภาพของไทยในระดับนานาชาติ (TGLIP) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หลังจากการปรึกษาหารือกันอีกหลายครั้ง ทั้งสององค์กรได้อนุมัติการสนับสนุนโครงการ “พัฒนาหัวข้อการวิจัย” โดยได้รับทุนร่วมจากชุดโครงการเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ สกว. และแผนงานพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะด้านการสร้างเสริมสุขภาพของไทยในระดับนานาชาติ (TGLIP) ภายใต้ สสส.

ขอขอบคุณ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ดร.ชินัญญ์ กาญจนะจิตรา และดร.อภิชัย พันธเสน สำหรับความเข้าใจและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ในการดำเนินงานโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการต้นใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง ระยะเวลา 18 เดือน ซึ่งมีส่วนร่วมสร้างพลวัตในปรากฏการณ์ “วิาทะระดับโลกเรื่องจีดีพี” ซึ่งถูกใช้เป็นข้อการบรรยายสาธารณะของนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ศาสตราจารย์โจเซฟ สติกลิตซ์ ณ กระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2552 ซึ่งการประชุมนี้ถือเป็นงานที่โดดเด่นอย่างยิ่งของโครงการฯ

ความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) สื่อสารถึงการวิพากษ์เรื่องบทบาทของจีดีพีที่ครอบงำการพัฒนานโยบายสาธารณะ งานแรกเริ่มของขบวนการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงสู่กระบวนการต้นใหม่เรื่องการพัฒนาทางเลือก (การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 1 ณ กรุงทิมพู ประเทศภูฏาน ที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2547) ค่อยๆ ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีบทบาทสูงในระดับสากลดังเช่น องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) สหภาพยุโรป (European Union, EU) และคณะทำงานเรื่องการวัดผลการดำเนิน งานทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม” (Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress) ซึ่งประธานาธิบดีนิโคลาส ซาร์โกซีแห่งฝรั่งเศส เป็นผู้แต่งตั้ง โดยมี ศ.ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ เป็นประธาน

ในทางตรงข้ามนอกเหนือจากโครงการดังกล่าวของผู้ที่มีบทบาทสูงในระดับสากลแล้ว ในระดับที่เล็กลงมา โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ ได้พยายามแสวงหาหนทางแห่งองค์รวม พ้นไปจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และการแก้ไขปรับปรุง ในขณะเดียวกันสนับสนุนความต้องการในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่อยู่บนข้อมูลพื้นฐาน ในแนวทางการทำงานนี้ เราสนับสนุนความคิดเรื่อง “องค์รวมวิพากษ์” เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในการปรับแนวทางการทำงานของเครือข่ายนานาชาติที่กำลังเติบโตขึ้น (การประชุมนานาชาติจีเอ็นเอชครั้งที่ 5 ได้จัดขึ้นที่ประเทศบราซิล) กับแรงกระตุ้นจากจุดกำเนิดที่ประเทศภูฐาน ขณะที่ส่งเสริมความหลากหลายที่จำเพาะกับวัฒนธรรม ประเทศภูฐานมีขนาดเล็กในแง่จำนวนประชากร และถูกจัดเป็น “ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด” แต่ประเทศเล็กๆ เช่นนี้อาจเป็นแรงบันดาลใจเชิงสัญลักษณ์ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงของ “ฉันทามติอสังคิม” ที่ผิดพลาด ไปสู่การเริ่มต้นของ “ฉันทามติหิมาลัย”

การเริ่มต้นของโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันกับการแผ่ขยายของวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2551 เหตุการณ์นี้สร้างแรงกระตุ้นอย่างเป็นทางการสู่ “การเปลี่ยนแปลง” อย่างไรก็ดีตามในขณะนี้ ณ จุดเริ่มต้นของทศวรรษที่สองของศตวรรษที่ 21 และไม่นาน หลังการประชุมสุดยอดว่าด้วยโลกร้อนที่โคเปนเฮเกน เราสามารถสรุปได้ว่า โลก รวมถึงประเทศไทย เลือกรื้อสร้างและปรับเปลี่ยนระบบเดิมๆ มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐาน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขณะนี้จะเป็นเชิงภูมิรัฐศาสตร์และสัมพันธ์กับการเปลี่ยนดุลแห่งอำนาจภายในโลกบรุษ ความสำคัญที่กำลังเพิ่มขยายของประเทศจีนและอินเดียในภูมิภาคเอเชีย และในระดับโลกของกลุ่มประเทศจี 20 ยังไม่ก่อผลลัพธ์เป็นความก้าวหน้าที่แท้จริงที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อสรุปหลักของโครงการฯ คือ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นจริง เราต้องการความพยายามของ “3 ภาคส่วน” ได้แก่ รัฐบาล ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม สิ่งนี้จะเกิดได้จากการสร้างความเข้มแข็งให้เกิด “ภาวะผู้นำในการสร้างฉันทามติ”

ข้อสรุปนี้เป็นสิ่งสะท้อนที่ชัดเจนถึง 4 เสาหลักของความสุขมวลรวมประชาชาติ ได้แก่ ธรรมชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นธรรม การส่งเสริมวัฒนธรรม ควบคู่กับบริบทของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ถึงแม้จะเป็นเพียงเสียงเล็กๆ แต่เสียงสะท้อนจากประเทศภูฐานและขบวนการเรื่องความเคลื่อนไหวความสุขมวลรวมประชาชาติโดยรวม ยิ่งต้องได้รับการยอมรับมากกว่านี้

และนี่คือเหตุผลที่เรารู้สึกซาบซึ้งในสิ่งที่ ทีมงานผู้อุทิศตน องค์ภักดิ์ ที่ปรึกษา วิทยากร และเครือข่ายผู้เข้าร่วม ในโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ ทุก ท่าน ได้ช่วยสนับสนุนอย่างมากท่ามกลางข้อจำกัดของทีมงาน เพื่อการสร้างเครือข่ายทั้งใน ประเทศไทยและนานาชาติ ในการสานต่อการสร้างความชัดเจนผ่านการสนทนาแลกเปลี่ยนใน ประเด็นซึ่งต้องการความสนใจอย่างเร่งด่วน เพื่อการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพในทศวรรษ ที่กำลังจะมาถึง

โครงการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า “การพัฒนาโครงการวิจัย” ได้ช่วยสร้างประเด็นที่แหลมคม ด้วยแรงบันดาลใจที่เหมาะสม และนำไปสู่แผนการปฏิบัติการและการวิจัยในระยะยาวต่อไป

อนึ่ง รายงานฉบับสมบูรณ์นี้ เป็นรายงานสองภาษา ส่วนประกอบหลักเป็นภาษาไทย ในขณะที่กิจกรรม และบทความวิชาการที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ยังคงภาษาเดิมไว้ ในส่วน การ วิเคราะห์ การสังเคราะห์ และสรุปผลการดำเนินโครงการฯ มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่มี เนื้อหาคัลยคลึงกัน และในส่วนอื่นๆ จะแสดงถึงความคิดเห็นที่หลากหลายตามมุมมองของไทย และนานาชาติ โดยไม่มีการแปล

Introduction

After the 3rd International Conference on Gross National Happiness organized in Nongkhai and Bangkok, 22-28 November 2007 ('GNH3'), many participants urged to give the conference a more permanent follow-up. Suan Nguen Mee Ma social enterprise, the organizer of the GNH3 conference approached the Thailand Research Fund and ThaiHealth Foundation and after a series of consultations a proposal was approved for a **'research development' project** co-financed under the Sufficiency Economy programme of TRF and the TGLIP programme of ThaiHealth.

Thanks to the understanding and ongoing support of Ajarn Silaporn Buasai, Ajarn Churnrurtai Kanchanachitra and Ajarn Apichai Puntasen the 18-month **'GNH Movement project'** became a dynamic contribution to what later was coined *Globalizing the GDP Debate*. This was the title of the public speech of Nobel Laureate Professor Joseph Stiglitz held at the Ministry of Foreign Affairs, 22 August 2009 – the absolute highlight of the project.

Gross National Happiness (GNH) articulates critique to the dominant role of Gross Domestic Product (GDP) in public policy development. The pioneering work of the GNH movement towards change in favour of an alternative development paradigm, [the first International Conference on Gross National Happiness took place in Thimphu, Bhutan, in February 2004] gradually received support from big players in the global arena like the OECD, the EU and the Commission on Measuring Economic Performance and Social Progress initiated by French President Nicolas Sarkozy and chaired by Joseph Stiglitz.

In contrast with the above mentioned projects of the big global players, the small-scale GNH Movement project tried to explore a holistic approach, beyond data-collection and revision, while supporting the need for evidence-based public policy development. For this approach we favour the term 'critical holism'. It is important to tune the approach of a growing international network ('GNH5' took place in Brazil) with the original impulse from Bhutan while promoting culturally specific diversity. Bhutan is in terms of population a tiny, so-called 'least developed country' but, small as it is, it may inspire what symbolically has been described as the transformation of the erratic 'Washington consensus' into an emerging 'Himalayan consensus'.

The start of the GNH Movement project coincided with the outbreak of the economic crisis of 2008. This created a historic momentum for 'transformation'. However by now, the start of the second decade of the 21st century, and shortly after the Copenhagen summit, we can conclude that the world and Thailand have chosen for repair and adjustments of the old system rather than for fundamental change. Changes that are taking place, at this stage seem to be geopolitical and related to a shifting power balance within the corporate world. The growing importance of China and India in Asia, and globally of the G-20 did not (yet?) result in genuine progress towards sustainable development.

Our major conclusion is that in order to make transformation towards sustainable development work we need a 'tri-sector' effort of governments, the business sector and civil society. This requires strengthening 'consensus building leadership'.

This conclusion resonates strongly with the four pillars of Gross National Happiness: good governance, equitable economic development, promotion of culture together in a context of environmental preservation.

Although small, the voice of Bhutan and the wider GNH Movement needs to be heard, even more than before.

That is why we are grateful that the dedicated staff, partners, advisors, speakers, resource persons and participants of the GNH Movement project have all helped us tremendously to contribute, though within our limitations, to building a Thai and international network ready to continue clarifying by dialogue the issues that demand for urgent attention to be effectively addressed in the coming decade.

We hope that our 'research development' project sharpens our minds with right motivation, and will lead to longer term action and research.

Please note: This final report is bilingual. The major part is in Thai language while activities and papers conducted and written in English are reproduced as such. Thai and English reflections, analysis, synthesis and conclusions partially overlap, and the other parts express diverse opinions according to the Thai and international perspectives.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

วิกฤตเศรษฐกิจ สังคม พลังงานและปัญหาสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นไม่เพียงแต่ในประเทศไทยเท่านั้น หากทุกภูมิภาคของโลก ก็ประสบวิกฤตเช่นเดียวกัน วิกฤตการณ์ที่กำลังทวีความรุนแรงนี้ได้กระตุ้นให้หลายองค์กร และบางประเทศ หันมาทบทวนทิศทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จนละเลยการพิจารณาเรื่องความก้าวหน้าแท้จริงของสังคม คุณภาพชีวิต คุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้บริษัทสวอนเงินมีมา ภายใต้มูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป ร่วมกับองค์กรภาคี โดยการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และแผนงานพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะด้านการสร้างเสริมสุขภาพของไทยในระดับนานาชาติ (TGLIP) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) ดำเนินโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างกรอบแนวคิด สังเคราะห์และบูรณาการแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติตลอดจนการพัฒนาทางเลือก อันจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นคำถามเพื่อการวิจัยในระยะต่อไป 2) เพื่อสร้างความตระหนักแก่สังคมถึงกระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผ่านสื่อต่างๆ 3) สร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติสู่การปฏิบัติ 4) เพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายในการขับเคลื่อนความสุขมวลรวมประชาชาติ

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โครงการฯ ได้จัดกิจกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้จำนวน 14 ครั้ง มีวิทยากร และผู้ทรงคุณวุฒิชาวไทยร่วมการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปาฐกถาผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศที่มีชื่อเสียงจำนวน 63 ท่าน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วยนักวิชาการ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักธุรกิจ สื่อมวลชน และนักศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 527 คน กิจกรรมทั้งหมดที่จัดขึ้นได้สร้างกระแสความตื่นตัวในสังคมวิชาการและผู้สนใจทั่วไปที่เริ่มยอมรับแนวทางการพัฒนาทางเลือกจนมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นกระแสในสังคม โดยเห็นได้จากความสนใจในการแลกเปลี่ยน ถกเถียง และศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวความคิดในการพัฒนา และความอยู่ดีมีสุขที่แตกต่างกันหลากหลาย

2) บทความวิชาการที่มีลักษณะสหวิทยาการ กล่าวคือ เป็นการค้นคว้าที่เชื่อมผ่านสาขาวิชาต่างๆ หรือขอบเขตการศึกษาอย่างหลากหลาย เพื่อสนองตอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงของโลกปัจจุบันที่พัฒนาขึ้นอย่างซับซ้อนภายใต้เงื่อนไขใหม่ๆ เป็นบทความของ

นักวิชาการชาวไทยจำนวน 8 บทความ และนักวิชาการชาวต่างชาติ จำนวน 5 บทความ (แบ่งเป็น ภาษาไทย 6 บทความ และภาษาอังกฤษ 7 บทความ)

3) การเสริมสร้างศักยภาพของนักวิชาการและนักวิจัยของประเทศไทย ที่ดำเนินการโดยการเชิญนักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมา กล่าวปาฐกถาและแลกเปลี่ยนความรู้ จำนวน 9 ท่าน ได้แก่ ท่านมาติเยอ ริการ์ ภิษุชาวฝรั่งเศส ดาโชกรรมา อูระ จากศูนย์ฐานศึกษา ดร.โรนัลด์ โคลแมน จากศูนย์ GPI Atlantic โรเจอร์ เทอร์เรนติ ผู้ประสานงานโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEACOO) องค์กร Orionis ประเทศฝรั่งเศส จอน ฮอลล์ หัวหน้าโครงการระดับนานาชาติเรื่องการวัดความก้าวหน้าของสังคม องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ศ.ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ เฮเลนา นอร์เบิร์ก – ฮอดจ์ จากชุมชนระหว่างประเทศเพื่อนิเวศวิทยาและวัฒนธรรม ดาโชคินเลย์ ดอร์จิ ปลัดกระทรวงการสื่อสารและคมนาคมประเทศภูฐาน และ เป็ก ดอร์จิ ผู้อำนวยการศูนย์ฐานเพื่อประชาธิปไตย

4) การแลกเปลี่ยนและสร้างเครือข่ายกับประเทศภูฐาน ต้นกำเนิดแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ โดยเข้าร่วมประชุมและนำเสนอบทความจากโครงการฯ ในการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 4 เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2551 ซึ่งทำให้ได้ความรู้ ข้อมูลใหม่ๆ จากทั่วโลก รวมทั้งได้สร้างเครือข่ายกับกลุ่มคน หรือองค์กรที่ทำงานในแนวทางเดียวกัน หลังจากนั้นในเดือนตุลาคม 2552 ตัวแทนโครงการฯ ได้ร่วมการประชุมเรื่องประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ซึ่งมีตัวแทนของสถาบันพระปกเกล้า นำเสนอบทความเกี่ยวกับประชาธิปไตยในประเทศไทย และเมื่อเดือนธันวาคม 2552 ตัวแทนโครงการฯ ได้รับเชิญให้เข้าร่วมการประชุมเรื่อง การจัดการศึกษาตามแนวทางจีเอ็นเอช ซึ่งเกิดจากความพยายามสร้างรากฐานจีเอ็นเอชในภูฐานให้แข็งแกร่งผ่านการศึกษานอกจากนั้น คณะชาวไทยซึ่งรวมถึงตัวแทนโครงการฯ และภิกษุณีได้เดินทางไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับความสุขมวลรวมประชาชาติ และพุทธศาสนาในพื้นที่เมือง และชนบทของประเทศภูฐานเมื่อ เมษายน 2552

5) การเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขงร่วมกับมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ด้วยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม “ดัชนีความก้าวหน้าที่แท้จริง” ระหว่างวันที่ 27-30 มกราคม 2552 และการฝึกอบรม “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น” ระหว่างวันที่ 11-16 ตุลาคม 2552 มีผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมจากประเทศพม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา ไทย และภูฐานรวมจำนวน 72 คน ผลที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญคือเกิดแผนการเรียนรู้และการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในลุ่มน้ำโขง

6) การจัดหลักสูตรการศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและการพัฒนา มีการจัดประชุมเพื่อพัฒนาหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษา และได้ถูกนำไปขยายผลเกิดความร่วมมือระหว่างคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเสรียวโกเศศ – นาเคประทีป รวมทั้งศูนย์ฐานศึกษา ประเทศภูฐาน กลายเป็นโครงการระยะยาวในการจัดตั้ง **“สำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุข”** (School for Wellbeing Studies and Research: SfW) ซึ่งเป็นสำนักคิด และศูนย์การเรียนรู้อิสระ มีพันธกิจในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสานเสวนาและถกเถียงอย่างสาธารณะว่าด้วยเรื่องคุณภาพชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการจัดการเรียนภาคฤดูร้อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ การสำรวจค้นคว้า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ และการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายอันจะนำไปสู่สังคมที่ดีและมีสุข

7) การจัดพิมพ์หนังสือเพื่อประกอบการประชุมและการแลกเปลี่ยนในโครงการนี้ที่จัดพิมพ์เสร็จสิ้นแล้วจำนวน 3 ต้นฉบับคือ ดัชนีโลก (ไม่) มีสุข โดยนิค มาร์คส์และคณะ ความสุข: คู่มือพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญที่สุด โดย มาติเยอ ริการ์ เรื่องราวในดินแดนแห่งความสุข โดย ดาไซคินเลย์ ดอร์จีและหนังสือที่อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดพิมพ์ คือ การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 และความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหนังสือภาษาอังกฤษ

8) การรายงานความเคลื่อนไหวของโครงการ และการขับเคลื่อนแนวคิดที่เกี่ยวข้องใน www.gnh-movement.org

ผลการดำเนินโครงการฯ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มีข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้

1) ได้องค์ความรู้ที่สังเคราะห์จากการดำเนินโครงการ โดยมีประเด็นสำคัญที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม ได้แก่

1. เป้าหมายของสังคมคืออะไร: วิวาทะเรื่องจีดีพี ปัจจุบันเศรษฐกิจคือหัวใจในการขับเคลื่อนเกือบทุกเรื่องในโลกเสรีนิยม ดังนั้นเมื่อพูดถึงเป้าหมายของสังคมโดยทั่วไปจะคิดถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในทัศนะของนักเคลื่อนไหวทางสังคมนักคิด นักปรัชญาส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า เป้าหมายคือ ความสุข
2. ท่ามกลางวิกฤตยังมีโอกาสที่ซ่อนอยู่สำหรับเป้าหมายใหม่ในสังคม การเกิด समस्याหนักถึงปัญหาต่างๆ รวมทั้งความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะสร้างเป้าหมายใหม่ในการพัฒนา มีแนวคิดและข้อเสนอแนะดีๆ เกิดขึ้นมากมาย หากแต่สิ่งที่ท้าทายกว่านั้นก็คือ การนำแนวคิดเหล่านี้มาสู่ปฏิบัติการเพื่อสร้างทิศทางใหม่ของ

แลกเปลี่ยน ถกเถียง และศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวความคิดที่แตกต่างหลากหลาย ส่วนนักเศรษฐศาสตร์ในภาคปฏิบัติก็จะนำความคิดใหม่ๆ เหล่านี้ไปพิจารณาแนวทางการทำงานของตนเอง

3) เกิดเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติสู่การปฏิบัติ เช่น Global Project for Measuring Progress of Societies ที่มีองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เป็นองค์กรร่วมดำเนินงานหลัก ได้ตกลง ให้คำปรึกษา และแนะนำแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด (best practice) เรื่องการวัดความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคม สนับสนุนเรื่องหลักสูตรฝึกอบรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และสนใจเรื่องการพัฒนาดัชนีวัดความก้าวหน้าที่แท้จริงของประเทศไทย รวมทั้งสนับสนุนการจัดการประชุมแบบโต๊ะกลม ของภาคส่วนต่างๆ ในสังคมไทย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวคิด และตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับสังคมไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายในการขับเคลื่อนความสุขมวลรวมประชาชาติ ของโครงการฯ คือ

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการในระยะยาวที่จะเกิดขึ้นได้จากการสร้างสำนักคิดอิสระขึ้นมาเพื่อสนับสนุน และควรสร้างเวทีเพื่อการศึกษาค้นคว้าเรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี จากมุมมองทางศาสนาต่างๆ และทางโลก ซึ่ง “สำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” (School for Wellbeing Studies and Research) สามารถทำหน้าที่นี้ พร้อมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนในระดับนานาชาติ
2. งานวิจัยควรเป็นไปในแนวทางเพื่อสร้าง “ภาพจำลองอนาคต” (Future Scenario) การพัฒนาของสังคม หนึ่งในภาพจำลองคือ สังคมเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing Society) ซึ่งจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายทราบเรื่องทางเลือก และผลกระทบในระยะยาวของการพัฒนา จากนั้นควรทำการศึกษาเปรียบเทียบภาพจำลองเหล่านี้ เพื่อไปสู่การจัดทำบัญชีประชาชาติเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี ตามกรอบแนวคิดของ โครงการระดับโลกฯ ของ OECD ตัวอย่างเช่น การศึกษาเปรียบเทียบภาพจำลอง ระหว่างภาคเกษตรอุตสาหกรรม กับภาคเกษตรอินทรีย์ ในประเทศไทย
3. ดำเนินการค้นคว้าวิจัย และแลกเปลี่ยนกับยุโรป เรื่องรูปแบบรัฐสวัสดิการ โดยเน้นแนวคิดทางเลือกของตะวันออก โดยเฉพาะ ประเด็น ระดับความพอเพียง (Sufficiency Level) ซึ่งนำมาใช้ในการสร้างดัชนีจีเอ็นเอสในภูฐาน ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประเทศไทย

4. ส่งเสริมให้นักปฏิบัติการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีส่วนร่วมในการค้นคว้าวิจัยของ “สำนักอิสระ” เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้การศึกษามีชีวิตชีวา
5. พัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการพัฒนา นโยบายสาธารณะเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะในเรื่อง การสร้างเกมส์จำลอง และ เครือข่ายสังคมบนอินเทอร์เน็ต
6. ลงทุนสร้างทรัพยากรมนุษย์ด้วยการสนับสนุน โครงการสร้างงานให้บัณฑิตจบใหม่ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะในด้านสื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชน เยาวชนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงควรได้รับ โอกาสเป็นกลุ่มดำเนินการทดลอง รวมทั้งสนับสนุนให้เยาวชนจำนวนหนึ่งมีโอกาสเข้าร่วม “หลักสูตรภาคฤดูร้อนเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” ครั้งที่ 1 ของสำนักอิสระเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี
7. สนับสนุนให้ คณะทำงานเรื่องการวัดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม ทำงานต่อเนื่องไป โดยนำงานวิจัยจากฐาน และไทย มาสนับสนุนกระบวนการทำงาน จากมุมมองของประเทศด้อยพัฒนา และประเทศกำลังพัฒนา
8. ประเทศไทยสามารถเป็นเวทีศึกษา วิจัย แลกเปลี่ยนระดับนานาชาติ และระหว่างภาคส่วนต่างๆ เรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี โดยต้องเริ่มจากวิสัยทัศน์ในประเทศไทย ขยายไปสู่การสร้างเครือข่ายในระดับภูมิภาค และมีบทบาทในขบวนการคิดใหม่เชิงโครงสร้างของโลก

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว สามารถสรุปเป็นหัวข้องานวิจัยการวิจัยต่อเนื่องได้ 4 หัวข้อ คือ

- 1) ด้านชนบท เป็นการวิจัยเปรียบเทียบการเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ ทั้งในเชิงต้นทุน นิเวศและปัจจัยภายนอก
- 2) ด้านเมือง เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการใช้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์
- 3) เรื่องกรรมสิทธิ์ร่วม (Common Property) สู่เศรษฐกิจเพื่อการแบ่งปัน (Sharing economy) โดยคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่หลากหลาย
- 4) การพัฒนาทางเลือก อดีต ปัจจุบันและอนาคตในบริบทของการขับเคลื่อนไปสู่ความก้าวหน้าของสังคมที่แท้จริง

บทคัดย่อ

โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นโครงการที่บริษัทสวนเงินมีมา ภายใต้มูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และแผนงานพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะด้านการสร้างเสริมสุขภาพของไทยในระดับนานาชาติ (TGLIP) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) ดำเนินโครงการโดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างกรอบแนวคิด สังเคราะห์และบูรณาการแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติตลอดจนการพัฒนาทางเลือก อันจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นคำถามเพื่อการวิจัยในระยะต่อไป 2) เพื่อสร้างความตระหนักแก่สังคมถึงกระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผ่านสื่อต่างๆ 3) สร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติสู่การปฏิบัติ 4) เพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายในการขับเคลื่อนความสุขมวลรวมประชาชาติ

ดำเนินงานโดยจัดเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ขึ้น 14 ครั้ง เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและต่างชาติมาจำนวน 63 ท่านมากล่าวปาฐกถา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหัวข้อที่เกี่ยวข้อง เชิญบทความจากนักวิชาการชาวไทยและต่างชาติเพื่อสร้างองค์ความรู้ และความตระหนักแก่สังคมในกระบวนการทัศน์ด้านการพัฒนา จำนวน 13 บทความ ซึ่งได้รับการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์และตีพิมพ์ในรูปแบบหนังสือ เกิดการสร้างเครือข่ายนักพัฒนาจากประเทศลุ่มน้ำโขง และการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการดำเนินความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในแต่ละประเทศจำนวน 2 ครั้ง โครงการฯ โดยผู้แทนได้เข้าร่วมประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 4 ณ กรุงทิมพู ประเทศภูฏาน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้เชิงวิชาการระหว่างประเทศไทยและภูฏาน การเข้าร่วมการประชุมนานาชาติพุทธเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาหลักสูตรความสุขมวลรวมประชาชาติซึ่งขยายผลเป็น School for Wellbeing Research and Studies

ผลการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้รับจากดำเนินโครงการ พบว่าการพัฒนาภายใต้กระบวนการทัศน์เดิมที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดวิกฤตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงเกิดความเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อความ สุข ความสุขที่แท้จริงด้านอัตวิสัย เป็นเรื่องภายในจิตใจที่มีเมตตากรุณา เป็นสภาวะของจิตที่เป็นบวก สร้างสรรค์ และอยู่บนพื้นฐานทางจริยธรรม ส่วนเป้าหมายของความสุขของสังคมหรือ

ความสุขมวลรวมประชาชาติ ในเชิงภาววิสัยคือ ความเป็นอยู่ที่ดี อันเป็นการสร้างสภาวะที่เอื้อต่อประชาชนเพื่อการไปถึงความสุขแท้จริงภายใน

ในด้านการขับเคลื่อนไปสู่สังคมที่มีความสุข ได้เกิดความร่วมมือ และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งในระดับภูมิภาค และระดับโลกในการขับเคลื่อนไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของสังคม กับทั้งองค์กรระหว่างประเทศ และผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และเป็นห่วงเรื่องการพัฒนาบนฐานคิดที่ดี และในที่สุดได้เกิดการจัดตั้งสถาบันวิชาการอิสระเพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้โดยตรงและมีความเป็นอิสระทางวิชาการ คือ School for Wellbeing Studies and Research โครงการฯ มีข้อเสนอว่า ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยค้นคว้าในเรื่องศาสตร์แห่งความสุขที่มีลักษณะสหวิทยาการ รวมทั้ง เชื่อมโยงเครือข่ายนักวิจัยภายในประเทศและแลกเปลี่ยนความรู้เชิงวิชาการร่วมกับนักวิจัยในสถาบันวิชาการต่างประเทศที่มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้มาอย่างยาวนาน

สุดท้าย โครงการฯ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการนำองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้ไปปฏิบัติ คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการในระยะยาว ที่จะเกิดได้จากการสร้างสำนักคิดอิสระขึ้นมาเพื่อสนับสนุน และการศึกษาค้นคว้าเรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี จากมุมมองทางศาสนาต่างๆ และทางโลก ซึ่ง “สำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” จะทำหน้าที่นี้ พร้อมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับนานาชาติ โดยเน้นงานวิจัยเพื่อสร้าง “ภาพจำลองอนาคต” (Future Scenario) การพัฒนาของสังคม หนึ่งในภาพจำลองคือ สังคมเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing Society) ซึ่งจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายทราบทางเลือก และผลกระทบของการพัฒนา จากนั้นควรทำการศึกษาเปรียบเทียบภาพจำลองเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น การศึกษาเปรียบเทียบภาพจำลอง ระหว่างภาคเกษตรอุตสาหกรรม กับภาคเกษตรอินทรีย์ ในประเทศไทย รวมทั้ง ดำเนินการค้นคว้าวิจัย และแลกเปลี่ยนกับยุโรป เรื่องรูปแบบรัฐสวัสดิการ โดยใช้แนวคิดทางเลือกของตะวันออก โดยเฉพาะ ประเด็น ระดับความพอเพียง (Sufficiency Level) และ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่งเสริมให้นักปฏิบัติการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีส่วนร่วมในการค้นคว้าวิจัยของ “สำนักอิสระ” เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้การศึกษามีชีวิตชีวา ร่วมด้วยการพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะเรื่อง การสร้างเกมส์จำลอง และเครือข่ายสังคมบนอินเทอร์เน็ต ที่จะได้รับการสนับสนุนจากการลงทุนสร้างทรัพยากรมนุษย์ด้วยการสนับสนุน โครงการสร้างงานให้บัณฑิตจบใหม่ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี และการสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชนในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง รวมทั้งสนับสนุนให้เยาวชนจำนวนหนึ่งมีโอกาสเข้าร่วม “หลักสูตรภาคฤดูร้อนเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” ครั้งที่ 1 ของสำนักอิสระ

นอกจากนี้ ต้องสนับสนุนให้ คณะทำงานเรื่องการวัดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม ทำงานต่อไป โดยนำงานวิจัยจากภูฐาน และไทย มาสนับสนุนกระบวนการทำงาน จากมุมมองของประเทศด้อยพัฒนา และประเทศกำลังพัฒนา

ประเทศไทยสามารถเป็นเวทีศึกษา วิจัย แลกเปลี่ยนระดับนานาชาติ และระหว่างภาคส่วนต่างๆ เรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี โดยต้องเริ่มจากวิสัยทัศน์ในประเทศไทย ขยายไปสู่การสร้างเครือข่ายในระดับภูมิภาค และมีบทบาทในขบวนการคิดใหม่เชิงโครงสร้างของโลก

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว สามารถสรุปเป็นหัวข้องานวิจัยการวิจัยต่อเนื่องได้ 4 หัวข้อ คือ

- 1) ด้านชนบท เป็นการวิจัยเปรียบเทียบการเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ ทั้งในเชิงต้นทุน นิเวศและปัจจัยภายนอก
- 2) ด้านเมือง เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการใช้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์
- 3) เรื่องกรรมสิทธิ์ร่วม (Common Property) สู่เศรษฐกิจเพื่อการแบ่งปัน (Sharing economy) โดยคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่หลากหลาย
- 4) การพัฒนาทางเลือก อดีต ปัจจุบันและอนาคตในบริบทของการขับเคลื่อนไปสู่ความก้าวหน้าของสังคมที่แท้จริง

Abstract

The GNH Movement project is a follow-up to the 3rd International Conference on Gross National Happiness (GNH3) held in Nongkhai and Bangkok, Thailand, November 2007. It was implemented by Suan Nguen Mee Ma social enterprise under the aegis of the Sathirakoses Nagapradipa Foundation. The project is kindly supported by Thailand Research Fund and Thailand Global Link Initiative Program of Thai Health Promotion Foundation. During the project we worked together with a diversity of partners.

This project aims:

- To explore Thai impulses towards social transformation inspired by Gross National Happiness, in the context of contemporary local, national and international (Mekong, ASEAN, Asia, global) trends and social movements
- More specifically to provide a platform for exchanges on Thai responses to the *Global GDP Debate* and related efforts to 'redefine progress'
- To formulate policy development recommendations to stakeholders, and to strengthen 'wellbeing'-driven public policy development prioritizing 'Quality of Life' or 'Social Quality'
- To explore and design a participatory 'action-research' framework that will strengthen concrete initiatives towards change in Thailand in collaboration with likeminded Asian and global partners, by experimentation and reflection on actions undertaken
- To broaden the participatory 'action-research' network with communication and strategic media development
- To draft and build consensus towards a conceptual framework that will support development of synthesis between the diversity of initiatives and research efforts
- To identify areas for capacity building and to develop transformative as well as ICT supported educational tools

The 18 months' project consisted of

- a series of 12 workshops/forum-meetings/public lectures/dialogues in a variety of formats;
- a number of academic papers (6 in Thai language and 6 in English);
- international exchanges and training;
- as well as a process to guide and digest the planning and implementation.

- The project also provided opportunities for Thai persons to participate in international activities (in Thailand and abroad) and to network with persons delegated from organizations with common interests.

We happened to organize much more activities than planned, both because a real *flow* started driving our process, and because we received additional funding later during the project cycle (“NPI Project”).

Involvement of local resource persons and participants (ultimately a network of around 300 active participants) was initiated with increased special attention for the distinct roles governments, the business sector and civil society are required to play in a possible development scenario towards transformation.

Transformation implies fundamental change of the present world architecture, social structures at local levels, as well as re-examining “inner culture”.

A variety of exchanges between partners in Thailand and Bhutan were realized; as well as networking and training with (young) NGO representatives from the Mekong region. Overseas resource persons from North America and Europe had an important input including analytic content and impulses for innovation in the research-development process leading to the establishment of the School for Wellbeing Studies and Research.

An important momentum was the comprehensive update provided by the 4th International Conference on Gross National Happiness, held in Thimphu, Bhutan, November 2009. Here the GNH Index was formally launched by the Prime Minister of Bhutan. He pointed at the importance of the GNH philosophy as well as the GNH Index for the development of Bhutan’s newly born democracy. The coronation of the new King and the adoption of the first Constitution, all in the same year 2008, completed the realization of a ‘Great Turning’ for Bhutan. It can be seen as an offering to the world craving for rejuvenation/transformation of its institutions and value-systems, and a mutual learning opportunity with possible implications for the shaping of ‘globalization’ – with an increasing counter-movement driven by the need for ‘localization’.

The highlight of the project without doubt was the visit of Nobel Laureate Dr. Joseph Stiglitz which included three public meetings and private consultations. In his speech at the Ministry of Foreign Affairs titled **‘Globalizing the GDP Debate’**

Dr. Stiglitz gave an overview of the outcome of the Stiglitz-Sen-Fitoussi report commissioned by President Sarkozy of France. In short:

If we have poor measures, what we strive to do, say increase GDP, may actually contribute to a worsening of living standards.

However, our conclusion is that replacing standards with new or alternative ones does not make any difference if they are not based on new policies. Any new indicator, standard, index can be only effective if it monitors new policies.

บทที่ 1 บทนำ

โครงการการเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติสู่กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง

ความเป็นมา

เป็นระยะเวลากว่า 50 ปีที่ผ่านมาที่ประเทศไทยและเกือบทุกประเทศทั่วโลกล้วนมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และคลี่คลายมาเป็นการพัฒนาประเทศกระแสหลักที่มุ่งเน้นแต่การเจริญเติบโตทางตัวเลขของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวนี้ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยการเร่งเผาผลาญเชื้อเพลิงจำนวนมากนี้ได้ก่อให้เกิดการทำลายภาวะบรรยากาศโลกอันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาโลกร้อนในปัจจุบัน ไม่นับการใช้สารเคมีที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนในดิน น้ำ อากาศ นอกจากนั้นหากมองจากมิติสุขภาวะทางสังคม (Social well-being) จะพบปัญหาสังคม ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของประชาชน แม้แต่ปัญหาสุขภาพต่างๆ อาทิ โรคเครียด และปัญหาทางสุขภาพจิต โรคหัวใจ โรคความดันที่มีสาเหตุมาจากรูปแบบการใช้ชีวิต รวมความแล้วเส้นทางการพัฒนาที่ผ่านมานี้ได้สะสมปัญหาที่สร้างผลเสียเกินกว่าจะสร้าง “ความสุข” ให้กับประชาชน

แต่ในขณะเดียวกันก็ได้เกิดความพยายามที่จะแก้ไขปรับปรุงแนวคิดในการพัฒนาที่อิงกับการขยายตัวของจีดีพีเป็นหลัก อันเนื่องมาจากผลเสียที่มีต่อคุณภาพชีวิต คุณภาพสังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม แนวคิดและความพยายามดังกล่าวที่เรียกรวมๆ กันว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หรือการพัฒนาทางเลือกนี้ ได้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น

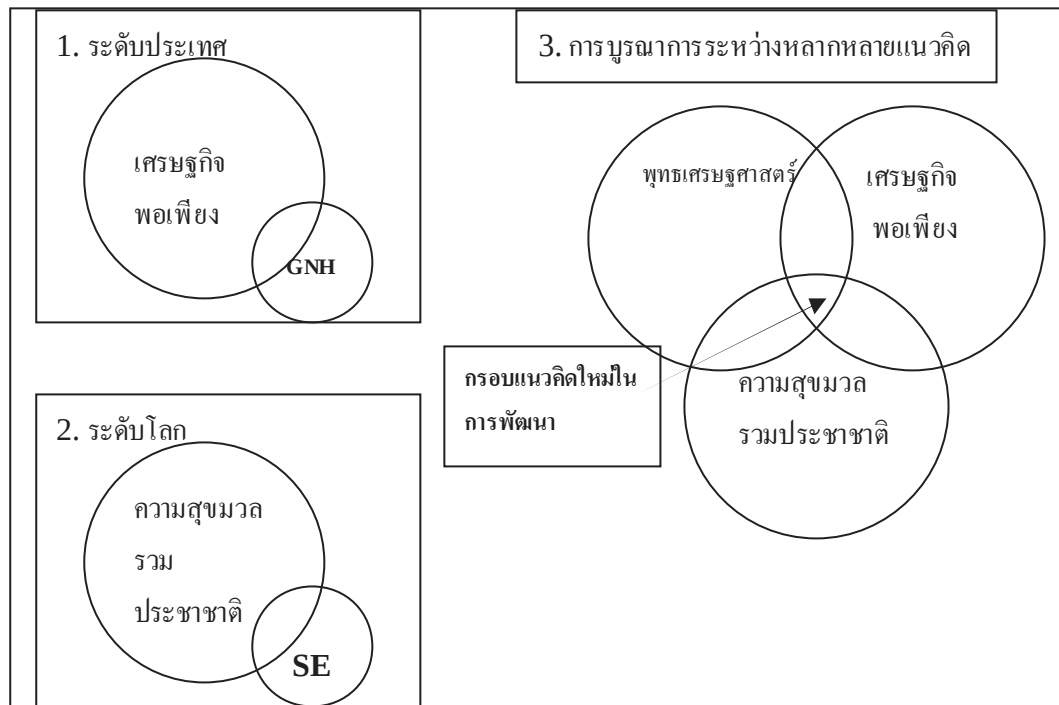
จนมาถึงการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 ซึ่งมีหัวข้อ “สู่การปรับเปลี่ยนในระดับโลก: โลกทัศน์นำพาซึ่งความแตกต่าง” ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 22-24 พ.ย. 2551 ณ วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย และวันที่ 26-28 พ.ย. 2551 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย มูลนิธิเสรียวโกเศศ-นาคะประทีป (บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด) ศูนย์ฐานการศึกษา แผนงานพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะด้านการสร้างเสริมสุขภาพของไทยระดับนานาชาติ (TGLIP) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

ที่ประชุมได้อภิปรายถึงการพัฒนาระแสหลักที่คำนึงถึงความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แต่กลับก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและขาดความเป็นธรรมต่อสังคม ดังนั้นจึงเกิดการเสนอแนวความคิดใหม่ๆ ที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับคุณภาพ

ชีวิต ได้แก่เศรษฐกิจพอเพียง ความสุขมวลรวมประชาชาติ และเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ รวมทั้งบริบทสังคมโลกที่กำลังเคลื่อนไหวในเรื่องทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และการตั้งคำถามต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเกณฑ์เพียงอย่างเดียว ในประเทศไทยมีดัชนีความสุขมวลรวม การพัฒนาดัชนีวัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน ดัชนีคุณภาพชีวิต ดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ ส่วนในระดับนานาชาติ อาทิเช่น ดัชนีชี้วัดการพัฒนาของมนุษย์(Human Development Index-HDI) และดัชนีความสุขของโลก (Happy Planet Index-HPI)

การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติ ครั้งที่ 3 ได้จัดประกายให้สังคมไทยส่วนหนึ่งตั้งคำถาม ทบทวนแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาและแสวงหาการพัฒนาทางเลือกที่สร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จนเกิดเครือข่ายนักวิชาการหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักธุรกิจและสื่อมวลชนมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเห็นควรขยายผลที่ได้จากการประชุมไปสู่การขับเคลื่อนขบวนการความเคลื่อนไหวเพื่อศึกษาการพัฒนาทางเลือก ด้วยการเชื่อมโยงความสุขมวลรวมประชาชาติเข้ากับแนวคิดหลักในการพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบันได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียงและพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีความเชื่อมโยงดังต่อไปนี้

- ในระดับประเทศไทย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้รับการยอมรับและความสนใจจากสาธารณะมากกว่า ความสุขมวลรวมประชาชาติ เนื่องจากได้รับการสถาปนามาก่อน และมีการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานในทุกภาคส่วน (ดู 1)
- ในระดับโลก ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุข และความสุขมวลรวมประชาชาติ ได้รับความสนใจจากหลากหลายประเทศ และหลากหลายภาคส่วน เนื่องจากเป็นสิ่งที่หลายวัฒนธรรมมองว่าเป็นเป้าหมายของชีวิต ความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ทำให้มีการศึกษาวิจัย และปฏิบัติการในประเด็นเกี่ยวกับความสุขอย่างกว้างขวาง (ดู 2)
- ในขณะเดียวกัน มีการเสนอแนวทางเลือกใหม่ๆ ในการให้คำนิยาม และการดำเนินการเรื่อง การพัฒนา หรือ ความก้าวหน้า และความกินดีอยู่ดี ตลอดจนความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติ ตั้งแต่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นต้นมา แนวทางต่างๆ เหล่านี้ มีทิศทางไปในกระแสเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถบูรณาการ เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดทางเลือกใหม่ได้ (ดู 3)

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงและขับเคลื่อนแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ ควบคู่ไปกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและพุทธเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวมาในข้างต้น บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด จึงเสนอโครงการการเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติสู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อสังเคราะห์ความรู้ (Synthesize research and content development) อันจะนำไปสู่การสร้างความตระหนักและการขับเคลื่อนสังคม (Social movement) รวมทั้งการนำเสนอแนวคิดเชิงนโยบายอย่างมีส่วนร่วม (Participatory policy advocacy) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างกรอบแนวคิด สังเคราะห์และบูรณาการแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ วิวาทะเรื่อง จีดีพี การตั้งคำถามเรื่องความสุข ความพอเพียงและทิศทางการพัฒนา ตลอดจนแนวคิดที่สอดคล้องในด้านนี้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นคำถามเพื่อการวิจัยในระยะต่อไป

2. เพื่อสร้างความตระหนักแก่สังคมในกระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง ความหมายของความสุข ความพอเพียงและการตั้งคำถามต่อจีดีพี รวมทั้งทิศทางการพัฒนาและเสริมสร้างคามเข้มแข็งให้กับเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติ โดยการเผยแพร่

ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ อาทิ เว็บไซต์ จุลสาร หนังสือ และการจัดเวทีสังเคราะห์เรียนรู้ร่วมกันทั้ง รายงาน บทความวิชาการ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ไปยังสื่อต่างๆ

3. สร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ อาทิ นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจและสื่อมวลชน ในการขับเคลื่อนแนวคิดความสุขมวลรวม ประชาชาติสู่การปฏิบัติ

4. เพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายในการ ขับเคลื่อนความสุขมวลรวมประชาชาติ

บทบาทของประเทศไทยกับความร่วมมือในระดับสากลต่อข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของโครงการฯ นี้ตั้งแต่เริ่มต้น

ในฐานะที่ประเทศไทยมักถูกมองว่าเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ และมีบทบาทอย่าง สำคัญต่อภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งในด้านความสำเร็จและความล้มเหลวที่พึงหลีกเลี่ยงจากการพัฒนา ทางเศรษฐกิจที่มากเกินไปแล้ว ประเทศไทยยังเป็น “ห้องทดลอง (ทางสังคม) ในระดับโลก” สำหรับการพัฒนานโยบาย ในฐานะที่ประเทศไทยอยู่ตรงกลางระหว่างประเทศพัฒนา อุตสาหกรรมอย่างเต็มที่ กับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา และการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนา ภาคเมืองกับภาคชนบท ประเทศไทยยังมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งที่พร้อมจะ เอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิดที่แตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในเรื่องแนวทางการพัฒนาต่างๆ ซึ่งรวมทั้งแนวปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่แล้วด้วย

ดังนั้นประเทศไทยสามารถที่จะมีบทบาทต่อความพยายามที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยน เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือการพัฒนาทางเลือกที่มุ่งเน้นเรื่องความอยู่ดีมีสุข ความสุขมวลรวม ประชาชาติ เศรษฐกิจพอเพียง และพุทธเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งดัชนีต่างๆ ที่ได้มีการริเริ่มมากขึ้น และเพื่อให้การก่อรูปนี้เป็นจริง จึงควรจัดให้มีเวทีที่ตั้งอยู่บนมุมมองในระยะยาว และบนรากฐาน ที่แข็งแรงในเรื่องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการขับเคลื่อนสังคม อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ในระดับโลกร่วมกันกับองค์กรและเครือข่ายที่มีอยู่ในภูมิภาคต่างๆ นอกเหนือจากภายในประเทศ ไทย ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง หากขยายไปในภูมิภาคอื่นๆ ที่กำลังมีการรวมตัวกันมากขึ้นเรื่อยๆ

โดยมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายของหลายภาคส่วน(multi-stakeholder network) ได้แก่ ภาครัฐ ภาคสังคม ภาคธุรกิจ รวมกับนักวิชาการ สื่อ ผู้นำด้านศาสนธรรมและเยาวชน
2. การสร้างกรอบการทำงานที่มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ในแนวทางการพัฒนา นโยบายเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) และนวัตกรรมทางสังคมต่างๆ เพื่อสุข ภาวะของสังคมร่วมกัน(social well-being)

3. จะมีการทำงานด้านตัวชี้วัด หรือดัชนีที่เหมาะสมทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ
4. การส่งเสริมเครือข่ายและการพัฒนาศักยภาพด้านงานวิจัยในระดับประเทศและสากล
5. การใช้อำนาจให้เกิดการพัฒนาเรื่องการสร้างภาวะผู้นำและการส่งเสริมเยาวชนในด้านนี้
6. การมีส่วนร่วมของสาธารณะต่อเวทีนี้ผ่านการเชื่อมโยงด้านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ

แนวคิดหลักโครงการ (Concept)

การศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในฐานะการพัฒนาทางเลือก และการเคลื่อนไหวเรื่องการพัฒนาแนวทางพัฒนา ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล โดยสอดคล้องประสานกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและการตั้งคำถามต่อแนวทางการพัฒนาประเทศที่ใช้จีดีพีเป็นตัวตั้ง รวมทั้งการถามหาความหมายเรื่องความสุข ดังตารางความสัมพันธ์

แนวคิด	วิธีการ	ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย
เศรษฐกิจพอเพียง	1. พอประมาณ 2. มีเหตุผล 3. มีภูมิคุ้มกัน	เป็นกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) อันมีเป้าหมายเพื่อ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”
พุทธเศรษฐศาสตร์	ลดทุกข์	ความสุขและความยั่งยืน
ความสุขมวลรวมประชาชาติ	1. เศรษฐกิจที่เป็นธรรม 2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3. การส่งเสริมวัฒนธรรม 4. การมีธรรมาภิบาล	ความสุขและความยั่งยืน

การวัดและการพัฒนาของการพัฒนาเนื้อหา (Measurement and Content Development)

ในช่วงระยะเวลา 18 เดือน จะมีพัฒนาการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้และแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาเนื้อหาของโครงการได้ดังนี้

1. จากเวทีการประชุมสัมมนา

1.1 การรวบรวมแนวคิดภายในประเทศไทยภายใต้แนวคิดหลักของโครงการ การเชิญ บทความวิชาการ วิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิจัยและการระดมความคิดเห็นจาก เครือข่ายผู้เข้าร่วมในเวทีประชุมสัมมนาทั้งหมด ซึ่งจะนำมาสู่การรายงานสรุป การเชื่อมโยงเนื้อหา เปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการบูรณาการเนื้อหาความรู้

1.2 การเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้ในระดับนานาชาติภายใต้แนวคิดหลักของโครงการ การ เชิญบทความวิชาการ วิทยากรและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เพื่อการแลกเปลี่ยนและการระดม ความคิดเห็นให้แหลมคมมากขึ้น รวมทั้งการทบทวนหนังสือและวรรณกรรมในด้านนี้

2.การเข้าร่วมในการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 4 (ระหว่างวันที่ 24-26 พฤศจิกายน 2551) ณ ประเทศภูฐาน ซึ่งจะมีการนำเสนอดัชนีจีเอ็นเอชโดยศูนย์ภูฐาน ศึกษา ซึ่งได้ทำการสำรวจวิจัยทั่วประเทศในเรื่องนี้มาเป็นระยะเวลา 3 ปี ร่วมกับนักวิชาการ นักวิจัยและที่ปรึกษาในแนวทางการพัฒนาทางเลือกจากหลายประเทศ

3.การเชื่อมโยงเครือข่ายนักวิชาการทั้งในระดับประเทศและในระดับนานาชาติภายใต้ แนวคิดหลักของโครงการ ได้แก่ แนวคิดเรื่องการพัฒนาทางเลือกและทิศทางการพัฒนา การตั้ง คำถามเรื่องความหมายในเรื่องของความสุข ความพอเพียงและการตั้งคำถามต่อจีดีพี

4.การรายงานเนื้อหาบทวิเคราะห์ และการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จาก เครือข่ายผู้มีส่วนร่วมต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการรณรงค์ต่อสาธารณะวงกว้าง

5.การจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งโครงการนำร่องใน เรื่องการเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ ร่วมกับแนวคิดอื่นๆ ที่สังเคราะห์สู่กระบวนการ ทศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง

6.การจัดทำเนื้อหาเพื่อการจัดพิมพ์หนังสือ ซึ่งรวมบทความวิชาการทั้งจากภายในประเทศ และต่างประเทศที่ได้นำเสนอในเวทีประชุมสัมมนา และเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้อง

7.การประชุมเครือข่ายจีเอ็นเอชและที่เกี่ยวข้องในประเทศลุ่มน้ำโขง เพื่อการเชื่อมโยง แลกเปลี่ยน

8.การจัดหลักสูตรการศึกษาเรื่องจีเอ็นเอชกับการพัฒนา ในเชิงหลักสูตรสัมมนา เพื่อ พัฒนาเนื้อหาและแนวคิดให้กว้างขวางลึกซึ้งต่อไป โดยเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาที่เน้นด้าน การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม (development for social transformation)

แผนงานของโครงการ

โครงการฯ ประกอบด้วยแผนงานด้านการจัดเวทีบูรณาการและสังเคราะห์ความรู้ และการ พัฒนาศักยภาพของเครือข่ายผู้มีส่วนร่วม ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอในหัวข้อต่อไป แผนงานมี ตารางสรุปภารกิจแบ่งตามองค์กรที่ให้การสนับสนุนดังนี้

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	แผนงานพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะด้านการสร้างเสริมสุขภาพของไทยระดับนานาชาติ (TGLIP)
1. เวทีการสังเคราะห์และบูรณาการความรู้อย่างน้อย 7 ครั้ง 2. บทความวิชาการอย่างน้อย 10 ฉบับ 3. การแลกเปลี่ยนทางวิชาการ 4. รายงานสรุป 5. การสังเคราะห์ 6. การจัดทำโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะต่อไป	1. เครือข่ายระหว่างประเทศ 2. การนำเสนอมุมมองจากผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ 3. การเสริมสร้างศักยภาพ 4. หลักสูตรสัมมนาระดับมหาวิทยาลัย 5. การพัฒนาหลักสูตรด้านนี้ 6. การจัดพิมพ์หนังสือ 7. การเผยแพร่ผ่านสื่อเว็บไซต์

วิธีการศึกษาและการดำเนินงาน

การศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยคณะนักวิจัยได้แก่นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักธุรกิจและสื่อมวลชน ประมาณ 40 คน ซึ่งเป็นกลุ่มแกนหลัก (Core Group / Focus Group) และอีกกว่า 250 คน ที่เป็นกลุ่มผู้มีความสนใจและเชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละเรื่อง (Issued based groups) กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาที่หลากหลาย ที่มีความตระหนักถึงผลกระทบจากการพัฒนาในแนวทาง จีดีพี เป็นดัชนีวัดเพียงอย่างเดียว และเห็นควรมีการเปลี่ยนแปลงและนำแนวคิดใหม่ในการพัฒนาด้วยการสร้างความสุขมวลรวมประชาชาติ เศรษฐกิจพอเพียงและพุทธเศรษฐศาสตร์ มาส่งเสริมสนับสนุน นักวิจัยหลักเหล่านี้จะนำเสนอบทความวิชาการและร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสังเคราะห์และบูรณาการแนวความคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ เศรษฐกิจพอเพียงและพุทธเศรษฐศาสตร์ ทั้งเชื่อมประสานกับเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติในบริบทสังคมโลกที่มี นักวิชาการ นักคิด นักกิจกรรมจากนานาชาติ วิธีการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประชุมทีมงานและที่ปรึกษาโครงการ เพื่อเตรียมความพร้อมโครงการ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการวิจัยและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีทีมงานจีเอ็นเอช ที่ปรึกษาโครงการ และนักวิชาการร่วมกันระดมความคิดเห็น
2. การจัดเวทีสังเคราะห์และบูรณาการองค์ความรู้อย่างน้อย 7 เวที ดังหัวข้อที่จะกล่าวถึงในตารางที่ 1
3. เอกสารวิชาการประกอบเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ อย่างน้อย 10 ฉบับ และรายงานสรุป เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้จาก

หลากหลายสาขาวิชาการ ดังนั้นเอกสารจะต้องใช้ความรู้แบบสหวิทยาการ ซึ่งเป็นเอกสารที่จำเป็นจะต้องจัดทำขึ้นใหม่โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้กว้างขวาง ครอบคลุมทั้งด้านความรู้เฉพาะด้าน และการบูรณาการความรู้ควบคู่กัน ภายใต้แนวคิดหลักของโครงการ ในเวทีแต่ละครั้ง

เพื่อให้เอกสารเผยแพร่ไปสู่แวดวงวิชาการระดับนานาชาติ เอกสารหรือบทความวิชาการจะจัดทำบางส่วนเป็นภาษาอังกฤษ ตามความถนัดของผู้เขียน โดยกรอบแนวคิดของเอกสารวิชาการ มีองค์ประกอบดังนี้

- 3.1 การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ความคิดรวบยอดและนิยาม (เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและความสุขมวลประชาชาติและแนวคิดที่สอดคล้องในเรื่องนี้)
- 3.2 ตัวชี้วัดทางเลือกหรือตัวชี้วัดที่คำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม
- 3.3 ข้อเสนอแนะโครงการ หรือแผนงาน หรือกรณีศึกษาที่เป็นการดำเนินภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและความสุขมวลประชาชาติ เช่นในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม บริการ การศึกษา สาธารณสุข การจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ ฯลฯ
- 3.4 เครื่องมือใหม่ ๆ ที่ช่วยให้เกิดกลไกในการดำเนินงาน
ทั้งนี้จะมีการนำเสนอเอกสารวิชาการ ใน 3 ระดับ

- ระดับผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เพื่อการแลกเปลี่ยน เชื่อมโยงเครือข่ายนักวิชาการต่างประเทศกับนักวิชาการไทย และการส่งเสริมศักยภาพ รวมทั้งมุมมองที่ลึกซึ้งแหลมคมในเรื่องนี้
- ระดับผู้เชี่ยวชาญในประเทศไทยเพื่อการพัฒนาและกระตุ้นการมีส่วนร่วมในโครงการฯ
- ระดับนักวิชาและนักวิจัยในประเทศไทย เพื่อการพัฒนาและกระตุ้นการมีส่วนร่วมในโครงการฯ

4. การเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายนักวิชาการ

- 4.1 การเชิญวิทยากรและบทความจากผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศเข้าร่วมในเวทีสัมมนาเข้าร่วมเวทีสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยภายใต้แนวคิดหลักของโครงการ จำนวน 3-5 ท่าน
ทั้งนี้การแลกเปลี่ยนความรู้มุมมองในหัวเรื่องนี้ ได้มีเครือข่ายในระดับนานาชาติที่ดำเนินการและพัฒนาไปบ้างแล้ว ทั้งในภูมิภาคเอเชียและภูมิภาคอื่น ๆ ของโลกเป็นจำนวนไม่น้อย อาทิ

- การให้นิยามใหม่เรื่องความก้าวหน้าและการวัดคุณภาพชีวิต ผลงานของอมาตยา เซนและโจเซฟ สติกลิตซ์ ซึ่งริเริ่มโดยประธานาธิบดีฝรั่งเศส

- ดัชนีความสุขโลก (Happy Planet Index-HPI) มูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ ประเทศอังกฤษ (New Economic Foundation: nef)
- ดัชนีการวัดความก้าวหน้าแท้จริง (Genuine Progress Index-GPI) สถาบัน GPI ประเทศแคนาดา
- ดัชนีจีเอ็นเอช (GNH index) ของศูนย์ภูฏานศึกษา (Centre for Bhutan Studies-CBS) ประเทศภูฏาน ซึ่งจะนำเสนอในการประชุมนานาชาติจีเอ็นเอช ในระหว่างวันที่ 24-26 พฤศจิกายนนี้

เป็นต้น

การเชิญวิทยากรและนักวิจัยจากสถาบันดังกล่าวนี้จะช่วยทำให้เกิดมุมมองและแนวคิดที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งช่วยให้เกิดการสนทนาวិสาสะที่จะนำไปสู่การขับเคลื่อนในระดับสากลร่วมกันด้วย

4.2 การเชิญบทความจากนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ เพื่อใช้ประกอบในเวทีสัมมนาของการสร้างกรอบแนวคิดและการสังเคราะห์ภายใต้แนวคิดหลักของโครงการและตัวชี้วัด อาทิ

- บทความวิชาการเรื่องการจัดทำดัชนีจีเอ็นเอชของศูนย์ภูฏานศึกษา โดยกรรมะ อูระ
- รายงานผลการศึกษาศักยภาพของคณะกรรมการโจเซฟ สติกลิตซ์

4.3 การเปิดโอกาสให้มีการเชิญบทความวิชาการ(ภายใต้แนวคิดหลักของโครงการ)จากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และนักวิจัยภายในประเทศ ในหลายระดับ

4.4 การเข้าร่วมประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 23-27 พฤศจิกายน 2551 ณ เมืองธิมพู ประเทศภูฏาน เพื่อศึกษา เรียนรู้และแลกเปลี่ยนทัศนะที่ได้จากการเข้าร่วมประชุมนานาชาติที่จะช่วยและเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านความสุขมวลรวมประชาชาติให้กับบุคลากรของโครงการต่อไป

5. สัมมนาการเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติของประเทศไทยกับประเทศในลุ่มน้ำโขง หลังจากการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 สิ้นสุดลง ได้เกิดเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติภูมิภาคแม่น้ำโขง ได้แก่ ประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา จีนและเวียดนาม เครือข่ายฯ ได้สัมมนาเชิงปฏิบัติเพื่อการวางแผนและการดำเนินงานในการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติร่วมกัน ดังนั้นเพื่อเป็นการสานต่อและเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรเครือข่ายให้มีความรู้ด้านความสุขมวลรวมประชาชาติ เพื่อการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่

เข้มแข็งขึ้น โครงการฯ จึงจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขง โดยจัดให้มีการประชุมเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติในประเทศลุ่มน้ำโขง ขึ้น 2 ครั้ง คือในเดือนมกราคม พ.ศ.2552 และเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2552

6. จัดการศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและการพัฒนา (Post graduated course on GNH and development) ความสุขมวลรวมประชาชาติเป็นความรู้ใหม่ที่

เผยแพร่ในวงจำกัด ระบบการเรียนการสอนยังไม่มีหลักสูตรเรื่องความสุข หรือความสุขมวลรวมประชาชาติโดยตรง ด้วยเหตุนี้โครงการฯ จึงเสนอให้มีการจัดหลักสูตรหรือการฝึกอบรมเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติที่สอดคล้องประสานกับทิศทางใหม่ในการพัฒนา โดยควรมีลักษณะดังนี้

- เป็นความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรด้านสังคม ด้านการพัฒนาประเทศ อาทิ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์การบริหารเพื่อความยั่งยืน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ศูนย์จิตตปัญญา มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น
- มีลักษณะเป็นหลักสูตรการสัมมนา (Seminar Course)
- กลุ่มเป้าหมายเป็นนักศึกษา หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักธุรกิจ นักกิจกรรมและเยาวชน ทั้งจากในประเทศไทย ประเทศในลุ่มน้ำโขง หรือจากภูมิภาคเอเชีย

7. การจัดพิมพ์หนังสือ ที่บรรจุเนื้อหาข้อมูล ความรู้แนวคิดหลักของโครงการ เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ รายงานผลการประชุมสัมมนา รวมทั้งการจัดแปลหนังสือต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาความรู้ในด้านนี้เป็นภาษาไทย และการนำเสนอผลงานความรู้บทความวิชาการทั้งจากภาษาไทยและบทความวิชาการภาษาอังกฤษเป็นหนังสือในภาษาอังกฤษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- หนังสือรวมบทความวิชาการ รายงานสรุปผลเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ในภาคภาษาไทย
- หนังสือรวมบทความวิชาการ รายงานสรุปผลเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ในภาคภาษาอังกฤษ
- หนังสือแปลที่นำเสนอองค์ความรู้และบทความด้านความสุขมวลรวมประชาชาติ
- หนังสือแปลที่นำเสนอแนวคิดที่สัมพันธ์กับการสร้างความสุขในสังคม

8. **เว็บไซต์รายงานข่าวสาร ข้อมูลความรู้ บทวิเคราะห์** ที่เกี่ยวกับความสุขมวลรวมประชาชาติและแนวคิดหลักของโครงการ ทั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศไทย ในภูมิภาคนี้ และภูมิภาคต่าง ๆ รอบโลกและรายงานสรุปผลการสัมมนาจากเวทีประชุม รวมทั้งบทความวิชาการต่างๆ ของผู้เชี่ยวชาญไทยและต่างประเทศในเว็บไซต์ชื่อ www.gnh-movement.org

9. **การติดตามและประเมินผล** เพื่อปรับปรุงโครงการทั้งระหว่างดำเนินกิจกรรมและภายหลังสิ้นสุดกิจกรรม ประกอบด้วยแผนงานดังต่อไปนี้

10.1 การสรุปประเมินผลการจัดเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ หลังจากเสร็จสิ้นเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ในแต่ละเวที ผู้รับผิดชอบโครงการ ที่ปรึกษาโครงการและวิทยากรจะร่วมสรุปประเมินผลการจัดเวทีว่า บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขในการจัดเวทีครั้งต่อไป รวมทั้งการวางแผน เตรียมความพร้อมในกิจกรรมต่อไป เป็นประจำอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

10.2 การติดตามผลการดำเนินโครงการ โดยผู้รับผิดชอบโครงการและที่ปรึกษา เป็นการติดตามผลความก้าวหน้าระหว่างการดำเนินโครงการในทุกๆ 3 เดือน เพื่อติดตามและกำกับโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และเตรียมการเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าต่อองค์กรที่ให้การสนับสนุน รวมทั้งการทบทวนปรับปรุงแก้ไขโครงการในระยะต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

1. เกิดเครือข่ายนักวิชาการไทยและระดับนานาชาติในด้านนี้
2. แนวทางการสังเคราะห์และกรอบการทำงานด้านทฤษฎี
3. รูปแบบการดำเนินการและความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคม รวมทั้งข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม
4. ร่างหลักสูตรสำหรับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในด้านนี้
5. โจทย์คำถามการวิจัยเพื่อนำไปสู่การวิจัยเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแผนงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในระหว่างปี 2551-2555
6. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ จุลสาร และการออกแบบยุทธศาสตร์ด้านสื่อผสม อาทิ เว็บไซต์ ดีวีดี วีดีโอ หรืออื่นๆ อันเป็นความรู้จากเวทีสังเคราะห์และบูรณาการ จะถูกนำไปเผยแพร่ยังสื่อต่าง ๆ ดังกล่าว เพื่อสร้างความตระหนักแก่สังคม
7. หนังสือที่รวบรวมบทความวิชาการ บทรายสังเคราะห์ รายงานสรุปและข้อเสนอแนะจากเวทีการประชุม จำนวน 4 เรื่อง โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทที่ 2 รายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม

ตารางที่ 1 สรุปกิจกรรมเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ / เวทีอภิปราย / การสัมมนา

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร
1.	เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “ข้อเสนอแนะกับวิกฤตในปัจจุบันโอกาสที่ซ่อนเร้น สำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ”	วันอังคารที่ 26 สิงหาคม 2551 อาคารศศปฐศาลา สถาบันศคินทร์	1. คุณกิตติรัตน์ ณ ระนอง กล่าวต้อนรับ 2. คุณยั้งส์และคุณวัลลภา แวน วิลเลี่ยนวาร์ด แนะนำโครงการ 3. อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ วิทยากร 4. อ.จอน อึ้งภากรณ์ วิทยากร 5. คุณรสนา โตสิตระกูล วิทยากร 6. คุณปรีดา เตียสุวรรณ วิทยากร 7. ผศ.สุรัตน์ โหระชัยกุล ดำเนินรายการ 8. ดร.อภิชัย พันธุเสน กล่าวปิดการสัมมนา
2.	เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “นิยามใหม่ ‘ความสุข’ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมและประโยชน์สุข”	วันศุกร์ที่ 10 ตุลาคม 2551 เรือนจุฬานฤมิตร จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	1. คุณวัลลภาและคุณยั้งส์ แวน วิลเลี่ยนวาร์ด กล่าวต้อนรับ 2. คุณณัฐพัช วัจวิญญ นำเสนอบทความ “ความสุขและการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง” 3. ดร.สมบุญ ณ ศิริประชัย บรรยาย “ไปพ้นเจดีพี : กระแสใหม่มุ่งสู่เศรษฐกิจเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี” 4. ดร.สุพัตถ์ลักษณ์ สมิตะศิริ นำเสนอบทความ “การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาสุขภาพและชุมชนเรียนรู้จิตปัญญา

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร
			อย่างมีส่วนร่วม” 5. ดร.จุฬพล พูลภัทรชีวิน วิจารณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 6. ดร.อนุชาติ พวงสำลี วิจารณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 7. พญ.ทันทิพย์ อ่างวรรางกูร วิจารณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 8. ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล ดำเนินรายการ
3.	เวทีการสนทนาพิเศษ “ความสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (Happiness and Social Transformation)	วันที่ 3 ธันวาคม 2551 ห้อง 213 อาคารศศนิเวศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. ท่านมาติเยอริการ์ (Mithieu Ricard) วิทยากร 2. อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ดำเนินรายการ
4.	เวทีพิเศษ “พุทธเศรษฐศาสตร์”	วันที่ 5 – 7 ธันวาคม 2551 มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ	1. ทีมวิจัยเสนอได้เข้าร่วมการประชุม 2. คุณสันต์ แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด เป็นวิทยากรกลุ่มย่อยเรื่องจีเอ็มโอ
5.	การบรรยายพิเศษ “ความสุขมวลรวมประชาชาติกับการริ่อย่าง เศรษฐกิจโลกใหม่”	วันที่ 29 มกราคม 2552 ห้อง 502 อาคารศศปฐศาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. อาจารย์กิตติรัตน์ ณ ระนอง กล่าวต้อนรับ 2. ดาโตะรามา อูระ วิทยากร 3. ดร.โรนัลด์ ไคลแมน วิทยากร 4. ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน กล่าวปิด 5. ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล ดำเนินรายการ

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร
6.	เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสังคมที่ยั่งยืน”	วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2552 ณ ห้อง 704 อาคารตศปฐศาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. อาจารย์กิตติรัตน์ ณ ระนอง กล่าวต้อนรับ 2. โรเจอร์ ทอร์เรติ วิทยากร 3. ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ ดำเนินรายการ
7.	เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ : สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการสร้างนโยบาย อย่างมีส่วนร่วม”	วันที่ 26 มีนาคม 2552 ห้อง 707 อาคารบรมราชกุมารี ชั้น 7 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	1. คุณสุพจน์ ชูณหะวัณ อดีตนายกรัฐมนตรี 2. ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ บรรยายเรื่อง “เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาประชาชนแบบคุณค่า จริยธรรม วัฒนธรรม วัตรปฏิบัติกับเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนายั่งยืน” 3. ดร.วันชัย พันธุชาติ อภิปราย “ICT เครื่องมือเพื่อสร้างความสุขให้คนด้วยโอกาสในสังคม” 4. คุณสมบัติ บุญงามอนงค์ อภิปราย “การใช้สื่อสารสนเทศในการเคลื่อนไหวทางสังคม และในโครงการความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม” 5. คุณสุเทพ วิไลเลิศ “บทบาทของวิทยุชุมชนเพื่อการพัฒนา” 6. คุณสุณิทย เทพรธฐา “นวัตกรรม ICT เพื่อสังคม” 7. คุณวิฑิตพงษ์ กิตตินราทร “การส่งเสริมเสรีภาพในการแบ่งปันข้อมูลสื่อสร้างสรรค์บนโลกออนไลน์” 8. ผศ.สุรัตน์ โหระชัยกุล ดำเนินรายการ

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร
8.	เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “ชนบทกับเมือง : จากความเหลื่อมล้ำสู่ความ ร่วมมือ”	วันที่ 13 พฤษภาคม 2552 ณ ห้องประชุมจุฬารัตน์ – พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย - รำเพ พรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. คุณสุพจน์ ชุณหะวัณ อดีตนายกรัฐมนตรี และนักคิดการเมือง 2. ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ อดีตนายกรัฐมนตรี “พื้นที่ความรู้เชิงซ้อนระหว่างชนบทกับเมือง: มองผ่านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและมิติทางวัฒนธรรม” 3. ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ อดีตนายกรัฐมนตรี “การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อการเชื่อมโยงภาคเมืองกับชนบท” 4. คุณชัชวาล ทองดีเลิศ สะท้อนความคิดเห็น 5. ดร.นิติยา กิจติเวชกุล สะท้อนความคิดเห็น 6. ดร.นงมล อรุณทัตย์ ดำเนินรายการภาคแรก 7. คุณอภिरักษ์ โกชะโยธิน ปาฐกถา “วิถีสีเขียวร่วมกัน” 8. ดร.เดชาธรณ์ สุขกำเนิด อดีตนายกรัฐมนตรี “วิถีเมืองที่เกื้อกูลชนบท” 9. คุณเจริญ เดชคุ้ม อดีตนายกรัฐมนตรี ความหวังของชุมชนท่ามกลางกระแสการพัฒนา 10. คุณสุวรรณา หลั่งน้ำสังข์ อดีตนายกรัฐมนตรี และการค้าที่เป็นธรรมต่อผู้ผลิตและชุมชน 11. คุณวัลลภา แวน วิลเลียมวาร์ด อดีตนายกรัฐมนตรี และ

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร
			การคำที่เป็นธรรมชาติผู้ผลิตและชุมชน"
			12. คุณกรรณิการ์ กิจติเวชกุล ดำเนินรายการ
9.	การประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ "ทิศทางและการวัดความก้าวหน้าของสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน"	วันที่ 20 กรกฎาคม 2552 ห้อง 502 อาคารศศปฐศาลา สถาบันบริหารธุรกิจศศินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. คุณวัลลภา แวน วิลเลี่ยนวาร์ด กล่าวต้อนรับ 2. คุณฮันส์ แวน วิลเลี่ยนสวาร์ด แนะนำโครงการ 3. คุณเอริกเกอร์ โกชะโยดิน ปาฐกถา นำ "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ 11 ทิศทางการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน" 4. คุณเจอห์น ฮอลด์ ปาฐกถา เรื่อง "Measuring Progress of Societies" 5. คุณอดัม เดิมพิทยาไพสิฐ วิทยากร 6. ดร. นพดล กรรณิกา วิทยากร 7. คุณศิริชัย สาครรัตนกุล วิทยากร 8. คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์ วิทยากร 9. รศ. สุรัชย์ หวันแก้ว ดำเนินรายการ 10. นพ. สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ กล่าวปิด
10.	การสัมมนา "อนาคตประเทศไทยหลังวิกฤตโลก : ความร่วมมือในภูมิภาคสู่สังคมความเป็นอยู่ที่ดี"	วันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2552 ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการ	1. ฯพณฯ กษิต ภิรมย์ กล่าวต้อนรับ 2. นพ. วิชัย โชควิวัฒน์ กล่าวเปิด

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร
		ต่างประเทศ	3. ท่านทูตสุรพงษ์ ทัชณาม 4. ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ 5. ดร.วรการรณ์ สามีโกเศศ 6. ดร.อัมมาร์ สยามวาลา 7. ดร.ผาสุก พงศ์ไพจิตร 8. นพ.สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ 9. รศ.สุรัชย์ หวังแก้ว 10. ผศ.สุรัตน์ โหระชัยกุล 11. อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ภาสกร ผู้อภิปราย ผู้อภิปราย ผู้อภิปราย ผู้อภิปราย ผู้อภิปราย ผู้อภิปราย ดำเนินการอภิปราย กล่าวปิด
11.	เวทีเสวนา “เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ทางเลือกและทางรอดที่เป็นจริง?”	วันที่ 8 กันยายน 2552 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. คุณเอ็นส์ แวนวิลเลี่ยนส์เวิร์ด 2. ริกษุณิธมน์นทา 3. คุณเฮเลนา นอร์เบิร์ก – ฮอดจ์ 4. คุณพฤติ เกิดชื่น 5. คุณพูลเพชร สีเหลืองอ่อน 6. นพ. พัฒนา กิจไกรลาศ 7. คุณวัลลภา แวนวิลเลี่ยนส์เวิร์ด กล่าวต้อนรับ กล่าวแนะนำปาฐก ปาฐก วิทยากร วิทยากร วิทยากร ผู้ดำเนินรายการ
12.	วงสนทนาเวลาดี คาเฟ่	วันที่ 1 ธันวาคม 2552	1. คุณวัลลภา แวน วิลเลี่ยนส์เวิร์ด กล่าวต้อนรับ

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร
	“Thailand Breakthrough: ความก้าวหน้าที่น่าทึ่งแท้จริงของสังคมไทย?”	ห้องเอนกประสงค์ (ห้องนิทรรศการหมุนเวียน) มิวเซียมสยาม	2. ศ.ดร. อมรา พงศาพิชญ์ อภิปราย 3. รศ. ดร. ปัทมาวดี ชูชุกิ อภิปราย 4. อ.กิตติรัตน์ ณ ระนอง อภิปราย 5. อ.ชัยรัตน์ ธีระพันธ์ ดำเนินการอภิปรายและกระบวนการ 6. คุณปริดา เตียสุวรรณ กล่าวปิด
13.	เวทีเสวนา “ผู้คน การพัฒนา โลกาภิวัตน์ และความสุขแบบพื้นฐาน”	วันที่ 19 ธันวาคม 2552 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	1. อ.สไตน์ ชันติวรพงศ์ วิทยาการ 2. อ.สฤณี อาชวานันทกุล วิทยาการ 3. คุณจิตกร บุษบา ผู้ดำเนินรายการ
14.	เวทีเสวนา “ฐาน : ดินแดนแห่งความสุขในสังคมโลกยุคใหม่”	วันที่ 30 มกราคม 2553 ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. จิกมี ดรุณา วิทยาการ 2. คินเลย์ ดอร์จิ วิทยาการ 3. เป็ก ดอร์จิ วิทยาการ 4. ดร. อภิชัย พันธเสน วิทยาการ 5. อันส์ แวน วิลเลียมส์เวิร์ด วิทยาการ 6. อ.ไพโรจน์ กิตติเสริชัย ผู้ดำเนินรายการ

การพัฒนาหลักสูตรความร่วมมือระหว่างประเทศชาติและการพัฒนา และประเทศไทยกับการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศชาติลุ่มน้ำโขง

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	วิทยากร/ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
1.	การสัมมนาพิเศษ “การพัฒนาหลักสูตรจีเอ็นเอช การศึกษาเพื่อการ พัฒนา”	วันที่ 14 พฤศจิกายน 2551 ห้องประชุมศิษย์เก่า คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. ดร.อภิชัย พันธุเสน 2. ดร.แกมทอง อินทรรัตน์ 3. คุณสมบุญ ด้วงประเสริฐ 4. รศ.สุริยา หวันแก้ว 5. ผศ.สุรัตน์ โหระชัยกุล 6. ดร.นภมล ทับถมพล 7. คุณวัลลภา แวนิลเลียนส์วาร์ด 8. คุณฮันส์ แวนิลเลียนส์วาร์ด 9. คุณศศิ กงสุวรรณ 10. คุณสุพจน์ ชูณหะวัณ
2.	กิจกรรม การลงนามในสัญญาการก่อตั้ง “School for Wellbeing Studies and research” ระหว่าง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป และศูนย์ฐาน ศึกษา และการเสวนาเรื่อง “Our Common	วันที่ 20 สิงหาคม 2552 ห้องประชุมศิษย์เก่า คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. ผศ.ดร.มร.กัลยา ดิงศวิทย์ ผู้ลงนาม MOU 2. นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน ผู้ลงนาม MOU 3. คาโตะ ธรรมะ อูระ ผู้ลงนาม MOU 4. ศ.ดร.อภิชัย พันธุเสน วิทยากร 5. คาโตะ ธรรมะ อูระ วิทยากร

	Future Here and Now”		6. อ.สุลักษณ์ศิริรักษ์ 7. ผศ.สุรัตน์ โหระทัยกุล	วิทยากร ดำเนินรายการ
3.	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “ดัชนีความก้าวหน้าหน้าที่แท้จริง” (Genuine Progress Indicator)	วันที่ 27-30 มกราคม 2552 อาคารศสพฐศาลา สถาบัน บริหารธุรกิจคีนทร์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ดร.โรนัลด์ โคลแมน และคณาจารย์ 26 คน ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมทางสังคมจากประเทศกัมพูชา 4 คน 1. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศพม่า 4 คน 2. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศกัมพูชา 4 คน 3. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศไทย 6 คน 4. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศอื่น ๆ 3 คน 5. ทีมงานเจเนอรัล	
4.	เวทีแลกเปลี่ยน-เรียนรู้ของครัวเรือน “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น”	วันที่ 11-16 ตุลาคม 2552 จ.สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย	ดร.โรนัลด์ โคลแมน ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมทางสังคมจากประเทศกัมพูชา 45 คน 1. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศกัมพูชา 5 คน 2. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศพม่า 5 คน 3. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศกัมพูชา 5 คน 4. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศลาว 4 คน 5. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศเวียดนาม 2 คน 6. ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจากประเทศไทย 24 คน	

กิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการระหว่างประเทศไทยและภูฏาน

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	วัน / สถานที่	ผู้เข้าร่วม
1.	การประชุมนานาชาติความเสมอภาคและประชาธิปไตยครั้งที่ 4 ณ ประเทศภูฏาน	วันที่ 24-26 พฤศจิกายน 2551 ณ กรุงทิมพู	คุณฮันส์ แวน วิลเลียมสวาร์ด นำเสนอบทความจากโครงการฯ
2.	การเดินทางเพื่อศึกษาดูงานความเสมอภาคและประชาธิปไตยและพุทธศาสนาในภาคเมืองและชนบทของภูฏาน โดยคณะผู้แทนชาวไทย	วันที่ 19 – 29 เมษายน 2552 ณ กรุงทิมพู และเมืองบูมทั้ง ประเทศภูฏาน	คณะชาวไทยซึ่งรวมถึงตัวแทนโครงการฯ และภิกษุณี 1 รูป
3.	การประชุมเรื่อง ประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล	วันที่ 12-14 ตุลาคม 2552 ณ กรุงทิมพู	ตัวแทนโครงการฯ ร่วมการประชุม มีตัวแทนของสถาบันพระปกเกล้านำเสนอบทความเกี่ยวกับประชาธิปไตยในประเทศไทย
4.	การประชุมเรื่อง การจัดหลักสูตรการศึกษาด้านแนวความเสมอภาคและประชาธิปไตย	วันที่ 17-20 ธันวาคม 2552 ณ กรุงทิมพู	ตัวแทนโครงการฯ คุณฮันส์ และคุณวิลเลียม แวน วิลเลียมสวาร์ด ได้รับเชิญให้เข้าร่วมการประชุมหารือ

2.1 ภาพรวมเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้

โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง เริ่มต้นชุดเวทีการสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ ด้วยหัวข้อเรื่อง **“จีเอ็นเอชกับวิกฤตในปัจจุบัน: โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ”** เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2551 ณ สถาบันบริหารธุรกิจคินตัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บนฐานคิดว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากขับเคลื่อนของทุกภาคฝ่ายในสังคม เวทีนี้จึงเชิญวิทยากรที่เป็นผู้แทนจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยเข้าร่วมในการสัมมนาได้แก่ อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ จากภาคจิตวิญญาณและศาสนา อาจารย์จอน อึ้งภากร จากภาคประชาสังคม คุณรสนา โตสิตระกูล จากภาครัฐและการเมือง และคุณปริดา เตียสุวรรณ จากภาคธุรกิจ โดยมี ผศ.สุรัตน์ โหระชัยกุล เป็นผู้ดำเนินรายการ มีผู้เข้าร่วมจำนวน 53 คน

รูปที่ 1 วิทยากรในเวทีฯ ครั้งที่ 1

วิทยากรได้อภิปรายถึงความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา ที่มุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แม้ว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศจะสูง แต่คนในสังคมกลับไม่มีความสุข ในทางกลับกันปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว เช่น การติดเชื้อ HIV/AIDS

แรงงานต่างชาติ จนถึงวิกฤตเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจึงควรทบทวนทิศทางการพัฒนาประเทศด้วยการศึกษาบทเรียนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากประเทศอื่นๆ อาทิเช่นประเทศญี่ปุ่นที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ด้วยแนวทางความสุขมวลรวมประชาชาติ

สำหรับการสร้างโอกาสให้หลุดพ้นจากวิกฤตนั้น มีแนวทางที่หลากหลายดังนี้

- การปฏิรูปให้เกิดระบบรัฐสวัสดิการที่สมบูรณ์มีการคุ้มครองสวัสดิการของประชาชนตั้งแต่เกิดจนตายในด้านต่างๆ
- การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าจากผู้มีรายได้สูง เพื่อนำมาจัดสรรเป็นระบบสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น ระบบการศึกษา ระบบประกันสุขภาพ
- ส่งเสริมสิทธิการรวมกลุ่ม สิทธิชุมชน ความเป็นประชาธิปไตยในสังคม

- การเมืองต้องมีเป้าหมายจัดสรรทรัพยากรให้ประชาชนที่ด้อยโอกาสได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด ดังคำกล่าว “ผู้มีมีน้อย รัฐต้องให้มาก” เพราะ ความเท่าเทียมไม่ได้หมายความว่า แบ่งปันเท่าๆ กันทุกอย่าง แต่หมายความว่า ทำให้ทุกคนมีโอกาสเท่ากัน โดยแบ่งปันสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนที่ต้องการให้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ต้องใช้พลังทางศาสนธรรมและจริยธรรม ในการสร้างสันติสุขในโลก มีสันติภาวะภายในจิตใจของตนเองมากำกับ รวมทั้งการสร้างเครือข่าย กัลยาณมิตร ได้แก่กลุ่มบุคคลที่มีจริยธรรม ศีลธรรมมาร่วมกันต่อสู้ปกป้องสิทธิและชุมชนของตนเอง

เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “นิยาม ‘ความสุข’ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม และประโยชน์สุข” เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2551 ณ เรือนจุฬานฤมิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย

เชิญ คุณณัฐพัช วังวิญญู กระบวนกรจาก สถาบันขวัญแผ่นดิน นำเสนอความสุข และการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

ดร.สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ จากสถาบันวิจัย โภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล นำเสนอ บทความอันสืบเนื่องจากการวิจัย

“ความสุขและชุมชน: ความพยายามเล็กๆ ที่พุทธมณฑล” ดร.สมบุญ ศรีประชัย

นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์สถาบัน จาก

รูปที่ 2 ผู้บรรยายในเวที ครั้งที่ 2

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำเสนอกรอบความคิดความเป็นอยู่ที่ดีในมุมมองของเศรษฐศาสตร์ โดยมี ผศ.สุรัตน์ ไหวราชกุล จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ดำเนินรายการ มีผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 52 คน

ในมุมมองของจิตตปัญญา ความสุขในระดับปัจเจกเป็นเรื่องของประสบการณ์ตรงที่แต่ละคนต้องค้นหาด้วยตนเอง เมื่อปัจเจกค้นพบแล้วจึงแบ่งปันให้สังคม อันเป็นที่มาของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสังคมที่ไม่มีความสุขเกิดจากวัฒนธรรมทางสังคมที่ “แยกขาดจากกัน” ความทุกข์เกิดจากการแยกขาดจากธรรมชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างพื้นที่การเรียนรู้ในสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมายผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนา (Dialogue)

ประสบการณ์การศึกษาวิจัยเรื่อง ความสุข เมื่อมีการถอดความรู้อย่างเป็นระบบแล้วนำไปใช้ในทางปฏิบัติจะสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ดังเช่น “โครงการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาสุขภาวะและชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญาอย่างมีส่วนร่วม” แสดงให้เห็นว่าชุมชนพุทธมณฑลเป็น

ชุมชนที่มีความสุขเพราะการใกล้ชิดกับธรรมชาติและพุทธศาสนา รวมทั้งความสุขจากการช่วยเหลือแบ่งปันให้กับผู้อื่น

เศรษฐศาสตร์ตามแนวคิดตะวันตกมีมุมมองต่อความสุขใน 2 ลักษณะคือ ด้านภววิสัย (Objective) และด้านอัตตวิสัย (Subjective) เศรษฐศาสตร์มองความสุขเฉพาะด้านอัตตวิสัยผ่านความเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing) ซึ่งนักคิดที่มีอิทธิพลในเรื่องนี้ที่สุดคือ อมาตยา เช่น นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล เขาเห็นว่า การเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ (Capability Approach) ซึ่งหมายถึงภารกิจที่ทำให้บุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการและบุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง

เวทีพิเศษ “ความสุขและการเปลี่ยนแปลงสังคม (Happiness and Social Transformation)” วันที่ 3 ธันวาคม 2551 ณ อาคารศศนิเวศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เวทีนี้เป็นการบรรยายพิเศษ โดยมีเครือข่ายผู้มีส่วนร่วมเป็นกลุ่มผู้มีความสนใจเฉพาะจำนวน 25 คน ประกอบด้วย นักจิตวิทยาการเรียนรู้ ผู้สอน และสื่อมวลชน วิทยากรบรรยายโดย ท่านมาติเยอ ริการ์ (Matthieu Ricard) ภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน หลังจากที้อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ พิธีกรดำเนินรายการแนะนำ

วิทยากรแล้ว

ท่านมาติเยอ ริการ์ เริ่มบรรยายเรื่อง “ความสุขกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” โดยให้ความเห็นว่าทั้งสองเรื่องเกี่ยวข้อง

กัน เนื่องจากความสุขส่วนตัว (อย่างเห็นแก่ตัว)

รูปที่ 3 ท่านมาติเยอ ริการ์กำลังบรรยายให้ผู้ฟังอย่างใกล้ชิด สุดท้ายแล้วจะนำไปสู่ความเสื่อม ด้วยการหมกมุ่นอยู่กับ “ตัวกูของกู” โดยไม่สนใจคนอื่น นอกจากว่าเขาเหล่านั้นจะมีผลประโยชน์ต่อตนเอง การเห็นแต่ความสุขส่วนตัวเป็นใหญ่เป็นความคิดที่สวนทางกับความเป็นจริงเนื่องจากไม่มีสิ่งใดเป็นอิสระจากสิ่งอื่นๆ โดยเด็ดขาด ท่านมาติเยอกล่าวต่อว่า ความสุขที่เกิดจากปัจจัยภายนอกต่างๆ เช่น รายได้หรือชีวิตคู่ สิ่งเหล่านี้เป็นความสุขระยะสั้นและบางกรณียังอาจทำให้ความสุขที่แท้จริงลดลง

ในขณะที่ความสุขที่เกิดจากจิตที่มีเมตตากรุณา มีน้ำใจเป็นสภาวะของจิตที่เป็นบวกและสร้างสรรค์ ทำให้เกิดความสุขสงบภายใน สัมผัสแห่งสันติ อิสระภาพและเกิดความเข้มแข็งทางจิต

จากการยึดโยงกับความเป็นจริงที่ว่าทุกสิ่งมีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน ฟังพาอาศัยกันจึงหมายความว่า เราจะมีความสุขได้จากการเห็นผู้อื่นมีความสุข ซึ่งท่านมาติเยอเองได้ลงมือปฏิบัติในโครงการเพื่อมนุษยธรรมทั้งหลาย เช่น ด้านการศึกษาและสุขภาพ เป็นต้น ส่วนความสุขที่ยั่งยืนนั้นเกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรมและการทำสมาธิภาวนา การศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ผู้ปฏิบัติสมาธิภาวนาด้วยเมตตาจิตอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะเวลาหนึ่ง จะมีการทำงานของสมองส่วนหน้าด้านซ้ายมากกว่าคนทั่วไป เนื่องจากสมองส่วนนี้เกี่ยวข้องกับความรู้สึกในทางบวก ผู้ปฏิบัติภาวนาเป็นประจำจึงเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี กระตือรือร้นและเปิดกว้าง รวมทั้งมีสมาธิสูงมาก ผู้ที่มีความสุขเช่นนี้ จึงอยู่กับความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ความสุขจึงเป็นทักษะที่ฝึกฝนได้ตลอดเวลา

ท่านยังกล่าวต่อไปว่า คำถามไม่ใช่เรา (สังคม) ควรเปลี่ยนแปลงหรือไม่ แต่คือเรา (สังคม) เปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ เพราะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายในที่มีการตระหนักรู้อย่างบริสุทธิ์ว่า ความโกรธเกลียด อิจฉาริษยาเป็นยาพิษของจิต เป็นเพียงสิ่งเจือปนที่สามารถขับออกได้ ความตระหนักรู้ที่มีอยู่ในมนุษย์เสมอนั้น เปรียบเสมือนแสงสว่างที่ส่องให้เห็นภายในจิตของตนเองให้เรามัดระวังกับความคิด ความรู้สึกของตนเอง เมื่อเราตระหนักถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเหตุแห่งทุกข์แล้วลงมือปฏิบัติอย่างเข้าใจถึงกฎแห่งการฟังพาอาศัยกัน เพื่อลดทุกข์ของตนและของผู้อื่น นั่นเป็นการพัฒนาจิตใจอันเป็นกุศลภายในซึ่งจะส่งผลออกมาเป็นการกระทำอันเป็นกุศลสู่ภายนอก อันจะเป็นการช่วยเหลือเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมที่มีความสุข

การบรรยายสาธารณะ “ความสุขมวลรวมประชาชาติกับการรื้อสร้างเศรษฐกิจโลกใหม่” วันที่ 29 มกราคม 2552 ณ อาคารศศปฐสาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยวิทยากร

รูปที่ 4 ดาโชกรรมา อูระ และดร.โรนัลด์ โคลแมน

สองท่านคือ ดาโชกรรมา อูระ จากศูนย์ฐานศึกษา ประเทศภูฐานและ ดร.โรนัลด์ โคลแมน จากศูนย์ GPI Atlantic ดาโชกรรมา อูระ ได้บรรยายถึงประสบการณ์ของประเทศภูฐานที่ใช้แนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติเป็นกรอบนโยบายในการพัฒนาประเทศ เนื่องจาก

เป็นการพัฒนาที่พยายามยึดหลักความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้แนวคิดนี้ยังคงประสบกับความท้าทายในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ เช่น ความเป็นอยู่ที่ดี อัตราการเสียชีวิต อัตราการรอดตายของเด็กเกิดใหม่

อย่างไรก็ตามรัฐบาลต้องการดัชนี เพื่อใช้ในการประเมินวัดความก้าวหน้าอย่างเห็นองค์รวม ในแต่ละปีเพื่อช่วยกำหนดทิศทางและนโยบาย

ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติเป็นดัชนีระดับชาติ มีกลุ่มตัวชี้วัดที่ครอบคลุมหลายมิติ มิใช่ด้านเศรษฐกิจด้านเดียว โดยมีตัวชี้วัดที่ครอบคลุมถึง 9 มิติ 72 ตัวชี้วัด อันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเพื่อคนทุกเพศ ทุกวัย ศาสนาและอาชีพ อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดแต่ละตัวต้องพิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้นการศึกษาดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ จึงไม่ใช่ผลการศึกษาที่ได้คำตอบที่สมบูรณ์ ยังคงต้องมีการศึกษาต่อเนื่องอีกมาก แต่สิ่งสำคัญคือเราจะต้องให้ผลการศึกษาที่นำไปสู่การขับเคลื่อนในระดับนโยบาย

จากนั้น ดร.โรนัลด์ โคลแมน ได้สังเคราะห์ให้เห็นถึงการใช้จีดีพีเป็นมาตรวัดความก้าวหน้าว่า จีดีพีเป็นมาตรวัดที่ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเพราะได้รวมกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกกิจกรรมเข้ามาในระบบ ถึงแม้จะเป็นกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่อสังคม ในทางกลับกันจีดีพีก็กลับเพิกเฉยต่องานที่มีคุณประโยชน์แต่ไม่มีรายได้ตอบแทน เช่น งานอาสาสมัคร ดังนั้นเราต้องการระบบบัญชีประชาชาติแบบใหม่ที่นับทุนธรรมชาติและทุนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เพื่อให้ทำงานเสริมกับดัชนีชี้วัดการพัฒนาประเทศ เช่น ความสุขมวลรวมประชาชาติ ดัชนีความก้าวหน้า ที่แท้จริงหรือเศรษฐกิจพอเพียงที่ประเทศไทยใช้เป็นหลักปรัชญาในการพัฒนาประเทศ

GNH Workshop “ICT Innovations suited to ‘Beyond GDP’ societies” SASIN Graduate Institute for Business Administration, Thursday, 5th February 2009, by Roger Torrenti: PARADISO project coordinator

Roger began by giving a brief introduction of Sigma Orionis, a technology and market research organisation, which supports global Information and Communication Technology (ICT) development. Sigma Orionis coordinates the so called SEACOOOP project.

Figure 5 Roger Torrenti

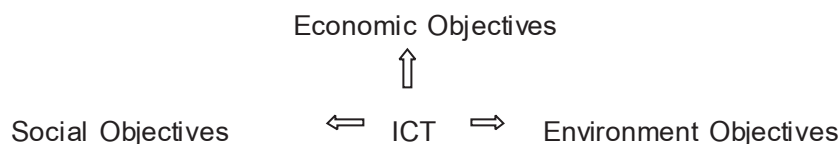
Then he talked about SEACOOOP, the organisation that supports the involvement of South-East Asian organisations in EU funded ICT research projects. The next topic was about PARADISO, the organisation that explores ICT innovations suited to beyond GDP societies in partnership with the Club of Rome. The PARADISO stands for paradigm for society. Its activities include an interdisciplinary scientific workshop (with presentations on Gross National Happiness and the GNH-movement project in Thailand), and an international conference at the EU Headquarters in

Brussels, January 2009, where Dasho Karma Ura, Centre for Bhutan Studies was a keynote speaker. Objectives of PARADISO include

- promoting a new concept of progress that developed, emerging, and developing countries might share aiming at a true sustainable development, a more sustainable economic growth and more equally shared resources
- finding new measuring indexes and alternative ways forward to improve well-being of all citizens

PARADISO Approach involves

- choosing new viewpoints by using ICT to improve the quality of *knowledge based economies*
- Underlining social challenges and risks, in order to go beyond the present trend of a limited focus on economic and environmental factors; to support a paradigm shift which also focuses on society and social dynamics
- involving the largest possible number of world wide stakeholders
- reaching the highest political impact in Europe and promote appropriate EU action through partnerships at the world stage

Further major trends, challenges, in the last 50 years of human evolution were explained as follows:

- exponential growth of population
- uncontrolled growth of market globalisation
- enormous increase of the use of energy
- expected exponential economic growth in China and India; risk of breakdown in US and Europe
- widening rich-poor gap
- unsustainable ecological footprint
- emergence and quick growth of internet users and new social networks
- unstoppable global warming within present global policy paradigm

A genuine sustainable future will require at least:

- changing consumption patterns
- reducing the use of resources
- finding new social paradigms

He concluded that the key role ICT should play is disseminating information and supporting paradigm shift by generating ICT innovations to make meaningful connections among people enabling them to address the challenges of our time

เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ: สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการสร้างนโยบายอย่างมีส่วนร่วม” วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยคณะวิทยากรผู้สนใจ และเชี่ยวชาญเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ และสื่อสารมวลชน สาขาต่างๆ มาร่วมอภิปราย ประกอบด้วย รศ.ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดร.วันทนีย์ พันธชาติศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ คุณสมบัติ บุญงามอนงค์ มูลนิธิกระจกเงา คุณสุเทพ วิไลเลิศ จากคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ คุณสุนิตย์ เชมสุธา จาก Change Fusion คุณชิดพงษ์ กิตตินราดร

เครือข่ายครีเอทีฟคอมมอนส์ ดำเนินรายการโดย ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยาการได้วิเคราะห์ไปในทิศทางเดียวกันว่า ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของคนทุกๆ ไปมากขึ้น และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเราโดยไม่รู้ตัว ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศมีมากทั้งด้านบุคคลและสังคม และกำลังเป็นที่วิตกกังวล แต่ด้านที่ดีคือ ทำให้

รูปที่ 6 เวทีเสวนาเรื่องบทบาทของ ICT

ปัจเจกชนมีพื้นที่ในการต่อสู้เรียกร้อง มีพื้นที่ในการรวมตัวกันเพื่อต่อรองผลประโยชน์ต่างๆ เพราะทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนให้คนอื่นหลายล้านคนได้รับรู้และหาผู้เข้าร่วมกับตนได้เป็นจำนวนมาก สิ่งนี้ยังทำให้เกิดการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว เช่น อีเมล เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ไฮไฟร์ ยูทูบ เป็นต้น นอกจากนี้เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นเป็นสิ่งที่สามารถช่วยผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ในสังคมได้ ดังเช่น ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนคนพิการ รวมทั้งการใช้สื่อสารสนเทศในการเคลื่อนไหวทางสังคมและโครงการช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมดังเช่น มูลนิธิกระจกเงา

เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นเป็นตัวที่ช่วยเชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกันและลดต้นทุนในการติดต่อสื่อสารกันทำให้ต้นทุนในการเคลื่อนไหวทางสังคมลดลง สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การสร้างทุนทางสังคม (Social capital) ซึ่งเป็นการสร้างความร่วมมือกัน

เสรีภาพในการใช้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ก็นำไปสู่ความสุขและการพัฒนา แต่บางทีลิขสิทธิ์นั้นทำให้การใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการนำไปพัฒนาต่อมันทำได้ยาก เพื่อแก้ปัญหาจึงมีการจัดตั้งองค์กรที่ชื่อว่า Creative Commons หรือ CC เพื่ออำนวยความสะดวกให้เจ้าของผลงานไม่ต้อง लेकरระหว่างการสงวนสิทธิทั้งหมดและการสละสิทธิทั้งหมดอีกต่อไป ครีเอทีฟคอมมอนส์นั้นคือการสงวนสิทธิที่สมเหตุสมผล การส่งเสริมคนให้เคารพในสิทธิมากขึ้น การคืนความรู้และความคิดกลับสู่สาธารณะ การทำบุญยุคใหม่ และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมเสรีที่ดี

The 2nd International Conference on Buddhist Economic Research Platform

This event was organised by Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University during 9th – 11th of April 2009. The Buddhist Economic Research Platform is a joint initiative of the Business Ethics Centre of the Corvinus University of Budapest, and

Figure 7 Professor Apichai conducting a dialogue

the East-West Research Institute of Budapest Buddhist University. The platform aims to connect people and institutes engaged in developing Buddhist economic theory and practice, and to spread ideas and working models of Buddhist Economics to the general public.

As Buddhism spreads from Asia into the other parts of the world, the incorporation of Buddhist ideals and beliefs into everyday life takes new and varied forms. The challenges that Buddhist practitioners face in different parts of the world are daunting.

The first international conference of the Buddhist Economics Research Platform was held in Budapest, Hungary in August of 2007 with approximately 50 participants. About 90% of the participants were Buddhist living in the western societies. The participants were enthusiastic to hold the second conference in a Buddhist culture where they could experience practices that were more a reflection of Buddhist society.

The Second International Conference of the Platform was therefore held in Thailand where Buddhist culture is dominant and the concept of Buddhist Economics has been advocated. This conference proposes to continue to build a platform or foundation that explores how to meld knowledge, research and practice to support Buddhists as they face challenges of today's complex economic landscape.

This conference is thus an attempt to bring together opposite ends of numerous spectrums: Buddhism in a primary capitalist, Christian culture and Buddhism in Buddhist culture that is increasingly capitalist; Western theoreticians working on ways to

incorporate theory into culture and Eastern practitioners seeking to build theoretical frameworks from practice; and Eastern and Western religious leaders seeking the best methods to influence their fellows.

The conference was well attended by a wide variety of people. Although almost half of the participants were from the academia, they were from several fields, and of course many countries. Others were from civil society, religion-based organisations, government agencies, and businesses locally as well as abroad.

At the last day of the conference, GNH Movement project Thailand has had a good opportunity to provide a GNH workshop to learn together with distinguished participants about GNH's meaning, indicators, and application. The workshop was fruitful in terms of better understanding of the concept and its relationship to other alternative ideals.

เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “ชนบทกับเมือง จากความเหลื่อมล้ำสู่ความร่วมมือ” ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2552 ณ อาคารประชาธิปก – ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับเกียรติจากวิทยากรที่หลากหลาย ได้แก่ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ นักมนุษยวิทยาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ดร.นิตยา กิจติเวชกุล มหาวิทยาลัยมหาสารคาม คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ นักพัฒนาอิสระ คุณอภิรักษ์ โกษะโยธิน ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ดร.เดชรินทร์ สุขกำเนิด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คุณเจริญ เดชคุ้ม ผู้นำชุมชนมาบตาพุด คุณสุวรรณา หลั่งน้ำสังข์ บริษัทสังคมสุขภาพ และคุณวัลลภา แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด เครือข่ายตลาดสีเขียว ดำเนินรายการโดย ดร.นฤมล อรุโณทัย และคุณกรรณิการ์ กิจติเวชกุล

สรุปสาระสำคัญที่ได้รับจากเวทีนี้ คือ การพัฒนาประเทศตามแนวคิดทันสมัยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี ที่เน้นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ ซึ่งวัดจากอัตราการขยายตัวของผลผลิตมวลรวมประชาชาตินั้น มีความโน้มเอียงในการให้ความสำคัญแก่ความเป็นเมืองและภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้ประเทศมีการพัฒนาทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก โดยมีสมมติฐานว่าจะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ผลของแนวทางพัฒนาดังกล่าวกลับเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทของไทยซึ่งในอดีตเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนมากที่สุดของประเทศ ให้กลายเป็นเพียงแหล่งทรัพยากรราคาถูกให้เมือง “ดูดซับ” ไปใช้เพื่อสร้างความทันสมัย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เมืองเติบโตอย่างรวดเร็ว ทิ้งห่างชนบทมากขึ้นเป็นลำดับ การเติบโตของ

เมืองในแนวทางนี้ไม่เกื้อหนุนการพัฒนาของชนบท ในขณะที่เดียวกันกลับสร้างปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งในภาคชนบทและภาคเมืองเอง

รูปที่ 8 วิจัยการในเวทีฯ ชนบทกับเมือง

ดังนั้นแนวทางการลดความขัดแย้งหรือความเหลื่อมล้ำในกรณีนี้ได้แก่ การปฏิรูปกลไกเชิงสถาบัน เช่น กฎหมายป่าชุมชน การปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อการเชื่อมโยงภาคเมืองกับชนบท ด้วยการกระจายอำนาจในการปกครองตนเองด้านเศรษฐกิจ การคลังให้กับท้องถิ่น การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด การจัดการส่วนเกินทางเศรษฐกิจและมาตรการทางการคลัง ในขณะเดียวกันรัฐต้องมีสวัสดิการสังคมคุ้มครองคนด้อยโอกาสควบคู่ไปด้วย การปรับประยุกต์ใช้ทรัพยากรให้เข้ากับระบบธรรมชาติ เมืองต้องพึ่งตนเองมากขึ้น มีนวัตกรรมที่พึ่งตนเองลดปัญหาที่เกิดขึ้นและมีการแลกเปลี่ยนที่เป็นธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการพัฒนาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อชนบท ดังเช่น เมืองมาบตาพุด รวมทั้งแนวทางการเชื่อมโยงระหว่างภาคเมืองกับชนบท ดังเช่น โครงการตลาดสีเขียวและสหกรณ์เลมอนฟาร์ม ที่เป็นการเชื่อมโยงให้ผู้บริโภคในเมืองเห็นภาพการผลิตในชนบท ด้วยการจัดกิจกรรมให้เกษตรกรและผู้บริโภคได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น การให้ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มของเกษตรกรผู้ผลิต เมืองก็จะได้เชื่อมโยงกับชนบทโดยการกลับไปสู่รากเหง้าของตนเอง

การประชุมต่อจากนี้เป็นต้นไป เป็นเวทีพิเศษอันเป็นผลสืบเนื่องจากโครงการฯ โดย TGLIP ภายใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้สนับสนุนให้โครงการฯ ดำเนินกิจกรรมนำร่องเพื่อพัฒนาโครงการ “การพัฒนาดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศ”

พื้นที่ความรู้ของชนบทกับเมือง มีวาทกรรมซ่อนเร้นอยู่ นำไปสู่การครอบงำทางความคิด และสร้างการกีดกันในที่สุด ดังเช่น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คนเมืองมีมุมมองว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพยากรดินเป็นสิทธิเชิงเดี่ยวที่ชัดเจนสมบูรณ์ ในขณะที่ชาวบ้านชนบทมองว่ามีสิทธิหลายสิทธิซ้อนทับอยู่ในทรัพยากรเดียวกัน

การประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ (National Round Table) “การวัดความก้าวหน้าของสังคม” วันที่ 20 กรกฎาคม 2552 ณ สถาบันบริหารธุรกิจศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ มีปาฐกและวิทยากร ประกอบด้วย คุณอภิรักษ์ โกษะโยธิน ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี จอน ฮอลล์ จาก Global Project on Measuring Progress of Societies, OECD คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์ ดร.นพดล กรรณิกา เอแบคโพลล์ คุณศิริชัย สาครรัตนกุล ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย คุณอาคม เต็มพิทยา ไพลีฐู สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดำเนินรายการโดย รศ.สุริชัย หวันแก้ว สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 9 จอน ฮอลล์ ขณะบรรยาย

จอน ฮอลล์ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการวัดความก้าวหน้าของสังคมว่าเกิดจากความต้องการเห็นสังคมที่มีความก้าวหน้าในอนาคต ดังนั้นต้องมีมาตรวัดความก้าวหน้า ซึ่งชุดตัวชี้วัดวัดความก้าวหน้าต้องมีความเชื่อมโยงกับชีวิต สิ่งแวดล้อม และสร้างความสมดุล รวมทั้งจะต้องส่งเสริมการปฏิรูปเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมควบคู่กันไป ความรับผิดชอบต่อสิ่งเหล่านี้เป็นความท้าทายของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ OECD จึงริเริ่มโครงการ Global Project เพื่อพัฒนาชุดตัวชี้วัด ซึ่งไม่ได้บอกว่ามีเพียงชุดเดียว เพราะขณะนี้มีความหลากหลายกันขึ้นทั่วโลก โครงการจึงพยายามประสานเชื่อมโยง และมีความพยายามต่าง ๆ ที่จะสร้างตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับตนเอง

จากนั้นจอน ฮอลล์ สรุปว่าโครงการ Global Project สามารถช่วยเหลือประเทศไทยได้โดย 1) การให้คำแนะนำในในทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด (ในเรื่องการวัดความก้าวหน้า) 2) หลักสูตรการฝึกอบรมแก่ผู้ซึ่งต้องการวัดความก้าวหน้า 3) สนับสนุนการประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ

ในช่วงการอภิปรายวิทยากรได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เข้าร่วมประชุมอย่างกว้างขวางถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาดัชนีวัดความก้าวหน้าของสังคม ซึ่งส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่าประเทศไทยจำเป็นต้องมีดัชนีวัดความก้าวหน้าของสังคมแบบใหม่ซึ่งได้รับ

การยอมรับจากทุกฝ่าย ที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในทิศทางการพัฒนาประเทศได้ รวมทั้งหลายภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ใช่เพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง รวมทั้งเกิดการเชื่อมโยงการทำงานด้านดัชนีวัดความก้าวหน้าของสังคมกับหน่วยงานในระดับนานาชาติ ได้แก่ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา

การเสวนา “อนาคตประเทศไทยหลังวิกฤตโลก: ความร่วมมือในภูมิภาคสู่สังคมความเป็นอยู่ที่ดี” วันที่ 22 สิงหาคม 2552 โดยมี ศ.ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ (Prof.Dr.Joseph Stiglitz) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลกล่าวปาฐกถาเรื่อง “กระบวนการโลกาภิวัตน์เพื่อการวิวัฒนาการเรื่อง จีดีพี”

รูปที่ 10 ศ.ดร.สติกลิตซ์ ขณะกล่าวปาฐกถา

จีดีพีใหม่ขึ้น โดยมีความพยายาม ทั้งในการปรับปรุงจีดีพี และการสร้างตัวชี้วัดใหม่ๆ จากแนวคิดการพัฒนาทางเลือก ซึ่งหนึ่งในขบวนการนั้นคือ คณะทำงานเพื่อการวัดสมรรถนะทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม ที่ประธานาธิบดีซาร์โกซีแห่งฝรั่งเศสตั้งขึ้น และมีดร.สติกลิตซ์เป็นประธาน รวมถึงดัชนีจีเอ็นเอชของภูฐาน และความพยายามที่จะสร้างดัชนีวัดความก้าวหน้าของประเทศไทยเอง

จากนั้นเป็นเวทีอภิปราย โดยมี ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ ดร.อัมมาร์ สยามวาลา ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร และนพ.สุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ ร่วมกันให้ความเห็น ดำเนินรายการโดย ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล

วิทยากรได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าจีดีพีเป็นดัชนีชี้

ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าดัชนีชี้วัดการพัฒนามีความสำคัญเพราะสิ่งที่เราวัดจะมีผลกระทบต่อสิ่งที่เราทำ ถ้าเราวัดสิ่งที่ผิดเราจะทำหรือบรรลุเป้าหมายผิด ๆ ไม่ส่งผลให้สังคมดีขึ้น ตัวอย่างที่ชัดเจนคือวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นผลประการหนึ่งจากการที่เรามีมาตรวัดการพัฒนาที่บกพร่องคือ จีดีพี โลกจึงจำเป็นต้องมีการสร้างการ

รูปที่ 11 ผู้เข้าร่วมงาน ณ กระทรวงต่างประเทศ

วัดเศรษฐกิจแต่ไม่สามารถวัดความเป็นอยู่ที่ดีได้ สำหรับทางออกของสังคมไทยคือ 1) สร้างตัวชี้วัดใหม่ๆ ที่สะท้อนความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่ใช้ได้ง่าย และเข้าถึงได้ง่ายด้วย 2) ต้องมีการศึกษาว่าเมื่อได้ตัวชี้วัดที่ต้องการแล้วสังคมไปถูกทางแล้วหรือไม่ 3) ความต้องการระดับพื้นฐานของประชาชน คือ ความมั่นคงของชีวิต การมีงานทำ การศึกษา สุขภาพ ความเท่าเทียมและสิ่งแวดล้อมต้องได้รับการตอบสนอง

ปาฐกถาพิเศษ “เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ทางเลือกและทางรอดที่เป็นจริง?” วันที่ 8 กันยายน 2552 ณ ห้องประชุมศิษย์เก่าคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 12 เฮเลน่า นอร์เบิร์ก-ฮอดจ์

เริ่มจากภิกษุณีธัมมนันทาได้กล่าวแนะนำปาฐกคือ เฮเลน่า นอร์เบิร์ก – ฮอดจ์ ว่า เฮเลน่าเป็นชาวสวีเดนที่พูดได้ถึง 7 ภาษา เป็นผู้ริเริ่มโครงการลาดัก (Ladakh Project) จนกลายเป็นชุมชนระหว่างประเทศเพื่อนิเวศวิทยาและวัฒนธรรมหรือไอเส็ค (International Society for Ecology and Culture:

ISEC) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตื่นตัวให้ประชาชนได้เห็นถึงภัยคุกคามจากโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ เฮเลน่า สนับสนุนให้คนในท้องถิ่นจัดตั้งโครงการพัฒนาทางนิเวศวิทยาของลาดัก

เฮเลน่า ได้ฉายให้เห็นโฉมหน้าที่แท้จริงของโลกาภิวัตน์ว่าได้ทำลายความเคารพนับถือตัวเองของผู้คน เด็กๆ ในลาดักดินแดนที่เธอได้พบกับคนที่มีความสุขที่สุดในโลกถูกกระแสสมัยใหม่ทำให้เชื่อว่าวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเป็นปมด้อยและล้าหลัง เริ่มคิดว่าผู้คน อาหาร เสื้อผ้า สถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมลาดักเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องจำต้องยึดถือตามอย่างตะวันตก เด็กและวัยรุ่นวิ่งตามกระแสแฟชั่น คนเอเชียนิยมทำให้ตัวเองเหมือนคนตะวันตก ชุมชนในตะวันตกล่มสลาย เกิดปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ภาวะซึมเศร้า โลกประสบภาวะโลกร้อน ทรัพยากรน้ำมันขาดแคลนเกิดรูปแบบเศรษฐกิจที่เหลวไหลไร้สาระที่ทุนขนาดใหญ่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั้งส่งออกและนำเข้าสินค้าที่เหมือน ๆ กันเข้ามาในประเทศตัวเอง สินค้าที่ผลิตขึ้น ณ ที่ห่างไกลเป็นหมื่น ๆ ไมล์ กลับมีราคาสูงกว่าสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวได้สร้างความตระหนักให้กับกลุ่มคนและก่อให้เกิดกระแสการคืนสู่ชุมชนหรือท้องถิ่น

แม้ธุรกิจขนาดใหญ่จะประกาศว่า การกลับคืนสู่ความเป็นท้องถิ่นไม่ได้ช่วยลดการใช้ น้ำมันของโลก ยกตัวอย่างการส่งกุ้งไปปอกเปลือกที่ประเทศไทยประหยัดน้ำมันกว่าปอกที่อังกฤษ

เพราะในอังกฤษปอกด้วยเครื่องจักรซึ่งต้องใช้น้ำมันปริมาณมหาศาล ฉะนั้นเป็นการดีที่จะส่งกุ้งไปปอกที่เมืองไทย แต่เฮเลนน่าได้ชี้ให้เห็นว่ามันเป็นเรื่องของธุรกิจที่ใหญ่เกินไป และธุรกิจขนาดใหญ่ก็เห็นว่าเป็นความชอบธรรมที่เขาจะขยายธุรกิจให้ใหญ่ขึ้นเพื่อสร้างงานและความมั่นคง แต่วิถีดังกล่าวสร้างมลพิษและทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้การแข่งขันสูงขึ้นและเปลี่ยนความต้องการความรักของมนุษย์ไปสู่ความละโมภ ความหลงผิดและการบริโภค พร้อมได้ชี้แนะว่าการเยียวยาในเชิงสร้างสรรค์ที่จะมีได้ก็คือการสร้างสรรค์ชุมชนที่มีภูมิปัญญา มีความเข้าใจมากขึ้นและมีความรู้อย่างแท้จริงว่าเราจะทำอย่างไรกับปัญหาเพื่อนำไปสู่ทางเลือกที่ดีกว่าได้

เวิลด์คาเฟ่ สนทนาก่อพลังปัญญา “Thailand Breakthrough: ความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมไทย?” ในวันที่ 1 ธันวาคม 2552 ณ ห้องเอนกประสงค์ มิวเซียมสยาม

เวทีนี้เป็นการสรุปชุดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการตั้งคำถามหรือใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งว่าความก้าวหน้าของสังคมไทยที่เกิดขึ้นควรมีทิศทางที่เหมาะสมอย่างไร มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่านี้หรือไม่

กิจกรรมเริ่มจากเวทีอภิปราย “ความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมไทยควรเป็นอย่างไร”
วิทยากรประกอบด้วย ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รศ.

ดร.ปัทมาวดี ชูชูเกิ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.กิตติรัตน์ ณ ระนอง สถาบันบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินรายการโดย อาจารย์ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์

รูปที่ 13 บรรยากาศในวงสนทนาเวิลด์คาเฟ่

วิทยากรได้สังเคราะห์ให้เห็นว่าในทางเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าของสังคม ไปพ้นจากเรื่องการเมืองเป้าหมายการเจริญเติบโตของจีดีพี ในเรื่องบทบาทและศักดิ์ศรีของคนที่จะทำอะไรได้ในศักยภาพที่ตนเองอยากจะทำ เพราะมันโยงไปสู่คนในสังคมอยู่อาศัยได้อย่างมีความสุข มุมมองด้านสังคมเสนอว่าสังคมไทยจะมีความก้าวหน้าได้ก็ต่อเมื่อสังคมมีความเป็นธรรม ความเป็นธรรมคือสิ่งที่พอปรากฏแล้วทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า ใช่แล้วเรื่องนี้ถูกต้องหรือไม่ถูก ไม่ต้องมาถกเถียงกัน สังคมจะก้าวหน้า คือ สังคมที่รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผิด

หลังจากวิทยากรสิ้นสุดการอภิปราย อ.ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์ เป็นกระบวนกรวงสนทนาเวิร์ดคาเฟ่อันเป็นกระบวนการสนทนาที่สร้างทั้งแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยนอย่างเปิดกว้างและเป็นกันเอง ในคำถาม 3 ประเด็นคือ

1. “เมื่อพิจารณาจากบริบทของโลกและใคร่ครวญจากหัวใจของคุณ ความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมไทยคืออะไรและทำไมคุณถึงห่วงใยในประเด็นนี้” ผู้เข้าร่วมมีความคิดเห็นค่อนข้างในทิศทางเดียวกันว่าความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมไทยคือการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีความก้าวหน้า

รูปที่ 14 กระบวนกรดำเนินการวงสนทนาเวิร์ดคาเฟ่ ด้วยการมีคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

2. “เราจะทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้เกิดความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมไทย ภายใน 5 ปี” จากการสนทนาสรุปได้ว่ายังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว แต่มีพลวัตและมีความเคลื่อนไหวไปสู่สภาวะที่ดีกว่า โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงซึ่งมีชีวิตจิตใจก้าวหน้าไปสู่การสร้างความสุขที่แท้จริงของสังคมไทยได้

3. “(พูดอย่างไม่ต้องถ่อมตน) ท่านจะมีส่วนร่วมอย่างไรที่จะทำให้เกิดความก้าวหน้าดังที่ใจท่านปรารถนาให้เป็นจริงในสังคมไทย ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะเสนอแนะให้เริ่มจากตนเอง ทำในสิ่งที่ปัจเจกแต่ละคนสามารถทำได้และถ่ายทอดสู่สังคมรอบข้าง “ก้าวหน้าจากข้างในนำสังคมไทยสู่ความมั่นคง”

ท้ายที่สุดกระบวนกรได้สรุปว่ากิจกรรมในวันนี้ได้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและความคิดริเริ่มใหม่ๆ มากมาย แต่อย่าให้มีอยู่แค่ในวันนี้ จะต้องนำความรู้สึกที่ได้รับในวันนี้ไปสานต่อเพื่อให้สังคมไทยก้าวไปสู่ความก้าวหน้าที่แท้จริง

เวทีเสวนา “ผู้คน การพัฒนา โลกาวัดน์ และความสุขแบบภูฐาน” วันที่ 19 ธันวาคม 2552 ณ ห้องกระจุกริมน้ำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดย อ.สดีไล ชันติวรพงศ์ อ.สฤณี อาชวานันทกุล

คุณจิตกร บุษบา ดำเนินรายการ

เวทีเสวนาดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของงาน “เปิดโลกการอ่าน” ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 14-20 ธันวาคม ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยความร่วมมือของ ชมรมหนังสือสัญญา และศูนย์วิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ซึ่งได้รับความสนใจเข้าร่วมจากผู้อ่านที่ชื่นชอบหนังสือในแนวทางเลือกเช่นนี้พอสมควร

รูปที่ 15 บรรยากาศงานเสวนา

งานเสวนาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเปิดตัวหนังสือแปล “เรื่องราวในดินแดนแห่งความสุข” จากต้นฉบับ “Within the Realm of Happiness” ของ ดาไซ คินเลย์ ดอร์จิ นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์คินเซล (Kuensel) ที่ใหญ่ที่สุดของภูฏาน และปัจจุบันดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงสารสนเทศของรัฐบาลภูฏาน ที่เกิดจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยเป็นครั้งแรก

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความเปลี่ยนแปลงของสังคมภูฏานจากสมัยก่อนเปิดประเทศสู่ความทันสมัย เมื่อตอนที่ผู้เขียนยังเด็กอาศัยอยู่แบบดั้งเดิมกับครอบครัว จนถึงสมัยปัจจุบันที่รับเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา ผู้เขียนได้เล่าเรื่องราวที่ตนเองประสบ หรือได้รับทราบมา เพื่อสร้างภาพความเป็นอยู่ของชนบทภูฏานเมื่อห้าสิบปีก่อน ที่อยู่กันเป็นครอบครัวขยาย ใช้ชีวิตกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่รีบเร่ง มีความสัมพันธ์กันด้วยความกรุณา และตั้งใจมั่นอยู่บนพื้นฐานพุทธศาสนา จนเมื่อภูฏานเปิดประเทศ ความเปลี่ยนแปลงเริ่มย่างกรายเข้ามา โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เกิดชนชั้นกลาง เด็กรุ่นใหม่จำนวนมากได้รับการศึกษาแบบตะวันตก ทำให้หลุดลอยออกจากรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม สังเกตได้จากเรื่องเล่าในหนังสือถึงความไม่เข้าใจถึงความเป็นอยู่ของชนบทภูฏานของข้าราชการรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้รู้สึกว่าการทำงานยากลำบาก รวมทั้งพูดถึงปัญหาวัยรุ่นในเมืองใหญ่ที่เริ่มใช้ชีวิตตามแบบตะวันตก ฟุ้งเฟ้อ และละเลยศีลธรรมอันดี แต่ปัญหาทั้งหมดกำลังได้รับการเยียวยา จากการที่รัฐบาลภูฏานได้น้อมรับเอา ความสุขมวลรวมประชาชาติ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ โดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และแต่งตั้งคณะกรรมการความสุขมวลรวมประชาชาติ เพื่อเป็นสถาบันหลักในการขับเคลื่อนแนวคิดนี้สู่การปฏิบัติจริง

ในเวทีนี้ อ.สดีโส ผู้แปลได้บรรยายถึงความประทับใจในหนังสือว่า สามารถบรรยายถึงวิถีชีวิตชนบทของภูฐานได้อย่างชัดเจน และสนุกสนาน ทำให้นึกสะท้อนไปถึงชีวิตในวัยเด็กของชนบทในประเทศไทยเมื่อหลายสิบปีก่อน ที่มีความคล้ายคลึงกัน และทำให้เปรียบเทียบได้ถึงแนวทางการพัฒนาที่ประเทศไทยดำเนินมา ที่ทำให้สังคมชนบทอ่อนแอ และวัฒนธรรมดั้งเดิมเสื่อมถอย แต่ อ.สดีโสเชื่อว่า ด้วยความเข้มแข็งของรากฐานวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่ยังลึกในจิตใจของคนภูฐานจะช่วยให้ผลกระทบของการพัฒนาไม่รุนแรง และเกิดขึ้นรวดเร็วเหมือนในประเทศไทย และจะยังคงสามารถรักษาลักษณะของตนเองไว้ได้

ส่วนคุณสฤณี ผู้ซึ่งเคยไปเยือนประเทศภูฐาน 2 ครั้ง และเขียนหนังสือถึงสังคมภูฐานในยุคปัจจุบันได้มาร่วมพูดคุยถึงความประทับใจในฐานะนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ผู้คน และวัฒนธรรมของภูฐาน ที่ยังคงความจริงใจ ความซื่อ และไม่วิตกกังวลจนเกินไป เอาไว้รวมทั้งชื่นชมการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของภูฐานที่ไม่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยว แต่ยึดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ แม้ว่าจะทำให้นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายสูง และไม่สามารถออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง เพราะต้องใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวและผู้นำเที่ยวที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเท่านั้น แต่นั่นก็ทำให้ภูฐานยังคงรักษาความน่าสนใจในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนสูง รวมทั้งเชื่อว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นความสุขจะช่วยให้ภูฐานสามารถผ่านวิกฤตต่างๆ ที่เกิดขึ้นไปได้

เวทีเสวนา ภูฐาน: ดินแดนแห่งความสุขในสังคมโลกยุคใหม่ วันที่ 30 มกราคม 2553 ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมี ดาโชคินเลย์ ดอร์จิ ปลัดกระทรวงการสื่อสารและคมนาคม เป็ก ดอร์จิ ผู้อำนวยการศูนย์ภูฐานเพื่อประชาธิปไตย ดร. อภิชาติ พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม ฮันส์ แวน วิลเลียมส์วาร์ด ผู้อำนวยการโครงการ School for Wellbeing เป็นวิทยากร มีการสัมภาษณ์โดย ณัฐฐา โกมลวาทิน ออกอากาศในรายการของทีวีไทย และ ดำเนินรายการโดย อ.ไพโรจน์ กิตติเสรีชัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พร้อมการแสดงประกอบลำนำโดย อ.รัชมี เฝ่าเหลียงทอง และการแสดงเพลงพื้นบ้านโดย จิกมี ดรุณปา ศิลปินพื้นบ้านภูฐาน

กิจกรรมนี้เป็นการเสริมสร้างความตระหนักเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในสังคมไทยให้มากขึ้น รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน พร้อมกันนั้นเป็นการเปิดตัวหนังสือภาคภาษาไทยเรื่อง “เรื่องราวในดินแดนแห่งความสุข” ของ ดาโชคินเลย์ ดอร์จิ ด้วย

รูปที่ 16 คินเลย์ ดอร์จิ

ช่วงสัมภาษณ์ คินเลย์ได้เปิดโลกให้เราได้สัมผัสกับสังคมปฐมกาลของผู้คน วิถีชีวิต วัฒนธรรมท่ามกลางภูมิประเทศอันบริสุทธิ์ แต่เมื่อฐานต้องเข้าร่วมในชุมชนโลกยุคใหม่ เผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ มีคำถามว่า ดินแดนแห่งนี้จะ ยังคงรักษาสังคมเปี่ยมจิตวิญญาณไว้ได้อย่างไร

รูปที่ 17 วิทยากรในช่วงอภิปราย

ญาณปัญญาของชาวภูฐาน ในเรื่องการอิงอาศัยของสรรพชีวิตอาจเป็นมูลฐานให้แก่การแก้ปัญหา เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของอากาศและคุณภาพของระบบนิเวศ ที่ไม่ได้เน้นเรื่องผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (จีดีพี)

จากประสบการณ์ส่วนตัวของวิทยากรชาวภูฐาน ตั้งแต่วัยเด็ก เคลื่อนมาจนถึงวันที่ภูฐาน กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างภายในประเทศ การเดินอยู่ระหว่างการพัฒนาด้านจิตใจ และวัตถุซึ่งกำลังเกิดขึ้น ดังเช่น ภูฐานมีประเพณีที่มั่งคั่งเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง ซึ่งมีทั้งนิทานพื้นบ้านและตำนาน ส่วนใหญ่นำมาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาแต่ครั้งโบราณกาล ในบรรดาเรื่องราวที่นิยมเล่าสู่กันฟังข้างกองไฟ คือปาฏิหาริย์อันลึกลับของท่านลามะ ดรุกปะ เคนเลย์

เมื่อภูฐานมีอินเทอร์เน็ตและโทรทัศน์เมื่อ พ.ศ.2542 ก่อนหน้านั้นพอลถามเด็กภูฐานว่า ใครคือฮีโร่ของพวกเขา จะได้รับคำตอบว่า ‘พระราชาธิบดี’ หลังการมาของอินเทอร์เน็ต ฮีโร่ของเด็กและชาวภูฐานเป็นดาราฮอลลีวูด นักฟุตบอล นักร้อง นักดนตรี จากโลกตะวันตก

ภูฐานมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เหมือนกับหลายประเทศในโลกนี้และความท้าทายก็คือ การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องปราศจากการสูญเสียสิ่งดีงาม ที่มีอยู่ก่อน ภูฐานมีจุดแข็งในเรื่องความเกี่ยวโยงสัมพันธ์อยู่กับสิ่งดีงาม ส่วนจุดอ่อนคือบางทีเดียวสต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลก ณ ตอนนี้

รูปที่ 18 จิกมี ดรุกปา

ช่วงเวทีกิปราย วิทยากร ได้นำเสนอว่าภูฐานเป็นดินแดนที่งดงามไปด้วยวัฒนธรรมและธรรมชาติ นโยบายหลักของประเทศเรื่อง ความสุขมวลรวมประชาชาติ ซึ่งเน้นที่การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน ความเชื่อซึ่งประกอบ ด้วย

ที่ฐานขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความสุขมวลรวม สำหรับคนที่มองอยู่ข้างนอก มันสำคัญสำหรับพวกเขาที่อยากเห็นความเป็นฐานจริงๆ และสำหรับชาวฐานเอง ต้องไม่เพิกเฉยละเลยกับปัญหาสังคมที่เผชิญหน้าอยู่

การรักษาความสุขมวลรวมประชาชาติในฐานซึ่งหลายคนเป็นห่วงว่าอาจถูกทำลายลงไปพร้อมๆ กับการพัฒนาที่เกิดขึ้นในฐานอยู่ในขณะนี้ ตราบใดที่ชาวฐานทำให้ความสุขมวลรวมประชาชาติมีลมหายใจอยู่ นั่นคือความยั่งยืนจะยังมีอยู่ในฐาน ความสุขมวลรวมประชาชาติจะนำพาให้ฐานเคลื่อนจากอดีตไปอนาคตผ่านปัจจุบันที่ยังคงไว้ซึ่งคุณงามความดีแบบเดิมที่เคยมีมา

สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นในงานวันนี้ก็คือ การแสดงดนตรีพื้นบ้าน โดยศิลปินแห่งชาติของฐาน จิมมี่ ดรุณปา ซึ่งบรรเลงเครื่องดนตรีดั้งเดิม ทั้งเครื่องเป่า เครื่องสาย ได้อย่างไพเราะซาบซึ้ง พร้อมทั้งเล่าถึงศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ และหลากหลาย ของชนเผ่าต่างๆ ในฐาน รวมถึงเชิญให้ผู้เข้าร่วมงานทดลองเดินรำเพลงพื้นเมืองฐานด้วย นี่แสดงถึงความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ของชาวฐาน

ดังที่ ดาโชคินเลย์ ดอร์จิ กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ว่า

ฐานจะไม่มีวันเป็นมหาอำนาจทางการทหาร หรือเป็นพลังทางเศรษฐกิจ พลังของฐานอยู่ที่หลักศีลธรรมซึ่งทำให้ราชอาณาจักรเล็กๆ แห่งนี้เป็นตัวแทนของอุดมคติใหญ่หลวง นั่นคือความสุขมวลรวมประชาชาติ การกล้าที่จะเป็นสิ่งที่แตกต่างและนำเสนอเป้าหมายอันสูงสุดเพื่อความก้าวหน้าของมนุษยชาติให้โลกได้ประจักษ์ ฐานจึงต้องทำให้สิ่งนี้เป็นจริงที่บ้าน ดังที่สมเด็จพระราชาธิบดีจิกมี เกซาร์ นัมเกล วังชุก ได้ทรงมีพระราชดำรัสแก่ประชาชนในวันที่เสด็จเถลิงราชสมบัติเมื่อปี 2549 ว่าความล้มเหลวไม่ใช่ทางเลือก

2.2 สรุปเนื้อหาบทความวิชาการประกอบเวที

2.2.1 สรุปเนื้อหาบทความวิชาการฯ ภาษาไทย

สรุปเนื้อหาบทความ

ชื่อบทความ ความสุขและชุมชน ความพยายามเล็กๆ ที่พุทธมณฑล

ผู้เขียน สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ และ ประภา คงปัญญา

“การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินเป็นอยู่เป็น”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เสนอแนวคิดของโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะและชุมชนฯ ๒) เสนอภาพชุมชนเพื่อสะท้อนสถานการณ์ และ ๓) เสนอแนะแนวทางขับเคลื่อนสุขภาวะในพื้นที่ และระดับประเทศ โครงการนี้เกิดขึ้นจากการประชุมการถอดบทเรียนจากการพัฒนาด้านโภชนาการของประเทศไทย พบว่า แนวทางที่ควรเป็นคือ การพัฒนาประเทศที่มีความสุขเป็นพื้นฐาน จึงเกิดความสนใจ และตั้งใจที่จะนำแนวคิดนี้มาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ด้วยเห็นว่า ความคิดที่ดีหลายเรื่องไม่ถูกนำมาสานต่อด้วยการปฏิบัติ และการขับเคลื่อนยังขาดยุทธศาสตร์ร่วมที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยนำมาทดลองศึกษาเป็นแห่งแรกที่ชุมชนพุทธมณฑล เนื่องจากมีพื้นฐานเป็นจุดแข็งทั้งทางด้านจิตวิญญาณคือ พุทธมณฑล ซึ่งเป็นหนึ่งในสถาบันหลักทางพุทธศาสนาและมหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศตั้งอยู่ โครงการที่ทำในเบื้องต้น การศึกษาระดับชุมชนอย่างมีส่วนร่วม รวมทั้งกำลังอยู่ในกระบวนการกลายเป็นเมืองที่ถูกกำหนดโดยนโยบายจากภายนอกพื้นที่ โครงการวิจัยนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า “ชุมชนที่มีสุขภาวะจะเอื้อให้เกิดการพัฒนาระดับความสุขของปัจเจกบุคคลที่สูงขึ้น และระดับความสุขของปัจเจกบุคคลที่สูงขึ้นจะนำไปสู่การผลักดันการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ในชุมชนนั้น” ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดชุมชนที่มีสุขภาวะ พบว่าการกลายเป็นเมืองที่กำลังคืบคลานเข้าสู่ชุมชนในอำเภอพุทธมณฑล แม้ว่าชาวพุทธมณฑลจะมั่งคั่ง มีรายได้ และมีความสะดวกสบายมากขึ้น ขณะเดียวกันมีผลกระทบต่อความเข้มแข็ง และความเป็นอยู่ของชุมชนในทางลบ มีปัญหาที่เห็นได้ชัดคือ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และชุมชนไม่ปลอดภัย นอกจากนั้นชาวบ้านยังมีความอึดอัดต่อวิถีชีวิตในอดีตที่เอื้ออาทรต่อกัน การสำรวจนี้ยังได้สร้างตัวชี้วัดความสุขขึ้น และพบว่า คนในชุมชนพุทธมณฑลให้คะแนนความสุขของตนเองในระหว่าง ๖.๙๑ ถึง ๘.๘๙ จาก ๑๐ ด้วย

ความเชื่อว่าการพัฒนาที่ดีควรเริ่มต้นจากชุมชน ผู้เขียนเสนอแนะปัจจัยที่จะสร้างเสริมความเป็นชุมชนแห่งสุขภาวะ โดยเน้นที่ระดับบุคคล คือการพัฒนาจิตใจของตนเอง ด้วยพื้นฐานพุทธศาสนา และจิตวิทยาเชิงบวก ฝึกฝนจิตใจให้ไปถึงความสุขอย่างละเอียดอ่อน บนฐานของปัญญาที่รู้เท่าทันและมีจิตเป็นอิสระ โดยเชื่อว่าการพัฒนาด้านจิตตปัญญาของบุคคลจะสร้างสุขภาวะให้กับชุมชน และสังคมในระดับใหญ่ขึ้นได้ ผู้เขียนให้คำแนะนำการพัฒนาสุขภาวะในระดับพื้นที่ และประเทศ ดังนี้ ระดับพื้นที่ควรเน้นเรื่อง การทำสิ่งสร้างสรรค์/การมีจิตเป็นกุศล/ความเป็นเจ้าของชุมชน/การรักษาสิ่งแวดล้อม/การส่งเสริมสุขภาพ/การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ส่วนในระดับประเทศเสนอเรื่อง การมีภาวะผู้นำ/ขับเคลื่อนด้วยการปฏิบัติจริง/สร้างตัวชี้วัดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย/ส่งเสริมการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ที่ชัดเจน

สรุปเนื้อหาบทความ

ชื่อบทความ ก้าวไปให้พ้นแนวคิดกระแสหลัก: ความเป็นอยู่ที่ดี แนวคิด และการชี้วัด

ผู้เขียน สมบูรณ์ ศิริประชัย

“ขอส่งท้ายว่า ไม่มีดัชนีใดในโลกที่สามารถจับต้องความสุขได้ดีที่สุด”

บทความนี้ เป็นการเรียบเรียงจากการบรรยายของ รศ.ดร.สมบูรณ์ ศิริประชัย

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่คิดว่า ผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product, GDP) มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจมาก แต่ไม่สำคัญสำหรับความสุข ในเรื่องของความสุข เศรษฐศาสตร์จะมอง ความเป็นอยู่ที่ดีในแง่อัตวิสัย บทความจะนำเสนอถึงความก้าวหน้าของแนวคิดนี้ และการวัดเรื่องดังกล่าว นักเศรษฐศาสตร์เองมองว่า GDP มีจุดอ่อน และมีความพยายามศึกษาเรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี และตัวชี้วัดใหม่ๆ ซึ่งสหประชาชาติ โดยเฉพาะ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program, UNDP) เป็นองค์กรที่มีบทบาทสูงในการพัฒนาตัวชี้วัดดังกล่าว

ความเป็นอยู่ที่ดีมีพัฒนาการมาประมาณ 50 ปี โดยเริ่มต้นจากสำนักอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่อธิบายว่าความเป็นอยู่ที่ดีนำไปสู่ความพึงพอใจได้อย่างไร นำไปสู่แนวคิดเรื่อง การศึกษา และสุขภาพที่เสมอภาคสำหรับทุกคน และมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ สู่เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ที่พยายามขจัดความยากจนที่สุดภายใน ค.ศ.2015 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากงานของ อมาตยา เซน (Amartya Sen) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ผู้สร้างแนวคิด การเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ (Human Capability Approach) อันหมายถึง การทำให้บุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ และบุคคลมีอิสรภาพในการเลือกไปสู่ความสำเร็จนั้นด้วยตนเอง ส่วนประกอบที่สำคัญคือ เสรีภาพ ที่หมายถึง เสรีภาพในการที่จะไม่อดอยาก ไม่เป็นโรคร้ายแรง ไม่ใช่เพียงแค่ด้านการเมือง ความเป็นอยู่ที่ดี ในแง่นี้จึงประเมินได้จากความสามารถที่จะบรรลุถึงความสำเร็จในหน้าที่อันมีคุณค่า

นอกจากนี้ ยังมีนักเศรษฐศาสตร์อีกมากที่ได้กล่าวถึง ความหมายของความเป็นอยู่ที่ดี ที่สำคัญเช่น Travers และ Richardson (1997) อธิบายว่าความเป็นอยู่ที่ดีเป็นการสภาพของ สถานการณ์ชีวิตของปัจเจกบุคคล ส่วน Easterlin ได้ศึกษาว่า รายได้ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการกำหนดความสุข ส่วน McGillivray กล่าวว่า ความเป็นอยู่ที่ดี คุณภาพชีวิต การพัฒนา และการเติมเต็มความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นเรื่องเดียวกัน

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ให้คำอธิบายเรื่องความสุข โดยใช้หลักอรรถประโยชน์นิยม เมื่อเราบริโภคสินค้าและบริการจะมีความสุขเพิ่มขึ้น แต่จะเป็นไปตามกฎของการลดน้อยถอยลง (Law of Diminishing Marginal Utility) ดังนั้นเมื่อบริโภคมากขึ้นถึงจุดหนึ่งแล้วยังบริโภคต่อไปจะเกิดอรรถประโยชน์น้อยลง จึงเป็นไปได้ที่เราจะบริโภคอย่างต่อเนื่องไปแล้วมีความสุข ต้องค้นหาระดับที่พอดี ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของเศรษฐศาสตร์

เศรษฐศาสตร์ใช้การวัดความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อประเมินคุณภาพชีวิตมาเป็นระยะเวลากว่า 20 ปีแล้ว โดยในประเทศไทยก็ใช้แนวคิดในภายใต้ชื่อ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) แต่ความหมายเรื่องความจำเป็นพื้นฐานนั้น กว้างกว่าเรื่องของถาวรวัตถุ จึงมีความพยายามวัดความเป็นอยู่ที่ดีด้วยวิธีการอื่นๆ ที่สำคัญคือ การวัดด้วยรายได้ประชาชาติต่อประชากร (National Income per Capita) ซึ่งเป็นผลให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นไปเพื่อเพิ่มรายได้ต่อหัวให้มากที่สุด ซึ่งก็คือ การเพิ่มอัตราการเติบโตของ GDP ให้มากที่สุดนั่นเอง แต่ข้อบกพร่องของ GDP มีมาก เช่น ไม่สะท้อนถึงการกระจายรายได้ และไม่รวมมูลค่าที่ไม่ได้อยู่ในระบบตลาด นอกจากนั้น อมาตยา เช่น ยังกล่าวว่า GDP รวมเอามูลค่าของสินค้าเลขๆ ไว้ด้วย เช่น เหล้า และบุหรี่ จึงมีความพยายามที่จะพัฒนา และแก้ไขข้อบกพร่องของ GDP เช่น ใช้ Lorenz Curve การใช้สภาวะเสมอภาคของอำนาจซื้อ (Purchasing Power Parity) และการรวมเอาผลกระทบภายนอกเข้าไว้ด้วย รวมทั้งมีการนำเอาเรื่อง ความยั่งยืน ความเท่าเทียมทางเพศ และการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เข้ามาเพื่อการปรับปรุง GDP ให้สามารถสะท้อนถึงความเป็นอยู่ที่ดีได้

ต่อมา มีความพยายามศึกษาในมิติที่ลึกซึ้งขึ้น เช่น เรื่องความรู้ มิตรภาพ และการมีส่วนร่วม โดยมิติเรื่องความมั่นคงได้รับความสนใจมากที่สุด โดยเฉพาะความมั่นคงที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีสวัสดิการ ทั้งหมดนี้ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของเซนสูงมาก คือ เรื่องการมีภารกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแต่ละคนที่จะต้องทำออกมาให้ชัดเจนไม่ว่าจะอยู่ในหน้าที่ใดก็ตาม และแนวคิดของเซนก็ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index, HDI) ของสหประชาชาติ โดยเป็นการนำตัวชี้วัดสามตัวคือ อายุขัยเฉลี่ย จำนวนทารกที่เสียชีวิตก่อนอายุ 5 ปี และการศึกษา หรือการอ่านออกเขียนได้ มาร่วมกันเพื่อแสดงถึงการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางของ UN ส่วนนักเศรษฐศาสตร์เองได้คิดต่อไปว่า การพัฒนามนุษย์ควรประกอบด้วย 4 มิติ คือ ความเสมอภาค (Equity) ความยั่งยืน (Sustainability) ผลิตภาพ (Productivity) และการสร้างศักยภาพ (Empowerment) ซึ่งอยู่ในกระแสของการพัฒนาด้านชีวิตการพัฒนาใหม่ๆ

สุดท้าย เรื่องที่สำคัญสำหรับความเป็นอยู่ที่ดีดังที่ได้กล่าวถึงบ้างแล้ว คือ เรื่องรัฐสวัสดิการ ซึ่งอาจารย์มีประสบการณ์ตรงจากการใช้ชีวิตที่สวีเดน ความหมายของรัฐสวัสดิการไม่ใช่ว่า มีสิ่งของทุกอย่างดีพร้อมหมด และไม่ใช่เพียงการให้บริการฟรีโดยรัฐ แต่หมายรวมถึงสวัสดิภาพโดยรวมของสังคม เช่น การศึกษาที่เท่าเทียม ไม่แบ่งแยกว่าใครมีเงินมากหรือ

น้อย การรักษาพยาบาลฟรีที่ดูแลสตรีมีครรภ์ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการเลี้ยงดูทารก และอื่นๆ ที่ช่วยให้
คนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

และขอส่งท้ายว่า ไม่มีดัชนีใดในโลกที่สามารถจับต้องความสุขได้ดีที่สุด

สรุปเนื้อหาบทความ

ชื่อบทความ เทคโนโลยีสารสนเทศกับความสุข: บทบาทของจริยธรรมกับระบบคุณค่าในการพัฒนา

ผู้เขียน ไสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์

“ก่อนดำเนินการพัฒนา ต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนฐานความคิดจากเดิมว่าเทคโนโลยีเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตใจ มาเป็นเทคโนโลยีสนับสนุนการพัฒนาจิตใจได้”

สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็วจากการรับเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา แลดูเหมือนว่าปัจจุบันสังคมไทยกลมกลืนไปกับโลกของอินเทอร์เน็ตแล้วอย่างสนิท พบได้จากการติดต่อสื่อสารด้วยอีเมล การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ รวมไปถึงการสร้างสังคมเสมือน ตั้งแต่ชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เช่น Pantip.com จนถึง Hi5 และ facebook และการรณรงค์ทางการเมือง เนื่องจากอิทธิพลต่อสังคมที่สูงมากเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องคำนึงบทบาทที่ดีที่สุดของเทคโนโลยีต่อการพัฒนา และผลกระทบทางจริยธรรมต่อปัจเจก และสังคม เพราะการพัฒนาทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องมาจากจริยธรรมทางสังคมที่เข้มแข็ง นั่นคือ ต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรม สังคมที่มีต้นทุนนี้มากกว่าจะสามารถสร้างกลไกในการสร้างความยั่งยืนได้มาก

ประเด็นเรื่องจริยธรรมกับการพัฒนานี้ เกี่ยวพันอย่างมากกับแนวคิดที่ถือว่าความสุขเป็นเป้าหมายของการพัฒนา (ความสุขมวลรวมประชาชาติ Gross National Happiness, GNH) แทนที่เป้าหมายผลรวมทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อปัญหาต่างๆ เช่น มลพิษ และความเห็นแก่ตัวของผู้คน ดังนั้นสิ่งที่บทความนี้สนใจคือ บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้มิติทางจริยธรรม ซึ่งจำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับธรรมชาติของความสุข และความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกของจริยธรรม กับความสุข ที่เกิดได้จากการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดให้ไม่แบ่งแยกตัวตนกับสิ่งแวดล้อม (หรือ อัตวิสัยกับภาววิสัย)

แนวคิดทั่วไปในการพัฒนาด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศเน้นไปที่การเข้าถึงเทคโนโลยี ซึ่งอยู่บนฐานคิดว่า เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ดีในตัวเอง ตัวอย่างเช่น นโยบายมอบคอมพิวเตอร์หนึ่งเครื่องให้ทุกโรงเรียน เมื่อประมาณ พ.ศ.2539 เพื่อให้นักเรียนทั่วประเทศมีโอกาสได้ใช้เทคโนโลยีนี้ ผลคือโรงเรียนหลายแห่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เพราะไม่มีไฟฟ้า หรือครูที่มีความรู้เพียงพอ หมายความว่าเทคโนโลยีไม่สามารถดำรงอยู่โดดเดี่ยวจากบริบทได้ ในความพยายามของภาครัฐอีกหลายครั้ง เช่น โครงการคอมพิวเตอร์ราคาถูกลง ก็ไม่สามารถยังผลที่ต้องการจะลด “ช่องว่างดิจิทัล” (Digital Divide) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะไม่ใช่เพียงการครอบครองคอมพิวเตอร์

เท่านั้นที่เป็นปัญหา และเทคโนโลยีอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาของการพัฒนาได้ เพราะเทคโนโลยีมีความเชื่อมโยงกับบริบท และสังคมจะรับเทคโนโลยีเข้ามาเมื่อมองเห็นว่ามี “ที่ทาง” ภายในวิถีของสังคมหรือชุมชน พร้อมทั้งให้ “ความหมาย” แก่เทคโนโลยีนั้น กระบวนการรับและปรับเปลี่ยนนี้เกิดขึ้นอย่างช้าๆ เพราะสังคมจะเลือกรักษาความเป็นตัวตนไว้ก่อน เช่น ประวัติศาสตร์การรับเอาเทคโนโลยีการแพทย์ตะวันตกในสังคมไทย ซึ่งมีแพทย์แผนไทยอยู่ก่อน นี่คือตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับระบบคุณค่า ในปัจจุบัน วัฒนธรรมไทยก็ปรากฏผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างสังคมออนไลน์ของไทยที่แตกต่างจากของประเทศอื่นๆ อันเป็นหลักฐานว่าวัฒนธรรมกับเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น

เมื่อเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และระบบคุณค่า นโยบายที่เกี่ยวข้องจึงต้องคำนึงถึงมิติทางคุณค่าและจริยธรรมด้วย สิ่งหนึ่งก็คือ การออกแบบเทคโนโลยีที่คำนึงถึงบริบทสังคมที่จะนำไปใช้ ไม่ใช่ออกแบบไปก่อนแล้วพยายามปรับเปลี่ยนบริบทให้เข้ากับเทคโนโลยี เพราะนั่นจะก่อปัญหามากมายตามมา ดังนั้นจึงต้องพัฒนาเทคโนโลยีบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง โครงการหนึ่งที่เป็นรูปธรรมก็คือ บรอดแบนด์ที่มีความหมาย (Meaningful Broadband) ซึ่งพยายามพัฒนานโยบายเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่รวมมิติคุณค่าและจริยธรรมเข้าไว้ตั้งแต่ต้น เช่น การพัฒนาระบบการศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีรูปแบบที่เหมาะสมกับเป้าหมายของการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในระบบคุณค่าขึ้นได้เอง ไม่ได้เกิดจากการกำหนดขึ้นโดยนโยบายเท่านั้น

โครงการ Meaningful Broadband ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีที่ 1) ใช้งานง่าย (Usable), 2) มีราคาพอเหมาะ (Affordable), 3) ให้ “อำนาจ” แก่ผู้ใช้ (Empowering) ซึ่งประการหลังหมายความว่า ผู้ใช้เป็นผู้กำหนดว่าจะใช้เทคโนโลยีอย่างไร และต้องคิดต่อไปว่าการให้อำนาจนี้มีความหมายว่าอย่างไรในเชิงนโยบายภาครัฐ ซึ่งจะจริงได้ต้องเริ่มจากขั้นตอนการออกแบบและต้องมุ่งเน้นที่การยกระดับจิตใจของผู้ใช้ เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานะที่ดีขึ้น

ประเด็นต่อมาคือ ความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งในกระแสการพัฒนาทางเลือกนอกจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เป้าหมายความสุขนี้ ก่อปัญหาเรื่องความเข้าใจหลายประการ ตั้งแต่ที่ว่าเราจะวัดความสุขได้อย่างไร ถ้าคิดจากฐานคิดว่าความสุขมวลรวมเป็นประเภเดียวกับผลผลิตมวลรวม และสามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม ในการชี้วัดจึงเป็นการประเมินสถานการณ์ที่เอื้อต่อความสุขอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถนำมารวมอยู่ในดัชนีผลผลิตมวลรวมได้ แต่ความสุขเป็นมโนทัศน์คนละประเภทกับผลผลิต นั่นคือความสุขเป็นเรื่องความรู้สึกภายในของปัจเจกบุคคล เนื่องจากไม่มีความสัมพันธ์ที่เกิดโดยจำเป็นระหว่างปัจจัยภายนอกกับความรู้สึกภายใน เมื่อเป็นเช่นนั้นการรณรงค์เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติจึงไม่น่าเป็นการเปลี่ยนแปลงมาตรวัด แต่ควร

เป็นเรื่องว่า ความสุขตามความหมายที่แท้จริงมีบทบาทอย่างไรในการพัฒนา ความหมายของความสุขนี้มากกว่า “ความพึงพอใจ” ซึ่งเป็นเรื่องของอัตวิสัยล้วนๆ เพราะจะทำให้การดำเนินนโยบายการพัฒนาเป็นเพียงเพื่อให้ประชาชนพึงพอใจ

ด้วยเหตุนี้ความสุขจึงมีนัยยะมากกว่าแ่งมุมที่เป็นอัตวิสัย หรือภววิสัย แต่เพียงด้านเดียวได้ และการเข้าใจความหมายที่แท้จริงของความสุขต้องคำนึงถึงมิติทางคุณค่า ตัวอย่างเช่น ในสมัยกรีกโบราณ อริสโตเติล ใช้คำว่า “Eudaimonia” มีความหมายใกล้เคียงกับความสุข ซึ่งหมายความว่า การเป็นมนุษย์ต้องมีความเข้าใจถึงธรรมชาติของตนเอง และใช้ชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติ นั้นอย่างแท้จริง เป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นชีวิตที่ดี มีความสุข แนวคิดเช่นเดียวกันยังปรากฏในพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน การรู้แจ้งถึงธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งถือว่าเป็นความสุขสมบูรณ์ ทั้งสองแนวคิดมีความเหมือนกันที่เป็นการรวมตัวของมิติส่วนตัวกับสาธารณะ ที่สอดคล้องกันระหว่างตัวตนกับธรรมชาติ โดยปราศจากการปรุงแต่ง ฉะนั้นเมื่อปัจเจกบุคคลใช้ชีวิตตามทำนองคลองธรรม และเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ย่อมมีความสุข

การพัฒนา ความสุข และเทคโนโลยี ไม่เกี่ยวข้องกันทางตรรกะ คือ ไม่จำเป็นว่ามีสิ่งหนึ่งแล้วต้องมีอีกสิ่งหนึ่ง หรือไม่มี แต่เมื่อเราถือว่าความสุขเป็นเป้าหมายของการพัฒนา นโยบายการพัฒนาย่อมต้องเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของความสุข และความสัมพันธ์ของความสุขกับระบบคุณค่า แต่อาจเกิดปัญหาว่า จะวัดได้อย่างไร ซึ่งขอเสนอว่าเราอาจบอกได้จากการประพัตติตนของประชาชนที่สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ และวัดได้ด้วยดัชนีต่อไปนี้ เช่น อัตราการทำงาน อัตราการภวณา อัตราการพึงบรยายธรรม เป็นต้น หรือในด้านเทคโนโลยี อาจวัดอัตราการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์ธรรมะ ซึ่งแสดงถึงการที่เทคโนโลยีเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างสมบูรณ์ และมีความเป็นไปได้ว่าเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าไป ทั้งด้านลบ และด้านบวก ดังนั้นก่อนดำเนินการพัฒนา ต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนฐานความคิดจากเดิมว่าเทคโนโลยีเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตใจ มาเป็นเทคโนโลยีสนับสนุนการพัฒนาจิตใจได้ ซึ่งเรื่องเหล่านี้กำลังเกิดขึ้น เช่น บริการข้อความสั้นเรื่องธรรมะในโทรศัพท์มือถือ การสมัครสมาชิกติดตามข้อความธรรมะสั้น เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานว่า การปฏิบัติธรรม และการทำทานทำให้เกิดความสุข ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสังคม ดังนั้นการดำเนินนโยบายก็คือ การทำให้ประชากรส่วนใหญ่มีจิตที่ตั้งใจจะทำให้ผู้อื่นมีความสุข

สรุปเนื้อหาบทความ

ชื่อบทความ พื้นที่ความรู้เชิงซ้อนระหว่างเมืองกับชนบท: มองผ่านการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ และมิติทางวัฒนธรรม

ผู้เขียน อานันท์ กาญจนพันธุ์ ร่วมด้วย สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์
เรียบเรียงโดย ศจี กองสุวรรณ

“ปัญหาของคนส่วนใหญ่คือ ต้องการคำตอบสำเร็จรูป และยึดติดกับความรู้ที่ตายตัว
สิ่งสำคัญที่ควรคิดถึง คือ จะทำอย่างไรจึงจะเกิดการร่วมมือกัน”

บทความนี้เรียบเรียงจากการบรรยายของ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ และดร.สมเกียรติ
ตั้งกิจวานิชย์ และการแลกเปลี่ยนของวิทยากรทั้งสองท่าน

การบรรยายของ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์

เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบท มิติเรื่องความรู้มักจะถูกมองข้ามไป
เสมอ แต่มักจะมองเพียงเรื่อง การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และมักเข้าใจว่า การ
พัฒนาเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นเป็นอัตโนมัติ แต่แท้จริงแล้วการพัฒนาเกิดขึ้นภายใต้ชุดความรู้หนึ่ง ซึ่ง
ส่วนใหญ่ยอมรับและเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง และไม่ตั้งคำถามกับความรู้นั้น เชื่อโดยไม่ต้องพิสูจน์ว่า
ความรู้นั้นเป็นสิ่งที่มียู่แล้ว (given) ให้ความรู้ นำเราไป ความคิดเช่นนี้มีฐานมาจากความรู้แบบ
วิทยาศาสตร์ ซึ่งมีข้อดีอยู่ในเรื่องของเหตุผล และการพิสูจน์ แต่วิธีคิดแบบเส้นตรง ในทฤษฎี
วิวัฒนาการ ทำให้เข้าใจว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทที่เรียบง่ายไปเป็น
สังคมเมืองที่ซับซ้อนมากขึ้น แต่ความรู้ไม่เป็นสิ่งที่มียู่แล้ว หรือเป็นความจริงเสมอไป เมื่อเดิมคำ
ว่าพื้นที่ เข้าไป หมายถึง ความรู้ที่ต้องการพื้นที่ หรือต้องการการเคลื่อนไหว และมีพลวัต ความรู้
ต้องมีการขับเคลื่อน มีกระบวนการและปฏิบัติการ เพื่อสร้างเครื่องมือหรือกลไก ให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลง

เรื่องการเปลี่ยนแปลงนั้น มักเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง เพราะถ้าต้องการ
การเปลี่ยนที่แท้จริง ต้องปรับเปลี่ยนที่โครงสร้าง ซึ่งในที่นี้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงกลไก และ
สถาบัน ต้องมีการสร้างสถาบันใหม่ๆ ขึ้นมาแทนของเดิม เพราะสังคมมีพลวัตเคลื่อนไปตลอดเวลา
สถาบันเดิมไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับปัญหา โดยเฉพาะในบริบทสังคมโลก การพัฒนากลไกเชิง
สถาบันนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการไปสู่เป้าหมาย ไม่ว่าจะคืออะไร เช่น ความสุขมวลรวม
ประชาชาติ หรือการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่กลไกเหล่านี้ไม่ได้มีอยู่ให้ไปเลือกมาใช้ได้ ดังนั้นประเด็น
คือ จะสร้างสถาบันใหม่ๆ ขึ้นมาได้อย่างไร

ประการแรก ต้องเลิกเชื่อว่าความรู้มีอยู่แล้วแต่เดิม เพราะจะนำไปสู่การครอบงำ ดังเช่น

เรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในภาคเหนือ การทำเกษตรบนพื้นที่สูงของชาวบ้าน คือ ไร่หมุนเวียน แต่คนอื่นเรียกว่า ไร่เลื่อนลอย เกิดจากการครอบงำเชิงความรู้ของชุดความรู้ที่ใช้ในสังคมทั่วไป แต่จากการศึกษาว่า 30 ปี พบว่า เป็นการทำให้แบบหมุนเวียนในวงรอบ 10 ปี ซึ่งแสดงถึงการจัดการที่เหมาะสมกับเงื่อนไขของระบบนิเวศ ทว่าปัจจุบันกำลังถูกแรงกดดันให้ลดเหลือวงรอบละ 2-3 ปี ซึ่งไม่ได้เกิดจากความรู้บนพื้นฐานของความตั้งใจดี แต่เป็นการใช้ความรู้แบบครอบงำแย่งนัยยะเชิงอำนาจ เพราะขณะที่มีการกล่าวว่า ไร่เลื่อนลอยทำลายป่าบนพื้นที่สูง แต่กลับสนับสนุนให้ทำเกษตรเชิงพาณิชย์บนพื้นที่สูงซึ่งทำลายป่าเช่นกัน บนฐานคิดว่า เกษตรเชิงพาณิชย์ทำได้เพราะใช้ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการใช้ความรู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากร กีดกันผู้อื่น เพื่อให้ตนเองมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรนั้น แล้วเรียกว่าการพัฒนา เพราะความรู้ที่ใช้ในท้องถิ่นล้าสมัย ต้องใช้ความรู้ที่มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่า นี่เป็นมุมมองแบบวิวัฒนาการเส้นตรง นี่เป็นปัญหาของการใช้ความรู้เชิงเดียว ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมองแบบอื่น นั่นคือแบบความรู้เชิงซ้อน หรือ แบบพื้นที่ของความรู้

มีผู้คนจำนวนมากไม่เห็นด้วยกับความรู้เชิงเดียว แต่ไม่ได้พูดเรื่อง พื้นที่ความรู้ อย่างที่นำเสนอ แต่ตอบโต้ด้วยความรู้พื้นบ้าน นั่นคือ การหาความรู้ชนิดอื่นมาต่อสู้ กลายเป็นความรู้สองขั้วตรงข้าม คือ ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ตะวันตก กับความรู้ท้องถิ่นตะวันออก มาปะทะกัน ซึ่งเกิดปัญหาติดกับดักความคิดแบบคู่ตรงข้าม ที่บอกว่าความรู้ชนิดหนึ่งต้องมาแทนที่อีกชนิดหนึ่ง แต่ความจริงแล้ว ความรู้ทั้งสองแบบนี้จำเป็น และไม่ควรถูกมองเป็นความรู้ที่ตายตัว เพราะความคิดจะติดกรอบคู่ตรงข้าม และเกิดการครอบงำของความรู้อันใดอันหนึ่ง ซึ่งนั่นเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสถาบันใหม่ๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

เรื่องของพื้นที่ความรู้จึงเป็นการเปิดเวที หรือทำให้เราหลุดพ้นจากการครอบงำ และกับดักได้

ประการที่สอง อัตลักษณ์ (Identity) มีความจำเป็นต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะที่ไม่ได้มีอย่างเดียว ขึ้นกับการแสดงออกของแต่ละคน และเป็นมุมมองจากผู้ที่แสดงอัตลักษณ์นั่นเอง เพื่อบอกผู้อื่นว่าเขาเป็นใคร เมื่อพูดถึงพื้นที่ความรู้จะต้องให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของผู้กระทำด้วย เพราะพื้นที่ความรู้ไม่ได้ลอยอยู่ว่างเปล่า แต่มีผู้กระทำการซึ่งต้องแสดงออกว่าตนเองเป็นใคร ก่อนที่จะสร้างความรู้ บนเงื่อนไขของ

➤ การช่วงชิงความหมาย

เช่น กรณีไร่หมุนเวียน-ไร่เลื่อนลอย การที่ชาวเขาลุกขึ้นมาบอกว่า เกษตรที่ทำอยู่เป็นไร่หมุนเวียน ไม่ใช่ไร่เลื่อนลอยอย่างที่เข้าใจกัน ทำให้เกิดการช่วงชิงความหมาย และเกิดพื้นที่ความรู้เพื่อพยายามบอกว่าการเกษตรแบบนี้ไม่ได้ทำลายป่า แต่ทำให้คนอยู่กับป่าได้ การช่วงชิงความหมายทำให้เกิดปฏิบัติการสื่อสาร ให้ผู้อื่นรู้ว่าในพื้นที่มีความรู้ชุดอื่นๆ อยู่หลายระดับ ไม่ใช่ที่

มองเห็นได้เท่านั้น

➤ การต่อรอง

เพื่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในพื้นที่ความรู้ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทำให้เกิดการสร้างความหมายใหม่ๆ เพื่อนำมาต่อรอง เช่น ความหมายเรื่องสิทธิที่หลากหลายในพื้นที่เดียวกัน จากการศึกษา เรื่องการจัดการป่าชุมชน กว่า 20 ปี พบว่า กลุ่มคนที่เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิในการจัดการป่าชุมชน ไม่ได้มองสิทธิเป็นเชิงเดียว แต่มองว่ามีสิทธิซ้อนกันอยู่ สิทธิเชิงซ้อนนี้ไม่ได้เป็นตามตำรา แต่พบได้จริงในการปฏิบัติการในระดับท้องถิ่น

การมองเห็นสิทธิที่ซ้อนทับเป็นความรู้ที่ยังไม่คุ้นเคยกัน จึงยังไม่สามารถนำมาคิดสร้างสถาบันใหม่ๆ ได้ แต่ว่าต้องนำมาปฏิบัติการเคลื่อนไหว เพื่อช่วงชิงความหมายไปใช้ต่อรอง เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนเชิงสถาบัน ที่เรียกว่า การจัดการป่าชุมชน เป็นกลไกแบบใหม่ ที่จะทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรที่เป็นธรรม แต่ปัจจุบันยังไม่เกิดขึ้น เพราะคนส่วนใหญ่ยังมองเชิงเดียว ในขณะที่การจัดการป่าชุมชนเป็นการจัดการเชิงซ้อนแบบมีส่วนร่วม มีหลายฝ่ายช่วยกัน โดยให้สิทธิชาวบ้านในการจัดการการใช้ประโยชน์ และรัฐยังมีสิทธิความเป็นเจ้าของเช่นเดิม นอกจากนี้ยังมีสิทธิการตรวจสอบถ่วงดุล ซึ่งควรมอบให้องค์กรอิสระ เช่น กลุ่มประชาสังคม นักวิชาการ เพื่อช่วยในการดูแลรักษาป่า โดยสรุปคือ การจัดการป่าชุมชนมีสิทธิซ้อนกันหลายสิทธิเป็นของผู้เกี่ยวข้องคนละกลุ่ม ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเด็ดขาด เป็นกลไกเพื่อป้องกันการละเมิด

ป่าชุมชนเป็นตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรที่แสดงถึงพื้นที่ของความรู้ที่มีหลายชุด เกิดจากการเคลื่อนไหว ช่วงชิงความหมาย และต่อรองในเรื่องสิทธิ สามารถนำไปสู่กลไกที่เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลได้ เป็นการปรับเปลี่ยนเชิงสถาบัน เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเชิงซ้อน และเกิดจากการมีส่วนร่วมของหลากหลายภาคส่วน

การบรรยายของ ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์

มีความเชื่อว่า การใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเป็นตัวชี้วัดทำให้เกิดอคติชอบเมืองมากกว่าชนบท การเกิดเมื่อนั้นทำให้เข้าถึงสินค้าและบริการต่างๆ ได้ง่ายขึ้น รวมถึงทรัพยากรหลายอย่าง ซึ่งมักจะกระจุกตัวอยู่ในเมืองเนื่องจากความประหยัดจากขนาด (Economy of Scale) แนวคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทที่โดดเด่นในประเทศไทยคือ สองนคราประชาธิปไตย ที่เชื่อว่าคนชนบทตั้งรัฐบาลแต่คนเมืองล้มรัฐบาล

ก่อนที่จะคิดว่า ทำอย่างไรการปฏิรูปเศรษฐกิจจะช่วยเชื่อมโยงภาคเมืองกับชนบท ต้องพิจารณาความขัดแย้งอย่างรอบคอบ เพราะอาจมีหลายคู่ที่ซ้อนทับกัน เช่น เรื่องท้องถิ่นกับส่วนกลาง หรือเรื่องคนรวยกับคนจน ก็เป็นปัญหาเรื่องช่องว่างเช่นเดียวกัน ถ้าเรามองในมุมของเศรษฐศาสตร์ความสุข ก็มีข้อค้นพบสำคัญข้อหนึ่งคือ รายได้สัมบูรณ์ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ แต่เป็น

รายได้สัมผัสกับคนรอบข้าง ยืนยันได้ด้วยผลการวิจัย ซึ่งสนับสนุนแนวคิดที่ว่า คนจะมีความสุขในสังคมที่เท่าเทียมมากกว่าสังคมที่เหลื่อมล้ำ จึงอาจบอกได้ว่าความขัดแย้งเกิดจากช่องว่างของรายได้มากกว่า อย่างไรก็ตามควรมีหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อยืนยันเรื่องนี้

มีการสำรวจที่สำคัญ คือ World Value Survey ที่ทำในหลายประเทศทั่วโลก และเพิ่งเริ่มในไทยเป็นปีแรก แต่ข้อมูลยังไม่เรียบร้อย ซึ่งเมื่อเสร็จแล้วข้อมูลนี้จะบ่งชี้ถึงค่านิยม และสามารถเปรียบเทียบกันได้ระหว่างคนชนบท และคนเมือง ในระดับจุลภาค

การปฏิรูปเพื่อเชื่อมโยงเมืองกับชนบทมีปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ การกระจายอำนาจในการปกครองตนเอง การจัดการตนเองทั้งเรื่องการเมือง และเศรษฐกิจ

การกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น การคลังท้องถิ่น คือท้องถิ่นมีความสามารถในการหารายได้ของตนเองมากขึ้น และสามารถตัดสินใจใช้จ่ายมากขึ้น ต่อมาคือ การกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากร และการบริหารเศรษฐกิจในท้องถิ่น

และต้องรองรับด้วยการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด เพราะเมื่อมีการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ก็จะต้องสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ นอกจากนั้นต้องมีชุดของการปฏิรูปเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องคือ การปฏิรูปที่ดินด้วยการจัดเก็บภาษีมรดก และการจัดการกับส่วนเกินทางเศรษฐกิจ การทำกำไรได้มากเกินไปจนเกินไป เช่น ทำธุรกิจผูกขาด เหล่านี้จะช่วยลดช่องว่างในสังคม ในขณะเดียวกันต้องคุ้มครองคนยากจนด้วยมาตรการรัฐสวัสดิการ

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ดร.สมเกียรติ

ถ้ามองจากกระแสหลัก ความคิดเรื่องระบบกรรมสิทธิ์เป็นความคิดเชิงเดี่ยว ซึ่งบอกว่ากรรมสิทธิ์ต้องมีความชัดเจน ถ้าไม่ชัดเจนจะไม่มีใครลงทุนดูแลทรัพยากรนั้น เช่น ถ้าคนหนึ่งมีทุ่งหญ้าแล้ว ให้คนอื่นมาเลี้ยงวัวได้ ก็จะไม่มีคนดูแลรักษาหญ้า ซึ่งก็จะหมดไป และบอกว่ากรรมสิทธิ์ต้องไม่ซ้อนทับกัน เพราะถ้าเจ้าของบ้านที่มีต้นมะม่วง ตัดต้นมะม่วงทิ้งเสีย คนที่มาเก็บไข่มดแดงก็ทำไม่ได้อีกต่อไป จะแก้ไขอย่างไร

ศ.ดร.อานันท์

กลไกเชิงสถาบันที่พูดถึงกันในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็น กลไกที่มีตลาดขับเคลื่อน (Market-driven Mechanism) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา เพราะปล่อยให้ตลาดเป็นตัวขับเคลื่อนแต่เพียงอย่างเดียว แต่กลไกเชิงซ้อนหมายถึง กลไกเชิงสถาบันที่มีส่วนอื่นของสังคมเข้ามาร่วมกำกับดูแลตลาดด้วย การจัดการของกลไกเหล่านี้ไม่สามารถมอบให้รัฐหรือตลาดแต่เพียงเท่านั้น หลักการคือไม่ปล่อยให้กลไกหนึ่งทำงานเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเพียงผู้เดียว สิทธิเชิงซ้อนจะทำให้เกิดการจัดการเชิงซ้อน ทำให้ผลประโยชน์ไม่ตกอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เกิดการมีส่วนร่วม และทำให้การลงทุนกระจายตัวมากขึ้น

ดร.สมเกียรติ

กรรมสิทธิ์เป็นฐานในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ เช่น การปฏิรูปที่ดินโดยผ่านภาษีที่ดิน แต่ก่อนอื่นต้องมีฐานความชอบธรรม จึงควรจัดการเรื่องลามกที่ไม่ควรได้ก่อนที่จะถูกเอียงเรื่องกรรมสิทธิ์ อยากยกตัวอย่าง กรณีกรรมสิทธิ์สัมปทานโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งรัฐเป็นเจ้าของ แต่ให้เอกชนดำเนินการ คล้ายกับเรื่องที่อาจารย์อานันท์ยกตัวอย่าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือ สัญญากำลังจะหมดลงและเอกชนจะไม่ลงทุนต่อ เพราะเสียประโยชน์ หมายความว่ากรรมสิทธิ์เป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด การที่จะหักล้างกับกระแสหลักนั้น ต้องให้ทางออกด้วย

ศ.ดร.อานันท์

การปฏิรูปที่ดิน ต้องหมายถึง การปฏิรูปการใช้ที่ดิน (land use reform) เพราะแม้ว่าจะมีกรรมสิทธิ์ แต่ถ้าไม่ใช้งานที่ดิน ต้องมีการออกกฎหมายเพื่อบังคับเหนือสิทธินั้น หรือในกรณีที่กรรมสิทธิ์นั้นไปสร้างผลกระทบให้ผู้อื่นเช่นกัน เป็นการใช้สิทธิเชิงซ้อน เช่น กฎหมายผังเมืองที่มีอยู่ การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ไม่ได้หมายถึงการทำอะไรก็ได้ เพราะกฎหมายห้ามเผาขยะ หรือในสหรัฐอเมริกาในอดีตที่ยังมีการเหยียดผิว กฎหมาย Public Accommodation ออกมาเพื่อบังคับเจ้าของที่พักไม่ให้ปฏิเสธคนผิวดำเข้าพัก

กองเกิงสถาบันจึงต้องคิดในหลายมิติ และการสร้างนโยบายต้องกระทำโดยหลายภาคส่วน หลายหน่วยงานพร้อมๆ กัน

ดร.สมเกียรติ

เรื่องกรรมสิทธิ์นั้นไม่มีประเทศไหนมีโดยสมบูรณ์ ล้วนมีกฎหมายอื่นมาหักล้าง โดยเฉพาะเมื่อมีเรื่องประโยชน์สาธารณะเข้ามา ไม่ใช่สิ่งใหม่ แต่ที่เป็นมิติใหม่คือ เรื่องสิทธิของชุมชนในการจัดการ และตรวจสอบ และที่ไปไกลกว่านั้นคือ การบริหารกรรมสิทธิ์โดยชุมชน ซึ่งต้องการการค้นคว้าวิจัยมากพอสมควร

ศ.ดร.อานันท์

ปัญหาของคนส่วนใหญ่คือ ต้องการคำตอบสำเร็จรูป และยึดติดกับความรู้ที่ตายตัว สิ่งสำคัญที่ควรคิดถึง คือ จะทำอะไรจึงจะเกิดการร่วมมือกัน ซึ่งต้องเริ่มจากการตั้งประเด็นร่วมกัน ขบเคลือบ แล้วจึงเกิดปัญญา แต่ในประเทศไทยยังไม่เปิดพื้นที่ให้เกิดขึ้น พื้นที่ความรู้เรื่องป่าชุมชน ไม่ได้เป็นความรู้ที่สำเร็จรูป แต่เป็นพื้นที่ที่จะสร้างความรู้ กติกา และการมีความขัดแย้งนั้นไม่ใช่ปัญหา เป็นความพยายามหาทางออก เราจึงต้องเปิดพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มากขึ้น ออกแบบทางเลือกในการแก้ปัญหาขึ้นเอง

สรุปเนื้อหาบทความ

ชื่อบทความ วิธีเมืองที่เกื้อกูลชนบท

ผู้เขียน เดชรัต สุขกำเนิด

“ทางออกสู่เมืองที่เกื้อกูลชนบทคือ ...สร้างระบบเศรษฐกิจที่มีการเกื้อกูลกัน
เช่นเดียวกับธรรมชาติ”

เมืองและชนบทเป็นสภาพสังคมที่ดำรงอยู่มาช้านานนับร้อยๆ ปีในสังคมไทย แต่ในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของเมืองกำลังส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมชนบท ทั้งในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคมชนบท การเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางวัฒนธรรม และล่าสุดคือ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะที่ดิน น้ำ และการผลิตพลังงาน เพื่อตอบสนองการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมือง เมืองถือเป็นประดิษฐ์กรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ เป็นศูนย์กลางการค้าและการแลกเปลี่ยน ศูนย์กลางแห่งนวัตกรรมและแหล่งพลวัตทางวัฒนธรรม

หากพิจารณาจากแง่มุมทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว การกำเนิดและเติบโตขึ้นของเมืองเกิดขึ้นจากปัจจัยที่สำคัญคือ 1) ความได้เปรียบเชิงขนาด การที่มีผู้คนมาอยู่รวมกันจำนวนมาก ทำให้เมืองมีแรงดึงดูดใจสำหรับการคิดค้น พัฒนา และลงทุนในประดิษฐ์กรรมใหม่ๆ ได้ง่ายกว่าในสังคมชนบท 2) ความแตกต่างหลากหลายของเมือง ทั้งในเชิงอาชีพและชาติพันธุ์ ทำให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการน้อมนำสิ่งใหม่ๆ มาปรับใช้ในสังคมเมือง และแพร่ขยายสู่สังคมชนบท 3) การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนคัดสรร ซึ่งมักจะมีอยู่มากในสังคมเมืองทั่วไป และ 4) ความเป็นศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจ การปกครอง และวัฒนธรรม

การขยายตัวของเมืองเริ่มมีแบบแผนที่ชัดเจนขึ้น เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปีพ.ศ. 2504 เนื่องจาก “ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย” โดยเชื่อว่า การผลิตในภาคการเกษตรและภาคชนบทเป็นภาคการผลิตที่ล้าหลัง ซึ่งทำให้เกิดการว่างงานแอมแปงมากมายในสังคมชนบท ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องถ่ายโอนเอาทรัพยากรทั้งทรัพยากรการเงิน และแรงงานจากภาคการผลิตที่ล้าหลัง มาสู่การลงทุนในภาคการผลิตสมัยใหม่ คือ ภาคอุตสาหกรรมและภาคเมืองโดยเชื่อว่าจะให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า และหากรัฐบาลมีการดึงเอาทรัพยากรจากสังคมชนบทและสังคมการเกษตรออกมาอย่างต่อเนื่อง ในที่สุดปัญหาความ

ยากจนจะหมดไปจากสังคมไทย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเข้าสู่ยุคการขยายตัวของเมือง บนพื้นฐานของ ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบไม่สมดุล ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย ทั้งจรรยาบรรณ น้ำเสีย และมลพิษด้านอื่นๆ เรียกว่าภาวะ “ยิ่งพัฒนา ยิ่งด้อยพัฒนา” ต่อมาในราวทศวรรษที่ 2530 เมื่อเมืองยังมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ภาวะความไม่เป็นธรรมระหว่างเมืองกับชนบทได้กลายมาเป็นความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติระหว่างเมืองกับชนบทโดยตรง

ทางออกสู่เมืองที่ก่อมลพิษชนบทคือ การจัดสรรระบบเศรษฐกิจที่มีความหลากหลาย เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ สร้างระบบเศรษฐกิจที่มีการเกื้อกูลกัน เช่นเดียวกับธรรมชาติ ทำให้เกิดเป็นวงจรของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและระบบเศรษฐกิจที่หมุนเวียนใช้ของเสียมาเป็นประโยชน์ให้มากที่สุด แทนที่จะมุ่งกระตุ้นให้เกิดการเติบโตอย่างไม่มีขอบเขต ซึ่งมักจะต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและความขัดแย้งตามมา

สรุปเนื้อหาบทความ

ข้อบทความ ชีวโลกวิฤตเพราะดัชนีชี้วัดมีจุดบอดด้านคุณค่า:
การทบทวนเครื่องชี้วัดความก้าวหน้าของสังคมในโลกที่ไม่แน่นอน

ผู้เขียน รศ.สุรัชย์ หวันแก้ว

“การที่จะวินิจฉัยว่า สิ่งที่ไม่สามารถจะวัดได้นั้นไม่มีความสำคัญ เป็นการที่กักเอา
ทำให้กลายเป็นการก้าวเดินสู่ความมืดบอด”

วิกฤตเศรษฐกิจในปัจจุบันสะท้อนถึงรากเหง้าของปัญหาบางด้านจากโลกาภิวัตน์ร่วมสมัย
แรงขับเคลื่อนของระบบเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากความโลภที่ไม่มีการกำกับทั้งจากภายในหรือ
ภายนอกระบบเศรษฐกิจ ข้อที่น่าสังเกตคือ ไม่ปรากฏว่ามีตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและการพัฒนาใดที่
ช่วยเตือนภัยแก่โลกในเรื่องนี้ ขณะเดียวกันการคาดการณ์ในอนาคตขาดความแน่นอน แม้ว่าจะยังไม่
มีองค์ความรู้ ที่หนักแน่นพอ (แม้แต่ในวงเศรษฐศาสตร์เอง) ที่จะสร้างภาพที่ชัดเจน แน่นนอนและมี
คุณภาพ

อย่างไรก็ดี มีข้อคิดที่น่ารับฟังว่าการที่เศรษฐกิจหดตัวลง กลับเป็นโอกาสแก่ธรรมชาติที่จะ
ได้ว่างเว้นจากการถูกใช้ประโยชน์และเป็นโอกาสแก่ระบบนิเวศน์ในการฟื้นตัวขึ้นมาได้
ขณะเดียวกัน ในอีกระดับหนึ่งก็น่าจะถือเป็นโอกาสเชื่อมโยงการแก้วิกฤตเข้ากับข้อเสนอทางเลือก
ใหม่แห่งเศรษฐกิจคุณธรรมรวมทั้งการเคลื่อนไหวแสวงหาเครื่องชี้วัดสังคมคุณภาพ

แต่สาเหตุแท้จริงของปัญหาอยู่ที่สังคมมีความสับสนและหลงทางในเรื่องคุณค่าและ
คุณธรรม ที่มักสนใจและใส่ใจแต่ความเจริญที่จับต้องและสามารถวัดได้ ดังนั้นสิ่งที่วัดไม่ได้หรือ
สร้างมาตรวัดได้ยากดังเช่น คุณธรรม-จริยธรรมจึงถูกละเลย เพราะนักวิชาการจะวัดสิ่งใดก็ตามที่
สามารถจะนำเอามาคิดคำนวณได้ รวมทั้งปฏิเสธว่าสิ่งที่ซึ่งดวงวัดไม่ได้นั้นมีอยู่จริง การกระทำ
เหล่านี้ทำให้การรับรู้คลาดเคลื่อนไปจากสภาวะความเป็นจริงของโลกไปได้มาก การที่จะวินิจฉัย
ว่า สิ่งที่ไม่สามารถจะวัดได้นั้นไม่มีความสำคัญ เป็นการที่กักเอาทำให้กลายเป็นการก้าวเดินสู่
ความมืดบอด กล่าวหาสิ่งที่ไม่สามารถวัดได้นั้นมิได้ดำรงอยู่ในโลก ดังนั้นทุกคนและทุกวงการจึง
นำพาให้เราสนใจและใส่ใจแต่การสร้างความสำเร็จที่วัดได้ การกระทำเช่นนี้เป็นการส่งเสริมระบบ
MAD (Mutually Assured Destruction) ความเดือดร้อนเช่นที่สังคมเรากำลังประสบอยู่ขณะนี้มา
จากความหลงทางด้านคุณค่าและคุณธรรมนี้เอง

แม้จะมีข้อจำกัดภายใต้ระบบเศรษฐกิจใหญ่แต่ทุกภาคส่วนในสังคมได้ปรากฏความตื่นตัว

ต่อประเด็นความรับผิดชอบต่อด้านจริยธรรมและด้านสังคมของธุรกิจอย่างจริงจังและกว้างขวาง ในปัจจุบันปฏิบัติการฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจที่เป็นจริงได้เกิดขึ้นแล้วด้วยการริเริ่มและขับเคลื่อนของหลายฝ่ายในรูปแบบและลักษณะต่างๆ ในหลายสาขา หลายภาคส่วน และในหลายระดับ พลั้ต้นตัวสร้างสรรคที่มีมิติใหม่ (New Social Actors) ทว่ากระจัดกระจายเหล่านี้ จึงสามารถจะมีคุณค่าและความหมายต่อสังคมโดยส่วนรวมในบริบทแห่งการเปลี่ยนผ่านเป็นอย่างยิ่ง

ในภาคธุรกิจเกิดขบวนการความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในภาคราชการมีการตื่นตัวต่อเรื่องธรรมาภิบาลและการสร้างมาตรฐานอุตสาหกรรมที่กว้างขวางกว่าเดิม ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น คือ การตื่นตัวของชุมชนในท้องถิ่นและขบวนการผู้บริโภคต่อสู้เพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต (Human Security) การส่งสัญญาณเช่นนี้หมายความว่าประเทศไทยกำลังมุ่งสู่ยุคเศรษฐกิจที่มีจริยธรรมย่อมเป็นนิมิตหมายต่ออนาคตร่วมกันของโลกด้วย

ความไม่มั่นคงในชีวิตอันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ น่าจะเปิดมิติใหม่แกโอกาสแห่งสติครั้งสำคัญ แก่สังคมไทย หลายฝ่ายมีความตระหนักรู้ชัดเจนว่า แม้ไม่อาจจะเลยความจริงด้านเศรษฐกิจ แต่เราต้องแยกให้ออกระหว่างประโยชน์ต่อตัวเอง กับ ประโยชน์ต่อชีวิต ให้ได้ การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหมู่ผู้ริเริ่มและผู้สนใจพลั้สร้างสรรคในมิติใหม่เหล่านี้ ทั้งในระดับความคิด ประสพการณ์และจินตนาการ น่าจะเป็นคุณค่าในตัวเอง การทำความรู้จักและทำความเข้าใจต่อมิติใหม่แห่งชีวิตและสุขภาพจากระดับท้องถิ่นน่าจะทำให้เราหลุดพ้นจากกับดักการเมืองแบบแยกข้าวได้บ้าง เพราะถ้าเรายังเชื่อในคุณค่าแห่งชีวิตร่วมกัน เราย่อมต้องยืนอยู่บนฐานของหลักการนี้ด้วยความมั่นคงหนักแน่น ขณะเดียวกันการเรียนรู้คุณค่าของชีวิตร่วมกันเหนือผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้ก็น่าจะเป็นการสร้างเงื่อนไขในการร่วมกันขับเคลื่อนและยกระดับพลั้สร้างสรรคในสังคมให้มีทิศทางร่วมกันในทิศทางที่พอเพียงและยั่งยืน

2.2.2 สรุปเนื้อหาบทความวิชาการฯ ภาษาอังกฤษ

Article Summary

Title	From Wealth to Well-being and Nibbana Eventually: A Transformation from Spiritual to Mainstream Economics, to Sustainability to Gross National Happiness (GNH), to Sufficiency Economy and Buddhist Economics
Author	Apichai Puntasen

“...sustainable development, GNH and Sufficiency Economy serve as the bridge for the Westerners and those who...do not clearly understand the essence of the teaching of Buddha to gain deeper understanding of Buddhist economics”

This paper traces the origin of Western economics from the time of Greek civilization. The ultimate goal of economic activities then was for spiritual well-being of “good life” or a moral life. The concept was degenerated when there were increasing trade activities during the free-trade era of the Roman Empire. Throughout the Dark Age and the emergence of the Holy Roman Empire until the emergence of the Nation State in Europe, the search for power was gradually accompanied by the search for wealth. Until the dawn of capitalism in 16th, the economic ideology of mercantilism, the accumulation of gold and silver was the only source of wealth. Such wealth could be created through trade monopoly facilitated by colonialism. The concept of national wealth was replaced by “aggregate production” of the nation introduced by Adam Smith in 1776 from his book the “Wealth of Nations”. This concept gradually replaced the concept of wealth introduced by mercantilism earlier. At the time of mercantilism, the concept of happiness as part of the hedonic tradition introduced by Thomas Hobbes gained increasing popularity. Later on this concept was developed into individual utility and social or national welfare. National welfare can be gained through increasing aggregate or national production. The systematic calculation of GNH (more popularly used currently: GDP) by Simon Kuznets in the 20th century made the concept to become ever

increasingly popular and was used to represent the improvement of national welfare, in spite of the warning of Kuznets himself that GNP was not designed for that.

As the rapid growth of GNP had become the development objective of almost all the nations, it was aimed to be achieved at any cost, resulting in rapid deterioration of natural resources and environment became less suitable for the flourishing of all living things, especially human beings. The alternative paradigm of sustainable development was formally proposed by the United Nations in 1987. Unfortunately, sustainable development within the framework of systems analysis, serves only as the output without a clear process and the subsequent outcome. The concept of GNH proposed by former King of Bhutan in the 1970's and made known to the world also in 1987, could be used to serve as the outcome of sustainable development. Also, among the four pillars of GNH, "good governance" in the broadest sense served as the process leading to sustainable development and GNH, eventually. This concept serves as the bridge linking the Western concept of sustainability to the Eastern concept of "happiness" which is similar to that of "good life" or "moral life" of Aristotle during the Greek time. This concept of GNH has become increasingly popular globally within a short period of time.

In the Kingdom of Thailand in 1974, not being satisfied by the growth led approach introduced to Thailand by the U.S. experts and the World Bank, King Bhumibol Adulyadej advanced his concept of "Sufficiency Economy" in 1974. This concept complements that of GNH well as it brings the systems analysis for sustainable development into a complete form. The concept consists of inputs, process output, outcome and impact, also within a Buddhist tradition of happiness. However, according to the Buddhist tradition, the ultimate happiness is the state of mind when it is completely being liberated or being free from all defilements. This is actually the ultimate goal of Buddhist economics, not widely known or clearly understood in the West. Therefore, sustainable development, GNH and Sufficiency Economy serve as the bridge for the Westerners and those who claim to be Buddhists but do not clearly understand the essence of the teaching of Buddha to gain deeper understanding of Buddhist economics that will lead the world to eternal peace. It can be the real peace on this earth by all definitions in depth.

Article Summary

Title Introduction to Gross National Happiness Index

Author Dasho Karma Ura

“The GNH index takes the position that beyond a certain point, there is no need to keep adding in higher achievements to the quality of life...”

Coinciding with the coronation of the 5th King of Bhutan, His Majesty Jigme Khesar Namgyel Wangchuck, in November 2008, the Royal Government of Bhutan has adopted the GNH index. The index was inaugurated and launched by HM/PM of Bhutan on 24th November 2008. The purpose of the GNH index is to reflect GNH values, set benchmarks, and track policies and performances of the country. The GNH index was developed by the Centre for Bhutan Studies (CBS), a non-aligned and non-profit research institution based in Thimphu, Bhutan.

This article aims at identifying the needs for GNH index and describing its elements. GNH index is needed because indicators determine policies relevant to a country's or government's development paradigm. The almost universal use of GDP-based indicators to measure progress has helped justify policies for economic growth in most parts of the world. Indicators, more importantly, embody values, thus making policies based on indicators requires recognition of the fact that between values and policy implementation stand indicators. Therefore indicators actually drive society in certain directions.

Although GNH is a complex ideal, practically GNH philosophy can be translated into a metric system. The index is indeed needed because without measurement systems, GNH cannot guide practical policies. CBS has constructed a single number index for GNH which can be broken down into individual component indicators. These can be useful for different sectors and every government agency for planning and policy purposes. In this respect, the Centre has also developed screening tools for project and policies. Indicators are also required for fostering of vision and a sense of common purpose. GNH indicators can assist in building vision being held in common by all

citizens, and a notion of greater interdependence across time and over space. Once people are familiar with GNH index, there can be practical effects on consumer and citizens' behaviour.

The indicators include both objective and subjective dimensions, and an indicator has to have either positive or negative influence on wellbeing and happiness. When measuring objective conditions such as infrastructure, measure of subjective experience that accompanies the condition is also important. In short GNH index is constructed to represent wellbeing at a deeper level than conventional indicators. The distinction between subjective and objective is only an abstraction from reality given that, from a Buddhist view, they do not exist. GNH takes that happiness is a subjectively felt public goods, therefore it cannot be left exclusively to individual devices and strivings. Any government concerned with happiness must create conducive conditions for happiness in which individual strivings can succeed. In order to achieve collective happiness, however, individuals are encouraged to take on the principle of interdependence. The perception of happiness that does not concern other's happiness is egocentric and unethical. In this sense, the totality of development is a progress in relationships, not of individuals.

The constitution of Bhutan states that government has responsibilities to pursue GNH. Correspondingly, there are institutions to apply GNH in policy and program formulation. A new institutional structure, GNH Commission, was established as the apex body for national development planning. Therefore stronger and clearer links between GNH concept and application can be forged. GNH index will certainly be one important tool for these institutions.

The single number GNH index and its component indicators provide Bhutan with three different levels and types of indicators:

1. GNH status indicators – calculated from the primary data
2. GNH demographic indicators – show distribution of GNH across demographic groups
3. GNH causal and correlation indicators.

The index is designed to be suitable for periodic national measure of happiness that is relevant to national and district policy. It is also designed to be a good multi-

dimensional measure of happiness. As a result it generates a reflection of happiness and general wellbeing of the Bhutanese people. It comprises of nine dimensions that are regarded as components of happiness and wellbeing in Bhutan.

1. Psychological wellbeing - As collective happiness is the main goal in a GNH society, psychological well-being is of primary importance in gauging the success of the state in providing appropriate policies and services. This domain includes such indicators as psychological distress, emotional balance, and spirituality.
2. Time Use - It analyses the nature of time spent within a 24-hour period. An important function is to acknowledge the value of non-work time for happiness. It can also provide a proxy measure of contribution made by unpaid activities to welfare.
3. Community Vitality - The domain of community vitality focuses on the strengths and weaknesses of relationships and interactions within communities. This dimension consists of such indicators as family vitality, reciprocity, trust, and kinship density.
4. Cultural Diversity and Resilience - As traditions and cultural diversity contributes to identity, values, and creativity, the domain of culture focuses on the diversity and strength of cultural traditions. It looks at dialect use, traditional sports, and community festival.
5. Health – This dimension determines health status of the population, and the healthcare system which includes both western and traditional systems. Indicators consist of health status, health knowledge and barrier to health.
6. Education – This dimension assesses the effectiveness of education in working towards the goal of collective well-being. It comprises education attainment, Dzongkha language, and folk and historical literacy.
7. Ecological Diversity and Resilience - the domain intends to describe the impact of domestic supply and demand on Bhutan's ecosystems. Thus it consists the followings: ecological degradation, ecological knowledge, and afforestation.
8. Living standard - The domain of living standards covers the basic economic status of the people such as income, housing, and food security.

9. Good Governance - The domain evaluates how people perceive various government functions in terms of their efficacy, honesty, and quality, and comprises such indicators as government performance, freedom, and institutional trust.

The construction of the index has two steps, identification, and aggregation. The first step is to define whether each household has attained sufficiency in each of the nine dimensions. This is done by applying a sufficiency cut-off to each dimension. The sufficiency cut-off for some indicators is set at the top level of achievement for that indicator. In other indicators it is set at a level that is deemed 'sufficient' for most people. A person is identified as having a sufficient quality of life if his or her achievements in that indicator meet or exceed the cut-off. The level at which the sufficiency cut-off is set is a value judgment, which can be a topic for public discussion. The GNH index takes the position that beyond a certain point, there is no need to keep adding in higher achievements to the quality of life mechanically; thus we should confine our attention somewhat to a middle band of achievements that contribute significantly to human well-being for most people.

The second step is to aggregate the data of the population a decomposable measure that is sensitive to the 'depth' as well as 'severity' of achievements. That is, first we identify the shortfalls from gross national happiness and calculate the squared distances from the cut-offs. The resulting measure is the GNH.

$$GNH = 1 - \text{Average squared distance from cut-off}$$

Lastly, how can we make sense of the measure? GNH index can be compared in different districts surveyed, to see which districts have higher GNH scores. It can also be compared across time to see GNH trends after conducting future surveys. Furthermore, it can be decomposed by dimension (or indicator), by gender, or by occupation, which reveals how shortfalls in GNH vary across disaggregated levels. From that the decomposition of GNH can be tracked across time, to see in which dimensions sufficiency is increasing, and also to track whether or not it is decreasing in any dimensions. In these ways, the GNH index can be used as an instrument of policy, and can capture a great deal of interconnected information that can not otherwise be presented so succinctly.

Article Summary

Title Measuring Progress towards GNH: From GNH Indicators to GNH National Accounts? The Nova Scotia GPI Experience

Author Ronald Colman

“Nothing changes people’s behaviour like price signals.”

Major progress has been made on developing indicators to measure progress towards GNH. Congratulations to the Centre for Bhutan Studies (CBS). The indicators are an absolutely essential first step in operationalizing GNH. This is crucial since measurement and policy are intimately and naturally connected in several ways:

- Good evidence is essential for informed decision-making.
- Nine different domains enable policy makers and the general public to be aware of the practical trade-offs involved in each decision.
- The indicators can help set specific goals and targets and mobilize the population behind a common vision.
- The new measures can help evaluate programs whether or not they are achieving the GNH goals and targets.
- The indicators enable Bhutanese to hold their government accountable.
- The new measures can ensure that all elected representatives are held to a set of common principles and consensus goals.

But these new indicators are all that is needed to embed GNH firmly in the institutional structure. A second key measurement step is boldly suggested. Resting on the firm foundation of the indicators, and based on Nova Scotia experience, the next essential step is the development of a set of GNH National Accounts.

This applies to any government seeking to pursue the values and goals inherent in GNH—whatever name it is. In Nova Scotia, it is called “Measuring Genuine Progress”. The reason why we go beyond indicators could be traced back to the ground-breaking

words of His Majesty the Fourth King, who started the whole thing by declaring: “Gross National Happiness is more important than Gross National Product.” It is no coincidence that the birth of the term GNH took place by way of explicit contrast with GNP (or GDP as currently used).

But GDP is not an indicator; it is an accounting system. So if the power of GDP as a measurement system is to be broken, that will not happen through indicators alone. We eventually need to reshape that accounting system entirely to reflect the constituents and components of GNH.

It is a much sensitive territory. Indicators are still relatively safe, because they do not tackle the view, approach, or measurement systems that define our present economic paradigm. With the indicator work, it is like working so hard to pave the side streets. But somehow, the GDP steamroller still rumbles down the main highway, flattening everything in its path, and entirely oblivious to all our assiduous side street paving.

Nothing changes people’s behaviour like price signals. All the preaching about greenhouse gas emissions and energy conservation and all the good energy efficiency and climate change indicators in the world could not make North Americans to switch away from their gas-guzzling SUVs. But a doubling of oil prices very quickly stopped the SUV lust in its tracks and created an overnight demand for small fuel-efficient cars.

In fact, all our growing global environmental awareness and activism of the last two decades have not stopped growing global consumption that depletes our natural wealth and resources. Unfortunately, nothing will be better for our natural world than the current economic downturn—and the deeper the recession, the better chance our natural world will have. The economy, and nothing else, will stop people, businesses, and governments from consuming at rates far beyond the capacity of the Earth.

In short, it will not be possible to send price signals that are in accord with GNH principles until the present produce-and-spend economic accounting system is changed to reflect the true social, cultural, and environmental costs and benefits of economic activity. Fortunately, a sensible accounting system that is not only fully reflects GNH values but also protects against the awful boom and bust cycles of the present economic system. Most importantly, such a new GNH accounting system can actually

shape an economic infrastructure capable of supporting future generations and of ensuring long-term sustainable prosperity in harmony with the natural world and with our longstanding cultural traditions. Moreover it is possible and happening.

It should begin by explaining the difference between indicators and accounts. Indicators assess progress and are based on physical measures (e.g. employment, crime, poverty, and greenhouse gas emissions, etc.). The units of measurement are unique to each indicator, with rates generally measured in per capita terms. Indicators inform people about trends of certain subjects. Importantly, they send early warning signals to policy makers.

Accounts assess value, with units of measurement expressed in common monetary terms, and with evidence describing economic value when monetization is not possible. Accounts form the basis of government financial incentives and penalties—including taxes, subsidies, and investments in particular sectors of the economy. And those financial incentives and penalties in turn affect price—which, as we saw, is the most immediate, powerful, and effective determinant of behavioural change.

Here is an example of the difference between indicators and accounts. Crime rates (an indicator) tell us—in criminal incidents per 100,000 people—whether crime is going up or down, with lower rates signifying *progress*. Accounts tell us the *cost of crime* to society—how much we spend on courts, prisons, burglar alarms, security guards, hospital costs due to assault, replacing victim losses, etc. This can be expressed as the amount we would *save* and have available for more productive investments in wellbeing if there were no crime. In Nova Scotia, crime costs more than \$700 million a year.

An effective set of GNH measures requires both indicators and accounts, with the former providing the basis of the latter. Two types of accounts or systems of economic valuation are always needed—stock accounts and flow accounts. The former consist of national balance sheets that assess a nation's assets, liabilities, and wealth (which is defined as assets minus liabilities). These stocks—also sometimes called capital accounts—represent value that has accumulated over time, and which can also depreciate over time. Flow accounts, by contrast, assess what we earn and spend, and represent a current snapshot. A house, for example, is a stock or capital asset, while

monthly rent or mortgage payments represent a flow.

Unfortunately, our present conventional stock and flow accounts account for only a fraction of our true wealth and spending, and are therefore remarkably narrow and distorted—not surprisingly sending highly misleading signals to policy makers:

- Our conventional national balance sheets (our present stock accounts) count only the value of our manufactured, built, and financial capital, and entirely ignore the value of our natural, human, social, and cultural capital.
- Likewise, our present flow accounts—namely GDP—count only the value of market production (goods and services produced for pay), and take no account at all of the value of unpaid work or of the un-priced services to society provided by nature, culture, social networks, or knowledge.

Before proposing the new accounting system, it is essential to add one key caveat: this is not an attempt either to replace or modify GDP. Rather it seeks to replace the widespread misuse of GDP as a measure of progress, wellbeing, and prosperity.

An integrated, holistic set of measures like GNH or GPI requires both indicators of progress and a set of full cost accounts that include valuations of all key forms of capital (stock or wealth accounts) and the services they provide (flow accounts). Only such accounts can properly assess the cost-effectiveness of alternative policy options in accordance with GNH principles. In GPI experience, it is the accounts that have had a far greater impact on policy than our indicator work. When it was found that volunteers contributed \$1.9 billion in services to the Nova Scotia economy annually, volunteerism was suddenly transformed in the public mind from a ‘feel-good’ thing to a powerful contribution to the economy.

There are basically three key principles of full-cost accounting, which together can actually function to make the market economy much more efficient if adopted in practice.

- First—from a flow perspective—full cost accounting internalizes ‘externalities’ like the social and environmental impacts of economic activity, and thus assesses the true costs of production, which is in turn reflected in market prices. If, for example, the full costs of greenhouse gas emissions were included,

driving an SUV would cost far more than it presently does.

- Secondly—from a stock perspective—full-cost accounting recognizes and accounts for the economic value of non-market assets that are not traded in the market economy. In assessing the value of a forest, for example, a full set of natural capital accounts will value not only the timber value of a forest, but also the value of the forest in regulating the climate and sequestering carbon from the atmosphere, in protecting watersheds, and in providing habitat for many species.
- And thirdly, a full-cost accounting system substitutes variable for fixed costs to the extent possible. To give a concrete example, fixed annual payments for car registration and insurance can be varying by fuel efficiency and number of kilometres driven annually to reflect a more accurate picture of the actual social, economic, and environmental impacts of driving.

All three of these principles enhance market efficiency by pricing assets and economic activity more comprehensively and in ways that reflect actual benefits and costs to society.

One major caution must be added here. Any system of full capital accounts and economic valuation is severely constrained by the inadequacy of money as a valuation instrument and common metric. Monetization of non-market values is undertaken for strategic reasons, primarily because it creates a language and bridge to the world of conventional accounting. But it cannot and should never be taken as a literal or accurate description of reality.

And where monetization is not possible, as it often is not, economic value must be described in non-monetary terms by pointing to the social and economic functions performed by natural, human, social, and cultural capital. For example, there is no doubt that a coastal wetland is performing an economically valuable function by protecting against storm surges and coastal erosion, though it is not presently possible to monetize the value of that function with rigour or accuracy.

Despite the enormous challenges inherent in valuing natural, human, social, and cultural capital, and in pricing non-market assets and services, the good news is that the methods and data sources available to do so have vastly improved and expanded in

recent years—making a full set of GNH National Accounts more feasible than ever. To illustrate the challenges and the methods used, a brief example of GPI natural capital and environmental valuation is provided here.

To evaluate the true costs of driving, the GPI private passenger transportation costs are divided into three categories:

- Internal variable costs: — these are direct costs borne by the driver, which vary according to conditions, vehicle type, and how much a person drives. Examples are vehicle operating costs (like petrol and repairs) and travel time.
- Internal fixed costs: — these are direct costs borne by the driver, which do not really change when driving habits and conditions change. These generally include vehicle ownership costs (car payments), registration, insurance, and parking fees.
- External costs: — these are costs imposed by drivers on others, such as climate change, air pollution, congestion, and taxpayer-funded accident and traffic policing expenditures.

Of course, each cost has its own assumptions, with the accounts almost naturally producing highly conservative estimates, since they generally only count what can be quantified and thus omit a range of less measurable costs, for example, to assess the health costs of breathing in the fumes of idling cars stuck in traffic jams.

Overall, the full cost of road transportation in Nova Scotia in 2002 was between \$6.4 billion and \$13.3 billion. At the low end, the true cost of driving is seen to be about \$7,598 per capita per year, of which \$4,562 are “invisible” costs of which the driver is largely unaware. This is because fixed and external costs account for over two-thirds of the total cost of driving.

When looking closely at each cost, we have found that each cost is a potential headliner. For example, our estimate that traffic congestion costs Nova Scotia \$12 million a year scored a lead front-page story in our daily newspaper. Indeed, congestion costs have now been translated into policy in cities like London, England, where a significant congestion tax has kept cars out of central London and markedly improved both air quality and traffic flow—a perfect example of the use of pricing mechanisms to change behaviour.

These results indicate an unsustainable transportation system where externalities conceal the full costs of private automobile. More importantly, the results provide the basis for potential 'true' cost' road pricing policies.

In above sections, both GNH indicators and potential GNH accounts has already demonstrated the policy utility and relevance in several ways. Therefore only a few remarks on possible future directions in applying these measures to the policy arena will be added. Most importantly are the four steps in changing our systems of accounting and economic valuation:

- 1) Building the new accounting system by valuing natural, social, and human capital properly. Much more work is needed, but tremendous strides have been made globally in the last three decades in both data collection and measurement methods. This step has been adequately, measurement work is so well under way.
- 2) Adopting the new indicators and accounts fully and properly. Some governments have to take them as its core measures of progress and valuation, in order to demonstrate their feasibility, utility, and policy relevance. This step has yet to be fulfilled as no government has adopted the measures fully. So the 3rd and 4th steps are only provisional.
- 3) Once the new accounting system has been adopted by government, it will provide the basis for a system of financial incentives and penalties designed to encourage sustainable behaviours that contribute to wellbeing and GNH and to discourage unsustainable behaviours.
- 4) And those incentives and penalties in turn will naturally affect consumer prices, thereby changing behaviour. Once goods are properly and accurately priced according to their true costs of production, not only will consumer behaviour change, but the market economy itself will become far more efficient.

These new measures can serve as a highly effective touchstone of fundamental underlying principles—a standard against which actions can be judged, policies and programs evaluated, and governments held accountable. Moreover, this balanced and multidimensional approach of GNH and GPI can also offer solutions to the current economic downturn.

For example, GNH or GPI analysis clearly points to alternatives to the problem of layoffs. A broader GPI-type analysis of the relationship between employment and social factors, and particularly an assessment of the true costs of unemployment, including the costs of lost production, social welfare, illness, crime, family breakdown, and other consequences, reveal that layoffs are hugely expensive and socially costly, and should be far from a knee-jerk reaction to reduced production and consumer spending.

Last but not least, the GNH approach and practice not only offer highly positive potential solutions to the current global economic crisis, but its most effective agents are likely to be the younger generation whose stake in a sustainable, and balanced world is probably the greatest of any demographic group. Including GNH principles, practices, and examples in educational curricula, training our youth in the GNH measurement methods, and generally nurturing their participation in GNH deliberations and in a wider GNH movement may well be the most effective and productive possible investment in moving towards the realization of GNH in practice.

Article Summary

Title	Gross National Happiness in Bhutan: A Living Example of an Alternative Approach to Progress
Author	Alejandro Adler Bruan

“Gross National Happiness is a manifestation of the unique values and worldview of the Himalayan people of Bhutan... Bhutan is a living example of a country that... put Gross National Happiness in practice.”

This document is a report written by a student from University of Pennsylvania who researched about GNH as a part of his Wharton International Research Experience scholarship. He has been to Thailand and Bhutan, studied many documents, and interviewed with several key people. He based at Suan Ngern Mee Ma while in Bangkok.

The report begins by the assertion that all societies seek to create wellbeing for members. Then there are fundamental questions to ask: what does wellbeing mean? How do we measure it? And how do we use indicators to organize society and its institutions so as to maximize wellbeing?

Measurement and indicators play an important role in deciding in which direction the society will go. Policy makers use indicators to tell whether they are doing the right thing. Therefore if indicators do not measure what people in the society care about, they may not enhance societal wellbeing. GDP is one such indicator being use widely throughout the world. Over the years, humankind has developed what Joseph Stiglitz calls “GDP fetishism”. As a result, institutions and policies have revolved around maximising GDP growth with little regard for collective wellbeing.

There is, however, a consensus that GDP has flaws. It is moreover not intended to be an indicator for nations’ progress. Further, several commonly-known GDP weaknesses are explained, for example, the failure of GDP to capture useful non-market activities and its inefficiency in taking account of environmental and social costs of growth. Moreover, GDP only measures objectively, while subjective aspects of life are equally important. Subjective indicators matters, especially for policy-makers. Therefore,

there is a need for alternatives to GDP. Many have been created over the years. Among these alternatives, one ideal stands out as it has a real living example. Gross National Happiness (GNH) is practiced in Bhutan, a tiny Himalayan kingdom. The country has developed indicators, institutions, and policies to reflect it.

The report then introduced GNH index and its 9 domains as reported by CBS (see GNH Index paper). It gives also some examples of questions in each domain from the recent survey. However the index is not the only instrument. Bhutan government has established GNH Commission (GNHC) along with “GNH Policy Lens” to assess government policies at all levels against GNH values and indicators. The policy lens consists of 23 questions for evaluation of impacts of a policy.

Even though, GNH has its firm grasp in Bhutan, there are potential challenges it has to face. The author asks some serious questions. First, is GNH democratic? This means whether GNH is suitable for an open and free society. Secretary of GNHC's answer is it is compatible with democracy. GNH is actually very much based on democratic principles. It fosters public participation through carrying out surveys to discover real needs of Bhutanese. All the data is also planned to be made available publicly. Next challenge is whether GNH shapes institutions and policies or it justifies the existing ones. It should not be used to endorse someone's agendas. The Secretary again gives examples of how GNH is implemented in Bhutan, for example to promote GNH time use, it is made illegal to work more than 8 hours in Bhutan. More over through the GNH Policy Lens, policies will be made even more relevant to the happiness of the society.

This report raises another heavy issue, is GNH too subjective? However it is subjective indicators that affect people's behaviour even more. CBS Director states that “stock market prices are to a large extent based on expectations..., so subjective components are important”. Therefore they are relevant to policy making. In fact, GNH index comprises both objective and subjective indicators. Another talking point is that how GNH is representative of the population. Since there are as many as 19 dialects spoken in Bhutan, any measure must take into account the cultural differences. The current GNH survey tried to realise this, but with limited time and budget, it was done using only one language. They are however working on translating the survey into all 19

dialects, and also on using a larger sample size for the next survey.

GNH awareness is the next issue. It is important that for GNH to work, the citizens must understand it. That enables them to fully participate and contribute in policy-making process through GNH index. The author interviewed several Bhutanese from different backgrounds in order to get a true reflection. It is found that there is only little awareness about the survey and index. Thus CBS and GNHC have a challenging task ahead of them. Next question concerns application of GNH in other societies. It can be said that this phenomenon is unique to Bhutan's characteristics. A researcher at CBS, however, argues that the concept concentrates on what really matters to a society, so in this regard it is universally applicable. In addition, desire for happiness and wellbeing is also common, yet multi-dimensional. Happiness and wellbeing depend on various factors which are bound to local contexts. GNH concept thus must be adapted to local needs.

Last question asks whether GNH will survive in a rapidly globalising world. Bhutan is slowly opening up to the world hence becomes more integrated to the world economy and politics. Is this a threat to GNH? Former finance minister thinks liberalisation is consistent with GNH since one of the four pillars of GNH is equitable economic development. However other people believe it is a great threat. This issue needs to be handled delicately.

In the last part, the report concludes that GNH is a manifestation of unique values of Bhutan, so trying to adopt it in a Western context would be irrational. However lessons are to be drawn from this extraordinary ideal. These are the lessons:

- Current indicators of progress like GDP do not adequately capture welfare
- Countries need to open a national dialogue about what progress means for them
- Indicators should be developed to reflect the outcomes of this dialogue
- Indicators of genuine welfare should be used by decision makers to structure institutions and guide policies
- Bhutan is a living example of a country that has pioneered in the process described above, and its institutions and policies put Gross National Happiness in practice.

Article Summary

Title	"Critical Holism": A New Development Paradigm Inspired by Gross National Happiness?
Author	Hans van Willenswaard

In this paper we try to give a provisional sketch of an awareness-expanding process that is emerging in Thailand from the series of conferences on Gross National Happiness (GNH) since 2004. This paper is offered for discussion at the start of the *GNH Movement project*, a project that provides follow-up to the third GNH conference in Nongkhai and Bangkok, November 2007. The aim of the paper is to draft a 'landscape' for comparison and synthesis between Gross National Happiness and resonating concepts, in particular Sufficiency Economy in Thailand, ultimately resulting in a framework for multi-stakeholder action and research focusing on a range of common development goals in the coming decade. The question will be explored how consensus may grow towards a 'new development paradigm' and aims to be a contribution to the *Global GDP Debate*.

Article Summary

Title Happiness and Transformative Learning

Author Nuttarote Wangwinyoo

“...transformative learning can be created under a new assumption of human nature, so that human spirits can be nourished...and can make their contributions to personal and social happiness.”

The paper is based on author's personal experience in working in the field of transformation on personal, interpersonal, and organizational level over the past 8 years. Today, transformative learning takes many forms and is presented under many names. The currently used form is inspired and shaped by personal learning experiences of success and failure.

Biologically, we are built to be capable of adapting to the changing environment in order to survive. Culturally, human beings are nurtured to develop our relationship with others in society. Our state of being and sense of happiness are related to these two factors—survival and social acceptance. However, happiness can be the outcome of another, the highest, level of Maslow's Hierarchy of Needs, self-actualization. In a modern context, the landscape of life has become more complex, therefore we are required to learn and place ourselves appropriately into a workable relationship. According to Maslow, while the first and second levels are related to the survival of physical life, the third and fourth levels are associated with the relationships with the world.

In order to fulfill the two first levels of needs, we are required to learn to perform. But for the rest of needs to be fulfilled, we are required to learn to transform which can take place only when the internal experience can be independent from the evaluation of the external social world. All of these require a great amount of learning.

In the workplace, the higher the pressure to succeed, the more concentrated on individual performance it becomes. Even though an organization has a specific common goal, most of its members do not have concerns for the well-being and performance of the whole organization but for their own success. This reinforces the world of disconnection.

We are built to acquire security and put all the efforts to adapt to or control the environment to serve this need. At the workplace, there is in general more pressure and less pleasure. More time is needed to get things done and less time for creativity. In the world of result-based relationships, success is evaluated by the objective tangible and measurable outcome. People's sense of pride and fulfilment therefore relies mainly on not what or how they do their work but on what outcome they produce in this chaotic world.

In the process of growing up, people go through social learning and formal schooling in order to be equipped for survival in the result-based world. However, along with it they are also trained to carry a sense of inadequacy and a need to be approved and acknowledged by authorities. They are not trained to be free or to be creative, but to be defensive in this world. Our fear-based reactive living is a constant and unconscious process. Transformative learning starts with acknowledging such patterns to be able to dis-identify with them so that the process of creating new possibilities of self-expression and one's relationship to the world can take place at will.

How learning is related to happiness? Happiness is a state of being of a person.

External conditions have influence on it, but life provides a choice to us to be in charge over our own state of being. In the process of transformative learning, to be happy is not to run away in order to be free from suffering, but to face, be one with, and transform it. Happiness depends on the meaning we give to what happens to us.

Next, learning is a process of becoming and relating. However learning does not guarantee that our life will be free from unexpected chaos and troubles. Transformative learning helps us to be confident in the path of the unknown and uncontrollable world. Chogyam Trungpa wrote in his well-known book, *Shambhala, the Sacred Path of the Warrior*:

...in order to establish an enlightened society for others, we need to discover what inherently we have to offer the world. So, to begin with, we should make an effort to examine our own experience, in order to see what it contains that is of value in helping ourselves and others to uplift their existence.

When we open ourselves up to the internal work to welcoming both joy and dissatisfaction, we are called to take a full responsibility for all possibilities that come to our life. A participant once asked what technique or tool would be available to make this process happen without taking any risk or difficulties. It is common that people keep looking for the 'right answer', tools or techniques that require nothing from themselves to offer or take risk. We are programmed to maintain our security. The attachment to personal security is suffering in itself, and we are culturally well-trained to do so. The only tool is already available in everybody which is the will to open our heart and embrace the fear of insecurity.

The path to happiness is to live fully in the present. There is no happiness in the future because it is all taking place here and now. To liberate ourselves, the endless need for the accumulation of life security and comfort needs to be transformed. When the way we learn changes, the way we live changes. The *Transformative Learning Center* concludes the meaning of this process as follows, "Transformative learning involves experiencing a deep, structural shift in basic premises of thoughts, feelings and actions."

Such a shift can happen not by force or persuasion but through seeing in a space of awareness, contemplation and reflective conversation. In workshops with organizations, the foundation of the process is to create a context in which awareness is present, and then the process of seeing oneself and his/her relationship to the world can naturally occur through contemplation.

Under a 'schooling' approach, subjects of learning are mostly selected and imposed upon learners. But the subject of transformative learning is the learner him/herself. Since transformative learning pays attention on who we are and our relationships with the world, the content of learning can vary from issues of health, education, social or organizational development, but they all need to be internalized and connected to personal concerns. The author's experience study at *Naropa University* was full with a sense of inquisitiveness and friendship conducive to being open and genuine to one another. One of the ambitions back in Thailand, therefore, was to create a possibility for a dialogue space in which Thai people can find their own inner voice and responsibility to develop their leadership.

Pressure and expectation under oppressive structures are not supportive to people to change their state of beings. In this modern world, some basic assumptions are prevailing in the management of human resources such as that an organization is machine-like, needed to be controlled and maneuvered. We act as if humans are motivated by selfishness, greed, and fear. That people work best under controls and regulations. Dee Hock, author of *Birth of the Chaordic Age*, calls this institutional disease of our modern time when organizations are modelled after machines as it is believed to entail higher performance. While our society is operated under such a hierarchical structure, there is hope that transformative learning can be visualized and created under a new assumption of human nature, so that human spirits can be nourished to full potentials and can make their contributions to personal and social happiness.

Suggestions for future action-research shall involve the studies of the implementation of diverse transformative learning approaches in Thai society. Since the dominant mode of learning in the society is mostly geared toward career development, learning to transform is clearly underdeveloped.

Article Summary

Title A Proposal for GNH Value Education in Schools

Author Dasho Karma Ura

“Teaching in schools will not help if policies of the government are not pro-GNH. If policies are sympathetic to GNH, value education will be an easier task.”

This paper pertains to incorporation of GNH values in education curriculum of Bhutan, however major points proposed here are not exclusive to only one country or culture.

For the education system to pay attention to values is central to the cultural perspective influenced by Buddhism. The educator, the teacher (*ston-pa* in Bhutanese language), is one involved completely in facilitating ethical maturity of students. The simplest idea of value education is about facilitating the emergence of a set of beliefs and attitudes as people’s personality are unfolded so that their beliefs will recurrently direct their behaviours’ and actions in a positive direction. Whether we have value education or not, John Dewey said that education is not value neutral. There is a hidden value education, according to him; it’s just a question of what kind and to what degree it exists. This paper is a proposal to integrate value education from a GNH perspective into the existing Western-led curriculum.

Before doing so, a picture of current teaching and learning must be clear. Therefore an empirical study on what is happening in schools needed to be assessed. Time was limited, so an indirect method was followed, i.e., most of the school textbooks were rapidly examined. One can argue that the content of textbooks is central in influencing the role of both teachers and students in value education. Thus, researchers at Centre for Bhutan Studies (CBS) went through about 3,800 pages in 27 textbooks taught across the social science subjects to get a unified perspective on what goes on

in schools.

Next, overseas experiences in so-called value education are reviewed. For example, character education is being propagated in the US, moral education is taught in South Korea, and citizenship education is a widely received policy in the UK. The lessons learned from these experiences point to the importance of three values – trust, principles, and emotions. So some evidence from the GNH survey 2006-2007 was thoroughly studied and incorporated into making a new curriculum.

The value trends found in the US in many ways resonated with that of more urbanised areas of Bhutan especially Thimphu the capital. GNH indicators on emotional distress and trust show higher tensions and lower hope in Thimphu's residence. This implies that if the structure of community, pattern of socialization and the nature of education are modeled on Thimphu, the other places will also most likely follow Thimphu in this direction.

27 textbooks in Dzongkha, the national language of Bhutan, English, and 'Social Studies' subjects were selected from classes 4 to 10. These textbooks were read rapidly to glean information on value education they contain. Conclusively, all of them have value education sections. Things related to moral character and social character are woven indirectly into narratives of the textbooks. This is usual in designing value education delivery. The question is to what degree it is present. For example, values such as social conformity and respect for hierarchy are emphasized. In fact, hierarchy is emphasized too much.

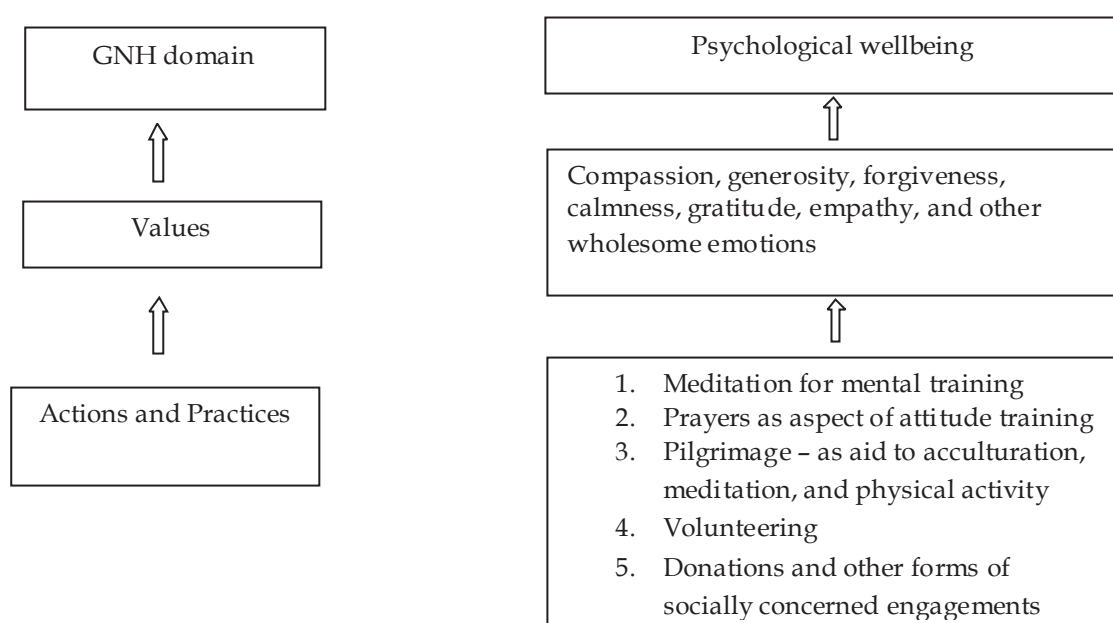
However, the most common problem found is that the delivery of the vocabularies is much stronger than conceptual explanation. These ethical concepts cannot grip students strongly because there is no grounding of these concepts in moral argument. The logical reasoning part is not addressed. As a result, the discussion on values has remained at a very unhelpful level. Moreover, structural issues and causal linkages were avoided in the textbooks. There is, consequently, no morally engaging discussion that would bring to the surface ethical choices.

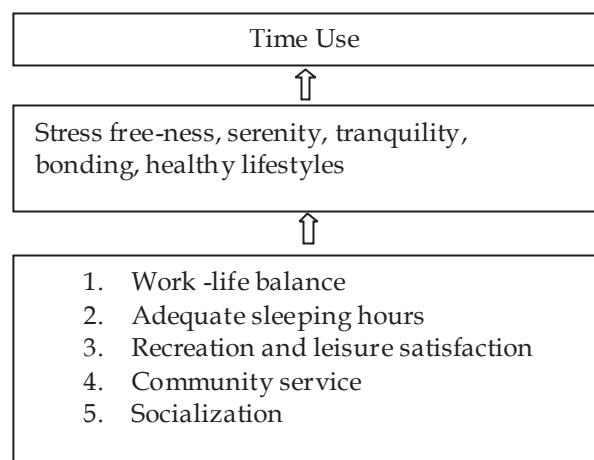
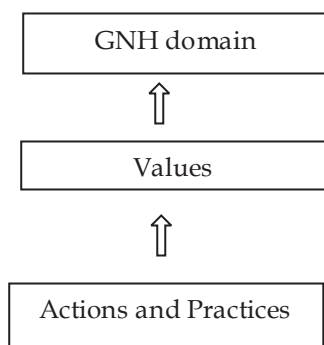
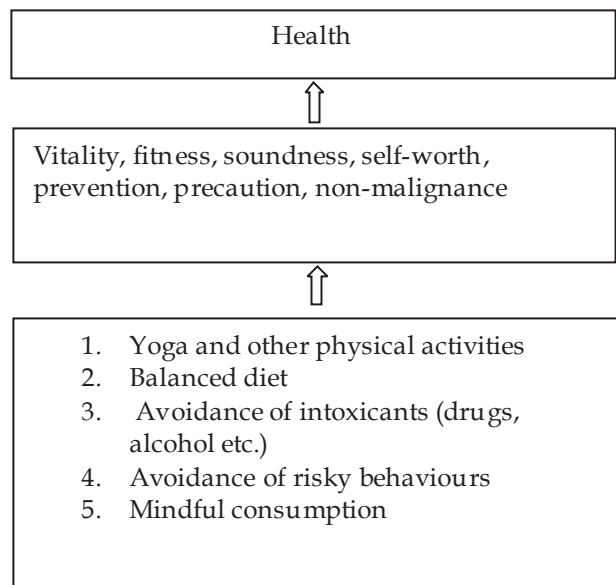
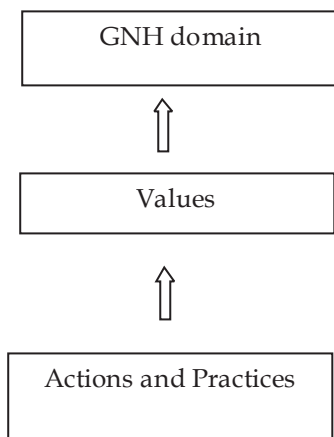
It was also found that level-wise some intermediate steps are missing. So, it might be better to focus on ethical ideas in simplified form at the lower levels and then advance towards the higher ground. Another crucial issue is there is too much emphasis

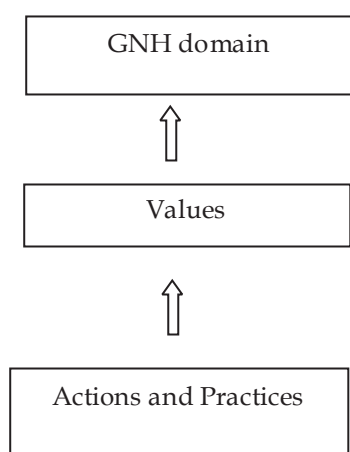
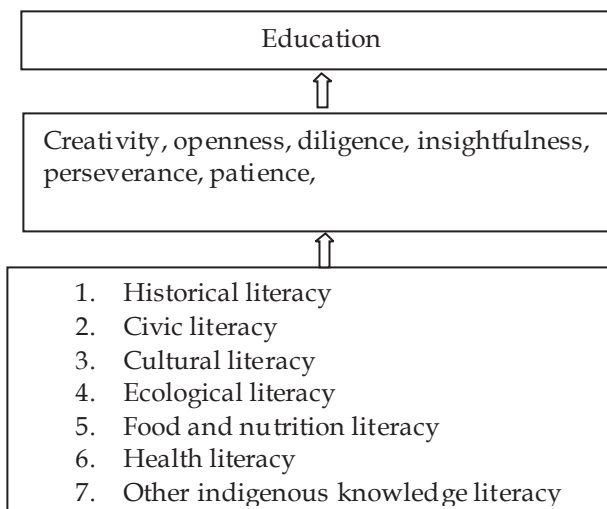
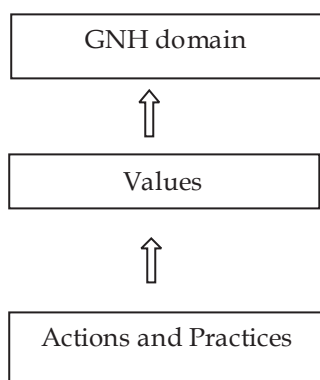
on memorising names and dates.

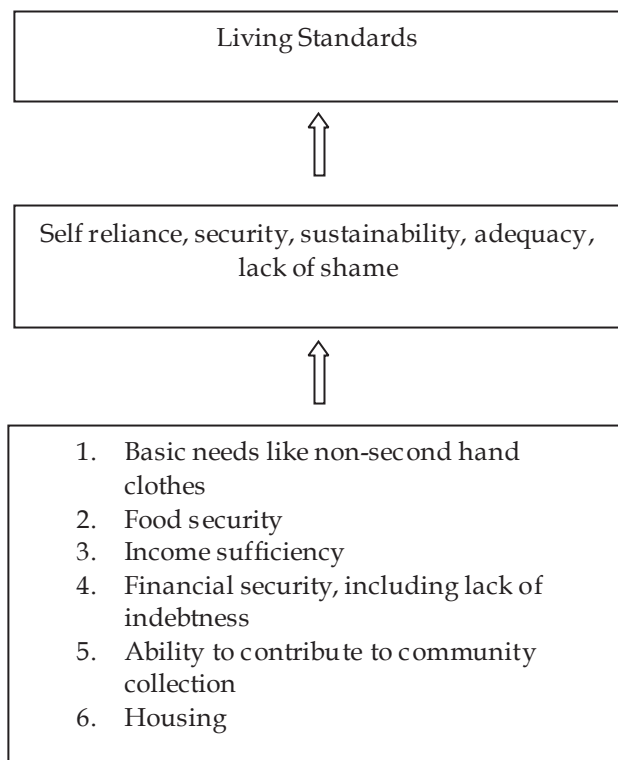
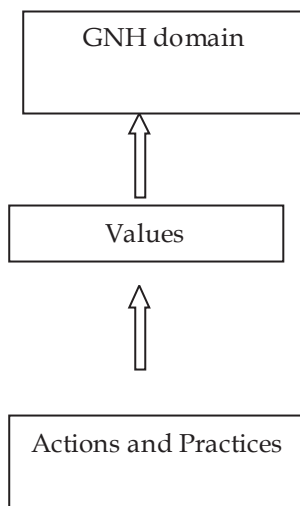
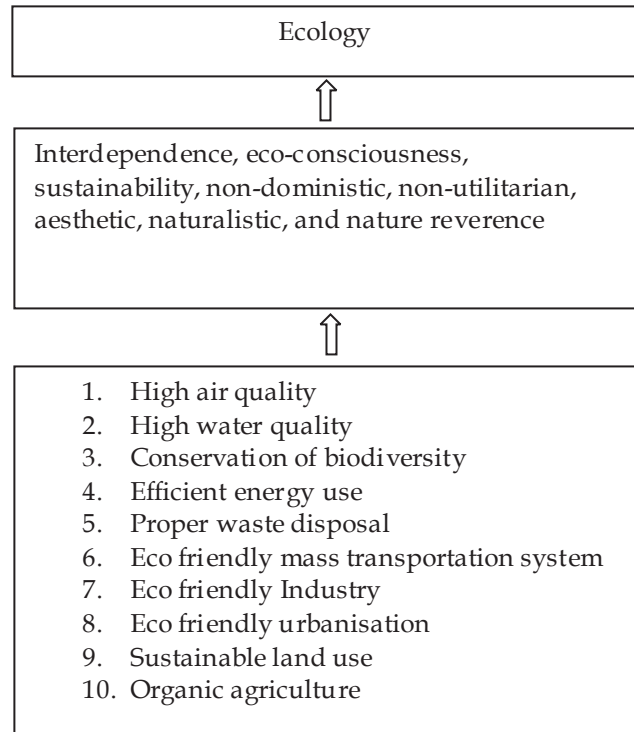
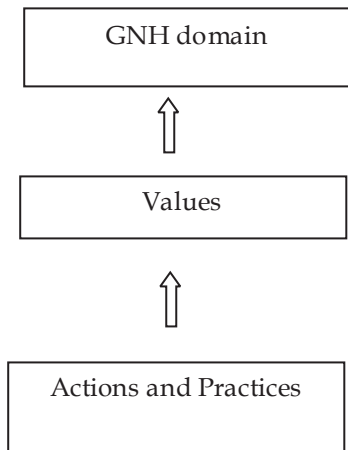
The fundamental reason why GNH value education is important is that Bhutan is opening up to globalisation. Transformations are notable in the country in terms of structural change, urbanisation, the emergence of commerce, and democracy. One of the major changes has been the transformation of Bhutanese into consumers. Accompanying all these is a new sense of individualism. However from a Buddhist point of view, one person cannot advance ethically without affecting others positively, so social responsibility must be recognised. Against the large scale changes, the newly introduced world view impinges on Bhutan's values. But if Bhutanese are to claim identity of GNH, the inclusion of GNH values in textbooks is essential.

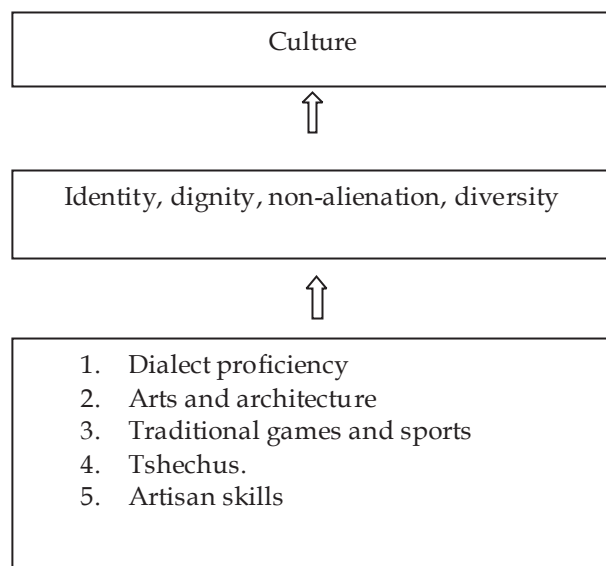
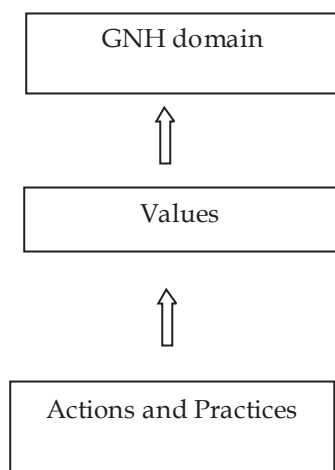
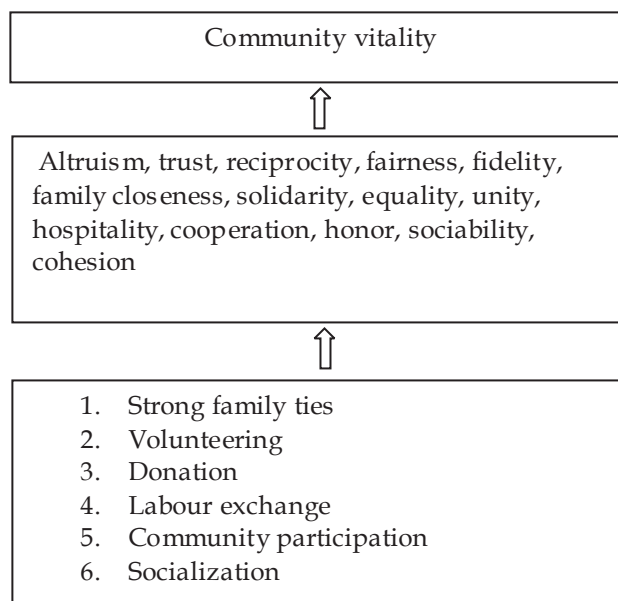
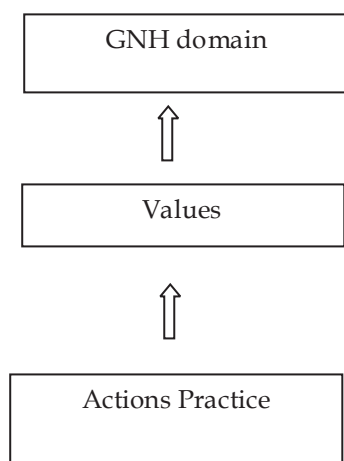
Vision of a GNH society can be realised only by actions at the present. GNH is the development philosophy of the country, so the values contained in it must be reflected in the textbooks. This will help advocate practising of GNH in order to arrive at a common goal of sustainability, peace, and happiness. How GNH should be reflected in the curriculum, one way is that values related to each of the nine GNH domains should be specified and practiced considering happiness as being absolutely multi-dimensional. With respect to each domain, values are outlined along with specific practices to express those values. Further, four broad methods of value education are suggested. All of these recommendations require rewriting several textbooks.

There are four main channels of imparting values in our education system. There consist of three existing ones, and one more recommended. First channel are prayers and rituals. Second channel for value transmission at the moment is classroom teaching based on textbooks. The third one stems from the Indian curriculum standards called SUPW (Socially Useful Productive Work), an after school activity. The fourth channel, which is recommended as an extension of rituals, is meditation. Pilot meditation schemes can be introduced immediately, providing teachers are selected carefully.

Lastly, students' values should be verified with respect to various aspects of moral development. Assessment tools must be developed. Teaching in schools unfortunately will not help towards GNH society if policies of the government influencing public behaviour are not pro-GNH. If policies are sympathetic to GNH, value education will be an easier task.

2.3 สรุปกิจกรรมการแลกเปลี่ยนกับภูฐาน

2.3.1 การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3

**Fourth International Conference on Gross National Happiness
Practice and Measurement
November 24-26, 2008
Bhutan Youth Development Centre
Thimphu, Bhutan**

Introduction

GNH conferences are platforms for exchanges between groups and individuals actively working on GNH and related issues while broadening participation and spreading interest to new stakeholders. This is therefore a excellent opportunity for GNH Movement project Thailand to network and gain knowledge and support from international participants.

The Center for Bhutan Studies (CBS), the central GNH research body in Bhutan was the organiser of the conference.

Thai participation in the conference

Apart from two delegates from GNH Movement project, there were 6 more Thai participants from various sectors including academic, business, civil society and government.

Figure 19 Participants of 4th GNH Conference

Luncheon Audience with His Majesty the King

All participants were introduced one by one to H. M. King Jigme Khesar Wangchuck, preceding the lunch of the last conference day, November 26.

Keynote Address Prime Minister Jigmi Y. Thinley

The conference was opened with a Keynote Address of the freshly elected Prime Minister of Bhutan.

“The point of all attempts to measure holistic development is to persuade reconfiguration of public policies, restructuring or reorientation of institutions and transformation of human behavior.

To this end, we may even have to be bold enough to suggest alternatives to competitive politics whereby common purposes and visions are often defeated by conventional divisions of left versus right, pro- market versus socialism, electoral calculations versus long term interests.

Is it enough for us to know how to measure happiness and to hope that this will influence policy-making?"

Some Highlights of Presentations

Plenary presentations consisted of many motivating papers from international authors in various sectors including:

- Nicholas Rosellini, Resident Coordinator, UN System, Bhutan
- Nic Marks, New Economics Foundation, U.K.
- Sabina Alkire, Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI), U.K.
- Dasho Karma Ura, Centre for Bhutan Studies (CBS), Bhutan
- Susan Andrews, Visaõ Futuro, Ecovillage, Brazil
- Jon Hall, Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), France
- Ronald Colman, Genuine Progress Index for Atlantic Canada (GPI Atlantic), Canada
- Ross MacDonald, University of Auckland Business School, New Zealand
- Wallapa and Hans van Willenswaard, GNH Movement Project, Thailand

The concluding remarks were made by the Editor and Director of Kuensel Corporation, publisher of the most prominent newspaper of Bhutan, and an advisor on media policies in Bhutan, **Dasho Kinley Dorji**.

"To say that GNH is doing fine in Bhutan would be wrong. The truth is that Bhutan is changing rapidly and society is not responding fast enough.

...The skepticism is obvious from the fact that not enough decision makers have taken interest in the fourth international GNH conference here in Thimphu.

...Decision makers must be forced to confront GNH so that it becomes a basis for policy decisions...What will truly be unique is, not so much the concept, but that GNH will be mainstreamed in Bhutan. It will be central to the government's policies, institutions. It will be the strength of Bhutanese intellectual culture for the future.

...For the Bhutanese people, therefore, GNH is a responsibility, that is heavier than a mountain, more precious than gold."

Networking Results

The participation in this conference was also crucial in networking activity of GNH Movement project. Many organisations and individuals were approached and vice versa. A number of them have agreed to collaborate with GNH Movement project in some capacity. They were:

- International GNH Consultation Committee
- Center for Bhutan Studies and GPI Atlantic
- UNICEF Bhutan
- UNDP
- National Well-being Accounting, New Economics Foundation, U.K./Europe
- OECD
- GLOCOL, Japan
- Paradiso and ASIAPERS, Europe

2.3.2 การเดินทางเพื่อศึกษาดูงานความสุขมวลรวมประชาชาติและพุทธศาสนาใน ภาคเมืองและชนบทของภูฏาน โดยคณะผู้แทนชาวไทย

Study and planning visit Thai delegation to Bhutan 19-29 April 2009

The objectives of the study and planning visit were:

1. To strengthen cooperation with the Centre for Bhutan Studies (CBS)
 - a. To formulate exchanges, cooperative research and (recommendations for) policy development on Gross National Happiness.
 - b. To explore synergy between Gross National Happiness, Buddhist Economics, Sufficiency Economy and related local and global movements.
 - c. To explore opportunities for establishment of **School for Wellbeing Studies & Research** (an independent think tank) and a **Summer Course**, to be held partially in Bangkok and partially in Bhutan.
2. To initiate Therevada-Vajrayana exchanges in the framework of Engaged Buddhism, in particular regarding the role of nuns, in preparation for **"20 years INEB" conference in Chiang Mai 9-15 November 2009**.
3. To have final consultations on the **GNH (3+) book** (in English) to be published by Suan Nguen Mee Ma publishers, Bangkok.
4. To prepare the second stage of a series of Measuring Genuine Progress **TOT capacity building workshops** for the Bhutan – Mekong-region.
5. To discover in-depth **Bhutanese culture**, spirituality and village life

Delegation

There were 9 Thai delegates including Ven. Bhikkhuni Dhammananta, Ms. Wallapa van Willenswaard, and Mr. Hans van Willenswaard from GNH Movement project.

Findings

The **Centre for Bhutan Studies** kindly arranged and guided the study visit with great care for which we would like to express our deep gratitude.

In the concluding meeting with Dasho Karma Ura, President of CBS, 27 April 2009, long term cooperation between CBS and the GNH Movement partnership was confirmed. Common interest, dedication to the cause of 'happiness for all', and reciprocity were assumed as guiding working principles.

Earlier the Prime Minister of Bhutan H.E. Lyonpo Y. Thinley confirmed full support of the Royal Government of Bhutan for ongoing CBS – GNH Movement project cooperation.

The Thai delegation focused on studying **Cultural Promotion** as a major pillar of Gross National Happiness and as a potential issue for Thailand-Bhutan exchanges. Cultural promotion includes a variety of dimensions:

Figure 20 Thai delegations with Prime Minister

- **Revitalization of religion** Ven. Dhammananta, a senior Buddhist scholar and pioneer in bhikkhuni ordination in Thailand, met much recognition for her plea to upgrade the status of nuns in Buddhism, both in Thailand and Bhutan. The Prime Minister of Bhutan, in an audience granted to the Thai delegation, underlined the importance of the issue of equal opportunities for women and men, and introduced Ven. Dhammananta to the initiative to establish a foundation to support nuns in Bhutan.
- **Art** as a way to illuminate spiritual dimensions of human evolution and as a path of expressing the search for meaning in life. A magnitude of places of cultural interest was visited, including Taktshang monastery. Also more modest places of community life like the nunneries in urban Thimphu were visited. Moreover, Dasho Karma Ura guided the delegation to Druk Wangyal Lhakhang, a recently constructed temple overseeing Dochu La pass.

Figure 21 Thai delegations visit rural Bhutan

- **Value Education** as the possible core content guiding policy development towards education reform and GNH curriculum design. Dasho Karma Ura had prepared a well-documented and evidence based presentation for the Ministry of Education in Bhutan promoting Value Education and its interconnectedness with Gross National Happiness.

Sufficiency Economy and GNH

The Prime Minister of Bhutan emphasized that there is ample common ground between Gross National Happiness and Sufficiency Economy. Bhutan and Thailand should cooperate from this position. At the **20th Anniversary of Diplomatic Relations Thailand-Bhutan** Ambassador Chalermpol Thanchitt showed interest in the GNH Movement project, and GNH-Sufficiency dialogue and cooperation as element of Thailand-Bhutan relations.

UNICEF Bhutan

After a first encounter in which the core members of the Thai delegation were introduced to Khun Vathinee Jitjaturunt, Deputy Resident of UNICEF Bhutan, later a business meeting was held in which future cooperation was explored and provisional terms for a GNH Movement project proposal were outlined.

A plan was discussed to organize with the partners a second Training of Trainers, TOT2, probably with Dr. Ron Colman, GPIAtlantic, in the last quarter of 2009. UNICEF Bhutan in principle would be interested in sponsoring Bhutan Youth participation, similar to the group that took part in the first TOT, January 2009 (with Dasho Karma Ura and Dr. Ron Colman as resource persons); and reconnecting with the Bhutan Youth delegation to GNH3 in Thailand.

Concluding meeting with Dasho Karma Ura

The observations, initiatives and planned actions as reported above were offered for review to Dasho Karma Ura, President of the Centre for Bhutan Studies.

Dasho Karma Ura is writing a paper on the GNH Index and its future which is intended to be included in the GNH3+ book to be published in the second part of this year in Thailand.

2.3.3 การประชุมเรื่องประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล

Conference on Deepening and Sustaining Democracy in Asia 12-14 October 2009 Paro, Bhutan

The Centre for Bhutan Studies and the United Nations Development Programme (UNDP), Bhutan organized a three-day international conference.

The idea of this conference emerged from consultations between the Prime Minister of Bhutan H.E. Jigmi Y. Thinley and Mr. Ajay Chhibber, UNDP Assistant Administrator and Regional Director for Asia and the Pacific.

The conference marked the smooth and peaceful democratic transition in Bhutan and the completion of democratic election processes in the whole of South Asia. It provided a platform to share lessons and experiences among countries in the region as well as with other Asian neighbours to help strengthen, deepen and sustain the democratic culture and values of Asia.

The conference focused in a broad range of topics related to democracy:

1. Democratic values: means and ends
2. Strengthening electoral governance and electoral processes
3. Role of civil society, social capital, voice in democratic strengthening (including gender dimensions)
4. Rule of law and role of the judiciary in strengthening democracy
5. Bringing government closer to people: decentralization and local governance.

Cabinet Ministers and MPs from 14 countries representing SAARC and BIMSTEC groups as well as others participated in the conference. Representatives of NGO's and CSO's from a number of Asian countries, UN and international organizations attended the conference alongside Bhutanese participants. International scholars and experts of democracy presented papers.

Mr. Ajay Chhibber said in his opening speech:

'At the regional level in Asia, the recent establishment of the ASEAN Commission on human rights is a welcome development, which hopefully will be fully supported by ASEAN member countries.'

'In sum, deepening democracy is about a multitude of actions promoting inclusive participation, strengthening responsive institutions and upholding international principles. Discarding some of these building blocks of democracy will inevitably lead to setbacks. In many Asian countries, the democratic progress is still fragile and prone to reversal risks. The gains of electoral democracy will be lost if not substantiated with a broad-based commitment and action to uphold democratic principles.'

'The recent challenges of deepening democracy faced by countries like Nepal or Thailand have highlighted the quintessential importance of inclusive participation of all key actors along the political spectrum, and of resolving social tensions through debate and negotiation within the framework of democratic processes and institutions.'

'We are at a cross-roads for democratic developments in Asia. Either democracy will thrive and deliver benefits for the people in terms of human development, or

it will wane and turn into the victim of its own neglect of the people. The question is now: what path Asia will take? The decision is up to the governments and the people of Asia.'

The official Thai delegation included **professor Borwornsak Uwanno**, Secretary-General, King Prajadhipok's Institute (KPI), while **Wallapa and Hans van Willenswaard** were invited as special guests of the Centre for Bhutan Studies.

Ajarn Borwornsak refered in his presentation to experiences on People's Audit methodologies implemented by KPI in Thailand. An important indicator in this social audit is trust in institutions, which in Thailand showed a remarkable low regarding politicians and political institute.

Ajarn Borwornsak launched the idea to invite the Prime Minister of Bhutan to Thailand in 2010.

From the conference in Paro an invitation to the School for Wellbeing followed ~ at the recommendation of R. Sudarshan, Policy Advisor, Legal Reform and Justice, UNDP Regional Centre, Bangkok ~ to participate in the **Global Conversation on Democracy, Soha, India** 22-24 January 2010. This meeting was organized by the Centre for Studies of Developing Societies (CSDS), New Delhi, India. Delegate of the School for Wellbeing Studies and Research was **Hans van Willenswaard**.

2.3.4 การประชุมเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางความสุขมวลรวมประชาชาติ

Educating for Gross National Happiness International Workshop 7-12 December 2009, Thimphu, Bhutan

A quite unique international workshop was organized by the Ministry of Education of Bhutan and realized by Dr. Ronald Colman, GPI Atlantic, Canada.

Dr. Colman brought together a remarkable group of pioneers of 'alternative education' from different parts of the world and brought them together with educators from Bhutan in a genuine workshop, characterized by formulating practical advice on education reform. Some of the experts were: **Vandana Shiva**, Bija Vidyapeeth, India; **Satish Kumar**, Schumacher College; **Judith Simmer-Brown**, Naropa University, USA; and **David Orr**, Oberlin College, USA.

The Thai delegation of experts included **Sulak Sivaraksa** Sathirakoses Nagapradipa Foundation, **Art-Ong Jumsai Na-Ayudhya** Sathya Sai School, **Prapapat Niyom** Roong Aroon School, and **Benjalug Namfa**, representative of the Ministry of Education.

Among the more than 50 international observers, Thailand was represented with the Mekong Youth network, coordinated by Thai Volunteer Service (TVS); and a delegation from the GNH Movement project / School for Wellbeing Studies and Research, Bangkok.

The **Minister of Education** formulated the special character of the workshop as follows:

'It is no exaggeration to say that the initiative on which we are embarking is unprecedented. While individual schools in different parts of the world have attempted to transform their curricula along holistic lines, and to incorporate deep critical thinking, indigenous knowledge, local wisdom, contemplative education, sustainability education and eco-literacy into their teaching, no country has ever attempted to do all this at a national scale.'

The **Prime Minister** stated:

'We clearly share the understanding that, to infuse the whole educational system fully and properly with GNH values and principles is an enormous multi-year task. What I've been thinking the last two weeks is that I don't want the magnitude of the task to hold us up or to stop us implementing some of what we need to do right away. That's simply because – for many reasons – I feel a sense of immediacy and urgency about this vitally important endeavour as never before.'

'At each levels, can we explore together what might be the specific vehicles through which these GNH values and principles can be transmitted and infused into the system? To give some concrete examples:

- In *science*, how can genuine and heartfelt eco-consciousness be effectively built into science curricula – both directly, but perhaps more importantly, in subtle ways that go beyond simple cognitive learning about environmental facts and processes?
- In *history*, rather than teaching history as a series of events (the usual style), how can history classes convey the cultural and social context of

historical development, and what particular GNH values can be transmitted in the process?

- In *language*, how can cultural content be transmitted, how can literature be taught and how can current literature selections be enriched so that some sense of values, identity, and cultural appreciation is conveyed?
- And in *math* (perhaps most challenging), how can math be taught in a broader context perhaps even to convey an understanding of GNH-based economics and of the limitations of our current conventional economic paradigm?

Frequent reference was made during the workshop to 'GNH values' as stipulated in the paper of **Dasho Karma Ura** *A Proposal for GNH Value Education in Schools* which was launched as a booklet during the conference and made available to all participants.

The Prime Minister, H.E. Jigmi Y. Thinley participated fully in the workshop and ordered immediate action at the concluding session. This resulted in **intensive training sessions for all Principals of primary and secondary schools in Bhutan in January 2010**. This will be followed by similar training and exchanges among all teachers later and in the coming years.

2.4 การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา และกิจกรรมประเทศไทยกับการเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขง

2.4.1 การจัดหลักสูตรการศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและการพัฒนา

จากการสัมมนา “แนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา” ร่วมกับหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาระหว่างประเทศ (Master of Arts Program in International Development Studies: MAIDS) คณาจารย์จากคณะเศรษฐศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้แทนจากมูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป องค์กรด้านการศึกษาด้านเลือก เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2551 ณ ห้องประชุมสมาคมศิษย์เก่า คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ประชุมเห็นตรงกันว่า หลักสูตรการศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและการพัฒนา เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหา และกระบวนการที่ก้าวหน้าอันจะสามารถขับเคลื่อนกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาได้ แต่อย่างไรก็ตามการจัดหลักสูตรผ่านการศึกษาในระบบมีข้อจำกัดมาก ประกอบกับอาจทำให้นักคิดอิสระไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการศึกษานี้ได้ โครงการฯ จึงขยายผลจากการสัมมนาในครั้งนี้ และจัดการสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป รวมทั้งศูนย์ฐานศึกษา ประเทศภูฐานอีกครั้ง จนกลายเป็นโครงการระยะยาวในการจัดตั้ง “สำนักวิชาการและวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” (School for Well-being Studies and Research: SfW) ซึ่งเป็นสำนักคิด และศูนย์การเรียนรู้อิสระ มีพันธกิจในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสานเสวนาและถกเถียงอย่างสาธารณะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการสำรวจ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การเคลื่อนไหวทางสังคมที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายอันจะนำไปสู่สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข และการพัฒนาทางเลือก

รูปที่ 22 การลงนามเพื่อก่อตั้ง School for Wellbeing

SfW ได้มีพิธีลงนามความร่วมมือในการก่อตั้งเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2552 โดย
 มีองค์กรร่วมก่อตั้งและ
 บริหารงานได้แก่ คณะ
 รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย ศูนย์ฐาน
 ศึกษา ประเทศภูฐานและ
 มูลนิธิ

เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป โดยมีบริษัทสวนเงินมีมา เป็นสำนักงานและดำเนินงานร่วมกับองค์กรที่กล่าวมาและใช้เป็นที่พักทำการในช่วงสามปีแรก จนกว่าคณะรัฐศาสตร์จะก่อสร้างอาคารหลังใหม่แล้วเสร็จ จึงจะย้ายสำนักงานมาที่อาคารแห่งใหม่นี้

ความเป็นอยู่ที่ดี มินยถึงชีวิตที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งต้องการองค์ประกอบทั้งด้านจิตใจ สิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันและสัมมาชีพ สิ่งที่กำลังมานี้จะเป็นหัวเรื่องที่ SFW นำมาสนทนาแลกเปลี่ยน โดยตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นไปจะมีเวทีที่

**SCHOOL FOR
WELLBEING**
Studies and Research

รูปที่ 23 สัญลักษณ์ ของ School for Wellbeing

รวมเอานักคิด นักกิจกรรมชั้นนำเดินทางมาสนทนาแลกเปลี่ยนกับนักวิชาการ นักกิจกรรมและผู้สนใจในประเทศไทย ภายใต้การประสานและดำเนินงานของ SFW แต่ที่เป็นกิจกรรมหลักของ SFW คือ หลักสูตรการศึกษาภาคฤดูร้อน (Summer Course) ที่จะจัดในเดือนสิงหาคมของทุกปี ซึ่งเป็นพื้นที่เพื่อการสร้างสรรค์ และการแลกเปลี่ยนด้วยการเสวนา กลุ่มผู้เข้าร่วมหลักสูตรมาจากนักวิชาการ ผู้ประกอบการสังคม นักศึกษา นักพัฒนาเอกชน นักกิจกรรม และผู้มีส่วนในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ผลที่คาดว่าจะได้รับจากหลักสูตรนี้คือ ผู้เข้าร่วมสามารถตั้งคำถามเพื่อการวิจัย การจัดกิจกรรม หรือโครงการต่อเนื่องในอนาคต และสามารถเชื่อมโยงโครงการวิจัย และกิจกรรมต่างๆ กับผู้เข้าร่วมอื่นๆ ได้ จนกลายเป็นเครือข่ายศิษย์เก่า และผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับโลก

หลักสูตรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจปัญหาด้านวัฒนธรรมในปัจจุบัน ปัญหาความยากจน ความอยุติธรรม สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม จากมุมมองแบบองค์รวม บนพื้นฐานว่าความสุขไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอก ผู้นำทางจิตวิญญาณมองว่าความสุขเป็นทุนภายในที่ทำให้มนุษย์สามารถเผชิญกับปัญหาได้ด้วยความสบายใจ และความมั่นคง จากมุมมองนี้ ความสุขจึงเป็นทักษะที่สำคัญที่สุดของชีวิต อันจะช่วยให้เราพ้นทุกข์ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างพื้นฐานที่แท้จริง โดยตลอดสี่สัปดาห์จะแบ่งเนื้อหาและการเดินทางดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 ณ อาศรมวงศ์สนธิ เป็นสัปดาห์แห่งการเริ่มต้น ปรับตัวอยู่ร่วมกันในบรรยากาศของชุมชนทางเลือกเป็นการศึกษาที่มีองค์ประกอบทั้งสมอง มือและหัวใจ ทั้งโยคะ ไทชิ ครัวอาหารธรรมชาติ สวนเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

สัปดาห์ที่ 2 ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการเน้นที่พุทธิปัญญาด้านวิชาการในเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี สุขและแนวทางของตัวชี้วัดด้านคุณภาพชีวิตและสังคม

สัปดาห์ที่ 3 ณ ประเทศภูฐาน อันเป็นต้นกำเนิดเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ แหล่งแรงบันดาลใจที่ส่งผลต่อเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีและการย้อนสู่นาคตอันเก่าแก่ เป็นระยะเวลา 10 วัน

สัปดาห์ที่ 4 กลับมา ณ จุดเริ่มต้น กับคำถามและแสวงหาคำตอบร่วมกันว่าจะก้าวเดินเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีอย่างไร จะเก็บเกี่ยวความรู้ ประสบการณ์และแรงบันดาลใจที่ได้จากการศึกษา แลกเปลี่ยนร่วมกันในตลอดหนึ่งเดือนนี้ให้ผลิดอกออกผลอย่างไร

2.4.2 ประเทศไทยกับการเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขง การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 “ดัชนีความก้าวหน้าที่แท้จริง”

หลังจากการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 สิ้นสุดลง ได้เกิดเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติภูมิภาคแม่น้ำโขง ได้แก่ ประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา และภูฐาน เครือข่ายฯ ได้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติเพื่อการวางแผนและการดำเนินงานในการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติร่วมกัน

ดังนั้นเพื่อเป็นการสานต่อและเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรเครือข่ายให้มีความรู้ด้านความสุขมวลรวมประชาชาติ เพื่อการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งขึ้น โครงการฯ จึงจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขง ขึ้น 2 ครั้ง คือ ระหว่างวันที่ 27 – 30 มกราคม พ.ศ.2552 และวันที่ 11-16 ตุลาคม 2552

การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งที่ 1 “ดัชนีความก้าวหน้าที่แท้จริง” จัดขึ้นระหว่างวันที่ 27-30 มกราคม 2552 ณ สถาบันบริหารธุรกิจคินท์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมจำนวน 26 คน ประกอบด้วยนักวิชาการ นักพัฒนา นักธุรกิจและเยาวชนจากประเทศกัมพูชา พม่า ภูฐาน ไทยและผู้สังเกตการณ์จากประเทศอื่นๆ วิทยากรโดย ดร.โรนัลด์ โคลแมน จาก ศูนย์ GPI Atlantic ประเทศแคนาดา และดาโช กรรมา อูระ ผู้อำนวยการศูนย์ภูฐานศึกษา ประเทศภูฐาน

ดร.โคลแมน ได้ใช้กระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสวงหาคำตอบร่วมกันต่อคำถาม ดังต่อไปนี้

รูปที่ 24 บรรยายการอบรม

1. ความรู้พื้นฐานในเรื่องความสุขภายใน และความสุขจากภายนอก
อะไรบ้างที่สามารถวัดได้ และวัดไม่ได้ บทบาทของปัจเจกและรัฐบาลที่สามารถหรือไม่สามารถที่จะสร้างสังคมความสุขมวลรวมประชาชาติให้เกิดขึ้นได้

ความสุขภายในเป็นเรื่องอัตวิสัยระดับปัจเจกที่ไม่สามารถที่จะ

วัดได้ ส่วนความสุขภายนอกเป็นเรื่องของภาววิสัยมาจากปัจจัยภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมซึ่งสังคมหรือรัฐบาลสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้วัดได้โดยใช้ตัวชี้วัดคือความเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing)

2. วัดความก้าวหน้าทำไม? มีความจำเป็นอย่างไร คุณค่า วัดอุปสงค์ ตัวชี้วัดทั่วไปและระบบบัญชีประชาชาติ

มาตรวัดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่ประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลกนิยมใช้คือผลผลิตมวลรวมภายในประเทศหรือจีดีพี ซึ่งมีข้อบกพร่องในการวัดความก้าวหน้าของสังคมเพราะไม่ได้สะท้อนต้นทุนทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การสูญบุนหรือซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพแต่ส่งผลให้อัตราจีดีพีเพิ่มขึ้นเพราะมีการซื้อขายบุนหรือรวมในระบบเศรษฐกิจรวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากค่ารักษาสุขภาพอันเกิดจากสูญบุนหรือ ในขณะเดียวกันจีดีพีก็กลับละเลยตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความเป็นอยู่ที่ดีแต่ไม่เพิ่มอัตราจีดีพี เช่น งานบ้าน งานอาสาสมัคร

3. วัดอะไร? อะไรที่มีความสำคัญที่จะวัด

เริ่มจากขั้นตอนแรก ตั้งคำถามกับกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชนว่า มีเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์อะไร จากนั้นตั้งคำถามว่า (กลุ่มเป้าหมาย) อยากจะให้อะไรกับลูกหลาน หรือ เราอยากจะให้ลูกหลานมีอนาคตที่ดีกว่าเราในวันนี้หรือไม่

คำถามเหล่านี้จะทำให้

กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจและพัฒนาตัวชี้วัดขึ้นมาจากการที่ให้คุณค่าในสิ่งที่พวกเขาให้ความสำคัญตามบริบทของชุมชนซึ่งจะครอบคลุมทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณีและสิ่งแวดล้อม

4. วัดอย่างไร? การคัดเลือกข้อมูล วิเคราะห์และการนำข้อมูลไปใช้

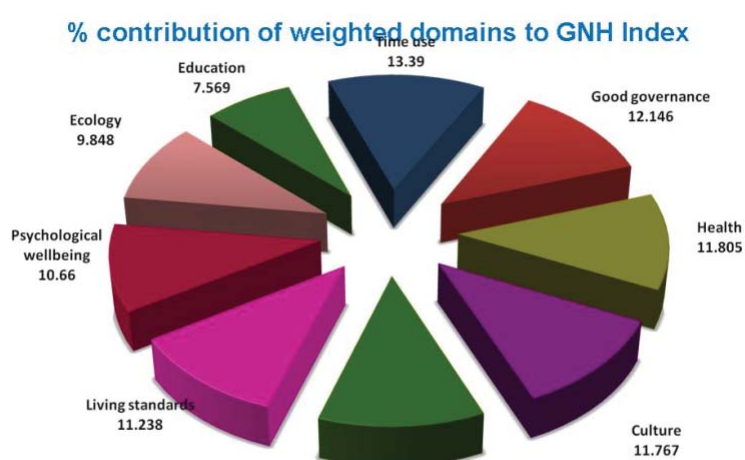

รูปที่ 25 ผู้เข้าอบรมชาวกำพูซากำลังนำเสนอแผนงานของ

ประโยชน์ การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบบัญชีที่สะท้อนต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ

5. ภาคปฏิบัติการ เป็นการแบ่งกลุ่มประเทศสร้างแผนปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมหลังจากเสร็จสิ้นการอบรมในครั้งนี้

ในส่วน ดาไซ กรรมา อูระ ได้นำเสนอผลการศึกษาในเบื้องต้นของศูนย์ฐานศึกษาประเทศฐานเพื่อศึกษาด้านความสุขมวลรวมประชาชาติ ซึ่งประกอบไปด้วย 9 กลุ่มและตัวชี้วัด 72 ตัว กลุ่มของตัวชี้วัดมีการถ่วงน้ำหนักที่แตกต่างกันเพราะจากการทดสอบแบบสอบถามมีการให้น้ำหนักกับตัวชี้วัดแต่ละตัวที่แตกต่างกัน

รูปที่ 26 มิติทั้ง 9 ของดัชนี GNH และการถ่วงน้ำหนัก

จากนั้นได้นำ

แบบสอบถามไปเก็บ

ข้อมูลระหว่างเดือน

ธันวาคม 2551 – เดือน

มีนาคม 2552 ผู้ตอบ

แบบสอบถาม 950 คน

จาก 12 จังหวัดในประเทศไทย

ฐาน ได้ผลการศึกษาดัง

แผนภาพ

2.4.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งที่ 2 “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น” ระหว่างวันที่ 11-16 ตุลาคม 2552 ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สืบเนื่องจากการจัดกิจกรรมในครั้งที่ 1 มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขงได้เล็งเห็นว่าควรมีการยกระดับชุดความรู้เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนในลุ่มน้ำโขง จึงจัดการฝึกอบรมครั้งที่ 2 ในหัวข้อเรื่อง “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น” โดยประสานโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติสู่กระบวนการพัฒนาใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง บริษัทสวนเงินมีมา ร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสนับสนุนหนังสือคู่มือการฝึกอบรม อันเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่เป็นผลมาจากโครงการฯ คือ “ดัชนีโลก(ไม่)สุข” โดย นิก มาร์คส์ จากมูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ การจัดเตรียมเอกสาร บทความวิชาการประกอบการฝึกอบรม รวมทั้งถอดบทเรียนจากกระบวนการฝึกอบรม

วิธีการฝึกอบรม ใช้วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

1. จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง GNH โดย Facilitator มาร่วมแลกเปลี่ยน
2. เรียนรู้ในหมู่ผู้เข้าร่วมแต่ละประเทศจากการปฏิบัติจริงและประสบการณ์ในการทำงาน
3. เรียนรู้จากหมู่บ้านที่มีแนวคิดและวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์
4. ระดมสมองเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้และการขับเคลื่อนประเด็น GNH ที่เหมาะสมในหมู่คนรุ่นใหม่และชาวบ้าน

กลุ่มเป้าหมายการฝึกอบรมในครั้งนี้ ประกอบด้วยนักพัฒนาที่มีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนและการจัดกระบวนการเรียนรู้จากองค์กรพัฒนาเอกชนในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง (ไทย ลาว เวียดนามและ กัมพูชา) รวมทั้งประเทศพม่าและ ภูฐาน รวมจำนวนทั้งสิ้น 46 คน

รูปที่ 27 ผู้เข้าร่วมการอบรมครั้งที่ 2

เนื้อหาการอบรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในประเทศกลุ่มน้ำโขงและการสังเคราะห์ความเหมือนความต่างระหว่างองค์ความรู้ในกลุ่มน้ำโขง ผู้แทนจากประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมการฝึกอบรมนำเสนอานิยามหรือมุมมองเรื่องความสุข
2. การแลกเปลี่ยนมุมมอง “ประเทศในฝัน สังคมแห่งความสุข”
3. ความสุขมวลรวมประชาชาติ: ที่มา แนวคิด เป้าหมายและการขับเคลื่อนในระดับสากล โดย ดร.โรนัลด์ โคลแมน ศูนย์ GPI ประเทศแคนาดา
4. ศึกษาชุมชน 1 วัน ค้นหาวิถีเป็นสุข และปัจจัยที่เอื้อต่อความสุขของชุมชน
5. สรุป-สังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้ ภูมิปัญญา จิตวิญญาณ การขับเคลื่อนจากพื้นที่สู่นโยบายที่เป็นจริง

จากการฝึกอบรมทั้ง 5 ประเด็นนำมาสู่บทสรุปที่สำคัญที่แต่ละประเทศออกแบบแผนการเรียนรู้และการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในกลุ่มน้ำโขง ผลการอภิปรายและข้อเสนอแนะโดยรวมของทุกกลุ่มมีดังต่อไปนี้

แผนปฏิบัติการร่วมมือระหว่างประเทศลุ่มแม่น้ำโขง

- สร้างความตระหนักในทุกภาคส่วนของสังคม ตั้งแต่ระดับเจ้าหน้าที่รัฐ ชุมชน ปรเสณงานในระดับภาครัฐและชุมชน โดยดำเนินการอย่างเป็นคู่ขนาน

- สร้างเครือข่าย มีความเชื่อมโยงกันเพื่อให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น แลกเปลี่ยนจากประเทศเพื่อนบ้าน และเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว

- สร้างคนรุ่นใหม่ นำแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติไปประยุกต์ใช้ โดยใช้สื่อต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศเข้าช่วย เช่น ปัจจุบันประเทศภูฐานกำลังนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบสิ่งทอ แต่

รูปที่ 28 บรรยาการการอบรมในชุมชน
ยังคงอนุรักษ์อุปกรณ์การทอผ้าไว้ การออกแบบในเครื่องมือเทคโนโลยีทำให้สามารถทอได้ง่ายขึ้น และใช้เวลาน้อยลง

- ไม่สร้างกลุ่มเยาวชนกลุ่มใหม่ แต่จะกลับไปดูว่ากลุ่มเยาวชนที่มีอยู่ทำกิจกรรมอะไรบ้างที่สามารถประยุกต์เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติได้ทั้งด้านวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ มีการรวบรวมข้อมูลและนำมาเผยแพร่สู่ประเทศต่างๆ

- มีการแลกเปลี่ยนในชุมชน โดยให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามาแลกเปลี่ยนและจัดเวทีแลกเปลี่ยนทุกสามเดือน

- การพัฒนาศักยภาพของผู้นำเยาวชนและผู้นำในชุมชน
- ทำการสำรวจและทำแผนที่บเรียนและการปฏิบัติที่ดี
- ทำงานในเชิงรณรงค์ โดยใช้วิธีการวิจัย เพื่อจัดทำเอกสาร เพื่อใช้ในการเผยแพร่ผ่านการเขียนบทความ ผลิตหนังสือ เอกสาร เรื่อง ความสุขมวลรวมประชาชาติ
- กระบวนการขับเคลื่อนตั้งระดับชุมชน ระดับภูมิภาค จนถึงระดับประเทศ
- สร้างกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นองค์กรหลักๆ ที่ทำงานให้กับชุมชน
- ทำงานผ่านอาสาสมัคร เพื่อให้ไปทำงานในองค์กร โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
- กิจกรรมในการพัฒนาชุมชน สนับสนุนเรื่องของความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
- ทำความร่วมมือในเรื่องของอาหาร เช่น การทำเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นเลี้ยงปลา เลี้ยงหมู

2.5 การจัดพิมพ์หนังสือ

หนังสือที่กำลังดำเนินการจัดพิมพ์อยู่ เล่มนี้ จะกล่าวถึงความเป็นมาของแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ จนกระทั่งถึงการประชุมนานาชาติครั้งที่ 3 ที่จัดขึ้นในประเทศไทย เมื่อ เดือน พฤศจิกายน 2551 และกิจกรรมต่อเนื่องของโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติจนปัจจุบัน ซึ่งจะแสดงถึงวิวัฒนาการของแนวคิด และความเคลื่อนไหวทั้งระดับโลก และระดับประเทศในการผลักดันแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติให้เป็นที่รู้จัก และยอมรับในสังคม เนื้อหาในหนังสือจะประกอบด้วย สรุปย่อ และคำกล่าวจากบทความวิชาการ และการบรรยาย รวมทั้งรูปประกอบจากกิจกรรมต่างๆ จำนวนมาก คาดว่าหนังสือจะจัดพิมพ์แล้วเสร็จ เดือนมิถุนายน 2553 (ดูตัวอย่างปกในหน้าถัดไป)

นอกจากนี้แล้ว ภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ปรากฏว่ายังมีเงินทุนเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง โครงการฯ จึงได้เรียนปรึกษากับทาง สกว. และได้รับอนุมัติให้จัดพิมพ์หนังสือรวบรวมบทความที่ได้จากการจัดกิจกรรมเวทีสัมมนาต่างๆ เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ตามหนังสือเลขที่ นร 6804/ 0084 /2553 ลงวันที่ 19 มีนาคม 2553

GROSS NATIONAL HAPPINESS: a new development paradigm

School for Wellbeing Studies and Research

**Suan Nguen Mee Ma publishers
Bangkok**

Title (anticipated): GNH: the 3rd International Conference and Continuing Movement in Thailand

The book will contain excerpts of speeches and panel discussions held during the GNH3 conference in November 2007, with additional updates on more recent related events, including some highlights of the GNH Movement project. It will be richly illustrated with photos made during the conference.

บทที่ 3 รายงานเชิงสังเคราะห์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รายงานเชิงสังเคราะห์

โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลง

ในศตวรรษที่ผ่านมาเกือบทุกประเทศทั่วโลกต่างมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศตามปรัชญาตะวันตกคือเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังนั้นเมื่อประเทศฐานซึ่งเป็นประเทศเล็กๆ ในเทือกเขาหิมาลัยได้ประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาประเทศเพื่อความสุขของคนในประเทศหรือความสุขมวลรวมประชาชาติ จึงเป็นแนวคิดที่ทำทลายวาทกรรมและได้รับการอธิบายอย่างกว้างขวาง เพราะผลจากการพัฒนาประเทศกระแสหลักได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของประชาชน ปัญหาสังคมและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม

ท่ามกลางกระแสความสนใจแก่สังคมโลกในการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาที่ยั่งยืน บริษัทสวนเงินมีมา ภายใต้มูลนิธิเสฐียรโกเศศ – นาคะประทีป ร่วมกับองค์กรภาคีดำเนินโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลงระหว่างเดือนสิงหาคม 2551 – เดือนกุมภาพันธ์ 2553

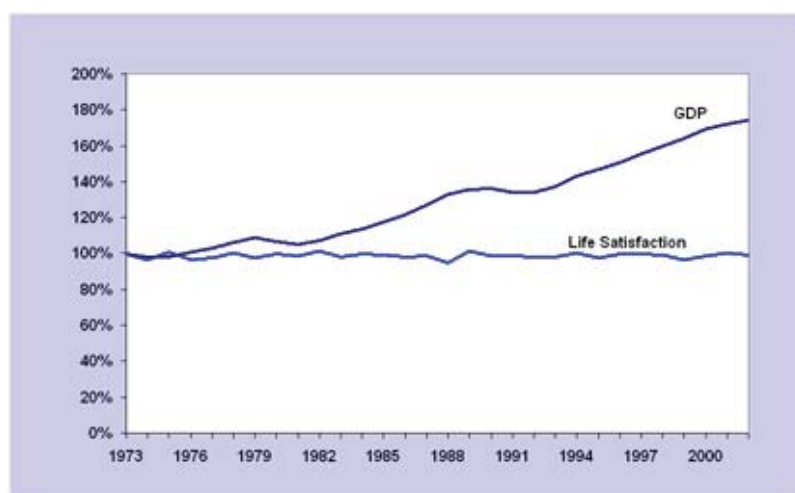
รายงานนี้เป็นการสังเคราะห์จากการดำเนินโครงการ โดยมีประเด็นสำคัญที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม สามารถแบ่งภายใต้หัวข้อสำคัญได้แก่ 1) เป้าหมายของสังคมคืออะไร: วิวาทะเรื่องจิตดี 2) ท่ามกลางวิกฤตยังมีโอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับเป้าหมายใหม่ในสังคม 3) ทิศทางใหม่และความเคลื่อนไหวเรื่องความก้าวหน้าทางสังคม 4) ความสุขคืออะไร: นิยามใหม่ความสุข 5) การสร้างสรรค์สังคมที่เอื้อให้เกิดความสุขมวลรวมประชาชาติและบทส่งท้าย

บทนำ

มีการถกเถียง อภิปราย ตั้งคำถาม การวิจัย รวมทั้งความเคลื่อนไหวมากมายในเรื่องเป้าหมายของสังคม ในปี พ.ศ. 2543 เกือบทุกประเทศทั่วโลก ได้มารวมตัวกันในการประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติขององค์การสหประชาชาติที่นครนิวยอร์ก ในการประชุมครั้งนี้ ผู้นำรัฐได้ตกลงตั้งเป้าหมายในการพัฒนาที่ทุกประเทศจะต้องบรรลุให้ได้ภายใน พ.ศ. 2558 เป้าหมายดังกล่าวเรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals) ได้แก่ การขจัดความยากจนและความหิวโหย สนับสนุนให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างน้อยจากระดับประถมศึกษา ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ ลดอัตราการตายของเด็ก

พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ ต่อสู้โรคเอดส์ มาเลเรีย และโรคสำคัญอื่นๆ อนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก

เป้าหมายดังกล่าวเป็นเป้าหมายที่ดีมีคุณประโยชน์ต่อมนุษยชาติส่วนรวม หลายประเทศสามารถบรรลุได้แล้ว อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเป้าหมายแล้วกลับไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะทำให้มนุษย์มีความสุขหรือไม่ จึงอาจเป็นไปได้ว่าประชาชนอาจได้รับการศึกษาอย่างดี ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ และมีฐานะร่ำรวย แต่พวกเขากลับจมอยู่กับความทุกข์และความโดดเดี่ยว จากการรายงานของสำนักสำรวจคุณค่าทางสังคมของโลก (World Social Value Survey) ซึ่งได้ทำการสำรวจความพึงพอใจในชีวิตในสหราชอาณาจักร 30 ปี ผลการสำรวจพบว่าความพึงพอใจในชีวิตมีค่อนข้างคงที่ตลอด 30 ปี ในขณะที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่ชี้วัดด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product หรือ จีดีพี วัดได้จากมูลค่ารวมการบริโภคสินค้าและบริการของคนทั้งประเทศ หมายถึง จำนวนผลิตภัณฑ์ที่ประชาชนทั้งประเทศผลิตขึ้น และการใช้จ่ายของประชาชนในการบริโภค) จีดีพีในช่วงเดียวกันเพิ่มขึ้นเกือบ 200% ทำให้สามารถสรุปได้ว่าไม่มีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างจีดีพีที่เพิ่มขึ้นกับระดับความพึงพอใจในชีวิต

รูปที่ 29 การเจริญเติบโตของ GDP กับความพึงพอใจในชีวิต ระหว่าง ค.ศ.1973 ถึง 2002

กราฟธรรมดาๆ นี้ได้สร้างความท้าทายเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการที่มันสามารถล้มล้างสมมติฐานที่เชื่อกันโดยทั่วไปว่า ความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มตามไปด้วย เห็นชัดเจนว่าการเพิ่มขึ้นของทั้งสองอย่างนี้ไม่ได้มีสัดส่วนที่เหมาะสม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การปฏิรูปสังคมและความสะดวกสบายที่ได้รับจากนวัตกรรมอุตสาหกรรม ไม่ได้มีผลต่อระดับความพึงพอใจในชีวิต แต่การขยายตัวของจีดีพีมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการใช้ทรัพยากร ซึ่งทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว อย่างเช่นในสหราชอาณาจักรซึ่งจีดีพีเพิ่มถึง 200% นั้นได้ผจญเชื้อเพลิงหลายล้านตัน ที่ดินหลายเอเคอร์นับไม่ถ้วนได้ถูกพัฒนาก่อให้เกิดมลพิษหลายล้านตัน แต่การเติบโตของสุขภาวะกลับคงที่และไม่มีผลสำคัญอันใด

1. เป้าหมายของสังคมคืออะไร: วิวาทะเรื่องจิตพิ

ย้อนกลับไปดูแนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายของสังคมแล้วจะพบว่าไม่ใช่เรื่องใหม่ นักปรัชญากรีกอย่างอริสโตเติลมองว่าเป้าหมายสุดท้ายคือความดีงามสูงสุด เป็นสิ่งที่ควรต่อสู้ให้ได้มา ความคิดว่าด้วยความสุขของอริสโตเติลจึงเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการทำความดี ไม่ใช่เพียงแค่ความรู้สึกดีเท่านั้น นอกจากนั้นในคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาที่ถือหลักว่า การแสวงหาความสุขเป็นสิทธิพื้นฐานของพลเมืองทุกคนในประเทศเกิดใหม่แห่งนี้

เมื่อพิจารณาเป้าหมายของความคิดแบบพุทธที่เกี่ยวกับมนุษย์ คือการบรรลุความสุขและพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง ความสุขของมนุษย์จะต้องเสพด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดความเป็นทุกข์ตามมาในภายหลัง วิธีการเสพด้วยความระมัดระวัง มีหลักการที่สำคัญประการหนึ่งคือ จะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตัวเองและไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นพร้อมกันไปด้วย ส่วนประเด็นปัญหาที่ว่าการกระทำเช่นใดจึงถือว่าการไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น คำตอบมีอยู่แล้วในมรรคที่มีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ ปัญญาเห็นชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ

กล่าวโดยสรุปเป้าหมายในชีวิตและสังคมในทัศนะของนักคิด นักปรัชญาส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นความสุข

แต่ปัจจุบัน เศรษฐกิจคือหัวใจในการขับเคลื่อนเกือบทุกเรื่องในโลกเสรีนิยมตะวันตก ดังนั้นเมื่อพูดถึงเป้าหมายของสังคม โดยทั่วไปจะคิดถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจ และเมื่อพูดถึงการวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจก็จะประเมินจากจีดีพี จีดีพีจึงเป็นมาตรวัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้กันเป็นมาตรฐาน และยังเป็นตัวชี้วัดนโยบายของรัฐบาลในประเทศส่วนใหญ่ด้วย อันที่จริงแล้วนักเศรษฐศาสตร์มองว่าเป้าหมายทางเศรษฐศาสตร์ไม่ได้อยู่ที่การเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการแสวงหาสวัสดิการสังคมสูงสุด เพียงแต่ว่าในการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์มีการแยกส่วน เช่น ทฤษฎีผู้บริโภค ทฤษฎีผู้ผลิต ทำให้มองเป้าหมายแบบแยกส่วน และมักถือกันว่า จีดีพีเป็นมาตรวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจ การถือเช่นนี้อาจนำไปสู่การชี้วัดที่ไขว้เขวเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนและส่งผลให้เกิดการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ผิดพลาด

แม้แต่นักเศรษฐศาสตร์อย่าง ไซมอน คูซเน็ตซ์ (Simon Kuznets) บุคคลสำคัญในการสร้างจีดีพีขึ้นมา ก็ได้เรียกร้องต่อสภาองเกรสของสหรัฐฯ เมื่อปี 1934 ให้ระลึกร่วมกันว่า “การประเมินวัดรายได้ของประเทศนั้นแทบไม่ได้บอกอะไรเลยเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาชน” เวลาผ่านไปประมาณ 70 ปี คนส่วนใหญ่ลืมเลือนคำเตือนของคูซเน็ตซ์ ต่างใช้จีดีพีเป็นเป้าหมายรวมทั้งเป็นดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของสังคม

จนกระทั่งในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาการศึกษาวิจัย ข้อมูลเชิงประจักษ์และความเคลื่อนไหวมากมาย ในการวิพากษ์วิจารณ์ข้อบกพร่องและข้อจำกัดของจีดีพี ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม จีดีพีเพิ่ม จีดีพีถือว่าการสูญเสียทุนทรัพยากรธรรมชาติเป็นรายได้ การขุดเจาะเหมืองแร่ธาตุ น้ำมัน และก๊าซต่างๆ ล้วนไปเพิ่มให้กับรายได้หรือจีดีพีโดยไม่ได้คิดคำนวณทุนที่เสื่อมลงของทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป ไม่อาจนำกลับมาใช้ใหม่ได้ รวมไปถึงการเสื่อมถอยของผิวดิน การลดลงของปริมาณปลาทะเล นอกจากนี้จีดีพียังไม่ได้คิดคำนวณถึงการฟื้นฟูธรรมชาติที่พอจะกอบกู้มาได้ ที่ต้องใช้เวลานานร้อยนับพันปีอย่างป่าไม้ให้คืนสภาพกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนส่งผลให้มีการใช้จ่ายงบประมาณ ทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตยิ่งขึ้น และเมื่อทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในสถานะเสื่อมโทรม จีดีพีก็จะเติบโตเพราะมีการใช้งบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟู ดังนั้นค่าตัวเลขจีดีพีที่เพิ่มพูนขึ้น จึงย่อมหมายถึงการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติเช่นเดียวกัน

2. มลภาวะเพิ่ม จีดีพีเพิ่ม การเพิ่มขึ้นของจีดีพียังหมายถึง การเพิ่มขึ้นของมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมด้วย กล่าวคือ มลภาวะที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของจีดีพี ไม่เคยถูกตรวจนับให้หักออกจากค่า จีดีพี แต่กลับบวกค่าใช้จ่ายใดๆ ก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขมลภาวะเป็นพิษเพิ่มเข้าไปให้กับจีดีพีอีกทอดหนึ่ง ในกรณีผู้ประสบภัยจากสารเคมีที่ตกค้างในอาหาร อากาศ น้ำดื่ม เหล่านี้จนเป็นเหตุให้ต้องรับการบำบัด รักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยและอื่นใด ล้วนถือเป็นการที่ต้องบวกเพิ่มให้กับจีดีพีทั้งสิ้น แทนที่จะต้องถือเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องหักออก

3. ปัญหาสังคมเพิ่ม จีดีพีเพิ่ม จีดีพีได้วัดรวมกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกกิจกรรมเข้ามาในระบบ ถึงแม้จะเป็นกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่อสังคม เช่น การเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมในอัตราที่สูงเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ เพราะจะมีการใช้จ่ายงบประมาณในการสร้างเรือนจำ จ้างงานตำรวจ ระบบเตือนภัย ยามรักษาความปลอดภัย เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ในบางประเทศที่มีอัตราการเติบโตของจีดีพีสูง ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา อุตสาหกรรมเรือนจำอาจเป็นส่วนหนึ่งของการเติบโต เพราะงบประมาณหลายพันล้านดอลลาร์ถูกใช้จ่ายเพื่อสร้างเรือนจำแห่งใหม่เพิ่มขึ้นทุกปีและงบประมาณกว่า 35,000 ล้านดอลลาร์ต่อปีนำไปใช้จ่ายในการเลี้ยงดูนักโทษ อุตสาหกรรมเรือนจำคิดเป็นสัดส่วนมูลค่า 25% ของ จีดีพีประเทศสหรัฐอเมริกา

4. การกระจายรายได้ จีดีพีปิด จีดีพีไม่ได้คำนึงถึงการกระจายรายได้ จึงมิได้สะท้อนถึงความเป็นอยู่ที่ดีของคนส่วนมากในประเทศ หรือสวัสดิการสังคม ถ้าประเทศนั้นมีความแตกต่างในการกระจายรายได้ การเติบโตของจีดีพีก็จะส่งผลประโยชน์ต่อคนส่วนน้อยที่ถือครองทรัพย์สินส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการบิดเบือนภาพของความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม

5. กิจกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม: จิตดีไม่นับ จิตดีไม่ถือ เอกกิจกรรมทางครอบครัว ชุมชน สังคมอันมีคุณค่าต่อเศรษฐกิจทั้งทางตรงและอ้อมมาพิจารณา ไม่ว่าจะเป็นการมีเวลาเพิ่มขึ้นในการใช้ชีวิตร่วมกันภายในครอบครัว ชุมชน หน่วยของสังคมวิชาชีพต่างๆ การอาสาสมัครร่วมไม้ร่วมมือในชุมชน อย่างการลงแขก งานบุญต่างๆ ขณะเดียวกัน เมื่อแต่ละสมาชิกในครอบครัว ในชุมชนที่ทุ่มเวลาแทบทั้งหมดของตน ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย สามีหรือภรรยา พ่อหรือแม่ มอบเวลาทั้งหมดของพวกเขาไปกับการบริการทั้งกลางวันและกลางคืนเพื่อกระตุ้นจิตดีโดยไม่รู้ตัว ผลก็คือ เวลาว่างในการเอาใจใส่ต่อกันและกันเพื่อกิจกรรมสร้างสรรค์ของหมู่เหล่าต้องสูญเสียไป การห่างเหิน การไม่เข้าใจกัน การแตกร้าง การหย่าร้าง การแตกแยกในหน่วยชุมชน ไปจนกระทั่งการฆ่าตัวตายจากสภาพกดดันของภาวะสังคม มันกลับไม่นำเอาความสูญเสียเหล่านี้ไปหักออกจากจิตดี

5. จิตดีเพิ่ม ความสุขลด จิตดีวัดความสุขของคนผ่านความร่ำรวย โดยเชื่อว่า ถ้าจิตดีมีอัตราเพิ่มสูงมาก ประเทศจะร่ำรวยและคนจะมีความสุข เพราะคิดว่าการมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากเพราะความร่ำรวยจะทำให้คนมีความสุข ซึ่งไม่เป็นจริง เพราะคนมีความสุขหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นกับความรวยโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขที่ยั่งยืน จิตดีจึงไม่สามารถวัดความสุขที่แท้จริงของคนได้ ดังที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้น

จากข้อเท็จจริงทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า จิตดีได้ละเลยสามัญสำนึกธรรมดาๆ ของคนทั่วไป โดยแท้จริง จิตดีรวมเอาตัวเลขทั้งผลรับและผลจ่าย (ซึ่งควรหักออก) มาบวกรวมไว้ด้วยกัน รวมเอาตัวเลขทั้งทรัพย์สินและหนี้สิน (ซึ่งควรหักออก) มารวมเข้าด้วยกันหมด และจากรากของจิตดีที่รัฐบาลใช้ยึดกุมเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศนี้เอง เต็มไปด้วยข้อบกพร่อง ความไม่สมบูรณ์ครบถ้วนมากมาย และไม่อาจสะท้อนภาพความมั่งคั่งของคนในชาติและยังไม่ใช้คนส่วนใหญ่ในประเทศว่า เศรษฐกิจที่ฟื้นตัวดีขึ้น มั่งคั่งขึ้นนี้ แท้จริงแล้วเป็นของใครเท่าใดและแลกมาด้วยอะไร?

ดังนั้นการนำจิตดีมาใช้เป็นเป้าหมายและดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศอาจเป็นแนวคิดที่ผิดพลาด ทำให้เกิดการเร่งรัดการใช้ทรัพยากรจนนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ไม่ยั่งยืนในที่สุด จึงมีความพยายามในการแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว ดังเช่น คณะกรรมการพิจารณามาตรวัดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้า (ซึ่ง ศ.ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์เป็นประธาน) ได้เสนอแนวทาง 5 ประการในการแก้ไขความบกพร่องของจิตดีในการใช้เป็นดัชนีชี้วัดมาตรฐานการครองชีพ คือ

1. ในบัญชีประชาชาติมีการเน้นดัชนีตัวอื่น ๆ ซึ่งมีฐานที่ดีกว่าจิตดี

2. ควรปรับปรุงการวัดเชิงประจักษ์ที่มีต่อกิจกรรมการผลิตที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะการให้บริการด้านสุขภาพและการศึกษา
3. ควรนำมุมมองของครัวเรือนมาใช้ ซึ่งจะช่วยให้พิจารณามาตรฐานการครองชีพได้อย่างตรงประเด็นที่สุด
4. ควรเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้และความมั่งคั่งมาเป็นข้อมูลดิบในการคำนวณการเติบโตโดยเฉลี่ยของรายได้และความมั่งคั่ง
5. ควรคิดถึงการขยายขอบเขตสิ่งที่จะนำมาวัด โดยเฉพาะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นนอกตลาด และมักไม่สะท้อนออกมาในบัญชีประชาชาติอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามเมื่อไม่มีตลาดก็ไม่มีราคาตลาด การประเมินมูลค่าของกิจกรรมเหล่านี้จึงต้องอาศัยการประเมินผ่านสิ่งอื่น เช่น การทดแทนด้วยแรงงานในตลาด

2. ท่ามกลางวิกฤตยังมีโอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับเป้าหมายใหม่ในสังคม

วิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ทำให้มีผู้ตั้งคำถามเกี่ยวกับเป้าหมายสูงสุดของสังคมที่นอกเหนือจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังที่โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ ได้จัดเวทีการสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ขึ้นเพื่อเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนและสังเคราะห์ความรู้ในเรื่องนี้ รวมทั้งการเชิญบทความจากนักวิชาการทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ผลการสังเคราะห์ได้องค์ความรู้ดังต่อไปนี้

การพัฒนาประเทศตามแนวทางการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้กรอบการค้าเสรีก่อให้เกิดเป็นธรรมและความไม่เท่าเทียมของสังคม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงให้สังคมเกิดความเท่าเทียมที่จะต้องอาศัยกลไกในการต่อสู้รักษาสิทธิของประชาชน ดังนี้

1. รัฐสวัสดิการ จะต้องมีการปฏิรูปให้เกิดระบบรัฐสวัสดิการที่สมบูรณ์ที่ควรคุ้มครองสวัสดิการของประชาชนตั้งแต่เกิดจนตายในด้านต่าง ๆ เช่น การเกิด การศึกษา สุขภาพ ที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย การว่างงานและต้องเชื่อมโยงเป็นระบบในระดับประเทศจนถึงชุมชน
2. การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า จากผู้มีรายได้สูง เช่น ภาษีมรดก ภาษีที่ดิน มาจัดสรรเป็นระบบสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น ระบบการศึกษา สุขภาพ
3. สิทธิการรวมกลุ่ม สิทธิชุมชน ความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไม่ใช่มาจากการเลือกตั้งเพียงครั้งเดียวสิทธิชุมชนจะต้องอยู่เหนือสิทธิอื่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น ระบบสาธารณสุขปึกที่

เป็นของส่วนรวมจะขายสัมปทานให้ผู้ซื้อรายเดียวไม่ได้ การปฏิรูปสื่อ สิทธิการรวมตัวของสหภาพแรงงานคนงานต้องมีส่วนร่วมในการบริหารและได้รับประโยชน์จากผลกำไรได้ เรื่องของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นของสาธารณะ เรื่องของอารยะขัดขืนด้วยสันติวิธีไม่ยอมรับกฎกติกาที่สร้างความอยุติธรรมทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถกระทำได้

โดยมีเป้าหมายทางการเมืองว่าควรเป็นไปเพื่อการจัดสรรทรัพยากรให้ประชาชนที่ด้อยโอกาสได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด ดังที่ท่านปรีดี พนมยงค์ได้เคยกล่าวไว้ว่า “การเมืองจะต้องนำความสุขสมบูรณมาให้กับราษฎร” จึงจะวางรากฐานเศรษฐกิจได้ จะต้องมีการปฏิรูปโดยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมควบคู่กันไปจะมีเพียงด้านใดด้านเดียวไม่ได้

บทบาทของผู้หญิงในครอบครัวที่เป็นแม่ ซึ่งคำว่า Economy มีรากศัพท์มาจากผู้หญิง เพราะผู้หญิงเป็นผู้จัดสรรทรัพยากรในครัวเรือนเพื่อให้สมาชิกแต่ละคนได้รับความสุขอย่างเท่าเทียม ดัง เช่นคลินิกที่ให้บริการนวดเด็กพิการ พบว่าบางครั้งแม่จะพาลูกที่เป็นเด็กปกติมาด้วย แต่เราจะเห็นได้ว่าแม่ให้ความดูแลเอาใจใส่ลูกที่พิการมากกว่า ดังนั้นความเท่าเทียมไม่ได้หมายความว่าแบ่งปันเท่าๆ กันทุกอย่าง แต่หมายความว่าแบ่งปันสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนที่ต้องการให้ได้มากที่สุด

ประเทศไทยต้องสร้างระบบเศรษฐกิจให้คนมีความสุข ลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ซึ่งต่างจากระบบทุนนิยมของสหรัฐอเมริกาที่สอนให้คนเลิกสันโดษ เพราะความสันโดษทำลายทุนนิยม ทุนนิยมนั้นสอนให้เราอยากมีอยากได้แต่ศาสนานั้นจะสอนให้เราควรเป็นคนอย่างไร

เป้าหมายของสังคมคือความเป็นอยู่ที่ดี ระบบรัฐสวัสดิการในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมให้เกิดความเสมอภาค ไม่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม ถึงแม้จะมีข้อถกเถียงว่าระบบรัฐสวัสดิการส่งเสริมให้คนเป็นปัจเจกนิยมสูงและไม่มีความสุข ประกอบกับมักจะยกตัวอย่างอัตราการหย่าร้างที่สูงของประเทศสวีเดนว่าเป็นความล้มเหลว แต่ในทางกลับกันอาจเป็นเครื่องแสดงว่าผู้หญิงมีเสรีภาพมากขึ้นจากการครอบงำของผู้ชาย เป็นความเสมอภาคทางเพศ

สังคมจะมีความก้าวหน้าก็แท้จริงต่อเมื่อสังคมมีความเป็นธรรม ถ้าทุกคนได้อะไรเท่ากันหมดแบบระบบคอมมิวนิสต์ นั้นใช้ความเป็นธรรมความเท่าเทียมหรือไม่ หรือว่าที่จริงแล้วสังคมตะวันออกส่วนใหญ่ ไม่เชื่อเรื่องความเท่าเทียมเพราะมีความเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับกรรมเก่า เช่น พ่อแม่มีสมบัติ จะแบ่งให้ลูก 2 คนเท่ากัน ลูกคนหนึ่งรวย ลูกคนหนึ่งจน พ่อแม่จะแบ่งสมบัติให้ลูก 2 คนเท่าเทียมกันได้อย่างไร หรือในกรณีสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ความขัดแย้งภาคใต้ ผู้ร้องเรียนเดือดร้อนเพราะว่าฝ่ายผู้มีอำนาจเอาวัดเอาเปรียบหรือว่ากดขี่ข่มเหง ในการคลี่คลาย

ความขัดแย้งของคู่กรณี ถ้าเอาคู่กรณี 2 ฝ่ายเผชิญหน้ากันผู้ด้อยโอกาสกว่าไม่กล้าสู้เลย เขาจะนิ่งเงียบ ในขณะที่ผู้มีอำนาจส่งเสียงดัง ดังนั้นการคลี่คลายความขัดแย้งในกรณีนี้ 2 ฝ่ายฐานะไม่เท่ากันได้ก็ต่อเมื่อยกให้ผู้ด้อยกว่ามีอำนาจเท่ากัน ดังนั้นเรามีความเท่าเทียมก็ต่อเมื่อเริ่มต้นจากฐานที่เสมอภาคกันเสียก่อน ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ อย่างเสมอภาค รวมทั้งผู้ที่มีน้อยกว่า จะต้องได้มากกว่า

การนิยามความสุข เป็นการเข้าใจถึงธรรมชาติของตนเอง และความสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว ซึ่งเกิดขึ้นได้จากกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ที่จะช่วยเปิดโลกทัศน์ให้เข้าใจถึงภายในของตนเองได้อย่างแท้จริง และผู้ที่เข้าใจจะสามารถปรับตัว และใช้ชีวิตได้อย่างเป็นตนเองที่สัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกับธรรมชาติ เมื่อทำได้เช่นนั้น ชีวิตก็มีความสุข

ความเคลื่อนไหวเรื่องการพัฒนาทางเลือกที่มีเป้าหมายคือความสุข เป็นขบวนการที่ขยายตัวมากขึ้น ทั้งในตะวันตก และตะวันออก โดยในภูมิภาคตะวันออก ความสุขมวลรวมประชาชาติ หรือจีเอ็นเอช มีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะเป็นต้นกำเนิดแรงขับเคลื่อนเพื่อการคิดใหม่เรื่องการพัฒนา เนื่องจากสามารถยืนหยัดอย่างมั่นคงในสังคมฐาน และมีการนำไปปฏิบัติจริงอย่างชัดเจน แต่การนำไปใช้ต้องระมัดระวังไม่ทำให้จีเอ็นเอชกลายเป็นลัทธิหรืออุดมการณ์ที่ตะต้องเปลี่ยนแปลงไม่ได้ นอกจากนั้นยังเปรียบเทียบเสาหลักทั้งสี่ของความสุขมวลรวมประชาชาติว่ามีความคล้ายคลึงกับหลักรัตนตรัยในพุทธศาสนา หลักการของการปฏิวัติฝรั่งเศส ความร่วมมือระหว่างสามภาคส่วนในสังคม (รัฐ เอกชน และประชาสังคม) สุดท้ายคือ การนำเสนอแนวคิด องค์รวมเชิงวิพากษ์ (Critical Holism) เพื่อนำมาใช้สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาจากแนวคิดต่างๆ ที่ได้รวบรวมมา

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า สังคมเกิดความตระหนักถึงปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้น รวมทั้งทราบถึงความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะสร้างเป้าหมายใหม่ในการพัฒนา มีการสร้าง และนำเสนอแนวคิด และข้อเสนอแนะมากมายเพื่อหาทางออก และตอบคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาของมนุษย์ หากแต่สิ่งที่ท้าทายกว่านั้นก็คือ การนำแนวคิดเหล่านี้มาสู่ปฏิบัติการเพื่อสร้างทิศทางใหม่ของความก้าวหน้าทางสังคม รวมทั้งการสร้างการยอมรับในทางปฏิบัติจากหน่วยงานพัฒนาต่างๆ และผู้กำหนดนโยบาย ดังนั้นในประเด็นถัดไป จึงเป็นการนำเสนอว่า มีทิศทางใหม่และความเคลื่อนไหวของการพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าทางสังคมเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

3. ทิศทางใหม่และความเคลื่อนไหวของความก้าวหน้าทางสังคม

การตระหนักถึงความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาทำให้มีการทบทวนทิศทางในการพัฒนาสังคมจากหลายหน่วยงานในหลากหลายประเทศ รวมทั้งสถาบันการศึกษาและสถาบันวิชาการอิสระ ที่ได้เริ่มมีการผลักดันแนวคิดใหม่ไปสู่ภาคปฏิบัติ มีความเคลื่อนไหวในระดับสากลและในประเทศไทยดังต่อไปนี้

1. ความสุขมวลรวมประชาชาติ

2. คณะทำงานเรื่องการวัดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม (โดย ศ.ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ เป็นประธาน)

3. โครงการระดับโลกเรื่องการวัดความก้าวหน้าของสังคม (OECD)

4. ดัชนีวัดความก้าวหน้าแท้จริง (GPI: Genuine Progress Index)

5. ดัชนีโลกมีสุข (HPI: Happy Planet Index)

6. เศรษฐกิจพอเพียง

7. พุทธเศรษฐศาสตร์

8. ดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศ

1. ความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness)

เมื่อสมเด็จพระราชาธิบดีจิกมี ซิงเย วังชุกแห่งประเทศภูฐาน ประเทศเล็กๆ บนเทือกเขาหิมาลัย ได้พระราชทานบทสัมภาษณ์ว่า “ความสุขมวลรวมประชาชาติสำคัญกว่าผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ” เป็นแนวคิดที่ทำทลายวาทกรรมหรือแนวคิดของการพัฒนากระแสหลักที่คำนึงถึงตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือจีดีพี เป็นที่ตั้ง

ดาโชกรรมา อูระ ผู้อำนวยการศูนย์ภูฐานศึกษาได้ให้นิยามของจีเอ็นเอช ดังนี้ จีเอ็นเอชหมายถึง การสร้างสรรค์สังคมแห่งความรู้แจ้ง (Enlightened Society) และเป้าหมายสูงสุดของการบริหารรัฐคือ ความสุขและสุขภาวะของประชาชนทั้งประเทศ พุดให้ชัดเข้าก็คือ สุขภาวะของสรรพชีวิตทั้งหลายมีศักยภาพที่จะบรรลุพุทธภาวะ และเราต้องปฏิบัติต่อเขาเหล่านั้นในลักษณะนั้นด้วย มนุษย์ไม่ได้แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ความแตกต่างสำคัญอยู่ที่มนุษย์สามารถจะเรียนรู้ได้มากกว่าเท่านั้นเอง ดังนั้นในสังคมจีเอ็นเอช ที่คนคิดถึงพลเมืองจึงมีความหมายกว้างขวาง รัฐต้องบริหารงานเพื่ออำนวยประโยชน์สุขให้กว้างขวางไปกว่าการกระทำเพื่อประชากรมนุษย์เท่านั้น

การสร้างจีเอ็นเอชในสังคมหรือประเทศ จึงหมายถึง การสร้างสภาวะภายนอก (Outer GNH) ที่ส่งเสริมความสามารถของประชากรในสังคมหรือประเทศนั้น ให้แต่ละปัจเจกบุคคลสามารถไปถึงความสุขภายใน (Inner GNH) (Colman, 2009) ซึ่งในประเทศภูฏานหน้าที่นี้เป็นความรับผิดชอบของภาครัฐในการดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศให้เกิดสภาวะที่เหมาะสมดังกล่าว

ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาของประเทศภูฏานโดยยึดหลักความสุขมวลรวมประชาชาติ เป็นการรักษาความสมดุลระหว่างวัตถุนิยมและจิตวิญญาณนิยม มีการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยสูญเสียทุน หรือเกิดผลกระทบทางสังคมน้อยที่สุด มีหลักสำคัญ 4 ข้อ คือ

ข้อที่หนึ่ง "การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างยั่งยืนและเสมอภาค" ไม่ได้ปฏิเสธตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจที่ใช้อยู่เดิม แต่มุ่งมองว่าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นจะต้องกระทำไปตามแนว "ทางสายกลาง" ที่ต้องรวมปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและปัจจัยทางด้านจิตใจ ในส่วนลึกของประชาชนเข้ามามีการพิจารณาประกอบด้วย เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่เท่าเทียมและทั่วถึงแก่ประชาชนทุกคน

ข้อที่สอง "การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" เน้นการพัฒนาใดๆ ไม่ว่าจะมาจากส่วนใดก็ตาม จะต้องไม่ทำลายความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยคำนึงหลักแห่งการอิงอาศัยกัน (Inter-being) จำเป็นจะต้องได้รับการบำรุงเลี้ยงและปกป้อง จึงต้องวางแผนการพัฒนาอย่างรอบคอบ เป็นองค์รวม

ข้อที่สาม "การรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม" เน้นที่คุณค่าของมนุษย์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้สังคมมีความหมาย มีความเอื้ออาทรต่อกันและทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ การพัฒนาใดๆ ต้องไม่ทำลายความดีงามทางวัฒนธรรม

ข้อที่ดี "การส่งเสริมการปกครองที่ดี" หรือ "ธรรมาภิบาล" (Good Governance) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด ในการนำพาประชาชนไปสู่ "ความสุขมวลรวมประชาชาติ" ประเทศส่วนมากยึดถือการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่ง "ธรรมาภิบาล" (การปกครองที่ดี) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการตรวจสอบถ่วงดุล หากปราศจากธรรมาภิบาลแล้ว ก็ไม่มีเป้าหมายประการใดจะบรรลุผลสำเร็จได้

ถ้าดูโดยผิวเผินแล้ว เป้าหมายทั้ง 4 ประการอาจจะขัดแย้งกัน แต่โดยพื้นฐานแล้วกลับส่งเสริมซึ่งกันและกัน การดำรงรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมักจะทำให้โครงการพัฒนามีค่าใช้จ่ายสูงกว่าในระยะสั้นแต่จะให้ผลคุ้มค่าในระยะยาว ทั้งนี้วัตถุประสงค์ทางการส่งเสริมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจะเป็นปัจจัยที่ช่วยยับยั้งการไขว่คว้าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างมีขอบเขต และส่งเสริมการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อไป

อย่างไรก็ตามรัฐบาลต้องการดัชนี เพื่อช่วยในการกำหนดนโยบาย ด้วยเหตุนี้ศูนย์ฐานการศึกษา จึงศึกษาพัฒนาตัวชี้วัดสร้างเป็นดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติขึ้น

ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติเป็นดัชนีระดับชาติ จัดกลุ่มตัวชี้วัดที่ครอบคลุมหลายมิติ มิใช่เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยมีตัวชี้วัดที่ครอบคลุมถึง 9 มิติ 72 ตัวชี้วัด ซึ่งตัวชี้วัดนี้มีความอิสระในตัวของมันเองในขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ตัวชี้วัด 9 มิติ ประกอบด้วย

1) ความเป็นอยู่ที่ดีทางจิต	2) การใช้เวลาอย่างสมดุล
3) ความมีชีวิตชีวาของชุมชน	4) วัฒนธรรม
5) สุขภาพ	6) การศึกษา
7) ความหลากหลายทางชีวภาพ	8) คุณภาพชีวิต
9) การปกครองที่ดี	

ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติมีกลุ่มตัวชี้วัดที่ครอบคลุมหลายมิติ อันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเพื่อคนทุกเพศ ทุกวัย ศาสนาและอาชีพ อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดแต่ละตัวต้องพิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้นการศึกษาด้านความสุขมวลรวมประชาชาติ จึงไม่ใช่ผลการศึกษาที่ได้คำตอบที่สมบูรณ์ ยังคงต้องมีการศึกษาต่อเนื่องอีกมาก แต่สิ่งสำคัญคือเราจะต้องให้ผลการศึกษาเนี่ยนำไปสู่การขับเคลื่อนในระดับนโยบาย

ซึ่งในประเทศภูฐานเองนอกเหนือจากดัชนีจีเอ็นเอชแล้ว ศูนย์ฐานการศึกษาได้พัฒนาเครื่องมือสำหรับคัดเลือกนโยบาย (GNH Policy Lens) มาให้คณะกรรมการจีเอ็นเอช (Gross National Happiness Commission, GNHC) เพื่อใช้คัดกรอง และติดตามตรวจสอบความมีประสิทธิภาพของนโยบายต่างๆ รวมทั้งเป็นการสร้างโครงสร้างเชิงสถาบันที่จะเป็นกลไกกลางในการขับเคลื่อนนโยบายจีเอ็นเอชเพื่อไปสู่สังคมที่มีความสุข

นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งส่วนงานในแต่ละกระทรวงเพื่อทำงานเชื่อมโยงกับ GNHC ในการสังเคราะห์นโยบาย และการนำไปปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับหลัก 4 ประการของจีเอ็นเอช งานสำคัญด้านหนึ่งคือ การพัฒนาพลเมืองของประเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งสามารถทำผ่านการศึกษา ประเทศ

ฐานจึงมีความพยายามปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้สอดคล้อง และนำเอาหลักปรัชญาจีนเฮงไปเป็น ส่วนผสมในหลักสูตรของเด็ก และเยาวชน อันจะเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศต่อไปในอนาคต

2. ประธานาธิบดีของประเทศฝรั่งเศสได้แต่งตั้ง “คณะกรรมการเรื่องการวัดประสิทธิภาพทาง เศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม” (Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress) โดยมี ศ.ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ (Joseph Stiglitz) ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ปี 2001 เป็นประธาน คณะกรรมการฯ ได้เสนอทางออกว่าเราทำอะไรได้บ้างภายในกรอบการวัดแบบจีดีพี ดังต่อไปนี้

- เน้นบัญชีประชาชาติรวมที่นอกเหนือจากจีดีพี เช่น การวัดกิจกรรมทาง เศรษฐกิจสุทธิ (net) มากกว่าการวัดแบบมวลรวม (gross) เพราะการวัดแบบมวลรวมไม่ได้ คำนึงถึงค่าเสื่อมราคาของสินทรัพย์ รวมทั้งมาตรฐานการวัดค่าเสื่อมราคาไม่ได้คำนึงถึงการลด น้อยถอยลงของทรัพยากรธรรมชาติที่หายากและคุณภาพที่เสื่อมโทรมลงของสิ่งแวดล้อม

- ปรับปรุงการวัดบริการที่รัฐบาลจัดหาให้ สินค้าสาธารณะที่รัฐจัดหาให้ เช่น บริการทางการแพทย์หรือการศึกษา มักจะมีปัญหาการวัดที่มีการประเมินความเติบโตที่ คลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้จ่ายด้านการดูแลสุขภาพต่อหัวมากกว่า ประเทศอื่น แต่ผลลัพธ์ด้านสุขภาพของคนอเมริกาต่ำกว่าหลาย ๆ ประเทศในยุโรป ดังนั้น จะต้องมีการปรับปรุงการวัดที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทางผลผลิต (output effect) โดยใช้ แหล่งข้อมูลใหม่ๆ เพื่อลงรายละเอียดของข้อมูลที่ลึกไปกว่าเดิม

- ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย “ในการป้องกัน¹” ทางสังคม ซึ่งนักวิชาการ จำนวนหนึ่งเสนอแนะไม่ให้รวมอยู่ในจีดีพี เพราะค่าใช้จ่ายในการป้องกันทางสังคมเป็นกิจกรรมที่ ไม่ได้เป็นต้นกำเนิดของอรรถประโยชน์ในตัวเองโดยตรง แต่ก็ป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ต้องสร้างไว้ เป็นส่วนประกอบให้แก่กิจกรรมที่เกิดอรรถประโยชน์ อาจเป็นการลงทุนทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การลงทุนเกี่ยวกับทัศนสถาน การสร้างเรือนจำ การจ้างปศุสัตว์ ซึ่งไม่ได้สร้างอรรถประโยชน์ โดยตัวมันเอง แต่ต้องมีไว้เพื่อให้ระบบดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ดังนั้นควรมีการทบทวนแนวคิด ว่า ควรจะรวมค่าใช้จ่ายในการป้องกันทางสังคมไว้ในจีดีพีด้วยหรือไม่

¹ หมายถึงค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการที่สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเช่นการใช้จ่ายในการเดินทางที่เพิ่มขึ้นจาก ปัญหาจราจรที่แออัดมากขึ้นในเขตเมือง เป็นต้น (ผู้แปล)

- รายได้และทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต้องมาคู่กัน การไหลเวียนของรายได้เป็นตัววัดที่สำคัญสำหรับมาตรฐานการครองชีพ แต่ในท้ายที่สุดแล้วทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่างหากคือตัววัดว่าประชาชนมีความเป็นอยู่ดีแค่ไหน แต่การวัดทุนจากบัญชีประชาชาติบางอย่างที่ไม่ได้ถูกรวมในจีดีพีโดยเฉพาะทุนมนุษย์ จากการศึกษามากมาย ๆ ขึ้นที่คำนวณสินทรัพย์ที่เป็นทุนมนุษย์ด้วยพบว่า ทุนมนุษย์มีมูลค่า 80% หรือมากกว่านั้นในความมั่งคั่งทั้งหมด

3. องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) โดยความร่วมมือกับองค์กรระดับนานาชาติอีกหลายแห่ง เช่น ธนาคารโลก หน่วยงานหลายแห่งของสหประชาชาติ และสหภาพยุโรป จัดตั้ง “โครงการระดับโลกเรื่องการวัดความก้าวหน้าของสังคม” (Global Project on Measuring Progress of Societies) ทำงานเรื่อง การสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริม สนับสนุน การแลกเปลี่ยน และพัฒนาตัวชี้วัดความก้าวหน้าของสังคมเพื่อ “ไปพ้นจีดีพี” โครงการต้องการเป็นศูนย์กลางของโลกเมื่อมีการอ้างอิงถึงเรื่อง การวัดความก้าวหน้าของสังคม พันธกิจของโครงการคือ สนับสนุนการพัฒนาชุดตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หลายชุด เพื่อจะช่วยให้เห็นภาพการวิวัฒนาการของสังคมอยู่ดีมีสุข และผลักดันการใช้ชุดตัวชี้วัดเพื่อสร้างการตัดสินใจอย่างมีหลักฐานในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม โดยโครงการประยุกต์ใช้ทั้งกรณีศึกษาที่ดี และงานวิจัยเชิงนวัตกรรม

พันธกิจของโครงการยังระบุว่า โครงการนี้เปิดกว้างสำหรับทุกภาคส่วนของสังคม และคำประกาศอิสตันบูล จากการประชุมนานาชาติครั้งที่ 2 ของโครงการ เสนอให้สำนักสถิติและองค์กรภาครัฐ และเอกชนต่างๆ รวมถึงนักวิชาการ ร่วมกันทำงานกับตัวแทนของชุมชนต่างๆ เพื่อสร้างข้อมูลที่มีคุณภาพบนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ทุกคนในสังคมสามารถนำไปครุ่นคิดถึงในภาพรวมของความอยู่ดีมีสุขของสังคม และวิวัฒนาการของความอยู่ดีมีสุขในอนาคต

โครงการจึงให้การสนับสนุนการศึกษา วิจัย ในประเทศต่างๆ ใน 3 ประเด็นหลักคือ

- เราจะวัดอะไร - เพื่อรวบรวมความคิด ความเข้าใจที่แตกต่างกันเรื่องความก้าวหน้าในสังคมของหลากหลายประเทศ มาสร้างกรอบแนวคิดที่มีภาษาร่วมกัน และรวบรวมกรณีศึกษาที่ดีและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นฐานข้อมูลเพื่ออธิบายกรอบแนวคิดข้างต้น

- เราจะวัดอย่างไร - เพื่อทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากนานาชาติ เพื่อพัฒนาระบบการชี้วัดความก้าวหน้า รวมทั้งสร้างตัวชี้วัดใหม่ๆ สำหรับประเด็นที่ยังไม่ได้รับความสนใจ เช่น สิทธิมนุษยชน แล้วนำองค์ความรู้ไปพัฒนาคู่มือ และหลักสูตรฝึกอบรมให้กับประเทศกำลังพัฒนา

- เราจะทำให้สิ่งที่วัดถูกนำไปใช้ได้อย่างไร – เพื่อใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยในการเผยแพร่ข้อมูลทางสถิติจากการวัด ซึ่งมักจะถูกเพิกเฉยจากคนส่วนใหญ่ และพัฒนาช่องทางใหม่ๆ ที่จะกระจายข้อมูลให้กับทั้งผู้มีอำนาจตัดสินใจ และพลเมืองทั่วไปทราบถึงสถานะของสังคมของตน

นอกจากนั้น โครงการ ยังจัดการประชุมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรที่สนใจในประเด็นนี้ ให้การอบรมกับองค์กรสมาชิกและผู้สนใจเกี่ยวกับเรื่อง สถิติ การวัด และการเผยแพร่ข้อมูล สร้างช่องทางการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งเป็นฐานข้อมูลของงานที่ได้ทำในเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดใหม่ๆ ด้วย (ดู www.wikiprogress.org)

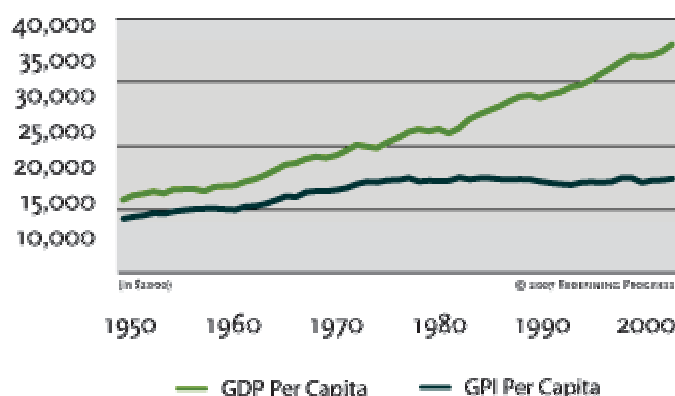
โครงการนี้มีองค์กรจากหลากหลายประเทศทั่วโลกให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกในระดับความรับผิดชอบต่างๆ กัน ตั้งแต่องค์กรร่วมงาน องค์กรช่วยงาน องค์กรสนับสนุน ที่ปรึกษาเทคนิค จนถึงองค์กรผู้อาวุโส

กล่าวโดยสรุปคือ โครงการมีเป้าหมายที่จะสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้เรื่องการชี้วัด และดัชนีต่างๆ ในการพัฒนาของทั่วโลก ที่อยู่บนพื้นฐานของสถิติที่มีมาตรฐาน และใช้ฐานข้อมูลเพื่อสื่อสาร สนับสนุนการทำงานขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบาย

3. ดัชนีวัดความก้าวหน้าที่แท้จริง (GPI: Genuine Progress Index) โดยศูนย์ GPI Atlantic ที่ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2540 เป็นสถาบันวิจัยอิสระที่มีเป้าหมายในการพัฒนามาตรวัดความยั่งยืน ความเป็นอยู่ที่ดีและคุณภาพชีวิตใหม่ขึ้นมาใช้ทดแทนหรือควบคู่ไปกับดัชนีเดิมที่ใช้อยู่ โดยใช้แนวคิดเรื่องต้นทุนของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากการทำลายธรรมชาติและสังคม เช่น การสูญเสียหน้าดิน การทำลายป่า อาชญากรรม ความอ่อนแอของครอบครัว เป็นต้น มาคำนวณเพื่อหักลบจากผลประโยชน์ของการเจริญเติบโต บนพื้นฐานที่ว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจในรูปแบบตัวเงินมีผลกระทบทางลบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในสังคม

การวัดความก้าวหน้าที่แท้จริง ได้รับความนิยมนำมาใช้เป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว ภาครัฐของหลายประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย ได้มีความพยายามจัดทำ GPI ขึ้น แต่ได้เพียงระยะสั้นๆ องค์กรภาคประชาสังคมในอีกหลายประเทศก็พยายามทำดัชนีขึ้น ที่สำคัญ คือ Redefining Progress (RP) ของสหรัฐอเมริกา ที่เปรียบเทียบการเติบโตทางเศรษฐกิจการเงินที่วัดด้วยจีดีพีกับความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมที่วัดด้วย GPI ตั้งแต่ ค.ศ.1950 ถึง 2004

GROSS PRODUCTION VS. GENUINE PROGRESS, 1950-2004

รูปที่ 30 การเจริญเติบโตของ GDP เทียบกับ GPI ระหว่าง ค.ศ.1950 ถึง 2000

พบว่า ในขณะที่จีดีพีมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง GPI มีค่าคงที่มาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 RP กล่าวว่าได้พัฒนา GPI ตั้งแต่ ค.ศ.1995 และได้รับการยอมรับจากทั้งภาครัฐ และประชาสังคม มากพอสมควร ส่วน GPI Atlantic เป็นดัชนีที่คิดค้นขึ้นโดยภาคประชาชนของจังหวัด Nova Scotia ชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก ประเทศแคนาดา และได้รับการยอมรับว่า เป็นดัชนีทางเลือกที่สร้าง ผลกระทบเชิงนโยบายได้มาก และเป็นตัวอย่างให้กับที่อื่นๆ

GPI Atlantic สร้าง GPI ให้เป็นเครื่องมือวัดแบบองค์รวมที่รัฐบาลและชุมชนสามารถ นำไปใช้ทำบัญชีต้นทุน และกำไรที่แท้จริงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สร้างช่องทางอย่างเป็นระบบ ให้เกิดการบูรณาการระหว่างประเด็นทางเศรษฐกิจกับความห่วงใยด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม

5. มูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ (nef: New Economics Foundation) ได้พัฒนาดัชนีทางเลือกชุด หนึ่งที่สะท้อนแนวคิดการพัฒนาแบบ 'องค์รวม' ดัชนีชุดนี้ชื่อ Happy Planet Index (HPI) หรืออาจ แปลเป็นไทยว่า "ดัชนีโลกมีสุข" มีการตีพิมพ์ผลการประเมินครั้งแรกออกมาในปี พ.ศ.2549

HPI เป็นดัชนีชุดแรกในโลกที่นำดัชนีวัดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมมาสังเคราะห์เข้ากับ ดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขของประชากร เพื่อคำนวณ "ประสิทธิภาพเชิงนิเวศ" (Ecological Efficiency) ของแต่ละประเทศในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อส่งมอบชีวิตที่ "น่าพึงพอใจ" และ "ยืนยาว" ให้กับประชากรในประเทศ

ประเทศที่มี HPI สูงอาจไม่ใช่ประเทศที่ประชากร "มีความสุขที่สุด" แต่เป็นประเทศที่ สามารถมอบชีวิตที่ยืนยาวและมีความสุขให้กับประชากรได้โดยไม่ก่อความตึงเครียดต่อระบบ นิเวศหรือใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง

ค่าของ HPI คือผลลัพธ์ของสมการดังต่อไปนี้:

$$\text{HPI} = \frac{\text{ความพึงพอใจในชีวิต (life satisfaction)} \times \text{ความยืนยาวของอายุ (life expectancy)}}{\text{รอยเท้านิเวศ (ecological footprint)}}$$

องค์ประกอบในดัชนี HPI สามตัวได้แก่

1) “ความพึงพอใจในชีวิต” เป็นตัวเลขแทนความเห็นที่เป็นอัตวิสัย (subjective) จากการตอบคำถาม “ตอนนี้คุณรู้สึกพอใจกับชีวิตมากน้อยเพียงใด?” โดยให้ผู้ตอบประเมินความพอใจของตัวเองออกมาเป็นตัวเลข จาก 0 (ไม่พอใจเลย) ถึง 10 (พอใจมาก) ข้อมูลด้านความพึงพอใจในชีวิตที่ใช้ในการคำนวณ HPI ส่วนหนึ่งมาจากรายงาน World Values Survey ซึ่งจัดทำโดยเครือข่ายนักสังคมวิทยาทั่วโลก

2) ความยืนยาวของอายุ (life expectancy) เป็นตัวเลขภววิสัย (objective) หมายถึง อายุขัยที่ประชากรโดยเฉลี่ยน่าจะใช้ชีวิตได้ถึง คำนวณจากอัตราการตายของประชากรในช่วงอายุต่างๆ เป็นตัวเลขเดียวกันกับที่ใช้ในดัชนี Human Development Index ของ UNDP

3) รอยเท้านิเวศ (ecological footprint) หมายถึง ระดับผลกระทบต่อธรรมชาติ (ทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ และผลกระทบต่อระบบนิเวศ) ที่มนุษย์กระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเอง เปรียบเสมือน “รอยเท้า” ที่มนุษย์ประทับลงบนธรรมชาติ มูลค่าของรอยเท้านิเวศมีค่าเท่ากับพื้นที่บนบกและในทะเลที่ต้องใช้ในการฟื้นฟู (regeneration) ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมาใหม่เพื่อรองรับปริมาณการบริโภคของมนุษย์ ดูดซับของเสีย และทำให้ของเสียเหล่านั้นไม่เป็นพิษภัย (render harmless)

ผลการคำนวณดัชนี HPI ของมูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ในปี 2549 ของ 178 ประเทศทั่วโลก แสดงให้เห็นว่า ไม่มีประเทศใดที่ได้ระดับ “ดี” ในดัชนีทั้งสามตัวที่ประกอบกันเป็น HPI ตามหลักเกณฑ์ของคณะผู้จัดทำ

ผลลัพธ์ที่น่าสนใจคือ ประเทศที่มีดัชนี HPI สูงที่สุดในโลก 20 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่มีลักษณะเป็นหมู่เกาะ มี “รายได้ปานกลาง” ตามนิยามของธนาคารโลก และอยู่ในทวีปอเมริกากลาง ทะเลแคริบเบียน และอเมริกาใต้ ในบรรดาประเทศเอเชียสามประเทศที่ติด 20 อันดับแรก คือ เวียดนาม ภูฏาน และฟิลิปปินส์ ภูฏานเป็นประเทศเดียวที่มีดัชนีองค์ประกอบระดับ “ดี” ถึงสองในสามตัว คือ ดัชนีความพึงพอใจในชีวิต และรอยเท้านิเวศ

ข้อมูลดังกล่าวจาก HPI สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ลำพังความเจริญทางเศรษฐกิจ ที่มักจะส่งผลให้ประชากรโดยเฉลี่ยมีสุขภาพดีและอายุยืนนั้น ไม่อาจรับประกันได้ว่าประชากรในประเทศนั้นจะมีความสุขกว่าในประเทศที่มีรายได้ต่ำกว่า และซ้ำร้ายความเจริญนั้นก็มักจะต้องแลกมาด้วยต้นทุนธรรมชาติที่สูงมาก (และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนรู้สึกไม่มีความสุข) ยกตัวอย่างเช่น ประชากรของสหรัฐอเมริกาและทวีปยุโรปตะวันตกมีอายุยืนยาวและมีความพึงพอใจในชีวิตค่อนข้างดีก็จริง แต่ต้องแลกมาด้วย 'ต้นทุน' ที่สูงมากในแง่ของรอยเท้านิเวศ

ในโลกที่คนส่วนใหญ่ยังคิดแบบ 'แยกส่วน' ดัชนี HPI เป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่สะท้อนให้เห็นความผิดพลาดของวิธีการพัฒนาแบบ 'แยกส่วน' ที่ยังคงบงำวิถีคิดของผู้นำทั้งภาครัฐ และเอกชนส่วนใหญ่ในโลก และกระตุ้นให้คนมองเห็นความเชื่อมโยงที่แยกออกจากกันไม่ได้ระหว่างมิติเศรษฐกิจ (สะท้อนในตัวเลखความยืนยาวของอายุใน HPI) มิติสังคม (สะท้อนในตัวเลखความพึงพอใจชีวิต) และมิติสิ่งแวดล้อม (สะท้อนในตัวเลखรอยเท้านิเวศ)

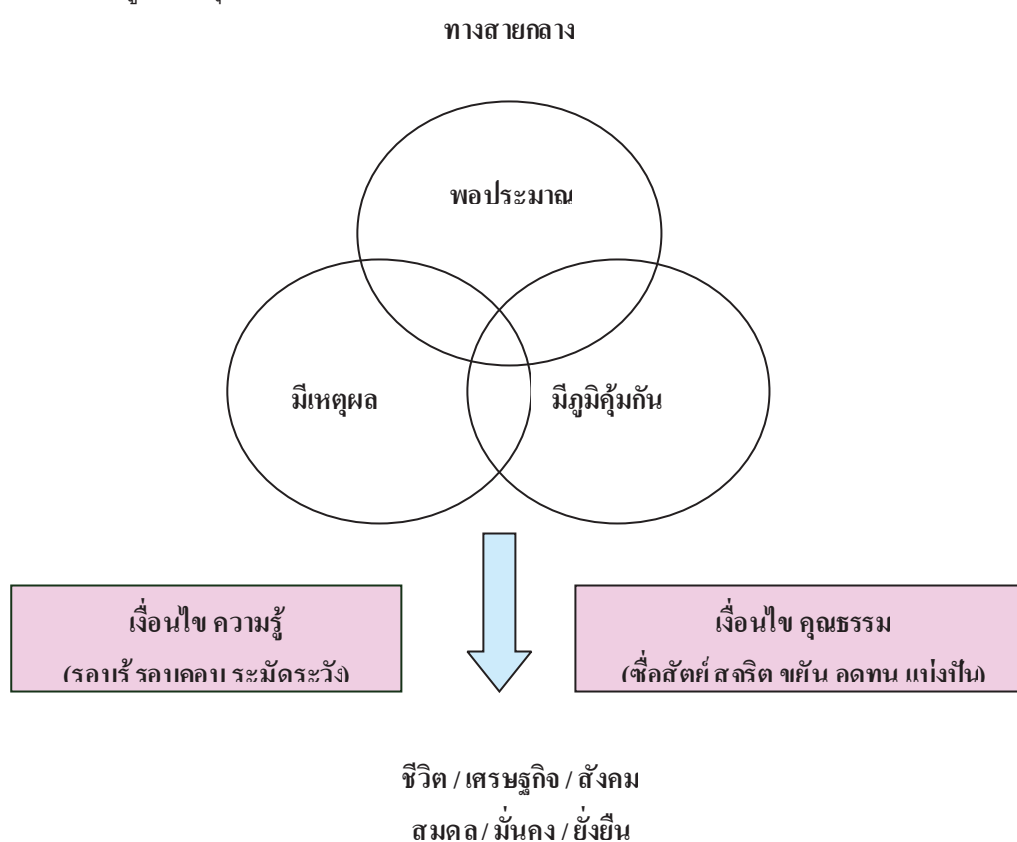
6. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 (ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540) เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆในทางการเมืองของไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่นๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และได้้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทาน พระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานฯและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

พระราชดำรัส "เศรษฐกิจแบบพอเพียง" พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 "เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนะทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมี

ความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัย ความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ใน ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง”

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่าน ช่องทางต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บน เงื่อนไข "ความรู้ และ คุณธรรม"

รูปที่ 31 แผนภาพแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นโดย มีปัจจัย 2 อย่างคือ การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์ที่สมดุลกันระหว่าง ปริมาณผลผลิตและการ บริโภค และชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง ผลที่เกิดขึ้นคือ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งสมดุลของการใช้ทรัพยากรกับขนาดประชากร ใช้เทคโนโลยี ได้อย่างเหมาะสม รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก

ปัจจุบันแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการนำไปใช้เป็นนโยบายของรัฐบาล และปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ดร.อภิชาติ พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม ได้จัดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น "ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง" ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ว่า "คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น"

ระบบเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืนและใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน (ปัจจัยเสริมในที่นี้เช่น ท่องเที่ยว ความบันเทิง เป็นต้น) สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลุกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวຍความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต

7. พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่นำหลักปรัชญาของพระพุทธศาสนา มาเป็นพื้นฐาน กิจกรรมทางเศรษฐกิจของเศรษฐศาสตร์แนวนี้ คือ กระบวนการผลิตที่เน้นทุนทางปัญญา การกระจายผลผลิต และ การบริโภค ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีความสุข ระบบเศรษฐศาสตร์แนวพุทธนั้นเป็นระบบ “ปัญญานิยม” อันเป็นเป้าหมายที่สังคมจะอยู่รอดอย่างมีความสุขร่วมกันและยั่งยืน (Sustainable Development with Happiness) ซึ่งต่างจากการผลิตแบบทุนนิยมมุ่งเน้นตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างเดียว ทางสายกลางของศาสนาพุทธ ก็คือ คุณภาพในทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งทั้งการผลิตและการบริโภคต้องเป็นไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เมื่อนำเอาแนวความคิดในเชิงพุทธเข้ามาทดแทนข้อสมมุติฐานที่เป็นปัญหาดังกล่าว ทำให้การมองปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และกฎเกณฑ์ธรรมชาติใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น และเพิ่มพลังในการอธิบายของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักให้หนักแน่นมากขึ้น อย่างน้อยก็ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ถ้าปราศจากการท้าทายโดยตรงต่อตัวแบบการคิดของเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน จุดอ่อนในการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะไม่ปรากฏขึ้น พุทธเศรษฐศาสตร์ได้เตรียมรับมือกับ

การทำทายนี้นี้โดยมุ่งไปยังจุดอ่อนพื้นฐานของเศรษฐกิจกระแสหลักและนำเอาแนวคิดเชิงพุทธที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากกว่าเข้ามาทดแทนจุดอ่อนนี้ ซึ่งส่วนหนึ่งคือความพยายามที่จะเยียวยาวิกฤตการณ์ของการวิเคราะห์ที่ซ้ำเติมภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของโลกอยู่ในปัจจุบัน

ศาสนาพุทธ เสนอให้พยายามระงับความโลภ ซึ่งตรงกันข้ามกับ วิธีการทำให้บรรลุอรรถประโยชน์สูงสุด ที่ไม่นำไปสู่การทำให้เกิดความสุขให้มากที่สุดหรือทำให้ความทุกข์เหลือน้อยที่สุดในแต่ละบุคคล ในเวลาเดียวกันก็เป็นการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่มีประสิทธิภาพหรือเป็นการใช้อย่างสูญเปล่า วิธีเดียวที่จะหลุดพ้นจากภาวะวิกฤตนี้ได้คือการใช้ “ปัญญา” หรือความสามารถในการวิเคราะห์แยกแยะปัญหาที่เกิดขึ้น ขณะที่คนเข้าใจถึงธรรมชาติความเป็นจริงของชีวิตและเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงแนวคิดเกี่ยวกับความไม่มีตัวตน แล้วคนจะไม่ยึดติดอยู่กับตัวตน ความโลภทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นได้โดยง่าย รูปแบบการบริโภคของคนจะเปลี่ยนไปเป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานมากกว่าการบริโภคเพื่อสนองต่อความอยากที่จอมปลอม ดังนั้นการปลูกฝัง “ปัญญา” หรือความสามารถในการไตร่ตรองวิเคราะห์แยกแยะปัญหาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับสังคมไทยเพื่อการหลุดจากภาวะวิกฤต ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียก็เป็นเช่นเดียวกัน การปลูกฝังปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสำหรับโรคที่แพร่กระจายจากการเคลื่อนย้ายอย่างรวดเร็วของทุน การเคลื่อนย้ายอย่างรวดเร็วของทุนเป็นสาเหตุแรกของวิกฤตที่ถูกกระตุ้นจากความโลภผ่านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในภูมิภาคนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ประยุทธโต) ได้เสนอแนวทาง “เศรษฐกิจสำหรับทางสายกลาง” ไว้ โดย “ทางสายกลาง” เป็นแนวความคิดที่สำคัญในศาสนาพุทธ ซึ่งมีความหมายที่จะไม่ทำอะไรในหนทางที่สุดขั้ว ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้กับ “จุดดุลยภาพ” ในเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ตามแนวคิดของพระธรรมปิฎก เศรษฐศาสตร์ทางสายกลาง หมายถึง การบริโภคแต่พอประมาณ ซึ่งเป็นจุดที่ดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุ “คุณภาพชีวิต” (มีความสุขมากที่สุดและมีความทุกข์น้อยที่สุด) การบริโภคแต่พอประมาณจะต้องทำให้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หรืออีกนัยหนึ่ง การบริโภคจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลที่เป็นปฏิปักษ์กับระบบนิเวศวิทยา

แนวความคิดที่ได้รับการชี้แนะจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระธรรมปิฎก (ประยุทธ ประยุทธโต) เป็นเพียงตัวอย่างการนำเอาเศรษฐกิจเชิงพุทธเข้ามาประยุกต์ใช้สำหรับเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้หลุดพ้นออกจากภาวะวิกฤติในปัจจุบันและเป็นการป้องกันวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ที่จริงแล้วแนวความคิดบางอย่างได้เคยนำมาทดลองใช้ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาที่นานกว่าทศวรรษมาแล้ว โดยเฉพาะในหมู่เกษตรกร

รายย่อย รูปแบบของไร่นาทางนิเวศ เช่น ไร่นาสวนผสม ป่าชุมชน ฯลฯ ได้นำมาทดลองใช้ในหมู่บ้านหลายแห่งในประเทศไทย ซึ่งให้ผลเป็นที่น่าพอใจ ชาวนาจำนวนมากที่ทำเกษตรกรรมระบบนิเวศในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจะไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

8. ดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศ มีที่มาจากกรณีที่โครงการเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ จัดกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่อง ตัวชี้วัดและการพัฒนาทางเลือกขึ้นหลายครั้ง โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ให้ความสำคัญ และเชิญให้เป็นส่วนหนึ่งในการเสนอแนะประเด็นให้กับคณะกรรมการของ สสส. ก่อนนำเสนอต่อประธานคณะกรรมการของ สสส. คือ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ในการประชุมครั้งหนึ่ง จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะจัดทำตัวชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศไทย (National Progress Index, NPI) หลังจากโครงการสิ้นสุดลง มีผลให้เกิดการขยายเพิ่มเติมเป็นโครงการต่อเนื่อง ที่จะดำเนินการขับเคลื่อนเรื่อง ตัวชี้วัดความก้าวหน้าของสังคมไทย โดยการพัฒนาตัวชี้วัดสำหรับประเทศไทย โดยคำนึงถึงบริบทของสังคมไทย และผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งนี้โครงการดังกล่าวดำเนินงานภายใต้การดูแล และสนับสนุนของ สสส

จากแนวคิด และความเคลื่อนไหวที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทิศทางใหม่ และขบวนการขับเคลื่อนในการแสวงหาเป้าหมายของสังคมที่ไปพ้นจากกระบวนการเดิมที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวได้เกิด และเติบโตขึ้น กระบวนทัศน์ใหม่นี้มีเป้าหมายที่มุ่งเน้นความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและความสุขของคนในสังคมเป็นสำคัญ ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ต้องรู้ต่อไปคือความหมายของความสุข

4. ความสุขคืออะไร: นิยามใหม่ความสุข

เศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้ให้นิยามว่า ความสุขคือ การได้บริโภคสินค้าหรือบริการ ยิ่งบริโภคมากก็มีความสุขมาก ถ้าบริโภคน้อยก็มีความสุขน้อย เป็นที่มาของนิยาม และเป้าหมายของความสุขแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลักซึ่งมีอยู่ดังต่อไปนี้

1) การบริโภคเป็นหนทางเดียวในการมีความสุข จากนิยามของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะเห็นได้ชัดเจนว่ามนุษย์จะมีความสุขได้ก็จากการบริโภคของตนเองเท่านั้น ในขณะที่การทำงานเป็นเพียงหนทางในการได้เงินมาเพื่อใช้จ่ายในการบริโภค มนุษย์ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจึงควรพยายามทำงานให้น้อยที่สุดและบริโภคให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงจะมีความสุขสูงที่สุด

2) มนุษย์จะคำนึงถึงประโยชน์ของตนเองเท่านั้น เศรษฐศาสตร์กระแสหลักถือว่า มนุษย์จะมีความพึงพอใจมากขึ้นก็ด้วยการบริโภคของตนเองเท่านั้น โดยไม่ต้องสนใจความพึงพอใจหรือสวัสดิการของผู้อื่น ดังนั้น ความเมตตา กรุณา การให้และความเกื้อกูลกัน จึงอยู่นอกสมการความสุข

3) มนุษย์จะต้องเร่งการบริโภคของตนเพื่อให้มีความสุขมากขึ้น ในเมื่อเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้กำหนดว่า การบริโภคเป็นหนทางเดียวแห่งการสร้างความสุข การเร่งบริโภคจึงเป็นหนทางเดียวของการเพิ่มความสุขอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน การบริโภคจึงแปลงสภาพจากเครื่องมือมาเป็นเป้าหมายของการสร้างความสุขของมนุษย์

4) สังคมจะดีขึ้นจากการเร่งบริโภคของทุกๆ คน ในเมื่อการบริโภคได้กลายมาเป็นเป้าหมายของการสร้างความสุขของแต่ละคน สวัสดิการของสังคมเป็นผลรวมของความพึงพอใจของคนแต่ละคนในสังคม ดังนั้นการเร่งบริโภคโดยรวมของสังคมจึงกลายมาเป็นเป้าหมายของสังคมไปด้วยโดยอัตโนมัติ

5) มนุษย์จะเน้นความสุขในปัจจุบันมากกว่าจะคำนึงถึงอดีตและอนาคต ความพยายามในการรักษาสิ่งต่างๆ ไว้โดยไม่บริโภคไม่ว่าเพื่อเคารพในความมั่งคั่งของอดีตหรือรักษาไว้ให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต จึงไม่มีคุณค่าในการสร้างความพึงพอใจของมนุษย์

อย่างไรก็ตาม นิยามนี้ในมุมมองของชาวพุทธเป็นมิชฌาติฎฐิ ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิดได้ตั้งคำถามกับข้อโต้แย้งทั้ง 5 ประเด็นว่า เป็นเพียงการกำหนดนิยามของความสุขตามเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่คับแคบ ดังนั้นจึงมีการทบทวนนิยามของความสุข พบว่าความสุขที่พึงปรารถนามีลักษณะดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวถึงความสุข ว่าเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายในความสุขในแง่ภววิสัย (Objective) ความสุขที่เป็นเรื่องของจิตใจ เช่น การมีความสุขเนื่องจากการมีศีลธรรม สมานหรือปัญญา ความรู้สึกพอเพียง ไม่โลภและแ่่งอัตวิสัย (Subjective) ความสุขที่เป็นผลพวงมาจากปัจจัยภายนอก เช่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ครอบครัวอบอุ่น มีสุขภาพดี

ริชาร์ด เลย์าร์ด (Richard Layard) อ้างถึงเจเรมี เบนทัม (Jeremy Bentham) ที่กล่าวไว้ว่าสังคมที่ดีที่สุดคือ สังคมที่ประชาชนมีความสุขที่สุด ดังนั้นนโยบายสาธารณะที่ดีที่สุดก็คือนโยบายที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริง และเมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมของประชาชนแต่ละคน การกระทำที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ก็เป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมนั้น นี่คือการแห่งความสุขที่แท้ (Greatest Happiness) และ

อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันในสังคม เพราะหลักการดังกล่าวกำหนดไว้ว่าในที่สุดแล้ว ความรู้สึกของทุกคนจะต้องมีความหมายเท่าๆ กันและยังอยู่บนพื้นฐานของมนุษยธรรมอีกด้วย

มาติเยอ ริการ์ ให้ความหมายความสุขที่แท้จริงว่าเกิดจากจิตที่มีเมตตากรุณา มีน้ำใจ เป็นสภาวะของจิตที่เป็นบวกและสร้างสรรค์ ทำให้เกิดความสุขสงบภายใน สัมผัสแห่งสันติ อิศรภาพและเกิดความเข้มแข็งทางจิต จากการยึดโยงกับความเป็นจริงที่ว่าทุกสิ่งมีความเกี่ยวข้อง ต่อเนื่องกัน ฟิงพาอาศัยกันจึงหมายความว่า เราจะมีสุขได้จากการเห็นผู้อื่นมีความสุข เรียกว่าความรักในเพื่อนมนุษย์ (altruism) นั่นคือการคำนึงถึงจิตใจและชะตากรรมของผู้อื่น มากกว่าการคิดถึงตนเอง ซึ่งท่านมาติเยอเองได้ลงมือปฏิบัติในโครงการเพื่อมนุษยธรรมทั้งหลาย เช่น ด้านการศึกษาและสุขภาพ เป็นต้น ส่วนความสุขที่ยั่งยืนนั้นเกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรมและการทำสมาธิภาวนา การศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ผู้ปฏิบัติสมาธิภาวนาด้วย เมตตาจิตอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะเวลาหนึ่ง จะมีการทำงานของสมองส่วนหน้าด้านซ้ายมากกว่า คนทั่วไป เนื่องจากสมองส่วนนี้เกี่ยวข้องกับความรู้สึกในทางบวก ผู้ปฏิบัติภาวนาเป็นประจำจึงเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี กระจ่างใสและเปิดกว้าง รวมทั้งมีสติสูงมาก ผู้ที่มีความสุขเช่นนี้ จึงอยู่กับความรู้สึกดี ความสุขจึงเป็นทักษะที่สำคัญและฝึกฝนได้ตลอดเวลา

ดร.อภิชัย พันธเสนได้เปรียบเทียบทัศนะเรื่องความสุขของสังคมตะวันตกและตะวันออก ว่ามีความแตกต่างกันกล่าวคือ ความสุข (Happiness) ในความหมายของสังคมตะวันตกหมายถึง ได้รับสิ่งที่ให้ความสุข ต่างจากภาษาไทยที่มีรากศัพท์จากภาษาบาลี ความสุขหมายถึง ความไม่มีทุกข์

อันส์ แวน วิลเลี่ยนส์วาร์ด ได้สังเคราะห์แนวความคิดเกี่ยวกับความสุข และการพัฒนา ของมนุษย์ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ด้วยหลักการองค์รวมเชิงวิพากษ์ ซึ่งก่อนที่เราจะ ทำการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อค้นหาข้อมูลหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริม ให้เกิดสังคมที่มีความสุขได้ จะต้องสำรวจให้แน่ชัดถึงความหมายที่แท้จริงและหลากหลายของ ความสุข รูปด้านล่างเป็นความพยายามสร้าง “แผนที่” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของความสุขมี หลากหลายมิติ

ระดับของความสุ	ความพึงพอใจ (อรรถประโยชน์) (Satisfaction/Utility)	การเติมเต็มความต้องการ/ความโลภ ด้วย ปัจจัยภายนอก
	ความอิมใจ (ความพอ) (Contentment)	ความสุขภายใน มีสันติสุขที่ไม่ขึ้นกับ สภาวะภายนอก
	ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Altruism)	ความสุขจากการปฏิบัติ การ เปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างความสุข และ ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น

รูปที่ 32 ธรรมชาติที่หลากหลายของความสุขในระดับต่างๆ

จากความหมายที่หลากหลายของความสุขจะเห็นได้ว่ามีความหมายของความสุขที่ใกล้เคียงกันประการหนึ่งคือ ความสุขที่แท้จริงเป็นเรื่องภายในจิตใจและอยู่บนพื้นฐานทางจริยธรรม ส่วนเป้าหมายของความสุขของส่วนรวม (Collective Happiness) หรือความสุขมวลรวมประชาชาติคือ ความเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing)

เห็นได้ว่า ความสุขมีหลายระดับ แต่ความสุขของทั้งปัจเจกบุคคลและของส่วนรวม ในทุกระดับจะต้องได้รับความใส่ใจจากทุกภาคส่วนและสร้างขึ้นไปพร้อมๆ กัน จึงจะสร้างความเป็นอยู่ที่ดีและความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมได้ เมื่อสังคมมีความเข้าใจร่วมกันถึงความหมายที่หลากหลายของความสุขก็จะสามารถร่วมกันกำหนดนโยบายที่สร้างสังคมที่มีความสุข หรือสังคมอยู่ดีมีสุขได้

ความเป็นอยู่ที่ดี	ความพึงพอใจ (อรรถประโยชน์)
	ความอิมใจ (ความพอ)
	ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ความสุข เพื่อการเปลี่ยนแปลง)

รูปที่ 33 แผนภาพระดับของความสุข และความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดี

5. การสร้างสรรค์สังคมที่เอื้อให้เกิดความสุขมวลรวมประชาชาติ

นักวิจัย สถาบันวิชาการอิสระและผู้ประกอบการทางสังคมหลายท่านได้ทำการศึกษาเชิงประจักษ์ รวมทั้งภาคปฏิบัติการเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของความสุขกับตัวแปรที่มีอิทธิพลต่างๆ มีผลการศึกษาที่หลากหลายและนัยยะทางนโยบายที่จะเป็นไปเพื่อเพิ่มความความสุขและปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในประเด็นแตกต่างกันไป รายงานนี้สรุปสาระสำคัญเพื่อเป็นกรณีศึกษาการสร้างสรรค์สังคมที่เอื้อให้เกิดความสุขมวลรวมประชาชาติ สามารถแบ่งตามหัวข้อได้ดังนี้

1. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะและชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญาอย่างมีส่วนร่วม มหาวิทยาลัยมหิดล

เป็นการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการขับเคลื่อนความสุขของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนพุทธมณฑล โดยมีสมมติฐานว่าชุมชนที่มีสุขภาวะจะเอื้อให้เกิดการพัฒนาระดับความสุขของปัจเจกบุคคลที่สูงขึ้นและระดับความสุขของปัจเจกบุคคลที่สูงขึ้นจะนำไปสู่การผลักดันการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ยิ่งขึ้นในชุมชนนั้นๆ ผลการศึกษาพบว่าการกลายเป็นเมืองที่กำลังคืบคลานเข้ามาสู่ชุมชนพุทธมณฑลแม้ว่าจะมีงานทำ มีรายได้และมีความสะดวกสบายมากขึ้น ขณะเดียวกันมีผลกระทบต่อความเข้มแข็งและความเป็นอยู่ของชุมชนในทางลบ ปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนคือ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและชุมชนไม่ปลอดภัย ความสุขที่แท้จริงในทัศนะของชาวพุทธมณฑลไม่ได้อยู่ที่เศรษฐกิจ แต่ความสุขอยู่ที่การมีพื้นที่อยู่อาศัยเป็นธรรมชาติ การประกอบอาชีพทางการเกษตรและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย

2. เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสูงในกระแสโลกาภิวัตน์ พบได้จากการติดต่อสื่อสารด้วยอีเมล การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ รวมไปถึงการสร้างสังคมเสมือน ตั้งแต่ชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เช่น Pantip.com จนถึง Hi5 และ facebook และการรณรงค์ทางการเมืองเนื่องจากอิทธิพลต่อสังคมที่สูงมากนี้ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับความสุขที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย

เทคโนโลยีสารสนเทศมีผลกระทบทั้งด้านลบและด้านบวก ในกรณีนี้เฉพาะผลกระทบด้านบวกที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเอื้อให้เกิดสังคมความสุขมวลรวมประชาชาติ

กิจกรรมหนึ่งที่เป็นรูปธรรมก็คือ บรอดแบนด์ที่มีความหมาย (Meaningful Broadband) ซึ่งพยายามพัฒนานโยบายเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่รวมมิติคุณค่าและจริยธรรมเข้าไว้

ตั้งแต่ต้น เช่น การพัฒนาระบบการศึกษาพร้อมกับเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่มีรูปแบบที่เหมาะสมกับเป้าหมายของการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในระบบคุณค่าขึ้นได้เอง ไม่ได้เกิดจากการกำหนดขึ้นโดยนโยบายเท่านั้น

นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่เกิดจากเทคโนโลยีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังจะปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนนอกเหนือจากการผลิตด้วย อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้การสื่อสารง่ายขึ้นหรือใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ได้มากกว่านี้ อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลและการทำงานร่วมกัน รวมทั้ง ยังถูกใช้ในการควบคุมดูแลกิจกรรมทางสังคมอีกด้วย ตัวอย่างเช่น มูลนิธิกระจกเงา ได้เปิดพื้นที่ทางสังคมผ่าน www.bannok.com เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงอาสาสมัครในภาคเมืองไปดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนชนบทเพื่อลดช่องว่างทางสังคม

เช่นเดียวกับศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ได้ประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศกับประเด็นเรื่องสุขภาพของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมตามหลักการความเสมอภาคในเรื่องของโอกาสและการพึ่งพาตนเอง โดยออกแบบเทคโนโลยีเพื่อช่วยให้ผู้พิการได้อาศัยอยู่ในสังคมอย่างมีศักยภาพและมีส่วนร่วมกับสังคมอย่างมีความหมายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเพิ่มความเป็นอยู่ที่ดีของผู้พิการและสังคม

เสรีภาพในการใช้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ก็นำไปสู่ความสุขและการพัฒนา แต่บางทีลิขสิทธิ์นั้นทำให้การใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการนำไปพัฒนาต่อนั้นทำได้ยาก เพื่อแก้ปัญหานี้จึงมีการจัดตั้งองค์กรที่ชื่อว่า Creative Commons หรือ CC เพื่ออำนวยความสะดวกให้เจ้าของผลงานไม่ต้อง लेकरระหว่างการสงวนสิทธิทั้งหมดและการละสิทธิทั้งหมดอีกต่อไป ครีเอทีฟคอมมอนส์นั้นคือการสงวนสิทธิที่สมเหตุสมผล การส่งเสริมคนให้เคารพในสิทธิมากขึ้น การคืนความรู้และความคิดกลับสู่สาธารณะ การทำบุญยุคใหม่อันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมเสรี

อย่างไรก็ตามผู้กำหนดนโยบายการใช้เทคโนโลยีจะต้องคิดต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะออกแบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อมุ่งเน้นการยกระดับจิตใจของผู้ใช้ เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะที่ดีขึ้น

3. การจัดการทรัพยากร

ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี สิทธิการถือครองหรือเป็นเจ้าของทรัพย์สินมีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพโดยใช้กลไกตลาด กล่าวคือระบบตลาดเป็นการแลกเปลี่ยนโดยสมัครใจ หากทรัพย์สินนั้นเป็นของเราโดยสมบูรณ์ (private property) เราก็จะสามารถตัดสินใจได้อย่างเต็มที่ว่าจะใช้หรือแลกเปลี่ยนทรัพย์สินนั้นกับใคร

อย่างไร โดยเราจะใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุดในทางตรงข้าม หากทรัพยากรนั้นไม่มีเจ้าของ หรือมีเจ้าของแต่เจ้าของไม่สามารถบังคับกีดกันคนอื่นไม่ให้เข้ามาใช้ประโยชน์ได้ (จนเสมือนหนึ่งว่าไม่มีเจ้าของ) เช่น ปลาในแม่น้ำ หรือมีคนแอบมาขโมยผลไม้ในสวนเป็นประจำ การใช้ทรัพยากรหรือทรัพยากรก็จะมีประสิทธิภาพเพราะไม่มีแรงจูงใจให้มีการลงทุนปรับปรุงหรือดูแลรักษาทรัพยากรนั้น เนื่องจากใครๆก็เข้ามาใช้ประโยชน์ได้

แต่นักวิชาการด้านมนุษยวิทยาเศรษฐกิจ ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้วิเคราะห์ว่าทฤษฎีให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรมีลักษณะกรรมสิทธิ์เชิงซ้อน ดังเช่น การจัดการป่าไม้ของไทยในปัจจุบันรัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพยากร (state property) แต่จากประสบการณ์ตรงและการวิจัยชุมชนพบว่าสิทธิเชิงซ้อนในการจัดการทรัพยากรดำรงอยู่ เอกชนหรือรัฐมีสิทธิความเป็นเจ้าของ แต่ชุมชนมีสิทธิในการใช้สอยทรัพยากรซ้อนอยู่ในทรัพยากรเดียวกัน เช่น นาย ก. เป็นเจ้าของที่ดินมะม่วง แต่ นาย ข. สามารถเก็บไข่มดแดงจากต้นมะม่วงของ นาย ก.ได้ เพราะสิทธิในมุมมองของชุมชนไม่ใช่กรรมสิทธิ์เด็ดขาด ไข่มดแดงมีอยู่ในธรรมชาติไม่ใช่ของที่ นาย ก. เลี้ยงไว้ ดังนั้นคนอื่นจะมีสิทธิในการใช้สอยได้ เช่นเดียวกับการจัดการป่าไม้ ภาครัฐมีสมมติฐานว่าถ้าป่าไม้เป็นระบบกรรมสิทธิ์แบบร่วมหรือกรรมสิทธิ์ชุมชนแล้ว ทรัพยากรจะถูกใช้มากเกินไปจนเกิดความเสื่อมโทรม ในขณะที่ชุมชนมีประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรแบบร่วมแล้วก่อให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดังเช่น ป่าชุมชน

ทางออกของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรคือ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างกลไกเชิงสถาบันด้วยการจัดการทรัพยากรแบบร่วม กล่าวคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ ไม่ใช่เป็นการยกป่าให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวโดยสรุปการจัดการทรัพยากรแบบร่วมประกอบด้วยสิทธิหลายสิทธิซ้อนกันอยู่และมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มได้รับสิทธิที่แตกต่างกันเพื่อเกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน การจัดการป่าชุมชนจึงเป็นกรณีตัวอย่างของความร่วมมือทั้งภาคเมืองและภาคชนบทในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความสุขในสังคม

4. วิถีเมืองที่เกื้อกูลชนบท

การพัฒนาประเทศตามแนวคิดทันสมัยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี มีความโน้มเอียงในการให้ความสำคัญแก่ความเป็นเมืองและภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้ประเทศมีการพัฒนาทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก โดยมีสมมติฐานว่าจะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ผลของแนวทางพัฒนาดังกล่าวกลับเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทของไทยซึ่งในอดีตเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนมากที่สุดของประเทศ ให้กลายเป็นเพียงแหล่งทรัพยากรราคาถูกให้เมือง “ดูดซับ” ไปใช้เพื่อสร้างความทันสมัย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เมืองเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้ง

ห่างชนบทมากขึ้นเป็นลำดับ การเติบโตของเมืองในแนวทางนี้ไม่เกื้อหนุนการพัฒนาของชนบท ในขณะเดียวกันกลับสร้างปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งในภาคชนบท และภาคเมืองเอง

ความเหลื่อมล้ำทางการพัฒนาระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท กลายเป็นกลไกที่ทำให้เกิดภาวะที่ประเทศกำลังพัฒนาและสังคมชนบท ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และยังต้องพึ่งพิงประเทศพัฒนาแล้วและสังคมเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งถูกเอารัดเอาเปรียบมากขึ้นจากกลไกการค้าและการแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นธรรม หรือเท่ากับเป็นการก้าวเข้าสู่ภาวะ “ยิ่งพัฒนา ยิ่งด้อยพัฒนา” (The Development of Underdevelopment) เมื่อเมืองยังมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ภาวะความไม่เป็นธรรมระหว่างเมืองกับชนบทก็เพิ่มมากขึ้น

ทางออกสู่เมืองที่เกื้อกูลชนบท ต้องปฏิรูประบบเศรษฐกิจที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ เฉกเช่นเดียวกับป่าไม้ที่มีไม้หลายระดับ ซึ่งต้องการความเข้มของแสงและแร่ธาตุในระดับที่ต่างกัน ขณะเดียวกัน ความหลากหลายเช่นนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีซึ่งกันและกัน และกระจายความเสี่ยงในระบบเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจที่มีการเกื้อกูลกัน เช่นเดียวกับธรรมชาติที่มีสิ่งมีชีวิตหลายชนิดทำหน้าที่ต่างกันในระบบนิเวศ แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างสอดคล้องและสมดุลในหลายลักษณะ ทำให้เกิดเป็นวงจรของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจที่หมุนเวียนใช้ของเสียมาเป็นประโยชน์ให้มากที่สุด จากความสัมพันธ์ที่สอดคล้องและสมดุลกันในระบบนิเวศ ทำให้ธรรมชาติสามารถหมุนเวียนใช้ของเสียเป็นประโยชน์ให้มากที่สุด จนแทบจะไม่มีของเสียออกมาในระบบนิเวศเลย

6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และการวิจัยในอนาคต

1. การวิจัยในอนาคตควรเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในระยะยาวที่จะเกิดขึ้นได้จากการสร้างสำนักคิดอิสระ (Independent Think-tank) ขึ้นมาเพื่อสนับสนุน และควรสร้างเวทีเพื่อการศึกษาค้นคว้าในเชิงลึก เรื่องความสุข ความเป็นอยู่ที่ดี และคุณภาพชีวิต จากมุมมองทางศาสนาต่างๆ และทางโลก ซึ่ง “สำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” (School for Wellbeing Studies and Research) ที่ได้ก่อตั้งขึ้นสามารถทำหน้าที่นี้ พร้อมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนในระดับนานาชาติ
2. งานวิจัยเชิงปฏิบัติการระยะยาวควรเป็นไปในแนวทางเพื่อสร้าง “ภาพจำลองอนาคต” (Future Scenario) การพัฒนาของสังคม หนึ่งในภาพจำลองคือ สังคมเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing Society) ซึ่งจะเป็นข้อมูลเรื่องทางเลือกการพัฒนา และผลกระทบในระยะยาวของทางเลือกต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้กำหนดนโยบาย ต่อจากนั้นควร

ทำการศึกษาเปรียบเทียบภาพจำลองที่หลากหลายนี้ เพื่อไปสู่การจัดทำ บัญชีประชาชาติ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งในด้านการเงิน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ตามกรอบแนวคิดของ โครงการระดับโลก ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ตัวอย่างเช่น การศึกษาเปรียบเทียบภาพจำลองในระยะกลาง และระยะยาว ระหว่างภาคเกษตรอุตสาหกรรม กับภาคเกษตรอินทรีย์ ในประเทศไทย และภูมิภาคอาเซียน

3. ดำเนินการค้นคว้าวิจัย และแลกเปลี่ยนกับยุโรป เรื่องรูปแบบรัฐสวัสดิการ โดยเน้นแนวคิดทางเลือกของตะวันออก (เอเชีย) โดยเฉพาะ การศึกษาต่อเนื่องในประเด็น ระดับความพอเพียง (Sufficiency Level) ซึ่งนำมาใช้ในการสร้างดัชนีจีเอ็นเอชในฐาน ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประเทศไทย ไปจนถึงการวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีโดยทั่วไป
4. ส่งเสริมให้นักปฏิบัติในเรื่องการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงมีส่วนร่วมในการค้นคว้าวิจัยของ “สำนักอิสระ” เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้การศึกษามีชีวิตชีวา ไม่กลายเป็นเพียงกระดาษ หรือซ้ำซาก
5. พัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการพัฒนา นโยบายสาธารณะเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะในเรื่อง การสร้างเกมส์จำลอง และเครือข่ายสังคมบนอินเทอร์เน็ต
6. ลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการสนับสนุน โครงการสร้างงานให้บัณฑิตจบใหม่ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะในด้านสื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชน โดยเยาวชนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงควรได้รับโอกาสเป็นกลุ่มดำเนินการทดลอง รวมทั้งควรสนับสนุนให้เยาวชนจำนวนหนึ่งมีโอกาสเข้าร่วม “หลักสูตรภาคฤดูร้อนเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” (Summer Course) ครั้งที่ 1 ของสำนักอิสระเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี
7. สนับสนุนให้ คณะทำงานเรื่องการวัดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม ทำงานต่อเนื่องไป โดยนำงานวิจัยจากฐาน (สมาชิกของ SAARC) และไทย (สมาชิกอาเซียน) มาสนับสนุนกระบวนการทำงาน จากมุมมองของประเทศด้อยพัฒนา และประเทศกำลังพัฒนา
8. ประเทศไทยสามารถพัฒนาศักยภาพเพื่อเป็นเวทีศึกษา วิจัย และแลกเปลี่ยนระดับนานาชาติ และระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคมเรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี โดยต้องเริ่มจาก

วิสัยทัศน์ในการสร้างสังคมเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก่อนในประเทศไทย ขยายไปสู่การสร้างเครือข่ายในระดับภูมิภาค และมีบทบาทในขบวนการคิดใหม่เชิงโครงสร้างของโลก

7. บทส่งท้าย

รายงานเชิงสังเคราะห์ของโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติสู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการสังเคราะห์และบูรณาการความรู้จากกิจกรรมภายใต้โครงการและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และนโยบายสาธารณะ โดยเน้นการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาที่จะเอื้อต่อความสุขมวลรวมประชาชาติหรือความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน แม้ว่าจะมีหลายผลศึกษาที่ถูกลำเลียงในโครงการนี้ จะมีความหลากหลายแต่ประเด็นหลักส่วนใหญ่ที่คล้ายกันก็คือ เป้าหมายการพัฒนาควรเน้นไปที่ความสุขของประชาชน ซึ่งความสุขของประชาชนมีทั้งด้านอัตวิสัยและภาวะวิสัย ด้านอัตวิสัยคือการส่งเสริมระบบคุณภาพชีวิตที่ดีของแต่ละปัจเจก ส่วนด้านภาวะวิสัยเป็นสิ่งที่รัฐควรจัดสรรนโยบายที่เอื้อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีของสังคมโดยรวม

ส่วนดัชนีชี้วัดหรือการที่จะบ่งชี้ว่าคนในสังคมมีความสุขหรือความเป็นอยู่ที่ดีหรือไม่ จะต้องไปพ้นจากจีดีพี เพราะจีดีพีเป็นระบบบัญชีที่ชี้วัดแต่เพียงด้านเศรษฐกิจ สังคมจะต้องพิจารณาตัดสินใจในการพัฒนาตัวชี้วัดความก้าวหน้าที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงบริบทของสังคมนั้นๆ และผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

จากการดำเนินโครงการฯ ข้อคิด ข้อสรุป และข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้น สามารถรวบรวม และจัดกลุ่มออกตามเสาหลักทั้งสี่ของความสุขมวลรวมประชาชาติได้ดังตารางด้านล่าง

ตารางที่ 2 ประเด็นที่สรุปได้จากโครงการฯ จัดกลุ่มตามสี่เสาหลักของจีเอ็นเอช
“ไปสู่เศรษฐกิจแห่งการแบ่งปัน”

สี่เสาหลักของจีเอ็นเอช	ประเด็นที่พบ
1. การส่งเสริมวัฒนธรรม	• เสี่ยงสะท้อนต่อวิทยาศาสตร์ - วิทยาศาสตร์ใหม่เพื่อถ่วงดุลวิทยาศาสตร์กระแสหลัก • “องค์กรร่วมเชิงวิพากษ์” • ธรรมชาติที่มีหลายแง่มุมของความสุข เพื่อไปสู่ความสุขเพื่อการเปลี่ยนแปลง • ปรัชญาพุทธศาสนาและแรงกระตุ้นจากตะวันตกเพื่อการคิดใหม่ เรื่อง“โครงสร้างระบบเศรษฐกิจโลก”

สี่เสาหลักของจีเอ็นเอช	ประเด็นที่พบ
	● ลดความต้องการทางวัตถุของมนุษย์ ● การปฏิรูปการศึกษา (การศึกษาเชิงคุณค่า และการศึกษาเพื่อความสุขมวลรวมประชาชาติ) ● การก่อตั้ง “สำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยความเป็นอยู่ที่ดี” (สำนักคิดอิสระ เครือข่ายวิจัย และเวทีเพื่อการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม) ● บูรณาการแนวคิดการพัฒนา และ ระบบคุณค่าต่างๆ ● คิดทบทวนเรื่องระบบกรรมสิทธิ์ใหม่ ● สร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาสังคม (ให้เป็นคู่เจรจาที่เท่าเทียมกับภาครัฐและเอกชน) เพื่อให้เป็นผู้พิทักษ์ความกลมเกลียว และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ● ครอบครัวยาย และองค์กรศาสนาร่วมสร้างตาข่ายความมั่นคงทางสังคม
2. ธรรมาภิบาล	● ประชาธิปไตย (เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ) ● การสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย (การพัฒนาไตรภาคี) ● ภาวะผู้นำในการสร้างฉันทามติ ● รัฐสวัสดิการ – สังคมอยู่ดีมีสุข ด้วย สถาปัตยกรรมทางการเงิน และผู้ร่วมสร้างตาข่ายความมั่นคงทางสังคมบนฐานสิทธิ ● ตัวชี้วัดเพื่อคาดการณ์ผลกระทบของภาพอนาคตต่างๆ (ผลลัพธ์ของทางเลือกต่างๆ) การทดลองกระบวนการตัดสินใจ และเกมส์จำลองสถานการณ์ ● พื้นฐานทางกฎหมายที่ต้องการเพื่อสร้างตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพ (เช่น การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ) ● บัญชีความอยู่ดีมีสุขประชาชาติ ● ทบทวนใหม่เรื่องกรรมสิทธิ์ (สาธารณะ เอกชน และส่วนรวม) ● เทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อสนับสนุนการพัฒนานโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วม
	● วิวาทะระดับโลกเรื่องจีดีพี การศึกษาเชิงทดลองด้วย

สี่เสาหลักของจีเอ็นเอช	ประเด็นที่พบ
3. การพัฒนาเศรษฐกิจที่เท่าเทียม	ตัวชี้วัดแบบใหม่ (ไทย? ภูฐาน?) • ประสิทธิภาพของการบริโภค • นำเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่นกลับสู่บ้าน • พุทธเศรษฐศาสตร์ • การกระจายความมั่งคั่งเพื่อสนับสนุนสังคมเป็นอยู่ที่ดี • เชื่อมความแตกแยกระหว่างเมืองกับชนบท (ตัวอย่าง เครือข่ายตลาดสีเขียว) • เสนอแนะให้สร้างงานในสาขาที่สนับสนุน และประเมินความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น • จัดวางเรื่องกรรมสิทธิ์ของสาธารณะ เอกชน และส่วนรวมใหม่
4. การปกป้องสิ่งแวดล้อม	• ความห่วงใยต่อธรรมชาติต้องกลายเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของมนุษยชาติ • ขบวนการเกษตรอินทรีย์ (รวมถึง ความหลากหลายทางชีวภาพ) • วนศาสตร์ และภูมิทัศน์ เพื่อชุมชน (“คำตอบแทน/มูลค่าของการบริการทางนิเวศ”?) • วิถีชีวิต “สีเขียว” ในเมือง • คิดใหม่เรื่อง การชดเชยคาร์บอนไดออกไซด์

จากหน้า 178 เราจะพบว่า ความสุขที่แท้จริง หรือความสุขที่สูงที่สุด คือ ความสุขจากการให้ หรือการแบ่งปัน และความสุขในทุกระดับเป็นส่วนประกอบสำคัญของความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้นในการดำเนินงานต่อเนื่องของโครงการฯ จึงขอเสนอ “ชุดข้อเสนอเรื่องเศรษฐกิจแบ่งปัน” ซึ่งเป็นกลุ่มของประเด็นที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคมไทยในกิจกรรมต่างๆ ระหว่างการดำเนินโครงการฯ เพื่อเป็นประเด็นหลักในการดำเนินงานวิจัยระยะต่อไปของโครงการฯ

ตารางที่ 3 แนวคิดเพื่อสร้างภาพจำลองของ “เศรษฐกิจแห่งการแบ่งปัน”

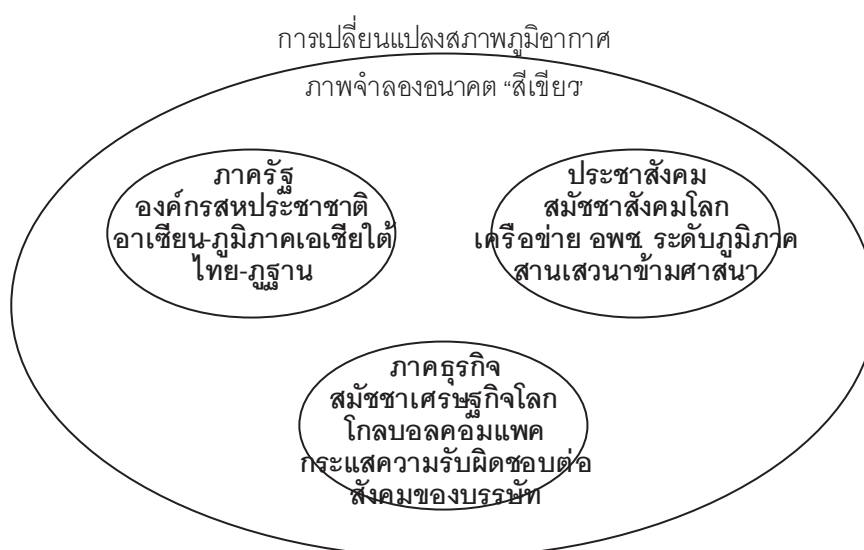
การส่งเสริมวัฒนธรรม	• องค์รวมเชิงวิพากษ์ และจิตตปัญญาศาสตร์ • การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลง • การสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาสังคม และการสานเสวนาข้ามวัฒนธรรมเรื่องความสุข
---------------------	--

ธรรมาภิบาล	● การพัฒนาไตรภาคี: การสร้างฉันทามติระหว่างหุ้นส่วนที่เท่าเทียมจากสามภาคส่วน ● จาก รัฐสวัสดิการ สู่ สังคมเป็นอยู่ที่ดี ● การสร้างระบบบัญชีความเป็นอยู่ที่ดีแห่งชาติ
การพัฒนาเศรษฐกิจที่เท่าเทียม	● การวิพากษ์จีดีพีในระดับนานาชาติ ● การจัดสรรระบบกรรมสิทธิ์ – สาธารณะ ส่วนบุคคล และส่วนรวม – ใหม่ ● การลดช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท – เครือข่ายตลาดสีเขียว
การปกป้องสิ่งแวดล้อม	● การสร้างฉันทามติเรื่องการดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ● ขบวนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์: อาหารแห่งการแบ่งปัน ● ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเข้มแข็งของระบบนิเวศ

ในส่วน of โครงร่างกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โครงการฯ ทดลองร่างเค้าโครงเพื่อเป็นข้อเสนอกิจกรรมในการขับเคลื่อนขบวนการให้ก้าวไปข้างหน้าในอนาคต บนพื้นฐานการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน (Multistakeholder Approach)

แผนการสานเสวนาไตรภาคี ระหว่างปี พ.ศ.2553 – 2557

การสร้างฉันทามติเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม: การดูแลธรรมชาติ

โดยการวิจัยในระยะต่อไป จะมีกรอบประเด็นหลักเรื่อง “นิยามใหม่ของกรรมสิทธิ์” (Redefining Property Rights) ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องทำเป็นอย่างแรกในการศึกษาวิจัย และดำเนินการเพื่อสร้างเศรษฐกิจแห่งการแบ่งปัน

ตารางที่ 4 ประเภทต่างๆ ของกรรมสิทธิ์

กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล	อยู่บนพื้นฐานของสิทธิส่วนบุคคล ในสหรัฐอเมริกา ถือว่าเป็น (นิติ) บุคคล ตามกฎหมาย
กรรมสิทธิ์สาธารณะ (ของรัฐ)	ความเท่าเทียมจะเกิดขึ้นจากแนวทางการจัดองค์การของ รัฐ-ชาติ (ไม่ว่าเป็น ประชาธิปไตยที่แท้จริง รัฐทหารหรือเรื่องการคอร์รัปชั่น ฯลฯ)
กรรมสิทธิ์ส่วนรวม	ขึ้นอยู่กับคุณภาพของการจัดองค์การอย่างมีความรับผิดชอบของชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจแห่งการแบ่งปัน (ไม่ว่าเป็น เรื่อง ฉันทามติที่แท้จริง การคุกคามของ “ผู้ใช้ฟรี” สถานะพิเศษของบางครอบครัว คนอาชีพใด หรือปัจจัยภายนอกในการผลาญทรัพยากร ฯลฯ)

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว สามารถสรุปเป็นหัวข้องานวิจัยการวิจัยต่อเนื่องได้ 4 หัวข้อ คือ

- 1) เรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนรวม (Common Property) สู่วิทยาศาสตร์แห่งการแบ่งปัน (Economy of Sharing) โดยคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่หลากหลาย
- 2) ด้านชนบท เป็นการวิจัยเปรียบเทียบการเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ ทั้งในเชิงต้นทุน นิเวศและปัจจัยภายนอก
- 3) ด้านเมือง เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการใช้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์
- 4) การพัฒนาทางเลือกในประเทศไทย อดีต ปัจจุบันและอนาคตในบริบทของการขับเคลื่อนไปสู่ความก้าวหน้าของสังคมที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

บทความ หนังสือและรายงานการประชุมที่น่าสนใจในโครงการความเคลื่อนไหวเรื่อง ความสุขมวลรวมประชาชาติฯ

กรรมะ อูระและคณะ สดใส ชันติวรพงศ์ ผู้แปล. ภูฐาน ต้นฐาน ความสุขมวลรวมประชาชาติ 2.

กรุงเทพฯ: สวณเงินมีมา, 2550

โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติสู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง.

รายงานสรุปเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “จีเอ็นเอชกับวิกฤตในปัจจุบัน:

โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ” .วันที่ 26 สิงหาคม 2551

(อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุป เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “นิยามความสุข เพื่อการ
เปลี่ยนแปลงสังคมและประโยชน์สุข” วันที่ 10 ตุลาคม 2551 (อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุป เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “ความสุขและการเปลี่ยนแปลง
สังคม” .วันที่ 3 ธันวาคม 2551 (อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุป เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “the 2nd International
Conference on Buddhist Economic Research Platform” วันที่ 9 – 11
เมษายน 2552 (อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุปการบรรยายสาธารณะ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ กับกรรือ
สร้างเศรษฐกิจโลกใหม่” .วันที่ 29 มกราคม 2552 (อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุป เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ ICT Innovations suited to
‘Beyond GDP’ societies” วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2552 (อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุปเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “บทบาทของเทคโนโลยีสาร
สนเทศ:สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการสร้างนโยบายอย่างมีส่วนร่วม.”

วันที่ 26 มีนาคม 2552 (อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุปเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “ชนบทกับเมือง: จากความ
เหลื่อมล้ำสู่ความร่วมมือ” .วันที่ 13 พฤษภาคม 2552 (อัดสำเนา)

..... . รายงานสรุปการประชุมโต๊ะกลม “ทิศทางและการวัดความก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศ
อย่างยั่งยืน” วันที่ 20 กรกฎาคม 2552 (อัดสำเนา)

- _____. รายงานสรุปการบรรยายสาธารณะ Thailand's Future beyond the Global Crisis: A Regional Platform towards the 'Wellbeing Society'?. วันที่ 22 สิงหาคม 2552 (อัดสำเนา)
- _____. รายงานการประชุมและเวทีเวิร์ลด์คาเฟ่ "Thailand Breakthrough: ความก้าวหน้า
ที่แท้จริงของสังคมไทย?" วันที่ 1 ธันวาคม 2552 (อัดสำเนา)
- _____. รายงานกิจกรรมการลงนามในสัญญาการก่อตั้ง "School for Wellbeing
Studies and research" ระหว่าง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป และศูนย์ฐานศึกษาและการเสวนาเรื่อง "Our
Common Future Here and Now" วันที่ 20 สิงหาคม 2552 (อัดสำเนา)
- _____. สรุปปาฐกถา "Local Food Economy: A Genuine Alternative and Way Out"
วันที่ 8 พฤศจิกายน 2552 (อัดสำเนา)
- เดชรัตน์ สุขกำเนิด. วิถีเมืองที่เกื้อกูลชนบท. โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวม
ประชาชาติฯ, 2552 (อัดสำเนา)
- นิก มาร์คส์และคณะ เนาวนิจ สิริผาดิวิรัตน์ ผู้แปล. ดัชนีโลก (ไม่) มีสุข. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา,
2552
- มาติเยอ ริการ์ ผู้เขียน สดใส ชันติวรพงศ์ ผู้แปล. คู่มือพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญที่สุดความสุข.
กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา, 2551
- ริชาร์ด เลยาร์ด ผู้เขียน รักดี โชติจินดาและเจริญเกียรติ ธนสุขถาวร ผู้แปล. หลากหลายข้อค้นพบ
ของศาสตร์ใหม่แห่งความสุข. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา, 2550.
- สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ และ ประภา คงปัญญา. ความสุขและชุมชน: ความพยายามเล็กๆที่พุด
มณฑล. โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552 (อัด
สำเนา)
- สุริชัย หวันแก้ว. ชีวิตโลกวิฤตเพราะดัชนีชี้วัดมีจุดบอดด้านคุณค่า: การทบทวนเครื่องชี้วัด
ความก้าวหน้าของสังคมในโลกที่ไม่แน่นอน. โครงการความเคลื่อนไหวเรื่อง
ความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552 (อัดสำเนา)
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมย์. เทคโนโลยีสารสนเทศ กับความสุข: บทบาทของจริยธรรมกับระบบคุณค่าใน
การพัฒนา. โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552
(อัดสำเนา)

สมบุญ ศรีประชัย. ก้าวไปให้พ้นแนวคิดกระแสหลัก: ความอยู่ดีมีสุขแนวคิดและการชี้วัด.

โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552 (อัดสำเนา)

อานันท์ กาญจนพันธ์. พื้นที่ความรู้เชิงซ้อนระหว่างเมืองกับชนบท: มองผ่านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวิถีทางวัฒนธรรม. โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552 (อัดสำเนา)

Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. The Report of Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Available online http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf

Dasho Karma Ura. A Proposal for GNH Value Education in Schools. First published 2009 by Gross National Happiness Commission

Hans van Willenswaard. A new development paradigm inspired by Gross National Happiness? โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552 (อัดสำเนา)

Nuttarote Wungwinyoo. Happiness and Transformative Learning. โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552 (อัดสำเนา)

Ronald Colman. Measuring Genuine Progress. โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ 2552 (อัดสำเนา)

เอกสารอ้างอิงจากแหล่งอื่น

เดชรัต สุขกำเนิด. “เศรษฐศาสตร์แห่งความสุข: มุมมองว่าด้วยความสุขของเศรษฐศาสตร์นอกกระแสหลัก”. ใน เศรษฐศาสตร์แห่งความสุขและการแบ่งปันว่าด้วยเกษตรกรรมยั่งยืนและชุมชน. มปป.

ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ, กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินกับปัญหาสิ่งแวดล้อม, เอกสารประกอบคำบรรยายเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น (อัดสำเนา) มปป.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). ปาฐกถาธรรมเรื่อง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2531.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531.

รศรินทร์ เกรย์และคณะ, หลากหลายมิติแห่งความอยู่ดีมีสุขของคนไทย, นครปฐม: สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550

อภิชัย พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์ กับเศรษฐศาสตร์สาขา
ต่างๆ, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2547

บทที่ 4 Summary Report and Synthesis
(รายงานสรุป และสังเคราะห์ ภาควิชาอังกฤษ)

GNH MOVEMENT PROJECT

**supported by Thailand Research Fund and Thai Health
Promotion Foundation / TGLIP**

Final Report
August 2008 – March 2010

Overview from International Perspective

First GNH Movement forum at SASIN, August 2008, with from left to right: Prida Tiasuwan, Rosanna Tositrakul, Surat Horachaikul, Jon Ungpakorn and Sulak Sivaraksa.

**Suan Nguen Mee Ma social enterprise
Bangkok**

Contents

Final report in English

Introduction
Aims and Objectives
Expected results 2008-2010

Abstract

Report

1. Network of Thai and international academics/innovative thinkers
2. Draft Theoretical framework and Synthesis
 - 2.1. Reflections on science
 - 2.2. Exploration of Development Theory
 - 2.3. What is happiness
 - 2.4. Historic context August 2008-March 2010
 - 2.5. Evidence-based decision making
 - 2.6. The Global GDP Debate
 - 2.7. Transformative learning and the 'knowledge based economy'
 - 2.8. The role of the media and ICT in transformative education and participation in public policy development
 - 2.9. Tentative Synthesis
 - 2.10. Development scenario's
3. Operational model for multi-stakeholder cooperation and advocacy; policy recommendations
4. Draft curriculum for capacity building
5. Action-Research Plan (section pages 1-6)
6. Publications and design for multi-media strategy

Appendix 1 – Excerpts from proposal National Progress Index

Appendix 2 – List of Advisors School for Wellbeing Studies and Research

Appendix 3 – Dr. Stiglitz in the media

Final report in English

Introduction

The Aims & Objectives, and the Expected Results as presented here, obviously point at a much longer term agenda than can be dealt with in the first 18-months stage of the GNH Movement project facilitated by the present **'research development' grant**. However, reviews of the progress reports submitted during the year 2009, tentatively open a perspective towards continuation and extension of the project under the aegis of the *School for Wellbeing Studies and Research*. The School for Wellbeing is an independent think tank established in August 2009. The three founding partners of 'the School' are the faculty of Political Science at Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand; the Centre for Bhutan Studies, Thimphu, Bhutan; and the Sathirakoses Nagapradipa Foundation (SNF) in Bangkok, Thailand. SNF is the umbrella organization for Suan Nguen Mee Ma publishers, a social enterprise and initiator of the GNH Movement project.

The establishment of the School for Wellbeing is a major tangible result of the GNH Movement project. Below is **the final report GNH Movement project, August 2008 – March 2010**.

The text follows the order of the expected results and it is formulated from the international perspective. This report in English accompanies a full report in Thai language over the same period.

Aims and Objectives as formulated at the start of the project (English version):

- To explore Thai impulses towards social transformation inspired by Gross National Happiness, in the context of contemporary local, national and international (Mekong, ASEAN, Asia, global) trends and social movements
- More specifically to provide a platform for exchanges on Thai responses to the *Global GDP Debate* and related efforts to 'redefine progress'
- To formulate policy development recommendations to stakeholders, and to strengthen 'wellbeing'-driven public policy development prioritizing 'Quality of Life' or 'Social Quality'
- To explore and design a participatory 'action-research' framework that will strengthen concrete initiatives towards change in Thailand in collaboration with likeminded Asian and global partners, by experimentation and reflection on actions undertaken
- To broaden the participatory 'action-research' network with communication and strategic media development
- To draft and build consensus towards a conceptual framework that will support development of synthesis between the diversity of initiatives and research efforts

- To identify areas for capacity building and to develop transformative as well as ICT supported educational tools

Expected results 2008-2009 (TRF + TGLIP) as formulated at the start of the project:

1. **Network** of Thai and international academics
2. Draft **Theoretical framework and Synthesis**
3. Operational model for multi-stakeholder cooperation and **advocacy; policy recommendations**
4. Draft curriculum for **capacity building**
5. **Action-research Plan 2010-2014**
6. Publication (book) and design for **multi-media strategy**

Abstract

The GNH Movement project is a follow-up to the 3rd International Conference on Gross National Happiness (GNH3) held in Nongkhai and Bangkok, Thailand, November 2007. Both the GNH3 conference and the GNH Movement project were realized by Suan Nguen Mee Ma social enterprise under the aegis of the Sathirakoses Nagapradipa Foundation. During the project we worked together with a diversity of partners.

The 18 months' project consisted of

- a series of 12 workshops/forum- meetings/public lectures/dialogues in a variety of formats;
- a collection of academic papers (6 in Thai language and 6 in English);
- international exchanges and training;
- as well as a professional process to guide and digest the planning and implementation.
- The project also provided opportunities for Thai persons to participate in related international activities (in Thailand and abroad) and to network with persons delegated from organizations with common interests.

Much more activities than planned were realized, both because a real *flow* started driving the process, and because additional funding was received later during the project cycle ("NPI Project").

Involvement of local resource persons and participants (ultimately a network of around 300 active participants) was initiated with increased special attention for the distinct roles governments, the business sector and civil society are expected to play in a possible development scenario towards transformation. In particular the GNH Movement project's ties with the business sector will have to be deepened in the future.

Transformation implies fundamental change of the present 'world architecture'; of social structures at local levels; as well as a re-examination of ones "inner culture".

A variety of exchanges between partners in Thailand and Bhutan were realized; as well as networking and training with (young) NGO representatives from the Mekong region. Overseas resource persons from North America and Europe had an important input in the project including analytic content and impulses for innovation in the research-development process, supporting the establishment of the School for Wellbeing Studies and Research.

An important momentum was the comprehensive update provided by means of the 4th International Conference on Gross National Happiness, held in Thimphu, Bhutan, November 2009. Here the *GNH Index*, prepared by the Centre for Bhutan Studies, was formally launched by the Prime Minister of Bhutan. He pointed at the importance of the GNH philosophy as well as the GNH Index for the development of Bhutan's newly born democracy. The coronation of the new King and the adoption of the first Constitution, all in the same year 2008, completed the realization of a 'Great Turning' for Bhutan. Gross National Happiness can be seen as an offering to the world craving for rejuvenation/transformation of its institutions and value-systems. Cooperation with Bhutan constitutes a unique mutual learning opportunity with possible far-reaching implications for shaping 'globalization' – including the rise of an increasing counter-movement driven by the need for 'localization'.

The highlight of the project without doubt was the visit of Nobel Laureate Dr. Joseph Stiglitz which included three public meetings and private consultations. In his speech at the Ministry of Foreign Affairs titled '**Globalizing the GDP Debate**' Dr. Stiglitz gave an overview of the outcome of the Stiglitz-Sen-Fitoussi report commissioned by President Sarkozy of France. In short:

If we have poor measures, what we strive to do, say increase GDP, may actually contribute to a worsening of living standards.

One conclusion of the GNH Movement project process is that replacing standards with new or alternative ones does not make any difference if they do not go together with the introduction of new policies. Any new indicator, standard, index can be only effective if it monitors new policies, whether at the design stage to forecast future implications; at the decision making stage in order to formulate targets; or in the implementation stage to monitor results.

In conclusion our analysis results in the tentative formulation of a "**package**" ordered according to the Four Pillars of GNH and titled **Towards and Economy of Sharing**.

The framework for an Action-Research proposal included in this report selects some of the topics of this package for further research and exploration by means of conceptual papers in order to develop the "package" into well-grounded policy recommendations. Some recommendations are formulated already at the end of the GNH Movement "research-development" project in this report, but continuous interaction between independent researchers, the public, policy makers and practitioners will be needed to initiate a 'critical mass' of genuine transformation.

From this perspective we can see as the major action undertaken in this first stage the establishment of the **School for Wellbeing Studies and Research**: a permanent think tank, action-research network and platform for exchanges and public debate on wellbeing driven public policy development.

Report

1. Network of Thai and international academics/innovative thinkers.

[All titles are omitted]

THAILAND:

Representatives Thailand Research Fund and ThaiHealth / TGLIP

Silaporn Buasai – Deputy Director Thailand Research Fund

Apichai Puntasen – Advisor Thailand Research Fund

Churnrurtai Kanchanachitra – Director TGLIP, Thai Health Foundation

Project Advisors:

Surat Horachaikul – Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

Soraj Hongladarom – Centre for Ethics of Science and Technology,
Chulalongkorn University

Surichai Wung'aeo – Social Research Institute, Chulalongkorn University

Kaemthong Indaratna – Faculty of Economics, Chulalongkorn University

Anuchat Pongsomlee – Contemplative Education Centre, Mahidol University

Rossarin Gray – Institute for Population Studies and Social Research, Mahidol
University (partially)

Pensri Guntasopatr – NECTEC (partially)

Yongyud Wongpiromsant – Mental Health Department (partially)

GNH Movement Team

Sajee Kongsuwan – Project Coordinator

Supot Chunhachoti-ananta – Project Officer

Wallapa van Willenswaard – Managing Director Suan Nguen Mee Ma

Hans van Willenswaard – International Project Officer / Project Director School
for Wellbeing Studies and Research

Thai speakers / resource persons / paper writers / commentators:

Surat Horachaikul – Moderator; Deputy Dean Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University

Jon Ungpakorn – former Senator (NGO sector, media)

Rosana Tositrakul – Senator (government sector)

Prida Tiasuwan – Pranda Group (business sector)

Sulak Sivaraksa – engaged spirituality, independent thinker

Nuttarote Wangwinyoo – Kwanmuang Institute, Chiang Rai
Suttlak Smitasiri – Mahidol University
Somboon Siriprachai – Faculty of Economics, Thammasat University
Chumpol Poolpatarachewin – Faculty of Education, Chulalongkorn University
Thantip Thamrongwarangkul – Sustainable Community Development Foundation, Khon Kaen
Anuchat Pongsomlee – Contemplative Education Centre, Mahidol University

Soraj Hongladarom – Centre for Ethics of Science and Technology, Chulalongkorn University

Wantanee Pantachart – NECTEC
Sunit Shestra – ChangeFusion social enterprise
Sumbat Boon-ngamanong – Mirror Group
Suthep Walailert – Media Reform Commission
Chidpong Kittinaradol – Creative Commons Thailand

Anand Ganjanapan – Chiangmai University
Somkiat Tangkitvanich – TDRI
Apirak Kosayodhin – Advisor to the Prime Minister
Decharat Sukkumnerd – Kasetsart University
Chatchawarn Thongdeelert – Local Wisdom Network
Nitaya Kijtewachakul – Mahasarakham University
Map Ta Put community
Suwanna Langnamsang Lemon Farm company
Wallapa van Willenswaard – Green Market Network

Kasit Piromya – Minister of Foreign Affairs
Surapong Jayanama – SIFA
Ammar Siamwalla – TDRI
Pasuk Phongpaichit – Faculty of Economics, Chulalongkorn University
Varakorn Samakoses – columnist
Suwit Wibulprasert – Thai Health Promotion Foundation

Surichai Wang'eao – CUSRI
Arkhom Termpittayapaisith – NESDB
Noppadon Kannika – ABAC Poll, Assumption University
Sirichai Sakornratanakul – EXIM Bank
Nuttapong Jurawannaphong – ThinkDe social enterprise
Krissada Raungarreat – ThaiHealth

Chaiwat Thirapantu – Bangkok Forum
Amara Pongsapich – Human Rights Commission
Patmawadi Suzuki – Faculty of Economics, Thammasat University
Kittirat-na-Ranong – SASIN Graduate Institute for Business Administration

Pailin Kittisereechai – Kasetsart University

Participation of Thai delegates in international GNH-related activities: and Bhutanese delegates to international activities in Thailand

(* international activities held in Thailand). Participation was partially facilitated from the GNH Movement project; partially from other sources; and partially self-financed.

- [Pre-project: A presentation on the GNH3 conference in Thailand was made at the **Planet Diversity** conference convened by an international partnership led by Vandana Shiva in Bonn, German, May 2008.]

- [Pre-project: Phuntsho Rabten (CBS, Bhutan) and Hans van Willenswaard (Suan Nguen Mee Ma, Thailand) contributed to the international preparatory **Paradiso workshop 'ICT for beyond-GDP societies'** facilitated by the EU in Brussels, June 2008.]
- A diverse Thai delegation participated in the **Fourth International Conference on Gross National Happiness, Thimphu, Bhutan, November 2008** (see separate report).

* Thai delegation participating in the **first TOT training on GNH for the Mekong region**, SASIN, Bangkok, January 2009

* Thai participation in the **second international conference on Buddhist Economics**, Ubon Ratchathani University, April 2009

- **April 19-27 (29) 2009 a study-visit was made to Bhutan** by a Thai multi-stakeholder delegation guided by **Ven. Dhammananda**. This was an opportunity for the GNH Movement team to strengthen Thailand-Bhutan cooperation, including an **audience with Prime Minister Jigmi Y. Thinley** and a meeting with **the Minister of Education**; to consult several representatives of the Royal Government of Bhutan, spiritual leaders, the Centre for Bhutan Studies and UNICEF Bhutan (see separate report), as well as to participate in the celebration of 40 years diplomatic relations between Thailand and Bhutan with keynote speaker **former Minister of Foreign Affairs Tej Bunnag**, Thailand (see separate report)

* International meeting at the occasion of the **MOU signing ceremony** for the **School for Wellbeing Studies and Research** at the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok including representatives from Bhutan, 20 August 2009

* Thai and Bhutanese participation in the diverse **international meetings with Nobel Laureate Joseph Stiglitz**, Chairman of the Commission on Measuring Economic Performance and Social Progress, in Bangkok, August 2009

* Thai participation in international School for Wellbeing meeting with **Helena Norberg-Hodge**, ISEC and Global Eco-villages Network, at the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok

* **Second (community based) TOT training on GNH for the Mekong region** with participation of a Thai delegation, Southern Thailand, October 2009

- **October 2009, Regional UNDP Conference on Deepening and Sustaining Democracy in Asia, Paro, Bhutan**
Thai delegation including **Borwornsak Uwanno**, Secretary-General, King Prajadhipok's Institute (KPI)
- **3rd OECD World Forum, 'Statistics, Knowledge and Policy', Busan, Korea.** Thai delegation including **Apirak Kosaiyadhin, Sirichai, Nuttapong**
- Thai delegation to the **5th International Conference on Gross National Happiness, Brazil** included **Som boon Chumprampree**, Sathirakoses Nagapradipa Foundation

* Bhutanese delegation to the **20 years INEB conference** (International Network of Engaged Buddhists), Chiang Mai organized by Thai INEB team. Initiation of an INEB Buddhist Economics working group.

- **Workshop ‘Educating for GNH’, Thimphu, Bhutan**
Thai delegation included **Sulak Sivaraksa** Sathirakoses Nagapradipa Foundation, **Art-Ong Jumsai Na-Ayudhya** Sathya Sai School, **Prapapat Niyom** Roong Aroon School, **Benjalug Namfa**, representative of the Ministry of Education
- **Global Conversation on Democracy, Sohna, India**
Organized by the Centre for Studies of Developing Societies (CSDS), New Delhi, India. Delegate of the School for Wellbeing Studies and Research was **Hans van Willenswaard** (at the recommendation of R. Sudarshan, Policy Advisor, Legal Reform and Justice, UNDP Regional Centre, Bangkok).

* GNH Movement-related resource persons at the **Prince Mahidol Award Conference 2010, Bangkok** were **Apirak Kasaiyodhin** (National Progress Index initiative, Thailand), **Ron Colman** (NPI Atlantic, Canada) and **Dorji Penjore** (Centre for Bhutan Studies, Bhutan).

* International Thailand-Bhutan exchange with **Dasho Kinley Dorji**, Permanent Secretary, Ministry of Communication and Transport, Bhutan; author of *Within the Realm of Happiness*. **Sioh Sian Pek-Dorji**, Centre for Media Literacy, Bhutan. And **Jigmi Drukpa**, National Artist of Bhutan, at Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Bangkok.

INTERNATIONAL NETWORK:

Paper writers, speakers / resource persons and authors of key documents including books translated into Thai:

Nic Marks, U.K. – (public lecture cancelled due to occupation of the airport) *The (un)Happy Planet Index*. Translation into Thai launched in July 2009. New release still in the pipeline: *National Accounts of Well-being. Bringing real wealth onto the balance sheet*.

Matthieu Ricard, France/Nepal – GNH movement lecture and dialogue; book: *Happiness. A Guide to Developing Life’s Most Important Skill*. Translated into Thai, launched December 2008. **Venerable Matthieu Ricard offered the first copy of the Thai translation to H.R.H. Crown Princess Maha Sirithorn.**

Ron Colman, Canada – *Measuring Progress towards GNH: – From GNH Indicators to GNH National Accounts?* paper, public lecture and TOT development workshop presentations; presentation at Mahidol Award conference.

Dasho Karma Ura, Bhutan – *GNH Index* paper, public lecture at SASIN and TOT development workshop presentation. Speech at the occasion of the MOU ceremony to launch the School for Wellbeing Studies and Research. New paper *A Proposal for GNH Value Education in Schools*.

Roger Torrenti, France – public presentation on *ICT for a Global Sustainable Future* at SASIN, Bangkok, and PARADISO Reference Document on *ICT*

Innovations Suited to 'Beyond-GDP' Societies prepared for the EU (revised version, March 2009).

Laurence Brahm, USA/China – author of *The Anti-Globalization Breakfast Club. Manifesto Towards a Peaceful Revolution*. His book refers extensively to the GNH3 conference and it promotes the idea to replace the Washington Consensus by a Himalayan Consensus. The book was launched at the Foreign Correspondents Club in Bangkok and will be translated into Thai.

Hans van Willenswaard, the Netherlands/Thailand – paper *Critical Holism. A New Development Paradigm Inspired by Gross National Happiness* and a resource person in a diversity of meetings

Jon Hall, Australia/U.K./France – Project Leader **OECD Global Project on Measuring Progress of Societies**, presentation at National Round Table, SASIN, Bangkok.

Nobel Laureate Joseph E. Stiglitz, USA – **Globalizing the GDP Debate**

- Keynote speech Professor Stiglitz at international conference organized by 'The Nation' and Asian News Network (ANN) with **Prime Minister Abhisith Veyajivva**, Thai and international speakers at Plaza Athenee hotel
- Distinguished Person Lecture by Dr. Joseph Stiglitz for UN-ESCAP at the UN Centre moderated by **UN-ESCAP Executive Secretary Dr. Noeleen Heyzer**
- Inauguration by **Minister of Foreign Affairs Kasit Piromya** of the SIFA/ThaiHealth Public Dialogue "**Thailand's Future Beyond the Global Crisis: A Regional Platform Towards the 'Wellbeing Society'?**" with Special Lecture of Nobel Laureate Prof. Joseph Stiglitz on "Globalizing the GDP Debate".

Alejandro Adler, Mexico/USA – intern of Wharton Business School at Suan Nguen Mee Ma and author paper included in the GNH Movement report.

Helena Norberg-Hodge, Sweden/Ladakh/Australia. Author of *Bringing the Food Economy Home*.

Kinley Dorji, author *Within the Realm of Happiness*.

Siok Sian Pek-Dorji, Centre for Media Literacy and Democracy, Bhutan

Thai, Bhutanese and International Advisors of the School for Wellbeing Studies and Research

(Appendix 2)

2. Draft Theoretical framework and Synthesis

2.1. Reflections on science

One of the greatest challenges of this research-development project is the expectation that we will be able, inspired by Gross National Happiness, to draft a theoretical framework and a synthesis of the enormous diversity of present social impulses towards change.

Several papers written for the GNH Movement project as well as related books have explored theoretical dimensions of the paradigm shift towards wellbeing-driven public policy development. In particular the relation between (the evolution of) modern science and Buddhist philosophy has been the subject of various considerations.

Crucial for the GNH Movement team was the opportunity to meet with Alan B. Wallace (USA), author of *Contemplative Science*, at the Contemplative Education Centre, Mahidol University, Bangkok. In his book Alan Wallace compares modern science and contemplative traditions:

“Science has provided multiple conceptual revolutions in our way of viewing reality, but these have had little impact on the cultivation of genuine happiness or virtue. The contemplative traditions of the world have provided multiple experiential revolutions in ways of viewing reality, which have directly altered the hearts, minds, and lives of those who have acquired such contemplative insights and indirectly influenced their host societies. But contemplative inquiry has left humanity in the dark about many truths pertaining to the physical world, and has yielded no advances in technology. In short, these two approaches to understanding appear to be fundamentally complementary, rather than incompatible.”

Amartya Sen, in his book *The Idea of Justice* points at the need to not divide modern science and Eastern philosophy in two separate worlds:

It is not, however, my claim that there is some radical dissonance between ‘Western’ and ‘Eastern’ (or generally, non-Western) thinking on these subjects. There are many differences in reasoning within the West, and within the East, but it would be altogether fanciful to think of a united West confronting ‘quintessentially eastern’ priorities.

He continues:

It is my claim, rather, that similar – or closely linked – ideas of justice, fairness, responsibility, duty, goodness and rightness have been pursued in many different parts of the world, which can expand the reach of arguments that have been considered in Western literature and that the global presence of such reasoning is often overlooked or marginalized in the dominant traditions of contemporary Western discourse.

In our GNH Movement project we have tried, with due caution, to explore both, albeit very tentatively: contemplative and endogenous approaches unlocking unconventional creativity and intuitive thinking; as well as studying the principles of objectivity inherent in scientific attempts to providing evidence by metrics, by measurement, objective data.

Some contemplative approaches include: meditation practice leading to some insight in various phenomena, reported self-reflection, as well dialogue opening up new dimensions of awareness.

In the future contemplative approaches, and metrics as well as the interaction between them – the need to check insight with ‘hard’ evidence at one hand; and guiding the direction of collecting objective evidence by contemplated vision – should be experimented in much more depth than what was achievable within our given limitations.

However we feel that we have explored a new field of studies with growing clarity resulting in some demarcation of pathways to action-research in the future.

In our report and future work we will focus rather on the contemplative, social and global transformation aspects, as the effort to formulate new indicators has largely moved to the National Progress Index (NPI) initiative pursued separately by the Thai Health Foundation. With the exception of the follow-up to the visit of Dr. Joseph Stiglitz where he presented the outcomes of the Stiglitz-Sen-Fitoussi report.

2.2. Exploration of Development Theory:

In addition to papers and presentations that took their starting point at the science of economics, and other disciplines like sociology, we recommend to applying ‘development theory’ as an integration space for further interdisciplinary research.

Development Theory

In Thailand the exploration of Development Theory has been undertaken over the years by the Centre for Social Development Studies founded by Surichai Wung-aeo at the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, and its international offspring the Masters course in International Development Studies (MAIDS). One of the pioneering visiting teachers at MAIDS was Jan Nederveen Pieterse, professor of sociology at University of California, Santa Barbara (formerly Institute of Social Studies, The Hague) and author of *Development Theory. Deconstructions / Reconstructions*.

Within the framework of Development Theory we selected to focus on a lesser known but in our eyes highly appropriate discourse related to the ‘holistic approach’, its strengths and weaknesses. An important principle of holistic investigation is that “the whole is more than the sum of the parts”.

Critical Holism

In the paper ‘*Critical Holism: A New Development Paradigm Inspired by Gross National Happiness*’ written from the GNH Movement Team perspective, an attempt has been made to draw a tentative ‘landscape’ for concept mapping, analysis and synthesis building. From the extensive overview of ‘development schools’ (see also the paper of Surichai Wung-aeo referring to Des Gasper, ISS, The Hague, and hinting at more comparative study to be undertaken) in *Development Theory*, including *alternative development*, the concept most appealing to the GNH movement project was found to be *critical holism*:

“Critical holism is an uncommon synthesis. Criticism and holism refer to different modes of cognition. This makes it a welcome synthesis: without a critical edge, holism easily becomes totalizing, romantic, soggy. Without holism, criticism easily turns flat, sour.”

The concept of critical holism was first discussed in Thailand at the Symposium *Holistic Education and the Sciences. Are holistic approaches un-scientific?* among thinkers Vandana Shiva, Sulak Sivaraksa, Jan Nederveen Pieterse, Surichai Wung'ao, Ramu Manivannan and others at Chulalongkorn University, Bangkok, 3 December 2001. The public debate was organized by Suan Nguen Mee Ma publishers and partners at the occasion of the launching of Vandana Shiva's book *Stolen Harvest*.

In the GNH movement paper the concept of *critical holism* is extended from a bi-polar challenge to synthesizing **factual evidence**-based analysis of 'structural violence' at one side, with spiritual wisdom at the other (based on **inner evidence**, see *contemplative science* conceived by B. Alan Wallace as referred to above); towards a tri-polar model: the concept of *mindful markets* as introduced by David Korten completing the dynamics of a possible synthesis (see: *The Post-Corporate World. Life after Capitalism*). The context of mindful markets refers to **survival evidence**. In the work of David Korten, and a growing number of social innovators, survival means the recognition of inter-dependence. Thus, the best way to survive is by sharing.

From this departure point the GNH-movement project played a role in shaping dialogue exploring a productive, dynamic, synthesis-to-be; taking into account a series of resonating tri-polar concepts. In this context: the holistic, contemplative, approach; confrontation with 'evidence based' objectivity; and engagement with the reality of economic survival.

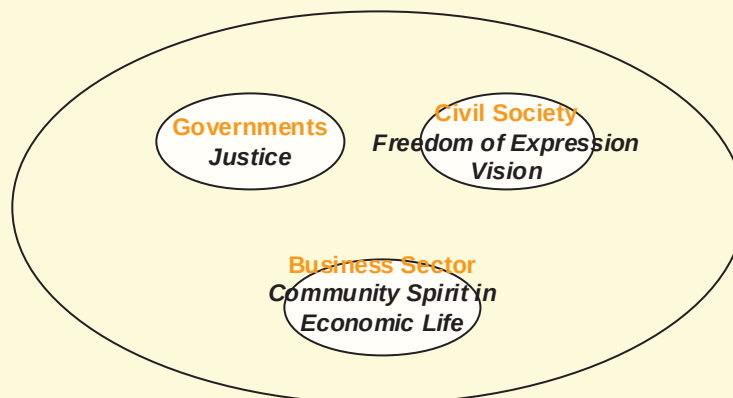
This tri-polar 'Critical holistic' concept, applied from different angels, ultimately lead to the identification of three fundamental stakeholders and actors who determine the direction of world evolution: **governments, civil society and the business sector**. Once engaged in constructive *dialogue* between these stakeholders as equal partners, a fourth commonly shared dimension opens up: tri-sector partnership towards environmental care and genuine progress of humanity.

The world-view underpinning this threefold synthesis has been initially described by Nicanor Perlas, founder of the Centre for Alternative Development Initiatives (CADI), in his book *Shaping Globalization. Civil Society, Cultural Power and Threefolding*. Nicanor Perlas is a candidate in the presidential elections, May 2010, in the Philippines.

The strongest impulse for global transformation, we conclude tentatively, will be tri-sector dialogue and consequent consensus building towards caring for the Earth and Humanity.

Tri-sector Cooperation

- Autonomous but overlapping missions

An important next question is: ***how to shape tri-sector dialogue?***

Nuttarote Wangwinyoo, speaker at the second GNH movement workshop/forum, in his paper *Happiness and Transformative Learning* quotes David Bohm as his great inspirer:

“Thus far we have only begun to explore the possibilities of dialogue in the sense indicated here, but going further along these lines would open up the possibility of transforming not only the relationship between people, but even more, the very nature of consciousness in which these relationships arise.”

This quote of David Bohm maybe should become the key statement underlining the future intentions of the GNH movement project and its institutional successor: the School for Wellbeing Studies and Research.

One of our small-scale experiments to realize tri-sector public dialogue was shaped as a creative *World Café* event at the Museum of Siam in Bangkok, as a follow-up to the earlier held first *National Round Table* on progress of societies.

Gross National Happiness

In fact the departure point of our project was, however, not theoretical reflection and discourse but our direct engagement with the Gross National Happiness philosophy as outlined and further discussed in the first, at Thimphu, Bhutan, 2004, and subsequent international GNH conferences. The Third International Conference on Gross National Happiness was organized in Nong Khai and Bangkok, Thailand, November 2007.

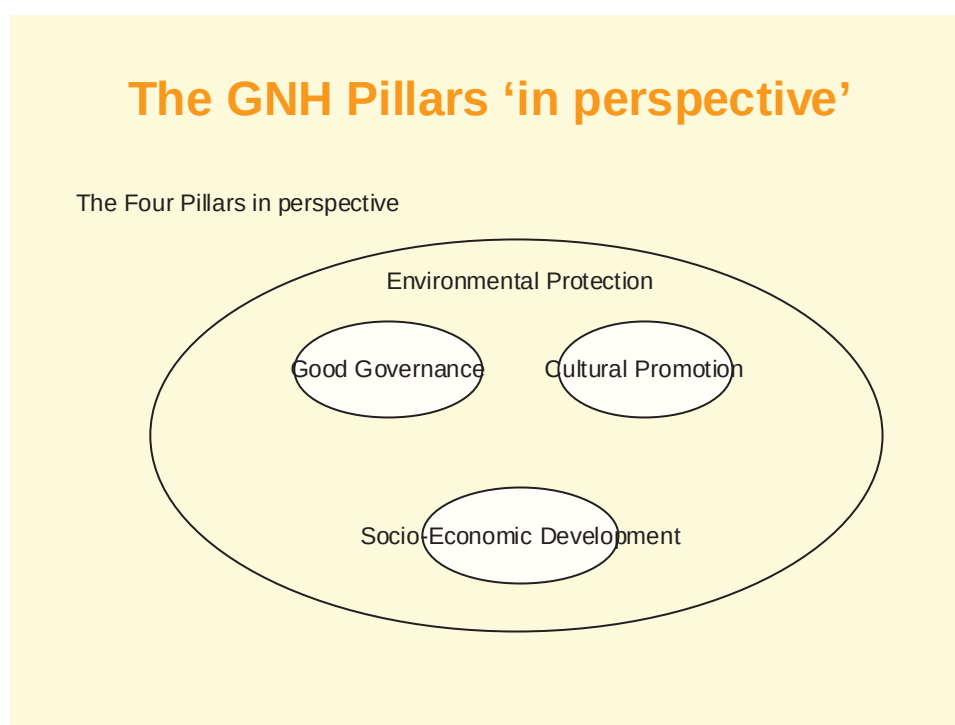
From this primary experience and meetings with our colleagues in Bhutan the intuition strengthened – though pre-conceived from our own cultural-specific perspective – that **the Four Pillars of Gross National**

Happiness resonate directly with the concept of *tri-sector cooperation for sustainable development*.

The Prime Minister of Bhutan, H.E. Jigmi Y. Thinley laid out the GNH-philosophy concept for the first time at the UN Millennium Meeting for Asia and the Pacific, in Seoul, Korea, 1998. Later he confirmed the centrality of the Four Pillars defining Gross National Happiness in his speech to the UN General Assembly, New York, September 2008.

The Four Pillars of GNH are:

1. **Cultural Promotion**
2. **Good Governance**
3. **Equitable Economic Development**
4. **Environmental Protection**

The Four Pillars of GNH ‘in perspective’

Present efforts to implement GNH in Bhutan are primarily government-driven. The understanding of the Thailand based GNH Movement team is that ‘Global GNH’ will not merely copy the Bhutanese approach but contemplates its intrinsic universal principles. And ‘Global GNH’ searches for local, national, regional and global efforts to shaping diverse alternative pathways that address cultural specific as well as universal challenges.

In several papers written for the GNH Movement project and in the report in Thai language due attention has been given to objective evidence pointing at the diverging patterns of economic performance, sustainable development and the wellbeing people actually experience. The fact that public policies all over the world are pulled in these three conflicting directions has been the subject of the Stiglitz-Sen-Fitoussi report. GNH is

a unique attempt to bring these tendencies together and in interactive harmony.

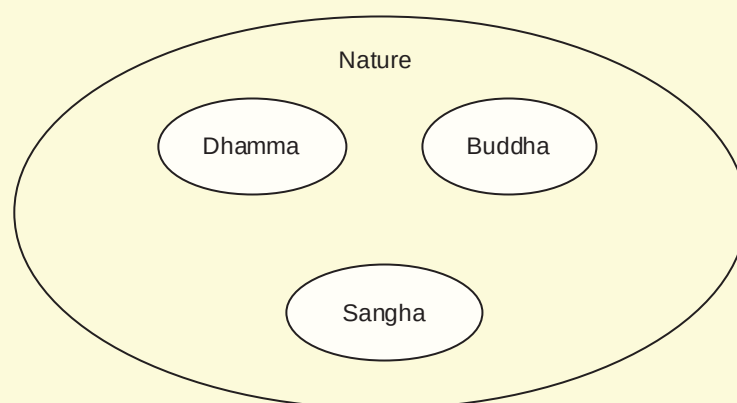
In the course of the project we looked, in addition to questions guided by 'western' evidence, at ways the four pillars of GNH could be understood and given a place, within a contemporary Buddhist perspective.

In order to cast an unusual light on one of the core Buddhist teachings, the fundamentality of the *Triple Gem*, *Three Jewels* or *Tri Rattana*, we drew inspiration from Dr. Ambedkar, drafter of the constitution of independent India. This inspiration gained considerable strength during the conference of the International Network of Engaged Buddhism (INEB) in Chiang Mai, November 2009 where Dharmachari Lokamitra, buddhist teacher from India, played a vital role. Lokamitra was also a speaker at the first and third GNH conferences.

The Three Jewels comprise of: the Buddha, a standing symbol of liberation from suffering; the Dhamma or the Law of Nature; and the Sangha, in its broadest sense the community of all sentient beings and more narrowly interpreted as the order of monks and nuns.

Exploring correlations by intuitive thinking

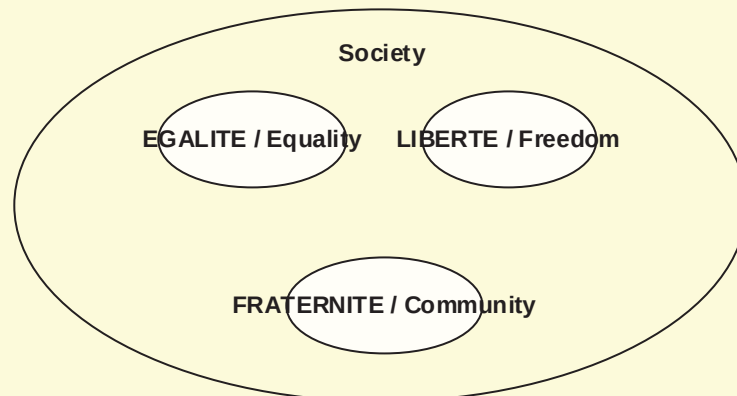
- Buddhist concept of Three Jewels

Dr. Ambedkar discovered a close similarity between the core values of Buddhist philosophy and those of the French Revolution (of course dissociated from its violent emergence).

Transformation in Europe 1789

- The French Revolution

In light of this uncommon cross-cultural comparison between two major cultural resources from 'East' and 'West', we propose to consider the following analysis.

The French Revolution not only brought about a set of values underpinning the dawn of formal democracy (including the Trias Politica or separation of powers promoted by Montesquieu), but over centuries unfolds as a world architecture in which governments, civil society and the business sector are in a position to negotiate with each other the course of events as equal partners ('Trias Ethica' the title of a recent doctoral thesis defended at the University of Leyden, the Netherlands).

These tri-sector negotiations, in principle patterned similar to the much earlier promulgated Triple Gem, more and more evolve towards a process of consensus building. In addition to formal democracy which is primarily rooted in the realm of equality and increasingly tends to be used to pursue individual interests. Tri-sector dialogue and cooperation addresses the ever more prominent and pressing *common interests* of care for nature and care for humanity.

This world view stipulating possible similarities between the values of the Triple Gem of Buddhism and the French Revolution also senses traces of a ~ probable unintentional but remarkable ~ resonance with the Four Pillars of GNH.

Welfare state

In the opening GNH Movement workshop at SASIN, former senator Jon Ungpakorn proposed to introduce the *welfare state* in Thailand. Sulak Sivaraksa questioned the lack of a spiritual dimension in the Scandinavian model of the welfare state, driven by the secular state. Rosanna Tositrakul emphasized the need to include in policy development the quality of motherly care, rather than masculine competition for empire. Khun Prida

argued that *vision* for a future scenario should be generated by the NGO sector. Governments and the business sector are too absorbed by short-term targets.

Wellbeing Society

The first workshop-dialogue and our proposed uncommon view on the core teachings of Buddhism may inspire an impulse of *engaged spirituality* bringing about a paradigm shift and social movement towards **the threefold well-being society**.

The vision of an interactive but harmonious *threefold well-being society* is far away from modern out-of-balance reality in Thailand (and globally). Thai society and much of the region are to a high extent based on patronage, opportunism and a social structure characterized by inherent inequity. However, it is our assumption that the *threefold well-being society* is a powerful concept that could ultimately guide change of societies in Asia. As argued above, the characteristics of the wellbeing society not only resonate with the Four Pillars of GNH (a truly contemporary Asian perspective), but at an even deeper level – in a 'socially engaged' interpretation as a world-view providing shape to social structure – it may resonate with the Three Jewels of Buddhism, in Thai the **Phra Rattana Tri**.

The well-being society as an (Asian) alternative to the welfare state?

Compared with the *welfare state model* the wellbeing society would imply a paradigm shift from: economically enabled state action guaranteeing the welfare of country nationals, to: a common multi-stakeholder effort in which civil society is the leading visionary partner towards creating public well-being constituted among *three equal partners*: **governments, business sector and civil society**. Ecological zones, cultural regions, (mindful) markets would be as relevant for policy development as governmental boundaries and multiple structures determined by the nation-state.

Would the wellbeing society provide less security for vulnerable citizens than the welfare state?

A well-being society: its social safety-net

The intention to provide a **social safety net** of increased strength should not only be constituted by the state but with equal contribution of 1. the extended family system, 2. revitalized community life, 3. the Buddhist Sangha (and its equivalents in other religions). The Sangha is the traditional recipient of *dana* ('philanthropy') and offers temporarily or permanent shelter to persons challenged by social pressure and those nurturing missions beyond survival in the mainstream, 4. provisions resulting from negotiations between business-, labour- and consumers-organizations.

The role of the state would focus on a rights-based facilitation of shaping the common safety-net and fair coordination of equal forces including its own. The nation-state should not be the sole or dominant actor as in the case of the welfare state.

However this shift in public policy development should not result or be driven by an attempt to minimize costs for the state. The role of the state to facilitate a tri-sector wellbeing society would imply an active role of the state in strengthening an independent civil society characterized by diversity and freedom of expression, self-organization.

The wellbeing society should not be financed by GDP- surplus growth but by fundamental wealth distribution and a shift from public and private property to common property.

Ultimately, our thesis is that the threefold well-being society *Sangkom Yu Yen Pen Suk Phra Rattana Tri* or the vision of a *threefold wellbeing society* effectively addresses the core causes of the present crisis in Thailand; and the global crisis. This – according to our thesis – will be ultimately understood and confirmed by means of a process of consensus building.

Although globalization dominated by ‘western’ civilizations may suggest so, Asia, Thailand, does not necessarily follow the same stages of human evolution – including the *welfare state* enabled by exceptional economic growth – as did Western Europe.

Thailand, once self-confidence is restored and social divisions are transformed into healthy debate and fair negotiations, while seriously practicing Human Rights, is a promising candidate for **a pioneering international role** in close cooperation with Bhutan, and in the context of the Mekong region as well as ASEAN–SAARC cooperation, **in bringing about a major social innovation movement towards increased civil wellbeing and public happiness.**

This leaves open an answer, at a deeper level, to the questions: What is happiness? What is well-being?

2.3. What is happiness?

In the GNH- movement paper '*Critical Holism': A New Development Paradigm Inspired by Gross National Happiness* a tentative overview of different understandings of happiness has been laid out, mainly based on Matthieu Ricard's book *Happiness. A Guide to Developing Life's Most Important Skills*.

Realization of *the well-being society* would require in the first place a strong foundation of traditional and contemporary *contentment* brought about by genuine realization of sufficiency.

The importance of *contentment* as a dimension of happiness typical for Thai (traditional) culture has been emphasized by researchers like Rossarin Gray, Centre of Population Studies, Mahidol University, and others. Also Bhutan's treasure of collective happiness has been described as contentment

A vital question for further research is: *the GNH Index launched November 2008 is based on determination of the so-called **sufficiency level** in all 9 GNH Index domains and 72 sub-domains. How is this related to happiness and contentment?*

The GNH Index is determined by the extent to which happiness falls below the sufficiency level.

At this stage the sufficiency level is unilaterally determined by the researchers. In the future this important approach to indexing well-being could evolve into a more participatory process in which the respondents determine the sufficiency level themselves by inter-consultation and small-scale as well as national consensus building. Grass-root experiments in this direction have resulted in participatory village-level development plans.

Happiness beyond contentment

Apichai Puntasen in his paper gives a revealing overview of the degradation of the notion of happiness over centuries under the influence of a tightening economic world view, resulting in the concept of utility, pivotal in modernization. To wind back this historic development and re-claim common happiness would be a gigantic – but much needed – operation.

In summary: a first step towards *genuine happiness* could be from satisfaction (and utility) to contentment.

However, genuine happiness may go beyond contentment.

A further step would include an additional dimension: **from contentment to altruism** (see: Matthieu Ricard). This ultimately would imply spiritual realization of the meaning of life and its step-by-step fulfillment.

Multi-dimensional nature of happiness

Satisfaction, utility	Fulfillment of needs/greed by external factors
Contentment	Inner happiness, being at peace with any external circumstances
Altruism	Active happiness, transformative happiness, benefiting others, changing conditions for the common good

Hierarchy of happiness?

The papers of Suttilak Smitasiri and Nuttarote Wangwinyoo refer to various versions of a hierarchy of needs and a related hierarchy of happiness.

The Maslow doctrine on hierarchy of needs, at least its common understanding (which may be different from Maslow's intentions) may have to be reviewed. Starting from a western example, the experiences of Victor Frankl as a concentration camp prisoner, later leading him to his 'existential therapy'-approach as described in *Man's Search for Meaning*, may cast a different light on the perception that self-realization is the final

'icing on the cake' preceded by lower motivations towards survival, and the fulfillment of the basic needs.

There may be reasons to explore whether the pyramid could be turned upside down, also in less extreme situations, and whether anticipating happiness could be understood as the spark of meaning that leads to overcoming suffering even in situations where basic needs are not met and basic rights violated. Happiness inciting the vision, the imagination, that **'another world is possible'**. Happiness as the driving force to realize that vision.

Happiness unlocked by art

The diversity of religious experiences and the conceptualization of happiness in religious and secular art should be included in further research into this direction.

An interesting, rather poetic publication on happiness was released recently in Bhutan by Kinley Dorji, former Editor of *Kuensel* daily newspaper, and presently Secretary General of the Ministry of Communication and Transport of Bhutan. His book *Within the Realm of Happiness* evokes an authentic image of Gross National Happiness based on daily experiences from an intriguing diversity of angels. Kinley Dorji subtly interweaves auto-biographic stories, and documentary information into a sequence leading to the understanding of the multi-dimensional nature of happiness. The book has been translated into Thai by Suan Nguen Mee Ma publishers and was launched in a meeting with stage-reading of excerpts from the book. Folk music of Bhutan's national artist Jigmi Drukpa completed the setting. The event took place at the Faculty of Arts, Chulalongkorn University and marked the closure of the first stage of the GNH Movement project.

2.4. Historic context August 2008-March 2010:

Introduction

The opening of the GNH Movement project with the first Workshop/Forum at SASIN Graduate Institute of Business Administration titled *Today's Crisis. Hidden Opportunities for Change?* strikingly coincided with the **occupation of Government House in Bangkok 26 August 2008**: symbol of the search for a new political constellation in Thailand. The title of the first workshop may have sounded exaggerated at the time but in addition in September 2008 a global financial crisis became a historic fact with the **Fall of Wall Street**.

Joseph E. Stiglitz, Nobel Prize winning former Chief Economist of the World Bank said:

"The fall of Wall Street is for market fundamentalism what the fall of the Berlin Wall was for communism"

And H.E. Jigmi Y. Thinley, Prime Minister of Bhutan stated at the **63rd Session of the General Assembly of the United Nations, 26 September 2008** (the same period):

“Is the GDP led growth that has served as our measure of progress, good enough for the future? What are the foundations of our civilization and the values that guide us?”

The closure of the GNH Movement project's first phase coincided more or less with the global conference on climate change in Copenhagen; and the World Economic Forum (WEF) in Davos, January 2010. The Copenhagen conference demonstrated that the world powers are not able yet to achieve consensus. In Davos President Sarkozy presented the findings of the Stiglitz-Sen-Fitoussi report. Although this did not bring about an immediate paradigm shift the presentation may have marked a turning point in global development, including the business sector.

The offer of Prime Minister Abhisit Veyajivva (to be confirmed) to host the WEF Asia-Pacific regional meeting in Thailand in 2011 shows Thailand's optimism and willingness to co-shape a platform for dialogue.

Hopefully the offer of Thailand will be substantiated and that a subsequent experiment in tri-sector stakeholder dialogue can be proposed.

Buddhist Economics

The above outlining of a possible *threefold wellbeing society* was presented during the *Buddhist Economics conference in Ubon Ratchathani*. It was the starting point for a first experiment in workshop interaction on the thesis. In addition to much more mature insights in Buddhist Economics the presented conceptual framework could contribute to building a contemporary body of knowledge on Buddhist Economics-for-the-future.

Later during the International Network of Engaged Buddhists (INEB) conference in Chiang Mai a start was made for an international Buddhist Economics exchange platform. The aim is to gradually bring together a cross-cultural diversity of practices and experiences to complement academic networks active in this area.

2.5. Evidence-based decision making

An initial but sound foundation towards the skills associated with gathering evidence with integrity was laid by means of the Training Of Trainers (TOT) development workshop for the Mekong region network, moderated by Dr. Ronald Colman and Dasho Karma Ura, 27-30 January 2009.

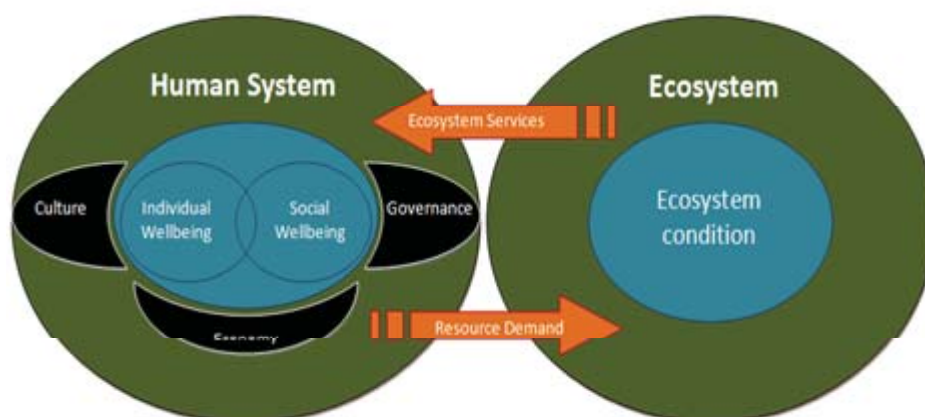
A crucial point extensively clarified by Ron Colman is the importance of a distinction to be made between *indicators* and *accounting methods*. GDP, according to Colman, is not an indicator, although it is widely used as such. GDP should be urgently replaced by a new approach to *national accounting* as the focus for decision making.

The New Economics Foundation (nef) in the U.K. is working along the same lines. NEF recently released its new report *National Accounts of Well-being. Bringing real wealth onto the balance sheet*.

Training towards **evidence-based policy development** has been undertaken by the OECD Global Project on Measuring Progress of Societies. These international workshops also served as a platform for exchanges to formulate a conceptual framework to facilitate public policy development focusing on genuine progress.

Jon Hall, at that time the Coordinator of the OECD Global Project on Measuring Progress of Societies, presented the result of these exchanges to the first **National Round Table on Measuring Progress of Societies in Thailand**, July 2009.

The Global Project Framework

Remarkably the framework Jon Hall presented shows nearly total similarity with the ideas developed in the GNH Movement project.

The tentative Global Project framework brings to the light the challenge of a measurable trade-off between the Human System and the Eco-system. This trade-off should be expressed in monetary value to produce a 'sustainability balance sheet'. In addition, the conceptual framework depicts that individual wellbeing and social wellbeing are not exactly the same (social wellbeing ~ the whole ~ is more than the sum of individual wellbeings) and have to be developed in interactive harmony, guided by overcoming multiple ethical dilemma's. The state of wellbeing is conditioned by Culture, Governance and Economy (congruent with the tri-sector model). In the terminology used earlier in this report this points at the distinctive roles of respectively: civil society, governments and the business sector as the main stakeholders responsible for genuine progress.

The framework could provide a foundation for discussions on designing national wellbeing accounts.

A **Wikiprogress** has been launched by the OECD in line with the advice of the Paradiso workshop *ICT innovations for beyond GDP Societies* in Brussels.

The growing tension between the Human System and the Ecosystem was explored in the GNH Movement forum ***Bridging the Urban-Rural Divide***.

Property

One of the core issues of the forum on Bridging the Urban-Rural Divide was the perceived need to *re-thinking property*. Property, it was made clear, is far from a one-dimensional concept. In the first place it is sensitive to culturally specific contexts. And in general, property is laid out over three distinct (competing) spheres of power:

Private property	Based on individual rights; in US the corporation is considered an individual
Public property	Fairness depends on the organization of the nation-state (genuine democracy; military regime; corruption etc.)
Common property	Based on quality of responsible community organization, economy of sharing (genuine consensus; threatened by 'freeloaders', privileges of families, aristocracy, external factors of exploitation etc.)

Restructuring society along the lines of more wellbeing-focused public policy would imply re-arranging property towards a more equal sharing among private (now the dominating factor), public (often lacking transparency) and common (pushed back to the margins of society) property.

It may be clear that the fruits of common property are not in the picture of GDP. And that the damage done to common property by public and private institutions also entirely escapes from GDP calculations.

2.6. The Global GDP Debate

The relation between alternative (for example GNH) and mainstream approaches (GDP) to measuring economic performance and progress of societies will have to be analyzed and discussed in order to clarify common ground as well as differences.

Ron Colman in his paper *Measuring Progress towards GNH: - From GNH Indicators to GNH National Accounts?*:

Whenever I see new measurement systems begin from the premise that our conventional economic statistics are not enough and that we have to "add" a raft of new social and environmental measures, I begin to worry and hear alarm bells ring. This "add-on" mindset fundamentally accepts the validity of the conventional economic measures, but pats itself on the back for being broad-minded enough to add a bunch of social and environmental statistics *on the side*—**always**, mind you, on the side. Rarely are the new statistics allowed to **challenge** the messages being sent by the conventional measures and through the existing economic paradigm.

And so we come back to the main highway / side street metaphor at the start of this paper. Indeed, I would go so far as to say that confining our measurement work to *indicators* alone without challenging the dominant GDP-based *accounting system* carries the danger of appearing to adopt something new and innovative while business as usual continues unabated. GNH is not an exotic distraction, diversion, or cultural phenomenon. It is—in the words of His Majesty the Fourth King—“**more important than**” Gross National Product. Perhaps we need to go right back to that original pronouncement in 1972 and study every word carefully so that “more important than” becomes our operative mandate. Until GNH actually becomes **more important than** GDP, we are not there yet. And until that happens, every new and alternative measure must constitute, not an “add-on”, but a running *critique* of our flawed existing measures that demonstrates and highlights their defects and failings.

The above opinion of Ronald Colman, whether we agree with it or not, confirms that the GNH Movement project can be seen as a, small-scale, critical catalyst towards a **Global GDP DEBATE**.

Thailand can play an important role in co-facilitating this global debate from the Asian perspective.

Joseph E. Stiglitz plays a crucial role in this debate. Excerpts from his speech **Globalizing the GDP Debate** at the Ministry of Foreign Affairs of Thailand, organized by the GNH Movement project and the at that time freshly established School for Wellbeing Studies and Research:

If we have poor measures, what we strive to do (say, increase GDP) may actually contribute to a worsening of living standards. We may also be confronted with false choices, seeing trade-offs between output and environmental protection that don't exist. By contrast, a better measure of economic performance might show that steps taken to improve the environment are good for the economy.

Mistakes of using GDP growth rate

The primary objective of building an indicator for economic growth named Gross Domestic Product (GDP) was to improve the system of measuring market activities using clearer statistical information, for example domestic production. It is definitely not intended to measure social welfare. Nevertheless all countries give more and more weight to the use of statistics for measurement of market activities instead of emphasizing the nation's happiness.

People increasingly question GDP as it only gives an average picture, but never tells what is really happening in the society and with people. For instance, before the crisis, GDP growth rates of the US were very high because GDP looks only at the average income. An average goes up with only a few people doing very well, such as Bill Gates and other wealthy people. So, when a few bankers get much richer, average income can go up, even as most individuals' incomes are declining. GDP does not take into account median income of the “typical” person, whose income lies in the middle of the distribution of all incomes. What we can see is an increase in inequality between average income and the median income. Therefore, GDP per capita statistics does not reflect the quality of life of most citizens. This happens in most countries around the world.

Governments must gather relevant data on the wellbeing of its citizens and create national dialogues. As well as provide an international platform for debate on indicators that effectively address the individual's sense of wellbeing and the wellbeing in respective societies.

We have to strive for sustainability in our development not only in terms of the environment, but also in other aspects – social, economic, and political. This is wide-ranging and complex. So how can we measure that? According to present forecasts, consumption in Europe and America is not sustainable, yet other countries are trying to follow suit. The Earth will not be able to cope with our present consumption rate. We are trying to signal that current consumption patterns are not sustainable, and there are alternatives.

The work of our commission has, not surprisingly, struck a global chord. Even before we convened, Bhutan was creating a measure of GNH, or gross national happiness. And Thailand was working on Sufficiency Economy, with related indicators.

We have to remind ourselves and re-think what wellbeing is, how to measure it, and what a good index is. GDP measures economic activities which are only means to our goals. GDP growth is not an end in itself. Civil society should play a leading role in debating what is important in our society and what we really want.

Overcoming Inequity: the Urban-rural Divide

Inequity was most directly addressed in the earlier mentioned forum *Bridging the Urban-Rural Divide* with, among others, Anand Ganjanapan, Somkiat Tangkitvanich, Apirak Kosayodhin, Decharat Sukkumnerd. Not so much directly in terms of inequity of income (GDP measures average income and thus completely ignores inequity) but within the perspective of the contrasts between urban and rural development.

In the forum a delegation of the Map Ta Put community was invited to present their views.

GNH and the Map Ta Put case in Thailand

During the GNH3 conference, November 2007, **Takayoshi Kusago** (a resource person sponsored by the Japan Foundation) confronted the audience with the story of Minamata Bay in Japan. He made his provoking presentation during the panel-discussion *Are Alternative Indexes Turning the World Upside Down?* In Minamata, chemical industry polluted the environment to a degree that it evidently caused miscarriages and a significant percentage of deformed babies. Kusago described how after many years, finally a social movement took off, guided by a few heroic pioneers, facing and tackling the problem. Not only were restrictions enforced on industry applying indicators tracing pollution and monitoring public health, a vision for a **'Green Minamata City'** was gradually pursued and indeed achieved.

"This is Gross National Happiness in practice" Kusago stated.

"We can no longer focus on environmental conservation alone, like in Bhutan where nature has been protected over decades, we will have to reclaim nature and health from a situation of a fundamentally disturbed balance".

Kusago's presentation at the GNH3 conference led to exchanges between the

people of **Map Ta Put**, Rayong, a coastal region heavily under pressure of industrialization in Thailand, and Minamata City. The exchanges were sponsored by the Japan Foundation.

The National Health Assembly and its predecessors in Thailand had promoted intensive research on public health in the Map Ta Put region earlier. The National Health Assembly was one of the core partners of the GNH3 conference in 2007. Thanks to the ongoing efforts of Decharat Sukkumnerd and his colleagues the findings on obvious health hazards were finally translated ~ and new indicators introduced ~ into a legal instrument: the **Health Impact Assessment (HIA)**.

Later the GNH Movement invited the Map Ta Put community to its forum *Bridging the Urban-Rural Divide*. The community representatives made a moving but well reasoned presentation of how industrialization had invaded their lives.

In the same period the Map Ta Put community won a groundbreaking court case which accepted the HIA as legally binding. This milestone in jurisdiction caused the closure of an important part of the Map Ta Put industrial projects.

As a result a **four-party commission** was formed, under chairmanship of former Prime Minister Anand Panyarachun, in order to find a way forward within the new legal context. The four parties include the three stakeholder categories as analyzed to being essential earlier in this report: business, government and NGO; plus academics as a fourth independent party. It is still the aim of the commission to make progress by consensus, though the conflicting interests appear more and more difficult to bridge.

International investors, in particular Japanese industrialists complained publicly about new legally binding restrictions and threatened to move their investments to other parts of the world.

-

Earlier, during the first GNH Movement workshop *Today's Crisis. Hidden Opportunities for Change?* a participant remarked during the dialogue, pointing at the video on Map Ta Put and on the Minamata case: "I am afraid the Japanese industrialists may have moved their factories to Thailand, after they were removed from Minamata Bay."

Should industry keep shifting to lawless places or should we by common effort create a new development paradigm for the 21st century? Can we co-create a global wellbeing society?

The reason that the Health Impact Assessment (HIA) became an effective instrument for change is that it was provided a legal basis. As an indicator or index only it would not have had more impact than the many inactive indicators and indexes that have been shelved in government institutes and research agencies.

2.7. Transformative learning and the 'knowledge based economy'

In order to oversee the **Global GDP Debate** completely, another possible paradigm change will have to be researched parallel to the change of focus from the – in the Thai context virtually utopian – model of the Western European welfare state to an emerging Asian vision of a well-being society.

Substantive investments are currently recommended to be made in order to move Thailand from a “cheap-labour, cheap-natural resources” economy towards a **knowledge based economy**. Although this sounds as an innovative idea, it rather is based on the prevailing development paradigm, as it moulds knowledge towards ambitions for pre-dominantly GDP-guided economic growth. Claims that Thailand should become a **wisdom based society** instead, remain most likely hollow as long as we do not create together in the first place a **learning society**.

In the initial workshop Prida Tiasuwan, representing the business sector, referred to the concept of the *learning organization* introduced by Peter Senge in his book *The Fifth Discipline*. Is it possible to apply the principles of a learning organization to (Thai) society as a whole?

In his keynote speech at the Third International Conference on Gross National Happiness (GNH3) Sheldon Shaeffer referred to the Jacques Delors Report prepared for UNESCO in 1996. It provides **until today the foundation for educational policies worldwide**: a. learning to know b. learning to do c. learning to live together, and d. learning to be. Sheldon Shaeffer made the historic remark that in the present age what should be added is a new dimension of policy development on education: **learning to transform**.

The concept of *transformative learning* has been excellently described, from many years experience as a trainer, by Nuttarote Wangwinyoo in his paper *Happiness and Transformative Learning*. His approach is being an important dimension of a capacity building programme of the future.

In his paper Nuttarote recommends further research in this area.

If we want to shape a tri-sector dialogue towards future consensus the concept of transformative learning should be extensively explored. Not only at individual and small group levels, but as an element of shaping structural change, shaping a new world architecture. In this light we repeat here David Bohm as quoted by Nuttarote Wangwinyoo:

“Thus far we have only begun to explore the possibilities of dialogue in the sense indicated here, but going further along these lines would open up the possibility of transforming not only the relationship between people, but even more, the very nature of consciousness in which these relationships arise.”

Curriculum Development

In Bhutan education reform towards **Value Education** has been proposed by Dasho Karma Ura, President of the Centre for Bhutan Studies, to the Ministry of Education of Bhutan. Karma Ura's paper *A Proposal for GNH Value Education in Schools*, later published as a booklet, formulates diverse guidelines for education reform and the introduction of Gross National Happiness in the national curriculum. The guidelines are based on the 9 research domains constituting the GNH Index and consequent sets of values related to each of the domains.

With the help of UNICEF Bhutan, and conceived as well as organized by Ronald Colman as a GPI Atlantic consultant to the Ministry of Education, a Workshop *Educating for Gross National Happiness* was held in Bhutan in November 2009. Experts on ‘alternative education’ from all over the world

(and including Thailand) came together to exchange ideas and experiences that could inspire and practically guide education reform in Bhutan.

Standing the workshop the Prime Minister of Bhutan and the Minister of Education decided that at short notice a professional training programme would be organized, in a first round for all school Principals, and later for all teachers in Bhutan (!), to develop a common vision on how Gross National Happiness could be placed at the heart of the education system of Bhutan.

Earlier the School for Wellbeing Studies and Research had been formed. Its **Summer Course in August 2010** will be a first effort to contribute to curriculum development at the experiential academic level by experiment (see Summer Course brochure *Happiness for Global Transformation. Towards An Economy of Sharing*).

2.8. The role of the media and ICT in transformative education and participation in public policy development

Dr. Soraj Hongladarom triggered a lively discussion between representatives of the (alternative) media and the ICT-world. How participation of civil society in the *Global GDP Debate* and consensus building towards guiding and measuring genuine progress could be shaped with the help of the advances of modern technology?

The dialogue ultimately addressed fundamental questions about **intellectual property** which resonate with the dialogue during the forum on *Bridging the Urban-Rural Divide*: the diverging legal principles of public, private and community property.

The OECD Global Project on Measuring Progress of Societies organized, together with the International Institute for Information Design (IIID) an international conference where best practices of ICT-supported public participation were demonstrated and case studies exchanged.

The OECD launched its **Wikiprogress** interactive website (following suggestions from the Paradiso *ICT Innovations for 'Beyond GDP' societies* workshop held in Brussels).

One of the research tracks proposed in the Action-Research Framework for a possible second phase of the GNH Movement project focuses on further conceptualization and experimentation in this field of ICT and media innovation.

2.9. Synthesis

In the chart below we try to provide a framework of understanding multi-dimensional happiness and the over-arching meaning of wellbeing, addressing *collective happiness*:

Wellbeing	Satisfaction; utility
	Contentment
	Altruism, Happiness for transformation

Our tentative Synthesis is the result of exploratory dialogue and analysis from a point of view identified as: *critical holism*.

In the first place we propose that we accept happiness as a multi-dimensional phenomenon, without any pre-judgment about the different aspects of happiness. The good or bad quality of 'satisfaction' is not determined alone by its process, but rather whether it is 'need' (and what kind of need) or 'greed' (and how forceful) that is asking to be satisfied.

We propose that **wellbeing** will be articulated as the concept bringing together satisfaction, utility; contentment; and altruism or transformative happiness. In representing the whole rather than the sum total, wellbeing adds significant value as a collective phenomenon. Thus it counters the wide-spread resistance among academics to recognizing *collective happiness*. Recognition of the reality of collective happiness is essential for understanding Gross National Happiness.

We need to master the 'art' of *consumption efficiency* (Apichai Puntasen) in order to achieve a contemporary level of contentment or sufficiency.

Determination of *sufficiency levels* at all domains of life should become more and more a personal, community as well as a public participatory process. This process should result in participatory determined indicators for the forecasting, targeting and monitoring of public policy development.

The aspect of utility has been increasingly overemphasized during western dominated human evolution, while contentment has been pushed back by purpose as something backward. Humanity still has to wake up fully to the meaning of altruism, **happiness for transformation**.

For innovative and visionary public policy development to succeed ~ including giving shape to the economic architecture of the future ~ placing *altruism*, as well as contemporary *contentment* rather than utility at the centre of movements and strategies, is seen as a fundamental pre-requisite.

Genuine progress of Thai society could imply a shift of efforts from introducing the 'welfare state' financed by GDP-growth, towards a genuine Thai concept of the 'wellbeing society' based on sustainable development, re-claiming common property and consensus building.

The purpose of this recommended shift is to enable emergence of a 'dynamic balance'* in support of sustainable development between the **three basic stakeholder-sectors** of society:

1. governments and inter-governmental bodies 2. the business sector (including investors, management and labour) and 3. civil society (including 'people's organisations', NGO's, religious organizations and increasingly the education sector).

This implies **strengthening civil society** towards becoming an equal partner of the dominating government and business sectors.

For a proper understanding of this potential opportunity to incite fundamental changes in society, deeper reflection is needed on the various dimensions of ownership or property. The three 'competing' principles of property being: **public property, private property** and **common property**.

In our analysis we identify **transformative education** as the core social process able to result in strengthening civil society as an equal partner in consensus building towards sustainable development.

Transformative education should not be understood as a small niche at the margin of the education system, as at present may be the case, ultimately it harbours the promise to become the factor that will gradually **move the education sector from the sphere of 'public ownership' to 'common ownership'** and thus strengthening the weight of civil society significantly.

In addition, changes towards sustainable development will not only include a growing influence of 'ethics' in the business sector, it will also imply equal '**power sharing**' with the democratic nation-state and a civil society once it comes to full fruition.

Therefore we propose, based on the process of dialogue engendered by the GNH Movement project, to identifying the economy of the future as an **Economy of Sharing**.

An Economy of Sharing will reach beyond the concept of the welfare state to the wellbeing society. And beyond the 'knowledge based economy' towards a 'learning society'.

From these perspectives **the *threefold wellbeing society* (Sangkrom Yu Yen Pen Suk Phra Rattana Tri) is a society capable of learning to transform.**

*) A 'dynamic balance' implies *innovation* induced by interaction between the guardians of justice, truth and equality (democratic governance, scientific discipline) at one side and the celebration of freedom and uniqueness by civil society at the other side. Critical interaction may then result in a 'middle path' inducing community spirit, solidarity, in the economic sector.

In Buddhist terms: Right Livelihood, one of the steps in the Eightfold Path.

2.10. Development scenarios

Transformation towards what? From our perspective of practitioners or social entrepreneurs, we have been asking throughout the project what would be the practical guidelines resulting from the dialogues, papers and public presentations we organized. In the below table we have ordered along the lines of the Four Pillars of GNH some of the major conceptual and practical issues. In a next step we filtered the clusters a little bit more. What emerges is not at all yet a ready-made scenario. However the contours of a 'manuscript', a pathway towards an economy of sharing starts lighting up. Enough for the new-born School for Wellbeing Studies and Research to ready itself for a next stage of combined action and research, moved by the initial experiences generated by the GNH Movement project.

Towards an Economy of Sharing

Four Pillars of GNH	Topics explored
1. Cultural Promotion	- Reflections on science – contemplative science to counterbalance one-sided conventional science - “Critical holism” - Multi-dimensional nature of happiness; towards transformative happiness - Buddhist philosophy and western impulses towards re-thinking 'global architecture' - Dematerializing human needs - Transformative education; Value Education; <i>Educating for GNH</i> (Education reform) - establishment of School for Wellbeing Studies and Research (independent think tank; research network; cross-cultural learning platform) - Converging development concepts and value systems (Development Theory) - Re-thinking property rights - Strengthening civil society (as equal negotiation-partner of governments and business sector); to be the guardian of cultural integrity and cultural diversity - Extended family and religious organizations co-providing social safety net

2. Good Governance	- Democracy (alone is not enough) - Multi-stakeholder dialogue (tri-sector development) - Consensus building leadership - Welfare state – wellbeing society; fiscal architecture; state rights-based co-provider and facilitator of social safety net - Indicators to predict impact of scenario's (implications of choices to make); decision making laboratoria; simulation games - Legal foundation needed for effective indicators (example: Health Impact Assessment) - National Wellbeing Accounts - Re-thinking (public, private and common) property rights - ICT and social networking to support participatory public policy development
3. Equitable Economic Development	- Globalizing the GDP Debate ; pilot studies with alternative indicators (Thailand? Bhutan?) - Bringing the Food Economy Home - Consumption efficiency - Buddhist Economics - Wealth distribution to finance the wellbeing society - Negotiating social safety net between business-labour-consumers organizations as co-providers - Bridging the Urban-Rural Divide (example: Green Market Network) - Proposed Job Creation in the area of genuine progress promotion and assessment - Re-arranging public – private – common property
4. Environmental Protection	- Organic agriculture movement (including bio-diversity and local wisdom) - Community forestry and landscaping ('payment for ecosystem services') - Rehabilitation programmes to restore disturbed environment - 'Green' urban life-style - Re-thinking CO2 off-setting - Caring for Nature needed to become our central common interest

Contours for an *Economy of Sharing* scenario

Cultural Promotion	• Critical Holism and Contemplative Science • Transformative Education • Strengthening Civil Society and cultural diversity dialogue on happiness
Good Governance	• Tri-sector Development: consensus building among three equal partners • Welfare State > Wellbeing Society • National Wellbeing Accounts
Equitable Economic Development	• Globalizing the GDP Debate • Re-arranging public – private – common property • Bridging the Urban-Rural Divide > Green Market Network
Environmental Protection	• Consensus building towards care for Nature • Organic Agriculture movement: food sharing • Bio-diversity, local wisdom and eco-system services

3. Operational model for multi-stakeholder cooperation and **advocacy; policy recommendations**

Tentative recommendations (for further research and policy development); and provisional agenda for advocacy:

1. Further exploratory research should lead to a longer term action-research programme. This independent, multi-stakeholder driven, research should be supported by a process of *institution building towards a permanent independent think tank* in Thailand, similar to the New Economics Foundation (nef) and its Centre for Well-being in England.
2. The establishment of a **School for Wellbeing Studies & Research** at the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, has been realized and this effort deserves substantial start-up as well as longer term support. The School should build on partnerships around a diversity of issues.
3. A platform for **in-depth research on happiness, well-being and quality of life** from secular philosophical, Buddhist and inter-religious, perspectives should be undertaken from the School for Wellbeing and offered to the international research arena, as well as to the network of practitioners.
4. The input of practitioners of **transformative education** should be secured in happiness and wellbeing research. The School for Wellbeing should be guided by the insights and experiences inspiring transformative education and prevent to become a mainstream, routine, service institute towards vested interests.
5. Long term comparative **Future Scenario action-research**, with the **well-being society** as one scenario, should be facilitated as a core activity of the *independent think tank* in order to offer clarity to policy makers about choices to make and long term impact on society compared with other scenarios.
6. **ICT innovations** should be further explored (learning by doing) towards ICT- and media- supported participatory wellbeing-driven public policy development. In particular in the area of simulation games, serious games and social networking.
7. As a pilot study into **comparative scenario development**, and as a building block of future National Wellbeing Accounting, a detailed monetary, social, cultural and environmental comparison should be made ~ applying in principle the OECD Global Project Framework ~ between the **organic agriculture sector** and **industrial agriculture practices** in Thailand and in the ASEAN region, including mid- and long- term forecasts.
8. Research and exchanges on the **welfare state model** (in Europe) should be undertaken from a position where **Asian alternatives** are well articulated.

9. Research should be undertaken towards reflection on the concept of **sufficiency level**. The concept was introduced by Dasho Karma Ura as a determining element of the GNH Index, launched in November 2008. How could this be related to the Thai concept of Sufficiency Economy? And to well-being research methodology in general? Can determining a sufficiency level at all kind of levels become a widely applicable process in participatory public policy development?
10. The **Commission on Measuring Economic Performance and Social Progress (Stiglitz-Sen-Fitoussi Commission)** should be requested and supported to continue its work. Research initiatives in **Bhutan** (reaching out to SAARC) and **Thailand** (as ASEAN member) should be granted facilities to contribute to this process from the perspectives of least developed countries (LDC) and newly industrialized economies.
11. Globally, research initiatives targeting community-based, organization-based and national participatory well-being research – including data-processing, building an ICT enabled professional network, and media design to serve broad public involvement – should be shaped as a **Job Opportunity scheme for young graduates**. The *Mekong region Youth partnership* could serve as a longer term pilot project. An investment in human resources development from the well-being research perspective will give high returns in terms of guiding society towards more realistic, sustainable development, preventing ecological, economic and social breakdown. As a starting point a group of young graduates should be given the opportunity to participate in the **first annual Summer Course** of the School for Wellbeing.
12. Thailand can build a profile as an **international multi-stakeholder or tri-sector platform of well-being research and exchanges** (including shaping the *Global GDP Debate*). This would require a vision on shaping the wellbeing society in Thailand as well as strong networks in the region, and finally a vision and commitment to play an active role in re-thinking the world architecture.

The chart below gives an overview of opportunities to connect and cooperate with institutes, agencies, platforms and networks.

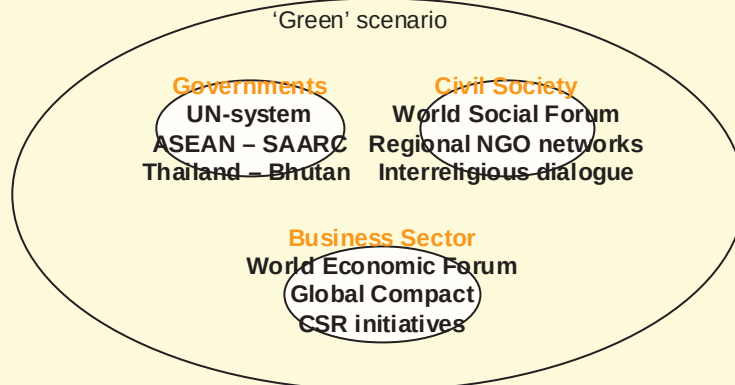
The success of such a programme will depend on creativity, integrity, determination and a pioneering spirit.

Tri-sector Dialogue 2010-2014

Consensus building towards our common interest: caring for Nature

Climate change

'Green' scenario

Operational model for multi-stakeholder dialogue

4. Draft curriculum for **capacity building**

Based on the Curriculum Development Workshop at Chulalongkorn University, November 2008; and the TOT development workshop for the Mekong region with GPI Atlantic Ron Colman and Dasho Karma Ura; a tentative *outline for further 'core curriculum' development* can be conceived. The 'core curriculum' should provide a central resource for developing more specific, target group specific, curricula. Tentative principles would be:

- Multi-dimensional social perception and creativity development, including through grassroots exposure experiences and reflection: 'Self' – 'communities' – 'societies' – 'global perspectives' of human development (social analysis, contemplation, **transformative learning**, vision development, dialogue and group communication, understanding and determination to purpose).
- **Constructing evidence** (including academic and local wisdom methodologies), research ethics, integrity and research skills; formulating research questions and how to address them; the art of collecting reliable data and interpretation; story telling to co-learn about reality, truth; causes and effects analysis, logic, paradigm shift; inter-disciplinary correlations; research project management; handling and co-designing computer software, data management; participation in and building of communication networks; mass media communication.

- **Translating** data and findings into **policy development tools**; participation in (formulating recommendations for) decision making within a multi-stakeholder context; scenario building and comparison; simulation models; leadership towards consensus building.

Of great interest are the mid-term outcomes of the **Education Reform process in Bhutan**, to be expected within 3 years.

Enclosed is the brochure of the **First Annual Summer Course** of the School for Wellbeing, an experiment in curriculum development by doing. The idea is that participants not just learn and pass by but that the Summer Course can significantly contribute to developments in professional and personal life. Participants should have an opportunity to incubate plans for practicing social entrepreneurship as a career.

5. Action-research Plan 2010-2014

In the following pages a draft Action-Research Framework is outlined.

6. Publications and design for multi-media strategy

Publications realized (in Thai):

Happiness. Life's Most Important Skill by Matthieu Ricard

(un)Happy Planet Index by Nic Marks, New Economics Foundation (nef)

World Café Juanita Brown

Within the Realm of Happiness by Kinley Dorji

Publications in the pipeline (in English):

The "GNH3+" publication (in English) is planned for April 2010. Elements of GNH-movement activities will be included.

(in Thai):

Full translation of Stiglitz-Sen-Fitoussi Report, May 2010

Popular version of Stiglitz-Sen-Fitoussi Report, July 2010

The Anti-Globalization Breakfast Club. Manifesto for a Peaceful Revolution by Laurence Brahm

National Accounts of Wellbeing. Bringing real wealth onto the balance sheet. (nef).

Media productions realised:

Several tv (TPBS; Change Thailand) and radio interviews; diverse articles in newspapers and magazines;

Are We Still in The Mood of Gross National Happiness (in English) article in Seeds of Peace

Final report:

A book containing the final results of the research project is planned to be published in Thai and in English.

Websites

www.grossnationalhappiness.com

www.wikiprogress.org

www.schoolforwellbeing.org

A multi-media strategy still has to be designed.

Appendix 1

Excerpts from a proposal (English version) to ThaiHealth/TGLIP to drafting a National Progress Index for Thailand:

Jon Hall, Project Leader of the *Global Project on Measuring Progress of Societies* ('Global Project'), preceded the keynote speech of Dr. Surin Pitsuwan, Secretary General of ASEAN, at the *Third International Conference on Gross National Happiness* ('GNH3') in Bangkok, November 2007, with an impressive presentation on the *OECD Istanbul Forum* organized by the 'Global Project' earlier that year.

Pioneering supporters of the Istanbul Declaration are the European Commission, the **Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)**, The Organization of the Islamic Conference, the United Nations, UNDP and the World Bank.

The Istanbul Declaration recognizes "... an emerging consensus on the need to undertake the measurement of societal progress in every country, going beyond conventional economic measures such as GDP per capita."

Jon Hall made initial contacts with Dr. Surin Pitsuwan on possible inclusion of the approach of the Global Project in existing OECD-ASEAN cooperation towards improving evidence-based information services for decision making, and endorsement of the Istanbul Declaration by ASEAN.

None of the ASEAN countries are members of the OECD but they maintain cooperative relations through the OECD Development Centre.

The GNH Movement project is gradually building and strengthening a Thai network around the challenge to provide evidence-based guidance to genuine progress of societies. Its strategic concept is multi-stakeholder dialogue towards *consensus-building leadership*.

The effort to build a dedicated network includes exploring a workable synthesis between Sufficiency Economy, as promoted in Thailand, and Gross National Happiness, the national philosophy of Bhutan. Both are authentic concepts from Asia. Related indexes have been formulated.

The Gross National Happiness Movement project aims to involve a diversity of partners in the Mekong region, and in ASEAN in order to shape a collaborative effort.

Gross National Happiness was brought to the attention of the ASEAN political leaders by means of the **ASEAN Youth State ment**, December 2008.

Prime Minister Abhisit Vejjajiva, in his role as Chairman of ThaiHealth, was consulted on a joint initiative to develop a **National Progress Index (NPI) for Thailand**. This NPI should be comparable to similar indices throughout ASEAN countries and worldwide, including Gross National Happiness in Bhutan.

Drafting a National Progress Index for Thailand is proposed to be undertaken by the Centre for Population and Social Research, Mahidol University.

[Since September 2009 the initiative is back in the hands of Thai Health Foundation.]

In the movement towards a **globally accepted progress index**, Thailand-Bhutan cooperation can play an important stimulating role as the Gross National Happiness Index, launched at the GNH4 conference in Thimphu, Bhutan, November 2008, and the underlying innovative "Gross National Happiness philosophy" can stand model for endogenous initiatives from developing countries.

Bhutan is one of the so-called 'Least Developed Countries' (LDC). As such Bhutan is a partner of TICA, the Thailand International Development Cooperation Agency.

Mutual exchanges between Sufficiency Economy in the context of Thailand's export driven economy, and Gross National Happiness typical for Bhutan, are proving to be beneficial in the perspectives of regional cooperation in Asia (Mekong region; ASEAN) and global consensus building.

Common ground can be strengthened in order to articulate 'alternative' approaches to economic theory and practice, and to contribute realistically with innovative responses to the present economic crisis.

The Prime Minister of Bhutan, H.E. Jigmi Y. Thinley, in an audience granted to a visiting Thai delegation, recently confirmed full support of the Royal Government of Bhutan for Thailand-Bhutan cooperation in this field.

Visions on Sufficiency Economy and Gross National Happiness were exchanged during the **20th anniversary celebration of diplomatic relations between Thailand and Bhutan in Thimphu**, with keynote speakers **H.E. Dr. Tej Bunnag**, former Minister of Foreign Affairs, Thailand, and **Dasho Karma Ura**, President of the Centre for Bhutan Studies.

-

At the 2nd OECD-Southeast Asia Regional Forum, April 2009, Minister of Foreign Affairs of Thailand H.E. Kasit Piromya, Dr. Surin Pitsuwan and Mr. Mario Amano, OECD Deputy-Secretary General, launched a collaborative project of ASEAN and the OECD Development Centre (the OECD unit maintaining connections with Non-Members): the *Southeast Asian Economic Outlook*.

H.E. Minister Kasit stated that ASEAN-OECD cooperation in this field could be strengthened through the ASEAN Secretariat, Thailand [at that time] as the ASEAN chair country, the OECD Development Centre, Embassies of OECD Member States in the ASEAN region, and the Paris Headquarters of the OECD.

-

Professional statisticians and academics play a vital role in the process of consensus building towards a 'genuine progress index'. However the shaping of public awareness and public participation in a transparent, well-presented policy debate and multi-stakeholder dialogue (at all levels: from community to global) will be decisive for the acceptance of proposed new guidelines for progress of societies.

In this context it is essential that the GNH Movement project – with its partners in Thailand and in close cooperation with the Centre for Bhutan Studies, its partner in Bhutan – strengthens connections with the OECD Global Project on Measuring Progress of Societies in order to take part in the process of building a body of knowledge for professionals; and of the emerging multi-stakeholder leadership network (including the communication and media sector) guiding societies towards genuine progress.

The NPI exercise is intended to serve as a basis for dialogue and exchanges with partner countries and independent bodies. It should draw upon good OECD evidence-based practices as well as on well-founded debates addressing questions on underlying paradigms.

Appendix 2

The 'School for Wellbeing' is an independent think-tank being shaped by an international network of dedicated academics from diverse disciplines, practitioners and policy makers, primarily inspired by the concept of Gross National Happiness. By common effort the School for Wellbeing offers a creative learning space for a diversity of stakeholders inducing cross-cultural studies in happiness, wellbeing and quality of life. The School for Wellbeing nurtures an evidence-based research-platform guided by 'critical holism' in order to explore alternative development paradigms. It enables (young) researchers to undertake related action-research initiatives.

The focus of the School for Wellbeing is on empowering people who are engaged in a much needed shift towards wellbeing-driven public policy development.

Patron

- H.E. Jigmi Y. Thinley, Hon'ble Prime Minister of Bhutan

Executive Committee

- Dasho Karma Ura, President, Centre for Bhutan Studies, Bhutan
- Prof. Dr. Charas Suwanmala, Dean, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Thailand
- Surasee Kosolnavin, President, Sathirakoses Nagapradipa Foundation, Thailand

Advisors (Bhutan)

- Dasho Kinley Dorji, Secretary, Ministry of Information and Communication
- Karma Tshiteem, Secretary, Gross National Happiness Commission
- Lam Gembo Dorji, Dratshang Lhentshog, Central Monastic Body
- Daw Penjo, Foreign Secretary of Bhutan, Ministry of Foreign Affairs
- Aum Sangay Zangmo, Secretary, Ministry of Education
- Phuntsho Wangdi, Editor, Kuensel Corporation

Advisors (Thailand)

- Sulak Sivaraksa, Founder, Sathirakoses Nagapradipa Foundation
- H.E. Surapong Jayanama, former Ambassador; Director Saranrom Institute for Foreign Affairs (SIFA)
- Phra Paisal Visalo, Abbot Wat Pa Sukkhato
- Dr. Uthai Dulyakase m, Rector, Silapakorn University
- Professor Pasuk Pongpaichit, Faculty of Economics, Chulalongkorn University*
- Ven. Dhammananda Bhikkuni, Buddhasavika Foundation, former Professor, Thammasat University
- Assoc. Professor Surichai Wung'aeo, Chulalongkorn University, former Director, Social Research Institute

Advisors (International)

- Vandana Shiva, Navdanya and Bija Vidyapeeth, India
- Peter Herschok, East-West Centre, Hawaii, USA
- Ronald Colman, Genuine Progress Index for Atlantic Canada (GPI*Atlantic*), Canada
- Satish Kumar, Schumacher College and Resurgence, U.K./India
- Susan Andrews, Instituto Visao Futuro, Brazil/USA
- Benedikt Hearlin, Foundation on Future Farming, Germany*
- Helena Norberg Hodge, ISEC and Global Ecovillage Network, Australia/Ladakh/Sweden
- Shen Hao, 21st Century News Group, P.R. China
- Judith Simmer-Brown, Naropa University, USA
- Harsha Navaratne, Sewalanka Foundation and International Network of Engaged Buddhists (INEB), Sri Lanka
- Cheah Vannath, independent development expert, Cambodia*
- Sombath Somphone, PADETC, Laos
- Habib Chirzin, Islamic Forum on Peace and Human Security, Indonesia*
- Ross MacDonald, University of Auckland, New Zealand
- Nic Marks, Centre for Wellbeing, New Economics Foundation (nef), U.K.
- Jean Timsit, lawyer/photographer, France
- Takayoshi Kusago, Osaka University, GLOCOL, Japan*
- Jan Nederveen Pieterse, University of California, Santa Barbara, USA/the Netherlands
- Robert Biswas-Diener, Positive Psychology Services, LLC, USA
- Darwis Khudori, Universite Le Havre; Centre Lebrete; Bandung 55, France/Indonesia

(* = to be confirmed)

Management Committee

- Surat Horachaikul – Academic Coordinator; Deputy Dean, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University,
- Vira Somboon, Assistant Professor, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University
- Wallapa van Willenswaard-Kuntiranont – Co-Manager; Managing Director, Suan Nguen Mee Ma (Garden of Fruition) social enterprise; Representative Sathirakoses Nagapradipa Foundation
- Somboon Chungprampree – Co-Manager, Finance; Director, Sathirakoses Nagapradipa Foundation

- Dorji Penjore – Co-Manager; Senior Researcher, Centre for Bhutan Studies
- Sangay Thinley – Researcher, Centre for Bhutan Studies
- Hans van Willenswaard – Project Director
- Kuhn Sucharaitakul and Ratawit Ouaprachanon – Coordination Team, Summer Course, August 2010
- Rachaya Chatamra – Secretariat Coordinator

SCHOOL FOR WELLBEING STUDIES AND RESEARCH

www.schoolforwellbeing.org

THAILAND

Academic Centre

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University
Henri-Dunant Road
Bangkok 10330

Contact: Surat Horachaikul, Assistant Professor and Deputy
Dean (Academic Coordinator)
E-mail: surat247@hotmail.com

* During the reconstruction of the Faculty 2010-2013 please
contact the Secretariat

School for Wellbeing Secretariat

Garden of Fruition social enterprise and publishers
77-79 Fuang Nakorn Road
Opposite Wat Rajabopit
Bangkok 10200
Tel: (66-2) 622 0955, 6220966
Fax: (66-2) 622 3228

Contact: Hans van Willenswaard (Project Director)
E-mail: hans@schoolforwellbeing.org
Wallapa van Willenswaard-Kuntiranont
(Co-Manager)
E-mail: wallapa@suan-spirit.com
Mobile: (66) 81-406 2260
Rachaya Chatamra
(Secretariat Coordinator)
E-mail: rachaya@schoolforwellbeing.org

Development Office and Summer Course Coordination

Sathirakoses Nagapradipa Foundation
666 Charoen Nakorn, Klongsarn,
Bangkok 10600

Tel: (66-2) 438 9331-2, 860 1277
Fax: (66-2) 860 1278

Contact: Somboon Chungprampree (Co-Manager, Finance)
E-mail: c_somboon@hotmail.com
Mobile: (66) 81-667 3366
Kuhn Sucharitakul (Summer Course Coordinator)
E-mail: kuhn@schoolforwellbeing.org
Mobile: (66) 89-494 9000
Ratawit Ouaprachanon (Summer Course Coordinator)
E-mail: ratawit@schoolforwellbeing.org
Mobile: (66) 81-560 4587

BHUTAN

The Centre for Bhutan Studies

Post Box 1111

Thimphu

Bhutan

Tel: (975-2) 321 005, 321 111

Fax: (975-2) 321 001

Contact: Dasho Karma Ura, President (Executive Committee,
School for Wellbeing)

E-mail: dasho.k.ura@gmail.com

Dorji Penjore (Co-Manager)

E-mail: dorpen71@yahoo.com

Sangay Thinley (Researcher)

E-mail: sthinley@gmail.com

Websites: www.bhutanstudies.org.bt
www.grossnationalhappiness.com

Appendix 3

Dr. Stiglitz in the media

From left to right: Jean-Paul Fitoussi, Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen.

The **Fall of Wall Street** Is to Market Fundamentalism What the Fall of the Berlin Wall Was to Communism

(in an interview with Nathan Gardels)

Stiglitz on GDP

"Among the economics profession there has been a strong sense for a long while that gross domestic product is not a good measure. It doesn't measure changes in well-being, it doesn't measure comparisons of well-being across countries," he said.

Thus, if political leaders "are trying to maximize GDP and GDP is not a good measure, **you are maximizing the wrong thing** and it can be counterproductive," he said.

Battle Over Ideas

Every crisis comes to an end – and, bleak as things seem now, the current economic crisis too shall pass. But no crisis, especially one of this severity, recedes without leaving a legacy. And among this one's legacies will be a worldwide battle over ideas – **over what kind of economic system** is likely to deliver the greatest benefit to the most people.

UN Summit Only The First Step - New Intellectual Framework Needed

June 24, 2009 NEW YORK - Today, in an open dialogue with representatives of civil society, Prof. Joseph Stiglitz, Chair of the Commission of Experts of the President of the UN General Assembly on Reform of the International Monetary and Financial System, detailed many of the recommendations proposed by that Commission and in particular called for **a “new intellectual framework” which can lay the basis for a new global financial architecture.**

Over 200 leaders of local, national, and international civil society organizations involved in the UN Conference on the **Financial and Economic Crisis and its Impacts on Development** that took place 24-26 June 2009 at UN Headquarters in New York, participated in this exchange of ideas with Prof. Stiglitz and seven other members of the Commission of Experts.

During the event's conclusion, Prof. Stiglitz pointed out that the current UN Conference is only the first step towards the construction of global solutions, involving all UN member States, to this global crisis. Ideally, according to Prof. Stiglitz, **this process can lead the way to the implementation of a new economic model** which is based not only on human needs but also on environmental sustainability, and which puts the financial sector in its place as a “means to an end, not an end in and of itself”.

By: Jana Silverman, Social Watch (excerpts).

บทที่ 5 สรุปข้อเสนอแนะจากการประชุมเพื่อนำเสนอร่างรายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติฯ

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย วันพฤหัสบดีที่ 8 เมษายน 2553

กรรมการที่เข้าประชุม

1. ศ.ดร.อภิชาติ พันธุเสน
2. ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย
3. ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์
4. รศ.ดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพ
5. คุณภาณี วัฒนา

กรรมการที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม แต่ร่วมให้ข้อเสนอแนะเป็นลายลักษณ์อักษร

1. ดร.สุทธิลักษณ์ สมิตะศิริ
2. ผศ.ดร.แกมทอง อินทร์ตัน

ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการเพื่อการปรับปรุงแก้ไขรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการฯ

ข้อเสนอ อธิบายเพิ่มเติมเรื่อง การพัฒนานโยบายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีและการนำไปปฏิบัติ เพื่อให้กลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ได้พยายามนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อสร้างการพัฒนาทางเลือกให้เกิดขึ้นจริงจาก ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ของโครงการไว้หน้า 162

ข้อเสนอ ให้นำเสนอวิธีการปฏิบัติในการผลักดันการใช้ตัวชี้วัดความก้าวหน้าที่อยู่บน พื้นฐานเรื่องความสุข

จากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายถ้าได้นำไปปฏิบัติจะเป็นพื้นฐานไปสู่การนำตัวชี้วัดที่อยู่บน พื้นฐานเรื่องความสุขได้ และ สสส กำลังดำเนินการเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดใหม่เพื่อวัด ความก้าวหน้าที่เหมาะสมของประเทศไทย โดยโครงการฯ ได้มีบทบาทในช่วงเริ่มต้นเป็นโครงการ นำร่อง แต่ในขณะนี้ไม่ทราบถึงความก้าวหน้าของการดำเนินงาน

ข้อเสนอ อธิบายเพิ่มเติม ว่า ทำไมหัวข้อโจทย์วิจัยต่อเนื่องที่ได้ ยังมีลักษณะกว้าง และมอง ไม่เห็นผลกระทบที่ตักไว้ใ้ในวัตถุประสงค์

จากโจทย์หัวข้อวิจัยดังกล่าวหน้า 167-168 คำถามสำคัญของโครงการคือ การให้ความหมายใหม่ เรื่องทรัพย์สิน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และระบบเสรีนิยมใหม่ที่ กำลังเป็นกระแสหลักของการพัฒนาโลก และก่อปัญหาความไม่ยั่งยืนต่างๆ ซึ่งค่อนข้างมีความจำเพาะพอสมควร และหัวข้อวิจัยจะได้รับการพัฒนาต่อเนื่องเป็นข้อเสนอโครงการวิจัย ในระยะต่อไป ด้วยข้อเสนอแนะที่ได้รับจากคณะกรรมการพิจารณาโครงการฯ ดังข้อนี้ และอีกหลายข้อ

ข้อเสนอ เพิ่มเติม การเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น คุณภาพสังคม (Social Quality) ที่ กำลังเติบโตในสหภาพยุโรป (และมีความเคลื่อนไหวในประเทศไทยผ่าน NIDA, CUSRI, KPI) โครงการฯ ได้มีความพยายามเชื่อมโยงกับเครือข่ายต่างๆ ทั้งใน และต่างประเทศ ทั้ง Global Project on Measuring Progress of Societies ที่มี OECD เป็นแกนนำ โดยร่วมจัดการ ประชุมได้กล่มระดับชาติเรื่องการวัดความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นจริง และมีการเชื่อมโยงอย่างไม่เป็นทางการกับ Social Quality Research Network ผ่านทาง สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ รวมทั้ง กำลังมีส่วนร่วมในการจัดประชุมนานาชาติของ International Society of Quality of Life Studies ที่จะจัดขึ้นโดย International Research Associates for Happy Society ใน ประเทศไทยปลายปี 2553 ด้วย

ข้อเสนอ อธิบายเพิ่มเติมเรื่อง ระดับต่างๆ ของความสุข ที่เป็นส่วนประกอบของความ เป็นอยู่ที่ดี ตั้งแต่ความพึงพอใจ (Satisfaction) ความอึดใจ (Contentment) จนถึงการมีจิต เป็นกุศล (Altruism, เพื่อประโยชน์สุข)

ได้อธิบายเพิ่มเติมในส่วนสังเคราะห์แล้ว (ดูหน้า 158)

ข้อเสนอ ควรกล่าวถึงข้อจำกัดของประเทศต้นแบบ คือ ฐาน ในประเด็น ความสำเร็จที่เกิดขึ้นมีรากฐานจากการที่ภาครัฐมีบทบาทในการบริหารจัดการสูง และเป็นประเทศเล็กที่ยัง ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง จึงอาจเป็นไปได้ยากในการนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทอื่น

ประเด็นนี้ อ.อภิรักษ์ ได้กรุณาเสนอแนะว่า เรายังไม่ได้พยายามไปถึงเรื่องการนำต้นแบบการ พัฒนาระบบ GNH จากฐาน มาใช้กับประเทศไทยโดยตรง แต่เป็นการเรียนรู้ โดยเฉพาะ เพื่อการสะท้อนมองตนเอง เรื่องแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาที่ให้ผลที่แตกต่างกันระหว่างสอง ประเทศนี้

ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการเพื่อการวิจัยต่อเนื่อง

ข้อเสนอ ค้นหาแนวทางการปฏิรูปการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศให้มีความยั่งยืนมากขึ้น เพื่อไปสู่ความสุขมวลรวมประชาชาติ

ข้อเสนอ การก้าวข้ามพรมแดนประเทศ เพื่อสร้างเวที Gross Global Happiness ด้วยการศึกษากฎใหม่ ๆ และการติดตามประเมินผลกิจกรรมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมน้อย

ข้อเสนอ การนำความรู้สู่การปฏิบัติ อาจต้องทำงานทั้งสหสาขา (Interdisciplinary) และข้ามศาสตร์ (Transdisciplinary) รวมถึงต้องเน้นทั้งการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย และรูปธรรมความสำเร็จจากภาคปฏิบัติ (ชุมชน)

ข้อเสนอ โครงการวิจัยต่อไป ควรพยายามหาคำตอบหรือคำอธิบายต่อ คำกล่าวว่า “ก่อนที่จะคิดถึงเรื่อง คุณภาพชีวิต หรือความเป็นอยู่ที่ดี จะต้องมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจเสียก่อน ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะช่วยให้ประชากรโดยทั่วไปอิ่มท้อง แล้วจึงค่อยคิดถึงการพัฒนาด้านอื่นๆ” ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาแบบทุนนิยม และพบได้เสมอในเวทีพูดคุยสนทนาเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือก หรือเศรษฐศาสตร์ทางเลือก

ข้อเสนอ โครงการนี้เป็นหนึ่งในจำนวนไม่มากนักที่ดำเนินกิจกรรมในเรื่อง เศรษฐศาสตร์ทางเลือก และความสุข จึงมีความเชี่ยวชาญและองค์ความรู้ จึงอยากสนับสนุนให้ทำงานไปอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอ ควรค้นคว้าถึงการเสริมพลังกัน (Synergy) ระหว่าง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับ ความสุขมวลรวมประชาชาติ เพื่อไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้กับภาคธุรกิจ เช่น การวิจัยกรณีศึกษาการปฏิบัติที่ดีเรื่อง ความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท

ข้อเสนอ หัวข้องานวิจัย ควรจะเหลือ 2 หัวข้อก่อน คือ เรื่อง นิยามใหม่เรื่องทรัพย์สิน (Redefining Property) เพื่อค้นหาความหมาย และความสัมพันธ์ของระบบกรรมสิทธิ์ต่างๆ และความเป็นอยู่ของมนุษย์ (การผลิตและการบริโภค) โดยเฉพาะในมุมมองเรื่อง ทรัพย์สินร่วม (Common Property) กับความก้าวหน้าที่แท้จริง

ข้อเสนอ จากนั้นจึง นำกรณีศึกษา ในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น เกษตรอินทรีย์และ ผู้บริโภคสีเขียว หรือชุมชน Open source ในโลกคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งอาจศึกษา เปรียบเทียบในมุมมองเปรียบเทียบระหว่าง ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) กับ ซอฟต์แวร์ และฐานข้อมูลที่เปิดให้ใช้ฟรี (Open Source, Open Content) หรือ เกษตรกรรม แบบพึ่งพาธรรมชาติข้ามชาติ กับ เกษตรกรรมอินทรีย์พึ่งพาธรรมชาติและชุมชน

ข้อเสนอ งานวิจัยนี้ควรอยู่บนฐานคิดที่ว่า ความสุขขั้นสูงที่สุดที่จะต้องพัฒนาไปให้ถึง คือ ความสุขจากการให้ (Altruism) สร้างขึ้นได้จากปัจเจกบุคคล และนำไปสู่ ระบบเศรษฐกิจ แบ่งปัน (Sharing Economy) ซึ่งจะย้อนกลับมาสร้างความสุขที่แท้จริง (Genuine Happiness) ให้สังคมมนุษย์

ซึ่งทางโครงการฯ โดยสำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี (School for Wellbeing Studies and Research) ได้รับเอาข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นไว้เพื่อนำมาปรับปรุง ข้อเสนอโครงการวิจัยในช่วงต่อไป

บทที่ 6 ประวัติย่อของวิทยากร และผู้เขียนบทความ

อ.จอน อึ้งภากรณ์ นักสิทธิมนุษยชน ที่มีจุดยืนในการทำงานเพื่อผู้ด้อยโอกาสในสังคมตลอดมา วุฒิสมาชิกปี 2543 และได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการภาครัฐ ในปี 2005

คุณรสนา โตสิตระกูล สมาชิกวุฒิสภา ปี 2551 นักณรงค์ด้านสุขภาพและสิทธิผู้บริโภค มีบทบาทสำคัญในด้านธรรมาภิบาลและการตรวจสอบผลประโยชน์สาธารณะ อาทิ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ หรือ **ส. ศิวรักษ์** นักคิด นักเขียนชั้นนำของประเทศไทย ผู้ก่อตั้งและประธานเสมสิกขาลัย ภายใต้ร่มมูลนิธิเสรียวโกเศศ-นาคะประทีป ได้รับ รางวัลโนเบลทางเลือกหรือสัมมาอาชีพ ในปี พ.ศ. 2538

คุณปรีดา เตียสุวรรณ์ นักธุรกิจที่เคลื่อนไหวในด้านความรับผิดชอบต่อทางสังคม อดีตเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล รองคณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักวิชาการรัฐศาสตร์ ผู้มีบทบาทเข้มข้นในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลที่ไม่ยึดมั่นและไม่เคารพในหลักนิติรัฐและธรรมรัฐ

ดร.อภิชัย พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม และผู้ประสานงานชุดโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สกว. มีผลงานทางวิชาการที่สำคัญคือนหนังสือ *พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์*

คุณฐพัศ วังวิญญู กระบวนการสนทนา (Dialogue) วิทยาศาสตร์ กระบวนทัศน์ใหม่ แนวทางบริหารจัดการเพื่อนวัตกรรมองค์กร การพัฒนา คุณภาพชีวิต สุขภาพและการศึกษาของครัวเรือน และนิเวศวิทยาแนวลึก

ดร.สมบรูณ์ ศิริประชัย นักเศรษฐศาสตร์สถาบัน จากคณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 ระหว่างการเดินทางเพื่อนำเสนอบทความวิชาการที่ประเทศญี่ปุ่น ดร.สมบรูณ์ ได้เสียชีวิตจากอาการหัวใจวาย

ดร.สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ นักวิจัยสังกัดฝ่ายเผยแพร่สื่อสารและพฤติกรรม ศาสตร์ สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดลมีความสนใจที่จะพัฒนา งานวิจัยในประเด็น “การกินการอยู่อย่างมีปัญญา” เพื่อส่งเสริมนโยบายสุขภาพของครัวเรือนของประเทศไทย

ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เคยเสนอแนวคิดให้ประชาคมโลกพิจารณาและหันหน้าเข้าหากันเพื่อทำ ข้อตกลงเมตตาเสรี (Free Compassion Agreement-FCA)

พญ.ทานทิพย์ อารังรวงกูร ผู้ก่อตั้งมูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดี จังหวัดขอนแก่น และทำหน้าที่เชื่อมโยงเครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน

ดร.อนุชาติ พวงสำลี รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้ก่อตั้งกลุ่มจิตต ปัญญาศึกษา เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมและการประยุกต์ใช้ วิธีการทางจิตตปัญญาศึกษาสำหรับการเรียนการสอนและการวิจัยใน สถาบันอุดมศึกษา

ท่านมาติเยอ ริการ์ (Matthieu Ricard) ภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านเคยเป็น นักวิทยาศาสตร์ด้านพันธุกรรมเซลล์ ก่อนที่จะเดินทางจากประเทศฝรั่งเศสเพื่อมาศึกษา พระพุทธศาสนา ณ เทือกเขาหิมาลัยเมื่อสามสิบห้าปีก่อน และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันใน งานวิจัยว่าด้วยผลของการปฏิบัติสมาธิภาวนาที่มีต่อสมอง ปัจจุบันท่านพำนักและ ทำงานด้านมนุษยธรรมหลายโครงการในทิเบตและเนปาล

อ.กิตติรัตน์ ณ ระนอง สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์ แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อดีตกรรมการและผู้จัดการ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันหันมาสอนหนังสือเพื่อผลิตนักธุรกิจรุ่นใหม่ใน หลักสูตร Corporate Social Responsibility

ดร.โรนัลด์ โคลแมน ผู้อำนวยการบริหาร GPI Atlantic หนึ่งในผู้บุกเบิกกลุ่มแรกๆ ที่ตั้งข้อสังเกตกับวิธีการวัดและตัวชี้วัดเศรษฐกิจโลกที่มีได้สะท้อน ต้นทุนความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและสังคมไว้ในบัญชีประชาชาติ

ดาโชกรรมมา อูระ ประธานศูนย์ฐานการศึกษา ผู้ชำนาญการในเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) ซึ่งมีความสนใจและข้อถกเถียงอย่างกว้างขวางว่า GNH วัดได้อย่างไร มีอะไรเป็นดัชนีชี้วัด ดาโชกรรมมา อูระ ได้ศึกษาดัชนี GNH เพื่อตอบคำถามดังกล่าว

โรเจอร์ เทอร์เรนติ ผู้ประสานงานโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEACOO) องค์การ Orionis ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อนำนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ ศูนย์วิจัยธรรมวิทยาสาสตร์และเทคโนโลยี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ศึกษาด้านบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสารสนเทศ

คุณสมบัติ บุญงามอนงค์ มูลนิธิกระจกเงา ผู้ประกอบการสังคมเพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยความรู้และการบริหารจัดการ ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาสังคมให้กระจายไปทุกหย่อมหญ้า เป็นผู้บุกเบิกงานในพื้นที่ เชียงราย กทม. พังงา อุดรดิตถ์

คุณสุเทพ วิไลเลิศ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ ซึ่งดำเนินงานในลักษณะพหุภาคี ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการปฏิรูปสื่อเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง

คุณชิตพงษ์ กิตติณราตร เครือข่ายครีเอทีฟคอมมอนส์ พัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคมโดยใช้ไอซีที มีส่วนร่วมพัฒนานโยบายสาธารณะเกี่ยวกับสุขภาวะบนโลกออนไลน์ร่วมกับ สสส.

คุณสุนิตย์ เชรษฐา Change Fusion ทำงานออกแบบและขยายผลนวัตกรรมทางสังคม โดยเฉพาะงานที่ต้องใช้เทคโนโลยีและความรู้ใหม่ๆ รวมถึงการระดมทุน และการให้คำปรึกษาทางการเงิน มาช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาโอกาสทางสังคม

คุณวันทนี พันธชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ผู้ประยุกต์เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนคนพิการ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักการความเสมอภาคในเรื่องของโอกาสและการพึ่งพาตนเอง นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

ดร.นฤมล อรุโณทัย นักมนุษยวิทยา จากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศไทย ศึกษาวิถีชีวิตของชาวเลต่อเนื่องยาวนานกว่า 10 ปี รวมทั้งรณรงค์ในการเข้าถึงสิทธิพลเมืองไทยของกลุ่มชาติพันธุ์

ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ นักมานุษยวิทยา เศรษฐกิจ ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์วาทกรรมเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในสังคมไทย ที่ก่อตัวขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในพื้นที่ป่า พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบทและพื้นที่เมือง

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ผู้อำนวยการวิจัยด้านเศรษฐกิจยุคสารสนเทศ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ผลงานที่สำคัญได้แก่การศึกษาปัญหาการแปรสัณฐานโทรคมนาคม การตรวจสอบผลประโยชน์ทับซ้อนของนักการเมือง ด้วยวิธีทางเศรษฐมิติ (Econometrics)

ดร.นิตยา กิจติเวชกุล สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอีกบทบาทหนึ่งคือที่ปรึกษามูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ผู้เชื่อมโยงมหาวิทยาลัยสู่ชุมชน ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ นักพัฒนาสังคมที่เน้นมิติวัฒนธรรมชุมชนและประชาธิปไตยหมู่บ้าน รวมทั้งการฟื้นฟูรากเหง้าและประวัติศาสตร์ชุมชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทด้านการปฏิรูปการศึกษาและการศึกษาทางเลือก

คุณอภिरักษ์ โกษะโยธิน ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ในรัฐบาลนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร

ดร.เดชรัตน์ สุขกำเหนิด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นที่รู้จักในฐานะนักวิชาการด้านนโยบายพลังงานและร่วมก่อตั้งกลุ่มต้นกล้าศึกษาเศรษฐศาสตร์ทางเลือกและมีบทบาทในการเคลื่อนไหวเรื่องผลกระทบด้านสุขภาพ (HIA) ของชุมชนที่มาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม

คุณเจริญ เดชคุ้ม แกนนำชาวบ้านตำบลมาบตาพุดที่สร้างประวัติศาสตร์ในการพลิกโฉมการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ด้วยการลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิฟ้องร้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จนศาลประกาศให้เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ

คุณสุวรรณา หลังน้ำสังข์ บริษัทสังคมสุขภาพ แนวคิดเพื่อชุมชนสู่วิถีธุรกิจ ด้วยการเป็นช่องทางจัดจำหน่ายสินค้าสุขภาพจากชนบทสู่กลุ่มคนเมืองรักสุขภาพภายใต้ชื่อว่า "ร้านเลมอนฟาร์ม"

คุณกรรณิการ์ กิจติเวชกุล เจ้าหน้าที่รณรงค์การเข้าถึงการรักษา องค์การหมอไร้พรมแดน-เบลเยียม (ประเทศไทย) และคอลัมน์นิสต์ Global Report และ Global Village ในนิตยสารWay

คุณวัลลภา แวนวิลเลียนส์วาร์ด เครือข่ายตลาดสีเขียวเพื่อสนับสนุนและให้ความสนใจต่อสินค้า ผลิตภัณฑ์ บริการที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งกระตุ้นจิตสำนึกและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจต่อการบริโภคที่ยั่งยืนและก่อให้เกิดการรวมกลุ่มผู้บริโภคสีเขียว

จอห์น ฮอลส์ หัวหน้าโครงการระดับนานาชาติเรื่องการวัดความก้าวหน้าของสังคม องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ซึ่งมุ่งเน้นเรื่อง การสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริม สนับสนุน การแลกเปลี่ยน และพัฒนาตัวชี้วัดความก้าวหน้าของสังคมเพื่อ "ไปพ้นจีดีพี"

ทพ.กฤษฎา เรืองอารีรัชต์ ผู้จัดการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เคยทำงานวิจัยด้านนโยบายสุขภาพให้กับองค์การอนามัยโลก และงานวิจัยด้านนโยบายการเงินให้กับธนาคารโลก

คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์ ผู้ประสานโครงการดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ดร.นพดล กรรณิกา ผู้อำนวยการสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เป็นกรรมการที่ปรึกษาด้านวิชาการวิจัยเชิงสำรวจให้กับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรอิสระและบริษัทเอกชนจำนวนมาก รวมทั้งทำโพลล์ศึกษาความสุขของคนไทย

คุณศิริชัย สาครรัตนกุล อดีตรองกรรมการผู้จัดการ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (EXIM BANK) ผู้สร้างกระแสคุณธรรมของธุรกิจในโลกยุคโลกาภิวัตน์

คุณอาคม เต็มพิทยาไพสิฐ รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีประสบการณ์ในการจัดทำยุทธศาสตร์และนโยบายของประเทศอย่างต่อเนื่องตลอด 20 ปีที่ผ่านมาและเป็นคณะทำงานจัดเตรียมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ (Dr. Joseph Stiglitz) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ปี 2544 และได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัยที่มีอิทธิพลสูงยิ่ง รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจแก่รัฐบาลฯพณฯ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี

ฯพณฯ กษิต ภิรมย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลปัจจุบัน รับราชการในกระทรวงการต่างประเทศอย่างยาวนาน เคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตหลายประเทศ ก่อนเกษียณอายุราชการในตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี ประเทศสหรัฐอเมริกา

นพ. วิชัย โชควิวัฒน์ รองประธานคณะกรรมการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คนที่ 2 อดีตอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา

ดร.อัมมาร์ สยามวาลา นักวิชาการเกียรติคุณสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องข้าว เศรษฐศาสตร์การเกษตรกรรม และการพัฒนา

ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร นักวิจัยดีเด่นปี 2543 ผลงานสำคัญที่ผ่านมา คือ ตำราคลาสสิก "เศรษฐกิจการเมืองไทย สมัยกรุงเทพฯ" ได้รับรางวัลผลงานวิจัยดีเด่นประจำปี 2540 ของสภาวิจัยแห่งชาติ

รศ.สุริชัย หวันแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญประเด็นด้านการพัฒนาคนชายขอบ โลกาภิวัตน์ และการมีส่วนร่วม

ดร. วรกรณ์ สามโกเศศ ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขาเศรษฐศาสตร์ อดีตดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

นายแพทย์สุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ ผู้ทรงคุณวุฒิ กระทรวงสาธารณสุข มีผลงานที่โดดเด่นในด้านการมีส่วนประกาศใช้สิทธิโดยรัฐต่อยาที่มีสิทธิบัตร (compulsory licensing)

ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผลงานทางวิชาการที่สำคัญคือการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การพัฒนาสตรีและเยาวชน ขบวนการประชาสังคม และขบวนการประชาธิปไตย

ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูกิ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สอนและวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเกษตร
เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐศาสตร์การพัฒนา

อ.ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ผู้อำนวยการบางกอกฟอรัม ทำงานในขบวนการ
กรรมกรอยู่หลายปี ปัจจุบันเป็นกระบวนกรวิลด์ คาเฟ่ และเป็นวิทยากรให้แก่
สหภาพแรงงาน เกษตรกร นักศึกษาและประชาชนทั่วไป งานเขียนที่สำคัญ
คือ *ทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) กับทางแพร่งของสังคมสยาม*

ภิกษุณีธัมมนันทา (รศ.ดร.จัตตสมาลัย กบิลสิงห์) ภิกษุณีนิทายเถรวาท
บวชที่ประเทศศรีลังกา ท่านเป็นผู้ที่รู้จักกันดีในระดับนานาชาติ ในแวดวง
ของนักวิชาการศาสนา ทั้งในเรื่องสตรีกับศาสนาและสิ่งแวดล้อม

เฮเลนา นอร์เบิร์ก – ฮอดจ์ ผู้ริเริ่มโครงการลาดัก (Ladakh Project) จน
กลายเป็นชุมชนระหว่างประเทศเพื่อนิเวศวิทยาและวัฒนธรรม ซึ่งมี
วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตื่นตัวให้ประชาชนได้เห็นถึงภัยคุกคามจากโลกา
ภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ มีผลงานทางหนังสือ อาทิ นำอาหารกลับบ้าน

คุณพญ์เพชร สีเหลืองอ่อน ผู้ประสานงาน "โครงการพัฒนาระบบ
เกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อสุขภาวะภาคกลาง" จ.ฉะเชิงเทรา ถือเป็นโครงการ
ต้นแบบของการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดย "เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภูมิ
นิเวศฉะเชิงเทรา" ที่บริหารจัดการกันเองภายในชุมชน

คุณพุดติ เกิดชูชื่น เจ้าของฟาร์ม “แดรี่โฮม” เป็นผู้ประกอบการรายแรกที่มี
ไอเดียผลิต “นมออร์แกนิก” ขึ้น เป็นผลิตภัณฑ์นมปลอดสารพิษ ใส่ใจ
กระบวนการผลิตนมทั้งหมด ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำโดยไม่ใช้สารเคมี

นพ.พัฒนา กิจไกรลาศ ร้านอาหารมังสวิรัตเพื่อสุขภาพเฮลท์มี
ธุรกิจที่เอื้อกับสังคมและชีวิตที่ดี

จิกมี ดรุกรา ศิลปินดนตรีพื้นบ้านภูฐานที่มีชื่อเสียง ไม่เพียงเฉพาะ
ในภูฐานเท่านั้น แต่เป็นที่ชื่นชอบและได้รับเชิญไปแสดงดนตรีในหลาย
ประเทศทั่วโลก

คุณรัตมี เฟ้าเหลียงทอง นักเขียนบท นักแปล และผู้กำกับละครเวที
เป็นอาจารย์สอนด้านวรรณกรรมและการละคร มีผลงานการแปล
วรรณกรรมหลายเล่ม เช่น *คอยโกโดต์ ดอนกิโฮเต้*

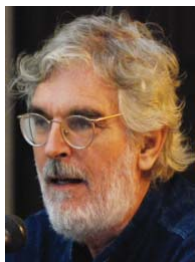
ดาโชคินเลย์ ดอร์จิ ปลัดกระทรวงการสื่อสารมวลชน ประเทศภูฐาน
นักหนังสือพิมพ์และนักคิดคนสำคัญคนหนึ่งของประเทศภูฐาน เคย
ดำรงตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เคนเซล

คุณณัฐา โกมลาทิน ผู้ดำเนินรายการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ช่อง
ไทยพีบีเอส อดีตนักวิชาการด้านสตรีนิยม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เป็ก ดอร์จิ ผู้อำนวยการศูนย์ภูฐานเพื่อประชาธิปไตยที่เน้นการวิจัย
และการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย นักเขียนอิสระประเด็นสื่อ
วัฒนธรรมหญิงและเด็กเยาวชนและปัญหาสังคม

ฮันส์ แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด ผู้จัดการร่วมสำนักพิมพ์สวนเงินมีมาและผู้อำนวยการ School for Wellbeing Studies and Research เมื่อพำนักในประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นผู้ประสานงานของ Development Studies และอดีตผู้ประสานงานของ INI Foundation

อ.ไพลิน กิตติเสรีชัย ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ก

โครงการการเคลื่อนไหวเรื่องสุขมวลรวมประชาชาติ
สู่กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง

โดย

บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด

ร่วมกับภาคีและเครือข่ายสุขมวลรวมประชาชาติ

ภาคผนวก ก

ตารางเปรียบเทียบผลการดำเนินงาน รายงานกิจกรรม และรายชื่อ

โครงการการเคลื่อนไหวเรื่องความสมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง

คณะผู้รับผิดชอบโครงการ

1. คุณวัลลภา แวน วิลเลียมส์วาร์ด	ผู้จัดการโครงการ
2. คุณฮันส์ แวน วิลเลียมส์วาร์ด	ผู้จัดการโครงการฝ่ายต่างประเทศ
3. คุณศจี กองสุวรรณ	ผู้ประสานงานโครงการ
4. คุณสุพจน์ ชุณหะวัณ	ผู้ประสานงานโครงการ

ฝ่ายชุมชนและสังคม

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้รับผิดชอบโครงการ สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ	หน้า
<u>บทที่ 1</u> ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการ และผลที่ได้รับ	7
<u>บทที่ 2</u> รายงานฉบับสมบูรณ์ กิจกรรมเวทีเสวนา การแลกเปลี่ยนกับฐาน และการจัดหลักสูตร	19
1. เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “จีเอ็นเอชกับวิกฤตในปัจจุบัน โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ”	19
2. เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “นิยามใหม่ ‘ความสุข’ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและประโยชน์สุข”	29
3. การบรรยายพิเศษ “ความสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (Happiness and Social Transformation)	40
4. การประชุมนานาชาติ “พุทธเศรษฐศาสตร์ในยุคบริโภคนิยม” ครั้งที่ 2	43
5. การบรรยายพิเศษ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ กับการรื้อสร้างเศรษฐกิจโลกใหม่”	57
6. เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสังคมที่ยั่งยืน”	63
7. เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ: สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการสร้างนโยบายอย่างมีส่วนร่วม”	65
8. เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “ชนบทกับเมือง : จากความเหลื่อมล้ำสู่ความร่วมมือ”	77
9. การประชุมโต๊ะกลมระดับชาติครั้งที่ 1 “ทิศทางและการวัดความก้าวหน้าของสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน”	99
10. เวทีสัมมนา “อนาคตประเทศไทยหลังวิกฤตโลก: ความร่วมมือในภูมิภาคสู่สังคมความเป็นอยู่ที่ดี”	119
11. ปาฐกถาพิเศษ “เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ทางเลือกและทางรอดที่เป็นจริง?”	137
12. เวทีเวิร์คคาเฟ่นานาชาติก่อนหลังปัญญา “Thailand Breakthrough: ความก้าวหน้าที่แท้จริงของสังคมไทย?”	143
13. เวทีเสวนา “ผู้คน การพัฒนา โลกาภิวัตน์ และความสุขแบบฐาน”	159
14. เวทีเสวนา “ฐาน: ดินแดนแห่งความสุขในสังคมโลกยุคใหม่”	161
15. การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 4 ณ ประเทศฐาน	163
16. การเดินทางเพื่อศึกษาดูงานความสุขมวลรวมประชาชาติและพุทธศาสนาในภาคเมืองและชนบทของฐาน โดย คณะผู้แทนชาวไทย	171
17. การประชุมเรื่อง ประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล	179
18. การประชุมเรื่อง การจัดหลักสูตรการศึกษาตามแนวความสุขมวลรวมประชาชาติ	181
19. GNH-Movement Special Forum: Curriculum Development focused on Gross National Happiness in the framework of Development Studies	183
20. กิจกรรม การลงนามในสัญญาการก่อตั้ง “School for Wellbeing Studies and research”	191
21. Overview of Summer Course	197
22. Summary Report from Training Workshop on Genuine Progress Indicator	205
23. สรุปรายงานการฝึกอบรม ประเทศไทยกับการเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขงครั้งที่ 2 “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น	217
<u>บทที่ 3</u> รายชื่อเครือข่ายผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ	229
<u>บทที่ 4</u> ภาพประกอบกิจกรรม	267

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
		และความสุขแบบภูฐาน" วันที่ 19 ธ.ค. 2552 ● บทความวิชาการจำนวน 4 บทความได้แก่ 1) From Wealth to Well-being and Nibbana Eventually: A Transformation from Spiritual to Mainstream Economics, to Sustainability to Gross National Happiness (GNH), to Sufficiency Economy and Buddhist Economics by Apichai Puntasen 2) Gross National Happiness in Bhutan: A Living Example of an Alternative Approach to Progress by Alejandro Adler Braun 3) Introduction to GNH Index by Karma Ura 4) Critical Holism: A New Development Paradigm Inspired by Gross National Happiness? by Hans van Willenswaard	บนแนวทางการสร้างความสุขจากภายใน แต่รวมถึงความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมภายนอก คือ การสร้างสภาวะที่เหมาะสมให้กับปัจเจกบุคคลในความเป็นคน พยายามไปสู่ความสุข หรือความพ้นทุกข์ ซึ่งเห็นได้จาก เสาหลักทั้งสี่ ประกอบด้วย เศรษฐกิจที่เป็นธรรม วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมที่ดี และการมีธรรมาภิบาล อันสามารถสร้างให้เกิดได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นบทบาทของภาครัฐที่รับหน้าที่หลัก อีกประเด็นที่น่าสนใจคือการจัดทำดัชนี GNH มีการใช้ "ระดับความพอเพียง" (Sufficiency cut-off) เพื่อเน้นย้ำถึงความคิดที่ว่า เมื่อเรามีพอเพียงแล้ว การเพิ่มขึ้นไม่ช่วยเพิ่มความสุขเพิ่มขึ้น สองประเด็นนี้เป็นหลักการที่สามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำปรัชญาไปแปรเป็นองค์ประกอบ ดัชนี และไปสู่นโยบายปฏิบัติในที่สุด
● วิวาทะเรื่องจิตพิ	● เวที "วิวาทะระดับสากลเรื่องจิตพิ การนิยามใหม่เรื่อง 'ความก้าวหน้าของสังคม'	● เวที "อนาคตประเทศไทยหลังวิกฤตโลก : ความร่วมมือในภูมิภาคสู่สังคมความเป็นอยู่	จิตพิเป็นมาตรการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เกิดความเข้าใจที่ไขว่คว้า จิตพิสามารถวัด

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
	เพื่อก้าวไปสู่ชนบทที่ดีเรื่องดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าแท้จริง	วันที่ 22 สิงหาคม 2552 - เวที “ความสุขมวลรวมประชาชาติกับการสร้างเศรษฐกิจโลกใหม่” วันที่ 29 มกราคม 2552 - บทความวิชาการ 1) “Measuring Genuine Progress: From GNH Indicators to GNH National Accounts” by Ronald Colman 2) ก้าวไปให้พ้นแนวคิดกระแสหลัก: ความอยู่ดีมีสุขแนวคิดและการวัด โดย ดร.สมบุญ ศรีประชัย - รายงานที่โครงการจะจัดพิมพ์เผยแพร่ Report of Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress	คุณภาพชีวิตรวมทั้งความเป็นอยู่ที่ดี ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการส่งเสริมคุณค่าที่ยั่งยืนของทุนมนุษย์ให้การพัฒนาเติบโตของจิตที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาผ่านมามีผลกระทบทางลบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เพราะจิตที่มีข้อบกพร่องที่สำคัญคือ จิตที่รวบรวมเอากิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่กลับไม่นับรวมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมทั้งไม่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการกระจายรายได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายาม ความเคลื่อนไหวในการปรับปรุงข้อบกพร่องของจิต หรือแสวงหาหนทางที่วัดความก้าวหน้าของสังคมควบคู่หรือทดแทนจิตที่เน้น GNH, HPI, GPI
การตั้งคำถามเรื่องความสุขหรือไม่	- เวที “ความสุขคืออะไรและเรียนรู้ได้หรือไม่” - บทความวิชาการ	- เวที “นิยามใหม่ ‘ความสุข’ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและประโยชน์สุข” วันที่ 10 ต.ค. 2551 - เวที “ความสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” วันที่ 3 ธันวาคม 2551	เศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้ให้นิยามว่าความสุขคือ การได้บริโภคสินค้าหรือบริการ ยิ่งปริมาณมากก็มีความสุขมาก ถ้าบริโภคน้อยก็มีความสุขน้อย แต่ถ้าเป็นการบริโภคสินค้าหรือบริการในวงกว้างแล้วจะไม่จำเป็นว่าเป็นความสุข

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
		● บทความวิชาการ 1) Happiness and Transformative Learning โดยณัฐพัช วัชรวิญญู 2) เทคโนโลยีสารสนเทศ กับความสุข: บทบาทของจริยธรรมกับระบบคุณค่าในการพัฒนา โดย ดร.ไสรจักร หงส์ลดารมภ์ 3) ความสุขและชุมชน ความพยายามเล็กๆ ที่พุทธมณฑล โดย ดร.สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ และประภา คงปัญญา	แต่กลับเป็นความทุกข์ นิยามนี้เป็นนิยามที่คับแคบ และก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากการบริโภค ดังนั้นจึงมีการทบทวนนิยามของความสุข ทั้งในเชิงเศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา รัฐศาสตร์ และศาสนธรรม พบว่าความสุขเกิดจากปัจจัยภายในได้แก่ ความสุขที่เป็นเรื่องของจิตใจ และปัจจัยภายนอก เช่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ครอบครัวอบอุ่น มีสุขภาพดีซึ่งทั้งสองปัจจัยจะต้องเกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน ส่วนความสุขทางใจที่แท้จริงเกิดจากจิตที่ไม่มีเมตตากรุณา มีน้ำใจ เป็นสภาวะของจิตที่เป็นบวกและสร้างสรรค์ รวมทั้งความสุขที่ได้จากการเห็นผู้อื่นมีความสุขเรียกว่า การรักเพื่อนมนุษย์ (altruism)
● ทิศทางการพัฒนา	● เว็บไซต์เกี่ยวกับวิกฤตในปัจจุบัน โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ ● เว็บไซต์ระหว่างหน่วยงานเกี่ยวกับบทพิสูจน์ผลและการบริโภคอย่างยั่งยืน ● เว็บไซต์ประชาชนอาเซียน	● เว็บไซต์เกี่ยวกับวิกฤตในปัจจุบัน โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ วันที่ 26 ส.ค. 2551 ● เว็บไซต์เกี่ยวกับเรื่องจากความสุขเพื่อคนล้าหลังความร่วมมือนี้อัน วันที่ 13 พ.ค. 2552	มีข้อเสนอให้สังคมไทยทบทวนทิศทางการพัฒนาประเทศด้วยการศึกษาเปรียบเทียบและ แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากประเทศอื่น เช่นประเทศภูฐานที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นที่ความสุขของคนในสังคม

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
	● บทควมวิชาการ	● บทควมวิชาการ 1) วิถีชีวิตเมืองที่เกื้อกูลชนบท โดย ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด 2) พื้นที่ควมรู้เชิงซ้อนระหว่างเมืองกับชนบท: มอผ่านการจัดทรรพยากรธรรมชาติและมีวิถีทางวัฒนธรรม โดย ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ 3) ชีวิตโลกวิถีเพราะดัชนีชี้วัดมีจุดบอด - ด้านคุณค่า: การทบทวนเครื่องชี้วัดความก้าวหน้าของสังคมในโลกที่ไม่แน่นอน โดย รศ. สุรัชย์ หวันแก้ว	การสร้างโอกาสให้หลุดพ้นจากวิกฤตนั้น มีข้อเสนอแนวทางที่หลากหลายดังนี้ ➢ การปฏิรูปให้เกิดระบบสวัสดิการที่สมบูรณ์มีการคุ้มครองสวัสดิการของประชาชนตั้งแต่เกิดจนตายในทุกด้านที่จำเป็น ➢ การเก็บภาษีเงินได้ร่ำรวยก้าวหน้า จากผู้มีรายได้สูงมาจัดสรรเป็นระบบสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม ➢ ส่งเสริมสิทธิการรวมกลุ่ม สิทธิชุมชน ความเป็นประชาธิปไตยในสังคม ➢ การเมืองต้องมีเป้าหมายจัดสรรทรัพยากรให้ประชาชนที่ด้อยโอกาสได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด ดังคำกล่าว “ผู้ที่มีน้อย รัฐต้องให้มาก” โดยแบ่งปันสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนที่ยากลำบากที่สุด การเปลี่ยนแปลงต่างเหล่านี้ต้องใช้พลังความร่วมมือและจริยธรรม ในการสร้างสันติสุขในโลก รวมทั้งการสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตร มาร่วมกันทำงาน ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือความก้าวหน้าด้านคือการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ทำให้เมืองเติบโตอย่าง

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
			รวดเร็ว ทั้งทางชนบทมากขึ้น ชนบทกลายเป็นเพียงแหล่งทรัพยากรราคาถูกให้เมือง “ดูดซับ” ไปใช้เพื่อสร้างความทันสมัย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ การเติบโตของเมืองเช่นนี้สร้างปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งในภาคชนบทและภาคเมืองเอง สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะ พื้นที่ความรู้ของชนบทกับเมือง มีวาทกรรมซ้อนกันอยู่ นำไปสู่การครอบงำทางความคิด และสร้างการกีดกันในที่สุด ดังเช่นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางการลดความขัดแย้งในกรณีนี้คือ การปฏิรูปกลไกเชิงสถาบัน เช่น กฎหมายป่าชุมชน การปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อการเชื่อมโยงภาคเมืองกับชนบท ด้วยการกระจายอำนาจในการปกครองตนเองด้านเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด การจัดการส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันรัฐต้องมีสวัสดิการสังคมคุ้มครองคนโดยโอกาสควบคู่ไปด้วย ในภาคเมืองเองต้องปรับวิถีชีวิตโดยใช้ทรัพยากรให้เข้ากับระบบธรรมชาติ เมืองต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น มี

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
	เว็บไซต์ www.gnh-movement.org	สำคัญที่สุด โดย มาติเยอ ริการ์ 3) เรื่องราวในดินแดนแห่งความสุขแห่งความสุข โดย ดาโชคินเลย์ ดอร์จิ - หนังสือที่อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดพิมพ์ คือ ความสุขมวลรวมประชาชาติเล่ม 3 ซึ่งเป็นหนังสือภาษาอังกฤษ และการจัดพิมพ์รายงานที่มี ศดร.โจเซฟ สติกลิทซ์ เป็นประธาน (Report of Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress) เป็นภาษาไทย 2 ปก - เว็บไซต์ www.gnh-movement.org	โอกาสในการแลกเปลี่ยน ถกเถียง และศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวความคิดที่แตกต่างหลากหลาย ส่วนนักเศรษฐศาสตร์ในภาคปฏิบัติก็จะนำความคิดใหม่ๆ เหล่านี้ไปพิจารณาแนวทางทำงานของตนเอง
3. สร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจและสื่อมวลชน ในการขับเคลื่อนแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติสู่การปฏิบัติ	- เวที “การสร้างความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลายภาคส่วน - สัมมนาการเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติของประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาค	- การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 “ดัชนีความก้าวหน้าแห่งความจริง” วันที่ 27-30 มกราคม 2552 - การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น” วันที่ 11-16 ตุลาคม 2552 - การประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ “ทิศทาง	เกิดเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติสู่การปฏิบัติ ดังนี้ 1) Global Project for Measuring Progress of Societies ที่องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เป็นองค์การร่วมดำเนินงานหลัก ได้ตกลงในการให้การศึกษา และแนะนำแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด (best practice)

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
		และการวัดความก้าวหน้าของสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน" วันที่ 20 ก.ค. 2552 ● การประชุมความสุขมวลรวมประชาชาติ ครั้งที่ 4 ณ ประเทศภูฐาน วันที่ 24-26 พ.ย. 2551 ● ก่อตั้ง School for Wellbeing Studies and Research	เรื่อง การวัดความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นของสังคม สนับสนุนเรื่องหลักสูตรฝึกอบรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และสนใจเรื่องการพัฒนาดัชนีวัดความก้าวหน้าที่แท้จริงของประเทศไทย รวมทั้งสนับสนุนการจัดการประชุมแบบโต้เถียงกัน ของภาคส่วนต่างๆ ในสังคมไทย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวคิด และตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับสังคมไทย 2) เกิดการขยายเครือข่ายและแผนปฏิบัติงานต่อเนื่องเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในลุ่มน้ำโขง โดยเครือข่ายนักพัฒนาสังคมจากประเทศลาว กัมพูชา เวียดนาม พม่า ไทยและภูฐานได้ร่วมกันสร้างแผนปฏิบัติงานในแต่ละประเทศและแผนระดับเครือข่ายในการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ 3) มูลนิธิเศรษฐกิจโคต - นาคะประทับ ศูนย์ภูฐานศึกษา ประเทศภูฐาน และคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมลงนามข้อตกลงในการก่อตั้ง School for Well-being Studies and Research อันเป็นสำนักนักคิดอิสระ เพื่อให้เกิด

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
4. เพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วม และเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายในการขับเคลื่อนความสุขมวลรวมประชาชาติ	● การจัดหลักสูตรการศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและการพัฒนา	● ก่อตั้ง School for Wellbeing Studies and Research ● การประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ “ทิศทางและการวัดความก้าวหน้าของสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน” วันที่ 20 ก.ค. 2552 ● เวทีเวิร์คคาเฟ่สนทนาก่อนลงปัญญาหัวข้อ “Thailand Breakthrough: ความก้าวหน้าแท้จริงของสังคมไทย” วันที่ 1 ธ.ค. 2552	ความเข้าใจ และการสำรวจ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การเคลื่อนไหวทางสังคมที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายอันจะนำไปสู่สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข ข้อเสนอ การวิจัยเชิงปฏิบัติการในระยะยาว ที่จะเกิดได้จากการสร้างสำนักคิดอิสระขึ้นมาเพื่อสนับสนุน ซึ่ง “สำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” จะทำหน้าที่นี้ พร้อมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับนานาชาติ โดยเน้นงานวิจัยเพื่อสร้าง “ภาพจำลองอนาคต” (Future Scenario) การพัฒนาของสังคม หนึ่งในภาพจำลองคือ สังคมเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing Society) ซึ่งจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายทราบทางเลือก และผลกระทบของการพัฒนา จากนั้นควรทำการศึกษาเปรียบเทียบภาพจำลองเหล่านี้ รวมทั้ง ดำเนินการค้นคว้าวิจัยและแลกเปลี่ยนกับยุโรป เรื่องรูปแบบรัฐสวัสดิการ โดยใช้แนวคิดทางเลือกของตะวันออก โดยเฉพาะประเด็น ระดับความพอเพียง (Sufficiency Level) และ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้มักปฏิบัติการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
			มีส่วนร่วมในการค้นคว้าวิจัยของ “สำนักอิสระ” เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้การศึกษามีชีวิตชีวา ร่วมด้วยการพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนา นโยบายสาธารณะเพื่อความยั่งยืนที่ดี เช่น เครือข่ายสังคมบนอินเทอร์เน็ต ที่จะได้รับการสนับสนุนจากภาคลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ด้วย โครงการสร้างงานให้บัณฑิตจบใหม่ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี และการสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชนในภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนให้เยาวชนจำนวนหนึ่งมีโอกาสเข้าร่วม “หลักสูตรภาคฤดูร้อนเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี” ครั้งที่ 1 ของสำนักอิสระ นอกจากนี้ ต้องสนับสนุนให้ คณะทำงานเรื่องการวัดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม ทำงานต่อไป โดยนำงานวิจัยจากฐานและไทย มาสนับสนุนกระบวนการทำงาน ประเทศไทยสามารถเป็นเวทีศึกษา วิจัย แลกเปลี่ยนระดับนานาชาติ เรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี โดยต้องเริ่มจากวิสัยทัศน์ในประเทศไทย ขยายไปสู่การสร้าง

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
			เครือข่ายในระดับภูมิภาค และมีบทบาทใน ขบวนการคิดใหม่เรื่องโครงสร้างระบบเศรษฐกิจโลก จากข้อเสนอแนะดังกล่าว สามารถสรุป เป็นหัวข้องานวิจัยการวิจัยต่อเนื่องได้ 4 หัวข้อคือ 1. ด้านชนบท เป็นการวิจัยเปรียบเทียบ - การเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ ทั้งในเชิง - ต้นทุน นิเวศและปัจจัยภายนอก 2. ด้านเมือง เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการ - ใช้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ 3. เรื่องกรรมสิทธิ์ร่วม (Common Property) ผู้ - เศรษฐกิจเพื่อการแบ่งปัน (Sharing economy) - โดยคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม - ร่วมจากภาคส่วนที่หลากหลาย 4. การพัฒนาทางเลือก อดีต ปัจจุบันและ - อนาคตในบริบทของการขับเคลื่อนไปสู่ - ความก้าวหน้าของสังคมที่แท้จริง

บทที่ 2 รายงานฉบับสมบูรณ์

กิจกรรมเวทีเสวนา การแลกเปลี่ยนกับฐาน และการจัดหลักสูตร

รายงานสรุปเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ครั้งที่ 1

“จีเอ็นเอชกับวิกฤตในปัจจุบัน:

โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ”

วันอังคารที่ 26 สิงหาคม 2551 เวลา 09.30-12.30 น. ห้อง 502 ณ สถาบันศศินทร์

วิทยากร

1. อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์
2. อ.จอน อึ้งภากรณ์
3. คุณรสนา โตสิตระกูล
4. คุณปรีดา เตียสุวรรณ

ประธานเปิดงาน

1. ดร.กิตติรัตน์ ณ ระนอง
2. ดร.อภิชัย พันธเสน

ประธานปิดงาน

รศ.สุริชัย หวันแก้ว

ผู้ดำเนินรายการ

ดร.สุรัตน์ โหระชัยกุล

ดร.กิตติรัตน์ ณ ระนอง รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมและกล่าวถึงบทบาทของสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์ ที่มีต่อสังคม สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

สถาบันศศินทร์มีภารกิจหลักในการผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นผู้บริหารหน่วยงานธุรกิจ แต่ในปัจจุบันมีการยอมรับในท่วงการว่าทั้งหน่วยงานธุรกิจที่หวังผลกำไรหรือหน่วยงานองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไรเป็นหลักต่างก็ต้องการการบริหารจัดการที่ดี ทุกวันนี้เราหันมาสนใจศาสตร์การบริหารการจัดการขององค์กรที่ไม่แสวงผลกำไรมากขึ้นเพราะเป็นประโยชน์ในการศึกษาด้านศาสตร์แห่งด้านการจัดการ จากข้อเท็จจริงพบว่าองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไรเป็นวัตถุประสงค์หลักกลับมาทำงานด้วยความท้าทายและมีการจัดการที่มีความยากลำบากกว่าหน่วยงานธุรกิจที่หวังผลกำไร

ศาสตราจารย์ Dipak C. Jain คณบดีคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนอร์ทเวสต์เทิร์นกล่าวไว้ว่าในการบริหารองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไรเป็นวัตถุประสงค์หลักมีหลักในการบริหาร 2 ด้าน

คือ ทางหนึ่งต้องดูแลสังคมและอีกทางหนึ่งต้องมีการแข่งขันกับองค์กรธุรกิจอื่นเพื่อให้ได้รับความสนใจและการสนับสนุนสามารถแข่งขันได้ ซึ่งต่างกับธุรกิจที่แสวงหาผลกำไรที่มีวัตถุประสงค์ในการแข่งขันธุรกิจเพื่อให้ได้รับผลกำไรสูงสุดเพียงด้านเดียว ดังนั้นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรจึงทำงานด้วยความยากลำบากกว่า

สถาบันศินทรตระหนักถึงบทบาทในการรับใช้สังคมส่วนรวม ด้วยการผลิตบุคลากรที่มีความสามารถในการบริหารจัดการสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า และเล็งเห็นความสำคัญในการผลิตผู้บริหารองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเท่าๆกับการผลิตผู้บริหารสำหรับองค์กรที่แสวงหาผลกำไร และสถาบันนั้นมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งในการเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมครั้งนี้เพราะเป็นการประชุมเกี่ยวกับเรื่องที่สถาบันกำลังให้ความสนใจอยู่พอดี

ดร.อภิชาติ พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม กล่าวเปิดงานสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ขณะนี้ความสุขมวลรวมประชาชาติเป็นเรื่องที่พูดถึงกันมากในต่างประเทศ เมื่อมีการศึกษาค้นพบถึงข้อบกพร่องของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ(GDP) ความสุขก็กลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ แต่หนึ่งสิ่งที่เป็นกังวลคือ ความสุข (Happiness) ในความหมายของสังคมตะวันตกหมายถึง ได้รับสิ่งที่ให้ความสุข ต่างจากภาษาไทยที่มีรากศัพท์จากภาษาบาลี ความสุขหมายถึง ความไม่มีทุกข์ ดังนั้นการจะพูดเรื่องนี้ให้ชัดเจนและเป็นประโยชน์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ประกอบกับแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ(GNH) ได้รับความนิยมจากโลกตะวันตกค่อนข้างสูงเพราะสังคมตะวันตกพบว่าความเจริญด้านวัตถุ เงินทองทรัพย์สินไม่ได้นำมาซึ่งความสุข ในขณะเดียวกันก็น่าจะมีการศึกษาความคล้ายคลึงและความแตกต่างของเศรษฐกิจทางเลือก ซึ่งจะมีการอภิปรายในชุดการประชุมนี้

คุณวัลลภา แวน วิลเลี่ยนส์วาร์ด ผู้จัดการโครงการความสุขมวลรวมประชาชาติฯ

จีเอ็นเอช นั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากประเทศภูฐานซึ่งเห็นความสำคัญของทางด้านจิตใจมากกว่าวัตถุ ความหมายของคำว่า Happiness คือความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตอย่างมีความสุข

การพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมนั้นอาจนำมาสู่การเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจแต่ทว่าความสุขของคนในพื้นที่นั้นๆอาจเป็นไปได้ในทางตรงกันข้ามยกตัวอย่างเช่นเมืองมินามาตะซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมในประเทศญี่ปุ่นเมื่อมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมแล้วก็ก่อให้เกิดมลพิษมากจนทำให้คนในเขตพื้นที่นั้นเจ็บป่วย จนมาถึงจุดที่ต้องปรับเปลี่ยนว่าจะปรับปรุงเมืองอย่างไรซึ่งเขาก็สามารถทำได้ เมื่อกลับมาดูที่เมืองอุตสาหกรรมในบ้านเราเช่น

มาบตาพุดก็มีปัญหาเช่นเดียวกับเมืองมินามาตะเราจะทำอย่างไรจึงจะสามารถปรับปรุงเมืองของเราแบบเขาได้

วิทัศน์

เป็นเรื่องของชาวมาบตาพุดที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายในการเปลี่ยนเมืองระยองให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชาวมาบตาพุดพยายามต่อสู้กับนโยบายสาธารณะแบบสำเร็จรูปที่มาจากส่วนกลาง แต่การประท้วงนั้นอาจทำได้แค่การซื้อเวลา เพราะกำลังต่อสู้กับเงินทุนของบริษัทข้ามชาติที่ขาดมนุษยธรรมไม่สนใจชีวิตของชาวบ้าน รัฐจำเป็นต้องเห็นของความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ประชาชนเองก็ต้องตื่นตัวในการเข้าไปมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะด้วย

อ.จอน อึ้งภากรณ์

ไม่แน่ใจว่าจีเอ็นเอชคืออะไรและไม่แน่ใจว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เพราะไม่เข้าใจว่าคืออะไร แต่จะพูดในเรื่องสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ไม่แน่ใจว่าจีเอ็นเอชคล้ายคลึงกับเศรษฐกิจพอเพียงหรือเปล่าเพราะไม่ใช่สาวกของเศรษฐกิจพอเพียง หลายครั้งคนที่บอกให้คนอื่นพอเพียงนั้นตนเองมีเกินพอเพียง แต่พยายามบอกคนที่ม้น้อยกว่าพอเพียงให้พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ถึงจะจนอย่างไรก็ขอให้พอใจอย่างนั้นหวังว่าจีเอ็นเอชไม่ใช่อย่างนั้น ในขณะที่เดียวกันกันไม่เห็นด้วยกับการบริโภคที่เกินพอเพียงหรือการพัฒนาสังคมจนไปสู่จุดที่ขาดความยั่งยืน

จากการทำงานในภาคประชาสังคมนั้น พบว่ากฎกติกาหลายอย่างขาดความเป็นธรรม โดยเฉพาะด้านสุขภาพ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือเรื่อง HIV/AIDS ไม่ใช่ปัญหาด้านสุขภาพ แต่เป็นปัญหาของมนุษย์ ประชากรในบางประเทศไม่มีพฤติกรรมที่นำไปสู่สุขภาพที่ดีแต่ระบบสังคมส่งเสริมให้ได้รับการดูแลสุขภาพที่ดี เช่น ผู้ติดเชื้อ HIV/AIDS ในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีระบบดูแลรักษาที่ดีสามารถมีอายุยืนยาวได้ถึง 75 ปี แต่ในทวีปแอฟริกาผู้ติดเชื้อมีอายุสั้นต่อไปได้อีกเพียง 5 ปี ผู้ติดเชื้อในประเทศไทยมีแนวโน้มจะมีอายุยืนยาวขึ้น เพราะมีองค์กรและกลุ่มผู้ติดเชื้อประมาณ 1,000 คน ต่อสู้เรื่องสิทธิเหนือสิทธิบัตรยา (Compulsory Licensing, CL) HIV/AIDS ทำให้ผู้ติดเชื้อสามารถเข้าถึงยาราคาถูกลงได้ นี่เป็นตัวอย่างที่บ่งชี้ว่าคนเรามีสิทธิในการเข้าถึงยาที่ไม่เท่ากัน

เมื่อประเทศไทยใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา HIV/AIDS ซึ่งเป็นมาตรการที่สามารถทำได้ตามมติของ WTO รัฐบาลประเทศสหรัฐอเมริกาที่กล่าวหาว่าประเทศไทยขโมยทรัพย์สินทางปัญญา เพราะเราอยู่ในโลกที่ความรู้เป็นทรัพย์สิน แม้แต่เทคนิคการผ่าตัดรักษาผู้ป่วยถ้า

แพทย์สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ค้นพบก็ต้องมีการจ่ายเงินค่าสิทธิบัตร สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นธรรมและเป็นความไม่เท่าเทียมของสังคม และความไม่เท่าเทียมเหล่านี้กำลังมีความพยายามให้มีความยั่งยืนภายใต้กรอบการค้าเสรี ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงให้สังคมเกิดความเท่าเทียมที่จะต้องอาศัยกลไกในการต่อสู้ รักษาสิทธิของประชาชน ดังนี้

1. รัฐสวัสดิการ จะต้องมีการปฏิรูปให้เกิดระบบรัฐสวัสดิการที่สมบูรณ์ที่ควรคุ้มครองสวัสดิการของประชาชนตั้งแต่เกิดจนตายในด้านต่าง ๆ เช่น การเกิด การศึกษา สุขภาพ ที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย การว่างงานและต้องเชื่อมโยงเป็นระบบในระดับประเทศจนถึงชุมชน

2. การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า จากผู้มีรายได้สูง เช่น ภาษีมรดก ภาษีที่ดิน มาจัดสรรเป็นระบบสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น ระบบการศึกษา สุขภาพ

3. สิทธิการรวมกลุ่ม สิทธิชุมชน ความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไม่ใช่มาจากการเลือกตั้งเพียงครั้งเดียวสิทธิชุมชนจะต้องอยู่เหนือสิทธิอื่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น ระบบสาธารณสุขปกติที่เป็นของส่วนรวมจะขายสัมปทานให้ผู้ซื้อรายเดียวไม่ได้ การปฏิรูปสื่อ สิทธิการรวมตัวของสหภาพแรงงานคนงานต้องมีส่วนร่วมในการบริหารและได้รับประโยชน์จากผลกำไรได้ เรื่องของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นของสาธารณะ เรื่องของอารยะขัดขืนด้วยสันติวิธีไม่ยอมรับกฎกติกาที่สร้างความอยุติธรรมทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถกระทำได้

คุณรสนา โตสิตระกูล

การสร้างโอกาสให้โลกพันวิฤตไม่ควรแบ่งภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเด็ดขาด (การเมือง, ธุรกิจ, ประชาสังคม) แต่ภาคการเมืองจะเป็นเรื่องที่จะเข้ามาใช้อำนาจจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ และแบ่งปันให้กับคนที่ด้อยโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียม เหมือนกับบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวที่เป็นแม่ Economist มีรากศัพท์มาจากผู้หญิง เพราะผู้หญิงเป็นผู้จัดสรรทรัพยากรในครัวเรือนเพื่อให้สมาชิกแต่ละคนได้รับความสุขอย่างเท่าเทียม

ดังเช่นคลินิกที่ให้บริการนวดเด็กพิการ พบว่าบางครั้งแม่จะพาลูกที่เป็นเด็กปกติมาด้วย แต่เราจะเห็นได้ว่าแม่ให้ความดูแลเอาใจใส่ลูกที่พิการมากกว่า ดังนั้นความเท่าเทียมไม่ได้หมายความว่าแบ่งปันเท่าๆ กันทุกอย่าง แต่หมายความว่าแบ่งปันสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนที่ต้องการให้ได้มากที่สุด

ประธานาธิบดีแม็กไนไซ แห่งประเทศฟิลิปปินส์ กล่าวว่า “ผู้มีมีน้อย รัฐต้องให้มาก” การเมืองต้องมีเป้าหมายจัดสรรทรัพยากรให้ประชาชนที่ด้อยโอกาสได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด ท่านปรีดี พนมยงค์ได้เคยกล่าวไว้ว่า “การเมืองจะต้องนำความสุขสมบูรณ์ให้กับราษฎร” ต่อไปจึงจะวางรากฐานเศรษฐกิจ จะต้องมีความประชาธิปไตยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมควบคู่กันไปจะมีเพียงด้านใดด้านเดียวไม่ได้ การเมืองในปัจจุบันเป็นเรื่องแย่งชิงอำนาจเพื่อใช้

อำนาจในการอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้นเราจึงเห็นเรื่องการใช้เงินเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอยู่เรื่อยไป ประชานิยมแบบปลอม ๆ เช่น การลดแลกแจกแถม รถเมล์ฟรี ค่าน้ำ ค่าไฟฟรี เป็นเครื่องหมายบอกว่่านักการเมืองไม่คิดเรื่องแบ่งปันอย่างแท้จริง

การเมืองลัทธิไหนก็ตามต่างถูกกำหนดครอบงำจากระบบเศรษฐกิจ ลัทธิการเมืองปัจจุบันไม่มีความสำคัญอีกแล้วเพราะเราถูกระบบเศรษฐกิจทุนนิยมครอบงำ ระบบทุนนิยมมีความเชื่อว่าการบริโภคจะทำให้เรามีความสุข แต่เมื่อคุณบริโภคมากเท่าไรก็ทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้นและสิ่งเหล่านี้ก็จะกลับมากระทบทำลายเราในที่สุด เพราะเมื่อมองดูแล้วชีวิตของมนุษย์กับจักรวาลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟในร่างกายมนุษย์เป็นธาตุเดียวกับจักรวาล

การที่ภาคอุตสาหกรรมทิ้งของเสียสู่ระบบนิเวศน์เพราะเราเห็นระบบนิเวศน์เป็นกำไรสารเคมีที่ทิ้งในน้ำ ในอากาศก็จะกลับคืนสู่มนุษย์ ภาวะโลกร้อนเป็นสัญญาณบอกเหตุ แต่เราไม่คิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการบริโภคคิดแต่จะใช้เทคโนโลยีมาแก้ปัญหาแทนที่จะลดความโลภในการบริโภค ความเป็นอยู่ของเราจึงแยกขาดจากระบบโลกคิดแต่จะเอาตัวรอดเพียงฝ่ายเดียว แต่ในความเป็นจริงแล้วโลกใบนี้สวยงามและเราควรรักษาไว้ให้นานที่สุด

กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจ เพราะมีการเชื่อมโยงระบบรัฐสวัสดิการไปกับระบบเศรษฐกิจเสรีไปด้วยกัน ประเทศฟินแลนด์มี Committee for the Future เพื่อศึกษาว่าอนาคต ประเทศฟินแลนด์จะเป็นเช่นไร แต่เราควรมองทั้งระบบโลกไม่มองเฉพาะประเทศของตนเองเพราะเมื่อคิดเฉพาะประเทศตนเองก็อาจจะส่งผลกระทบไปประเทศอื่นได้

ถ้าเราเชื่อมโยงพุทธศาสนาเข้ากับระบบการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมก็จะเข้าถึงความสุขของสังคมทั้งหมด ดังนั้นการดำรงชีวิตที่ถูกต้องจะนำความสุขทั้งหมดให้กับทุกคน ท่านพุทธทาสภิกขุได้เทศนาว่า “การเมืองเป็นเรื่องของศีลธรรม” ถ้าการเมืองไม่มีศีลธรรมก็จะเกิดวิกฤต การเมืองจะต้องถูกเปลี่ยนแปลงโดยภาคของสังคมที่จะต้องออกมาเคลื่อนไหว การเมืองจะต้องเป็นประชาธิปไตยไม่ใช่ประชาธิปไตยแต่เพียงรูปแบบต้องมีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจด้วย ถ้ามีช่องว่างทางเศรษฐกิจจะหว่งคนรวยกับคนจนมากก็ไม่เป็นประชาธิปไตย

นักการเมืองจะต้องไม่ใช่ประโยชน์ของสาธารณะเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ททรัพย์สินสาธารณะที่รัฐบาลไทยเข้ามาจัดสรรให้สัมปทานกับเอกชน เป็นไปอย่างผูกขาดและขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายจากสาธารณะเนื่องจากผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่ม ผลที่เกิดขึ้นคือประชาชนเสียสิทธิผลประโยชน์อันพึงได้รับจากทรัพยากรสาธารณะ

นักการเมืองไทยไม่คิดถึงประเทศชาติคิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน อย่างไรก็ตามเราต้องไม่หมดหวัง เรา นั้นไม่สามารถหวังพึ่งนักการเมืองได้แต่เราสามารถพึ่งประชาชนได้ การเมืองจะต้องเปลี่ยนแปลงโดยประชาชนกำกับให้นักการเมืองเปลี่ยนแปลงโดยการตรวจสอบเขาเรื่อยๆ ประชาชาติจึงจะมีความสุขสมบูรณ์

แต่เราจะทำเช่นไรให้ประชาชนตื่นตัวและพร้อมจะมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง การเมือง การเปลี่ยนแปลงอาจไม่ต้องเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งหมดทุกคน แต่อาจจะเกิดจากมวลวิกฤต ซึ่งคือการเปลี่ยนแปลงเริ่มจากจุดเล็ก ๆ คนไม่กี่คนแล้วส่งผลกระทบไปสู่คนส่วนใหญ่ในสังคม

คุณปริดา เตียสุวรรณ

กล่าวถึงมิติทางสังคมดังต่อไปนี้

1. ด้านจิตดีพี นักการเมืองที่ใช้นโยบายประชานิยมสนับสนุนให้ใช้จิตดีพีเป็นดัชนีวัด การเติบโตทางเศรษฐกิจระบบทุนนิยม เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างผลงานสำหรับการเลือกตั้งเพราะ ใช้ได้ง่ายและสามารถวัดได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตของจิตดีพีไม่ได้ คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจให้จิตดีพีมีอัตราเติบโตที่สูงจะส่งผล ให้มีผู้ติดเชื้อ HIV/AIDS หญิงบริการทางเพศ ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนสูง ตามขึ้น ไปด้วย จิตดีพีไม่ได้บ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตและความสุขของคนในสังคมได้แต่อย่างใด

2. ด้านจีเอ็นเอช กำลังเป็นมิติที่จะเกิดขึ้นในโลกของอนาคต เพราะสามารถบ่ง บอกถึงความสุขมวลรวมของประชากรและเป็นการวัดที่มีความละเอียดอ่อนมากกว่าจิตดีพีและเรา สามารถใช้ตัวนี้เพื่อบังคับให้ทางการเมืองหันมาสนใจคุณภาพชีวิตของประชากรมากกว่าตัวเลขทาง เศรษฐกิจ

และเนื่องจากสภาพวิกฤตต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน มนุษย์นั้นทำร้าย สิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลให้สิ่งแวดล้อมจะกลับมาทำลายมนุษย์ในที่สุด เช่น สภาวะโลกร้อน พฤติกรรมการบริโภคตามแบบอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาที่ฟุ่มเฟือย ทำให้ทรัพยากรย่อยหรือลง อย่างรวดเร็ว ถ้าคนบนโลกเลือกที่จะบริโภคตามแบบอย่างอเมริกา มนุษย์ต้องการโลกอีก 2-3 ใบ สำหรับจัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอกับความต้องการ ถึงแม้จะมีเทคโนโลยี GMO ก็ไม่เพียงพอ ซึ่ง จิตดีพีนั้นเป็นตัววัดที่วัดได้แต่การบริโภคเท่านั้นและเป็นตัววัดที่ส่งเสริมให้บริโภคเกินจำเป็นอีกด้วย จีเอ็นเอชนั้นจะเป็นตัววัดที่มาช่วยเตือนสติผู้คนในเรื่องเหล่านี้ได้

ปัจจุบันประเทศไทยมีฐานอายุของประชากรวัยสูงอายุเพิ่มมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชากรวัยแรงงานเพื่อการผลิตให้จิตดีพีเติบโตจึงลดน้อยลง โอกาสที่จิตดีพีของประเทศไทยจะ เติบโตในอัตราสูงเหมือนในอดีตจึงเป็นเรื่องยาก นอกจากการใช้แรงงานราคาถูกจากประเทศ เพื่อนบ้านประมาณ 3 ล้านคนมาสร้างจิตดีพี ซึ่งวิธีนี้ก็ไม่มีที่ยั่งยืน ดังนั้นประเทศไทยจึงควร กลับมาใช้จีเอ็นเอช ประเทศไทยโชคดีที่มีทุนทางสังคมสูงเป็นรากฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ก็ไม่สามารถเรียกค่าได้มากมาย อนาคตจิตดีพีของไทยจึงไม่สูง แต่ถ้าเราใช้จีเอ็นเอชวัดก็จะ พบว่าไทยเราสามารถสู้ประเทศอื่นได้ในด้านนี้ ดังนั้นแทนที่เราจะมัวแต่ไปพัฒนาเรื่องความมั่งมี ทางวัตถุเราควรจะหันมาพัฒนาเรื่องความสุขทางด้านจิตในของคนในประเทศเราให้มากขึ้น

อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

จีเอ็นเอชแตกต่างกับจีดีพี เหมือนสีขาวยกกับสีดำ จีดีพีเป็นแนวคิดที่มาจากประเทศสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่จีเอ็นเอชเป็นแนวคิดที่มาจากประเทศภูฐาน ประเทศเล็ก ๆ ทั้งจำนวนประชากรและประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีฐานะยากจน แต่กรณีของประเทศภูฐานน่าจะเป็นคำตอบของรูปแบบทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม มากกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา

จอห์น คอปป์ คริสต์ศาสนิกชนได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำศาสนาต่าง ๆ ของโลกมองไม่เห็นจักรวรรดินิยมอเมริกาเลย ทั้งๆที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจที่ควบคุมโลกทั้งโลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร การศึกษาและสื่อต่างๆ ถ้าประเทศไหนไม่ยอมจำนนก็จะใช้อำนาจคุกคาม จักรวรรดินิยมสมัยใหม่นั้นมันหนักหนากับบรรษัทข้ามชาติด้วยและช่วยกันคุมทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกใบนี้ เราต่อสู้กับประเทศสหรัฐอเมริกาได้เพียงประเด็นเดียวคือ สหรัฐอเมริกาขาดความชอบธรรมทางจริยธรรมและไม่มีจิตวิญญาณ

มหาตมะ คานธี นั้นสามารถต่อสู้กับประเทศอังกฤษได้เพราะคานธีใช้จิตวิญญาณเอาอำนาจของสัจจะมาต่อสู้ เช่นเดียวกับตอนที่เราจะต่อสู้ การที่จะเอาจีเอ็นเอชมาต่อสู้นั้นไม่ใช่เพียงศึกษาจากลาตักหรือภูฐานแต่เราจะต้องทำลายโครงสร้างความอยู่ดีมีสุขของจักรวรรดินิยมแบบใหม่ บรรษัทข้ามชาติ สื่อสารมวลชนและระบบการศึกษาแบบใหม่ที่เราทั้งหมด

ในการต่อสู้เราต้องใช้พลังทางศาสนธรรมและจริยธรรม ดังที่องค์ดาไลลามะ แห่งประเทศทิเบตที่ถูกประเทศจีนเข้ายึดครองมากกว่า 40 ปี มีรับสั่งว่าเราต้องอย่าเกลียดประเทศจีน ต้องรักเขา สันติสุขในโลกหรือ จีเอ็นเอชจะไม่เกิดขึ้นเว้นแต่เราจะมีสันติภาวะภายในจิตใจของตนเองและสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตร แต่อย่างเราก็ตามมีช่องทางที่อาจจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีกลุ่มบุคคลที่มีจริยธรรม ศีลธรรมมาร่วมกันเอาชนะจักรวรรดินิยมแบบใหม่ เอาชนะจีดีพีและกลับมาหาจีเอ็นเอชได้

พระสงฆ์ในประเทศพม่าประสบชะตากรรมอันเลวร้าย และเคยเชื่อว่าเป็น “กรรมเก่า” ของประเทศที่มีผู้นำเผด็จการอันเลวร้าย แต่ตอนนี้กลุ่มบุคคลที่เข้าใจในแก่นแท้ของพุทธศาสนาได้ฝึกอบรมพระสงฆ์พม่าให้เข้าใจว่า กรรมเก่าที่ว่่านั้นเป็นเรื่องหลอกหลวงมอมเมา ในพุทธศาสนากรรมเกิดจากเจตนา ถ้าคุณเริ่มจากเจตนาอันเป็นกุศล คุณจะพูด ทำ รวมพลังทำการกุศล เราจะเปลี่ยนกรรมด้วยสันติวิธี ความรัก ความเมตตาในการต่อสู้

ท่านปรีดี พนมยงค์ได้เคยสนทนากับท่านพุทธทาส เห็นว่าประเทศไทยต้องสร้างระบบเศรษฐกิจให้คนมีความสุข ลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ซึ่งจากจากระบบทุนนิยมของสหรัฐอเมริกาที่สอนให้คนเลิกสันโดษ เพราะความสันโดษทำลายทุนนิยม ทุนนิยมนั้นสอนให้เรายากมีอยากได้ (to have) แต่ศาสนานี้จะสอนให้เราควรเป็นคนอย่างไร (to be)

ดังนั้นช่องทางที่จะนำไปสู่จีเอ็นเอช เราต้องสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตรของคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบทางสังคมแต่ลุกขึ้นมาต่อสู้ปกป้องสิทธิและชุมชนของตนเอง เช่น คุณจินตนา แก้วขาว (โรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด) ยายไฮ(เวรคืนที่ดิน) ชาวอุดร(เหมืองแร่โปแตส) ชาวสงขลา (ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย) คนเหล่านี้มีฐานะยากไร้แต่เขามีความสุขเพราะเขาได้ต่อสู้เพื่อความถูกต้อง

กรณีตัวอย่างของกลุ่มหรือองค์กรที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น พุทธศาสนิกชนในประเทศอินเดียซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวรรณะจัณฑาล และในตอนนี้นั้นองค์การสหประชาชาติ(UN)ได้มีการร่างกฎบัตรโลก (Earth Charter) ขึ้นมาแล้ว เกิดจากการร่างขององค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน โดยมี Steven C. Rockefeller เป็นแกนนำในการร่างซึ่งมีใจความให้เรารู้จักเคารพธรรมชาติ สัตว์ และเพื่อนร่วมโลก เดิมนั้นการวางแผนอนาคตระยะยาวเรื่องสิ่งแวดล้อมมีในระดับโลกแล้วคือ Future World Council กลุ่มบุคคลที่มาร่วมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆโดยมีเป้าหมายให้โลกนี้สวยงามชั่วลูกชั่วหลาน และยังมีนักเศรษฐศาสตร์กระแสรองอย่าง E. F. Schumacher ที่เสนอเรื่องเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและนำเอาจิตวิญญาณเข้ามาใส่ไว้ในศาสตร์ของเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นแนวโน้มที่จะบอกว่าโลกไม่ได้เลวร้ายไปทั้งหมด ยังมีกลุ่มคนที่คิดใหม่ ทำใหม่มารวมกัน

ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและคำถาม

1. **คุณเจริญวิทย์ เสน่หา** กล่าวว่าตนเองเป็นสาวกของเศรษฐกิจพอเพียง จากกรณีศึกษาเมืองมินามาตะเห็นว่าวิธีการแก้ปัญหาของประเทศญี่ปุ่นคือการส่งออกโรงงานที่ก่อมลพิษมายังประเทศไทยและถ้าเราจะแก้ปัญหาเรื่องนี้เราก็คงจะแค่ส่งต่อไปยังที่อื่น และเมื่อพิจารณา Happiness ก็เป็นเรื่องนิยมสุขเหมือนกันก็แก้ปัญหาไม่ได้เหมือนเดิม แต่เราต้องดูทุกข์ด้วยว่าทุกข์มีอะไรบ้างแล้วปลดทุกข์ สุขก็จะมาเอง แต่ถ้าจีเอ็นเอชวัดความสุขเป็นเปอร์เซ็นต์แบบจีดีพี ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้และเพื่อให้จีเอ็นเอชมีผลทางปฏิบัติจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง 3 ระบบคือ การเมือง เศรษฐกิจและจริยธรรม

ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางรอดเพราะมีพื้นฐานมาจากพุทธศาสนา มีคุณธรรมและในกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงก็ทำอย่างเรียบง่าย ๆ ในประชาชนระดับรากหญ้าเป็นจำนวนมากและประสบกับความสุขในที่สุด

2. **ดร.แกมทอง อินทรรัตน์** แลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังนี้

1. จีเอ็นเอช ไม่ใช่ตัวชี้วัดเดียว (single indicator) แต่เป็นแนวคิด (concept) หนึ่ง และในระยะแรกอาจจะพิจารณาควบคู่ไปกับจีดีพี

2. การขับเคลื่อนจีเอ็นเอชนั้นต้องทำทั้งในระดับปัจเจก ชุมชนและนานาชาติ ในระดับปัจเจกมีอยู่ในคำสอนทางพุทธศาสนา ในระดับชุมชนเอง อ.จอนก็ได้เสนอทางออกในเรื่องนี้

ไว้มากแล้ว แต่คำถามคือในระดับนานาชาติจะทำให้เกิดขึ้นได้ อย่างไร จะทำให้ประเทศที่ร่ำรวยแล้วเข้าใจตรงนี้ได้อย่างไร

3. **นักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** ทำอย่างไรจึงจะสร้างความตระหนักเรื่องจีเอ็นเอชให้กับกลุ่มคนจำนวนมาก ดังเช่นเรื่องโลกร้อน จะมีทางไหนที่จะใช้สื่อในการทำเยาวชนเข้าใจว่า จีเอ็นเอชคืออะไร ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทำให้คนไม่มีความสุขได้อย่างไร

4. **คุณเอกชัย ชูติพงศ์** เสนอว่าควรพิจารณาตัวชี้วัดใน 3 ด้านคือการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและสื่อ 3 สิ่งนี้จะขับเคลื่อนอารยธรรมโลกและทำให้โลกพ้นวิกฤต คนมีความสุขมากขึ้น

5. **นพ.อุกฤษฏ์ มลิณทางกูร** ถามว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้คนในสังคมยอมรับกระแสทางเลือก ตระหนักว่าเงินทองไม่ก่อให้เกิดความสุข ทำอย่างไรจึงจะขยายเครือข่ายไปสู่สาธารณได้ ควรมีการใช้สื่อหรือ mapping ค้นหาคนที่มีความรู้ในเรื่องนี้มาพบปะเกิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

6. **คุณอมรา พวงชมพู** แลกเปลี่ยนถึงประสบการณ์ตรงกรณีจังหวัดระยองที่เดิมเป็นเมืองเกษตรกรรม ผู้คนมีความสุข แต่การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมทำให้มีมลพิษสูง ผู้คนไม่มีความสุข

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตอบคำถามจากวิทยากร

คุณรสนา โตสิตระกูล มีความพยายามในการสร้างดัชนีใหม่ควบคู่ไปกับจีดีพี คือ HPI (Happy Planet Index) โดยมีตัวชี้วัด คือ มาตรฐานการครองชีพ อายุขัยและความพึงพอใจในชีวิต แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้อยู่ระหว่างการเริ่มต้นแต่ไม่สมบูรณ์แบบเพราะยังต้องหาต่อไปว่าจะวัดตัวชี้วัดเหล่านี้ให้แม่นยำได้อย่างไร ในภาคการเมืองมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงสูงแต่เป็นหน่วยสุดท้ายที่จะมีการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลจะต้องไม่คำนึงถึงแต่ mass production แต่จะต้องสร้าง production by the mass ให้คนมีความสุขกับการทำงานให้คนระดับรากหญ้าได้มีโอกาสทำงานเล็กๆน้อยๆของตนเอง เช่น ขายกล้วยแขกมิใช่ผลักดันให้เขาเข้าสู่ระบบ mass production แต่เพียงอย่างเดียว ให้ได้มีศักดิ์ศรีจากการมีส่วนร่วมในการผลิตไม่ใช่มีความสุขจากการบริโภคเพียงอย่างเดียว

อ.จอน อึ้งภากรณ์ ถ้าขบวนการจีเอ็นเอชนำไปสู่ความความเท่าเทียมทางสังคมในทุก ๆ เรื่อง เช่น การบริโภค ศักดิ์ศรี ก็เป็นเรื่องที่ดี แต่การวัดระดับความสำเร็จนั้นต้องวัดที่ผลงานของมันไม่ใช่แนวความคิดต้องดูให้ลึกลงไปด้วยว่ามันช่วยแก้ปัญหาได้จริงหรือไม่ ดังนั้นเราจะต้องยอมรับความจริงว่าการจะทำให้แนวความคิดแบบนี้เกิดผลได้จะต้องมาจากการต่อสู้แบบไม่ใช่ความรุนแรงมันต้องเป็นการต่อสู้เพื่อให้เกิดความสมดุลทางอำนาจคนตัวเล็กๆก็สามารถต่อสู้

เพื่อตนเองได้ เราจะหวังให้ผู้มีอำนาจเกิดจิตสำนึกเองไม่ได้ คนชนชั้นกลางอย่างเราต้องช่วยคนที่ด้อยโอกาสต่อสู้ และการที่เราจะทำให้ประเทศที่ร่ำรวยหันมาสนใจเรื่องจีเอ็นเอชได้นั้นก็มาจากตรรกะเดียวกันคือประเทศเล็กๆต้องรวมตัวกันต่อสู้เพราะไม่สามารถหวังให้ประเทศที่ร่ำรวยแล้วหันมาเห็นใจตนได้ เราไม่สามารถหวังให้ผู้มีอำนาจมีศีลธรรมได้เราต้องสร้างกระบวนการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพขึ้นมาจึงจะถูกต้อง

และถ้าเราเชื่อในเรื่องจีเอ็นเอชจริงเราต้องหันมาให้ความสำคัญกับรัฐสวัสดิการเพราะมันช่วยให้คนมีพอกอยู่พอกินและได้ปัจจัยพื้นฐาน และเรื่องสิทธิชุมชนนั้นก็ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญมากๆเช่นเดียวกัน คนที่เป็นนายจ้างก็สามารถเริ่มได้จากการให้ลูกจ้างได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนในกิจการได้ส่วนแบ่งจากกำไรที่ตนทำงานมาได้ด้วย

คุณปริดา เตียสุวรรณ การจะขับเคลื่อนจีเอ็นเอชจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ ว่าความสุขจะต้องมาก่อนจีดีพี การเปลี่ยนกระบวนทัศน์เกิดขึ้นได้จากระดับล่างขึ้นบน (bottom up) องค์การพัฒนาเอกชน ประชาสังคมจะต้องรวมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น เราจะต้องให้ประเทศที่ร่ำรวยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์แบบนี้ด้วยเพื่อให้เขามีแก้ปัญหาในประเทศตนเองโดยการโยนปัญหาไปไว้ที่ประเทศอื่น

ปัญหาก็คือเราจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ได้อย่างไร เราไม่สามารถหวังกับนักการเมืองที่มาอนาคตเพียงแค่ 4 ปีความอายุการดำรงตำแหน่งของเขาเท่านั้น ปัญหาพวกนี้ต้องแก้ด้วยแผนระยะยาวเป็นสิบๆปี และคนที่จะมาดูแลแผนระยะยาวแบบนี้ไม่ใช่ นักการเมืองแต่เป็นกลุ่ม NGO ต่างหากดังนั้นเราต้องพยายามทำให้เกิด NGO ในระดับโลกมากขึ้นเพื่อให้มีแรงขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกต่อไป

อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เห็นด้วยกับ อ.จอห์น ในเรื่องฐานการต่อสู้แบบสันติวิธี แต่การที่ อ.จอห์นไปมองเรื่องศีลธรรมว่าเป็นเรื่องทางศาสนาเรื่องของพระศรีอริยะนั้นไม่ถูกต้อง เพราะศีลแปลว่าความเป็นปกติซึ่งสามารถฝึกฝนได้ทำให้สิ่งต่างๆเป็นปกติรักษาไม่ให้เกิดปัญหาหรือความเจ็บไข้เริ่มได้ตั้งแต่การฝึกลมหายใจ และการที่เราจะไปต่อสู้กับอะไรได้นั้นมันต้องเป็นการต่อสู้ที่อยู่บนพื้นฐานของความรักไม่ใช่ต่อสู้เพราะเกลียดชังอีกฝ่าย หรือเพราะเกลียดชังนายทุน

และอีกประเด็นที่สำคัญคือสื่อว่าเราจะสามารถปรับปรุงสิ่งในบ้านเราได้อย่างไรให้สามารถให้ความรู้ประชาชนได้มากขึ้น ให้สังคมความเป็นจริงไม่ใช่ให้แต่การสร้างกระแสอย่างในปัจจุบัน

ผศ.สุริชัย หวันแก้ว กล่าวปิดการประชุม

รายงานสรุป เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้
นิยาม “ความสุข” เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและประโยชน์สุข
วันศุกร์ที่ 10 ตุลาคม 2551 เวลา 09.30-13.30 น. ณ เรือนจุฬานฤมิต

วิทยากร

1. ดร.สุทธิลักษณ์ สมิติศิริ	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล
2. รศ.ดร.สมบุญ ศรีประชัย	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. คุณณัฐพัช วังวิญญู	สถาบันขวัญเมือง
4. ผศ.ดร.จุมพล พูลภทธรชวิน	คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. พญ.ธารทิพย์ อารงวรารกุล	มูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี
6. รศ.ดร.อนุชาติ พวงสำลี	มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ดำเนินรายการ

ผศ.สุรัตน์ ไหรชชัยกุล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เปิดงานโดย คุณวัลลภา แวน วินเลียนส์วาร์ด

กล่าวถึงที่มาของโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ เป็นโครงการสืบเนื่องจากการประชุมนานาชาติเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 3 ณ จ.หนองคาย และกรุงเทพฯ จบลง พบว่าหลายภาคส่วน ยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ไม่ได้ภาพจำลองของสังคม อย่างที่ต้องการ จึงคิดจัดกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาพบปะหารือถึงทิศทางใหม่ของสังคม เบื้องต้นตั้งไว้ 6 เวที

เวทีครั้งที่ 1 จัดที่อาคารศศปฐศาลา ประกอบด้วยวิทยากร 4 ท่าน อันเป็นผู้แทนแต่ละภาคส่วนในสังคม คือ ภาคสังคม ภาคการเมือง ภาคธุรกิจ และภาคจิตวิญญาณ

เวทีครั้งที่ 2 ในครั้งนี้ เป็นการให้นิยามความสุขเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเวทีต่อไป

คุณณัฐพัช วังวิญญู

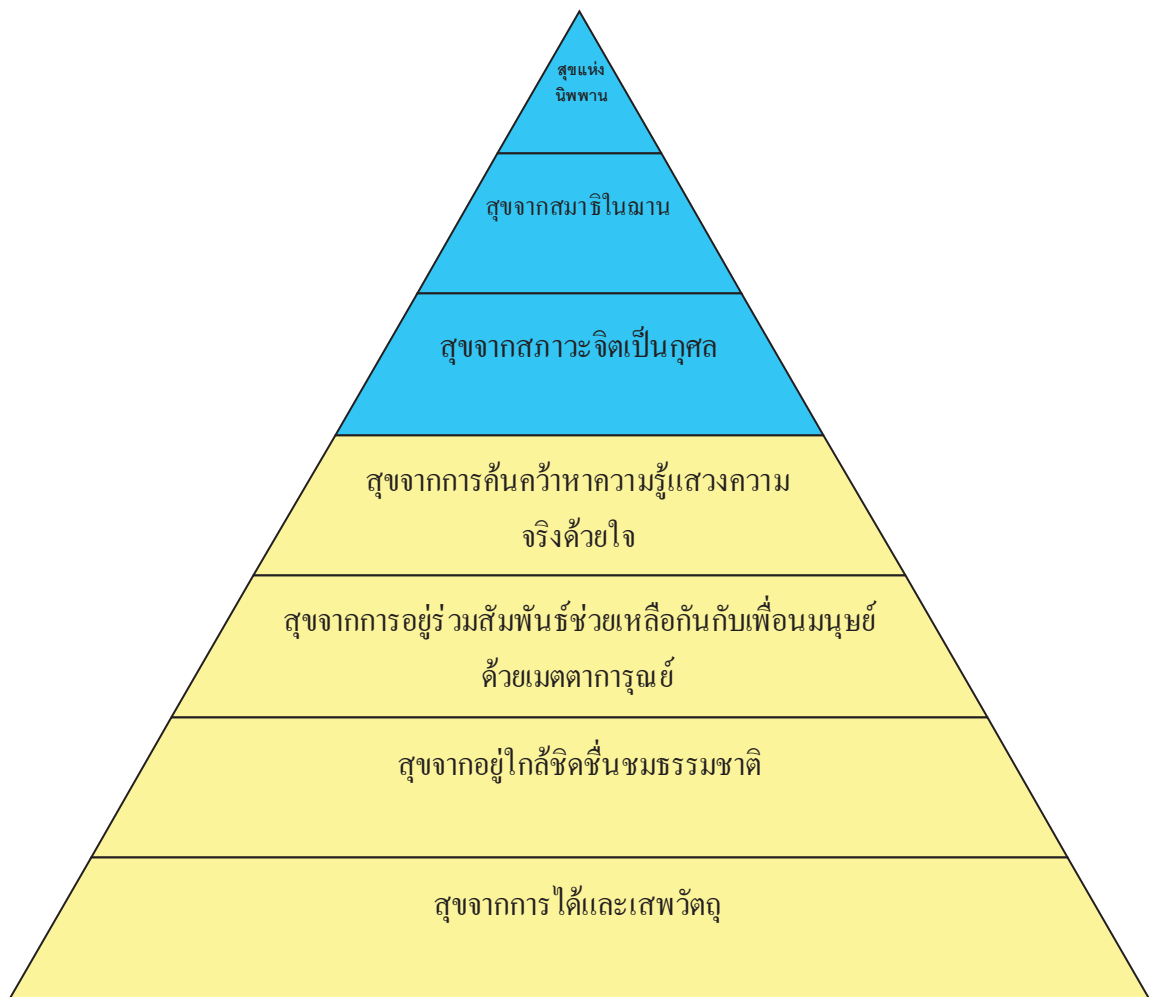
กล่าวถึงประสบการณ์ชีวิตของตนเอง ที่ต้องการจะเรียนรู้และเพื่อแสวงหาคำตอบชีวิตของตัวเองว่า “ชีวิตอยู่เพื่ออะไร” และขอคำปรึกษาจาก อ.สุทธิลักษณ์ ศิวรักษ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำว่า มหาวิทยาลัยนาโรปะ ประเทศสหรัฐอเมริกา จะเป็นมหาวิทยาลัยที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริง ทำให้ผู้เรียนเคารพตัวเองได้มากขึ้น ประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนที่นั่น สันตะเทือนเกราะและหน้ากากของตัวเองตน ซึ่งเกิดจากการเรียนในหลักสูตร ที่ประกอบด้วยวิชาสมาธิภาวนาถึง 6

หน่วยกิจ เมื่อจบหลักสูตรก็รู้สึกว่ายากแบ่งปันกับผู้อื่น กลับมาเมืองไทยจึงร่วมกับ คุณวิศิษฐ์ วังวิญญู ก่อตั้ง “สถาบันขวัญเมือง” เพื่อฟื้นฟูขวัญให้กับเมือง ทำให้คนเป็นพลเมืองที่มีพลังองค์กรเติบโต มีผู้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีกิจกรรมด้านสุขภาพ เพื่อดูแลตนเอง เมื่อดูแลตนเองแล้วต่อมาอยากแบ่งปันให้สังคม อันเป็นที่มาของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

เมื่อได้จัดกระบวนการเรียนรู้มากขึ้นจึงพบว่า มนุษย์ไม่ได้ต้องการความคิดใหม่ๆ แต่ต้องการ “ประสบการณ์ตรง” ดังที่ท่านตรุปะ วินโปเช บอกว่า “ความรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองได้นั้น ต้องเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรง เหมือนขนมปังที่อบออกจากเตาร้อนๆ หอมน่ากิน” ซึ่งได้เรียนรู้ หลังจากได้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงให้องค์กรต่างๆ พบว่าเป็นองค์กรไม่มีความสุข อันเกิดจากวัฒนธรรมองค์กรที่ “แยกขาด” สร้างความทุกข์จากการแยกขาดจากธรรมชาติ จากพี่น้อง ความพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจและความผูกพันในองค์กรก็เป็นแบบฉาบฉวย ไม่สามารถแก้ปัญหาที่แท้จริงได้เพราะไม่ได้เปลี่ยนทัศนคติเดิมของ “อึดตา” ให้แต่ความกลัวเป็นการควบคุม งานที่แท้จริงต้องการสร้างพื้นที่ของการเรียนรู้ ในองค์กรและสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมาย ผ่านกระบวนการสนทนา (Dialogue) ซึ่งต่างจากการถกเถียง (Debate) ที่องค์กรต่างๆ ชอบใช้ เราต้องสร้างพื้นที่ของความปลอดภัยของการรับฟังการพูดอย่างถ่อมความรู้สึก กระบวนการเหล่านี้จะสร้างการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งตามธรรมชาติแล้วสองสิ่งนี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

ดร.สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ

สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นสถาบันที่มีนักวิจัยที่ศึกษาวิจัยและประสบความสำเร็จด้านโภชนาการของไทย บทเรียนจากการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า การถอดความรู้ถ้าทำอย่างเป็นระบบ แล้วนำไปใช้ในทางปฏิบัติจะสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ต่อมาคณะทำงานได้ประชุมกับที่ปรึกษาและระดมสมองจากนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้ข้อสรุปที่แน่ชัด แต่ในเบื้องต้นแนวคิดของโครงการเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social transformation) อันนำไปสู่โครงการเกี่ยวกับพุทธศาสนากับความสุขในชื่อของ “โครงการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาสุขภาวะและชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญาอย่างมีส่วนร่วม” (Participatory Model Development to Promote Happiness and Contemplative Learning at a Community Level : A Preliminary Study) ในพื้นที่พุทธมณฑล ร่วมกับพระครุฑิต ที่วัดญาณเวศกวัน รายละเอียดผลการศึกษานี้ให้อ่านให้เอกสารประกอบการประชุม ในวันนี้จะนำเสนอผลการศึกษานี้สรุปได้ดังแผนภาพ

รูปที่ 1 ความสุขในระดับต่างๆ สรุปโดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

ซึ่งจากมุมมองของคนทั่วไปและของจิตตปัญญา พบว่าพุทธมณฑลนั้นมีจุดแข็งคือ การอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และแนวคิดด้านพุทธศาสนาอันเกิดจากเผยแพร่ของพุทธมณฑล ทำให้คนมีมุมมองว่าสามารถมีความสุขจากการช่วยเหลือผู้อื่นได้ เมื่อเราทำส่วนดีเหลือองได้ ก็จะก้าวไปสู่ส่วนดีฟ้า เริ่มที่สุขจากการแสวงหาความรู้ การแสวงหาความจริง ต่อมาคือสุขจากสภาวะจิตกุศล ซึ่งบอกได้ว่ามีความสุขมากขึ้น เรื่อยไปจนถึงสุขจากนิพพาน ซึ่งเป็นความสุขที่ไม่มีภาวะบวก

นอกจากนั้นมีการศึกษาเรื่อง Positive Psychology เป็นการเรียนรู้เพื่อจะก้าวไปพร้อมกับนานาชาติ และมีการทำงานกับเยาวชน เรื่อง Character Education ซึ่งมีคนทำจำนวนมาก และได้ความรู้มาก

ซึ่งขณะนี้การวิจัยได้ผ่านไปปีเศษรู้สึกว่โชคดีมากที่ได้เข้ามาทำ เพราะว่าได้พัฒนาตนเอง ด้วย เรื่องความสุขได้รับความสนใจจากทั่วโลก มีหนังสือมากมาย แต่ยังไม่มีความชัดเจนที่แน่ชัด “ตัวกูของกู” ไม่สามารถทำให้เกิดความสุขที่แท้จริงได้

ผศ.ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน วิจัยและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการนำเสนอบทความ ความสุขกับการเปลี่ยนแปลง ทั้งสองสิ่งมีความสัมพันธ์กับ การอยู่รอด และการยอมรับทางสังคม

ในแง่จิตวิทยา การอยู่รอด และการยอมรับทางสังคม เป็นไปตามลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ตามลำดับแล้ว ขั้นสูงสุดคือ Self Actualization ซึ่งความสุขที่แท้จริงน่าจะอยู่ตรงนั้น และเมื่อเชื่อมโยงกับสังคม ความสุขนั้นจะถูกอธิบายในเรื่องความพึงพอใจในการทำงาน และนำไปสู่เรื่องผลิตภาพ (Productivity) แต่ความพึงพอใจของคนต่างกันไป จึงอาจจะนำไปสู่การเอาชนะก็เป็นความสุขได้ เพราะต้องการความสำเร็จในอาชีพ และต้องการการยอมรับ ทำให้ไม่ก้าวไปถึงความสุขในระดับขั้นที่สูงขึ้นไปได้ ซึ่งสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ชุมชนและต้องการการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ดังที่คุณณัฐพลได้กล่าวไว้ในบทความอย่างชัดเจน และน่าสนใจเพราะมันตรงข้ามกับสิ่งที่เราเรียนรู้ในระบบการศึกษาปัจจุบัน

มีนิสิตปริญญาเอกครุศาสตร์ทำวิจัย เรื่องแนวความคิดของ Joseph Chilton Pearce เรื่องการเล่น ไปใช้กับเด็กปฐมวัย (3-6 ปี) พบว่า เด็กอนุบาลสามารถเกิดเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ได้ จากการเปลี่ยนผ่านรูปแบบของการเล่น ซึ่งทำทนายทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget) อย่างมากเพราะทฤษฎีบอกว่าสมองของเด็กวัยนั้นยังมีพัฒนาการไม่ถึง จึงไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นขอแนะนำให้ไปอ่านบทความของคุณณัฐพลอย่างละเอียด อาจทำให้เกิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงได้เช่นเดียวกัน

ส่วนโครงการของ อ.สุทธิลักษณ์ มีความน่าสนใจ เพราะเป็นโครงการที่เป็นจุดเริ่มต้นเรียนรู้ของอาจารย์และทีมวิจัยเอง จึงมีความท้าทายเป็นอย่างยิ่ง ประเด็นที่อยากฝากไว้คือ สมมติฐานที่ตั้งไว้ (ชุมชนที่มีสุขภาวะจะเอื้อให้เกิดการพัฒนาในระดับความสุข และการพัฒนาจิตตปัญญาของปัจเจกบุคคลที่สูงขึ้น) ยังไม่ได้มีการทดสอบหรือพิสูจน์ และอยากให้ลองสมมติฐานโดยเอาบุคคลเป็นตัวตั้งแทนที่บริบทของชุมชน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมของพุทธมณฑลปัจจุบันนั้นถูกรุกรานด้วยการพัฒนาสมัยใหม่ แต่ถ้าคนเปลี่ยนวิธีคิด เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับคนอื่น น่าคิดว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร หรืออาจจะทำไปพร้อมๆ กัน ดูทั้งบริบท และตัวบุคคล อีกประเด็นหนึ่งคือการเลือกตัวแปรเพียงสามตัว (คำสอนของพุทธศาสนา Positive Psychology และ Character Education) นั้นอาจจะยังไม่พอ อยากเสนอว่าให้ทำวิจัยแบบทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) แล้วค่อยพัฒนาขึ้นมา โดยไม่ต้องสนใจทฤษฎีที่มีอยู่แล้วมากนัก

พญ.ธารทิพย์ อารังวรารกุล วิจารณ์และแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการนำเสนอ

บทความ

จากการศึกษาบทความของอาจารย์สุทธิลักษณ์ เมื่อมาผนวกกับประสบการณ์ในชีวิตการทำงานต่างจังหวัดและได้แลกเปลี่ยนกับกัลยาณมิตรมากมาย พบว่ามีหลายประเด็นที่น่าสนใจ ที่สำคัญที่สุด คือ “การจัดการความรู้” ดังเช่น “โครงการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาสุขภาวะและชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญาอย่างมีส่วนร่วม” ที่เป็นโครงการร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ดำเนินการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบโดยมีชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้เป็นชุมชนแบบอย่างของ สุขภาวะและจิตตปัญญาศึกษา

ซึ่งโครงการฯ มีความคล้ายคลึงกับที่ดำเนินการในมูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อคุณภาพชีวิตดี จังหวัดขอนแก่นมาก จากการดำเนินโครงการ 25 ปี พบว่า การที่จะหลุดพ้นได้ คนต้องพึ่งตนเอง วิเคราะห์ตนเองได้ ตามหลักพุทธศาสนา คือ อริยสัจสี่ (ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ทางพ้นทุกข์ และวางแผนให้พ้นทุกข์)

อย่างไรก็ตามขอเสนอแนะในประเด็นที่หนึ่ง ในเรื่องของความรู้ของโครงการนี้ ยังไม่มีความชัดเจน ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากต้องลงไปทำกับระบบที่มีอยู่แล้ว เช่นหลักสูตรท้องถิ่น และไม่เห็นใจว่าสถาบันการศึกษาต่างๆ บริเวณนั้นชุมชนมีโอกาสเข้าถึงหรือไม่

เรื่องที่สองคือ การเคลื่อนไหวทางสังคม ที่นำเสนอไว้ด้านกิจกรรมและสื่อ แต่มีกระบวนการด้านอาสาสมัครที่น่าจะช่วยดึงการมีส่วนร่วมของ “ผู้นำธรรมชาติ” ของชุมชนออกมา เพราะลักษณะที่โครงการทำนั้นทำกับผู้นำที่เป็นทางการของกลุ่มที่เป็นทางการอยู่แล้วพ. iverse เสนอว่าให้ทำการ Mapping โดยการเดินไปพบ ทำความรู้จัก แล้วชวนมากทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคมร่วมกัน ซึ่งคิดว่าจะจะเป็นประโยชน์กับสังคมเมือง เรื่องการบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของชาวบ้าน

ในส่วนที่สามของเรื่องการขับเคลื่อน ปัจจุบันโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนที่มักถูกละเลยไป คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งคน งบประมาณและการจัดการอยู่จำนวนหนึ่ง จากประสบการณ์สามารถดึงโครงสร้างดังกล่าวเข้ามาร่วมทำงานได้ โดยเฉพาะบางกลุ่มที่ทำงานประชาสังคมมาก่อน เพราะการเมืองท้องถิ่นยังมีคนดีอยู่มาก หากเราทำ Mapping แล้วนำส่วนที่สองไปเชื่อมโยงกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จะลดภาระของสถาบันการศึกษาในเรื่องผู้ดำเนินการและงบประมาณ อันเป็นเรื่องของความต่อเนื่องและความยั่งยืน ประเด็นต่อมาคือเรื่องความเป็นจริงของพื้นที่ศึกษา การเก็บข้อมูลสามารถเป็นตัวแทนได้มากน้อยอย่างไร เพราะคนนอกพื้นที่ เช่น คุณแม่ของคุณหมอเอง ได้ย้ายไปอยู่ในพื้นที่พุทธมณฑล แต่ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่มาก

สรุปสุดท้ายคือ บทเรียนที่ได้จากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ หรือเป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่นๆ ได้หรือไม่ อย่างไร หรือเป็นกรณีเฉพาะ โดยเฉพาะเรื่องที่ยากจะเห็นคือ ทำอย่างไรจะให้ยั่งยืน และมีผู้นำไปทำต่อเนื่อง

ผศ.ดร.สมบูรณ์ ศิริประชัย

มีความพยายามจะบอกว่า จีดีพี (ผลผลิตมวลประชาชาติรวมต่อประชากร: Gross Domestic Product per capita: GDP) หรือว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นไม่สำคัญ ขอยืนยันว่า “ไม่จริง” จีดีพีสำคัญมากสำหรับเศรษฐกิจแต่ไม่สำคัญมากสำหรับ “ความสุข” แม้ว่าตนเองเห็นว่ามันมีจุดอ่อน มันก็ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของเศรษฐศาสตร์ ตนเองนั้นไม่มีความรู้เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross Nation Happiness- GNH) เลย แต่ที่สนใจและก็ใช้สอนอยู่ตอนนี้ก็คือ เรื่องเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข (Well-Being) ซึ่งคิดว่าเป็นเรื่องที่มีการใช้กันมากกว่า แต่ตรงนี้ไม่ได้ต้องการมาทำให้รายการนี้หมดความสำคัญแต่อย่างใด เพียงต้องการให้ทราบว่าตอนนี้ นักเศรษฐศาสตร์สนใจในเรื่องไหน ส่วนใหญ่สนใจเรื่อง “ความสุข” ซึ่งความสุขทางเศรษฐศาสตร์แบ่งเป็นสองลักษณะ คือ ความสุขในแง่วัตถุวิสัย¹ (Objective) และแง่อัตวิสัย² (Subjective)

เรื่องของความสุขโดยทั่วไป จะมองในเรื่องของความอยู่ดีมีสุขในแง่อัตวิสัย (Subjective Well-Being) การบรรยายนี้พยายามจะอธิบายว่าแนวคิดเรื่องนี้มีมีความก้าวหน้าไปถึงไหน และมีการวัดอย่างไร นักเศรษฐศาสตร์สนใจในเรื่องนี้อย่างไรบ้าง ดังต่อไปนี้

พัฒนาการแนวคิดความอยู่ดีมีสุข

- ประมาณ 200 ปี ที่ผ่านมานี้ สำนักอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarian) อธิบายว่าความอยู่ดีมีสุข นำไปสู่ความรู้สึกที่ดีหรือความพอใจ
- ค.ศ.1978 และ ค.ศ.1990 มีแนวคิดเรื่องการศึกษาและสุขภาพที่เสมอภาคสำหรับทุกคน (Education for All and Health for All)
- ค.ศ.2000 การประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติ ตั้งเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals - MDGs) จะพยายามขจัดความยากจน เพิ่มน้ำสะอาด ลดการตายของทารก
- อมาตยา เซน นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล มีแนวคิดที่มีอิทธิพลในเรื่องนี้ที่สุด เขาเห็นว่า การเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ (Capability Approach) ซึ่ง

¹ ความสุขที่เป็นผลมาจากปัจจัยภายในเป็นเรื่องของจิตใจ เช่น การมีความสุขเนื่องจากการมีศีลธรรม สมานหรือปัญญา ความรู้สึกพอเพียง ไม่โลภ (พระธรรมปิฎก มปป)

² ความสุขที่เป็นผลพวงมาจากปัจจัยภายนอก เช่น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ครอบครัวอบอุ่น มีสุขภาพดี (ประเวศ วะสี 2548)

หมายถึงภารกิจที่ทำให้บุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการและบุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง

กล่าวคือ ความสามารถของมนุษย์ที่จะอยู่อย่างมีเกียรติและมีศักดิ์ศรี ซึ่งจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีเกียรติและมีศักดิ์ศรีได้นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ เสรีภาพ ถ้าไม่มีเสรีภาพก็ไม่ต้องไปพูดถึงความสุขเลย เสรีภาพตรงนี้รวมถึงเสรีภาพที่จะไม่อดอยาก ไม่ยากจน ไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บที่รุนแรง ดังนั้น เสรีภาพของอมาตยา เช่น นั้นไม่ใช่เพียงเสรีภาพในแง่ของการเมือง

ความหมายของความอยู่ดีมีสุข

- Travers and Richardson (1997) กล่าวว่า ความสำเร็จในชีวิตเป็นการอธิบายสภาพของสถานการณ์ชีวิตของปัจเจกบุคคลหนึ่ง ๆ
- Richard Easterlin ศึกษาพบว่ารายได้ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดในการกำหนดความสุข
- McGillvray อธิบายว่าความอยู่ดีมีสุข คุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาและการเติมเต็มความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เป็นเรื่องเดียวกัน

ความพยายามในการวัดความอยู่ดีมีสุข

- รายได้ประชาชาติต่อบุคคล (National Income per Capital) แต่วิธีการนี้มีจุดอ่อนเพราะไม่ได้สะท้อนการกระจายรายได้ ความเป็นเท่าเทียม และงานอาสาสมัคร
- ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index - HDI) วัดจากอายุขัย จำนวนทารกที่ตายก่อนอายุ 5 ขวบและอัตราการศึกษา
- ดัชนีคุณภาพชีวิตทางกายภาพ (The Physical Quality of Life Index -PQLI) มีส่วนของการวัดจีเอ็นพีต่อหัวและการวัดความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์
- มาตรการการพัฒนาศักยภาพหญิงชาย (Gender empowerment Measure-GFM) พิจารณาจาก ร้อยละของผู้หญิงที่ได้เข้าไปอยู่ในสภา อัตราร้อยละของผู้หญิงที่เป็นภาคบริการขนส่ง ผู้บริหารอาวุโส อัตราร้อยละของผู้หญิงที่เป็นคนทำงานด้านเทคนิค และสัดส่วนรายได้ของผู้หญิงต่อรายได้ของผู้ชาย
- เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก The World Health Organisation Quality of Life Assessment (WHOQOL) วัดจากการประเมินตนเองเกี่ยวกับชีวิตของตนเองเช่น ความเจ็บปวดและความไม่สบายตัว กิจกรรม

ทางเพศ ความมั่นใจในตนเอง อัตราการตาย ความสามารถในการทำงาน
เสรีภาพ ความปลอดภัยและมั่นคงทางด้านร่างกาย ความพึงพอใจในการทำงาน

การถาม ตอบและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้เข้าร่วมเวที

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 1

ประเด็นจิตพิ สำคัญ โดยเฉพาะเรื่องการกระจายรายได้ แต่ปัญหาชาวบ้านที่สังเกตได้คือ
ฐานทรัพยากร ที่เป็นหลักประกันชีวิตความเป็นอยู่ ควรใช้เป็นตัวชี้วัด เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของ
ทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งประเด็นการเข้าถึงทรัพยากร เพราะมีปรากฏการณ์บางอย่างเชื่อมโยง
ปัญหาสังคม กับการเข้าถึงทรัพยากรของชาวบ้าน ส่วนเรื่องความสุขนั้นมีหลายระดับ ควรสร้าง
ดัชนีชี้วัดให้มีความชัดเจน

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 2

มาจากตลาดหลักทรัพย์ ทำเรื่อง CSR จึงอยากรู้ว่า มีนิยามของความสุขว่าอย่างไรบ้าง
ตรงกับที่ใช้หรือไม่ พบว่าของ อ.สุทธิลักษณ์ มีความใกล้เคียงกัน การสัมมนานี้มีเพื่อการ
เปลี่ยนแปลงสังคมและประโยชน์สุข ซึ่งต้องดูที่นิยามและจะเห็นว่ามันเต็มไปด้วย กิเลส ตัณหา
ต่างๆ ซึ่งไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เป็นแค่การหลงไปกับเรื่อง “ตัวกูของกู” เท่านั้น นอกจากนั้นอยาก
ฝากเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไว้ด้วย

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 3

มีความสงสัยเรื่องตัวชี้วัดและเรื่อง มุมมองของตะวันออกเห็นว่า จิตพิมีจุดอ่อนในการ
นำมาใช้กับประเทศตะวันออก เพราะมีความแตกต่างเรื่องระบบคุณค่า เราจะปรับจิตพิให้มีความ
เหมาะสมกับพื้นฐานวัฒนธรรมที่อาจจำเพาะไปถึงพื้นที่แต่ละจังหวัดต้องมีตัวชี้วัดของตนเอง

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 4

ความสุขมีหลายระดับ คิดว่ามีความสุขทางโลกและมีความสุขทางธรรม ความสุขทางโลก
อาจเป็นอย่างที่อาจารย์อธิบาย แต่ความสุขทางธรรมเป็นความสุขจากข้างใน คิดว่าบางท่านคงมี
ประสบการณ์ ซึ่งจะพบว่าต่างจากการอ่านหรือฟัง พอเกิดขึ้นแล้วจะมีความเชื่อ หรือ ศรัทธา
เพราะประสบการณ์ตรงจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง ถ้าหากไม่มีศรัทธาแล้ว การไปสู่ความ
เปลี่ยนแปลงคงเป็นเรื่องยาก

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 5

อ.สมบุญให้ความสำคัญกับ จิตพิ มากเกินไป ต้องมีการทบทวนวาทกรรมในแนวคิดด้าน
เศรษฐศาสตร์ เพราะเน้นแต่เชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ จากประสบการณ์ พบคนรับจ้างถอน

หญ้ามีรายได้วันละร้อยบาท แต่มีความสุขมากตลอดเวลาทุกขณะจิต ประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมาบอกเราว่า ความสุขไม่ได้มาจากวัตถุ แต่มาจากคุณภาพของจิต ไม่ใช่ว่ารวยได้มากขึ้น หรืออายุยืนยาว แล้วจะมีความสุข คนอายุยืนอาจมีความสุขตลอดทั้งร้อยปีก็ได้ ซึ่งเรื่องตัวชีวิต มักใช้แบบจำลอง ซึ่งมีที่มาจากปรัชญาฝรั่งที่ไม่ถูกต้อง เรื่องของความสุขนั้นอยู่ที่ใจมากกว่า

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 6

อยากแบ่งปันประสบการณ์จากการประชุมที่เชิญนักวิทยาศาสตร์ รัฐมนตรี และนักธุรกิจระดับโลก มีการตั้งโจทย์ที่น่าสนใจว่าศตวรรษที่แล้วมีการสร้างองค์ความรู้ที่รับใช้จุดมุ่งหมายของศตวรรษที่แล้ว แต่ในศตวรรษนี้เราเห็นชัดว่าความจำกัดของธรรมชาติรับไม่ไหวแล้ว ซึ่งหมายความว่าต้องมีเป้าหมายใหม่ GNH อาจจะเป็นส่วนหนึ่งในนั้น แต่ที่สำคัญคือ ความรู้รอบแนวคิด วิถีคิด เป็นเพียงศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งไม่เพียงพอแล้ว แม้กระทั่งการมองว่าตะวันออก หรือ ตะวันตก จะดีกว่ากัน ก็ใช้ไม่ได้แล้ว การใช้ตัวชีวิตก็เช่นกัน เพราะเป็นผลจากการวางกลไกพัฒนาแบบบนลงล่าง จึงต้องมาคิดว่ามีกลไกอะไรบ้างที่ไม่ใช่แบบเดิมๆ และการขับเคลื่อนนั้นต้องใช้ความรู้อะไรบ้าง

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 7

จากสถานการณ์ปัจจุบัน อยากฝากคำถามว่า เราจะมีความสุขอย่างไรในสังคมที่มีความแตกแยกทางความคิด จากตัวอย่างเรื่องคนรับจ้างถอนหญ้า จะรู้ได้อย่างไรว่าเขามีความสุข จะวัดได้อย่างไร จากข้างในหรือข้างนอก เวลาทำงานกับชุมชนก็อยากให้เขามีความสุข แต่เราจะวัดอย่างไร ในงานพัฒนา สิ่งสำคัญคือการวัดผล

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 8

จากประสบการณ์อยู่ญี่ปุ่นหลายปี อยากแบ่งปันเรื่อง ทำอย่างไรให้ยั่งยืน คิดว่าควรจัดเป็นหลักสูตรปริญญาตรี หรือ การศึกษาต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้แบบอิสระ ที่ญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยโอซาก้า มีหลักสูตรเรียกว่า “ความสุข” เมืองไทยน่าจะทำบ้าง โดยเฉพาะหลังจากที่มีการวิจัยต่างๆ น่าจะพัฒนาไปสู่หลักสูตรที่บูรณาการทั้งประเทศ

ผศ.ดร.สมบูรณ์ ศิริประชัย ตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

ปัญหาของประเทศไทยร้ายแรงมาก มีความซับซ้อน แก้แบบจุดใดจุดหนึ่งไม่ได้ ต้องแก้แบบครบวงจร คิดว่าเรื่องหนึ่งที่น่าจะแก้ไขได้คือการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งของประเทศไทยล้มเหลวมาตลอดคือ กับความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ประเทศไทยมีอยู่สูงมาก

ไม่มีแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ (Model) ที่สมบูรณ์แบบ นักเศรษฐศาสตร์ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ แต่ว่าความลึกซึ้งของเศรษฐศาสตร์มีหลายระดับ และมีสาขาที่ขยายไปใหญ่โตมาก ตนเองรู้แค่บางสาขาซึ่งถือว่ารู้แค่มาก ไม่สามารถตอบอะไรยากๆ ได้

อย่างไรก็ยังยืนยันว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต ความสุข ไม่ว่าจะวัดด้วยวิธีใด คุณต้องมีรายได้เพียงพอ มีวัตถุที่เพียงพอสำหรับกาย ส่วนใจ จะไปแสวงหาจากไหนนั่น อีกเรื่องหนึ่ง แต่ที่ต้องมีแน่ๆ คือ ต้องมีรายได้เพียงพอสำหรับพอยังชีพ

ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล ดำเนินรายการสรุปและปิดเวทีการประชุม

ประเด็นที่ชัดเจนที่ทุกคนให้ไว้คือ ไม่มีใครเห็นพ้องต้องกันไปทุกเรื่อง แต่ต้องเคารพความคิดคนอื่น เป็นตัวชี้วัดว่าเราสามารถถกเถียงกันได้ เรื่องตัวชี้วัดนั้นมีข้อบกพร่อง ขึ้นอยู่กับว่าเราจะปรับตัวอย่างไรให้เหมาะสม เราทุกคนต่างมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีลักษณะของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การอิงอยู่กับสังคมรูปแบบเดียวคงเป็นไปได้ แต่ถ้ามันแต่บอกว่าตัวชี้วัดนี้ไม่ดี นิยามนี้ไม่ดี คงไม่ต้องเคลื่อนไปไหน

เวทีในวันนี้ถือเป็นการเริ่มต้น ต้องมีการศึกษาค้นคว้าอีกมากซึ่งคงจะมีโอกาสได้หยิบยกมาอธิบายให้ชัดเจนขึ้นในเวทีต่อไป

ปิดการประชุม

การบรรยายพิเศษ

“ความสุขและการเปลี่ยนแปลงสังคม (Happiness and Social Transformation)”

วันที่ 3 ธันวาคม 2551 ณ ห้อง 213 อาคารศศิวิทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยากร มาติเยอ ริการ์ (Matthieu Ricard)

พิธีกร อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ท่านมาติเยอ ริการ์ (Matthieu Ricard) ภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านเคยเป็นนักวิทยาศาสตร์ด้านพันธุกรรมเซลล์ และกำลังก้าวหน้าในสาขาอาชีพ ก่อนที่จะเดินทางจากประเทศฝรั่งเศสเพื่อมาศึกษาพระพุทธศาสนา ณ เทือกเขาหิมาลัยเมื่อสามสิบห้าปีก่อน ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าของผลงานหนังสือขายดีระดับโลก เป็นนักแปล นักถ่ายภาพ และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในงานวิจัยวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน ว่าด้วย ผลของการปฏิบัติสมาธิภาวนาที่มีต่อสมอง ร่วมกับกลุ่มนักวิทยาศาสตร์และนักบวชแห่ง Mind and Life Institute ปัจจุบันท่านพำนักและทำงานด้านมนุษยธรรมหลายโครงการใน ธิเบต และเนปาล³

เวทีนี้เป็นเวทีการบรรยายพิเศษ โดยมีเครือข่ายผู้มีส่วนร่วมเป็นกลุ่มผู้มีความสนใจเฉพาะจำนวน 25 คน ประกอบด้วย นักจิตวิทยาการเรียนรู้ ผู้สอน และสื่อมวลชน

หลังจากที่ อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ พิธีกรดำเนินรายการ แนะนำท่านวิทยากร ท่านมาติเยอ ได้บรรยายเรื่อง ความสุขกับการเปลี่ยนแปลงสังคม สรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้⁴

'Aristotle said happiness is the goal of all goals. We try to do this and that because we think that it will bring us happiness. We get money, not for getting money, but to earn happiness. So does it succeed in doing so, or not? Be objective.

Ask yourself, in your life, what are the moments of a genuine sense of fulfilment? Are they when you get more money, or are they the times when you spend with friends, family or nature?

What do we want in life? We have to begin thinking about what really matters. There are things that matter, things that really matter, and things that really, really matter. Those are the things you need to know.

You must have moments of silence to see what comes at the surface. Quieten your mind. Try to look inside.

And if you see that the things that really, really matter take up only five per cent of your time, then something is wrong. Then you should do something that can fulfil your aspirations to engage in what really, really matter to you.

³ มูลนิธิกรุณา (Karuna-Shechen Foundation), <http://karuna-shechen.org/>

⁴ By: KARNJARIYA SUKRUNG and YINGYONG UN-ANONGRAK

It is always difficult to predict the consequences of your decisions and actions, but what you can always check is your motivation.

Why am I doing that? Is it just for me, or is it also taking the interests of others into consideration?

Is it just for benefit of one person, or the benefit of more? Is it harmful to other people? Definitely, we should not harm anyone.

Is it for short-term or long-term benefits? We can think of selfish pleasure in the short term, but a lot of suffering will follow in the long term. This is not a good bargain.

These questions are important. Getting an answer to the meaning of direction gives you strength.

You have to be able to discriminate between what brings you genuine fulfilment and what does not.

Authentic happiness is not an endless succession of pleasure. It is an optimal way of being that really gives you resources to deal with the ups and downs in life.

Pleasure changes all the time. I drink a cup of tea, it is very delicious. Three cups of tea, enough. Twenty cups, I get sick. The pleasurable can turn unpleasant.

Also, pleasure is vulnerable to change and circumstance. If I don't have a cup of tea, I'm not happy. It does not last or give you a sense of fulfilment.

Happiness is not like that. The way of well-being is the opposite. No matter what happens, it is acceptable - getting a pot of tea, fine, not getting one is also okay.

The more you experience happiness, it becomes stronger. The more you eat ice cream, it won't get more delicious. You won't get any happier, on the contrary you start becoming nauseated.

Our control of the outer world is limited. It is always changing; sometimes, it is illusory. It is best to control the way you experience things - how we translate our experience: Happiness or suffering.

You can be terribly sad and depressed although everything is beautiful. Or you can be happy in an environment that does not look very nice. So, it is the mind that is stronger than the outer environment. That is why we need to cultivate the mind.

You need to know what kinds of mental states will destroy your happiness: are they jealousy, anger, obsession? And there are other mental states that you don't want to suppress, like altruism and compassion.

You need to cultivate the constructive ones and get rid of the destructive ones.

If you genuinely construct more compassion, more inner peace, inner freedom and inner strength, day after day, they grow and grow, and you become stronger and less vulnerable to the changes outside.

Slowly, you will become a better person, and you will feel better. Others will appreciate you. When faced with adversity, you will not be discouraged. Faced with success, you will not be presumptuous. Good criticisms, very good. Bad criticisms, it is alright. You can manage and deal with whatever happens. You keep your balance. That is the result of change. That is the real criterion: slow and real change.

Therefore, we must develop an understanding of how the mind works. We can train our body, our intellect, why can't we train our mind and altruistic love? We can. And we have the potential to do so.

If you say that it is normal for human beings to be jealous and that it is a part of our being, then why don't you try cultivating jealousy for 24 hours? Or if you think strong ego is great, go for it, do it for 24 hours, what would you experience? Is it something genuinely good? Experiment!

Now if you dispense loving kindness for 24 hours, what kinds of results does it bring? You can make a distinction. Anyone who is honest will see the difference.

We all have them: passion, emotions, anger, envy. We don't need that much to encourage them, to boost our anger or amplify our envy. They proliferate themselves very well.

But there are many ways to be part of something. Take, for example, a glass of water. Water is H₂O. I can put some medicine in it, and it becomes therapeutic water. I can put some cyanide in it, it will kill me. But H₂O is not medicinal or toxic, the contents in it are.

Is it like that for mental poisons? How can we investigate that? We need some kind of introspection. We can see behind the wandering thoughts. There is a basic nature of consciousness - awareness that is not modified by content (mental construction).

To recognise that is to realise the possibility of change. You can apply antidotes, you can neutralise hatred with loving kindness, and you can stop identifying with your anxiety and anger. The awareness of anger is not anger.

The more awareness and mindfulness grow, the more rapidly will anger vanish and fade away. When we know that transformation is possible, we can put it in action.

Meditation is a way to become a better human being, then to function better in society, then to be at the better service of others.

We are working with scientists studying how the brain changes in people who practise short- and long-term meditations, ranging from eight weeks to 20 years.

They find that those who practise long-term meditation experience tremendous changes in their brain. The faculty that generates powerful mental states is the result of the long training process.

Those who had had no prior experience were asked to meditate for 30 minutes a day for eight to 10 weeks, and the study revealed remarkable results.

The area of the brain that is related to stress became less active. Their anxiety and stress diminished; their immune system and production of antibodies increased in efficiency; their high blood pressure readings dropped; their traits of anger and their tendency for depression went down. These improvements lead to conditions for happiness to thrive in and increase the quality of life.

I'd suggest that you do meditation for 30 minutes every day. It is best in the morning, when your mind is not overwhelmed by thoughts. It will give you a different taste of the day. You will be less affected by whatever happens during the day.

And like any training process, change is not going to happen in a snap. We don't mind spending 15 years going to school and learning professional skills. When we know and accept the fact that we need to change, we need to learn to be patient.

Your happiness can be achieved with and through the happiness of others. Selfish happiness does not exist. It is self-destructive. You make yourself and others miserable.

Our suffering and happiness are closely linked with those of others. We are not in our own bubble. We are interdependent. So, we have to learn how to live together.

Altruism is the key. Compassion and altruistic love are the most constructive emotions of mental states.

It is the thing that makes us speak and act in favour of others. It is attuned with reality, which is interdependence.

Living together does not mean that everybody should think the same. Have different ideas, but work together! This is for the good of the nation, for the people, for the good of your family, and for your own good.

People have to be genuinely concerned about bringing about a better society. If everyone tries to pull strings to promote personal interests, for fame, glory, power or money, then society will not change for the better, because selfish interests never satisfy. They are also endless and are bound to fail because self-interests can never prevail.

If you are genuinely concerned, you will always find solutions, through dialogue and goodwill. That is what we need.

You can't make good human beings by issuing new laws. A good human being needs to be developed from the inside.

So, first begin with yourself by being sensible, wise, strong, altruistic, and then slowly others will also change. Their anger, somehow, will lose its intensity. The power of truth, ahimsa, is really strong. Take, for example, Gandhi, a small man who brought the British Empire down by the power of truth. Non-violence does not mean passiveness. Non-violence means being very determined not to use hatred.

In any situation, it is important that we cultivate love in our mind. It is our mind that generates the optimal quality of being, that is, genuine happiness.

Summary of Activities at the 2nd International Conference on Buddhist Economic Research Platform

This is to summarise activities of the event, and on the GNH workshop offered by GNH Movement project.

This event was organised by Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University during 9th – 11th of April 2009. The Buddhist Economic Research Platform is a joint initiative of the Business Ethics Centre of the Corvinus University of Budapest, and the East-West Research Institute of Budapest Buddhist University. The platform aims to connect people and institutes engaged in developing Buddhist economic theory and practice, and to spread ideas and working models of Buddhist Economics to the general public.

As Buddhism spreads from Asia into the other parts of the world, the incorporation of Buddhist ideals and beliefs into everyday life takes new and varied forms. The challenges that Buddhist practitioners face in different parts of the world are daunting.

The first international conference of the Buddhist Economics Research Platform was held in Budapest, Hungary in August of 2007 with approximately 50 participants. About 90% of the participants were Buddhist living in the western societies. The participants were enthusiastic to hold the second conference in a Buddhist culture where they could experience practices that were more a reflection of Buddhist society.

The Second International Conference of the Platform was therefore held in Thailand where Buddhist culture is dominant and the concept of Buddhist Economics has been advocated. This conference proposes to continue to build a platform or foundation that explores how to meld knowledge, research and practice to support Buddhists as they face challenges of today's complex economic landscape.

This conference is therefore an attempt to bring together opposite ends of numerous spectrums: Buddhism in a primary capitalist, Christian culture and Buddhism in Buddhist culture that is increasingly capitalist; Western theoreticians working on ways to incorporate theory into culture and Eastern practitioners

seeking to build theoretical frameworks from practice; and Eastern and Western religious leaders seeking the best methods to influence their fellows.

This conference was attended by a wide variety of people. Although almost half of the participants were from the academia, they were from several fields, and of course many countries. Others were from civil society, religion-based organisations, government agencies, and businesses locally as well as abroad.

The conference began with an opening from Professor Prakob Wirojanakud, President of Ubon Rajathani University. He passed on an old saying “money is illusion, food is real” to the audience. Then a keynote speaker, Phra Payutto, was introduced. He was not well enough to be at the conference in person, however he was kind enough to allow the recording of his keynote in a video which was played to the audience. The essence of his speech is that economic process should lead to sufficiency. To this end, humans are to be satisfied with their desires. Two types of desire were given by Venerable. They are skilful and unskillful desire which lead to different ends. Unskillful desire relating to consumption of materials finally leads to dependence happiness which can cause problems such as we face at the present. On the other hand, skilful desire will lead to independent happiness which translates into freedom. This, if practiced by all, will eventually create a peaceful and happiness society. He emphasised that skilful desire can be trained.

Many other side activities were arranged to complement the conference. In the first day evening, a documentary about Tibet's middle-way approaches to politics and everyday life was shown. Later on, a panel discussion presenting two case studies on Buddhist economics in business by two Thai celebrated entrepreneurs. Apichart Karunkornsakul of Asia Precisions, and Adisorn Pungchompu of Taengmo brand were our speakers. They vividly presented their case of applying Buddhist ethics in their businesses which has helped them enormously through tough times. On the second day, a field visit to Wat Pa Nanachat including giving alms to the monks and novices, and listening to Dharma was organised successfully by the organisers. In the evening of the same day, dinner was served at Ratchathani Asoke community, and a talk on Buddhist way of living was given by Thamrong Sangsuriyajan. Last but not least, in the morning of the third day, breakfast with a tour was served at UBU Sufficiency Economy Community, a pilot scale live-in self sufficiency project. In the morning of the last day, a workshop on Gross National Happiness was conducted.

Content-wise, the conference was highlighted with a wide range of papers. They may be grouped into two broad categories: theoretical and applied/practical papers.

The so-called theoretical part began with a keynote speech by Bronwen Rees who is a member of Western Buddhist order, and has worked in business school for a long time. The topic of her talk is 'Building bridges between East and West: Buddhist Economics in Practice'. She proposed a model of implementing Buddhist economics in the real world. Systems thinking was employed to analyse the pathology of the current crisis. It was described that 'systems are unstable because we abandoned human-scale organisation for industrial scale models of growth with no capacity for self-governance.' Current conditions were characterised by modern western mindset which lacks of relationship with the natural world, is fragmented and lacks meaning. The speaker then offered solutions to the unsustainable systems. They are self-organising, supply of non-toxic energy, and adaptation at microeconomic level. Therefore a model for Eastern consciousness in Western organisation was recommended. This model asked for respect and humility for identity, wisdom instead of knowledge, and orientation to time. This company model needs leaders that inspire, and people to think differently and to find meaning of and purposes in life. The speaker finally asked us to act and get our systems right.

Another interesting paper in the theoretical realm is "The Economics of Enough: Thailand's 'Sufficiency Economy' Debate" by Peter Warr from Australian National University. The author argued that the philosophy of 'Sufficiency Economy' is directly linked to Buddhist Economics since it applies Buddhist philosophy of the Middle Way. Warr dubbed it as the economics of 'enough'. He presented recent events and information about Thailand's development in economics and psychology in order to demonstrate the importance and timing of HM the King speeches on this topic. In addition, relationship between Sufficiency Economy and economics of happiness was discussed. Especially it was put in the context of marginal utility where spending moves from necessity to status. It is found that the rate of marginal utility diminishes when GDP reaches a certain level. Such level in all aspects of life can be called 'sufficiency level' where no more material wealth can satisfy human wants. This may relate to the concept of contentment in Buddhism. If adopted, sufficiency economy would bring about desirable conditions, the question is though what and how to be sufficient.

Further he argued that even though major institutions in Thai society claim of adopting the philosophy, “public policy has yet to catch up with the wisdom contained in these insights.”

The central paper of this conference was presented by Professor Apichai Puntasen. In his paper, Apichai argued that mainstream economics misses a critical concept that is consumption efficiency. Production efficiency, on the other hand, is seriously concerned by capitalism ideology. The absence of consumption efficiency plays a major role in supporting the existing situation dominated by consumerism. Under such condition, resources are depleted at an alarming rate threatening the survival of humanity. “Without consumption efficiency, the emphasis on production efficiency alone is rather useless, as it cannot prevent over-utilisation of natural resources.”

Neo-classical economics interprets consumption as diagram below.

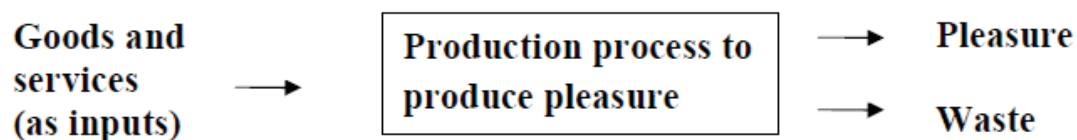
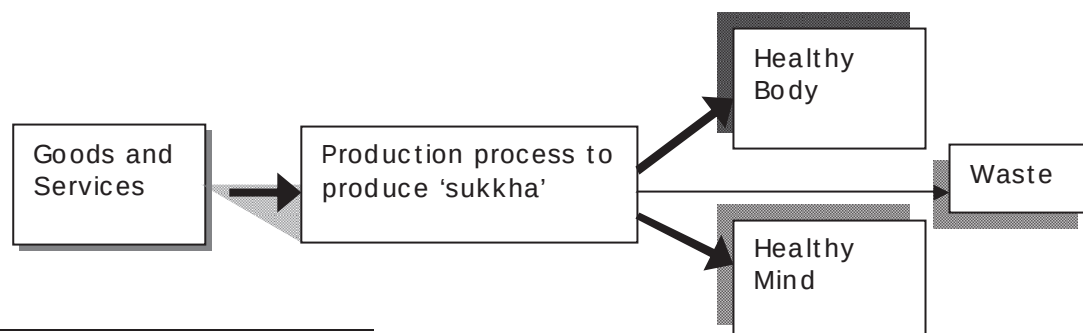

Figure 2 Consumption as understood in neo-classical economic view

If the above diagram is explained in a Buddhist way, the output should be defined as the maintenance of a healthy body and a healthy mind instead of pleasure or utility. Such output is a necessary condition for the further development of the mind in order to achieve ‘sukha’⁵ which is the desirable outcome from this process. In order to achieve such an outcome the ability to develop the mind is a necessary condition. The development must be achieved through the process of *sikkhattaya*⁶.

Figure 3 Consumption as understood by Buddhist economic view

⁵ the quality of mind that is opposite to that of ‘dukkha’ which means uneasiness, conflict, contradiction, alienation or suffering

⁶ known as the threefold training leading to having a purified or clean mind, and a clear mind

The problem is that “mainstream economics does not try to differentiate between human needs, human desire, and human greed while in reality the three concepts are distinctively different”, Apichai argued.

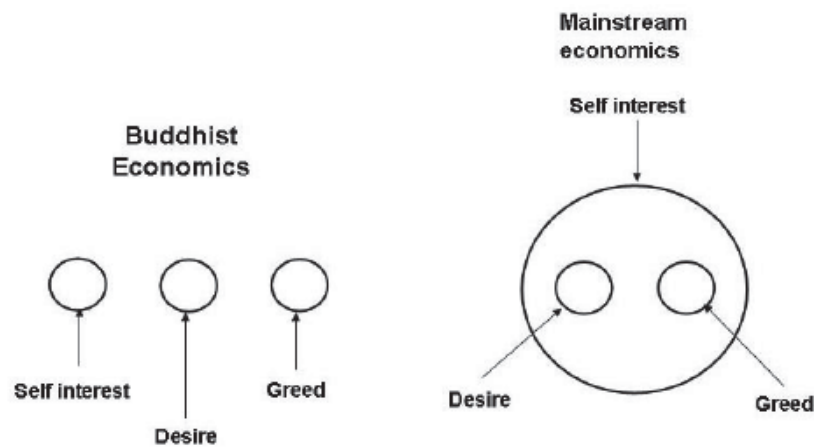

Figure 4 Different views of self interest, desire, and greed in Buddhist economics and mainstream economics

Moreover, mainstream economics incorrectly assumes that more consumption increases welfare of a person. Such assumption is supported by the belief that self-interest is a rational behaviour. Neo-classical economics therefore assumes of desire and greed as naturally parts of self-interest. These two false assumptions reinforce each other. Buddhist Economics, Apichai argued, classifies anything related to matter and energy as the scientific realm, and things related to the human mind as the non-scientific realm, hence Self-interest falls into the scientific realm whereas Desire and Greed are put in the non-scientific realm.

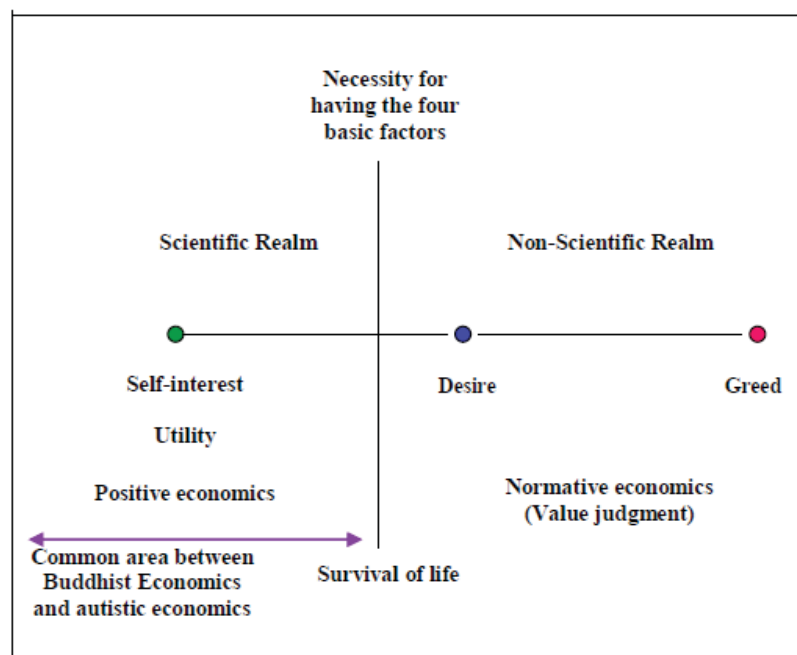

Figure 5 the difference in degree among self-interest, desire, and greed

Additionally, the analysis in mainstream economics in general is a static one. It can be clearly seen that static analysis often does not reflect the real world because time is frozen. As such, it is not capable of understanding everything in its own nature. A theory that is not based on reality can be considered as an incorrect one. This problem is a major short coming of mainstream economics.

Buddhist Economics, on the other hand, is based on a dynamic analysis of any event known as *paticcasamuppāda*. Every result has its original causes and other related factors. The result at this moment will turn to into a cause of a future result. In a Buddhist analysis, the time dimension of past, present and future must also be considered.

In reality, everything exists in a continuum.

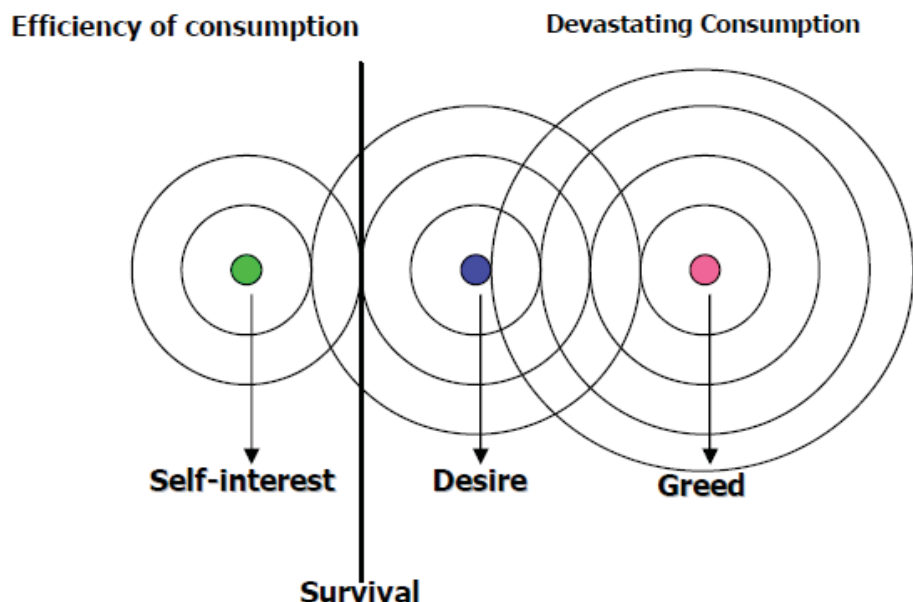

Figure 6 continuum of self-interest, desire, and greed divided by survival line

An understanding of Buddha's teaching or Buddha Dhamma is needed to provide a realistic assessment of the actual situation. Without worrying about pleasure or 'sukha' from acquisition, it can be easily understood that efficiency of consumption is similar to that of production, as such a consumption process can be analysed in the same way.

At this point Buddhist Economics can provide an analysis by looking at the meanings of the two words, "needs" and "wants". It can be traced back to the explanation of Abraham Maslow where needs are classified into three levels, physiological needs, social needs and moral needs. In Buddha Dhamma, there is

only one form or one level of needs that is physiological needs. This can be accounted for through the understanding of **pañña**⁷. The real wellness or 'sukha' of a human being results from the development of **pañña** through *sikkhattaya*. It is not a linear development but more like a virtuous spiral that will not return to the origin spot but will uplift the mind and **pañña** to new levels.

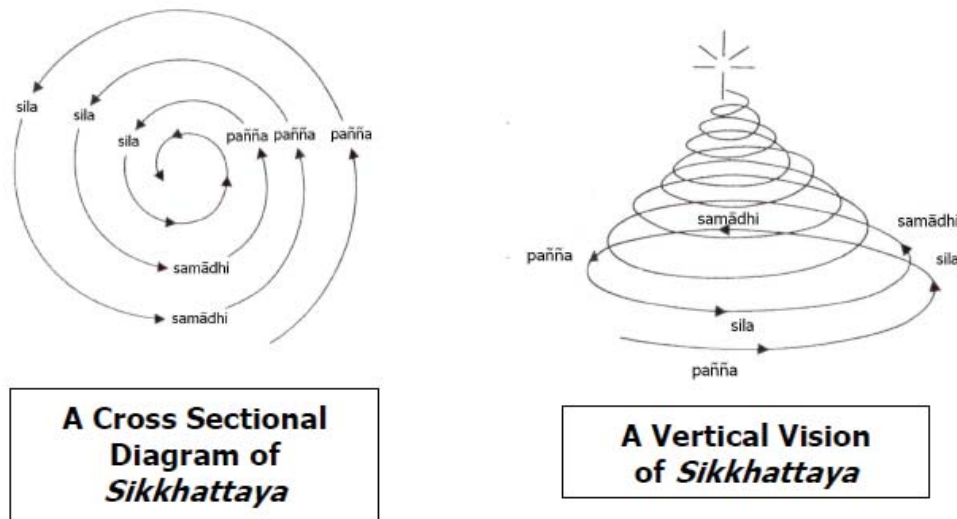

Figure 7 Diagrams showing development process of *Sikkhattaya*

With the concept of consumption efficiency, together with production efficiency a new way for sustainable development can be found leading humanity out of possible catastrophes. Apichai proposed a consumption and production diagram based on Buddhist Economics.

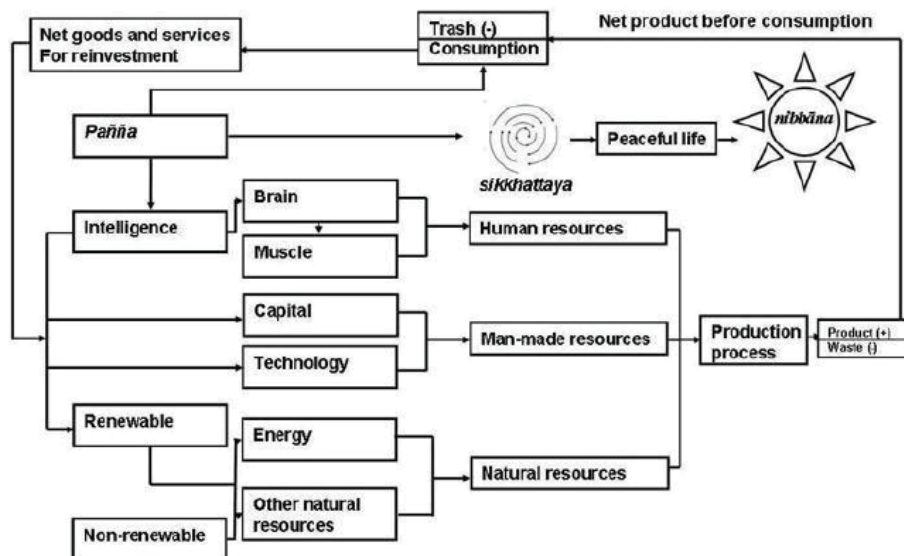

Figure 8 Consumption and production theories in BE in the same diagram

⁷ The word **pañña** has no equivalent word in English. The closest meaning is wisdom, but wisdom is not the same as **pañña**.

More theoretical papers presented in this Conference complemented Professor Puntasen's proposition. Principles of happiness in western economic thoughts were explained in relation to Buddhist Economics in Georg Erber's paper. He summed up quite nicely the neo-classical economic description of happiness as a function of utility and self-interest. As a Bayesian search process, he argued that the greatest happiness is thought of as the ends and life itself as a means, but no clear pathway is offered. The linear understanding of happiness as a utility function puts it that wherever there is an increase in income, happiness increases. However Easterlin's research showed otherwise. This paper ended with a hope that a bridge will emerge between Buddhist Economics and the rediscovery of the Principles of greatest Happiness in modern western economics.

It is supported by a paper by Janos Mate from University of Western Hungary. His paper talks about the principles of promotion of Buddhist Economics. It points out that the western ideas culminating during the industrial revolution have, according to Schumacher, encouraged the dangerous idea of 'belief in economy'. Certain aspects of global economy are falling into deep crisis. He proposed that Buddhist Economics is well suited for healing this situation. Many traditional beliefs were used to create a sophisticated explanation for, what he called, software of the mind. This system comprises of four components/steps: call out, creation, forming, and making. It is based on an ancient Egyptian saying that 'Existence of things cannot be real unless it has come through words or sight'. The differences between the western and eastern order of values can influence economic decision-making, yet the idea of co-habitation of the western and eastern economic decision-making raises doubts. Therefore he suggested that in countries where this kind of initiatives is not welcome, there should be experimental courses under which economic aspects of religious teachings could be unfolded.

Along the same line, Hans Luther presented his idea of combining Buddhist Economics with niche market concept. These two concepts were explained together as a new development paradigm where economy depends on development of niche market products for example organic food, and cultural tourism. The overall economy should strive towards simplicity, austerity, and moderation. The synergy between these two concepts is very vital to sustainability of traditional or emerging economy such as Lao PDR. In addition, Adam Arvidsson proposed the idea of 'ethical economy'. He suggested that the 'next economy' will be an ethical one where value is no longer based upon labour

as in the capitalist economy. He argued that it will instead be based on the ability to construct 'ethically significant social relations'. Intangible values subtly influence other tangible values, without those tangible values cannot be visible. Arvidsson stated that this ethical economy is in fact happening. In the realm of creative industries, in brand management, in advance forms of knowledge work, on financial markets, and in an expanding range of autonomous form of social productions – ranging from P2P software to alternative agriculture and food distribution. These initiatives are made possible by and will be growing by the informational and communication technologies and their evolution and diffusion. Further contribution of Buddhist Economic to the discussion and advancement of a more established concept of sustainable development was presented by Morgen Buch-Hansen from Denmark. He advocated for redefining sustainability by pursuing the 'Middle Way'. He suggested that Buddhist Economics should join hands with geography with a view to provide a moral supplement to the self-interest of the 'economic man'. The theoretical section was further supplemented by a paper by Peter Calkins from Chiang Mai University. The paper recommended a Third Way based on a combination of the 'new traditionalist' economic traditions (Buddhist, Confucian, Catholic, Judaic) to improve practical economic planning and make religion more relevant to creating the conditions for spiritual growth. This paper focuses on Theravada Buddhism which is explored in detail from three complementary perspectives: textual exegesis of the Buddhist suttas, the historical records of the macroeconomic policies of Buddhist Kings throughout Asia, and the formal logic of mathematical economic model. The author came up with a sophisticated explanation of 'Theravada Macroeconomics'. Later policy recommendations that flow directly from the triangulation of these three approaches were offered.

Next section of this summary will briefly talk about the papers about practical application of Buddhist Economics and related ideas. Cases of business firms using Buddhist Economics approach were presented by Wanna Prayukvong. The emphasis of this study is based on the distinct difference between Buddhist Economics and Neoclassical Economics on the paradigm of human nature. The core values of Buddhism, compassion and cooperation, to achieve well-being through higher wisdom, **pañña** replaces self-interest and maximum utility. The paper suggests that cultivation of these new core values requires organisational change driven by an agent as institutional entrepreneur. This paper was accompanied by a paper called 'CSR: The Road to Sufficiency Economy' by Alex Mavro. This piece of work is based on the logical connection linking four critical

constructs – Gross National Happiness, Sufficiency Economy, Sustainability, and Corporate Social Responsibility. Although definitions of these constructs vary in different sectors (NGOs/CSOs, business, academic, public), yet there can be synergy among them. These four concepts together bring all stakeholders/sectors to the same page of creating alternative development worldview which is moral, green, fair, and peaceful.

More examples can be found in the two papers about ecological agriculture and food networks in Thailand. Alex Kuafman has studied unconventional agro-food system in rural Thailand for some time. His paper argues that ecological food entities in Northeastern Thailand empower rural farming communities through holistic approaches rooted in self-sufficiency and spiritual practice. It follows several organic farming networks working against mainstream modern agriculture practice, such as Moral Rice Movement, Santi-Asoke group, and Green Net. Another paper By Saweang Rauysoongnern looks closer to the development and constraints of the Moral Organic Rice Network in Yasothon province. It is the next step of the existing Organic Rice Network in Kudchum district of the province. The Network has further refined the regulations of the existing network in order to strengthen the remaining weaknesses of the network members on their personal problems, such as drinking, gambling, and unnecessary expenses. As such the production of organic rice could be more beneficial to the farmer's livelihood. This investigation found that despite successes, the expansion of the network is relatively slow, results showed both internal and external constraints revealing lessons learned for future development.

Further away, examples from the international sphere were offered. First off, Michel Bauwens presented his case, along the same line as Adam Arvidsson, on Open Source economy. He called it "neotraditional approaches in the reconstructive transmodern era". The explanation was that this 'new' idea is based on a connection in some ways to pre-modern conceptions of society and economy which inspire us to critically examine current economic and political arrangements. The key theme of the paper is that we are in the transition towards a post-industrial economy growing upon creation of non-material values, peer production, renewable innovations, and not-for-profit spirit. Later on Peter Daniels of Griffith University, Australia, contributed his thoughts on how Buddhism can address the problem of climate change. The paper argued that ethical and cosmological aspects of Buddhism and its precepts can act as logical and practical basis for minimising climate change-related pressures of production

and consumption. Using an ecological economics approach, the author suggested an innovative framework of integration of two major environmental assessment tools and key Buddhist values and influences on well-being. A new tool emerged as an improved system for human-environmental analysis. Buddhist economic systems were recommended to help outline effective responses to the threat of climate change. In conclusion, Buddhist notions of interconnectedness, dependent origination, and mindful consumption and production can help reshape human motives and actions for sustainability.

Moreover John Nirenberg, a scholar from Walden University, whose expertise is in workplace management and organisational culture presented a work on how formal organisations can act as instruments in creating Gross National Happiness. The paper emphasised GNH values of people as ends in themselves, and the structure and processes of organisations that stimulate the creation of both happiness and profit as outputs. From a smaller scale, at organisation level, development of a compatible organisational infrastructure that enables the realisation of GNH could work as a model for realisation at broader levels. Furthermore, an example of using new tools to create a better place is offered by Hugh Barnard. He talked about difficulties, challenges and opportunities for computer and ICT to support radically reformed methods of the storage and exchange of value. Cases of partial replacement of conventional money with new forms and expressions of value were presented as a context for challenges faced by open source financial systems. These alternative currency systems are sophisticated development based on local values and ethics. Last but not least, world religions were called upon to save the world economy from collapsing. Lisa Nowakowski asked for grassroots realisation that personal attitudes, beliefs, and actions must change in fundamental and ethical ways. The paper investigated the importance and urgency of finding a common ground or a middle pathway for world religions to be able to speak with a powerful unified voice.

In the GNH Workshop, the final morning of the conference, Hans van Willenswaard and the GNH Movement team first explained the purpose of the GNH Movement project. The 18-month project is supported by Thailand Research Fund and Thailand Health Promotion Foundation as a follow-up to the international conference on Gross National Happiness that was organized in Thailand in November 2007.

One of the major objectives of the project is to provide a degree of synthesis between Gross National Happiness and related concepts like Sufficiency Economy in order to enable 'change' or social transformation to happen in Thailand; and to a certain extent, to support like-minded social movements in the Mekong and ASEAN regions.

To this end the GNH Movement project team organizes a series of dialogues on aspects of well-being in the context of the present state Thailand, the world, communities. The workshops will result in a multi-stakeholder network. With the help of advisors the GNH Movement project analyses the challenges as exchanged in the communication between the diverse stakeholders. And it intends to signal possible responses to the multi-dimensional crisis humanity is facing.

The conceptual framework that is constructed to guide this analytical process supporting implementation of change is derived from the Four Pillars of Gross National Happiness:

1. Cultural Promotion
2. Good Governance
3. Equitable socio-economic development
4. Environmental preservation.

In order to make this list into a framework the Four Pillars are laid-out in a pattern by applying to the Middle Way principle. Often the Middle Way is seen as a compromise between two contrasting forces, equal to the colour gray as the middle way between black and white. However in a more dynamic way of thinking, the potential of contrasting forces to co-creating new entities will be recognized. We could mention this the 'creative middle' or, in the same example: from the tension between black and white arises the full spectrum of the rainbow colours. Similarly, between the contrasting forces of Cultural Promotion with 'liberation' as its central value and Good Governance providing 'rules and regulations' a third realm emerges where people interact in 'community spirit' and freedom becomes responsibility. This is the realm of Equitable Socio-economic Development.

This dynamic arrangement of a pattern including three of the Four Pillars of GNH may lead to a deeper observation. The threefold pattern may be seen as

(partially) resonating with particular dimensions as known in Buddhism namely “The Three Jewels”, “Triple Gem”: the Buddha, Dhamma and Sangha. The Buddha exemplifies liberation, while the Dhamma learns us about the law of karma and the Sangha symbolizes ultimate community spirit.

Moreover, in our search for synthesis and inspired by Dr. Ambedkar, architect of the Indian constitution, we may discover that the French Revolution (if non-violent) and Buddhism share the same core values of Freedom, Equality and Brotherhood. Dr. Ambedkar, an “un-touchable” himself, realized that the revolutionary threefold force of Buddhism could liberate the “un-touchables” from the cast system.

One step further, Nicanor Perlas, a contemporary scholar and social activist from the Philippines, anticipated that our societies would gradually grow towards a threefold pattern of equally powerful sectors: civil society (constituted by free, unique, individuals), governments (caring for justice where citizens are equal to the law) and the business sector which in a positive development path would grow towards the fulfillment of ‘corporate social responsibility’ and, in David Korten’s words (his book *The Post-Corporate World: Life after Capitalism*): ‘mindful markets’.

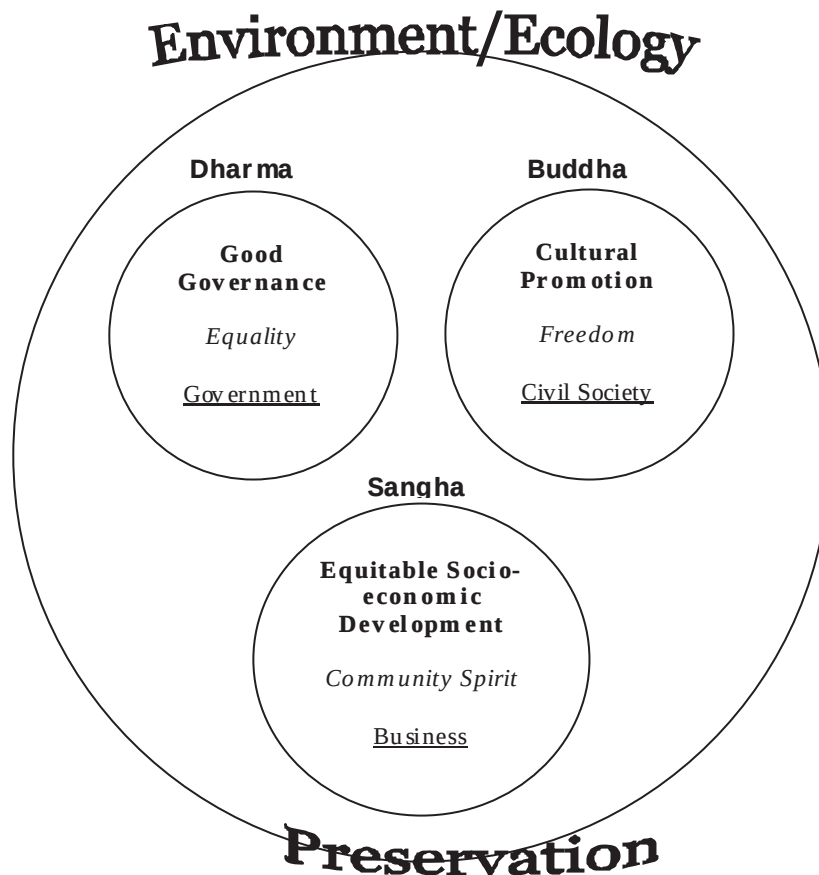

Figure 9 Framework for multistakeholder collaboration based on 4 pillars of GNH

This threefold pattern ultimately results, in a dynamic balance, into integration between the three partially overlapping forces in light of the un-escapable need for sustainable development: the common aim is Environmental Preservation, the Fourth Pillar of GNH. This integration gives birth to 'consensus building leadership', something we see now gradually arise, though still as a minority force. The natural law of interconnectedness as illuminated in Buddhism is, one could say, since the second half of the 20st century re-emerging as "sustainable development", under pression of climate change and more recently the economic crisis of September 2008. From inclusion of the social and cultural dimensions of "sustainability" emerges a movement towards *well-being* or *happiness driven development*.

In the workshop the conference participants were asked to publicly brainstorm about specific responses to the global crisis that could be contributed from civil society, governments, and the business sector. And the question how these responses could be integrated into consensus building leadership towards shared care for the environment, humanity and the happiness of all sentient beings.

สรุปการบรรยายสาธารณะ
ความสุขมวลรวมประชาชาติ กับการรื้อสร้างเศรษฐกิจโลกใหม่
วันที่ 29 มกราคม 2552 ณ อาคารศปฐศสลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยากร

1. ดาไซ กรรมา อูระ	ผู้อำนวยการศูนย์ฐานศึกษา
2. ดร.โรนัลด์ โคลแมน	ผู้อำนวยการ "Genuine Progress Indicator for Atlantic
Canada (GPI Atlantic)"

ผู้ดำเนินรายการ

ผศ.สุรัตน์ โหระชัยกุล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณฮันส์ แวน วิลเลี่ยนส์วาร์ด ผู้จัดการโครงการฝ่ายต่างประเทศ

กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมและเกริ่นถึงความเป็นมาของการบรรยายสาธารณะในครั้งนี้
ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 1 ที่ประเทศ
ภูฐาน ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศจากที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจ จนทำให้ขาดความสมดุลและความสุขของคนในสังคมลดน้อยลง การบรรยายนี้จึง
เป็นการสำรวจลึกในแนวคิดดังกล่าว

ดาไซ กรรมา อูระ

ประเทศภูฐานพยายามใช้แนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ เป็นกรอบนโยบายในการ
พัฒนาประเทศ เนื่องจากความสุขมวลรวมประชาชาติ เป็นการพัฒนาที่จัดสมดุลระหว่างการ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรม ดังเช่นในกรณีของประเทศภูฐานที่ยัง
ประสบกับความท้าทายในการนำแนวคิดนี้มาพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นอยู่
อัตราการเสียชีวิต อัตราการรอดตายของเด็กเกิดใหม่

อย่างไรก็ตามรัฐบาลต้องการดัชนี เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย หากปราศจากระบบการ
วัดแล้วก็ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ ด้วยเหตุนี้ศูนย์ฐานศึกษา จึงศึกษาพัฒนาตัวชี้วัดสร้าง
เป็นดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติขึ้น

ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติเป็นดัชนีระดับชาติ เช่นเดียวกับจีดีพี เนื่องจากจีดีพีทั้ง
ในแง่บวกและแง่ลบ ดังนั้นดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติจึงจัดกลุ่มตัวชี้วัดที่ครอบคลุมหลาย

มิติ มิใช่เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยมีตัวชี้วัดที่ครอบคลุมถึง 9 มิติ 72 ตัวชี้วัด อันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเพื่อคนทุกเพศ ทุกวัย ศาสนาและอาชีพ

ใน 9 มิติ มี 72 ตัวชี้วัดนี้มีความอิสระในตัวของมันเองในขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในที่นี้จะไม่ขออธิบายรายละเอียดในตัวชี้วัดทุกตัว แต่จะขอนำเสนอบางตัวที่มีความสำคัญ ดังเช่น

ดัชนีชุมชนมี 7 ตัวชี้วัด ได้แก่

1. ตัวชี้วัดด้านความไว้วางใจของคนในชุมชน
2. ตัวชี้วัดด้านการสนับสนุนทางสังคม
3. ตัวชี้วัดด้านการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
4. ตัวชี้วัดด้านกระบวนการทางสังคม
5. ตัวชี้วัดด้านครอบครัว
6. ตัวชี้วัดด้านความสัมพันธ์ญาติมิตร
7. ตัวชี้วัดด้านความปลอดภัย

ตัวชี้วัดแต่ละตัวต้องพิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ เช่น ถ้าเราถามประชาชนในประเทศไทยว่า ตัวชี้วัดความปลอดภัย คืออะไร คนไทยอาจจะบอกว่า อัตราอาชญากรรมอยู่ในระดับต่ำ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูง แต่ชาวภูฐานส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ถูกสัตว์ร้ายหรือวิญญาณภูตผีทำร้าย

ดังนั้นการศึกษาดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ จึงไม่ใช่ผลการศึกษาที่ได้คำตอบที่สมบูรณ์ ยังคงต้องมีการศึกษาต่อเนื่องอีกมาก แต่สิ่งสำคัญคือเราจะต้องให้ผลการศึกษานี้นำไปสู่การขับเคลื่อนในระดับนโยบาย

ดร.โรนัลด์ โคลแมน

สถานการณ์เศรษฐกิจทั่วโลก

ปัจจุบันถ้าเราอ่านข่าวหนังสือพิมพ์จะพบแต่หัวข้อข่าวที่แสดงถึงข้อคิดเห็นของสื่อมวลชน นักการเมือง นักเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับวิกฤตเศรษฐกิจและการเงินที่เกิดขึ้นทั่วโลก และได้บทสรุปที่สอดคล้องกันว่าเศรษฐกิจโลกในปัจจุบันหยุดการเจริญเติบโต เข้าสู่ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ โดยใช้ภาษาที่เปรียบเทียบกับอาการป่วยไข้ของมนุษย์ วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้กลุ่มประเทศ G20 ประชุม และสร้างฉันทามติร่วมกันในการแก้ไขวิกฤตที่เกิดขึ้น พื้นฟูระบบเศรษฐกิจ การเงิน

และระบบตลาดโลกโดยการอัดฉีดงบประมาณมหาศาลจำนวน 2% ของจีดีพีโลกเข้าไปในระบบ เพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจเติบโตต่อไป

จะวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างไร

จากมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าว จึงมีคำถามว่าเราจะวัดการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจได้อย่างไร

วิธีการวัดการเติบโตของระบบเศรษฐกิจ (ตลาดเสรี) คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) โดยวัดจากจำนวนการบริโภคสินค้าและบริการของคนทั้งประเทศ หรือกล่าวโดยสรุปคือ วัดจากจำนวนผลิตภัณฑ์ที่ประชาชนทั้งประเทศผลิตขึ้นและการใช้จ่ายของประชาชนในการบริโภค

ระบบบัญชีประชาชาติที่วัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจวิธีนี้ Simon Kuznets นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ชาวอเมริกันคิดค้นขึ้นเมื่อประมาณครึ่งศตวรรษที่แล้ว อย่างไรก็ตาม Simon Kuznets ได้เตือนไว้ว่าระบบบัญชีประชาชาติสามารถวัดได้ว่าประเทศชาติกำลังทำอะไร แต่ไม่สามารถวัดได้ว่าประเทศชาติเป็นอย่างไร มีความเป็นอยู่ที่ดีหรือไม่ เพราะทุกกิจกรรมไม่ว่าแบ่งบวกหรือลบสามารถทำให้เศรษฐกิจเติบโตได้ทั้งสิ้น ผ่านไป 50 ปี คนส่วนใหญ่ลืมเลือนคำเตือนของเขาและใช้จีดีพีในการวัดความก้าวหน้าของประเทศ

จีดีพี : ตัวชี้วัดที่ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม

จีดีพีเป็นตัวชี้วัดที่ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม เพราะจีดีพีได้วัดรวมกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกกิจกรรมเข้ามาในระบบ ถึงแม้จะเป็นกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่อสังคม เช่น การเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมในอัตราที่สูงเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ เพราะจะมีการใช้จ่ายงบประมาณในการสร้างเรือนจำ จ้างงานตำรวจ ระบบเตือนภัย ยามรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้อุตสาหกรรมเรือนจำจึงเติบโตในประเทศที่มีอัตราการเติบโตของจีดีพีสูง ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา งบประมาณหลายพันล้านดอลลาร์ถูกใช้จ่ายเพื่อสร้างเรือนจำแห่งใหม่เพิ่มขึ้นทุกปี และงบประมาณกว่า 35,000 ล้านดอลลาร์ถูกใช้จ่ายในการเลี้ยงดูนักโทษ อุตสาหกรรมเรือนจำคิดเป็นสัดส่วนมูลค่า 25% ของจีดีพีประเทศสหรัฐอเมริกา

เมื่อเกิดภัยพิบัติ มนุษย์ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แรงผลักดันให้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ทำลายป่าได้รวดเร็วเท่าไรมนุษย์ก็จะส่งไม้แปรรูปสู่ระบบตลาดได้เร็วเท่านั้น เมื่อมนุษย์ตัดวงจรใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงจากมหาสมุทรและส่งเข้าสู่ระบบตลาด กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนส่งผลให้มีการใช้จ่ายงบประมาณ ทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตยิ่งขึ้น และเมื่อ

ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในสถานะเสื่อมโทรม จีดีพีก็จะเติบโตเพราะมีการใช้งบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟู

นักวิทยาศาสตร์ให้ข้อมูลกับเราว่าทุกวันนี้โลกอยู่ในภาวะเสี่ยงการสูญพันธุ์ของปลาขนาดใหญ่ในมหาสมุทร เช่น ปลาฉลาม ปลาทูน่า ประมาณ 90% ของสายพันธุ์ปลาที่สูญหายไปเหล่านี้ถูกนำไปนับรวมในการเติบโตของจีดีพี และนักวิทยาศาสตร์ทุกคนในโลกล้วนเห็นพ้องต้องกันว่าระบบการเกษตรในปัจจุบัน (อุตสาหกรรมเกษตรเชิงเดี่ยวขนาดใหญ่ มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเข้มข้น) ไม่ใช่รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการแปลงเกษตรเพราะทำลายความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและความหลากหลายทางชีวภาพ โลกเหลือความหลากหลายของสายพันธุ์สิ่งมีชีวิตอีกไม่มากนัก ทรัพยากรธรรมชาติกำลังถูกทำลายล้าง ดังนั้นจีดีพีจึงเป็นตัวชี้วัดที่ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการวัดความก้าวหน้าของประเทศเมื่อต้องแลกกับผลกระทบทางสังคมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

Nicolas Stern หัวหน้านักเศรษฐศาสตร์ของธนาคารโลกประมาณว่า อนาคตของระบบธุรกิจโลกจะต้องสูญเสียประมาณ 5-20% ของจีดีพี อันเป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกเป็นหายนะของโลก บัดนี้ระบบเศรษฐกิจของโลกกำลังเข้าสู่ภาวะถดถอยครั้งใหญ่ในคนรุ่นปัจจุบัน รุ่นที่ 2 ถึงรุ่นที่ 3 โลกที่รับช่วงสืบทอดมรดกจากคนรุ่นก่อนจะมีระบบนิเวศวิทยาเสื่อมโทรม จากรายงานถ้าเราเร่งแก้ปัญหาในทันทีทันใดต่อการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศโลกจะเป็นผลดีกว่าปล่อยให้สายเกินการแก้ไข นักวิทยาศาสตร์ได้คำนวณว่าการหยุดภาวะโลกร้อนด้วยการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต้องใช้งบประมาณ 1% ของจีดีพีทุกประเทศทั่วโลกรวมกัน ซึ่งเป็นงบประมาณมหาศาล ท้ายที่สุดนักเศรษฐศาสตร์ที่ปราดเปรื่องได้กล่าวไว้ว่า คุณจะไม่สามารถพูดเรื่องการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่พูดถึงข้อเท็จจริงทางด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศได้เพราะทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน

นอกจากนี้จีดีพีนับแต่งงานที่ก่อให้เกิดรายได้ตอบแทนแต่เพียงอย่างเดียวอันมีคุณประโยชน์แต่ไม่มีรายได้ตอบแทน ถ้าคุณจ้างแม่บ้านมาทำความสะอาดบ้านแทนคุณ จีดีพีจะเจริญเติบโต ดังนั้นถ้าภรรยาของคุณทำงานบ้านด้วยตัวเอง จีดีพีก็จะไม่เติบโต สิ่งเหล่านี้เป็นความเข้าใจที่ผิดพลาดของเรา หลายกิจกรรมที่เรานับเป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นการเคลื่อนย้ายมาจากภาคกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ สู่ภาคกิจกรรมที่เกิดการใช้จ่ายเงินในระบบเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้เราเรียกว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เมื่อเงินไม่สามารถเคลื่อนย้ายสู่ระบบได้จีดีพีจะไม่ใส่ใจ การจ้างคนแปลกหน้ามาเลี้ยงดูลูกของคุณจีดีพีเติบโต ในขณะที่คุณเลี้ยงดูลูกของคุณเองกลับเป็นงานที่ไม่มีคุณประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ ดังนั้นถ้าวัดจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นฐานคิดงานดูแลบ้านและครอบครัวของผู้หญิงทั่วโลกจึงเป็นงานที่ไม่มีคุณค่าและไร้เวลา

มีความไม่สมจริงและข้อบกพร่องจำนวนมากในการวัดความก้าวหน้าและเศรษฐกิจของประเทศโดยใช้จีดีพีเป็นตัวชี้วัด หลายกิจกรรมที่ทำให้จีดีพีเติบโตกลับทำลายความอยู่ดีมีสุขมากกว่าที่จะปรับปรุงให้มนุษย์มีความอยู่ดีมีสุขยิ่งขึ้น บางกิจกรรมที่มีคุณค่าจึงกลับไม่นับ

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

จากสถานการณ์ในข้างต้น ก่อให้เกิดความคิดต่าง ๆ ดังนี้

บางที่เรื่องการเงินเติบโตทางเศรษฐกิจจะเป็นเรื่องใหญ่โตจนเกินกว่าจะสร้างสมดุลให้ระบบนิเวศมีความยั่งยืนได้ บางที่เราอาจต้องพูดถึงเรื่องขีดจำกัดของการเติบโตทางเศรษฐกิจ บางที่เราต้องเริ่มคิดถึงการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์เพื่อให้โลกนี้ดำรงอยู่ได้มากกว่าที่จะคิดถึงแต่การผลิตไม่มีที่สิ้นสุดและการบริโภคที่มากเกินไป ทุกวันนี้ประชากร 20% ของจำนวนประชากรโลก บริโภค 80% ของทรัพยากรบนโลก ดังเช่นการวัดรอยเท้านิเวศ (Ecological Footprint) พบว่า 70% ของประชากรโลกสามารถอาศัยอยู่บนโลกใบนี้ได้อย่างสมดุล และยั่งยืนโดยไม่ทิ้งของเสียสู่โลกจนเกินศักยภาพในการรองรับ ในขณะที่อีก 30% ของประชากรโลกที่ส่วนใหญ่อยู่ในประเทศที่มีอัตราเติบโตจีดีพีในระดับสูง บริโภคทรัพยากรมากและปล่อยของเสียสู่สิ่งแวดล้อมเกินกว่าที่โลกจะรองรับได้ บางที่เราจะต้องคิดถึงความยั่งยืน การแบ่งปัน ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก บางที่เราจะต้องละทิ้งความพยายามที่จะทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตไม่มีที่สิ้นสุด

สิ่งที่กล่าวในข้างต้นเป็นกระแสของการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์ในปัจจุบัน เราต้องการระบบบัญชีประชาชาติแบบใหม่ที่นับทุนธรรมชาติและทุนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ดังเช่นความสุขมวลรวมประชาชาติ ดัชนีความก้าวหน้าแท้ (Genuine Progress Index) หรือเศรษฐกิจพอเพียงที่ประเทศไทยใช้เป็นหลักปรัชญาในการพัฒนาประเทศ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ที่มีเป้าหมายไม่เต็มเต็มความต้องการ แต่เป็นการใช้ทรัพยากรด้วยความพอเหมาะ ที่ซึ่งเราจะไม่ใช่ทรัพยากรมากขึ้น มากขึ้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม ด้วยวิถีทางที่ผสมกลมกลืนในสังคม ดังนั้นระบบบัญชีที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม จึงเป็นระบบบัญชีที่มองเห็นความสัมพันธ์ของทุกสรรพสิ่ง

เราสามารถทำอะไรได้บ้าง

มีกรณีตัวอย่างที่สร้างสรรคในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังเช่น ในประเทศเนเธอร์แลนด์

ปี ค.ศ.1989 ประเทศเนเธอร์แลนด์สามารถลดอัตราการว่างงานจาก 12.2% เป็น 2.7% คำถามคือประเทศเนเธอร์แลนด์ทำได้อย่างไร คำตอบคือ ด้วยการทำงานแบบไม่เต็มเวลา ปัจจุบันการทำงานแบบไม่เต็มเวลาเป็นงานที่น่าดึงดูดใจ และกำลังเพิ่มขึ้นในอัตราสูงสุดในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรม การทำงานแบบไม่เต็มเวลาประชาชนจะมีเวลาว่างมากพอที่จะอยู่ร่วมกับครอบครัว มีเวลาว่างพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย มีเวลาที่จะทำงานอาสาสมัครที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น การลดเวลาการทำงานของแต่ละคนก็เท่ากับเพิ่มการจ้างงานให้คนอื่น เราควรจะใช้เวลาทำงานให้สั้นลง เพิ่มเวลาว่างให้มากขึ้น ผลทางอ้อมแม่บ้านสามารถเลิกงานกลับบ้านมาพบลูก ๆ ที่กลับมาจากโรงเรียนได้ เด็ก ๆ ก็จะไม่เลิกเรียนแล้วกลับมาพบแต่บ้านที่ว่างเปล่า

ความสุขมวลรวมประชาชาติจะเปิดมุมมองใหม่ในการแก้ปัญหาที่ไปพ้นจากวิธีการอันคับแคบของปัจจุบัน และนี่คือสำนึกที่ยิ่งใหญ่ของเรื่องความสุขที่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งนอกเหนือจากตัวอย่างอื่น ๆ อีกมากมาย

ดร.อภิชัย พันธเสน กล่าวสรุปและปิดเวที

ดร.อภิชัย พันธเสน กล่าวด้วยข้อสรุปว่าเวทีนี้ได้เรียนรู้มากขึ้นเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติเพื่อการเปรียบเทียบกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค เป้าหมาย นโยบาย จะเป็นการน้อมนำภาคธุรกิจกับภาคราชการมาสร้างสรรค์งานพัฒนาที่สมดุลร่วมกัน

GNH Workshop 4.1

SASIN Graduate Institute for Business Administration
Thursday, 5th February 2009, 13.30-16.00 hours

The PARADISO project
ICT Innovations suited to 'Beyond GDP' societies
Roger Torrenti: PARADISO project coordinator

See Appendix: PARADISO reference document
and Paradiso website www.paradiso-fp7.eu

Introduction:

- Brief introduction of the GNH movement project by Hans van Willenswaard.
 - o The meeting was preceded one week earlier by presentations and a 4-days capacity building workshop on **"Measuring Genuine Progress"** with Dr. Ronald Colman, Canada, and Dasho Karma Ura, Bhutan.
 - o The presentation of Roger Torrenti will be followed by GNH Workshop 4.2. on **"GNH movement, ICT and the Media"** in March 2009.
- Professor Soraj Hongladarom, Centre for Ethics of Science and Technology, Chulalongkorn University, introduced the speaker, Roger Torrenti, CEO of Sigma Oriones, a consultancy firm based at Sophia Antipolis near Nice, France.

Presentation by Roger Torrenti on the topic **"ICT for a Global Sustainable Future"**

- Brief introduction of Sigma Orionis, a technology and market research organisation, which supports global Information and Communication Technology (ICT) development. Sigma Orionis coordinates the so called SEACOOP project.
- Brief introduction of SEACOOP, the organisation that supports the involvement of South-East Asian organisations in EU funded ICT research projects.
- Brief introduction about PARADISO, the organisation that explores ICT innovations suited to beyond GDP societies in partnership with the Club of Rome.

The SEACOOP projects:

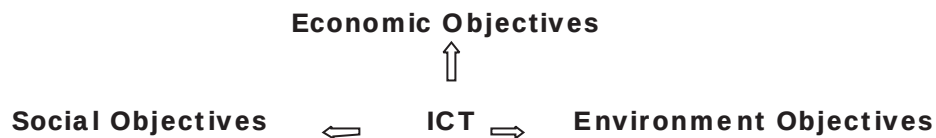
- Activities include seminars, forums and workshops on the cooperation among EU and Southeast Asian countries.
- Contact point in Thailand is NECTEC.
- Time frame: the programme lasts until the year 2009 but a next project phase is expected.

The PARADISO project:

- The name of the project refers to paradigm for society
- Activities included an interdisciplinary scientific workshop (with presentations on Gross National Happiness and the GNH- movement project in Thailand). And an international conference at the EU

Headquarters in Brussels, January 2009, where Dasho Karma Ura, Centre for Bhutan Studies was a keynote speaker.

- Objectives of PARADISO include
 - : promoting a new concept of progress that developed, emerging, and developing countries might share aiming at a true sustainable development, a more sustainable economic growth and more equally shared resources
 - : finding new measuring indexes and alternative ways forward to improve well-being of all citizens
- PARADISO Approach
 - : choosing new viewpoints by using ICT to improve the quality of *knowledge based economies*
 - : Underlining social challenges and risks, in order to go beyond the present trend of a limited focus on economic and environmental factors; to support a paradigm shift which also focuses on society and social dynamics
 - : involving the largest possible number of world wide stakeholders
 - : reaching the highest political impact in Europe and promote appropriate EU action through partnerships at the world stage

- Major trends, challenges, in the last 50 years of human evolution
 - : exponential growth of population
 - : uncontrolled growth of market globalisation
 - : enormous increase of the use of energy
 - : expected exponential economic growth in China and India; risk of breakdown in US and Europe
 - : widening rich-poor gap
 - : unsustainable ecological footprint
 - : emergence and quick growth of internet users and new social networks
 - : unstoppable global warming within present global policy paradigm
- A genuine sustainable future will require at least
 - : changing consumption patterns
 - : reducing the use of resources
 - : finding new social paradigms
- The key role ICT should play is disseminating information and supporting paradigm shift by generating ICT innovations to make meaningful connections among people enabling them to address the challenges of our time

What we have learnt from this public lecture

- The possible role of ICT in shifting the paradigm by creating new patterns of communication
- Opportunities for the GNH Movement to cooperate with **the ICT sector** (business, scientists, independent citizens' networks) to make paradigm shift happen
- Challenges can only be addressed by inter-disciplinary and multi-stakeholder cooperation

รายงานสรุปเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้
บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ: สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการสร้างนโยบายอย่างมี
ส่วนร่วม

วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ อาคารมราชกุมารี ชั้น 7 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยากร

1. ดร. ไสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์	ศูนย์จริยธรรมวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ดร.วันทนีย์ พันธชาติ	ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ
3. คุณสมบัติ บุญงามอนงค์	มูลนิธิกระจกเงา
4. คุณสุเทพ วิไลเลิศ	คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ
5. คุณสุนิตย์ เชรษฐา	Change Fusion
6. คุณชิตพงษ์ กิตตินราดร	เครือข่ายครีเอทีฟคอมมอนส์

ผู้ดำเนินรายการ

ผศ.สุรัตน์ ไหราชย์กุล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การบรรยายโดย ดร.ไสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ “เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการ
ประสานระบบคุณค่า จริยธรรม กับเทคโนโลยีการพัฒนายั่งยืน”

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในโลกยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของคนทุกๆ ไปมาก
ขึ้น และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเราโดยไม่รู้ตัว และเมื่อรู้ตัวอีกทีเราก็คงตามันไม่ได้เสียแล้ว
เทคโนโลยีสารสนเทศแบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ อินเทอร์เน็ต การขยายตัวของสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวก และโทรศัพท์เคลื่อนที่

ในอินเทอร์เน็ตนั้นคนเรามากจะทำกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. ใช้อีเมล
2. ใช้เว็บบอร์ดในการตั้งกระทู้
3. สร้างเครือข่ายทางสังคม (social networking) ในอินเทอร์เน็ต เช่น เฟสบุ๊ค
ไฮไฟว์ หรือมายส์เปซ
4. เผยแพร่วิดีโอคลิปต่างๆ เช่น ยูทูบ
5. เว็บ 2.0 การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศให้เว็บไซต์ต่างเป็นสื่อที่สามารถใช้
สื่อสารได้ทั้งสองทาง (interactive)

ผลกระทบของการมี เว็บ 2.0 นั้นทำให้ปัจเจกชนมีพื้นที่ในการต่อสู้เรียกร้อง มีพื้นที่ในการรวมตัวกันเพื่อต่อรองผลประโยชน์ต่างๆ เพราะทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนให้คนอื่นหลายล้านคนได้รับรู้และหาผู้เข้าร่วมกับตนได้เป็นจำนวนมาก สิ่งนี้ยังทำให้เกิดการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและเป็นการสลายเส้นแบ่งระหว่างผู้ใช้ (user) และผู้สร้างเว็บ (webmaster) แต่เว็บ 2.0 นั้นจุดประเด็นทางด้านความเป็นส่วนตัวของบุคคลที่เสียไป เช่น การถูกแอบถ่ายและนำรูปไปขึ้นอินเทอร์เน็ต และประเด็นเรื่องการปลอมแปลงเป็นผู้อื่น เช่น การแอบอ้างชื่อของผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น หรือการขโมยใช้บัญชีของผู้อื่นในการซื้อของบนอินเทอร์เน็ต

ในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นกล่าวได้ว่า ในโลกยุคปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้ ไม่ว่าจะเป็นป่าเขาหรือกลางมหาสมุทรสมุทรสมุทร สัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็วิ่งตามคุณไปได้ สัญญาณโทรศัพท์ที่นั่นนอกจากจะใช้เพื่อการโทรแล้วยังสามารถใช้เพื่อเข้าอินเทอร์เน็ตได้อีกด้วย การเข้าถึงสื่อได้อย่างสะดวกสบายเพียงนี้ทำให้การไหลของข้อมูลเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

และโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ได้รับการพัฒนาจนสามารถเป็นได้ทั้งโทรศัพท์และคอมพิวเตอร์ ขนาดย่อมอย่างเช่นไอโฟนที่สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพเกือบเทียบเท่าคอมพิวเตอร์อีกทั้งยังสามารถเป็นกล้องถ่ายรูปได้ด้วย

สิ่งเหล่านี้เมื่อนำมาประกอบกันทำให้เกิดการระเบิดของข้อมูลข่าวสารเมื่ออินเทอร์เน็ตสามารถติดตามเราไปได้ทุกที่ทุกเวลา การควบคุมตรวจสอบการแพร่กระจายของข้อมูลจะทำได้ยากขึ้น ยกตัวอย่างเช่นเราสามารถถ่ายรูปของเพื่อนด้วยกล้องในโทรศัพท์เคลื่อนที่และสามารถใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่โหลดรูปขึ้นอินเทอร์เน็ตได้ ณ เวลาสถานที่ตรงนั้น หากรูปนั้นเป็นรูปที่ผิดศีลธรรมจรรยา รัฐจะตามไปควบคุมสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร

แคส ซันสไตน์ (Cass Sunstein) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตนั้นมีทางเลือกมากขึ้นในการรับข้อมูลข่าวสารทำให้เกิดกลุ่มเล็กของคนที่มีความสนใจร่วมกันขึ้นเป็นจำนวนมาก จากเดิมที่คนส่วนใหญ่ใช้สื่อสารมวลชนแบบเดียวกันและทำให้เกิดกระแสร่วม แต่การมีอินเทอร์เน็ตนั้นทำให้คนเหล่านี้แตกออกเป็นกลุ่มๆและทำให้การรวมตัวกันของประชาชนเพื่อพิจารณาประเด็นสาธารณะต่างๆร่วมกันหายไป ซึ่งส่งผลเสียต่อประชาธิปไตย

การเชื่อมโยงของโทรศัพท์เคลื่อนที่นั้นเป็นเพียงก้าวแรกของระบบอินเทอร์เน็ตที่เข้าไปถึงสิ่งของ จากนั้นไปสิ่งของอุปกรณ์ต่างๆจะสามารถสื่อสารกันได้ เช่นตู้เย็น รถยนต์ โทรศัพท์ ฯลฯ มนุษย์เราก็อาจจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของการติดต่อสื่อสารกันในแบบนี้ไปด้วยคือสามารถใช้ระบบอินเทอร์เน็ตในตัวเองติดต่อสื่อสารกันได้เลยโดยไม่ต้องผ่านคอมพิวเตอร์อีกต่อไป

มโนทัศน์เรื่องการพัฒนา

สามารถมองได้ในแง่ของบทบาทของความเสมอภาคและการกระจายรายได้ ว่าสังคมที่มีรายได้สูงแต่กลับมีการกระจายรายได้ที่ต่ำนั้นเป็นสังคมที่ยังด้อยพัฒนา แต่ในทางกลับกันสังคมที่มีรายได้ต่ำลงกว่าแต่มีการกระจายรายได้ที่ดีจะเป็นสังคมที่มีการพัฒนาที่สูงกว่า

หรือหากเอาความพึงพอใจเป็นตัวตั้งแล้วในสังคมที่มีรายได้สูงแต่ความพึงพอใจต่ำก็อาจจะเป็นสังคมที่ด้อยพัฒนามากกว่าสังคมที่มีรายได้ต่ำลงกว่าแต่กลับมีความพึงพอใจมากกว่า ดังนั้นรายได้จึงไม่ใช่ปัจจัยเดียวในการวัดการพัฒนาของสังคม

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนา

แนวคิดดั้งเดิมนั้นคิดว่าการพัฒนาคือการเพิ่มรายได้และเทคโนโลยีนั้นคือส่วนที่มีบทบาทในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต แนวคิดนี้นั้นได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่มากดังที่เป็นที่ทราบกันดี ดังนั้นแนวคิดใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นมาเพื่อมาแทนแนวคิดแบบดั้งเดิมนั้น เช่น ความสุขมวลรวมประชาชาติ เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ฯลฯ แนวคิดเหล่านี้ต่างก็มีรายละเอียดต่างกันไปแต่มีจุดร่วมกันอยู่ที่การวิพากษ์แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เน้นแต่เรื่องรายได้

เราต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการพัฒนาไม่ใช่การหาอะไรมาใส่ให้ประชาชนเท่านั้น เราต้องคำนึงถึงประโยชน์และคุณค่าของสิ่งที่เรานำมาให้ประชาชนด้วยว่ามีคุณค่าและประโยชน์อย่างไรในวิถีชีวิตกับระบบคุณค่าของวัฒนธรรมนั้นๆ และเป้าหมายของการพัฒนานั้นไม่ใช่การหาหรือสร้างสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้นแต่เป็นการสร้างความสามารถต่างหาก เช่น การนำคอมพิวเตอร์ไปให้โรงเรียนต่างๆ ก็ต้องคำนึงด้วยว่าเขามีไฟฟ้าใช้หรือยัง มีอินเทอร์เน็ตเข้าถึงไหม มีคนที่ใช้เป็นหรือไม่ ไม่เช่นนั้นคอมพิวเตอร์เครื่องนั้นก็จะมีประโยชน์อะไร

การคิด การวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้นับได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมทางวิชาการอย่างหนึ่ง ยังต้องมีการต่อยอดขึ้นไปอีกว่าบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกต้องในการพัฒนานั้นเป็นอย่างไร ซึ่งการต่อยอดในเรื่องนี้ไม่สามารถใช้เพียงกรณีศึกษาได้ ต้องมีการนำข้อมูลเหล่านั้นมาสังเคราะห์และทำความเข้าใจให้เห็นภาพรวม

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้นั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่สามารถทำให้การใช้เทคโนโลยีนั้นเป็นไปได้อย่างดี ปัจจัยแวดล้อมที่ช่วยให้การใช้เทคโนโลยีเป็นไปได้ดีขึ้น เช่น ระดับการศึกษา การเชื่อมโยงเทคโนโลยีให้เข้ากับวิถีชีวิตทำให้มองเห็นประโยชน์ของเทคโนโลยีและเกิดการกลมกลืนกันของเทคโนโลยีกับเป้าหมายและคุณค่า

ปัจจุบันมีโครงการที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในรูปแบบที่มีคุณค่าโดยมีชื่อโครงการว่า Meaningful Broadband หรือการใช้เครือข่ายบรอดแบนด์อย่างมีคุณค่าเป็นการร่วมมือกัน

ระหว่าง กทข.และภาคเอกชนหลายบริษัท เช่น เอไอเอส ดีแทคและทรูโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนานโยบายการใช้อินเทอร์เน็ต บรอดแบนด์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนด้วยการคำนึงถึงระบบคุณค่าและความหมายชีวิตของประชาชน และในโครงการนี้ยังมีโครงการอื่นมารองรับอีก เช่นโครงการ Meaningful Design หรือการออกแบบเทคโนโลยีอย่างมีคุณค่าเพื่อตอบสนองความต้องการทางคุณค่าของเราและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสาขาต่างๆได้ และสิ่งที่ต้องคิดต่อไปจากนี้ก็คือกฎระเบียบต่างๆ ในการใช้อินเทอร์เน็ต บรอดแบนด์ว่าควรจะเป็นอย่างไร เพราะมันช่างเป็นโลกที่ไร้ขีดจำกัดเสียเหลือเกิน

ในประเทศไทยนั้นคนทั่วไปมีท่าทีที่ยอมรับต่อเทคโนโลยีใหม่ๆ ถึงแม้ว่าตนเองจะไม่ได้เป็นผู้ออกแบบเทคโนโลยีเหล่านั้นก็ตาม แต่เทคโนโลยีนั้นก็ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยอย่างถึงราก เพราะระบบคุณค่าดั้งเดิมของเรายังคงไม่เปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีเข้ามาเป็นเพียงฉากบังหน้าเท่านั้น เช่นการที่เทคโนโลยีเข้ามาไม่ช่วยให้ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทลดลงกลับทำให้เพิ่มมากขึ้นทั้งๆ ที่ในต่างประเทศเทคโนโลยีเป็นตัวที่ทำให้ช่องว่างเหล่านี้ลดลง เหล่านี้เป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพิจารณาเมื่อพูดถึงเรื่องเทคโนโลยีกับการพัฒนา

ท่าทีเหล่านี้ของคนไทยเป็นตัวอย่างที่ดีของระบบคุณค่าที่เข้ามามีบทบาทกับเทคโนโลยี เทคโนโลยีนั้นแฝงตัวอย่างใกล้ชิดกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เช่น ระบบคุณค่าของเราที่ให้คุณค่ามากกับคนที่ซื่อสัตย์ที่เป็นตัวแทนของรถผู้บริหารหรือชนชั้นสูง เป็นที่น่าสังเกตต่อไปว่าทัศนคติของคนไทยต่อโทรศัพท์เคลื่อนที่และอินเทอร์เน็ตนั้นเป็นเช่นไร และจะมีอิทธิพลอย่างไรบ้างต่อการวางนโยบายสาธารณะในด้านนี้

การพัฒนากับความสุขนั้นก็มีความสัมพันธ์กัน เมื่อเราพูดถึงเรื่องความสุขนั้นเรื่องที่เป็นที่ถกเถียงกันมากคือความสุขนั้นเป็นอัตวิสัยหรือภววิสัย ถ้าหากพูดว่าความสุขนั้นเป็นอัตวิสัยความสุขนั้นก็จะเป็นสิ่งส่วนบุคคลเป็นความรู้สึกและวัดไม่ได้ แต่หากพูดว่าความสุขนั้นเป็นภววิสัยที่สามารถวัดได้จากปัจจัยต่างๆความสุขก็จะเป็นมีความเกี่ยวข้องกับความสุขหรือความรู้สึกเลย ดังนั้นข้อเสนอก็คือให้เราเลิกมองว่าต้องมีเส้นแบ่งระหว่างอัตวิสัยและภววิสัยความสุขนั้นเป็นทั้งคู่และไม่เป็นทั้งคู่ในเวลาเดียวกัน

เมื่อเส้นแบ่งนี้ถูกทำลายลงจะให้ผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ประสานกลายเป็นหนึ่งเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นความสุขจึงขึ้นอยู่ปัจจัยภายในและภายนอกเท่าๆกัน สุขภาพนั้นไม่สามารถเข้าใจได้โดยผ่านมิติใดมิติหนึ่ง เช่นการวิเคราะห์จิตในพระพุทธศาสนานั้นแม้ว่าจะเป็นวิเคราะห์ลึกลงไปไปในสภาวะอันเป็นอัตวิสัยแต่ก็ได้ผลออกมาเป็นภววิสัย ดังนั้นจึงมีการเชื่อมโยงกันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างปัจจัยภายนอก เช่น สภาพแวดล้อมที่การกินอยู่ที่ดี และปัจจัยภายในคือความพึงพอใจหรือความสุขภายใน ดังนั้นนั้นต้องอาศัยทั้งสองควบคู่ไปด้วยกันโดยไม่ต้องจำกัดว่าต้องเป็นภายในหรือภายนอกเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ตราบใดที่เราจะพยายามเปรียบเทียบ GNH กับ GDP มโนทัศน์แรกก็จะมีปัญหาอยู่เสมอไป เพราะเรายังไม่สามารถหาวิธีที่จะวัดความสุขอย่างเป็นระบบได้และเราจึงจะทำให้ GNH และ GDP ทำงานในรูปแบบเดียวกัน ทั้งๆ ที่ทั้งสองเป็นการวัดในคนละส่วนและไม่สามารถเอามาเปรียบเทียบกันได้ ดังนั้นเราต้องเปลี่ยนความคิดใหม่ให้ทั้ง GNH และ GDP เป็นมโนทัศน์คนละส่วนกันอย่างชัดเจน กล่าวคือให้ GDP วัดอัตราของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและให้ GNH เป็นตัวชี้วัดความสุข หรือเป้าหมายอันพึงประสงค์ของสังคม GNH นั้นไม่ควรนำมาพูดในบริบทของการพัฒนาทางเศรษฐกิจแต่ควรจะเป็นเป้าหมายของการพัฒนา GNH นั้นเป็นเป้าหมายไม่ใช่วิธีการและคำว่าพัฒนานั้นก็ต้องได้รับการขยายด้วยว่าต้องตั้งอยู่บนการไม่แบ่งแยกระหว่างอัตวิสัยและภาววิสัย

เมื่อนำด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเชื่อมโยงกับ GNH แล้วทำให้เกิดคำถามว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยเพิ่มความสุขได้อย่างไรทั้งในมิติส่วนบุคคลหรือมิติทางสังคม และยังคงมองในมิติของวัฒนธรรมที่แฝงเข้ามากับอินเทอร์เน็ตเช่น เสรีนิยม ปัจเจกนิยม เป็นต้น มิติเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่และมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการพัฒนา

ช่วงถามตอบ

คำถาม: ธรรมชาติของความสุขกับเทคโนโลยีสารสนเทศคืออะไร

คำตอบ: มีนักปรัชญาหลายท่านที่ไม่เห็นด้วยกับการมีเทคโนโลยีเลย เพราะคิดว่าทำให้มนุษย์ออกห่างจากธรรมชาติ แต่ทว่าการที่เทคโนโลยีนำมาซึ่งความสุขหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ความสุขนั้นไม่ใช่แค่การมีเทคโนโลยีเช่นเมื่อมีคอมพิวเตอร์แล้วจะมีความสุข เราต้องถามตัวเองว่ามีคอมพิวเตอร์มีบอร์ดแล้วเรามีความสุขหรือไม่ หรือเมื่อเราปลื้มใจกับเทคโนโลยีแล้วมีความสุขมากกว่า

คำถาม: การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการไหลต่งไปมาดูเป็นความสุขหรือไม่

คำตอบ: นั่นก็ถือเป็นเรื่องของปัจเจกบางคนก็มีความสุขกับการดูหนังไปบางคนก็ไม่มี สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามด้านศีลธรรมด้วยว่าเราควรจะมีการควบคุมเรื่องเหล่านี้หรือไม่ สมมุติว่ามีการสร้างเทคโนโลยีที่เมื่อคุณถ่ายคลิปไปบนมือถือจะมีแสงวาบขึ้นมาหรือมีการเซ็นเซอร์ตัวมันเองคุณจะมีมีความสุขที่โดนรุกรานเรื่องส่วนตัวในแบบนี้หรือไม่

คำถาม: หากมีเครื่องมือที่จะวัดความสุขได้เช่นวัดระดับสารในสมองได้จะดีหรือไม่

คำตอบ: ที่จริงแล้วเครื่องมือที่วัดความสุขเราก็มีความธรรมชาติอยู่คือการดูสีหน้าท่าทางและการแสดงออก เราสามารถบอกได้ว่าคนนี้มีมีความสุขหรือไม่จากภายนอกเช่นคนนี้ชอบใช้ชีวิตสบายๆ

ยิ้มแย้ม พุดจาไฟเราะซึ่งต่างจากคนที่อมทุกข์ที่หน้าตาบูดบึ้งหรือพุดจาไม่น่าฟัง เวลามีความสุขสารเคมีในร่างกายก็จะเปลี่ยนไปทำให้การวัดค่าความสุขเป็นไปได้ และในอนาคตหากมีเครื่องวัดความสุขก็น่าจะเป็นสิ่งที่ดี ในปัจจุบันสิ่งที่ใกล้เคียงที่สุดคือการสแกนคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าในสมองเท่านั้นซึ่งยังขาดความแม่นยำในการวัดความสุขอยู่มาก

คำถาม: สมมุติว่าเราเล่นเกมเราอาจขึ้นชอบการเล่นเกมนั้นแต่มันอาจจะไม่ใช่ความสุขเราจะวัดได้อย่างไร

คำตอบ: การก่อให้เกิดความขึ้นชอบนั้นเกิดได้จากกิจกรรมหลายๆอย่าง เช่น การนั่งทำสมาธิ การเล่นเกมไม่เพียงแต่การเล่นเกมนั้นหากกิจกรรมนั้นทำแล้วเรารู้สึกสบายใจก็แสดงว่ากิจกรรมนั้นทำให้เรามีความสุข

คำถาม: ความสุขที่เราเห็นอยู่นั้นอาจเป็นเพียงความสุขระยะสั้น และในระยะยาวอาจจะเป็นความทุกข์ได้ไหม

คำตอบ: สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับการจัดระบบคุณค่าในตัวเอง

คำถาม: ในปัจจุบันมีการใช้อินเตอร์เน็ตในการโพสต์รูปที่ไม่สมควรโดยไม่รับผิดชอบและทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมทางด้านศีลธรรมจริยธรรมมาตรฐานของจริยธรรมในโลกออนไลน์และโลกแห่งความเป็นจริงควรจะเท่ากันหรือไม่

คำตอบ: ต้องมีมาตรฐานเดียวกันเพราะโลกออนไลน์ก็คือโลกแห่งความเป็นจริงไม่ได้แยกออกจากกันเราแค่ตั้งชื่อตัวเองใหม่ มาตรฐานที่เป็นอยู่ในสังคมไทยควรนำไปในโลกไซเบอร์ด้วยและมีติต่าง ๆ ควรจะนำมาเผยแพร่ออกมาสู่โลกภายนอกเช่นเดียวกัน เช่น การเน้นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลก็ควรจะอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาว่าอะไรควรไม่ควร ส่วนเรื่องสิทธิในการแสดงความคิดเห็นควรจะแสดงออกมาในรูปเวทีกลาง สาธารณะ ที่แต่ละกลุ่มในสังคมสามารถใช้ให้เกิดผลกระทบและการสร้างกระแสทางการเมืองอย่างมีเหตุผล และไม่เกินไปเพื่อการปลุกกระดม

ช่วงที่สอง

พิธีกร ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล ได้กล่าวเชิญให้วิทยากรแต่ละท่านบรรยาย

คุณวันทนี พันธ์ชาติ “ICT เครื่องมือเพื่อสร้างความสุขให้คนด้วยโอกาสในสังคม”

เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นเป็นสิ่งที่สามารถช่วยผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ในสังคมได้ ดังเช่น ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนคนพิการ เพื่อให้ผู้พิการทั้งหลายนั้นมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้

ผู้พิการนั้นมีหลายประเภทเช่น ผู้พิการทางด้านร่างกาย ทางด้านการได้ยินหรือทางด้านการสติปัญญา ฯลฯ คุณวันทนี ยังได้ทำโครงการตามพระดำริของสมเด็จพระเทพฯ ที่ต้องเน้นเด็กด้อยโอกาส 3 กลุ่มคือ กลุ่มเด็กพิการ เด็กที่อยู่ห่างไกลและเด็กที่ป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล เด็กกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ต้องได้เข้าถึงเทคโนโลยี อย่างคนพิการนั้นก็ต้องพัฒนาอุปกรณ์ต่างๆ ให้เขาสามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้ เช่น เมื่อพิการมือก็มีการประดิษฐ์ไม้จิ้มคีย์บอร์ดเพื่อใช้แทนนิ้วให้ หรือหากเด็กพิการทางด้านสายตาก็ต้องมีการพัฒนาโปรแกรมให้พวกเขาสามารถใช้คอมพิวเตอร์ผ่านระบบเสียงได้ เป็นต้น สำหรับเด็กห่างไกลนั้นก็มีการพัฒนาส่งคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ไอทีต่างๆ พร้อมทั้งครูสอนเข้าไปให้ และสำหรับเด็กที่ต้องอยู่ในโรงพยาบาลนานๆ นั้นก็จะเข้าไปจัดห้องคอมพิวเตอร์ให้พวกเขาได้เข้าถึงเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารด้วย

นอกเหนือจากผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้แล้วยังมีผู้ด้อยโอกาสที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำ มีการพัฒนากลุ่มคนเหล่านี้โดยส่งคณะกรรมการเข้าไปในเรือนจำต่างๆ เพื่อเข้าไปอบรมผู้ต้องขังให้สามารถเล่าเรียนได้ทั้งหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สมเด็จพระเทพฯ ยังทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของวิชาชีพด้วยจึงมีพระดำริให้มีการสอนในเรื่องวิชาชีพต่างๆ ด้วย เช่น การจักสาน งานไม้ต่างๆ ช่วยให้ผู้ต้องขังนั้นมีรายได้ หลังจากนั้นได้มีการสอนวิชาชีพต่างๆ มากขึ้น เช่น สอนออกแบบสิ่งพิมพ์โดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟฟิก ปัจจุบันนั้นเขามีรายได้มากขึ้นโดยมีงานออกร้านของพวกเขาและมีบริษัทต่างๆ สนใจที่จ้างพวกเขาให้ออกแบบสิ่งพิมพ์ต่างๆ ให้อย่าง

คุณสมบัติ บุญงามอนงค์ มุลนิธิกระจกเงา “การใช้สื่อสารสนเทศในการเคลื่อนไหวทางสังคม และในโครงการความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม”

คุณสมบัติพูดถึงการใช้สื่อสารสนเทศในการเคลื่อนไหวทางสังคมโครงการช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม การเคลื่อนไหวของสังคมนั้นก็เปรียบได้กับการเคลื่อนไหวของมนุษย์ที่มีเหตุผลบางอย่างที่ต้องทำให้เคลื่อนไหว มีผลและแรงขับที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว ส่วนคำว่ามนุษยธรรมก็คือการที่เราเห็นผู้อื่นมนุษย์เช่นเดียวกับเราอยู่ในระดับเดียวกับเรา การมีเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมทำได้ง่ายขึ้นเพราะข้อมูลข่าวสารนั้นสามารถกระจายไปได้อย่างรวดเร็ว การส่งสารบางอย่างนั้นทำให้เกิดการลดทอนความเป็นมนุษย์ลงเช่นการมองคนบางคนว่าไม่ใช่คนไทย หรือกรอบความคิดเรื่องคนไทยหรือเปล่าที่ไปลดทอนความเป็นคนของ

ผู้ที่เป็นชนกลุ่มน้อยหรือผู้อพยพในประเทศไทยที่ไร้สัญชาติ ดังนั้นเราต้องเปลี่ยนสื่อให้กลายมาเป็นเครื่องส่งสารที่ส่งเสริมความเป็นมนุษย์ของทุกคนให้ได้

โครงการที่มูลนิธิกระจกเงาไปทำนั้นเคยไปทำที่จังหวัดเชียงรายเพราะเป็นสถานที่ที่มีผู้อพยพมาก แต่เมื่ออยู่ต่างจังหวัดแล้วทำให้โครงการของมูลนิธิกระจกเงานั้นไม่เป็นที่รับรู้ในสังคมวงกว้างและไม่สามารถก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ มูลนิธิฯ จึงได้ติดตั้งอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียมและทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศคืออินเทอร์เน็ตได้ มูลนิธิฯ ใช้เว็บไซต์ในการกระจายข่าวสารของโครงการชาวไทยภูเขาและประสบความสำเร็จในการกระจายข่าวสารข้อมูลอย่างต่อเนื่องที่ประกาศรับครูอาสาสมัครนั้นก็ยังมีผู้สมัครเข้ามาเป็นหมื่นคนซึ่งแสดงถึงความสำเร็จในการกระจายข้อมูลข่าวสารของเว็บไซต์ และเมื่อครูเหล่านี้ได้ไปคลุกคลีกับชนกลุ่มน้อยและคนไร้สัญชาติทำให้พวกเขาได้เข้าใจว่าผู้คนเหล่านี้ก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเขานอกจากนี้เรื่องคนไร้สัญชาติยังได้รับความสนใจจากสื่ออื่นๆ อีกและได้รับการทำเป็นข่าวในโทรทัศน์ด้วย

เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นช่วยลดช่องว่างของคนที่อยู่ห่างไกลกันและมาเจอกันได้ยากได้ แต่กระนั้นเราก็ต้องระลึกเสมอว่าอย่างไรก็ตามการได้มาเจอกันตัวต่อตัวจริงๆ ย่อมดีกว่า ต้องสำนึกไว้เสมอว่าเทคโนโลยีเป็นเพียงตัวสำรองตัวช่วยชั่วคราวและเราไม่ควรใช้มันจนติดคอควรจะเป็นเพียงเครื่องแก้ขัดและสุดท้ายต้องมีการส่งคนลงไปจริงๆ ด้วย เช่น เรื่องการเรียนการสอนก็ต้องมีครูไปสอนจริงๆ ไม่ใช่ให้เด็กนั่งเรียนผ่านโทรทัศน์ไปตลอด

วิทยากรได้ตั้งคำถามไว้ให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาคิดต่อไปว่า ความสุขนั้นคือความอิสระและไม่ยึดติดกับสิ่งใด หากคนเราติดรอยก็ทุกข์ ติดเงินก็ทุกข์ ติดสุขก็อาจทำให้เราทุกข์ได้ การที่คนเราออกกำลังกายจนกระทั่งปัสสาวะต้องหลังสารแอดรีนาลีนออกมาได้นั้นเรียกว่าความสุขได้หรือไม่ การดูละครที่เรื่องเศร้าป๊อปหัวใจและจบอย่างมีความสุขทำให้เราโล่งใจได้นั้นใช่ความสุขหรือไม่ หากใช้มันเป็นความสุขประเภทไหน

คุณสุเทพ วิไลเลิศ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ “บทบาทของวิทยุชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน”

วิทยุชุมชนเป็นช่องทางหนึ่งที่ช่วยให้มีความสุขได้ เพราะคนในชุมชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านวิทยุของเขาเอง วิทยุชุมชนเป็นขบวนการในการเคลื่อนไหวและยืนยันสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนโดยที่ไม่ต้องมีรัฐเข้ามาแทรกแซง เพราะสื่อส่วนใหญ่ยังเป็นของรัฐและชาวต่างชาติ ก็ได้รับการกลั่นกรองมาแล้วโดยรัฐ วิทยุชุมชนจึงเป็นทางออกหนึ่งให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง คลื่นความถี่ของการแพร่ภาพและเสียงนั้นมีแต่รัฐและ

บริษัทเอกชนเท่านั้นที่ได้ใช้ได้แล้วประชาชนที่ถูกปิดปากจะทำอย่างไร และเมื่อมีการออก รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 นั้นได้มีการกำหนดว่าองค์กรอิสระต้องเข้ามาดูและเรื่องคลื่นวิทยุความถี่ ให้กับภาคประชาชนด้วยโดยต้องมีการจัดให้กับภาคประชาชนอย่างน้อย 20 เปอร์เซนต์ ทำให้เกิด วิทยุชุมชนขึ้นมาถึง 154 สถานีโดยที่ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากทางการในการจัดตั้ง

แต่แล้วเมื่อปี 2547 รัฐบาลได้กำหนดให้วิทยุชุมชนสามารถโฆษณาได้ 6 นาทีวิทยุชุมชน จึงได้กลายมาเป็นเรื่องของเงินและผลกำไรไปและทำให้เกิดวิทยุชุมชนขึ้นมาเป็นหมื่นสถานีเพื่อ แสวงหากำไร และวิทยุที่เป็นของชุมชนจริงนั้นมีเพียง 200 กว่าสถานีเท่านั้น

วิทยุชุมชนนั้นจะเป็นวิทยุที่กระจายเสียงเพื่อเป็นการบริการสาธารณะในระดับชุมชนและ เป็นเครื่องมือสื่อสารให้กับชุมชน เช่นการประกาศข่าวสารชุมชนต่างๆ งานแต่ง งานบวช การ บริหารจัดการนั้นก็ต้องทำโดยชุมชนและไม่มุ่งแสวงหากำไรชุมชนนั้นต้องเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยที่ไม่มีใครบริหารจัดการสถานีวิทยุโดยตรง รายได้ของสถานีอาจจะมาจากการบริจาคของ ชุมชนเพื่อให้สถานีสามารถอยู่ได้ อย่างไรก็ตามความตั้งใจของวิทยุชุมชนได้ถูกบิดเบือนไปเมื่อ สส. สว. ได้ตั้งสถานีวิทยุแบบขึ้นๆลงๆเช่นเดียวกันเพื่อผลประโยชน์และการหาเสียงของตนเอง

เมื่อมีการสั่งปิดสถานีวิทยุของคนเสื้อแดงทำให้เกิดคำถามขึ้นมาว่าการกระทำเช่นนี้เป็น การละเมิดสิทธิของชุมชนหรือไม่ เรื่องของการจัดตั้งวิทยุชุมชนนั้นต้องมีการดูแลไม่ใช่ใครจะมา จัดตั้งก็ได้ต้องมีการแบ่งประเภทและดูว่าเป็นการแสวงหากำไรหรือไม่ และเริ่มมีการจับกุม ผู้อำนวยการวิทยุชุมชนต่างๆที่ไม่มีใบอนุญาตแล้วแสดงว่าได้มีการเข้ามาดูแลเรื่องเหล่านี้โดย รัฐบาลมากขึ้น

คุณสุนิตย์ เจริญฐา Change Fusion “นวัตกรรม ICT เพื่อสังคม”

เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นจะช่วยพัฒนาแนวคิด GNH ได้อย่างไร เทคโนโลยีสารสนเทศนั้น เป็นตัวที่ช่วยเชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกันและลดต้นทุนในการติดต่อสื่อสารกันทำให้ต้นทุนในการ เคลื่อนไหวทางสังคมลดลง สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การสร้างทุนทางสังคม (social capital) ซึ่งเป็นการ สร้างความร่วมมือกัน แต่โทษของการที่มนุษย์ได้ถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันก็คือการเพิ่มความเสี่ยง จากการพึ่งพากันและกัน (interdependence risk) ทั้งนี้เพราะการมีตัวแปรต่างๆ มากเกินไปเรา ต้องคิดนวัตกรรมบางอย่างมาเพื่อลดความเสี่ยงตัวนี้ลง

เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นควรจะมุ่งเน้นให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาของสังคมที่ยั่งยืน เช่น การ ที่เทคโนโลยีทำให้เราเห็นภาพต่างๆ ได้ง่ายขึ้น (visualisation) เช่น การนำข้อมูลต่างๆมาจัดทำ เป็นกราฟเป็นตารางในรูปแบบต่างๆ ทำให้เราสามารถเห็นภาพต่างๆ ได้ง่ายขึ้น ซึ่งเหล่านี้ โปรแกรมคอมพิวเตอร์สามารถช่วยได้ สิ่งที่ 2 ที่เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถทำได้ในการพัฒนา

สังคมคือการกระจายข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นสำหรับผู้คน เช่น เว็บไซต์หมอชาวบ้านที่บอกข้อมูลในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น สิ่งที่ 3 คือการก่อให้เกิดความร่วมมือกันในวงกว้าง ทั้งนี้เพราะอินเทอร์เน็ตนั้นทำให้ผู้คนสามารถสื่อสารกันรวดเร็วขึ้นกว้างไกลขึ้นจึงทำให้เกิดการร่วมมือกันได้ง่ายขึ้น เช่น การทำแผนที่ต่างๆ การเชื่อมโยงข้อมูลเช่นการระบาดของโรค การเชื่อมโยงคนเข้าด้วยกัน และสิ่งสุดท้ายคือทำให้เกิดผู้ลงทุนทางเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสังคม เช่น ผู้ที่มีอาชีพในการพัฒนาเว็บไซต์ (web developer) ก็สามารถไปทำการพัฒนาเว็บไซต์ให้กับองค์กรเพื่อสังคมต่างๆ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย หรือการใช้เว็บไซต์ในการระดมความช่วยเหลือให้กับผู้ด้อยโอกาสต่างๆ

คุณชิตพงษ์ กิตตินราทร เครือข่ายครีเอทีฟคอมมอนส์ "การส่งเสริมเสรีภาพในการแบ่งปันต่อยอดสร้างสรรค์บนโลกออนไลน์"

เสรีภาพในการใช้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ก็นำไปสู่ความสุขและการพัฒนา แต่บางทีลิขสิทธิ์นั้นทำให้การใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการนำไปพัฒนาต่อมันทำได้ยาก เช่น การที่เราต้องเสียเงินเพื่ออ่านบทความทางวิชาการ การที่รูปถ่ายสวยๆ นั้นติดลิขสิทธิ์ไม่สามารถนำไปใช้ในการเผยแพร่ในที่อื่นๆ ได้ เป็นต้น หากเราต้องการนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้เราก็ต้องละเมิดลิขสิทธิ์ทำให้คำว่าลิขสิทธิ์นั้นหมดความศักดิ์สิทธิ์ไป และอีกปัญหาหนึ่งก็คือเจ้าของผลงานก็อยากให้ผลงานของตนเองนั้นได้รับการนำไปใช้และเผยแพร่เช่นเดียวกัน แต่ก็ไม่อยากให้ผลงานของตนเองนั้นถูกนำไปใช้ในทางที่ตนเองไม่ต้องการและยังต้องการเป็นเจ้าของผลงานของตนเองอยู่ การนำผลงานไปเจดลิขสิทธิ์นั้นทำให้ไม่สามารถนำผลงานนั้นไปใช้ได้เลยตามกฎหมาย แต่ถ้าหากไม่เจดนั้นตนเองก็จะมีสิทธิใดๆ เลยในผลงานของตนเอง มันได้กลายเป็นโลกที่ต้องเลือกระหว่างการสงวนสิทธิทั้งหมดและการละสิทธิทั้งหมด

เพื่อแก้ปัญหานี้จึงมีการจัดตั้งองค์กรที่ชื่อว่า Creative Commons หรือ CC เพื่ออำนวยความสะดวกให้เจ้าของผลงานไม่ต้องเลือกระหว่างการสงวนสิทธิทั้งหมดและการละสิทธิทั้งหมดอีกต่อไป โดยการสร้างสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ที่อนุญาตให้เจ้าของผลงานนั้นสามารถสงวนสิทธิบางประการและมอบสิทธิบางประการได้ เช่น ต้องมีการอ้างที่มา (attribution, by), ห้ามดัดแปลง (no derivative, nd), ห้ามใช้เพื่อการค้า (no commercial, nc), ต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันกับผลงานห้ามต่อยอด (share alike, sa) ผู้ใช้สามารถผสมสิทธิต่างๆ ได้ เช่น CC-by ให้เผยแพร่ดัดแปลงได้โดยต้องระบุที่มา CC-by-sa ให้เผยแพร่ ดัดแปลง โดยต้องระบุที่มา และต้องเผยแพร่งานดัดแปลงโดยใช้สัญญาอนุญาตเดียวกัน เป็นต้น

การจะใช้ CC นั้นทำได้โดยการเข้าไปในเว็บไซต์ creativecommons.org โดยสามารถเลือกที่จะฝากภาพ หรือวิดีโอได้ โดยตอนนี้มีผู้ที่ต้องการใช้ CC แล้วหลายรายเช่น pantip.com, exteen.com, mthai.com เป็นต้น

ครีเอทีฟคอมมอนส์นั้นคือการสงวนสิทธิ์ที่สมเหตุสมผล การส่งเสริมคนให้เคารพในสิทธิมากขึ้น การคืนความรู้และความคิดกลับสู่สาธารณะ การทำบุญยุคใหม่ และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมเสรี

ช่วงที่สาม

พิธีกรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมซักถามและ เสนอแนวความเห็น

ดร.อภิชัย พันธเสน: ผมอยากตั้งข้อสังเกตว่า ICT เป็นเครื่องมือที่มันมีความพิเศษที่ทำให้มนุษย์ไม่คิดว่าจะทำได้ก็ทำได้ ผมคิดว่าคำว่าเสรีภาพเป็นที่ใช้กันทั่วไปเป็นความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป แต่เสรีภาพในบทพุทธธรรมคือเสรีภาพที่ปราศจากกิเลส แต่ถ้ามีกิเลสครอบงำเข้ามาก็เป็นอันตรายมีปัญหาเรื่องความสุขความทุกข์ อะไรต่าง ๆ ที่พูดกันโดยส่วนตัวไม่ค่อยอยากพูดถึงเพราะไม่รู้ว่าคุณคืออะไรแต่ถ้าเรื่องความทุกข์ อย่างที่คุณสมบัติได้พูดถึงการออกกำลังที่มีปัญหาทางด้านร่างกาย แต่ว่าการที่เราจะมีความสุขก็คือการที่เราไม่เอาจิตไปยึดกับเรื่องนั้นเรื่องนี้ แต่เราจะทำอย่างไรเพื่อให้เกิดประโยชน์สุข มันเป็นความสุขที่เกิดจากการทำประโยชน์ในสภาพความเป็นจริงในระดับการพัฒนาสิทธิของคนเราจะทำอย่างไรให้ใช้โดยคนที่มิจิตเป็นกุศลเป็นส่วนใหญ่

คำถามคือการละเมิดลิขสิทธิ์เช่นค่ายเพลงมีการทำเพลงแล้วเกิดการลอกเลียนแบบเพราะเหตุบางอย่าง เช่น ค่ายเพลงผูกขาดและขายแพง ดังมีกรณีเพลงเก่า ๆ คนเขียนเพลง แล้วเกิดการแพร่กระจายไป แต่คนเขียนต้นๆไม่ได้อะไรเลย ทำอย่างไรเราจะแก้ไขปัญหานี้ได้

วิทยากร: คนมีสองประเภท คือต้องการสร้างผลกำไรจากตนเองโดยตรง และประเภทที่สองคืออยากจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาและต้องการนำผลงานไปวิจัยต่อ คนเอางานไปใช้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์ ส่วนใหญ่จะเป็นแบบแรก

คุณวัลลภา แวน วินเลียนส์วาร์ด: ขอแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นนี้เนื่องจากสำนักพิมพ์ สอนเงินมีมา เคยคิดจะทำเพลงที่บ้านธิเบตแนวภาวนาเขาเคยมาติดต่อบอกว่ามีคนเอาเพลงเขาไปทำสำเนาเพลงเขามากแล้วเขาไม่เคยได้ผลประโยชน์อะไรต่อตัวเขาเอง ดังนั้น

ถ้าเราได้นำเพลงเขามาใช้และให้ประโยชน์กับเขาทำให้เขามีรายได้เขาสามารถไปทำพื้นที่บ้านนิเบต
ได้ต่อ เป็นการช่วยอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน

ประเด็นที่สองคือเวลาเราจะทำหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่งก็ต้องมีการจัดรูปเล่มหนังสือ
ประกอบรูปภาพที่สวยงามและการใช้รูปภาพสวยที่มาจากอินเทอร์เน็ตนั้นจะทำให้เกิดปัญหาด้าน
ลิขสิทธิ์ได้จะมีกฎหมายด้านใดมาช่วยในเรื่องนี้ได้บ้าง

วิทยากร: หากต้องการใช้ภาพในหนังสือ ถ้าอยู่ในกรอบของกฎหมายเดิมอาจมีลิขสิทธิ์
แต่จะเป็นประโยชน์มากกว่าถ้าเราสามารถนำมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ได้ต่อไป นอกไปจากนั้นเรา
ยังสามารถค้นหารูปภาพในอินเทอร์เน็ตได้เพราะหากนำไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ทางเว็บไซต์คง
ไม่มีปัญหา แต่เรื่องปัญหาในค่ายเพลง หนังสือ ก็มีค่ายเพลงและหนังสือที่ทันสมัยมากขึ้น การที่
คนธรรมดาจะไปฟ้องมันยากแต่ถ้าเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์น่าจะทำได้

ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์: ยกตัวอย่างเรื่องดนตรีไทยว่าเป็นดนตรีที่ไม่มีโน้ต ใช้การเปิด
เทปฟังแล้วเล่นตาม ดนตรีไทยที่มีคุณภาพสูงหาฟังค่อนข้างยากมากเพราะครูเพลงกลัวว่าจะมีคน
อื่นนำไปฟังแล้วเล่นตาม การกระทำเช่นนี้ทำให้วงการดนตรีไทยนั้นพัฒนาไปได้ยากและทำให้
ได้รับความนิยมน้อยลงไปอีก ลิขสิทธิ์ในแบบของครีเอทีฟคอม-มอนส์น่าจะเข้ามาช่วยตรงนี้ได้

วิทยากร: แนวทางการขัดแย้งส่วนความเท่าเทียมทางสังคม กรณีที่อาจารย์ท่านหนึ่งไป
ขยายคุณภาพของเด็กพิการ ทำให้มนุษย์มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้
ระบบทศนิยมมีส่วนมากขึ้น มีความขัดแย้งระหว่างเสรีภาพกับความยุติธรรม เพื่อความสมดุล
สมมุติว่าผมไปถ่ายภาพวัดตามชุมชนแล้วมาเผยแพร่ เป็นเส้นแบ่งระบบทางทศนิยมหรือไม่

ผู้เข้าร่วมเวที : งานในส่วนICTบางส่วนทำได้ในชุมชน ในการปรับปรุงกรณีต่าง ๆ การเข้า
ร่วมประชุมกันในชุมชนเราเอาความรู้และอุปกรณ์ไปให้

วิทยากร: ยกข้อมูลฝากไว้ ในการตัดสินใจในทางสร้างสรรค์ ประเทศไทยมีการละเมิด
ลิขสิทธิ์ลำดับที่สามของเอเชีย ทรัพย์สินทางปัญญาจะมาควบคู่กับเชิงพาณิชย์เสมอ

รายงานเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้
“ชนบทกับเมือง: จากความเหลื่อมล้ำสู่ความร่วมมือ”
วันที่ 13 พฤษภาคม 2552 เวลา ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. อาคารประชาธิปก-รำไพพรรณี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยากร

1. ศ.ดร.อานันท์	กาญจนพันธ์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. ดร.สมเกียรติ	ตั้งกิจวานิชย์	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
3. คุณชัชวาลย์	ทองดีเลิศ	วิทยาลัยการจัดการทางสังคม
4. ดร.นิตยา	กิจดิเวชกุล	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. คุณอภิรักษ์	โกชะโยธิน	ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
6. ดร.เดชรินทร์	สุขกำเนิด	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. คุณเจริญ	เดชคุ้ม	ชุมชนมาบตาพุด จังหวัดระยอง
8. คุณวัลลภา	แวน วิลเลี่ยนส์วาร์ด	เครือข่ายตลาดสีเขียว
9. คุณสุวรรณา	หลั่งน้ำสังข์	บริษัทสังคมสุขภาพ (เลมอนฟาร์ม)

ผู้ดำเนินรายการ

ภาคเช้า ดร.นฤมล อรุโณทัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาคบ่าย คุณกรรณิการ์ กิจดิเวชกุล นักวิชาการอิสระ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ประกอบด้วยนักวิชาการทั้งในสถาบันการศึกษาและนักวิชาการอิสระ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ภาครัฐกิจ สื่อมวลชน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป รวมจำนวนทั้งสิ้น 114 คน

**ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ “พื้นที่ความรู้เชิงซ้อนระหว่างเมืองกับชนบท
มองผ่านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและมิติทางวัฒนธรรม”**

เมื่อมีการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเมือง ชนบท หรือการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสิ่งหนึ่งสิ่งใด มิติของเรื่องความรู้มักจะถูกถกเถียงหรือมองข้ามไปเสมอ แต่กลับมานั่งในเรื่องของเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ดังนั้นการที่เราจะมาสังเคราะห์เรื่องของความรู้ เพื่อมองหรือทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบทจึงเป็นเรื่องสำคัญ

การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบท ส่วนใหญ่จะพิจารณาในเรื่องของความพยายามที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่มักจะถูกทำให้เข้าใจว่าการพัฒนาเป็นสิ่งที่เราจะต้องทำอยู่แล้ว เป็นเรื่องอัตโนมัติ แต่จริงๆ แล้วเรื่องการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นอัตโนมัติ หรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่อยู่ภายใต้ความรู้ชนิดหนึ่ง ที่เรายอมรับว่าเป็นเรื่องจริง ซึ่งมีฐานจากทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ล ดาร์วิน ซึ่งเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เมื่อมีการทำตามต่อกันมาจึงไม่เกิดการตั้งคำถามต่อความรู้นั้นเรียกว่า วาทกรรม หรือ Discourse เมื่อถูกนำมาใช้กับสังคมศาสตร์จึงทำให้เกิดปัญหา

ดังนั้นเราจะต้องไม่เชื่อว่าความรู้มีอยู่แล้ว เพราะการที่เราเชื่อว่าพื้นที่ความรู้นั้นมีอยู่แล้วจะนำไปสู่การครอบงำอันนำไปสู่การกีดกันสิทธิในที่สุด ดังเช่น การทำไร่ของชาวภาคเหนือในชนบท เรียกว่า “ไร่หมุนเวียน” แต่คนในสังคม(เมือง) ทั่วไปเรียกว่า “ไร่เลื่อนลอย” คำว่าไร่เลื่อนลอย เป็นการครอบงำเชิงความรู้ มีนัยยะว่าเป็นการทำลายพื้นที่ป่าไม้ ไม่อยู่กับที่ เลื่อนลอย แต่ในความเป็นจริง ไร่หมุนเวียนมีการปรับ การจัดการที่เหมาะสมกับระบบนิเวศนั้น ๆ เพราะเป็นการจัดการหมุนเวียนที่ใช้พื้นที่ที่ถูกทำการเพาะปลูกให้ได้ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์กลับไปเป็นป่าและกลับไปใช้ใหม่ได้

ในขณะที่คนทั่วไปเรียกไร่หมุนเวียนว่าไร่เลื่อนลอย ไม่เหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกับป่า เพราะทำลายป่า แต่กลับเปิดให้มีการทำเกษตรเชิงพาณิชย์บนที่สูงเพราะเชื่อว่าเป็นการเกษตรแบบความรู้วิทยาศาสตร์ มีการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ดังนั้นความรู้ที่ครอบงำเหล่านี้ จริง ๆ แล้วไม่ได้ใช้ความรู้บนพื้นฐานของความตั้งใจดี แต่มีลักษณะของความพยายามที่จะไปช่วงชิงทรัพยากร คือการใช้ความรู้ที่ต้องไปกีดกันคนอื่นเพื่อตนเองจะได้มีสิทธิการใช้ทรัพยากรแทนที่พอมีการเปลี่ยนจากไร่หมุนเวียนมาเป็นการเกษตรสมัยใหม่บนที่สูง ปลูกชา กาแฟ มาดาดีเมียนท์ หรือพืชเมืองหนาวที่คนในเมืองชอบบริโภค เราเรียกว่าการพัฒนา พอชาวบ้านทำไร่หมุนเวียนกลับยอมรับไม่ได้ สิ่งเหล่านี้แปลว่าการไปวิพากษ์วิจารณ์ว่าความรู้ท้องถิ่นเหล่านั้นที่ใช้อยู่ล้าสมัยด้อยพัฒนา เราต้องนำความรู้ชนิดใหม่ขึ้นมา สูงกว่า ซับซ้อนกว่า ดีกว่า มันก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงเดียวนั่นเอง

นัยยะของความพยายามที่จะกีดกันสิทธิของคนที่ทำอยู่เดิมเพื่อเอาวิธีการเกษตรชนิดใหม่เข้ามาแทนที่ ตรงนี้เองที่เป็นปัญหาของการใช้ความรู้แบบเชิงเดียว ดังนั้นเราจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมองแบบอื่น คือความรู้เชิงซ้อน หรือพื้นที่ของความรู้ เพื่อที่จะสื่อความหมายหรือว่าทำให้เกิดความเข้าใจว่า ความรู้ไม่ได้เป็นสิ่งที่มียู่แล้ว และไม่จำเป็นต้องมีความรู้อย่างเดียว มีความรู้หลายอย่างเกิดขึ้นได้

ในทางกลับกัน ก็มีคนส่วนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับความรู้เชิงเดียว แต่สนับสนุนความรู้พื้นบ้าน ความรู้ท้องถิ่น กลายเป็นว่าความรู้แบบวิทยาศาสตร์กับความรู้แบบพื้นบ้าน เป็นความรู้

สองข้อที่ตรงข้ามกัน มีความขัดแย้ง ปะทะกัน ทำให้กลายเป็นปัญหาเพราะเป็นการติดกับดักความคิดคู่ตรงข้าม เพราะบางคนไม่เชื่อความรู้แบบวิทยาศาสตร์ ก็หันไปเชื่อความรู้แบบท้องถิ่นจริงๆ แล้วเราขาดไม่ได้ทั้ง 2 อย่าง การพยายามจะมองเป็นแบบคู่ตรงข้ามกันมันก็เลยทำให้เราติดกับดักความคิดแบบนี้ ติดกับดักหมายความว่า คิดนอกกรอบไม่ได้ คิดที่ไรก็อยู่ในกับดักของทั้ง 2 อย่างนี้ ทำให้เกิดความคิดแบบตายตัว

จริงๆ แล้วไม่ว่าความรู้แบบวิทยาศาสตร์และรู้แบบท้องถิ่น ต่างเป็นความรู้ที่เขียนได้เป็นตำราอยู่แล้ว แม่นักวิทยาศาสตร์ต้องค้นคว้าวิจัยอยู่ตลอดเวลา และชาวบ้านที่มีความรู้อยู่แล้วถ้าเขาไม่ฝึกปฏิบัติ ไม่ใช้มัน ก็ไม่มีความรู้ นั่นก็คือความรู้ไม่เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่แล้ว มันล้วนแล้วมีอยู่ท่ามกลางการปฏิบัติ คือมันต้องใช้ต้องทำถึงจะมี ดังนั้นการที่เราติดอยู่กับความรู้แบบที่เป็นคู่ตรงกันข้ามก็ดี หรือการติดอยู่กับความรู้ที่ครอบงำ ทั้งคู่ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่ทำให้เราไม่สามารถที่จะสร้างสถาบันใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อจัดการและปรับสภาพชีวิตของเราให้นำไปสู่เป้าหมายที่เราต้องการได้

พื้นที่ความรู้จะทำให้เราหลุดพ้นจากกรอบของการถูกครอบงำ หรือการติดกับดักของคู่ตรงข้ามได้ พื้นที่ความรู้จำเป็นต้องพิจารณาอัตลักษณ์ (Identity) ประกอบด้วย เพราะอัตลักษณ์แสดงถึงลักษณะที่ไม่ใช่เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับผู้แสดงที่จะแสดงอัตลักษณ์นั้นอย่างไร ไม่ใช่จากมุมมองของผู้อื่นแต่มาจากมุมมองของผู้แสดง ดังนั้นพื้นที่ความรู้ต้องมีผู้แสดงเข้ามาปฏิบัติการบนความสัมพันธ์ดังนี้

1. การช่วงชิงความหมาย ดังเช่นกรณีของไร่หมุนเวียน กับไร่เลื่อนลอยที่ยกตัวอย่างมาในข้างต้น เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นมาบอกว่าไม่ได้ทำไร่เลื่อนลอยแต่เป็นการหมุนเวียน ก็เกิดการช่วงชิงความหมายเป็นความพยายามที่บอกว่าการเกษตรแบบนี้ไม่ได้เป็นการทำลาย แต่มีมิติอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การปรับปรุงดินโดยไม่ใช้ปุ๋ยเพราะเมื่อปล่อยให้เป็นป่า ดินก็กลับฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาเอง ทำให้คนอยู่กับป่าได้

ดังนั้นการช่วงชิงความหมายมีมิติความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ความรู้คือ เพื่อให้เกิดการต่อสู้หรือปฏิบัติการ สื่อสารให้คนอื่นได้รู้ว่าในพื้นที่ของการปฏิบัติการนั้นมีความรู้ชนิดอื่นซ้อนทับหรือแฝงอยู่อย่างไร

2. การต่อรองเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในพื้นที่ความรู้ เป็นความพยายามที่จะสร้างความหมายใหม่เพื่อนำมาซึ่งการต่อรอง ตัวอย่างเช่นในเรื่องของสิทธิในทรัพยากร เมื่อก่อนจะมองว่าสิทธิเป็นของปัจเจก หรือสิทธิส่วนร่วม ซึ่งเป็นการมองสิทธิในเชิงเดี่ยว แต่จากการศึกษาและประสบการณ์ตรงพบว่าสิทธิของชาวชนบทมีสิทธิเชิงซ้อนอยู่ในนั้น เช่น เมื่อเราปลูกมะม่วงไว้ในบ้านเราจะมองว่าต้นมะม่วงเป็นของเรา เป็นสิทธิปัจเจก เราได้ครอบครองต้นมะม่วงโดยเด็ดขาด แต่ชาวชนบทจะมองว่าตนเองมีสิทธิที่จะเก็บผลประโยชน์ที่ติดตามต้นมะม่วงได้ เช่น

ไข่มดแดง เพราะเจ้าของสิทธิเป็นแค่เจ้าของต้นมะม่วง แต่ไม่ได้เลี้ยงมดแดง มดแดงเป็นของธรรมชาติ

ดังนั้นสิทธิมีความซับซ้อนที่อยู่ในที่เดียวกันได้ ความรู้ของชาวชนบทเช่นนี้เป็นความรู้ชนิดอื่นที่คนในเมืองไม่คุ้นเคยทำให้เอามาคิดสร้างสถาบันอื่นไม่ได้ ซึ่งความรู้ชนิดใหม่นี้ก็ไม่ได้ใหม่อย่างแท้จริง เป็นความรู้ที่มีอยู่แล้วแต่ว่าต้องนำมาปฏิบัติการจึงจะก่อให้เกิดสถาบันใหม่ๆ ขึ้นมาได้

จากการที่พบว่ามีความรู้เชิงซ้อนเหล่านี้อยู่ในที่ต่างๆ นำมาสู่การที่เราต้องนำไปปฏิบัติการเคลื่อนไหว นอกเหนือจากการช่วงชิงความหมายเอาไปต่อรอง ก็คือชาวบ้านเมื่อเขาพบอันนี้ เขาก็เอาความรู้ชนิดนี้มาใช้ต่อรอง เพื่อก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนเชิงสถาบันแบบใหม่ในการสร้างสถาบันที่เราเรียกว่า การจัดการป่าชุมชนนั่นเอง

การจัดการป่าชุมชนเป็นกลไกเชิงสถาบันที่จะทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรที่เป็นธรรม แล้วทำให้เกิดการพัฒนาในลักษณะที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น แต่ปัจจุบัน พรบ.ป่าชุมชนยังเกิดขึ้นไม่ได้ก็เพราะว่าเจ้าหน้าที่รัฐและนักวิชาการบางส่วนมองจากมุมมองเชิงเดียว คิดว่าเป็นการยกป่าให้ชาวบ้านเลย ชาวบ้านจะทำลายป่า แต่จริงๆ แล้วในการจัดการป่าชุมชน ไม่ใช่เป็นการจัดการเชิงเดียวเป็นการจัดการเชิงซ้อนกล่าวคือคนจากหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมมือการจัดการและใช้สิทธิหลายชนิดซ้อนอยู่ในที่นั่นด้วย ชาวบ้านได้แต่สิทธิการจัดการและการใช้ประโยชน์จากป่า แต่กรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการเป็นเจ้าของป่ายังเป็นของรัฐดังเดิม นอกจากนี้ยังมีองค์กรอิสระมีสิทธิในการตรวจสอบและถ่วงดุลการจัดการป่าชุมชน

การจัดการป่าชุมชน เป็นหนึ่งตัวอย่างของพื้นที่ความรู้ที่แสดงให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของป่าชุมชนไม่ใช่อยู่ดีๆ มันเป็นความรู้ที่เราารู้อยู่แล้ว แต่มีพื้นที่ของความรู้ของท้องถิ่นและมีการเคลื่อนไหวพื้นที่ของการต่อสู้ การช่วงชิงความหมายกับวาระระหว่างป่าของรัฐ ป่าของชาวบ้าน ป่าชุมชนการต่อรองในเรื่องสิทธิ นำไปสู่การสร้างกลไกเชิงสถาบันขึ้นมาให้เป็นพื้นที่ของความรู้ชนิดใหม่เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนสังคมให้เปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ “การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อการเชื่อมโยงภาคเมืองกับชนบท”

จากความเป็นมาของโครงการความสุขมวลรวมประชาชาติ ๙ มีมุมมองในเรื่องของ GNH ที่แตกต่างจาก GDP หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ซึ่งผู้จัดก็มีความเชื่อว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติมีความโน้มเอียงทำให้เกิดอคติที่เป็นทัศนคติที่ชอบเมืองมากกว่าชอบชนบท และก็ชอบอุตสาหกรรมมากกว่าอื่นๆ ซึ่งอาจจะหมายถึงเกษตรที่อยู่ในภาคชนบทเป็นต้น

จากความเป็นมาดังกล่าวทำให้วิทยากรวิเคราะห์ว่า เมืองคืออะไร และได้ความเข้าใจว่าเมืองคือเจ้าของรัฐไทยหรือเขตเทศบาล ถ้าไม่อยู่ในเขตเทศบาลก็คือชนบท การอยู่ในเขตเมืองเป็นเรื่องอย่างไร การอยู่เขตเมืองคือปัจจัยสำคัญที่สุดก็คือการเข้าถึงบริการของรัฐต่างๆ ได้ง่ายขึ้น ในด้านบริการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาพยาบาล การศึกษาหรือแม้แต่เรื่องสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ฯลฯ ดังนั้นการเข้าถึงสาธารณูปโภคเป็นโครงข่ายการลงทุนในเรื่องโครงข่ายมันจะลงทุนได้ถูกกว่าถ้าเกิดมันอยู่ใกล้กันหรือรวมตัวกัน ถ้าโครงข่ายอยู่ห่างกันการวางโครงข่ายไม่ว่าไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ต้องมีผลกระทบ นั่นก็คือสาเหตุหนึ่งของการเข้าถึงการให้บริการของรัฐ การเข้าถึงสาธารณูปโภค การติดต่อค้าขายกันทำให้เกิดเมืองมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ทั้งโลก ไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้นยุคปัจจุบัน

ความคิดเรื่องของเมืองกับชนบท ในประเทศไทยมีแนวความคิดเรื่องสองนคราประชาธิปไตย ที่เชื่อกันว่าคนชนบทเลือกรัฐบาลแต่ว่าคนเมืองล้มรัฐบาล โดยเฉพาะคนเมืองก็คือคนเมืองกรุงเทพฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความไม่สมดุลระหว่างภาคเมืองกับภาคชนบท โจทย์การปฏิรูปเศรษฐกิจที่จะช่วยเชื่อมโยงภาคเมืองกับภาคชนบทนั้น ก่อนที่จะสรุปว่าหัวใจสำคัญของความขัดแย้ง ความแตกต่าง การมีช่องว่างจะเป็นเมืองหรือชนบทคงต้องพิจารณาให้รอบคอบ เพราะถ้าใช้วาทกรรมของ ดร.อาณันท์ กาญจนพันธ์ กล่าวได้ว่าอาจจะมีความหลายอย่างที่มันทับซ้อนกันอยู่ เช่น เรื่องของคนจนกับคนรวย คนส่วนใหญ่มักจะตีค่าคนจนอยู่ในชนบท คนรวยอยู่ในเมือง แต่ในความเป็นจริงมีคนจนในเมืองมากมาย

ดังนั้นปัญหาของช่องว่างนั้น ไม่ได้เป็นช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทเสมอไป แต่เป็นช่องว่างในมิติอื่นอีกด้วย เช่น ช่องว่างในเรื่องของรายได้ ความมั่งคั่ง ซึ่งหลายเรื่องก็ไปทับซ้อนกันเรื่องของเมืองและชนบท เราอาจจะมองหรือถกเถียงต่อได้ว่า การที่มีคนจนในเมืองเกิดจากช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท เพราะมีคนในชนบทย้ายเข้ามาอยู่ในเมือง ก็อาจจะมองแบบนี้ก็ได้ แต่ว่าจริงๆ แล้วโจทย์สำคัญในการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้นหัวใจอยู่ที่ในเมืองกับชนบทจริงหรือไม่ หรืออยู่ที่เรื่องของ คนจน คนรวย ถ้าอิงมามองในมุมของความสมมูลรวมประชาชาติเป็นหัวใจหนึ่งซึ่งเป็นข้อค้นพบของวิชาการในด้านนี้

ดังเช่นเศรษฐศาสตร์ของความสุข (Happiness Economic) ค้นพบความสำคัญข้อหนึ่งคือ การที่บางคนมีความสุข และไม่มีความสุขนั้น ปัจจัยสำคัญไม่ใช่รายได้ที่เป็นรายได้สัมบูรณ์คือ ระดับรายได้ของตัวเองว่าสูงหรือต่ำ แต่ยังเป็นเรื่องรายได้สัมพัทธ์ ก็คือสัมพัทธ์กับคนรอบข้างด้วยว่ามันแตกต่างกันมากขนาดไหน มีการทดลองโดยใช้ Experimental โดยให้คนเลือกเอาว่าการที่ตัวเองมีรายได้ไม่ค่อยสูงมาก แต่ก็คนอื่นก็ไม่สูงมากด้วย สูงกว่าตัวเองนิดหน่อยกับที่ตัวเองมีรายได้สูงขึ้นมาอีก แต่ว่าคนที่สูงกว่าตัวเองยิ่งสูงขึ้นไปอีก คนเลือกวิธีแรกมากกว่า ซึ่ง

การศึกษานี้สนับสนุนแนวความคิดว่า คนมีความสุขน่าจะมีสุขมากกว่าในสังคมที่มีความชอบเปรียบเทียบ เก่งกันมากกว่า

ดังนั้นถ้าจะทำให้มีความเชื่อมโยงระหว่างเมืองกับชนบท หรือคนจนคนรวย กับท้องถิ่นกับส่วนกลาง ต้องมีการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจ

การปฏิรูปการเมือง ด้วยมาตรการดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 การกระจายอำนาจในการปกครองตนเอง เป็นทั้งเรื่องของการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเมืองกับชนบท ดังนี้

- กระจายอำนาจให้คลังท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นมีความสามารถในการหารายได้ของตนเองมากขึ้น มีความสามารถในการตัดสินใจจ่ายมากขึ้น ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ได้เริ่มทำกันมาบ้างในประเทศไทยโดยการออกกฎหมายที่ให้ส่วนกลางกระจายรายได้ท้องถิ่น เพราะรายได้ของท้องถิ่นยังเป็นฐานที่ไม่ใหญ่พอ และก็ยังไม่มีส่วนที่ท้องถิ่นเป็นคนจัดเก็บด้วยความสามารถของตนเอง ซึ่งมันจะสร้างความเชื่อมโยงของการปกครองตนเองส่วนท้องถิ่น เทศบาล อบต. อบจ. อะไรต่างๆ โยงเข้ากับประชาชนในท้องถิ่น คือส่วนกลางเสียภาษีในท้องถิ่น จึงจะเกิดประชาธิปไตยในท้องถิ่น มันจะต้องไปด้วยกัน นโยบายของรัฐบาลประชาธิปไตยซึ่งแถลงมาไม่นาน ที่บอกว่าจัดเก็บภาษีมรดก เก็บภาษีที่ดินและที่สำคัญก็คือ จะยกให้ท้องถิ่นเป็นผู้มีสิทธิ์ มีอำนาจในการจัดเก็บ ถ้าทำได้ก็ถือว่าเป็นก้าวสำคัญในเรื่องของการคลังท้องถิ่น

- การกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจสู่ท้องถิ่น ก็คือเรื่องของการจัดสรรทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสิทธิในการใช้ที่ทรัพยากรต่างๆ อย่างที่อาจารย์อานันท์ได้พูดไว้

- การบริหารจัดการทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น เช่น ท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะจัดทำกาท้องถิ่นในรูปแบบไหน ไม่ใช่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางจัดการเองทั้งหมด

ประการที่ 2 การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด เมื่อมีการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งก็คือด้านอุตสาหกรรมไปสู่ท้องถิ่นชนบท กลับไปสร้างมลพิษตามขึ้นมาด้วย มีผลทำให้เป็นปัญหาที่คนที่อาศัยอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติไม่สามารถดำรงชีพได้อย่างที่เคยเป็น และการที่จะทำกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดจำเป็นต้องอาศัยเรื่องของหลักนิติรัฐ

นอกจากการปฏิรูปการเมืองแล้วจะต้องมีการปฏิรูปเศรษฐกิจควบคู่กันไป ดังต่อไปนี้

1. การจัดการกับความส่วนเกินทางเศรษฐกิจ หรือการทำให้คนรวยไม่ได้รวยได้ที่ไม่ควรได้มา ไม่ได้ความมั่งคั่งที่ไม่เป็นธรรม ต้องขจัดลาภที่ไม่ควรได้ออกจากคนที่มิชอบทางเศรษฐกิจดี ทำให้เกิดความมั่งคั่งร่ำรวย เช่น คุณลงทุนทำธุรกิจทั่วไปที่มีการแข่งขัน คุณได้ผลตอบแทนในระดับหนึ่ง แต่ถ้าเกิดคุณมีการผูกขาดธุรกิจ คุณก็ได้ผลตอบแทนสูงเกินไป อันนี้ทำ

ให้เกิดความมั่งคั่งของคนบางกลุ่มในประเทศไทย หรือการที่รัฐใช้นโยบายเข้าไปแทรกแซงตลาดต่างๆ เช่น การประกันราคาสินค้าเกษตรบางตัว ยกเว้นภาษีให้กับธุรกิจบางราย เช่น กรณีของ BOI เรื่องของการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐที่ไม่โปร่งใส เรื่องของสัญญาสัมปทานที่ไม่เป็นธรรมให้อภิสิทธิ์กับคนบางกลุ่ม และเรื่องของการเช่าทรัพยากร เรื่องของการปันหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ด้วยการใช้ข้อมูลวงใน ดังนั้นในการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจก็คือ การจัดการลาภที่ไม่ควรได้เหล่านั้น

รวมทั้งการปฏิรูปที่ดิน ด้วยการจัดเก็บภาษีมรดก ถ้าจะปฏิรูปที่ดินดังที่หลายประเทศไปยึดที่ดินมาจากคนกลุ่มหนึ่ง ไปจัดสรรให้คนอีกกลุ่มหนึ่ง อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งใหม่ได้ในสังคมไทย

2. มาตรการทางการคลัง ทั้งมาตรการในเรื่องของภาษี และมาตรการในเรื่องของการใช้จ่ายภาครัฐ การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า มีการกระจายตัวตามระดับรายได้ของคน มีความเป็นธรรม

ในขณะเดียวกันรัฐต้องดูแลให้คนที่อยู่ในสถานะเศรษฐกิจไม่ดี เป็นคนยากจนได้มี การคุ้มครองทางเศรษฐกิจด้วยสวัสดิการรูปแบบต่าง ๆ เช่น โครงการการศึกษา โครงการสาธารณสุข มีการกระจายของผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ดร.สมเกียรติ ผมขออภิปรายถึงแนวคิดเรื่องความรู้เชิงซ้อน ที่ ดร.อานันท์นำเสนอว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีความเห็นว่า ระบบกรรมสิทธิ์เป็นฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ กรรมสิทธิ์ต้องมีความชัดเจน และไม่ทับซ้อนกันเพราะถ้าถ้าสิทธิไม่ชัดเจนจะไม่มีคนลงทุนในการดูแลรักษาทรัพยากรนั้น และจะเกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

ศ.ดร.อานันท์ ไม่ได้ปฏิเสธระบบตลาด แต่เสนอว่าในการแก้ปัญหาเรื่องระบบกรรมสิทธิ์ต้องมีการปฏิรูปกลไกเชิงสถาบัน ไม่ใช่ปล่อยให้กลไกตลาดทำงานเพียงอย่างเดียว เพราะ การให้กลไกใดกลไกหนึ่งทำงานเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวอาจไม่มีการตรวจสอบว่ามีความเป็นธรรมต่อภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมหรือไม่ รวมทั้งความล้มเหลวของระบบตลาดอาจก่อให้เกิดผลกระทบภายนอก ดังนั้นต้องเปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นของสังคมต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ กำกับดูแลว่าการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปในลักษณะที่กระจายมากกว่าการกระจุกตัวให้ผลประโยชน์คนเฉพาะกลุ่ม และเชื่อว่ารัฐหรือระบบตลาดจะทำงานได้ดีกว่าถ้ามีการจัดการเชิงซ้อน ปัญหาที่ผ่านมาคือภาครัฐและภาคธุรกิจมักมีบทบาทมากจนเกินไป ขณะที่ภาคสังคมก็ยังไม่เข้มแข็งพอที่จะสามารถต่อรองได้อย่างเต็มที่

กัน มาทำขายกัน ผมดูว่าเป็นความน่ารักมาก นั้นกระบวนการที่ผู้ผลิตพบกลุ่มผู้บริโภคโดยตลาด ตลาดใหม่ๆ และผมคิดว่าเป็นตลาดที่ดีมากเลย เป็นตลาดที่คำนึงถึงสุขภาพ และราคาก็จะยึดถือ เรื่องความเป็นธรรมชาติมาก อันนี้ก็เป็นคุณค่าใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างนี้เป็นต้น

ดร.นิตยา กิจติเวชกุล

เห็นด้วยกับนักวิชาการหลายท่านว่า ทุกวันนี้ชนบทกับเมืองไม่มีเส้นแบ่งอย่างชัดเจน ในเมืองใหญ่ก็ยังมีชุมชนเรียบง่ายคล้ายชนบทอยู่ ในขณะที่ภาคชนบทในแต่ละจังหวัดก็จะมีส่วนที่เป็นเมืองและชนบทอยู่ สำหรับวิทยากรคิดว่าความเป็นเมืองคือการที่คนคิดถึงเรื่องการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนน้อย จะใช้เงินซื้อขายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนชนบทจะคิดถึงเรื่องความมั่นคงทางอาหารเป็นอันดับแรก ยกตัวอย่างทางภาคอีสาน นกน้อย อุไรพร เป็นวงดนตรีหมอลำ ที่มีชื่อเสียง รวยมาก แต่ทุกปีวงดนตรีจะมีช่วงวันหยุด เพื่อจะหยุดไปทำนา เกี่ยวข้าว เหล่านี้เป็นวิถีความเป็นคนที่เขาบอกว่าเขาเป็นคนชนบทยังมีความเป็นชนบท ยังมีวิถีที่ต้องการผลิต

ชนบทเป็นความงดงามหรือเปล่า ยังไม่มีข้อสรุปแต่จากประสบการณ์ตรงพบว่า ชนบทมีรากฐานที่สมบูรณ์กว่าเมือง การฟื้นฟูชนบทด้วยการสร้างคนให้เข้มแข็งและอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี นำสิ่งที่มันเป็นฐานของเขาเองนั้นกลับมา แต่ต้องยอมรับว่าสภาพส่วนของสังคมไม่ว่าชนบทหรือเมืองได้ถูกอิทธิพลกับทุนนิยมกับบริโภคนิยมแทรกแซงไปหมด

โครงสร้างของสังคมชนบทปัจจุบันวิ่งเข้าสู่เมือง ความเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรม องค์ความรู้ที่เป็นฐานรากที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดินเรื่องน้ำเรื่องป่าเรื่องความสำคัญทางจิตวิญญาณ กับธรรมชาติกับผู้คนทางสังคมก็ถูกลดทอนลง ชุมชนถูกกระทำจากการพัฒนา ที่ดินก็ถูกขาย ผู้หญิงก็ตั้งวงกินเหล้า เล่นการพนัน เหล่านี้เป็นความเสื่อมของโครงสร้างสังคมทั้งหมด

ชาวชนบทบางส่วนตอบสนองการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ด้วยความพยายามจะกลับมาหาจิตวิญญาณดั้งเดิมของพวกเขา เช่น การรักษาพันธุ์กรรมข้าวพื้นเมือง แต่ชาวบ้านไม่ต้องการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อรักษาได้ชาวบ้านคิดว่าควรมีการแบ่งปันกัน ดังนั้นสิ่งที่รัฐต้องทำก็คือต้องมีการคุ้มครองไม่ให้มีการละเมิดสิทธิในระดับชุมชน

วันนี้ชนบทปรับเปลี่ยนไปมาก ดังนั้นทางออกคือเราจะเชื่อมโยงให้กลับมาหาคุณค่าใหม่ เช่น การเพิ่มแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้ชนบทมีการผลิตที่มันสอดคล้องต่อวิถีชีวิตหรือการดำรงชีวิตที่เขาต้องการอย่างเช่นในบางที่ที่เป็นพื้นที่อยู่ใกล้กับเขตป่าเราอาจจะต้องการเศรษฐกิจที่มันผสมผสานใช้ภูมิปัญญา ในการจัดการป่าไม้ รวมทั้งต้องมีมาตรการเสริมในการจัดการ ผลผลิตที่ถูกส่งมายังผู้บริโภคในเมือง

ดังนั้นความเชื่อมโยงของชนบทกับเมือง ไม่ใช่เชื่อมโยงแค่สินค้า หรือรายได้ที่หมุนเวียนเกือบลูกกัน แต่เป็นการเชื่อมโยงในด้านจิตวิญญาณและการเรียนรู้กันและกัน ที่สำคัญชนบทมีความเข้าใจในระบบธรรมชาติ ในขณะที่เมืองมีคุณค่า มีตรรกะของความเป็นเมือง มีความว่องไว มีเหตุผล เข้าถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ หากเมืองกับชนบทเชื่อมโยงการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจะเปลี่ยนจากความเหลื่อมล้ำสู่ความร่วมมือ

คุณอภิรักษ์ โกษะโยธิน “วิถีสีเขียวร่วมกัน”

วิกฤติเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาที่เน้นในเรื่องของการสร้างความเจริญในด้านวัตถุ สร้างความเจริญในเรื่อง GDP ซึ่งไม่ใช่ทิศทางอันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน นำไปสู่ความสุขในชีวิตของประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดก็ตาม ดังนั้นทิศทางการพัฒนาในระดับโลกจึงปรับเปลี่ยนมาพิจารณาความสุขมวลรวมประชาชาติควบคู่ไปกับจีดีพี

ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในสังคมชนบทหรือสังคมเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นสิ่งเชื่อมโยงในองค์ความรู้ของประเทศไทยเองคือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งกระบวนการผลักดันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นเรื่องที่จะต้องส่งเสริมการทำงาน การใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของการสร้างองค์ความรู้ หรือการส่งเสริมให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้หรือที่เราเรียกกันว่า Knowledge society ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีการพัฒนาองค์ความรู้ในแบบที่เรียกว่าองค์ความรู้ในระดับท้องถิ่นหรือในระดับท้องถิ่น ตรงนี้เป็นประเด็นหลักที่เป็นต้นทุนของสังคมไทย ซึ่งประเทศไทยเองยังไม่ได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์และมีความเชื่อมโยง จึงทำให้เรายังรู้สึกแบ่งแยกว่าเป็นเรื่องของสังคมชนบทและสังคมเมือง จึงเกิดช่องว่างซึ่งดูกันที่รายได้และความเป็นอยู่ของคนในสังคมยากจนและสังคมของคนมีเงิน ดังนั้นสังคมไทยต้องเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ว่าถ้าเราสามารถนำองค์ความรู้ที่เป็นต้นทุนของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น สถาบันครอบครัว มาใช้เป็นยุทธศาสตร์ที่จะผลักดัน เชื่อมโยงเป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศ

อดีตคนส่วนใหญ่มักคิดว่าการพัฒนาประเทศเป็นเรื่องที่ประชาชนได้ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง มีการจัดตั้งรัฐบาล มีส่วนราชการที่ให้บริการพี่น้องประชาชน แต่ว่ายุคสมัยใหม่ต้องเปลี่ยนวิธีคิดจากการบริหารจัดการบ้านเมืองโดยการรวมศูนย์ของอำนาจที่กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ต้องมาเน้นที่

1. ส่งเสริมการกระจายอำนาจ ความเจริญ งบประมาณ ความรู้ รวมทั้งส่งเสริมบทบาทของท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง การพัฒนาเน้นประชาชน ท้องถิ่นเป็นที่ตั้ง แล้วการทำงานไม่ทำงานอยู่ในระบบราชการอย่างเดียว ต้องส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา

2. ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม หรือ CSR นสมัยก่อนมีแนวคิดธุรกิจเอกชนขายของและทำกำไรเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจุบันถ้าจะส่งเสริมให้ธุรกิจมีความก้าวหน้า ต้องส่งเสริมให้ชุมชนและสิ่งแวดล้อมอยู่ได้ด้วย

3. ส่งเสริมกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของนักวิชาการเรื่องการสร้างองค์ความรู้ โดยเข้าไปทำงานร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคม จะเป็นตัวแทนของพี่น้องประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน เป็นเครือข่ายของ NGOs ที่มีความสนใจปัญหาด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและภาวะโลกร้อน

การที่ประเทศไทยประสบวิกฤติที่เกิดขึ้นกับสังคมในวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตเศรษฐกิจ โลก วิกฤติทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน และท้ายสุดกลายเป็นวิกฤติสังคม เราน่าจะมองจุดนี้เป็นโอกาสที่จะสร้างสังคมไทยให้มีความเข้มแข็ง ด้วยการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของสังคมไทยให้ช่วยกันคิดถึงทิศทางการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต โดยที่ประชาชนทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเทศ มีโอกาสที่จะได้นำองค์ความรู้ที่จะส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นถึงต้นทุนทางสังคมไทยเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ

ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด “วิถีเมืองที่เกื้อกูลชนบท”

ทุกวันนี้เราจะมองแยกส่วนระหว่างส่วนที่เป็นเมืองกับชนบท โดยจะตั้งคำถามกับส่วนที่เป็นเมืองมาก ที่จริงแล้วเมืองก็เป็นนวัตกรรมหนึ่งของสังคมมนุษย์ เดิมที่เราไม่ได้มีเมืองใหญ่ขนาดนี้ เมืองค่อยๆ ก่อเกิดขึ้น เมืองมีความสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ ไม่แพ้ชนบท ความเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองก็เกิดขึ้นในเมือง

หากเราจะมองพัฒนาการของเมืองในอดีตที่ผ่านมา เมืองมีความสำคัญที่ทำให้เมืองนั้นโดดเด่น และความโดดเด่นอาจกลายเป็นปัญหาของผู้ที่อยู่และไม่ได้อยู่ในเมืองเองด้วย ดังนี้

1. เมืองมีความได้เปรียบเชิงขนาด การที่มีคนมาอยู่กันมาก มีกำลังซื้อที่มากนั้น เวลาสร้างสิ่งต่างๆ ก็คุ้มค่า

2. เมืองเป็นศูนย์กลางของความแตกต่างหลากหลาย เช่นการผลิตสินค้า การแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ ก็เกิดขึ้นด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคัดสรร

3. เมืองเป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เมื่อประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การขยายตัวของเมืองจึงมีความพยายามให้เป็นแบบแผนมากยิ่งขึ้น

หากผลที่เกิดขึ้นนำมาสู่นโยบายหลายเรื่องที่เป็นการบิดเบือนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เป็นการดึงทรัพยากรภาคการเกษตรออกมาสู่ภาคอุตสาหกรรม ดึงทรัพยากรภาคชนบทออกมาสู่เมืองผ่านกลไกต่างๆ เช่น เช่นภาษีการส่งออก ค่าพรีเมียมข้าว ภาษีส่งออกยางพารา และกลไกอื่นๆ รวมถึงการเคลื่อนย้ายแรงงานก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการขยายตัวของเมืองอย่างมากมายและรวดเร็ว

เมืองไม่ได้เกื้อกูลต่อทุกคนเสมอไป เพราะเมืองขยายฐานการเติบโตโดยที่อาศัยทรัพยากรจากที่อื่นโดยเฉพาะชนบททั้งน้ำและไฟฟ้า กรุงเทพฯ ต้องผันน้ำจากแม่น้ำแม่กลองมาใช้ในเมือง เรียกว่าโครงการประปาฝั่งตะวันตก มีการถกเถียงกันว่าน้ำในแม่กลองจะพอใช้หรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่ที่ผ่านมาพบว่าในช่วงหน้าแล้งในหลายๆปีที่ผ่านมาไม่พอใช้ จำเป็นต้องผันน้ำมาจากแม่น้ำกกและแม่น้ำอิงด้วยซึ่งอยู่จังหวัดเชียงรายและพะเยา รวมทั้งมีการผันน้ำจากแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาละวินมาใช้ด้วย และคนที่ได้รับผลกระทบอันดับแรกคือคนชนบทที่พึ่งพาน้ำในแม่น้ำ

ในขณะที่โอกาสของเมืองที่มีพลังซื้อสูง แต่คนชนบทกลับมีโอกาสค้าขายให้คนเมืองจำกัดเพราะว่าระบบความคิดของคนเมืองเริ่มเป็นมาตรฐานโดยบริโภคนสินค้าแบรนด์เนม สินค้าที่เราถูกทำให้เชื่อว่าเป็นสินค้าที่ดีกว่าภูมิปัญญา ดีกว่าวัฒนธรรมของเรา เรามีรสนิยมที่มุ่งไปเสพบางสิ่งบางอย่างโดยไม่ได้นำถึงวัฒนธรรมความสัมพันธ์กันของระบบนิเวศและวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ ตรงนี้ทำให้เกิดปัญหา

ทางออกที่จะทำให้วิถีเมืองเกื้อกูลชนบท เราอาจต้องไปดูที่ระบบธรรมชาติ แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้ ดังนี้

1. เมืองต้องพึ่งตนเองมากขึ้น มีนวัตกรรมที่พึ่งตนเองลดปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การลดโลกร้อนซึ่งไม่ได้หมายถึงโลกร้อนทางโลกเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงโลกร้อนทางธรรมด้วยคือความทุกข์ในการขัดแย้งที่ต้องแย่งชิงทรัพยากรกัน

2. การแลกเปลี่ยนที่เป็นธรรม เราจะรู้สึกถึงการแลกเปลี่ยนที่เป็นธรรมได้ก็ต่อเมื่อเราเห็นคุณค่าของระบบนิเวศ ทั้งหมดนี้น่าจะนำไปสู่โอกาสที่ทุกคนเข้าถึงได้เหมือนกับเมืองในอดีตที่พายเรือเข้ามาค้าขายได้

รูปธรรมที่เป็นตัวอย่างของทางออกของเมืองที่เกื้อกูลชนบท เช่น จากโจทย์ที่ว่าทำอย่างไรน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจึงพอสำหรับคนในเมือง ขอเสนอแนวถึงหนึ่งถึงการนำน้ำที่ไม่ได้ปนเปื้อนจุลินทรีย์โดยตรง หรือที่เราเรียกว่าเกรย์วอเตอร์ คือส่วนที่เป็นน้ำล้างหน้า ล้างจาน ชักผ้า เก็บรวบรวมแล้วนำมาผสมกับน้ำฝนใช้รดน้ำต้นไม้ได้ ซึ่งการรุดน้ำต้นไม้เป็นส่วนสำคัญที่เราใช้

มากประมาณ 40% ถ้าตัดส่วนที่ใช้น้ำต้นไม้ออกตัวเลขที่เป็นเกย์วอเตอร์ก็ได้ประมาณเท่ากัน อันนี้เป็นนวัตกรรมในบ้านเราที่ไม่ทำให้เราต้องไปผันน้ำจากแม่น้ำอื่นๆมาใช้เป็นสิ่งที่เราต้องช่วยกันตอบ ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจเรื่องความแตกต่างเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้ระหว่างเมืองกับชนบทได้และสร้างนวัตกรรมที่ทำให้เมืองพึ่งพาตนเองได้ เมืองน่าจะกลับมาสู่การเกื้อกูลชนบทได้อีกครั้ง

คุณเจริญ เดชคุ้ม “มาบตาพุด ความหวังของชุมชนท่ามกลางกระแสการพัฒนา”

ครั้งที่อุตสาหกรรมมาลงที่มาบตาพุดในเดือนมิถุนายน 2524 คณะรัฐมนตรีมีมติให้พื้นที่อำเภอมาบตาพุด จังหวัดระยอง เป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม พื้นที่รองรับอุตสาหกรรม หลังจากนั้นมีการเวนคืนที่ดินในปี 2527 ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาให้เป็นพื้นที่เวนคืน ชาวมาบตาพุดจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรองรับอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นแม้ว่าเรายังไม่พร้อมที่จะรับในตรงนี้ หลังจากนั้นเริ่มมีการทำผังสาธารณูปโภคอุตสาหกรรมขึ้นมาปี 2534 เริ่มขยายผังเมืองไปในเขตชุมชนที่เป็นเขตวัดด้วย โดยที่รัฐอ้างว่าเป็นการมีส่วนร่วมจากประชาชน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจชายฝั่งภาคตะวันออกเริ่มนำมาใช้ ในปี 2534 ทำให้ระยองเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเพราะพร้อมด้วยระบบการผลิต ภาคบริการ การท่องเที่ยว และภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเน้นเป็นพิเศษเป็นการพัฒนาแบบสุดโต่งไม่มีการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 80 ขณะที่ภาคเกษตรลดลงเหลือร้อยละ 3 การพัฒนาดังกล่าวทำให้ภาคการเกษตรการท่องเที่ยวเสียหายไปมากเพราะเกิดน้ำเสีย ผลไม้เน่าเสีย ภาคอุตสาหกรรมยังมาใช้น้ำในภาคการเกษตรอีกด้วย จึงคิดว่าการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมควรหยุดดำเนินการเพราะในปี พ.ศ. 2548 เกิดวิกฤติน้ำในมาบตาพุดอย่างมาก

อยากให้ทางคณะรัฐมนตรีลงพื้นที่เพื่อดูว่าจะพัฒนาอุตสาหกรรมด้านใดที่จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่นั้นๆ และควรกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมไปให้ทั่วทุกจังหวัดไม่ให้มากระจุกตัวอยู่แต่ที่ จ.ระยอง เพราะการไหลเข้ามาทำงานของคนต่างถิ่นที่ระยองได้เข้ามาทำลายทรัพยากรของคนระยองด้วย รวมทั้งทำลายต้นทุนทางวัฒนธรรมและสังคมด้วยเช่นกัน

ชาวบ้านต้องโง่ จน เจ็บ เพราะชาวมาบตาพุดไม่มีความรู้เรื่องสารเคมีจึงโง่ ยากจน เพราะสารเคมีทำให้เจ็บป่วย แสดงว่าอุตสาหกรรมทำให้เราเป็นเช่นนี้ กรณีเช่นนักลงทุนที่มาลงทุนก็เก็บเงินกลับบ้านไปส่วนที่เหลือไว้ให้เป็นอันตรายจากการถูกสารเคมี ดังนั้นใครมาลงทุนขอให้เอาความเจ็บป่วยแบ่งกันคนละครึ่งด้วย

ผลกระทบดังกล่าวทำให้น้ำทะเลที่ระยองเสีย ทำให้ระบบนิเวศเสีย สัตว์น้ำสูญหาย แนวทรายถูกขุด ความเสื่อมโทรมดังกล่าวทำให้เกิดวิกฤตในจังหวัดระยอง

เราขอร่วมสืบทอดปณิธานที่ยังไม่สามารถกำจัดมลพิษให้ได้ ทำให้เราต้องลุกขึ้นมาต่อสู้และหวังว่าในอนาคตโรงงานอุตสาหกรรมจะลดลงและลดมลพิษลง หวังว่าจะอยู่ร่วมกันได้แต่โรงงานต้องมีจริยธรรม มีคุณธรรม และทำให้อุณหภูมิอากาศกลับมาเหมือนเดิมอย่างน้อยสัก 60%

จำเป็นอย่างยิ่งว่าโรงงานต้องมีคุณธรรมร่วมรับผิดชอบต่อพื้นที่ที่มาลงทุน เพราะชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องสารเคมีอะไรเลย ในรัฐธรรมนูญได้ประกาศแล้วว่าต่อไปถ้ารัฐบาลทำอะไรต้องมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างแท้จริง ภาคประชาชนต้องมีความสำคัญต่อการลงทุนของภาครัฐด้วย ต้องมีการบอกว่าจะใช้สารเคมีตัวใดในการผลิต และขอความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและภาควิชาการที่จะช่วยให้ความรู้กับชาวบ้านเรื่องสารเคมีด้วย

คุณวัลลภา แวน วิลเลี่ยนส์วาร์ด ตลาดสีเขียวและการค้าที่เป็นธรรมต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค

ขอย้อนถึงคุณเจริญเรื่องมาบตาพุดเมื่อปี 2550 สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เชิญชาวบ้านที่มินามาตะ ซึ่งเป็นเมืองที่ได้รับผลกระทบจากอุตสาหกรรมขนาดหนักด้วยสารเคมี โดยมีโรคชื่อมินามาตะอันเป็นโรคที่เกิดจากพิษภัยของโรงงาน แต่ในช่วงสิบกว่าปีมานี้ชาวเมืองมินามาตะได้ลุกขึ้นมาสู้สภาพอันเลวร้าย คือเปลี่ยนให้เป็นเมืองสีเขียวที่คุณภาพอากาศและน้ำกลับมาสะอาดอีกครั้งหนึ่งได้ จนนายกเทศมนตรีต้องออกมาขอโทษชาวเมือง ก็อยากขอให้กำลังใจชาวมาบตาพุด

เวทีเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ เราพยายามที่จะนำเครือข่ายที่เกิดขึ้นทั้งในเมืองและชนบทมาเชื่อมโยงกัน เช่น ในเรื่องเครือข่ายตลาดสีเขียว ที่อำเภอแม่ทาเริ่มเป็นที่แรกด้วยเรื่องเกษตรอินทรีย์เกี่ยวกับผักและข้าวและนำมาให้คนเมืองที่เชียงใหม่ซึ่งมีตลาดรองรับ ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ต้องการช่องทางทางการตลาดที่แตกต่างจากตลาดทั่วไป ห้างหรือตลาดขนาดใหญ่ไม่เอื้ออาทรต่อเกษตรอินทรีย์เราจึงได้รวมกันเพื่อสร้างให้เกิดตลาดที่จะทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคเกิดความเข้าใจกัน

ภาพความพยายามที่ผ่านมาจึงทำให้ผู้บริโภคในเมืองเห็นภาพการผลิตในชนบท ปัญหาของผู้ผลิตที่ผ่านมาคือการใช้สารเคมีที่จำนวนมากส่งผลเสียต่อสุขภาพของผู้ผลิต ส่วนผู้บริโภคก็เสี่ยงกับการบริโภคสารเคมี และไม่เข้าใจเรื่องกระบวนการผลิตไม่เห็นวิถีการผลิต รวมทั้งผู้บริโภคจำเป็นต้องให้ความเป็นธรรมด้านราคากับผู้ผลิตด้วย

การที่เราเห็นปัญหาดังกล่าวจึงพยายามรวมตัวกันสร้างตลาดทางเลือกขึ้นมา สิ่งแรกคือตลาดนัดสีเขียว โดยแห่งแรกที่อาคารริเจนท์เฮาส์ เพื่อให้คนที่ทำงานในตึกสูงได้บริโภคอาหารที่ยั่งยืน ต่อมาเป็นกิจกรรมเยี่ยมชมแหล่งผลิตเพื่อให้คนเมืองได้มีโอกาสเห็นวิถีการผลิต การรณรงค์เรื่องกินใช้อย่างเป็นธรรมในโรงเรียน การรณรงค์ตามโรงงานอุตสาหกรรม เราพยายามเชื่อมโยงผู้ผลิตที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ เพื่อทำตลาดนัดที่มหาวิทยาลัยมหิดล เราพยายามเชื่อมโยงร้านกรีนโดยมีร้านกรีน 25 แห่ง เราพยายามนำสินค้าจากผู้ผลิตต่างจังหวัดเช่น ส้ม สตอเบอรี่ปลอดสารเคมี เราจัดงานกรีนแฟร์ 2 ครั้ง ครั้งแรกที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่สองที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยใช้คอนเซ็ปว่า “วิถีการผลิต วิถีชีวิตเพื่อโลก” ทำอย่างไรให้ชาวเมืองมีภาพของการผลิตเหล่านี้ เรามีเว็บไซต์และวารสารตลาดสีเขียว สิ่งเหล่านี้เพื่อเป็นการเชื่อมโยงเรื่องสุขภาวะของผู้ผลิตและผู้บริโภค และสุขภาวะของนิเวศและสังคมในมิติของความเป็นธรรม เราต้องพูดถึงต้นทุนและปัจจัยภายนอกเรื่องราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ตลาดกระแสหลักไม่ได้พูดถึง ต้นทุนเรื่องคุณภาพน้ำ ดิน อากาศ

ทั้งหมดนี้เพื่อการสร้างช่องทางตลาดทางเลือก ท่ามกลางวิกฤติเศรษฐกิจที่ร้านค้าขนาดเล็กและขนาดกลางกำลังจะตายไป มีแต่ซีพีซึ่งเป็นสังคมแบบคอนแทคฟาร์มมากขึ้นและการตัดสินใจเรื่องการผูกขาดทางการค้า เวทีนี้เราจึงเชื่อว่าถ้าจะพัฒนาเศรษฐกิจโดยขาดมิติทางสังคมและความเท่าเทียมไม่ได้ ทั้งหมดต้องเป็นไปภายใต้การส่งเสริมมิติทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและการมีความเป็นธรรมมาภิบาลด้วย

คุณสุวรรณา หลั่งน้ำสังข์ บ.สังคมสุขภาพ จำกัด (เลมอนฟาร์ม)

เลมอนฟาร์มมีการดำเนินงานมา 11 ปีเป็นองค์กรเล็กๆที่เชื่อและศรัทธาในบางเรื่องและพยายามทำ ขณะนี้มีสาขาอยู่ 9 แห่งใช้ระบบการค้าเป็นตัวแทนและเชื่อว่าสุขภาพดีก็จะทำให้มีชีวิตที่ดี ในเวทีนี้พูดถึงเรื่องความสุขเราต้องมองว่าความสุขแบบไหนจึงจะดี ความสุขกับชีวิตที่สมดุลอยู่กับธรรมชาติมิติการทำงานจึงไม่เหมือนกัน ถ้ามองเรื่องเงินกับความสุขด้วยเราอาจต้องไปทำงานอีกยุทธศาสตร์หนึ่งที่มองเรื่องความพอเพียงด้วย เราสนใจความสุขเรื่องความสมดุลการใช้ชีวิตช้าๆและเผื่อแผ่ส่วนจะได้กินหมดทุกคนหรือไม่ก็เป็นเรื่องเศรษฐศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน

เลมอนฟาร์มขายทุกอย่างที่เป็นเรื่องอาหารธรรมชาติเพราะเราคิดว่าความสุขของมนุษย์อยู่บนสุขภาพกายและจิตที่ดี เพราะฉะนั้นอะไรที่มาจากธรรมชาติ ใช้สารเคมีน้อยที่สุดก็เป็นสิ่งที่เราใฝ่หา เราเชื่อในเรื่องสุขภาพว่าการกินอาหารเป็นตัวใหญ่ของชีวิต เราแบ่งปันการเรียนรู้

เรื่องสุขภาพหลายอย่างเช่น การปลูกผัก ทุกอย่างตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมฝังตัววันออกสุขภาพของครัวเรือนและกลับไปภูมิปัญญาไทย และการแบ่งปันการกินด้วยกัน

ร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยกายและใจซึ่งเติบโตจากอาหาร อากาศ และอารมณ์ของเรา สิ่งสำคัญคืออาหารที่ชนบทสามารถเอาคืนจากเมืองได้ มีการพูดถึงเรื่องเกษตรกรรมรุ่นสุดท้ายซึ่งเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากเพราะต่อไปจะไม่มีเกษตรกรทำอาหารให้เรากินเพราะลูกเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยไม่กลับไปเพาะปลูก ต่อไปข้าวปลาอาหารจะหายากมากและอาจจะไม่พอเลี้ยงมนุษย์ด้วย ไม่มีคนอยากทำเกษตรเพราะคิดว่าเกษตรลำบาก เกษตรต่ำต้อย และวิธีการศึกษาที่บ้านเราก็สอนให้เป็นเจ้าคนนายคน แต่อาหารจะเป็นยุทธศาสตร์ที่จะกำหนดเมืองได้เลยทีเดียว

เกษตรอินทรีย์เป็นยุทธศาสตร์ที่คนชนบทสามารถเอาคืนจากเมืองได้ เพราะเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องที่คนเมืองทำได้ยาก อย่างที่เราต้องการได้ผลผลิตมาเราต้องทำงานมาก ทั้งเข้าไปคุย ไปทำงานด้วย เพราะฉะนั้นคนชนบทน่าจะปรับเอาสิ่งที่มีตรงนี้มาใช้เพราะคนเมืองทำไม่ได้เลย อาหารจึงเป็นสิ่งสำคัญเมื่อเรากินอย่างไรเราก็เป็นอย่างนั้น เพราะว่าเมื่อคุณกินอาหารที่เป็นกรดมาก ๆ ร่างกายก็จะป่วยเราจึงต้องกินอาหารเพื่อปรับสมดุล อาหารที่เป็นธรรมชาติแท้ๆจะทำให้คุณไม่ป่วยแต่ถ้าป่วยก็เพราะเรากินผิดกฎธรรมชาติ ร่างกายของมนุษย์ถูกออกแบบมาแต่โบราณให้กินอาหารแบบนี้คืออาหารดั้งเดิมคืออาหารเกษตรอินทรีย์ ดังนั้นสิ่งที่เราทำงานก็เป็นเรื่องสุขภาพผู้บริโภค เรื่องของการมีอาชีพเพราะเมื่อเกษตรกรป่วยโลกก็ป่วยตาม การผลิตหรือการกินที่ไม่ทำร้ายทุกอย่างด้วยสารเคมี ก็ช่วยเกษตรกรและช่วยโลก ดังนั้นเราพยายามเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ด้วยการชวนเกษตรกรมาทำสิ่งดีๆให้เกิดอาหารดีๆ เราเรียกว่า “วงจรการทำความดีร่วมกัน” เพราะผู้บริโภคจะได้เรียนรู้ว่าอาหารแบบนี้ทำอย่างไร เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่นการให้ผู้บริโภคได้ปลูกผักด้วยตนเอง เมืองก็จะได้เชื่อมโยงกับชนบทโดยการกลับไปสู่รากเหง้าของตนเอง ด้วยการพยายามค้นหาพืชพันธุ์สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น เราจะทำเรื่องของเครื่องจักรสาน นำจากสิ่งที่ชาวบ้านมีมาอย่างเช่นที่พัทลุงมีข้าวดั้งเดิม 700 ร้อยสายพันธุ์ ปัจจุบันหาได้แค่ 200 สายพันธุ์เท่านั้นโดยที่ชาวบ้านพยายามปลูกไว้ เมืองไทยมีข้าว 20,000 สายพันธุ์แต่ตอนนี้รู้จักเพียงข้าวหอมมะลิเท่านั้น เพราะถ้าเราไม่กินข้าวก็จะสาบสูญไป อีกเรื่องคือการกินของท้องถิ่น เพราะของท้องถิ่นสร้างขึ้นมาเพื่อเหมาะกับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ถ้าเรากินอาหารต่างประเทศมาก ๆ เราก็จะป่วยเพราะอาหารนั้นไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อท้องถิ่นเรา

เรื่องของโรคและความเจ็บป่วยก็เพิ่มมากขึ้นทั้งมะเร็ง เบาหวาน ก็มาจากอาหารทั้งสิ้น วิธีกินทำให้เราเป็นโรค เช่นอาหารจากไมโครเวฟทำให้เซลล์เปลี่ยน วิธีกินของเรายังทำให้โลกร้อนอีกด้วย สุขภาพจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความทุกข์ทั้งหลาย เราจึงต้องกลับไปทำอาหารแบบเดิมๆ

เราให้ความรู้กับผู้บริโภคด้วยไม่ใช่แค่การขายสินค้า เรามีหน้าที่ต่อสุขภาพด้วย การกินเกษตรอินทรีย์จะดีต่อสุขภาพผู้กิน ผู้ปลูก รักษาผืนดิน สิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ร้านกรีนจึงต้องพยายามตอบสนองผู้บริโภคในเมืองหลายๆ อย่างด้วยเพราะการใช้วิถีชีวิตที่สะดวกสบาย

สิ่งสำคัญคือการมีตลาด เป็นกลไกที่ทำให้มีทางออก เกิดการเคลื่อนไหวประจำวันได้ เราเข้าไปทำงานกับกลุ่มชาวบ้านต่างๆ เช่น ชาวที่พัทลุง แบ่งสลีที่น่าน แครอทอินทรีย์ที่เชียงใหม่ สตอเบอร์รี่ที่เชียงใหม่ ผลไม้เมืองไทยมีมากถ้าเรากลับไปสู่การพึ่งพิงตนเอง กลับไปสู่รากเหง้า

อาหารสามารถเปลี่ยนชีวิตของเราได้ มะเร็ง เบาหวาน ภูมิแพ้ สามารถหายได้ถ้าเปลี่ยนอาหาร กินเปลี่ยนโลกได้เปลี่ยนสังคมได้จริงๆ

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม

ผู้เข้าร่วมเวที

ย้อนไปเมื่อ 2522 มีคำหนึ่ง คือ NIC หรือการเปลี่ยนประเทศเข้าสู่อุตสาหกรรมใหม่ มีคนนำไปวิพากษ์ในหนังสือพิมพ์แล้วถูกฟ้อง แล้วนรกก็มาถึงวันนี้ มีคนป่วย 223 คนด้วยโรคมะเร็ง ขอถามเลมอนฟาร์มว่า กระแสทุนนิยมเสรีที่จะเอาบริโภคนิยมมาสู่สังคมอยู่ไหวได้หรือไม่ ถามมาตาพูดว่า มีข่าวว่าคนมาตาพูดป่วยเป็นมะเร็งกันทั้งครอบครัวจริงหรือไม่ และวิธีการต่อสู้ของท่านวิธีการสานเสวนาหรือการใช้ความรุนแรง วิธีไหนจะประสบความสำเร็จ

คุณเจริญ เดชคุ้ม

เป็นคำถามที่คนมาตาพูดเป็นกังวลมาตลอดเรื่องโรคมะเร็ง เชื่อว่าคนมาตาพูดเป็นมะเร็งกันเกือบหมด เพราะสารเคมีที่ก่อมะเร็งปล่อยออกมาถึง 20 ตัวมีสารเคมีที่เฝ้าการควบคุมสารเคมีอันตรายอีก 9 ตัว อาหารที่กินเข้าไป เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ก็ล้วนมีอันตราย ถ้าคนไทยกินอาหารที่ระยองก็เป็นมะเร็งกันด้วย

ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด

มีการเก็บข้อมูลเรื่องโรคมะเร็งที่มาตาพูดด้วยวิธีระบาดวิทยาเพื่อเปรียบเทียบความชุกของโรคว่ามีคนที่เป็นมะเร็งเท่าไรระหว่างคนที่มาตาพูดและอำเภอต่างๆ ผลการเปรียบเทียบคือในพื้นที่อำเภอเมืองและมาตาพูดมีคนที่เป็นโรคมะเร็งมากกว่าในอำเภออื่นๆ สามเท่า บางชนิดมีมากกว่าห้าเท่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะสารที่ก่อมะเร็งในอากาศที่มาตาพูดมีค่าเกินกว่ามาตรฐานมาก ตอนที่พบครั้งแรกในปี 2548 มีมากกว่า 40 ตัวที่เป็นสารอินทรีย์ระเหย มีสารก่อมะเร็ง 20 ตัวอีกอันหนึ่งคือในน้ำบ่อน้ำดื่มที่ชาวบ้านใช้ในการดำรงชีวิตพบโลหะหนักปนเปื้อน

ภายหลังพบสารอินทรีย์ระเหยง่ายปนเปื้อนในแหล่งน้ำด้วย จากงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งมีการพบความผิดปกติของการหักพังทางพันธุกรรมของชาวบ้านที่มาบตาพุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่มาบตาพุดที่มีมากกว่าปกติ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดโรคมะเร็งและเมื่อมีบุตรจะไม่สมประกอบ ในกรณีระยองอัตราการเกิดของคนที่เกิดผิดปกติสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคนทั้งประเทศเช่นกัน

ประเด็นเรื่องการต่อสู้คงไม่เห็นด้วยต่อการใช้ความรุนแรง การจะทำให้ดีขึ้นน่าจะอยู่ที่ความจริงกับความเข้าใจ เราต้องเชื่อมโยงระหว่างความจริงกับความเข้าใจซึ่งในบางครั้งการทำให้เกิดความเข้าใจต้องมีวิธีการบางอย่าง เช่น การชุมนุมแต่ไม่ใช้ความรุนแรงแน่นอน

ดร.อภิชัย พันธเสน

ฟังดูแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นรุนแรง แต่วิธีที่แก้ปัญหาเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ในฐานะที่ทำงานทางด้านนี้ค่อนข้างที่จะเป็นห่วง มีข้อสังเกตว่าวิธีการคิดในแบบตะวันตกเราจะมองหาวิธีการแก้ปัญหา แต่เบื้องหลังวิธีการคิดคือการทำให้เป็นประจักษ์เป็นวิถีชีวิต ชอบประเด็นที่อาจารย์เดชรัตน์กล่าวว่าโลกร้อนเป็นเรื่องของความทุกข์ เพราะฉะนั้นการที่จะนำเอามิติทางด้านจิตวิญญาณเข้ามาเชื่อมเป็นเรื่องยาก เพราะการเปลี่ยนวิธีคิดของคนเป็นจำนวนมากได้ จะทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปได้ง่ายขึ้น อยากให้มีการระดมความคิดว่าการแก้ปัญหาแบบค่อยเป็นค่อยไปเป็นเรื่องที่ถูกต้องหรือไม่ ที่สำคัญอาจกลายเป็นเรื่องการปฏิรูปสื่อหรือการเมือง หากวิธีการแก้ปัญหาได้แทรกวิธีคิดลงไปเพื่อให้เกิดผลกระทบในการเปลี่ยนน่าจะดีกว่า

คุณกรรณิการ์ กิตติเวชกุล

จะเห็นว่าแนวโน้มเรื่องเกษตรอินทรีย์จะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่แนวโน้มเรื่องอุตสาหกรรมลดลง คนเริ่มห่วงใยตนเองมากขึ้น แบบนี้จะทำให้เกิดความเป็นปัจเจกมากขึ้นหรือไม่ เพราะการที่เราบริโภคเกษตรอินทรีย์เป็นเพราะว่าเราห่วงใยตนเอง แต่จะทำให้ผู้บริโภคก้าวพ้นจากการเป็นห่วงตนเองไปได้ไกลกว่าด้วยการเป็นห่วงเรื่องการใช้ทรัพยากรด้วยได้หรือไม่

คุณวัลลภา แวนวิสส์เลียนวาร์ด

คิดว่าคำตอบมีสองระดับ คือ หนึ่งระดับการสร้างจิตสำนึกของคนในวงกว้าง เราต้องบอกเล่าเรื่องราวที่ shock ความรู้สึกคน เช่น ไข่ของซีพีตั้งแต่เกิดจนตายไม่ได้นอนเลย เราฟังแล้วหดหูใจ แต่หากมาเปรียบเทียบกับ การดูแลฟาร์มแบบแม่ไข่ไก่อารมณ์ดีซึ่งเลี้ยงแบบปล่อยฝูง ดังนั้นราคาไข่ไก่จะต่างกันมาก จากระดับการสร้างจิตสำนึกที่ตื่นขึ้นมารับรู้เรื่องราวและปัญหาแล้ว เราจะต้องนำมาสู่ระดับสองคือการนำเสนอเรื่องรูปธรรมตัวอย่าง ว่ามันสร้างให้เป็นจริงได้จากกรณีตัวอย่างต่างๆ เช่น ร้านกรีน ตลาดนัดสีเขียว ขณะนี้เราพยายามสร้างให้ผู้คนรับรู้ถึงกรณี

ตัวอย่างต่างๆ ให้เห็นว่าเราทำได้จริง เช่น ร้านสหกรณ์เลมอนฟาร์ม ทั้งหมดนี้ก็เพื่อจะบอกว่า เราต้องทำทั้งสองระดับกล่าวคือในระดับการกระตุ้นจิตสำนึกของคนวงกว้าง และระดับการสร้างรูปธรรมของคนเล็กคนน้อยที่ได้ริเริ่มและทำให้เป็นจริงขึ้นแล้ว ให้คนที่เดินตามแนวทางนี้เกิดความมั่นใจ

ส่วนเรื่องที่ว่าออร์แกนิกเป็นเรื่องของคนชั้นกลาง เราพยายามคิดเรื่องนี้ทำอย่างไรให้ราคาถูกลง ข้าวที่ปลูกแบบออร์แกนิกสามารถทำให้ราคาถูกลงได้หรือไม่ เราพยายามไม่ให้เรื่องออร์แกนิกเป็นแค่เรื่องสุขภาพของคนชั้นกลางเท่านั้น แต่พยายามให้เป็นสิ่งที่เข้าถึงได้โดยคนส่วนใหญ่ และให้คนหันมามองในเรื่องนิเวศ สิ่งแวดล้อม และสังคมด้วย

คุณสุวรรณา หลังน้ำสงฆ์

ออร์แกนิกมีสองระดับคือ หนึ่งออร์แกนิกแบบอุตสาหกรรม กับออร์แกนิกแบบเล็กๆ ซึ่งจะตอบเรื่องมิติทางวัฒนธรรม ชุมชนได้ ส่วนจะทำได้อย่างไร อาจดูกรณีตัวอย่างเรื่อง Slow Life ซึ่งเป็นองค์กรเล็กๆ ที่ทำให้เกิดความร่วมมือจากทั่วโลกได้ ทำให้คนหวนกลับไปสู่ธรรมชาติ การเริ่มต้นจากภาคนโยบายทำยากเราอาจเริ่มจากจุดที่เริ่มต้นง่าย ๆ ก่อนแล้วทำให้เกิดกระแสอย่างเช่นเครือข่ายตลาดสีเขียว ดังนั้นขึ้นอยู่กับว่าเราจะเลือกทำจากส่วนไหน จุดเล็กๆ ตรงไหนทำได้ก็เริ่มทำก่อน เราจะร่วมกันได้อย่างไรที่จะสะท้อนปัญหา แต่คิดว่าถ้าไม่มีเรื่องสื่อก็เปลี่ยนยาก

ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด

เห็นด้วยกับที่อาจารย์อภิชาติตั้งข้อสังเกต แต่ขณะเดียวกันก็เห็นด้วยกับคำตอบของคุณวัลลภาที่จุดเริ่มต้นกับการที่จะเริ่มหาความจริงมันต้องหาความจริงในแง่ทางออกด้วย เพราะเป็นความจริงในแง่การปฏิบัติ แต่อาจเห็นเพิ่มเติมอีกว่า หลังจากที่มีความจริงและนำไปสู่ความเข้าใจที่คุณวัลลภาอาจใช้คำว่าขยายไปสู่จุดต่างๆ ที่ไปได้กว้างขวางมากขึ้น เราจะต้องเริ่มทำทนายในเรื่องนโยบาย ความเข้าใจถ้ามันจะแพร่หลายไปมากเท่าไรแต่ในเชิงนโยบายไม่เปลี่ยน เชิงสังคมก็ไม่เปลี่ยน กรณีเกษตรอินทรีย์พร้อมที่จะทำทนายเชิงนโยบาย ข้อมูลในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การเงิน คิดว่าเราทำเรื่องนี้น้อยไปด้วยซ้ำอาจเป็นด้วยการะอย่างที่ว่าเลมอนฟาร์มบอกว่าต้องทำการบ้านเยอะแต่ในเรื่องนโยบายทำได้ด้วยการเปรียบเทียบเอาเรื่องความอยู่รอดของเกษตรกรเป็นตัวตั้งก็จะทำได้ เรื่องพลังงานที่ผมทำอยู่ก็ใกล้เคียงที่จะทำทนายในเชิงนโยบายว่าไม่ต้องเดินไปในสายนิเวศลิเวอร์พูลหรือถ่านหินก็ได้ เรามีทางเลือกอยู่ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้น กรณีเรื่องน้ำคิดว่ายังไม่พร้อมต้องการรูปธรรมอีก ถ้าเราไม่ทำทนายเชิงนโยบายเราจะเจอปัญหาอย่างมาก

ดังนั้นโดยสรุปหลังจากที่เราได้สร้างรูปธรรมให้ปรากฏเราต้องพร้อมที่จะท้าทายเชิงนโยบายด้วย เกษตรอินทรีย์กับเรื่องพลังงานถึงเวลาแล้วที่เราต้องท้าทายไม่อย่างนั้นจะเสียโอกาสดีกว่าเราไปทำงานเฉพาะจุดแต่ไม่สามารถท้าทายเรื่องเชิงนโยบายได้

คุณปรีชา จากอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

แต่ก่อนอยู่เขตพระนคร ทำงานอยู่บริษัทยางรถยนต์ พอร่างกายไม่ดีเลยอย่างออกมา ซึ่งมีที่อยู่หนึ่งแปลงที่อำเภอพร้าว จ.เชียงใหม่ พอได้ลงมือทำยอมรับว่าเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องยาก เพราะไม่มีตัวด้านเรื่องโรคแมลงและปุ๋ยอะไรเลย ผักปลอดสารคือยังมีสารเคมีอยู่ทั้งยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี จากที่ผมอาศัยอยู่จะเห็นการแบ่งแยกโดยสิ้นเชิงเรื่องป่า ปากกะญอจะรักษาป่า ลีซอ(บ้านป่าแดง) จะไม่รักษาป่า ไม่มีป่าเหลืออยู่เลย เกิดจากการที่คนเมืองไปให้เค้ปปลูกข้าวโพด จะขอแย้งกับอาจารย์นันต์เรื่องไร่เลื่อนลอยและไร่หมุนเวียน คิดว่าเป็นการหมุนเวียน คิดว่าเป็นการหมุนเวียนที่ไม่มีการกลับ เพราะเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วหมู่บ้านที่ผมอยู่จะเย็นตลอดปีกับบ้านป่าแดงซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ร้อนมาก เรื่องเกษตรอินทรีย์ที่ผมทำมีปัญหาเรื่องตลาดมากเพราะรูปร่างผลผลิตที่ออกมาไม่มีความสม่ำเสมอ อยากเสนอให้การสัมมนาครั้งนี้คิดว่า บางทีเราอยู่ในเมืองมาจุดหนึ่งที่เราไม่สามารถไปเริ่มต้นอะไรได้อีกเพราะมันเสียไปมากแล้ว ผมกลับไปอยู่ที่สิ่งแวดล้อมดีๆ ทานอาหารดีๆ พบว่าสุขภาพเปลี่ยนไปดีขึ้น อยากให้เราเห็นความสำคัญของอาหารกับสุขภาพ

คุณวิทยา แสงจันทร์สิทธิ์

เวทีสัมมนานี้ไม่มีนักการเมืองและภาคนโยบายเข้ามารับฟังปัญหาที่เราคุยกันอยู่เลย การสัมมนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงความสุขมวลรวมประชาชาติอาจเป็นเรื่องลำบาก แต่ไม่อยากให้ท้อแท้เพราะเห็นถึงพลังการมีส่วนร่วมภาคประชาชน แต่ต้องตื่นตัวกันมากกว่านี้ เราต้องลดพลังอำนาจรัฐและใช้พลังภาคประชาชนมากขึ้น โดยเข้าไปรับฟังประชาชนให้มาก ข้าราชการก็ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ นักการเมืองไม่ได้นำแผนพัฒนามาใช้เลย ผู้กำหนดนโยบายไม่มีอำนาจในการผลักดันเชิงนโยบายด้วย ผมได้เขียนบทความเรื่องนักการเมืองและสิ่งแวดล้อมไว้อันหนึ่ง ผมมีประเด็นเรื่องปัญหามลพิษทางการเมือง จากนักการเมืองที่คอร์รัปชั่นเรื่องสิ่งแวดล้อม

ขอสรุปว่าผู้ผลิต ผู้บริโภคต้องร่วมกันเป็นพลังของแผ่นดินที่จะพัฒนาสถานการณ์ให้ดีขึ้นและพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน

ดร.นฤมล อรุโณทัย รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยจุฬาลงกรณ์ฯ กล่าวปิด

ฟังการสัมมนาจากเวทีนี้แล้วคิดว่าบางทีคนเมืองจะหนีไปอยู่ชนบทกันหมด บางทีเราอาจรู้และทำไปโดยถูกปมมัดและไม่มีทางเลือก วิธีคนเมืองบางทีไม่มีตัวเลือกให้มากมายนัก เช่น ไม่มีระบบเกรียวเดอริในบ้านจัดสรร ไม่มีไม้ที่ปลูกเพื่อกินผลได้ในหมู่บ้านในเมือง ชนบทและเมืองต่างมีจุดแข็งซึ่งน่าที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันหนึ่งคือคนในเมืองมักจะเป็นที่คุ้นชินกับตรรกะ การใช้ชีวิตที่รวดเร็ว การเข้าถึงข้อมูล แต่เรามองตรรกะที่มีอยู่อาจเป็นตรรกะที่ไร้เหตุผลหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ในเมืองมีเฮลท์คลับมากขึ้นต่อเนื่องมาจากที่เราบริโภคมากขึ้นต้องเอาไขมันออก พลังงานที่เราใช้ไปสามารถนำไปเป็นพลังงานทางเลือกได้อีก เรื่องเมืองและชนบท ความเหลื่อมล้ำสู่ความร่วมมือเป็นจริยธรรมอย่างหนึ่งของคนเมือง รัฐมักจะเอื้อกับวิถีการเจริญเติบโตของเมือง ส่วนธุรกิจอุตสาหกรรมก็มีการดึงทรัพยากรจากชนบทมา ทางสถาบันวิจัยสังคมเคยจัดเวทีเสวนาระหว่างชาวมินามาตะกับมาบตาพุด ซึ่งการต่อสู้ที่ผ่านมาของชาวมินามาตะปวดร้าวมานานเพราะนายกเทศมนตรีเองมองชาวบ้านเป็นตัวประหลาดที่ถูกซ้ำเติมด้วยโรคภัย แต่เราก็มีทางออกซึ่งเราควรดูเป็นบทเรียน ส่วนทางด้านบวกเราเคยจัดเสวนาระหว่างชาวมุสลิมชนดงบังกับชุมชนอุมาจีจากญี่ปุ่นที่พึ่งพาตนเองอย่างไร

ท้ายสุดแล้วความจริงกับการรับรู้ของเราถูกครอบงำหรือไม่ คิดว่าท้ายสุดคงได้รับทราบว่าความจริงบางส่วนก็ถูกครอบ ซึ่งมีการเสนอทางออกเช่น การทำทนายเชิงนโยบาย การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสถาบันหลักที่จะค้ำจุนสังคม

รายงานการประชุมโต๊ะกลมระดับชาติครั้งที่ 1 (1st National Round Table)

“ทิศทางและการวัดความก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน”

วันจันทร์ที่ 20 กรกฎาคม 2552 ณ สถาบันบริหารธุรกิจศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยากร

1. คุณอภิรักษ์ โกษะโยธิน	ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
2. ดร.จอห์น ฮอล	โครงการการวัดความก้าวหน้าของสังคมองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD)
3. คุณอาคม เต็มพิทยาไพสิฐ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
4. ดร.นพดล กรรณิกา	สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
5. คุณศิริชัย สาครรัตนกุล	โครงการธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อทางสังคม
6. คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์	โครงการนำร่องการพัฒนาดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ

ดำเนินรายการ รศ.สุวิทย์ หวันแก้ว

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ประกอบด้วยนักวิชาการทั้งในสถาบันการศึกษาและนักวิชาการอิสระ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ภาคธุรกิจ สื่อมวลชน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป รวมจำนวนทั้งสิ้น 63 คน

นพ.สุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ กล่าวเปิดการประชุม

วันนี้เป็นโอกาสที่ดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีการเคลื่อนไหวซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่การเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ทางสังคมที่จะมีผลในการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยอย่างสำคัญ ในประเด็นเรื่องของมุมมองของการพัฒนาประเทศที่จะหักเหจากการที่จะมุ่งเอาวัตถุหรือเงินเป็นหลัก สู่มุ่งความสุขเป็นหลักมากขึ้น ดังเช่น อี.เอฟ. ชูมาร์คเกอร์ ได้เสนอเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ว่าสิ่งที่เราจะต้องทำคือไปจำกัดความต้องการของมนุษย์มากกว่า ไม่ใช่ไปยอมรับความคิดที่ว่ามนุษย์มีความต้องการไม่จำกัด นั่นคือการปลดปล่อยความโลภของมนุษย์ แนวคิดนี้เชื่อมโยงเข้ากับความเคลื่อนไหวในการที่เราจะมีทางเลือกใหม่ในการวัดระดับการพัฒนาประเทศ ที่คำนึงถึงระดับความสุขของคนในประเทศที่เกิดขึ้นเนื่องจากการพัฒนาประเทศและวันนี้คือจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหว

คุณอภิรักษ์ โกษะโยธิน ปาฐกถา “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน”

ต้นปี 2552 ฯพณฯ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในฐานะประธานสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้มีการมอบนโยบายให้สสส. ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการที่จะส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพของชาวไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของนโยบายในเรื่องของการศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้เกิดความสมดุลทั้งในเรื่องของการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในระบบเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมและเป้าหมายสุดท้ายก็คือการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนทุกคนมีความสุขหรือแม้แต่สังคมของประเทศไทยได้กลับมาเป็นสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข

ในวันนี้ต้องยอมรับว่าประเทศไทยเราเองได้ประสบกับวิกฤตที่เกิดขึ้นทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกซึ่งก็เป็นผลต่อเนื่องยาวนานมาตั้งแต่ช่วงปลายปีที่ผ่านมา รวมทั้งวิกฤตทางด้านการเมืองซึ่งต้องยอมรับว่าเป็นความแตกแยกที่เกิดขึ้นแล้วก็ยังเป็นสิ่งที่ยังคงท้าทายของสังคมไทยไม่ใช่เป็นการท้าทายเพียงรัฐบาลหรือภาคการเมืองอย่างเดียวว่าเราจะก้าวข้ามวิกฤตนี้แล้วก็กลับมาสู่สังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข

ปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 กำลังสิ้นสุดในระยะเวลาประมาณอีก 2 ปีจึง มีการระดมความคิดเห็นในทุกภาคส่วนของทิศทางการพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ซึ่งก็ได้มีการกำหนดทิศทางในเรื่อง

ประการที่ 1 การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแกนหลักในการพัฒนามิติต่าง ๆ

ประการที่ 2 ที่มีความสำคัญก็คือในทิศทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ก็คือการพัฒนาแบบสมดุลที่จะคำนึงไม่เฉพาะหลักเศรษฐกิจอย่างเดียว รัฐบาลจะผลักดันโครงการต่าง ๆ สามารถที่จะกระตุ้นในภาคธุรกิจหรือแม้แต่ภาคประชาสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมที่สำคัญในการรื้อฟื้นระบบเศรษฐกิจ

เดือนมิถุนายน 2552 สภาพัฒนาฯ ได้นำผลการสำรวจโดยสถาบัน IMD ซึ่งเป็นสถาบันหลักในการที่จะวัดขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ สถาบัน IMD ได้วิเคราะห์ให้ฟังถึงพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ประสิทธิภาพทางด้านของเศรษฐกิจ ด้านธุรกิจ รัฐบาล โครงสร้างพื้นฐาน

เมื่อพิจารณารายละเอียดดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพด้านต่าง ๆ แล้วจะเห็นว่ามีความครอบคลุมด้านอื่นๆ นอกเหนือจากมิติเศรษฐกิจด้วย เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานนอกเหนือจากระบบการจราจรระบบขนส่งมวลชนแล้วยังครอบคลุมในด้านพื้นฐานทางด้านระบบเทคโนโลยี

สารสนเทศ ซึ่งมีความสำคัญในการที่จะผลักดันในการสร้างองค์การความรู้ในรูปแบบใหม่ซึ่งเป็น
เรื่องของการสร้าง Knowledge Society นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงมิติที่เกี่ยวข้องในเรื่อง
การศึกษามิติที่เกี่ยวข้องทางด้านการดูแลสุขภาพของประชาชน และการส่งเสริมกระบวนการการมี
ส่วนร่วมของภาคประชาชน

แนวคิดเรื่องดัชนีการพัฒนาด้านเลือก องค์การสหประชาชาติ เช่น UNDP ซึ่งเป็นองค์การ
หลักที่ดูแลในเรื่องของการพัฒนามีการศึกษาในเรื่องของดัชนีชี้วัดที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เรียกว่า Human Development Index (HDI) ในประเทศไทยเริ่มมีความ
ตื่นตัวในปีพ.ศ.2549 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี
มงกุฎราชกุมารจิกมีจากประเทศภูฐานซึ่งมีดัชนีวัดการพัฒนาประเทศที่เรียกว่าความสุขมวลรวม
(Gross National Happiness) ทำให้สังคมไทยได้เห็นว่าการพัฒนาหรือเป้าหมายสุดท้าย
ของสังคมแทนที่จะไปมุ่งเน้นในเรื่องของวัตถุในเรื่องของการเติบโตในระบบเศรษฐกิจอย่างเดียว
น่าจะไปมุ่งเน้นในการสร้างความสุขสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนในสังคม แนวคิดนี้อาจ
ก่อให้เกิดข้อถกเถียงถึงความแตกต่างจากสภาพของสังคมไทย หรืออาจจะมีความไม่เข้าใจคิดไป
ว่าสังคมไทยอาจจะไปย้อนกลับไปสู่สังคมที่อาจจะเรียกว่าสังคมชนบทสภาพสังคมที่อาจจะไม่มี
การพัฒนาในรูปของความเป็นเมืองเมื่อเทียบกับสังคมในยุคปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่าประเทศไทยยังพึ่งระบบเศรษฐกิจในต่างประเทศมาก
เพราะว่าประมาณ 70% ขององค์ประกอบ GDP ยังมุ่งเน้นในเรื่องของการส่งออกและยังเป็นการ
ส่งออกที่ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ เพราะสังคมไทยส่วนใหญ่ที่เป็น
เกษตรกรรมยังประสบปัญหาอยู่ยังต้องมีการประกันราคาข้าว ราคาพืชผลทางการเกษตรต่าง ๆ
นั่นคือไม่สามารถที่จะผลักดันในการสร้างมูลค่าเพิ่มในด้านผลิตผลทางการเกษตร ที่สามารถ
ทำให้พี่น้องเกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในการส่งออกภาคอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นในเรื่อง
ของการรับจ้างการผลิตหรือแม้แต่ในบางธุรกิจก็จะมีการปรับปรุงในเรื่องของการวิจัยพัฒนาการ
ส่งเสริมกระบวนการการผลิตที่ดีขึ้นก็ตามแต่ว่าส่วนใหญ่ก็ยังมีความที่ไปเกี่ยวข้องกับระบบ
เศรษฐกิจโลก แปลว่าถ้าระบบเศรษฐกิจโลกมีปัญหาเงินของประเทศต่าง ๆ ที่เป็นประเทศคู่ค้า
ของเรานี้หายไป

ดังนั้นยุทธการไทยเข้มแข็ง นโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบันจะมีการแก้ไขปัญหาระบบ
เศรษฐกิจในระยะสั้นด้วยแต่ในขณะเดียวกันจะมองถึงรากฐานที่สำคัญระยะยาวในด้าน

1. การลงทุนในเรื่องของการศึกษา เป็นการสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขัน การ
สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้มีการกระจายการศึกษา รัฐบาลมีนโยบายการเรียนฟรี 15 ปี เพื่อให้
เด็กในสังคมไทยไม่ว่าจะเกิดมายากดีมีจนในสังคมชนบทต้องมีโอกาสพื้นฐานที่ได้รับการศึกษาที่มี
คุณภาพมาตรฐาน ในขณะเดียวกันรัฐบาลจะต้องเร่งผลักดันในการสร้างทัศนคติ ในเรื่องของ

ค่านิยมในด้านการศึกษากลายเป็นการกระจายโอกาสการพัฒนาให้สามารถเข้าถึงถึงกระบวนการการเรียนรู้เพื่อยกระดับสังคมแห่งการเรียนรู้ของสังคมไทย

2. การวางโครงสร้างพื้นฐานระบบสุขภาพให้กับสังคมไทย กระบวนการที่จะสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งในเรื่องสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ต่างเป็นเรื่องของการสร้างสุขภาพให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย เป็นกระบวนการการสร้างองค์ความรู้ให้มีภูมิป้องกันสุขภาพร่างกาย จิตใจและการสร้างสุขภาพะซึ่งมีการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย หน่วยงานองค์กรหรือกระบวนการเครือข่ายต่างๆ

3. การวางระบบโครงสร้างพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานของระบบน้ำ ระบบชลประทานให้มีความทั่วถึงให้กับเกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ การวางโครงสร้างพื้นฐานทางด้านไม่ว่าจะเป็นระบบโลจิสติก ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการคมนาคมด้วยระบบราง ซึ่งถือว่าเป็นแผนการพัฒนาระบบที่มีความสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ต่อเนื่องไปถึงแผนที่ 11

ในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจในเชิงสร้างสรรค์หรือ Creative Economy ที่ทางรัฐบาลบรรจุไว้ในแผนไทยเข้มแข็งตั้งแต่ปี 2553-2555 เป็นแนวความคิดใหม่ ซึ่งเป็นการนำทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ศิลปะประเพณีต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของสังคมไทย ผสมผสานกับการส่งเสริมการพัฒนาและความคิดสร้างสรรค์นำเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ปัจจุบันนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบของเศรษฐกิจในเชิงสร้างสรรค์ก็จะเป็นเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย

สังคมไทยจะมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพียงแต่ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้สามารถทำได้อย่างเป็นระบบ ถ้าประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าเป็นสังคมที่มีความสุขนี้มันควรจะมีความสมดุลมีทิศทางพัฒนาและสามารถที่จะวัดความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ องค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น OECD หรือในอนาคตอาจจะมีความร่วมมือกับทางกลุ่มอาเซียนด้วยก็จะทำให้เกิดความเข้าใจถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการสร้างความ เป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing) และการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับสังคม

Mr.Jon Hall หัวหน้าโครงการการวัดความก้าวหน้าของสังคม จากองค์กรความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ปาฐกถาเรื่อง “Measuring Progress of Societies”

ภาพรวมสำหรับการปาฐกถาในเวทีนี้จะบรรยายใน 3 เรื่องดังนี้

- โครงการ Global Project คืออะไรและทำไมจึงต้องมีโครงการนี้
- กรอบแนวคิดของตัวชี้วัด
- มาตรวัดทางอัตวิสัยและภาววิสัย

ทำไมถึงมีความสำคัญที่จะต้องมีความก้าวหน้าทางสังคม เพราะเราวัดอะไรตามต้องการ ถ้าคุณให้คุณค่ากับอะไรเราก็วัดสิ่งนั้น Hazel Henderson ได้กล่าวไว้ว่า

“ตัวชี้วัดทางสถิติเปรียบเสมือนโครงสร้าง DNA ของประเทศที่สะท้อนถึงคุณค่าและเป้าหมายของสังคม ซึ่งจะกลายเป็นกฎเกณฑ์ในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและทางเลือกทางเทคโนโลยี”

ถ้าเราวัดสิ่งที่ผิดสังคมก็จะไปผิดทิศทาง ถ้าเราวัดความโลภเราก็จะได้สิ่งนั้นกลับมา ดังนั้นใครบ้างที่ควรมีความสนใจในตัวชี้วัด

1. เราเป็นเหมือนอย่างที่เราวัด
2. เราให้คุณค่าอย่างที่เราวัด
3. เราจัดการเหมือนอย่างที่เราวัด

60 ปีที่ผ่านมา GDP เป็นมาตรวัดหลักในการทำความเข้าใจ เรื่องความก้าวหน้าของโลก แต่ GDP ล้มเหลวในการอธิบายปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตของประชาชน GDP อาจเป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด Angel Gurría เลขาธิการของ OECD กล่าวว่า เราต้องวัดสวัสดิการของสังคม ไม่ได้วัดแค่ GDP

เราต้องการมาตรวัดใหม่ วุฒิสมาชิก Robert Kennedy ได้กล่าวไว้ระหว่างรณรงค์หาเสียงสมัครรับเลือกตั้งสมัยที่ 2 ว่า ถ้ามีโอกาสได้เป็นประธานาธิบดีจะแก้ไขปัญหาความผิดพลาดของ GDP เช่นเดียวกับที่ประธานาธิบดีบาร์ค โอบามา กล่าวในการรณรงค์สมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีว่า “พวกเราพรรคเดโมแครตมีวิธีที่แตกต่างในการวัดว่าอะไรเป็นส่วนประกอบของความก้าวหน้าในประเทศนี้ (อเมริกา)”

“We Democrats have a very different measure of what constitutes progress in this country”

GDP กลายเป็นตัวชี้วัดหลักของการพัฒนา แต่เรากลับพบว่า เราไม่ไว้วางใจกันมากขึ้น เราไม่พูดคุยซึ่งกันและกัน เราใช้เวลาในการทำงานมากกว่าอยู่กับครอบครัว แสดงว่ามีอะไรบางอย่างผิดพลาด วิฤตทางการเงินทั่วโลกครั้งนี้เสมือนการปลุกให้ตื่นว่าการใช้ GDP เพียงอย่างเดียวสร้างปัญหา คนต้องสูญเสียเงินสะสม งาน ที่อยู่อาศัย ประชาชนจึงตั้งคำถามว่าเกิดอะไรขึ้น เหมือนกับวิฤตที่เกิดขึ้นกับชายวัยกลางคน พอตื่นขึ้นมาแล้วพบว่าทำงานมา 30-40 ปีแต่ไม่มีความสุข มาตรวัดความก้าวหน้าสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เพราะ

- การให้นิยามใหม่ในเรื่องของความก้าวหน้าและการพัฒนา ช่วยทำให้แน่ใจได้ว่าแต่ละสังคมมีภูมิคุ้มกันในอนาคตเกี่ยวกับความก้าวหน้าได้ ดังเช่นประเทศภูฏานในทางกลับกันถ้าคุณไม่สามารถวัดสิ่งนั้น คุณก็จะไม่สามารถจัดการได้

- เป็นการเข้าถึงข้อตกลงร่วมกันใน (ทางการเมือง) จุดหมายปลายทางที่เราต้องการไปให้ถึง โดยการมุ่งเน้นความหมายในการก้าวไปให้ถึง
- จะต้องมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ระบบบัญชีประชาชาติและการปฏิรูปทางเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง

มีการตั้งคำถามว่าเราจะไปทางไหนกันดี การวัดความก้าวหน้าจะต้องมีการวางแผนตามปกติเวลาวางแผนทางเศรษฐกิจมักจะพูดถึง การขึ้นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การลดค่าใช้จ่ายในบริการสาธารณะ แต่ไม่ค่อยคุยกันว่า เราอยากให้สังคมเป็นอย่างไรในอีก 20 ปีข้างหน้า ในการวัดความก้าวหน้าจะต้องส่งเสริมการปฏิรูปเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ความรับผิดชอบต่อสิ่งเหล่านี้เป็นความท้าทายของรัฐบาล ชุมชนตัวชี้วัดวัดความก้าวหน้าต้องมีความเชื่อมโยงกับชีวิตและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งสร้างความสมดุล ด้วยเหตุนี้ OECD จึงริเริ่มโครงการ Global Project เพื่อพัฒนาชุดตัวชี้วัด ซึ่งไม่ได้บอกว่ามีเพียงชุดเดียว ขณะนี้มีขบวนการคล้ายๆ กันนี้เกิดขึ้นทั่วโลก มีการประสานเชื่อมโยง และมีความพยายามต่าง ๆ ที่จะสร้างตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับตนเอง

ชุดของมาตรวัดความก้าวหน้า

- จะต้องครอบคลุมในด้านเศรษฐกิจ สังคมและความตระหนักในสิ่งแวดล้อม
- จะต้องกล่าวว่าประเทศไทยจะก้าวไปทางไหน และหวัชบวณอยู่ที่ไหน
- จะต้องกล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างความสำคัญของวิถีชีวิต
- ความก้าวหน้ามีความสมดุลหรือไม่

ทำไมถึงต้องมีโครงการ Global Project

- เพราะโครงการ Global Project มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุดกฎเกณฑ์ของตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ได้ภาพเปรียบเทียบว่าทำอะไรจึงจะสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมได้ รวมทั้งก่อให้เกิดการตั้งคำถามว่าชีวิตดีขึ้นไม่
- จะนำไปสู่การเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ที่แสวงหาการทำความเข้าใจเรื่องมาตรวัดความก้าวหน้า
- โครงการ Global Project เป็นระบบแรกของโลกในการ “ไปพ้นจีดีพี” โดยการปฏิบัติการเพื่อทำให้เป็นไปได้และประชาสัมพันธ์ถึงเส้นทางใหม่ในการวัดความก้าวหน้าของสังคม

มีความเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวดังนี้

- การเริ่มต้นของขบวนการเคลื่อนไหวระดับชาติในประเทศออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ไอร์แลนด์ แอฟริกาใต้ ฟินแลนด์ ฮังการี อิตาลี แคนาดา เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น
- มีการริเริ่มในระดับท้องถิ่น เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกามีสภาตัวชี้วัดในชุมชน ประเทศอังกฤษมีมูลนิธิเยาวชนและมูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ (nef) ประเทศฝรั่งเศสมี FAIR ประเทศอิตาลีมี Sbilanciamoei กลุ่มประเทศลาตินอเมริกามี Como Vamos มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดมีโครงการพัฒนาความยากจนและมนุษย์ ศูนย์การศึกษานานาชาติสังคมเพื่อคุณภาพชีวิต เวทีสตรีโลก เป็นต้น

โครงการ Global Project

- เพื่อวัดความก้าวหน้าของสังคมมีการกิจหลักที่สำคัญใน 3 ด้าน คือ 1.วัดอะไร 2.วัดอย่างไร 3.ทำให้แน่ใจว่ามาตรวัดนั้นสามารถนำไปใช้ได้ เราจะใช้สถิติอะไรในการวัด มีความเที่ยงตรงขนาดไหน วัดแล้วต้องมีหลักประกันว่าใช้ประโยชน์ได้ มีการใช้ข้อมูลสารสนเทศ
- การสร้างการมีส่วนร่วมทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรมูลนิธิ
- ผู้มีส่วนร่วมได้แก่ WB, UNDP, UNICEF, IADB, ADB, EC, INTOSAI, UNESCWA, UNESCAP
- มีการสนับสนุนในระดับชาติ องค์กรนานาชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมของ OECD ในปี 2552

- หนังสือคู่มือเรื่อง ปฏิบัติการเพื่อการวัดความก้าวหน้า
- กรอบแนวคิดเรื่องความก้าวหน้า
- กรอบแนวคิดเชิงคุณภาพสำหรับชุดตัวชี้วัด
- บทเรียนเกี่ยวกับชุดความสำเร็จของตัวชี้วัด
- การฝึกอบรมที่ กรุงโตเกียว เมืองฮอตตาวา แคนเบอร์ราและฟลอเรนซ์

การประชุม OECD World Forum ครั้งที่ 3 ที่กรุงปารีส ประเทศเกาหลี วันที่ 27-30 ตุลาคม 2552

- มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 1,500 คนจากมากกว่า 140 ประเทศ จากหลากหลายภาคส่วนและอาชีพ รวมทั้งจากประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่มีความหลากหลาย
- หัวข้อในการประชุมกันได้แก่ 1.โลกจะก้าวหน้าไปได้อย่างไร 2. อะไรเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ของความก้าวหน้าสำหรับผู้กำหนดนโยบายไม่ใช่แค่เพียงด้านเศรษฐกิจด้านเดียว 3.ทำอย่างไรหลักฐานเชิงประจักษ์ต่าง ๆ ที่พบนี้จะช่วยเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพราะที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอ 4.สถาบันอะไรที่โลกต้องการเพื่อความก้าวหน้า

ปรัชญาของโครงการ Global Project

วัดอย่างไร นั้นการเลือกตัวชี้วัดความก้าวหน้าเป็นประเด็นคำถามเชิงเทคนิคและ OECD ต้องพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด

วัดอะไร การนิยามว่าอะไรคือความก้าวหน้าดูเหมือนจะเป็นประเด็นทางการเมือง เราสามารถให้คำแนะนำได้ว่าทำอย่างไรจึงจะสร้างกระบวนการและการสะท้อนกลับต่อการแบ่งปันคุณค่าของสังคม แต่ในที่สุดแล้วทางเลือกจะเป็นของแต่ละสังคมกำหนดขึ้นมาเอง ไม่มีองค์กรใดบอกได้ว่าความก้าวหน้าของประเทศไทยเป็นอย่างไร แต่ขึ้นอยู่กับคนไทยจะต้องคุยกันในสังคมทุกคนที่อยู่ที่นี่มีทัศนคติของตนเอง ตัวชี้วัดก็ต้องมาจากหลากหลายภาคส่วนในสังคม ทุกภาคส่วนในสังคมต้องมาคุยกันว่าอย่างเห็นการเปลี่ยนแปลงแบบให้และให้คุณค่ากับเรื่องอะไรบ้าง

โครงการ Global Project สามารถช่วยเหลือประเทศไทยได้โดย

- การให้คำแนะนำในในทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด (ในเรื่องการวัดความก้าวหน้า)
- หลักสูตรการฝึกอบรมแก่ผู้ซึ่งต้องการวัดความก้าวหน้า
- สนับสนุนการประชุมโต๊ะกลมระดับชาติ

องค์ประกอบของความก้าวหน้า

- ด้านภววิสัย เช่น อายุขัย รายได้ คุณภาพอากาศ มีหลักฐานชี้ชัดเพิ่มขึ้นว่าตำแหน่งหน้าที่การงานของคนในสังคมทำลายความเป็นอยู่ที่ดีและสัมพันธ์กับอรรถประโยชน์ บางคนคิดว่ายิ่งมีเงินแล้วยิ่งมีความสุข แต่ความจริงแล้ว คนมีความสุขหรือไม่จากการที่มีรายได้มากขึ้น คำตอบคือ ไม่ เพราะรายได้เป็นสิ่ง

สัมพัทธ์ กล่าวคือคนมักจะเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับรายได้ของผู้อื่น หากมีการเพิ่มรายได้ของตนเองสูงขึ้นระดับหนึ่งแต่เมื่อเปรียบเทียบแล้วรายได้ยังต่ำกว่าเพื่อนก็จะทำให้ความสุขลดลง

- ด้านอัตวิสัย เช่น ความกลัว ความไว้วางใจ ความสุข ความรู้สึกของคน ความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งบางคนบอกว่าวัดไม่ได้ แต่ในทัศนะของผมการวัดความก้าวหน้าเชิงภาวะวิสัยและอัตวิสัยควรมองแบบมีความยืดหยุ่นและทำควบคู่กันไป

อย่างไรก็ตาม การวัดความก้าวหน้าด้านอัตวิสัยมีข้อสับสน ดังนี้

- สาธารณชนให้ความสนใจ และกำลังสนใจมากขึ้นอีก
- มีหลักฐานอย่างหนักแน่นว่าความอยู่ดีมีสุขทางอัตวิสัยมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุข “ทางกาย” ด้านอื่นๆ และความสุขทำให้คนมีชีวิตยืนยาวขึ้น ดังเช่นจากการศึกษาแมซีในคริสต์ศาสนาประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่าชีวิตที่เรียบง่าย ใช้ชีวิตที่พอประมาณ ทำให้แมซีที่มีความสุขมีอายุยืน

มีการตอบโต้ข้อสับสนดังกล่าวดังนี้

1. ชีวัดได้ยาก
2. การสร้างนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการวัดแบบนี้ ทำได้ยาก (อย่างน้อยก็สำหรับการวัดความพึงพอใจในชีวิตโดยทั่วไป)
3. ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจนเห็นได้เป็นระยะเวลานาน (แม้ว่าจะมีผลตลอดชีวิต)
4. ไม่เป็นพื้นที่ที่ “เหมาะสม” กับสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ประโยชน์ที่จะได้รับการวัดความก้าวหน้า

1. เพื่อประชาชนได้เพิ่มมีส่วนร่วม และสนับสนุนความโปร่งใส เพิ่มความรู้ให้กับสาธารณชนซึ่งเปิดโอกาสให้พวกเขาในการมีส่วนในการตัดสินใจ และตระหนักถึงความเสี่ยง และความท้าทายในโลกปัจจุบันมากขึ้น
2. เพื่อผู้กำหนดนโยบาย ผู้กำหนดนโยบายสามารถเข้าใจได้ดีขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันทำการตัดสินใจได้ถูกต้องขึ้น และสามารถวัดความก้าวหน้าอย่างไม่ติดขัดจำกัดเรื่องเวลา รวมทั้งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับประเทศอื่น ๆ
3. ความร่วมมือในรัฐบาลดีขึ้น

- ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อเสนอแนะสำคัญในการปฏิรูปและประเมินผลกระทบต่อสวัสดิการสังคม

ประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ

ด้วยการเน้นถึงประเด็นสำคัญที่มีผลกระทบอย่างแท้จริงต่อสังคม ชุมชนของตัวชี้วัดความก้าวหน้าจะช่วยให้รัฐบาลสามารถตอบสนองความต้องการของพลเมืองได้อย่างดีที่สุด โดยการมุ่งความสนใจไปที่ผลลัพธ์ที่สำคัญๆ เช่น แสงแดดคือตัวชี้วัดโรคที่ดีที่สุด.... ความโปร่งใสมีสมรรถนะในการลดการเหลือทิ้ง ป้องกันการคอร์รัปชัน และกระจายทรัพยากรไปยังที่ๆ ต้องการสิ่งนั้นๆ มากที่สุด

ท้ายที่สุดนี้ขอสรุปว่าการวัดความก้าวหน้า

ยกระดับประชาธิปไตย

ส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจ

และ ดังนั้นเอง สร้างความก้าวหน้า

การอภิปราย “ทิศทางและการวัดความก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน”

คุณอาคม เต็มพิทยาไพสิฐ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการบรรยายของคุณจอห์น ฮอล ทุกคนคงไม่ปฏิเสธและเห็นร่วมกันหมดว่าจำเป็นต้องมีดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของสังคม เพราะทุกวันนี้เราวัดความก้าวหน้าของประเทศด้วย GDP เพียงตัวเดียว

ความพยายามของประเทศไทยนั้น ในส่วนที่ภาครัฐที่รับผิดชอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพัฒน์ฯ มีประเด็นที่จะเสนอในวันนี้ 3 เรื่องคือ

1. ดัชนี (Index) หรือ ตัวชี้วัด (Indicator) อะไรที่เราอยากวัดและเราทำอะไรอยู่ในเวลานี้

2. คุณสมบัติของดัชนี (Index) หรือ ตัวชี้วัด (Indicator) ที่ดี ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมากและจะนำเสนอว่าทำไมในบางเรื่องไม่สามารถจะวัดได้ในเรื่องของความก้าวหน้าหรือว่าในเรื่องของความสุขมวลรวมประชาชาติได้ทั้งหมด

3. เราจะทำอะไรต่อไป ภาคส่วนต่างๆ จะมีส่วนร่วมได้อย่างไร

ดัชนี (Index) หรือ ตัวชี้วัด (Indicator) ที่สำคัญที่จะวัดความก้าวหน้าหรือความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ถ้าเรายึดคนเป็นส่วนกลางแล้วมีประเด็นอยู่ 4 เรื่องคือ

1. มีรายได้มีงานทำ มีGDP เป็นตัววัด

2. เรื่องอิมพอร์ตอย่างถูกสุขลักษณะ วัดจากสุขภาพ สุขอนามัย กระทรวงสาธารณสุขวัดในเรื่องของบริโภคอาหารของประชาชนถูกสุขลักษณะหรือไม่อย่างไรหรือเป็นประโยชน์ต่อร่างกายหรือไม่

3. การวัดว่าประชาชนมีความอ่อนกายมีเสื้อผ้าใส่ GDP สามารถวัดได้สัดส่วนค่าใช้จ่ายของประชาชนในเรื่องเครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้าใช้ไปมากน้อยเพียงไร

4. ที่פקפง มีคนไรที่อยู่อาศัยมากน้อยเพียงไร มีตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจคือ Housing Index ซึ่งกระทรวงการคลังและธนาคารอาคารสงเคราะห์เป็นผู้ศึกษา

ดังนั้นดัชนีชี้วัดที่มีอยู่นั้นในปัจจุบัน จึงมีความก้าวหน้าในระดับหนึ่ง แต่ถ้าถามว่าเวลาที่วัด GDP นั้นมีการวัดผลกระทบทางลบหรือไม่ (Negative Impact) พบว่าในปีพ.ศ.2535 มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมบังคับให้การดำเนินโครงการของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจหรือภาคเอกชน ต้องทำการศึกษผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ว่าโครงการนั้นมีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขหรือผลกระทบของประชาชนมากน้อยเพียงใด ในส่วนของสภาพัฒน์ฯ ได้เริ่มคิดเรื่องนี้ตั้งแต่ปี 2538 งานชิ้นหนึ่งที่ศึกษาว่าโครงการพัฒนาส่งผลกระทบต่อมิติด้านต้นทุนทางสังคมและการใช้ทรัพยากรอย่างไร ก่อให้เกิดต้นทุนหรือผลประโยชน์อย่างไร (Cost Benefit Analysis) กฎหมายกำหนดให้ภาคเอกชนติดตั้งอุปกรณ์ลดผลกระทบมลพิษ แต่ว่าในอีกด้านมันก็ก่อให้เกิด GDP เพราะว่าการลงทุนติดตั้งอุปกรณ์ก่อให้เกิดทุนซึ่งเป็นที่มาของ GDP แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เกิดต้นทุนแก่ภาคเอกชนอาจจะทำให้ GDP หดตัวลง ดังนั้นต้องมีการศึกษาเปรียบเทียบ

ปีพ.ศ.2548 สภาพัฒน์ฯ ศึกษาเรื่องการปรับปรุงบัญชีรายได้ประชาชาติโดยรวมต้นทุนการใช้ทรัพยากรพลังงาน ต้นทุนการใช้ทรัพยากรป่าไม้ ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ค่าใช้จ่ายของภาครัฐในการรักษาสุขภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐ ค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาสีเขียวของภาคเอกชน คิดเป็น 7.3% ของรายได้ประชาชาติลบออกจากบัญชีรายได้ประชาชาติ นั้นหมายความว่าปีพ.ศ.2548 มูลค่า GDP ของประเทศไทยเท่ากับ 5.4 ล้านล้านบาท เมื่อหักลบต้นทุนต่าง ๆ ที่กล่าวในข้างต้นออกไปประมาณ 4 แสนล้านบาท เพราะฉะนั้นมูลค่า GDP ของประเทศไทยจะอยู่ที่ประมาณ 4.9 ล้านล้านบาท ตัวเลขนี้เป็นเพียงต้นทุนด้านเดียวคือทางด้านการใช้ทรัพยากรป่าไม้และการใช้พลังงาน ส่วนความเสื่อมโทรมนั้นเป็นต้นทุนที่ค่อนข้างสูงที่สุดเป็นต้นทุนที่ใช้ทรัพยากร ซึ่งค่าใช้จ่ายของภาครัฐในการฟื้นฟูความเสื่อมโทรมประมาณ 7.3% ของรายได้ประชาชาติ

ด้านคุณภาพของคน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเริ่มเมื่อปีพ.ศ. 2548 นั้นก็เริ่มใช้ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ขององค์การสหประชาชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เรื่องของประชาสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทุกแผนต่างมีจุดร่วมอยู่ที่เรื่องของความสุขร่วมกันความอยู่เย็นร่วมกันในสังคม

ในปีพ.ศ. 2550 สภาพัฒนาฯ ได้ใช้ Composite Index ศึกษาความอยู่เย็นเป็นสุข (Wellbeing Index) ของประเทศไทย ซึ่งคำนวณย้อนหลังไปถึงปีพ.ศ. 2544 เฉพาะประเทศไทย องค์ประกอบก็มีอยู่ 6 องค์ประกอบคือการมีสุขภาพ ครอบครัวยุติธรรม ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมและความสมดุลของนิเวศน์ สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ปีพ.ศ. 2551 นั้นดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขของประเทศไทยอยู่ที่ประมาณ 65.44 แต่ปี 2550 นั้น อยู่ที่ 64.628 ถ้าดูจากดัชนีแล้วดูว่าปีพ.ศ. 2551 เราดีขึ้นมาเล็กน้อยแต่ถามว่าเราสามารถเปรียบเทียบระหว่างปัจเจกบุคคลได้ไหม คำตอบคือไม่เปรียบเทียบไม่ได้เพราะว่าอัตวิสัยของกลุ่มคนที่มีความสุขนั้นจะไม่เหมือนกัน

สรุปความพยายามในการวัดความก้าวหน้าที่เราจะวัดในอนาคตต่อไปนั้น ผมขอเสนอ ดังนี้

1. มีความชัดเจนของตัวแปรหรือเราจะวัดอะไร ต้องชัดเจนและมีคุณลักษณะของตัวมันเองที่ไม่มีข้อถกเถียง
2. ความสามารถที่จะวัดได้ (Measurable) เชิงปริมาณเป็นจำนวนก็ได้แต่ว่าที่เป็นดัชนีเชิงคุณภาพ ปัจจุบันมีเทคนิคด้านสถิติที่สามารถที่จะแปลงออกมาเป็นดัชนีชี้วัดและเปรียบเทียบกันได้
3. จะต้องเปรียบเทียบกันได้ (Comparable)
4. ดัชนีเหล่านี้จะต้องไม่ทำเพียงครั้งเดียว แต่จะต้องทำเป็นชุดการวัดที่มีความต่อเนื่อง
5. มีความครอบคลุมในทุกกลุ่มคนในสังคม

นอกจากนี้ขอเสนอการวัดในเรื่องสังคมที่เป็นประชาธิปไตยคือสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เข้ามาโดยตลอด แต่การวัดการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะแสดงออกมาในรูปไหน เช่น แสดงออกมาในรูปของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนของชุมชน หมู่บ้าน และการจัดสรรทรัพยากรให้กับชุมชนหมู่บ้านตรงนั้นตรงตามเป้าหมายที่เขาต้องการ

อีกประการหนึ่งคือเรื่องกระบวนการประชาธิปไตย การให้นิยามของคนความสุขถามว่าคนมีความสุขด้วยอะไร เช่น ถ้าวัดในเรื่องของรายได้ความเป็นอยู่ของคน ความเป็นอยู่ของคนเขาอาจจะอยู่ดีมีสุขแต่กระบวนการที่มีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยนั้นมันน้อย ดังนั้นคนรายได้ดีแต่ว่าความสุขมันไม่ได้สูงขึ้นเพราะว่าไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

คำถามสุดท้ายที่ว่าประเทศไทยเรานั้นจะทำได้หรือไม่ คำถามตรงนี้เป็นคำถามสำคัญ เพราะว่าถ้าสามารถให้นิยามที่ชัดเจนแล้ว การวัดให้เป็นที่ยอมรับทางสถิตินั้นหน่วยงานของรัฐจะ

สามารถวัดได้เพราะมีเทคนิคระเบียบวิธีการในการวัด ส่วนใครจะเป็นหน่วยงานหลักในเรื่องนี้นั้น ต้องเป็นที่ยอมรับของสำนักงานสถิติด้วย

ดร.นพดล กรรณิกา สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ความสุขมวลรวมประชาชาติในนิยามของคณะผู้วิจัยคือการประมวลภาพรวมของประชาชนทั้งประเทศที่ประกอบไปด้วยการอยู่เย็นเป็นสุขความพึงพอใจในชีวิต คุณภาพชีวิต การพบกันระหว่างความคาดหวังกับความเป็นจริงในชีวิต สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้ทำการสำรวจมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2549 ในการอภิปรายวันนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลการสำรวจความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งล่าสุด โดยศึกษาในเรื่องของความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ บรรยากาศภายในครอบครัวมีความสุข ความสุขทางใจวัฒนธรรมประเพณีไทย ความพึงพอใจในการทำงาน การเข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่ดีและบรรยากาศภายในชุมชน

ตัวชี้วัดในเรื่องของความสุขที่ใช้ได้แก่ ความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ สภาพแวดล้อมที่พึงอาศัยของประชาชน ระบบและคุณภาพการศึกษาของเยาวชน เศรษฐกิจครัวเรือนเศรษฐกิจของประเทศ หลักธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการของรัฐบาล บรรยากาศทางการเมือง ค่าที่ได้เป็นตัวเลขความสุขของประชาชนที่มีต่อในแต่ละเรื่องเราได้ทำการทดสอบในค่าทางสถิติถดถอย (Regression Analysis) พบว่ามีค่า R อยู่ที่ 0.567 Adjust R. เท่ากับ 30%

ความสุขมวลรวมเดือนมิถุนายน ปี 2549 มีค่าสูงที่สุดหลังจากนั้นก็ลดลงมาที่จุดที่ต่ำครั้งสุด เดือนกรกฎาคมก็ตกลงมาเหมือนกันคืออยู่ที่ 4.8 คืออยู่ช่วงความสุขของประชาชนตกลงมาเท่าที่ทำการวัดหลายครั้งที่ผ่านมาและล่าสุดก็ค้นพบว่าตกลงมาในช่วงต้นเดือนเมษายน 7.17 และเราก็วัดอีกครั้งในต้นเดือนมิถุนายนคือ 7.15 และครั้งล่าสุดคือเดือนกรกฎาคม 5.92 เราได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจในเรื่องของการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงดูว่าคนที่ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีความสุขมากกว่าคนที่ใช้ชีวิตแบบไม่พอเพียงก็เท่า และก็มีนัยสำคัญที่ค้นพบว่าประชาชนที่ใช้ชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเคร่งครัดมีความสุขมากกว่าคนที่ไม่ใช้ชีวิตแบบพอเพียงประมาณสี่เท่า แต่อย่าถามประชาชนว่าใช้ชีวิตพอเพียงหรือไม่ เพราะว่าประมาณร้อยละ 80-90 บอกว่าพอเพียงแต่เวลาไปศึกษาในรายละเอียด ประชาชนนี้ก็จะทำอะไรก็ซัซ ซัซมาแล้วก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เล่นหวยเล่นการพนันอบายมุขต่าง ๆ มากมาย เหล่านี้เป็นข้อจำกัดในการศึกษา

คุณศิริชัย สาครรัตนกุล โครงการธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคม

จอร์จ เบอร์นาร์ด ชอร์ กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ที่มีเหตุผลมักจะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ในขณะที่มนุษย์ที่ไม่มีเหตุผล จะพยายามปรับโลกให้เข้ากับตนเอง ดังนั้น ความก้าวหน้าทั้งปวงจึงขึ้นอยู่กับมนุษย์ที่ไม่มีเหตุผลนี้แหละ”

การอภิปรายในวันนี้จะขอเสนอมุมมองเพิ่มเติมจากวิทยากรท่านอื่น คือในประเด็น สิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีอยู่ 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าเราคำนึงถึงเพียงมิติเศรษฐกิจอย่างเดียว ก็วัดเพียงแต่จีดีพีแล้วโลกก็เป็นอย่างที่เราเห็น เมื่อมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ความเจริญเติบโตทางสังคมไม่มี ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น จนกระทั่งเราจะอยู่กันไม่ได้แล้ว

เมื่อมีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น นักสิ่งแวดล้อมมาเรียกร้องให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน คำว่าความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) ในภาคธุรกิจจึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันเมื่อธุรกิจประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจ จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเป็นวิธีการผลิตที่มีความยั่งยืน ทำให้สังคมอยู่ได้ แต่ก็เกิดคำถามติดตามมาว่าเมื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ได้แล้ว ธุรกิจจะสามารถลงทุนแข่งขันได้ไหม ขอเสนอว่าระบบการผลิตที่มีความยั่งยืนนั้นในระยะยาวแล้วธุรกิจอยู่ได้ เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า (resource emergency) ในเมื่อมีประสิทธิภาพในการผลิตแบบประหยัดและคุ้มค่า ภาระต่อสิ่งแวดล้อมน้อย ต้นทุนการผลิตจะต่ำ ธุรกิจได้ผลกำไรดำเนินกิจการอยู่ได้

ปัจจุบันกระแสโลกทำให้ธุรกิจต้องดำเนินกิจกรรมโดยมีความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้นักสิ่งแวดล้อมได้คิดค้นเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ธุรกิจเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้พลังงานทดแทน การวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ หรือร่องรอยเท้านิเวศน์ (carbon footprint) ที่ธุรกิจอาจจะถูกบังคับจากกลไกตลาดโลกว่าจะให้ข้อมูลในฉลากของสินค้าว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีภาระต่อโลกร้อนแค่ไหนอย่างไร สิ่งเหล่านี้ธุรกิจไทยต้องตื่น รัฐบาลไทยก็เช่นกัน ปัจจุบันแยกย่อยอยู่หลายกรม กอง หลายหน่วยงาน รัฐบาลไทยต้องทำเป็นเรื่องนี้ให้เรื่องระดับชาติ

ด้านผู้บริโภคต้องมีความตื่นตัวในการบริโภคอย่างยั่งยืนเช่นเดียวกัน (Sustainable consumption) ถ้ายังบริโภคด้วยพฤติกรรมเดิมๆ โลกจะวิกฤตอย่างที่เป็นอยู่ พฤติกรรมของผู้บริโภคต้องเปลี่ยน ต้องดูแลว่าการบริโภคของตนทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นภาระต่อโลกร้อน ต่อสิ่งแวดล้อมมากน้อยแค่ไหน ปัจจุบันมีกระแสโลกร้อน ทำให้มีการรณรงค์ต่าง ๆ เช่น การใช้ถุงผ้า การใช้เครื่องไฟฟ้าประหยัดพลังงานเบอร์ 5 ฉลากเขียว ที่ต้องขึ้นชมรัฐบาลที่กำหนดให้หน่วยรัฐบาล หน่วยงานราชการ หน่วยงานวิสาหกิจทำ Green procurement สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของการบริโภคอย่างยั่งยืน แล้วตรงนั้นจะไปบังคับให้ธุรกิจต้องปรับตัว ดังนั้นผู้ผลิตกับผู้บริโภคต้องดำเนินการควบคู่กันไป

การผลิตที่ยั่งยืน (sustainable production) เป็นเรื่องที่กระทบต่อธุรกิจการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศของประเทศไทยในการแข่งขันกับประเทศอื่น ประเทศไทยสามารถพลิกวิกฤตเป็นโอกาสได้ด้วยนโยบายอาหารปลอดภัย (safety food) ซึ่งขณะนี้สหภาพยุโรปกำหนดให้ประเทศคู่ค้าต้องผลิตอาหารปลอดภัยส่งไป ถามว่าทำไมต้องทำให้เพื่อสหภาพยุโรปเท่านั้น ผู้บริโภคไทยไม่ต้องการหรือ ถ้าเราทำได้ทั้งประเทศ เราก็สามารถส่งออกอาหารปลอดภัยนอกจากในสหภาพยุโรปแล้ว ยังสามารถขายให้ประเทศต่าง ๆ ได้ทั่วโลก

เพราะฉะนั้นอยากจะเสนอสังคมไทยว่า ณ จุดนี้ซึ่งเป็นวิกฤตเศรษฐกิจอันยิ่งใหญ่แล้วนี้ เราต้องมาให้ความสำคัญกับเรื่องพวกนี้ คุณเอง คุณเลขาทุกหน่วยงานในเรื่อง วินัยทางการเงิน วินัยต่างๆ เรื่องคุณธรรม financial responsibility ต้องมี คุณเลขาสังคมรอบนอก คุณเลขาสิ่งแวดล้อม social responsibility ต้องมีครับ ขอขอบคุณ

คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์ โครงการนำร่องการพัฒนาดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีบทบาทที่แตกต่างจากหน่วยงานรัฐ สสส.จะไม่วางบทบาทองค์กรว่าจะเป็นผู้ที่จะดำเนินกิจกรรมแต่ละเรื่องเป็นหลัก เพราะเชื่อว่าในสังคมมีอยู่แล้ว แต่จะสนับสนุนการริเริ่ม หรือการขับเคลื่อนนี้ ซึ่งคงขับเคลื่อนโดยใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ หลายหน่วยงานต้องรวมกัน ดังนั้นการพัฒนาดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศที่เป็นการริเริ่มขึ้นมา นี้ จึงเป็นการเปิดเวทีให้หลายหน่วยงานมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และรวมพลังกันขับเคลื่อน

ดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศ เป็นเรื่องที่เราอยากขับเคลื่อนให้เกิดขึ้น ซึ่งหลายท่านอาจจะตั้งคำถามว่า จะต้องทำไปทำไม ทำไมสำเร็จหรือก ทำไปหลายรอบแล้ว จะทำอย่างไร

คำถามที่ 1 จะทำไปทำไม มีข้อมูลทั่วโลกที่ศึกษาว่า จีดีพี ไม่สะท้อนถึงความสุขและชีวิตที่ดีขึ้น โรเบิร์ต แคนนาคี กล่าวว่า จีดีพีวัดทุกอย่าง ยกเว้นสิ่งที่ทำให้ชีวิตเราดีขึ้น มูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Foundation : NEF) ประเทศอังกฤษ ศึกษาพบว่าประเทศอังกฤษใช้เวลา 30 ปี ทำให้จีดีพีมีอัตราการเจริญเติบโต 300% แต่ศึกษาเปรียบเทียบกับต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม (Environment costs of progress) ที่เกิดขึ้นพบว่าเพิ่มขึ้นสูงกว่าจีดีพีประมาณ 30 เท่า ดังนั้นต้นทุนทางสังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรสูงมาก

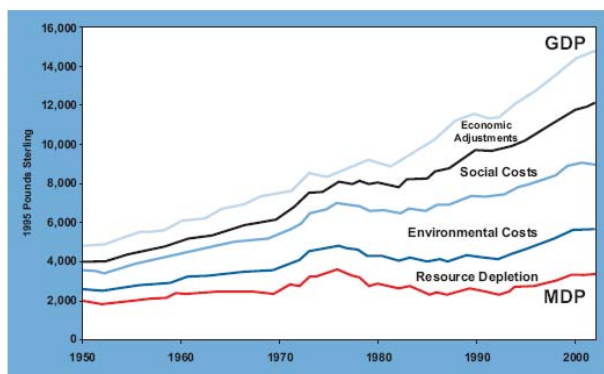

Figure 2: Components of the UK MDP

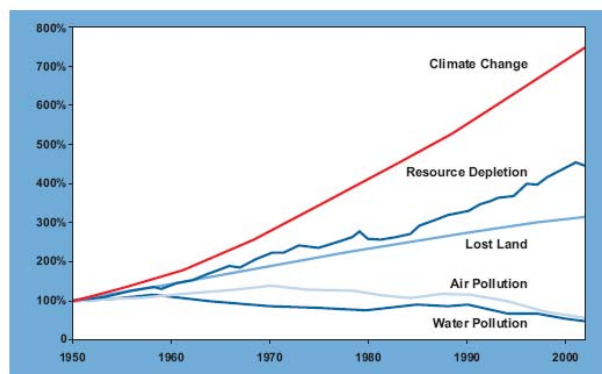

Figure 3: Environmental costs of progress

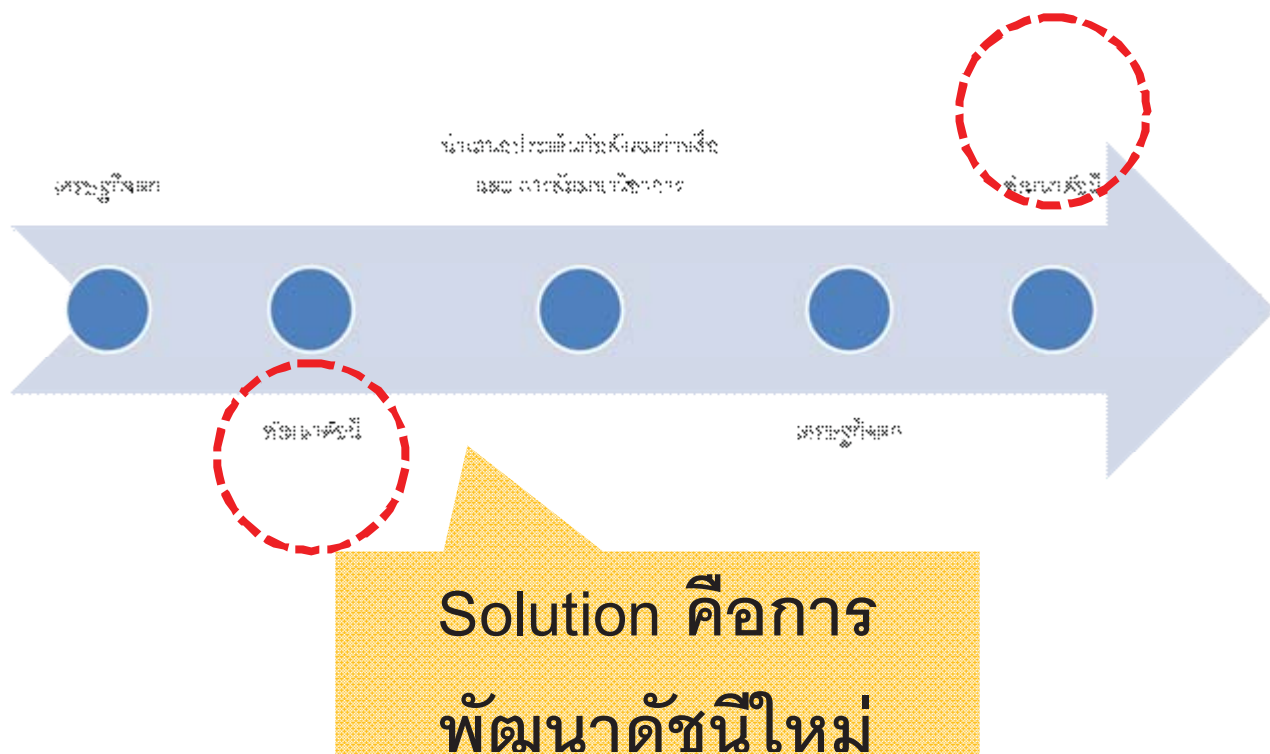
ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นทั่วโลก ดังนั้นทั่วโลกจึงเกิดความต้องการดัชนีที่สะท้อนความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งคาดว่าจะนำไปสู่

1. นโยบายสาธารณะที่ดี ที่สะท้อนสิ่งที่เราอยากจะเป็นจริงๆ กับ
2. การตัดสินใจที่อิงอยู่บนข้อมูลเชิงประจักษ์ คือไม่ใช่มาจากกระแสชั่วคราว

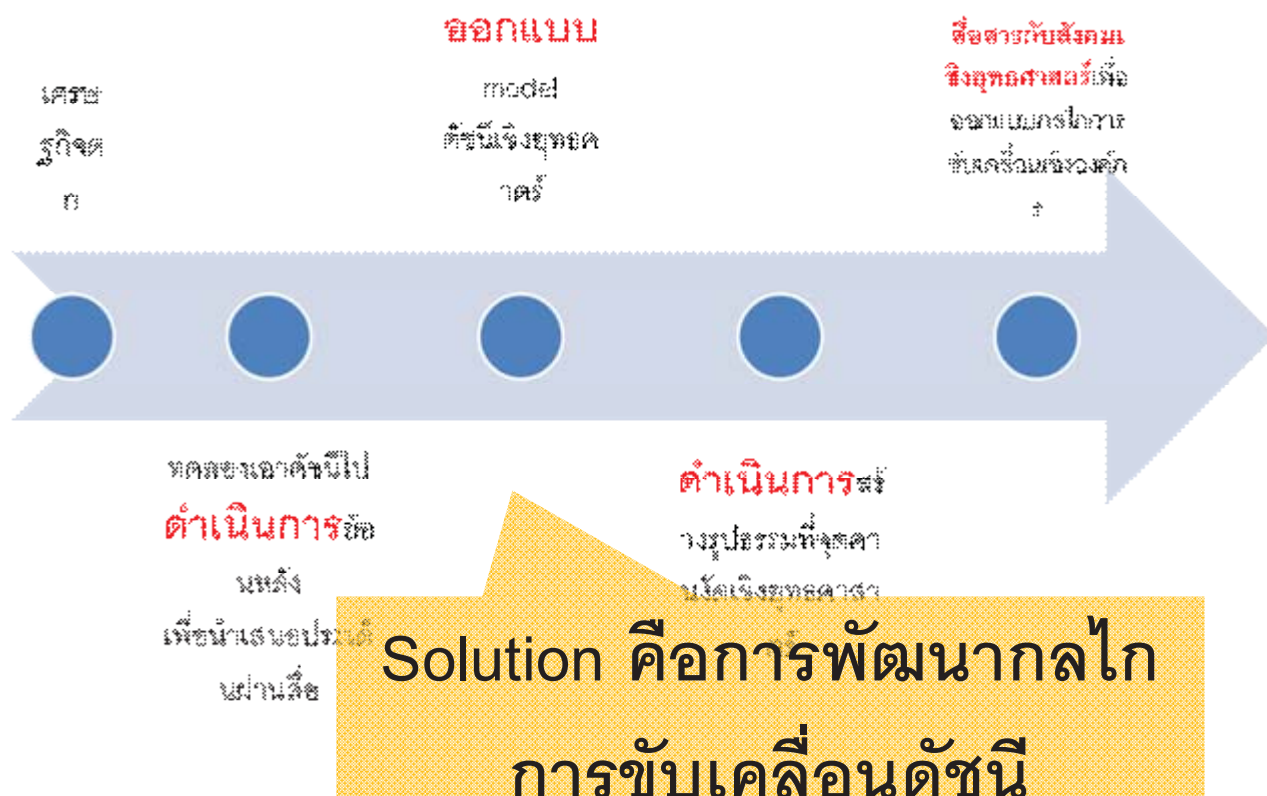
คำถามที่ 2 จะสำเร็จหรือ คำถามพบบ่อย ว่าทำ (ดัชนี) มามากแล้ว ไม่มีความแตกต่างจากเดิม วิทยากรเคยนำข้อมูลเรื่องดัชนีการพัฒนายี่ห้อโลกศึกษา Mapping พบว่ามี 10 ชุดใหญ่ๆ มีตัวชี้วัด (indicator) มากกว่า 100 ตัว

	source of data	quantitative dimension	qualitative dimension
academic index 1 academic research	primary & secondary data	low quantity, low distribution, no repetition [frequency]	high quality, medium relevance, focus on knowledge development
government index 2 statistic research for guiding policy	mainly secondary data	high quantity, high distribution, medium rate of frequency	medium quality, low relevance, focus on policy guiding
local index 3 action research	mainly primary data	medium quantity, high distribution, high rate of frequency	medium quality, high relevance, focus on the learning process practice and self-development

SCENARIO 1: เกิดปรากฏการณ์ว่าเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เศรษฐกิจตกต่ำคนไทยก็พูดว่าต้องการดัชนีชี้วัดการพัฒนาตัวใหม่ ทำในช่วงเศรษฐกิจดีไม่มีใครคิดถึงเรื่องนี้ สมมุติฐานคือสังคมไทยไม่มีตัวชี้วัดเพื่อนำทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสม

SCENARIO 2: สมมุติฐานคือสังคมมีตัวชี้วัดที่พอใช้ได้ แต่ไม่มีการนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลอย่างแท้จริง สมมติว่าเราไม่ได้มองว่าดัชนีเป็นเป้าหมาย แต่เป็นแค่เครื่องมือ เป้าหมายจริงๆ คือเราอยากมีสังคมที่ดีขึ้นจริงๆ แล้ว Solution อาจจะไม่ใช่วิธีการของการมีดัชนีใหม่ แต่อาจจะเป็นเรื่องของกลไกการขับเคลื่อนมากกว่า

คำถามที่ 3 จะทำอย่างไร จากการทบทวนวรรณกรรม เป็นการตรวจทานเฉพาะกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ว่ามันขับเคลื่อนอย่างไรจึงสำเร็จ ขอเสนอกระบวนการดังนี้

เรื่องที่ 1 Strategic & Intentional Movement Design หน่วยงานต่างไม่เคยประชุมหารือเรื่อง Movement Design ไม่เคยสร้างเป็นภาพรวมเลยว่า เรื่องนี้จะเคลื่อนกันอย่างไร ใครจะรับบทไหน วางบทกันอย่างไร ต่างคนต่างเคลื่อนมาตลอด ดังนั้นทุกภาคส่วนควรร่วมกันออกแบบกระบวนการขับเคลื่อน

เรื่องที่ 2 Varied but yet Knowledge – base; International, regional, nation, local มีความเชื่อว่ามีลักษณะพิมพ์เขียวสำเร็จรูปอยู่ ซึ่งไม่เป็นความจริง นั้นหมายความว่า การเคลื่อนนี้ต้องมีการอนุญาตให้มีความแตกต่างกันได้ แต่จะต้องมีความรู้เป็นฐานในทุกระดับ

เรื่องที่ 3 Network of Network; partner, associates, sponsors, correspondent หมายความว่า ไม่มีเจ้าภาพ ทุกคนเป็นเจ้าภาพ ต้องสร้างเครือข่ายในหลายๆ ระดับ ไม่ใช่มาจากเจ้าภาพส่วนกลางเพียงลำพัง

เรื่องที่ 4 Public Engagement (social marketing) across society; paradigm shift of the society ต้องทำให้เรื่องนี้ให้เป็นประเด็นสาธารณะ เพราะสุดท้ายมันกระทบกับคนในสังคม ต้องสื่อสารกับทุกภาคส่วนให้ตระหนักว่าเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับชีวิตของพวกเขา

เรื่องที่ 5 Action – Oriented ; prompt public policy&decision-making responding to the index

เวลาที่มีผลออกมาแล้วเกิดกระแส ต้องมีภาคปฏิบัติที่มาสัมพันธ์กับข้อมูลส่วนใหญ่ มีการทำงานสอดคล้องประสาน เสริม รับไม้กันเป็นทอดๆ สังคมรับ ฝ่ายวิชาการเตรียม มีกระบวนการออกแบบด้วยกัน รัฐบาลรับลูกสุดท้าย

การอภิปราย ชักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ร่วมเวที

ดร.อภิชาติ พันธเสน เสนอว่าควรจะต้องคิดในบริบทของสังคมไทย ไม่ควรที่จะตามแนวคิดตะวันตกทุกอย่าง เพราะตะวันตกจะมองในแง่ลบ (Negative) มากกว่าการคิดในเชิงบวก (Positive) อาจจะเริ่มจากสัมมาทิฐิ คือ คิดให้มีทฤษฎีที่ถูก เช่น มนุษย์รู้ว่าคุณทุกข์คืออะไร ปัญหาคือมนุษย์ไม่รู้ว่าความสุขคืออะไร แล้วก็จะพยายามมองหาความสุข ทำไมเราไม่เริ่มจากความทุกข์และเราก็พยายามที่จะลดความทุกข์

คุณปริดา เตียสุวรรณ เสนอว่าการจะวัดว่าประเทศไทยมีความสุขระดับไหนควรใช้ตัวชี้วัดด้าน การปล่อยก๊าซเรือนกระจก อัตราของหญิงบริการทางเพศ ความเหลื่อมล้ำหรือการกระจายรายได้จากดัชนี Gini ส่วนเรื่องการวัดจริยธรรมคงต้องมีการพัฒนาเทคนิคในการวัด

นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ เสนอว่าควรต้องทำให้เกิดภาคปฏิบัติการเรื่องการวัดความก้าวหน้า ควรมีการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการที่มีการใช้และทำให้เกิดผลในทุกๆ ที่ที่เป็นไปได้ แต่ว่าต้องมีการจัดระเบียบขึ้นมาระดับหนึ่ง เช่น รัฐบาลไหนทำให้ป่าไม้เพิ่มขึ้นได้จริง หรือว่าทำให้การศึกษาดีขึ้นจริง หรือว่าทำให้สุขภาพคนดีขึ้นจริง ซึ่งตัวชี้วัดพวกนี้ก็มีทั้งหมดอยู่แล้ว แต่วัดให้เห็นถึงรัฐบาลต่อรัฐบาล ประชาชนเริ่มมั่นใจได้ว่าถ้าเลือกรัฐบาลแบบนี้เขาจะเป็นตัวที่น่าเชื่อถือเหล่านี้มาใช้จริง

รศ.สุริชัย หวันแก้ว กล่าวสรุปการสัมมนา

การริเริ่มครั้งนี้ อยากให้นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ใช่เป็นการแบบฝึกหัดในห้องออกแบบกัน ถ้าเราตั้งใจทำไว้ชนิดนั้น ผมคิดว่าโจทย์แรก คือเราจะวัดความสุขหรือความสุข

ประเด็นที่ 1 สังคมไทยตอนนี้มีคนจำนวนไม่น้อยเชื่อว่าไม่มีสังคมไทย มีแต่พวกใครพวกคุณอยากวัดคุณก็วัดไปสิ คุณวัดตามความสนใจของคุณไปสิ สังคมไม่มี มีแต่พวก ในสถานการณ์เช่นนี้ในการเคลื่อนไหวที่จะประดิษฐ์เครื่องวัดทั้งหลายจะมีประโยชน์อันใด เพราะมี

โจทย์มากกว่าเรื่องวัดแน่นอนที่สุด ผมคิดว่าแท้ที่จริงเรามีความทุกข์ร่วมกัน ว่าสังคมไม่มีความสำนึกในสังคมร่วมกัน ไม่ว่าจะไปในทางเดียวกันหรือเปล่า และนี่คือความทุกข์ปัจจุบันที่เราารู้สึกว่าระบบกำลังจะไปอย่างไร

ประเด็นที่ 2 อะไรคือความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น แท้จริง ปรัชญาขงและคริสเตียน คิดว่ามีเส้นตรงของประวัติศาสตร์ ยิ่งก้าวหน้าก็ยิ่งใกล้พระเจ้า นั่นคือปรัชญาสายหนึ่ง แต่ถ้าอยู่ทางสายพุทธถือว่ามนุษย์เกิดมาวิบากกรรม หรือว่าสังคมเราตอนนี้อยู่ในวิบากกรรมคือยิ่งเจริญก็รู้สึกยิ่งมีทุกข์ ดังนั้นการมองการชีวิตมันต้องมีปรัชญา มีรากฐานของสังคมเข้าไปช่วยคิดด้วย

ประเด็นที่ 3 คือการทบทวน ไม่ใช่สิ่งที่ค้นหาเครื่องชี้วัดใหม่อย่างเดียว โลกาภิวัตน์ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว มนุษย์ควบคุมทิศทางไม่ได้ สุดท้ายมันก็ล้มเหลว ต้องแก้ปัญหาด้วยการสร้างการจตุรร่วมและทบทวนเปลี่ยนทางให้ได้

ประเด็นที่ 4 ความคิดแบบไทยและคิดแบบฝรั่ง จริงๆ แล้วความเป็นไทยบางครั้งเป็นคูกจองจำสติปัญญาของคนไทยด้วยกันมากกว่า เพราะคิดว่าถ้าเป็นคนไทยมันจะแก้ปัญหาได้ แท้ที่จริงเมืองไทยมีตั้งหลายไทย แล้วประเด็นที่ผมคิดว่าถ้าคิดแบบไทยและจะแก้ไขปัญหาอะไรได้ไม่ใช่เราสนใจว่าเรากำลังร่วมกับมนุษย์ในโลกแสวงหาทิศทางทางร่วมกันว่า เราก็เจอปัญหาที่ติดตันเหมือนกัน โลกก็ติดตันเหมือนกัน ซึ่งอันนี้ผมเข้าใจว่าเป็นประเด็นที่ทำให้เราสนใจที่จะสนทนาวิสาสะกับเรื่องตัวชี้วัดทั้งหลาย และนี่ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูปจะมาจากไทย แต่เป็นการหาประเด็นร่วมกันในโลก ดังนั้นโจทย์เชิงคุณค่าจึงเป็นโจทย์ควบคู่กับการคิดใหม่ด้วย เศรษฐกิจสร้างสรรค์จะไม่มีประโยชน์อะไรเลยถ้าหากไม่มีมิติคุณค่า

แนวคิดที่น่าสนใจและอันตรายด้วยคือ การพัฒนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง ทำให้มนุษย์ทำลายสิ่งแวดล้อม ถือเอามนุษย์คนอื่นมาเป็นเครื่องมือวิกฤตมาเป็นโอกาสของคนบางกลุ่ม คำนี้มาจากโลกาภิวัตน์ วิกฤตก็คือโอกาส โอกาสของใครก็ตามฉันถือแปลงโอกาสของเราได้ทั้งนั้น

จริงๆ แล้วน่าจะสนใจวิกฤตของความทุกข์ ทำอย่างไรความทุกข์จึงจะกลายเป็นการเรียนรู้ใหม่ของมนุษย์ด้วยกัน ทำอย่างไรให้เกิดสังคมที่มีความสำนึกร่วมกันว่าเรากำลังถกกันรู้ได้ ถกกันรู้ได้ ไม่ใช่มีคำตอบสำเร็จรูปว่า ถ้าคิดอย่างนี้ไม่ใช่คนไทย แบบนี้คล้ายๆ กับเริ่มต้นด้วยการปิดทางแลกเปลี่ยนที่เริ่มต้นก็ปิดทางของปัญญาพร้อม เพราะปัญญาไม่มีทางเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์วิกฤต โจทย์สำเร็จรูปคงไม่มีจากวันนี้แต่ทุกคนตระหนักร่วมกันว่า เรื่องทิศทางเป็นเรื่องใหญ่จริงๆ และการวัดความก้าวหน้าจะต้องตั้งคำถามว่าอะไรคือก้าวหน้า สิ่งที่เรารู้แล้วคืออะไรจากที่ผ่านมา กับสิ่งที่เรายังไม่รู้คืออะไร ความเสี่ยงจากความแตกแยกที่เรามองต่างกัน และเราพูดกันสื่อสารกันไม่ได้ถือว่าเป็นปัญญาใหญ่ของประเทศ

ทพ.กฤษฎา เรืองอารีรัชต์ กล่าวปิดการประชุม

PROGRAMME

SATURDAY 22 AUGUST 2009

(Registration 08.00)

09.00-13.30

**Co-hosted by Thai Health Promotion Foundation and the Saranrom
Institute of Foreign Affairs (SIFA) / the Ministry of Foreign Affairs**

With

**Nobel Laureate in Economics Dr. Joseph E. Stiglitz,
Professor at Columbia University**

Theme:

**THAILAND'S FUTURE BEYOND THE GLOBAL CRISIS:
A REGIONAL PLATFORM TOWARDS THE 'WELLBEING SOCIETY'?**

After the economic crisis of September 2008, will Thailand's progress be planned and monitored as before? Can we create a platform towards visionary changes of society?

Speech by Dr. Joseph E. Stiglitz

Followed by a

Dialogue

between political leaders, business executives and civil society
representatives

At

**The Ministry of Foreign Affairs
Vithes Samosorn Hall**

Rationale. For decades Gross Domestic Product (GDP) has been questioned. Is it an accurate yardstick for economic growth? Why is it seen as an indicator of progress?

To study these questions a high level international *Commission on Measuring Economic Performance and Social Progress* has been established. The Commission is chaired by **Dr. Joseph E. Stiglitz** (USA), with **Dr. Amartya Sen** (India) as Advisor to the Chairman and **Dr. Jean-Paul Fitoussi** (France) as Coordinator.

The focus of the dialogue this Saturday morning is on the possible impact of the outcome of the 'Stiglitz-Sen-Fitoussi Commission' on Thailand's future beyond the economic crisis of September 2008. Should public policy be guided by GDP or can alternative indicators be taken into account and developed to guide society, and regional development?

The 'Stiglitz-Sen-Fitoussi Commission' divided its task over three subgroups: 1. Classical GDP issues 2. Quality of Life 3. Sustainable Development and Environment.

Are we witnessing a 'paradigm shift' from economic performance-driven public policies towards a shared vision on a 'wellbeing society'?

In anticipation to new developments, ThaiHealth Promotion Foundation (ThaiHealth) explores the introduction of a **National Progress Index (NPI)**.

Is Thailand, notwithstanding its problems, on the way to pioneer a genuine 'wellbeing society' or aspiring for a 'welfare state'?

Can the various stakeholders in Thailand create a platform for educational, professional and policy development exchanges on the vision of a **'wellbeing society' founded on a new economy for the 21st century?**

Programme

08.00-09.00	Registration and morning coffee
09.00-09.15	- Welcome by the Minister of Foreign Affairs H.E. Kasit Piromya - Introduction to the Dialogue by Dr. Vichai Chokwiwat, Vice Chairman, Thai Health Promotion Foundation - Introduction of Prof. Joseph E. Stiglitz by H.E. Surapong Jayanama, former Ambassador; Advisor to the Minister of Foreign Affairs; Director of SIFA
09.15-10.15	Speech by Professor Joseph E. Stiglitz Nobel Prize in Economics Laureate Chairman of the Commission on Measuring Economic Performance and Social Progress 'Globalizing the GDP Debate' (see: Professor Stiglitz in the media, page 4)
10.15-10.30	Questions and Answers
10.30-11.30	Brunch

11.30-12.50 **Responses by a panel of Thai stakeholders and Dialogue:**

Thailand: A Regional Platform Towards The ‘Wellbeing Society’?

Panel members:

- Dr. **Ammar Siamwalla**, Distinguished Scholar, Thailand Development Research Institute (TDRI)
- Dr. **Varakorn Samakoses**, President Dhurakij Pundit University
- Assoc. Professor **Surichai Wang’aeo**, Director of Chulalongkorn University Social Research Institute
- Dr. **Pasuk Phongpaichit**, Professor, Faculty of Economics, Chulalongkorn University
- Dr. **Suwit Wibulpolprasert**, Executive Board Committee, Thai Health Promotion Foundation

Moderator:

Asst. Professor **Surat Horachaikul**, Deputy Dean Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

12.50-13.00 **Closing remarks by Ajarn Sulak Sivaraksa Founder, Sathirakoses Nagapradipa Foundation**

13.00 Refreshments

Organized by
GNH Movement Project, Suan Nguen Mee Ma publishers
 in cooperation with
**Thai Health Promotion Foundation; the Ministry of Foreign Affairs /
 Saranrom Institute of Foreign Affairs; ThaiHealth Global Link Initiative
 Program (TGLIP); Thailand Research Fund; Sathirakoses Nagapradipa
 Foundation; Chulalongkorn University, Faculty of Political Science;
 Thammasat University, Faculty of Economics; National Health
 Commission of Thailand; Mahidol University; Chulalongkorn University
 Social Research Institute (CUSRI); Bangchak Petroleum Plc.; Suan Nguen
 Mee Ma publishers; Spirit in Education Movement; School for Wellbeing
 Studies & Research**

Stiglitz in the Media

The **Fall of Wall Street** Is to Market Fundamentalism What the Fall of the Berlin Wall Was to Communism (in an interview with Nathan Gardels)

Stiglitz on GDP

"Among the economics profession there has been a strong sense for a long while that gross domestic product is not a good measure. It doesn't measure changes in well-being, it doesn't measure comparisons of well-being across countries," he said.

Thus, if political leaders "are trying to maximize GDP and GDP is not a good measure, **you are maximizing the wrong thing** and it can be counterproductive," he said.

Battle Over Ideas

Every crisis comes to an end – and, bleak as things seem now, the current economic crisis too shall pass. But no crisis, especially one of this severity, recedes without leaving a legacy. And among this one's legacies will be a worldwide battle over ideas – **over what kind of economic system** is likely to deliver the greatest benefit to the most people.

UN Summit Only The First Step - New Intellectual Framework Needed

June 24, 2009 NEW YORK - Today, in an open dialogue with representatives of civil society, Prof. Joseph Stiglitz, Chair of the Commission of Experts of the President of the UN General Assembly on Reform of the International Monetary and Financial System, detailed many of the recommendations proposed by that Commission and in particular called for **a "new intellectual framework" which can lay the basis for a new global financial architecture.**

Over 200 leaders of local, national, and international civil society organizations involved in the UN Conference on the **Financial and Economic Crisis and its Impacts on Development** that took place 24-26 June 2009 at UN Headquarters in New York, participated in this exchange of ideas with Prof. Stiglitz and seven other members of the Commission of Experts.

During the event's conclusion, Prof. Stiglitz pointed out that the current UN Conference is only the first step towards the construction of global solutions, involving all UN member States, to this global crisis. Ideally, according to Prof. Stiglitz, **this process can lead the way to the implementation of a new economic model** which is based not only on human needs but also on environmental sustainability, and which puts the financial sector in its place as a "means to an end, not an end in and of itself". By: Jana Silverman, Social Watch (excerpts).

Thailand's Future beyond the Global Crisis: A Regional Platform towards the
'Wellbeing Society'?

22nd August 2009 at Vithes Samosorn Hall, Ministry of Foreign Affairs

Keynote speech

"Globalizing the GDP Debate"

By Professor Joseph E. Stiglitz, Nobel Laureate in Economics

Professor Joseph Stiglitz illustrated the importance of development indicators as what we measure affects what we do. If we measure the wrong things we will do accordingly and achieve the wrong goals resulting in no progress for our society. The obvious example is the current global financial crisis which to a great extent is the result of worshipping as a 'fetish' a flawed development indicator called Gross Domestic Product (GDP).

Striving to revive the world economy while simultaneously responding to the global climate crisis has raised a knotty question: are statistics giving us the right "signals" about what to do? In our performance-oriented world, measurement issues have taken on increased importance: what we measure affects our progress.

If we have poor measures, what we strive to do (say, increase GDP) may actually contribute to a worsening of living standards. We may also be confronted with false choices, seeing trade-offs between output and environmental protection that don't exist. By contrast, a better measure of economic performance might show that steps taken to improve the environment are good for the economy.

Mistakes of using GDP growth rate

The primary objective of building an indicator for economic growth named Gross Domestic Product (GDP) was to improve the system of measuring market activities using clearer statistical information, for example domestic production. It is definitely not

intended to measure social welfare. Nevertheless all countries give more and more weight to the use of statistics for measurement of market activities instead of emphasizing the nation's happiness.

Before the crisis, when US growth (using standard GDP measures) seemed so much stronger than that of Europe, many Europeans argued that Europe should adopt US-style capitalism. They would like to imitate some of the characteristics that made for good economic performance. For example, they see that America has less protection of workers, and they want to do the same. But America was not really doing well. Of course, anyone who wanted to could have seen American households' growing indebtedness which would have gone a long way toward correcting that false impression of success given by the GDP statistic. Had the Europeans followed US influences, they could have been much worse off today. This realization casts a new light not only on our measures of performance, but also on the inferences we make.

People increasingly question GDP as it only gives an average picture, but never tells what is really happening in the society and with people. For instance, before the crisis, GDP growth rates of the US were very high because GDP looks only at the average income. An average goes up with only a few people doing very well, such as Bill Gates and other wealthy people. So, when a few bankers get much richer, average income can go up, even as most individuals' incomes are declining. GDP does not take into account median income of the "typical" person, whose income lies in the middle of the distribution of all incomes. What we can see is an increase in inequality between average income and the median income. Therefore, GDP per capita statistics does not reflect the quality of life of most citizens. This happens in most countries around the world.

In addition, we commonly use market prices to value goods and services that add up to GDP. But now, even those with the most faith in markets question reliance on market prices. They are distorted and are not based on reality, thus make the income and profits of corporations and banks seem very high. The pre-crisis profits of banks –

one-third of all corporate profits – appear to have been a mirage. Eventually the bubble burst, and the economy subsided.

When the crisis hit, people started to realize that the high GDP growth rates of 2005-06 were just a mirage. They did not illustrate what really happened deep in the society and for each individual. Corporate goals were not to increase standards of living, and those of the Americans in 2007 were lower than the 1999's.

Moreover, while economic productivity is being enhanced, social and environmental impacts are worsening accordingly. Economic statistics only cannot reflect the complexity of these issues.

Movements to Create Indicators of Wellbeing

Eighteen months ago, French President Nicolas Sarkozy established an international Commission on Measuring Economic Performance and Social Progress, which I chaired and for which Amartya Sen served as adviser and Professor Jean-Paul Fitoussi of the Institut d'Etudes Politiques served as coordinator. The Commission divided its tasks into 3 critical dimensions 1) Classical GDP Issues; 2) Sustainable Development and Environment; and 3) Quality of Life. Many experts from various disciplines contributed their best insights. On September 14, 2009, the Commission will issue its long-awaited report.

The Commission strives to finding a better way to measure our wellbeing. However we cannot take one number to summarize the state of an economy or our wellbeing. Building a set of indicators and determining policies for wellbeing is now an international movement. The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) with input from many countries and international agencies launched the Global Project on Measuring Progress of Societies.

Wellbeing for Public Policy

While mainstream people seem to want a high growth rate, they also need a good environment. This perceived conflict however is based on a false dichotomy. We do not have to choose between economy and the environment. There is no trade-off. If we have good indicators, we can have economic growth while protecting the environment. For example, cars can be better and produce less emission while they can be sold at a higher price, simultaneously with investment in the improvement of public transport.

The public sector has been growing rapidly after World War II. The problem is that GDP is supposed to measure the value of output of goods and services, in this case of governments, but we typically have no way of doing this properly. In providing public goods, governments often do not charge the full costs to its citizens, and we tend to measure the output simply by the inputs. If government spends more – even if inefficiently – output seems to go up. It is therefore difficult to measure the efficiency and effectiveness of a government's policies. This can be clearly illustrated by the example of the US public health system. Americans pay 30% more on healthcare than citizens of other high income countries. However, the outputs, measured by longevity or any other measures, are worse. This means that the quality of healthcare in the US is lower, and a good accounting system would state that it is inefficient. But GDP does not tell us that because just all we spend is counted in GDP. The quality of goods and services is not reflected in GDP. In the UK, the healthcare budget is lower, yet British people get better healthcare. Another prime example is America has the highest percentage of population in prison, except for one country. State and Federal governments spend a lot of money on building prisons and maintaining their functions. In some states the budget for correction facilities is even higher than that of universities. But this inevitably contributes to higher GDP.

We should reconsider and take into account social and environmental costs such as this in a 'GDP' measure. Greenhouse gas emissions, fossil fuel burning, and

health consequences should be incorporated as costs into national accounting systems because they contribute to decreasing citizens' wellbeing. Measures will have to be established to deduct these costs from GDP.

Advances in research across a number of disciplines enable us since recently to develop broader, more encompassing measures of well-being, and to gather the data needed to state such measurements on a regular basis. These studies, for instance, verify and quantify what should be obvious: the loss of a job has a greater impact than can be accounted for just by the loss of income. Health, education, security and social connectedness all are also affected – but are not adequately reflected in GDP.

Losing a job has tremendous costs. Good societies therefore should promote and provide jobs for citizens according to their capabilities. In the USA right now, the official unemployment rate is 9%, but the unofficial one is 15-16%. The government's economic policy thus should focus on increasing fair employment.

The market mechanism nowadays diminishes social relationships, hence we should consider social costs in undertaking any market activities. For example, general economics theories are not concerned with democracy in enterprises, but if enterprises are more democratic it leads to better efficiency.

In reality, we need many indicators since indicators for health are different from indicators for wealth. For example in the US people have high incomes, but the quality of the healthcare system is not very good. Any good measure of how well we are doing must also take account of sustainability. Just as a firm needs to measure the depreciation of its capital, so, too, our national accounts need to reflect the depletion of natural resources and the degradation of our environment.

In creating new indicators for wellbeing, public and private cooperation is needed to standardize measures of public goods and sustainability and to integrate them into the accounting system. The public sector must emphasize and measure

investments in human capital and infrastructure, especially in the quality of healthcare systems and education. The US will have to improve on that front. At the same time, what the private sector has to do is not only forgo overpricing, they should also exercise social and environmental responsibility. This is obvious and essential, for example, in the mining industries.

Employment should be one of the first priorities because people worry about their security and this affects the wellbeing of society.

Governments must gather relevant data on the wellbeing of its citizens and create national dialogues. As well as provide an international platform for debate on indicators that effectively address the individual's sense of wellbeing and the wellbeing in respective societies.

We have to strive for sustainability in our development not only in terms of the environment, but also in other aspects – social, economic, and political. This is wide-ranging and complex. So how can we measure that? According to present forecasts, consumption in Europe and America is not sustainable, yet other countries are trying to follow suit. The Earth will not be able to cope with our present consumption rate. We are trying to signal that current consumption patterns are not sustainable, and there are alternatives.

The work of our commission has, not surprisingly, struck a global chord. Even before we convened, Bhutan was creating a measure of GNH, or gross national happiness. And Thailand was working on Sufficiency Economy, with related indicators.

We have to remind ourselves and re-think what wellbeing is, how to measure it, and what a good index is. GDP measures economic activities which are only means to our goals. GDP growth is not an end in itself. Civil society should play a leading role in debating what is important in our society and what we really want.

การอภิปรายเพื่อสะท้อนความคิดจากปาฐกถา

“วิวาทะเรื่อง จีดีพีในระดับสากลและบทบาทของประเทศไทยต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม”

วันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2552 เวลา ๑๖.๐๐ น. ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

ผู้อภิปราย

1. ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ		
2. ดร.อัมมาร์ สยามวาลา		สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย
3. ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร		คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. นพ.สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ		สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ
5. รศ.สุรัชย์ หวันแก้ว		สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ดำเนินการอภิปราย

ผศ.สุรัตน์ โหระชัยกุล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร. วรากรณ์ สามโกเศศ

เศรษฐศาสตร์กระแสหลักใช้ GDP เป็นตัววัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจรวมทั้งสวัสดิการสังคมและความเป็นอยู่ที่ดี เป็นเวลานานกว่า 60 ปี ผู้ที่คิด Concept นี้ คือ Simon Kuznets ตั้งแต่ปี 1934 ถึงแม้เขาจะบอกไว้ก็ตามว่า The welfare of nation we scarcely infer from the measure of national income ซึ่งผมก็เห็นเหมือนกันว่าการจะเอาตัวเลข GDP นี้มาวัดค่า Wellbeing นั้นจะเป็นปัญหาเพราะว่าภายใน GDP มันมีภาษีทางอ้อมด้วย

สิ่งที่ Stiglitz ปาฐกถาในวันนี้เป็นงานของ Commission on the measurement of economic Performance and Social Progress เกี่ยวกับประสิทธิภาพของ GDP และการใช้ตัวชี้วัดใหม่ แต่ผมมีความเห็นว่า ถ้าตัวชี้วัดที่ Stiglitz เสนอนั้นหลายๆ ตัวเป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้คน ซึ่งผมคิดว่ามันไม่มีอะไรที่แตกต่างจากที่ผ่านมาเพราะว่าดัชนี Human Development Indicator ของ UNPD นั้นตัวเลขเหล่านี้ก็มีมานานแล้ว แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ GDP ไม่สามารถวัดความเป็นอยู่ที่ดีได้

ดังนั้นในการที่จะสร้างเศรษฐกิจตัวใหม่นั้นขึ้นมานั้นควรจะมีการทบทวนและมีการปรับบางอย่างเพื่อให้ดัชนีชี้วัดตัวใหม่เป็นตัวที่ชี้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีพลวัตและมีความหมายมากกว่า GDP ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งคำวิจารณ์มากมาย ในโลกนี้มีอะไรเหมาะกับมันเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่าใช้ได้ทั้งหมด ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่ใช้อย่างได้ทุกอย่าง ไม่

สามารถวัด คุณค่า ความมั่งคั่ง คุณภาพชีวิตได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะ GDP ไม่ได้ออกแบบให้วัดมาอย่างนั้น

ถ้าเราเองประเทศไทยจะพบว่าพื้นฐานเป็นสังคมที่มีความสุขอยู่ไม่น้อย คนทั่วไปในประเทศไทยศรัทธาในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีความคาดหวังในชีวิตระดับที่เป็นกลางพอสมควร เศรษฐกิจพอเพียงทำให้คนไม่คาดหวังมากเกินไปในสิ่งที่ไม่เป็นจริง มีการบริโภคแบบเคารพต่อธรรมชาติ สิ่งต่างๆ เหล่านี้อยู่ในสังคมเราพอสมควร บวกกับการที่เป็นสังคมพุทธส่วนใหญ่ รวมทั้งศาสนาอื่นต่างก็รักในความสงบเช่นเดียวกัน ในที่สุดแล้วเราสามารถอยู่กันได้โดยพึงพาน่าจะทำให้เป็นสังคมที่มีความสุขได้

สุดท้ายผมอยากกล่าวว่าผมรัก GDP แต่ที่ผมไม่ชอบคือ เอา GDP ไปวัดสิ่งที่ไม่ได้ตั้งต้นมาตั้งแต่แรก เราไม่ควรยึดติดในส่วนที่ผิดพลาด เพราะเราไม่สามารถยึดติดกับมันได้ เพราะโลกนี้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดร.อัมมาร์ สยามวาลา

ขอเริ่มต้นด้วยการแสดงความชอบของผมใน GNP (Gross National Product : GNP : ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ) ก่อนที่จะร่วมในกระบวนการฝังมัน ผมคิดว่าประโยชน์ของ GNP คือความพยายามสร้างตัวเลขจากการวิจัยรวบรวม ติดตามข้อมูลตามเศรษฐกิจของภาคต่าง ๆ ว่าภาคต่างๆ มีอัตราเจริญเติบโต มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพราะฉะนั้นจะต้องมีการติดตามเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด ผมจึงคิดว่าประโยชน์ของ GNP เป็นส่วนหนึ่งในการบริหารเศรษฐกิจ เช่น เมื่อศึกษาว่าเศรษฐกิจตลาดเวลานี้ GNP ขึ้น-ลง หมายความว่าเศรษฐกิจหรือตลาดดีขึ้น - ลงอย่างไร

อย่างไรก็ตามเราอาจเห็นชุดข้อมูล GNP ที่ประสบความสำเร็จมากเกินไป กระทั่งคนหลงยึดติดกับตัวเลขซึ่งเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ ผมอยากเตือนให้ระวังว่าเราไม่ควรหลงและยึดติดกับตรรกะการประเมินค่า การตีราคา การสร้างหรือทำงานอะไรบางอย่างเชิงสร้างสรรค์มากเกินไป เพราะเศรษฐกิจตลาดไม่ใช่ทั้งหมดของชีวิตประชาชนหรือความสุขที่จะได้รับ ประเด็นนี้นักเศรษฐศาสตร์มักจะลืม

ตัวอย่างที่ยกขึ้นมาบ่อยๆ คือ การศึกษาพยาบาล ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้เงินมหาศาลสำหรับการสาธารณสุข แต่ถ้าดูผลลัพธ์จะเห็นได้ว่าเล็กน้อยมาก ประเด็นนี้เราควรเอาไปคิดต่อและสานต่อภายใต้กรอบความคิด อย่างไรก็ตามเราคงไม่ได้โยน GNP ทั้งทั้งหมด เพราะว่าในบรรดา HDI, Genuine Progress Index หรือดัชนีอื่นก็ยังมีตัวเลขของ GNP เป็นองค์ประกอบหนึ่ง

ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร

ความสำคัญของ Dr. Stiglitz ที่มาปาฐกถาในวันนี้คือนำเอาเรื่องธรรมดา มาพูด สำหรับนักเศรษฐศาสตร์การวิพากษ์ GDP มาพูดมันเรื่องที่เราพื้นฐานที่ทุกคนต้องเรียนในเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น แต่ความสำคัญของการสัมมนาในวันนี้คือการพูดในเรื่องธรรมดาที่มีความหมายกับคนจำนวนมาก รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเศรษฐศาสตร์ทั้งกระแสหลักและนอกกระแสหลักเข้ามาร่วมและเอาไปใช้ประโยชน์ได้

Dr. Stiglitz เคยไปพูดที่ทวีปแอฟริกา เน้นให้เห็นว่า GDP ในทวีปแอฟริกามีอัตราสูง แต่ Net Domestic Personal income ต่ำมาก เพราะว่าในทวีปแอฟริกาผลิตทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่มีองค์กรข้ามชาติเข้าไปทำเหมืองเพชร แร่ธาตุต่างๆ แล้วเงินกลับไป แต่ถ้าดูเฉพาะรายได้ของประชากรของเขาน้อยมาก

เราได้อะไรจากที่ Dr. Stiglitz พูดมาในวันนี้เพื่อปรับปรุงให้เมืองไทยดีขึ้น คือ

1. การสร้างตัวชี้วัดใหม่ๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน
2. การศึกษาว่าเมื่อได้ตัวชี้วัดที่ต้องการแล้วสังคมไปถูกทางแล้วหรือไม่ ประเทศไทยมีตัวชี้วัดจำนวนมากแต่คนไม่เลือกเอามาใช้ประโยชน์ สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องก็ไม่เลือกเอามาใช้ ยังคงใช้แต่ GDP เพราะนักลงทุนต่างชาติดูอัตราการเติบโต GDP

จากการฟัง Dr. Stiglitz ถ้าเราจะมีตัวชี้วัดเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากที่เรามีอยู่แล้ว ดิฉันขอเสนอว่า

1. ต้องเป็นตัวชี้วัดที่ใช้ได้ง่าย หาได้ง่ายด้วย
2. ความต้องการระดับพื้นฐานของประชาชน คือ ความมั่นคงของชีวิต การมีงานทำ การศึกษา เรื่องสุขภาพ ความเท่าเทียม สิ่งแวดล้อม
3. การใช้จ่ายภาครัฐ (government expenditure) ผลกระทบการใช้จ่ายของรัฐบาลกับกลุ่มต่างๆ ของสังคม ในกระบวนการเก็บภาษีมีผลต่อกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างไร กระบวนการใช้จ่ายของรัฐบาล ตอนนี้มีประเด็น the poor subsidize the rich คนจนในเมืองไทยกำลัง subsidize กับคนรวยในเรื่องของภาษีอากรเพราะประเทศไทยพึ่งทางภาษีอ้อมค่อนข้างสูง ถ้าหากแบ่งตามขั้นรายได้ ภาระภาษีคนกลุ่มต่างๆ จากรายได้ต่ำสุดไปถึงสูงสุด ภาระภาษีจะอยู่กับคนระดับกลางมากกว่าคนระดับบน

นพ.สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ

Dr.Stiglitz เป็นนักเศรษฐศาสตร์พูดเรื่องเศรษฐกิจ ผมเป็นหมอขอพูดเรื่องชีวิตก่อนแล้ว จึงค่อยพูดเรื่องเศรษฐศาสตร์

Dr.Stiglitz พูดว่าประเทศอเมริกาใช้งบประมาณเรื่องสุขภาพสูงมาก แต่ไม่ค่อยมีคุณภาพ อเมริกาใช้จ่ายเรื่องสุขภาพร้อยละ 16 ของ GDP และคาดว่าจะถึงร้อยละ 20-30 ในเวลาอันไม่ช้า ประเทศไทยมีระบบหลักประกันสุขภาพ 3 ระบบ สวัสดิการราชการ ประกันสังคม บัตรทอง สวัสดิการราชการเทียบเงินเดือนแล้วเกิน 10 % แล้วในไม่ช้าน่าจะถึงร้อยละ 16 เหมือนระบบอเมริกา เพราะผู้ใช้ระบบสวัสดิการ หมอเรียกเก็บเท่าไรก็จ่ายเท่านั้น ใช้จ่ายแบบจากยาที่มีสิทธิบัตร แต่พอมาถึงประกันสังคมและบัตรทองเปลี่ยนระบบการจ่ายเป็นระบบจ่ายเหมาหัว ตรงนี้เป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ

ประเทศไทยได้แก้ไขกฎหมายรับรองสิทธิบัตรเพื่อรับรองสิทธิบัตรยามาตั้งแต่ปี 1992 ตามข้อตกลงกับองค์การการค้าโลกเพื่อที่จะได้ส่งสินค้าออกไปขายกับประเทศคู่ค้ารายใหญ่ เพื่อที่จะได้มีอัตรา GDP เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูง ประเทศคู่ค้ากดดันให้ประเทศไทยแก้กฎหมาย ถ้าประเทศไทยไม่แก้จะไม่ยอมให้ส่งสินค้าไปขายในประเทศ ประเทศไทยอยากให้อัตรา GDP เพิ่มขึ้นจากการส่งออกสินค้าจึงต้องแก้กฎหมาย ผลที่เกิดขึ้น 10 ปีที่ผ่านมาที่มีสิทธิบัตรมีราคาแพงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่ไม่หายป่วยหรือโอกาสหายมีน้อย จนกระทั่ง นพ.มงคล ณ สงขลา รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุข สมัยรัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผลักดันให้มีการประกาศให้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา 7 ชนิด ซึ่ง เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศทุกประการ กฎหมายยา มาตรา 31(4) กฎหมายสิทธิบัตร มาตรา 56 บอกไว้ชัดเจนว่าทำได้โดยไม่ต้องเจรจากับบริษัทยา ก่อนถ้าทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาจากการพัฒนาภายใต้กลไกที่เน้นการเจริญเติบโตของตัวเลข GDP

ถ้าจะเปลี่ยนความคิดควรทำอย่างไร คำตอบคือต้องคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ ทฤษฎีที่ใช้กันอยู่ตอนนี้บอกว่าทรัพยากรมีจำกัด ความต้องการของมนุษย์ไม่จำกัด ดังนั้นต้องเอาที่มีทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดมาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ไม่จำกัด ถ้าเราเปลี่ยนความคิดใช้ตัวชี้วัดที่พิจารณาจากตัวรายจ่ายได้ไหม ประเทศไหนรายจ่ายน้อยกว่ารายรับ เมื่อใช้ Gross Expenditure Product ต่อหัวยิ่งต่ำยิ่งดี นี่คือการปรับความคิดและเพิ่มความคิดให้คนทั้งสังคมมุ่งไปที่รายรับมากกว่ารายจ่าย เมื่อสังคมมีแนวคิดใหม่ก็ต้องมีตัววัดใหม่ นักวิชาการก็ต้องคิดค้นหาวิธีขึ้นมา

รศ.สุรัชย์ หวันแก้ว

ปัญหาของโลกทุกวันนี้อยู่ที่การตีค่าและการให้คุณค่า เราต้องตระหนักร่วมกันว่า ความรู้วิชาการของเรามีจุดบอด โดยที่เราไม่รู้ได้ด้วยตนเองจนเมื่อเกิดปัญหาแล้วจึงจะรู้ ดังนั้นมนุษย์จำเป็นที่จะต้องทบทวนถึงรากของปัญหาว่าเราให้คุณค่ากับอะไรและลืมนำให้คุณค่ากับอะไร เราตีทุกอย่างให้มีมูลค่าถือได้ว่าเป็นโลกที่มีความเสี่ยงสูง มูลค่าไม่สมควรจะได้รับสถานะที่พิเศษเช่นนั้น

เราเชื่อว่าความรู้ที่แน่นอน แม่นยำ โดยใช้ GDP นั้น ต้องมีการทบทวนอย่างถึงรากถึงฐานของความรู้ไม่ใช่แต่วิชาอย่างเดียว วิชาเศรษฐศาสตร์สนใจพฤติกรรมที่มีเหตุผล สนใจการคิดที่แน่นอน ความรู้ที่ผ่านมาอาจจะต้องทบทวนไม่ใช่วิชาเดียวแต่ต้องการทบทวนร่วมกันว่ามันเป็นจริงของสถานการณ์ที่เข้าไม่ถึงเหตุการณ์ของโลก มีการทบทวนเรื่องอากาศเปลี่ยนแปลงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้โลกเดือดร้อน ภูมิอากาศไม่ได้เปลี่ยนแปลงเองแต่การกระทำของมนุษย์เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เปลี่ยนแปลง เราควรทบทวนร่วมกันไม่เช่นนั้นจะเป็นการทบทวนแบบแยกกลุ่มทบทวนแบบหาเครื่องมือมาแล้วบอกว่า GDP ไปไกล

เทคนิคการเปิดประตูไปสู่ความคิดร่วมกัน ต้องวัดจากภายในด้วย คือ กิเลส ซึ่งวัดไม่ได้ ในวิชาการวัดต้องวัดในสิ่งที่วัดได้เท่านั้น พวกเราต้องทบทวนว่าสิ่งไหนวัดได้ไม่ได้ เพราะสิ่งที่ยังวัดไม่ได้แต่สำคัญนั้นก็ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจเหมือนกัน

ประเด็นในการสัมมนาในวันนี้ คือประเทศไทยในบริบทภูมิภาค โจทย์คืออนาคตประเทศไทยกับเศรษฐกิจโลก หากพิจารณาจากโจทย์นี้ ผมแทบไม่แน่ใจเลยว่าเราจะถกเรื่องอนาคตได้ไหมท่ามกลางสังคมที่แตกแยก สังคมที่เหลื่อมล้ำ กันมากขึ้น เราน่าจะมาแนวทางอนาคตร่วมกันไม่เช่นนั้นก็มีแต่อนาคตของพวกเขา แต่จะไม่มีอนาคตของสังคมไทย โจทย์มีนัยอย่างสำคัญว่า เราจะวัดความเจริญ ความก้าวหน้าของชีวิต ไม่ใช่เพียงวัดความด้านวัตถุและไม่ควรเป็นสิทธิพิเศษของวิชาการสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น ความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกับภูมิภาคคืออะไร เป้าหมายของการวัด คือสิ่งนี้ การเป็นผู้มีชีวิตที่ดีในภูมิภาคเอเชีย เราไม่ควรให้หน่วยที่เรียกว่าประเทศชาติเป็นหน่วยเดียวของการแข่งขัน ในการวัดแรงงาน ปัจจุบันแรงงานในประเทศไทย 10% เป็นแรงงานต่างด้าว แรงงานข้ามชาติ 80% เป็นแรงงานที่ไม่มีทะเบียน เราต้องคิดในแง่หน่วยพหุวัฒนธรรมไม่ใช่ในหน่วยของการแข่งขัน

เราต้องร่วมกันขยายโลกทัศน์ของบทบาทประเทศไทย ขยายโลกทัศน์ด้านการคิดการพัฒนา ไม่ใช่ให้อยู่ในแวดวงที่เราจะถกเรื่องการแข่งขันในยุคโลกาภิวัตน์แบบนี้ เราต้องสนใจการชี้วัดเกี่ยวข้องกับที่สามารถที่อยู่ร่วมทุกข์กับชาวโลกได้ เรื่องนี้เหมือนฐานของศาสนา หากเราเรียนไปพร้อมๆและทบทวนบทบาทของเราในภูมิภาคประเทศเราอาจจะมีโอกาสได้ริเริ่มการ

เปลี่ยนแปลง ร่วมกับภูมิภาคให้ทิศทางสังคมข้างหน้าไม่ได้มุ่งแต่แข่งขันกัน เชื่อว่าถ้าเราเปิดประตูของการคิดออกไปในเรื่องเหล่านี้ก็จะช่วยให้เราพ้นจากการเชื่อมั่นถือนั่นในหลักการของกลุ่มหรือพรรคพวกในความรู้ที่ใช้การไม่ได้แล้ว

แสดงความคิดเห็น

คุณเกิดมิตร นายสิริกุล นักวิชาการ

มีความรู้สึกว่ามีแต่การวัดค่า อยากให้มองเรื่องปัจจัยต้นน้ำเช่น อยากให้คนไทยมีความเข้าใจเรื่องความเป็นอยู่การใช้ชีวิต การทำมาหากิน ยกตัวอย่าง การปฏิภา ทำไมเราถึงมีการปฏิภา ทั้งที่มีข้อกฎหมายกำหนดทุกอย่าง การมีการปฏิภาเพราะเรามีความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยที่ไม่ดีพอ ยังไม่รู้เลยว่าประชาธิปไตยคืออะไร แล้วหากย้อนกลับมาที่เราอยากจะมีความสุข ว่าเนื้อหาของความสุขคุณคืออะไร การที่คุณมีงานทำหรือเปล่า การที่มีข้าวกินทุกมื้อหรือเปล่า ถ้ายังไม่เข้าใจว่าความสุขคืออะไรโอกาสที่จะวัดปริมาณความสุขค่อนข้างที่จะเป็นไปได้ยาก

อีกประเด็นคือในเรื่องของการยอมรับเรายอมรับได้ในเรื่องของความสุขแต่ในการยอมรับระดับประเทศ ระดับโลกนั้นเรายอมรับได้หรือเปล่า มีความเชื่อว่า GDP เป็นสิ่งที่ดีสามารถทำให้เรามองเห็นในเรื่องของความเป็นเอกเทศได้หลายอย่าง แต่ถ้าเรามองกลับไปอีกแง่มุมหนึ่งGDP อาจจะเป็นเครื่องมือบางสิ่งบางอย่างของทางตะวันตกแต่ถ้าประเทศที่พัฒนาแล้วเขาใช้เครื่องมือเหล่านี้เพื่อให้เราหมุนตาม เดินตามโดย ยิ่งถ้ามี GDP มากคือประเทศคุณก็พัฒนา ในเรื่องของความยอมรับเป็นประเด็นสำคัญแต่ถ้าประเทศคู่ค้าไม่ชี้วัดยอมรับในสิ่งที่เราจะอาจจะจะมีผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

คุณปัฐวา พุทธศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

คิดว่าเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถตอบทุกอย่างได้ มันเป็นปัญหาขั้นพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีระหว่างปัจเจกกับส่วนรวม คิดว่าเวลาเราพูดถึงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมใดๆ ความจริงเราพูดถึงพลเมืองของประเทศนั้น แต่เผชิญพลเมืองแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน ให้คุณค่าก็ไม่เหมือนกัน แต่เผชิญคุณภาพชีวิตของพลเมืองนั้นมีปัญหา ทุกศาสตร์ก็จะมีข้อจำกัดว่า เราไม่สามารถที่จะให้คุณค่ากับสิ่งเรื่องคุณภาพชีวิตมีหลายมิติ ปัญหาของครวมเป็นปัญหาใหญ่ ปัจเจกคนแต่ละปัจเจกเปรียบเทียบกันไม่ได้ ในการวัดแบบนี้ลำบากมาก นักเศรษฐศาสตร์ตระหนักดี และมีปัจจัยมากมายที่เข้ามากระทบต่อคุณภาพชีวิต

ประการที่สอง ที่ไม่ได้พูดถึงเลยคือการพัฒนาที่ยั่งยืน สมมุติมีการพัฒนาคุณภาพชีวิต มันจะยั่งยืนไหม Dr.Stiglitz พูดว่า เป็นเรื่องของอนาคต ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นเรามาพูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน แล้วมันไม่สำเร็จ เพราะไม่มีอะไรในโลกนี้ที่มีความยั่งยืนทุกอย่าง subject Change ความสุขเราอยากให้มียั่งยืนตลอดไปไม่ได้ทุกอย่างขึ้นกับการเปลี่ยนแปลง หลักที่พูดกันเรื่อง สุขภาพชีวิตถ้าลองเอาหลักของพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง คิดว่ามันให้คำตอบได้ค่อนข้างดีถึงแม้ จะไม่สามารถบอกเป็นตัวเลขได้ ศาสนาสอนให้เราเข้าใจว่าเราอยู่ในโลกนี้ตามลำพังไม่ได้เราต้อง อยู่ร่วมกับคนอื่นและอยู่ร่วมกับโลกและถ้าเราตระหนักตรงนี้ ฉะนั้นเราก็จะพยายามปรับปรุง คุณภาพชีวิตไม่ใช่เฉพาะของเรา ก็ต้องของคนอื่นและของโลกแต่ไม่ใช่แข่งขันเพื่อเอาชนะคนอื่น คิดว่าในทางเศรษฐศาสตร์ก็เพื่อแข่งขันกันแต่ถ้าเปลี่ยนมิติความแข่งขันเป็นเอื้ออาทร ถ้าเราคิด อย่างนี้ คิดว่าโลกก็จะเปลี่ยนเป็นที่ที่น่าอยู่

อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ กล่าวปิด

ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้ อาณานิคม ของอเมริกามาตั้งปี 2490 จนบัดนี้ Dr.Stiglitz เริ่มเห็นต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา กระทรวงการต่างประเทศจึงเชิญเขามาเพื่อให้เราเห็นชัดขึ้น น่าจะเชิญผู้ที่จะมาจากประเทศอื่นๆที่นอกเหนือจากสหรัฐ การประชุมวันนี้ไม่มีอำนาจในการ เปลี่ยนแปลงรัฐแต่สามารถปลุกกระดมพลังมวลชนได้และมีนักเศรษฐศาสตร์ที่ดีมาเข้าร่วมวันนี้ รวมทั้งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพที่ให้ทุนสนับสนุนในวันนี้ คิดว่าจะเอา ความคิดมาเผยแพร่และเป็นรูปธรรมมากขึ้น คิดว่าจะสามารถเสริมสร้างศักยภาพด้านสุขภาพ ให้ดี ยิ่งขึ้นได้

Helena's Speech

Local Food Economy: A Genuine Alternative and Way Out

On September, 8th 2009, it was an auspicious occasion for the establishment of a school which is not a 'normal' school but an independent think and do tank aptly named "School for Wellbeing Studies and Research". A Memorandum of Understanding (MoU) was signed between the three founding partners, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Satirakoses-Nakapradeep Foundation, and Centre for Bhutan Studies. The ceremony was held at the Alumni room, Faculty of Political Science, and featured an opening speech by Helena Norberg Hodge on local economy and the fight against multinational corporations.

Bhikkhuni Dharmanadha, one of the School's advisors, honoured the organisers by providing an introduction to the speaker. Mrs. Helena is a Swede aged 63 years. She has a linguistic talent and speaks 7 languages, one of which is Ladakhi. She spent many years in northern India in an area called Ladakh or 'Little Tibet' where she learned the language and the people's way of life. The experience inspired her work on culture and ecology which becomes her central foundation. She thus becomes a strong supporter of anti-modernisation and anti-globalisation movements.

Helena's talk was about the cause and the solutions of the crises humanity are facing today including climate change, expansion of consumerism, and community collapse. She has hope that we can fix the problems because they are not originated by human nature, but by greed and delusion. It is an utmost necessity to understand the root cause of the problems, and to question the ever-expanding global economy. What needs to be done urgently is raising people's awareness to do things differently. We have to dig deeper for our genuine nature.

Helena then talked about her experience in Ladakh. She first went to Ladakh 35 years ago (1975 AD), and found that it was a small town with particularly strong identity

and culture. Ladakhi people respected and were satisfied with themselves. Ladakh, she thought, had a very high gross happiness.

Having been there through times, she witnessed transnational businesses moving slowly into Ladakh. With its effective public relations, Ladakhi youth were brainwashed with new values from faraway land in the West which has no cultural connections to them whatsoever. Ladakhi youth replicated the Western values without any understanding or scrutiny. Nowadays Ladakhi are not anymore happy to be themselves. They seem to be dissatisfied with anything of Ladakhi culture – food, clothing, traditions, religion, or even architecture.

Being Ladakhi becomes a reflection of primitiveness and un-modern.

The worrying threat posing by multinational corporations is its gigantic scale which deters the relationship between producers and consumers. It is believed that the environmental crises arise from overpopulation and overconsumption, nonetheless Helena found that the root cause of the problems is actually the existence of too many big multinationals. For more than 100 years, multinationals have intensified consumerism through children.

Helena gave an example of Chinese's fad over plastic surgery; nose job, eyelid job, breast enhancement, etc; that has become a very profitable business. This is a signal of self deficiency, dissatisfaction by existing self. This phenomenon also happens in all urbanised areas around the world.

Children nowadays are also worrying. Girls as young as 6 years old refuse to eat because they do not want to look fat. This is the influence of the media on beauty, thin means beauty.

Children are also inculcated with a belief that love comes in a form of materials, for example popular toys that are unreasonably expensive. While human society strives for happiness, we are acting in the opposite. We are ever further away from happiness.

What Helena repeated many times is do not construct fear in our youth until they are afraid of being themselves. Self acceptance is the first step in human development.

Modernity and Globalisation destroy the threads that weave community together. It is like cutting a tree at its roots. Death thus inevitably comes in a form of misery which in a long term diminishes human capability to create goodness in life.

Being (life) articulates itself in human spirit with compassionate and interdependence.

Death, in contrast, expresses itself in a form of deprivation, hatred, violence, and collapse of families, villages, towns, and eventually countries.

The ability for us to choose to go back to the path that leads to being is easier and faster than to the path that leads to death, Helena encouraged.

For example, when food produced in one country has to be exported to another country, factors to be considered are transportation and time. How we can keep the fruits and vegetables fresh, that means they have to be harvested before they are ready. Moreover chemicals are used to keep them look nice and juicy throughout the transportation process. All these are against nature, therefore they create unfavourable side effects.

The examples Helena gave us seem unreasonable, but they are happening in huge transnational businesses. Prawns are exported from UK to Thailand just to be peeled and washed, and then transported back to the UK only because the labour is cheaper in Thailand. They have done this kind of business without concerns for fossil

fuels used during the shipping. At the same time, the world is facing the double crises of oil shortage and climate change which affect the whole global population.

Even in Sweden, the speaker's birth place, potatoes are shipped to Italy for peeling and washing with the same reason of cheaper labour cost. They are afterwards sent back to Sweden only based on the thinking that the costs are lower without concerning for natural resources utilised for the shipping.

Helena consequently offered a way to get back to happiness. It lies in the small businesses that can keep the close relationships between producers and consumers. Fruits and vegetables are traded locally reducing the need for transport. This in turn creates balance and helps reduce greenhouse gas emissions since there is a minimal need for fossil fuels.

In producing for smaller markets, the produce is always fresh from the farms. There is no need for premature harvest, the fruits are fully ripened just before consumption. Consumers will therefore get the natural flavours and no chemical additives.

These locally grown fruits and vegetables are safe and free from ripening and prolonging chemicals which are against natural pathway and always bring with them undesirable consequences.

Helena thinks that the transformation must come from the awareness and cooperation of grassroots people. There is no hope to talk politicians and leaders into changing their minds and policies. They only think about their own seats and how they can hold on to their powers as long as possible. Even though there are some good politicians who really want to make a change, but they are short-lived, so we cannot place our hopes on these leading people.

These days, even multinational corporations are more aware that people are smarter, and they are finding a way to do community business. Starbucks, for example, avoids using its own logo, instead they use a logo which resonates more with the locals.

It is the Buddhist language, Helena thinks, that is appropriate for waking up the global population to the threats of these gigantic multinational corporations. Panna and Karuna in Buddhism will awaken us to be aware and prepared in the face of human catastrophes. With Panna, we can understand that these issues will affect all beings, and with Karuna, we will fully realised that the truth is the world will move on.

In adaptation of our way of life, Helena advocates Localisation instead of Globalisation. That is we should turn to our communities rather than pursuing after globalisation. She proposes that this thinking will rebuild communities with true Karuna.

When asked how large or small the community should be, she said that there is no set formula. She emphasised though that the size depends on the place and produce, and it should support human relationships and promote cultural diversity. The important point is open a space for individual to grow with dignity.

Local economy does not however mean no connections with the outside world. It is about returning to a small business producing for domestic consumption. The business must be transparent and accountable. This can be a part of a structure that brings about happiness of being human.

Helena further requested us to bring this matter forward, to talk and to advance it further. It will create awareness from inside each of us. Afterwards, we are asked to consider building community economy which will not only provide us better food, but also preserve world's energy.

Finally, even though the trend of local economy and wisdom has been stronger, local economic systems also need support and transformation of the national

governments. If we still measure our values through GDP growth, the realisation that only strong local economies can revive happiness both individually and globally will not be possible.

รายงานการประชุมและเวทีเวิร์ค คาเฟ่

Thailand Breakthrough: ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นจริงของสังคมไทย?

วันที่ 1 ธันวาคม 2552 ณ ห้องเอนกประสงค์ (ห้องนิทรรศการหมุนเวียน) มิวเซียมสยาม

เวทีอภิปราย “ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นจริงของสังคมไทยควรเป็นอย่างไร”

วิทยากร

1. ศ. ดร. อมรา พงศาพิชญ์ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
2. รศ. ดร. ปัทมาวดี ชูชุกิ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. อ.กิตติรัตน์ ณ ระนอง สถาบันบริหารธุรกิจคีนทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดำเนินการอภิปรายโดย

อ.ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์

รศ.ดร.ปัทมาวดี ชูชุกิ

ความก้าวหน้าของสังคมไทย คืออะไรเป็นโจทย์ที่ใหญ่มากและมองได้ในหลายมิติ เราอาจจำเป็นต้องคิดนอกกรอบด้วย ในฐานะที่ดิฉันเป็นนักเศรษฐศาสตร์ มี 2 เรื่องที่สำคัญคือ เป้าหมายและกระบวนการ

เป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญมากของการพัฒนาและมีข้อถกเถียงกันมาก เกี่ยวกับเป้าหมายทางเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นอย่างไร ในกรอบเศรษฐศาสตร์เป้าหมายไม่ได้อยู่ที่การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ในระดับจุลภาคไม่ได้เริ่มต้นสอนเป้าหมายทางเศรษฐศาสตร์ด้วยการแสวงหากำไรสูงสุดหรือความพอใจสูงสุด แต่เป็นการแสวงหาสวัสดิการสังคมสูงสุด เพียงแต่ว่าในการเรียนการสอนมีการแยกส่วน ทฤษฎีผู้บริโภค ทฤษฎีผู้ผลิต ทำให้มองเป้าหมายแบบแยกส่วน ในที่สุดจะทำการอย่างไรกับเป้าหมายของผู้ผลิตหรือผู้บริโภค ในขณะที่รัฐบาลเป็นจักรกลกลไกของสังคมทั้งหมดที่อยู่ร่วมกัน ดังนั้นเป้าหมายต้องไปไกลกว่าผลกำไรหรือความพอใจ คือสวัสดิการสังคมสูงสุด

สวัสดิการทางเศรษฐศาสตร์ก็มีจุดอ่อนอยู่ค่อนข้างมาก ดร.อัมมาร์ สยามวาลา เคยกล่าวไว้ว่า สวัสดิการเป็นเรื่องดี แต่ว่ายากเกินไป เกิด ดิฉันตอนนั้นเป็นนักศึกษาก็ไม่เข้าใจ คิดว่าสวัสดิการสังคมก็ดีแล้วนี้ ไม่ดีตรงไหน พอดิฉันศึกษาวิจัยมากขึ้น ก็เริ่มเข้าใจว่าทำไม ดร.อัมมาร์ มองความหมายสวัสดิการในความหมายทางเศรษฐศาสตร์ว่าแคบเกินไป เพราะว่าอาจจะมองเป็นวัตถุนิยม ทั้งที่ในศาสตร์ทางเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นอาจจะเปิดโอกาสมองไกล ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคอาจแสวงหาความพอใจหรืออรรถประโยชน์สูงสุดด้วยการบริโภคสินค้า X หรือสินค้า Y

แต่สินค้า X,Y เรานิยามอย่างไรก็ได้ สมมติว่าเรามีความสุขเพราะเพื่อนมีความสุข X อาจไม่ได้เป็นสินค้า มันอาจเป็นเรามีความสุขเพราะเพื่อนมีความสุข ดังนั้นจึงอยู่ที่วิธีการตีความ หรือกรอบการมองของนักเศรษฐศาสตร์ว่านิยามความสุขความพอใจอย่างไร

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดค่อนข้างมาก จริงๆ แล้วตัวชี้วัดสำคัญอย่างไร แต่บางที่เราหลงทางกับจีดีพี คิดว่าจีดีพีเป็นเป้าหมายสูงสุดทางเศรษฐกิจ ดิฉันคิดว่านักเศรษฐศาสตร์จริง ๆ ก็เข้าใจ แต่ในการกำหนดนโยบายใช้จีดีพีเป็นเป้าหมายซึ่งอาจจะจับต้องได้ การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์เรื่องจีดีพีมีไม่มากนัก มีการสอนเรื่องการจ้างงาน ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ความล้มเหลวของกลไกตลาด อาจจะเป็นความเข้าใจของคนวงนอกที่เข้าใจว่าเศรษฐศาสตร์พูดแต่เรื่องจีดีพี ยกตัวอย่างเช่น นักข่าวมักจะสัมภาษณ์เสมอว่า ปีนหน้าหรือไตรมาสต่อไป จีดีพีจะดีขึ้นไหม สิ่งแรกที่นักเศรษฐศาสตร์จะนึกถึงคือชีพจรของเศรษฐกิจจะประมาณไหน ก็ตอบไปอย่างนั้น แต่การสื่อสารไปเช่นนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดพลาดว่าเศรษฐกิจมองจีดีพีเป็นเป้าหมาย แต่ดิฉันคิดว่าจีดีพีเป็นแค่เครื่องชี้วัดชีพจรเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง เพราะว่าองค์ประกอบของระบบเศรษฐกิจมีค่อนข้างครบ มีผู้ผลิต ผู้บริโภค ภาคการส่งออก การนำเข้า ถ้าพูดถึง Green GDP ก็มีเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาด้วยกันได้ อย่างไรก็ตามดิฉันคิดว่าจีดีพีไม่ใช่เป้าหมายสูงสุด แต่จำเป็นต้องมีระดับหนึ่ง เพื่อให้ชีพจรเต้นไปได้

ดิฉันมองว่าเราจะต้องไม่วางเป้าหมายว่าจีดีพีจะต้องเติบโต 5%, 6% จากประสบการณ์ของดิฉันคิดว่าจีดีพี 3% ก็พอให้เศรษฐกิจดำเนินได้เป็นปกติ แล้ว ดร.อัมมาร์ บอกว่าสวัสดิการถ้าจะให้ เป็นสวัสดิการสังคมจริง ๆ จีดีพีจะละลายไม่ได้ แต่ไม่ใช่เป้าหมาย เป็นชีพจรตรวจสอบบอกเศรษฐกิจว่าเป็นอย่างไร

ดิฉันทำวิจัยชุมชน ใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เชิงสถาบัน ในแง่ของกติกาที่คนในสังคมมาอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ภายใต้กติกาอะไรบางอย่าง กติกานั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ได้ ลอยมาจากฟ้า ดังนั้นกติกาจึงสร้างขึ้นเพื่อตอบวัตถุประสงค์อะไรบางอย่าง แต่ถ้าเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาเป็นการศึกษาว่ากติกาตอบวัตถุประสงค์อะไรบางอย่าง แสดงว่ามีประโยชน์ของกติกาเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันมันก็มีต้นทุนของการดำเนินตามกติกา ดังนั้นเศรษฐศาสตร์สถาบันอธิบายได้ว่า กติกาอะไรหลายอย่างในประเทศไทยทำไมจึงล้มเหลว กฎหมายเป็นตัวอย่างของสถาบันแต่ล้มเหลวเพราะว่า 1.กฎหมายไม่สามารถตอบสนองด้านอุปสงค์ (demand side) ได้ 2. การรักษากติกาเหล่านั้นมีต้นทุนในการรักษากติกาสูงเกินไป เช่นการที่ให้ตำรวจยึดจับบังคับ ในขณะที่บางสังคมกติกาอยู่ได้เพราะว่าคนในสังคมนั้นมีวินัย ตำรวจไม่จำเป็นต้องมาติดตาม ให้เป็นต้นทุนในการติดตาม แต่คนทุกคนติดตามกันเอง ดิฉันพยายามใช้แนวคิดนี้ในการทำความเข้าใจกติกาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำไมสถาบันชุมชนจึงล้มเลิกไป ทำไมบางชุมชนจึงอยู่ได้

ในเรื่องของกระบวนการ คือ

1. การสร้างค่านิยมใหม่ ตรงนี้คือสิ่งที่ต้องมานิยามว่าความสุข ความดีของคนไทยคืออะไร มีเงินมากกว่าความสุขหรือใช้ไม่ สิ่งที่ดีฉันคิดว่าค่านิยมใหม่ของคนไทยควรมีคือสิ่งที่อมตยา เห็น กล่าวถึงเรื่องความมีศักดิ์ศรี เพราะความมีศักดิ์ศรีเชื่อมโยงไปสู่คนในสังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข เพราะถ้าคนในสังคมได้รับความยอมรับจากคนอื่นเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเมื่อไรคนที่รู้สึกด้อยไม่ทำให้คนมีความสุขได้ ในสังคมญี่ปุ่นความมีศักดิ์ศรีเกิดจากความเข้าใจว่าทุกคนในสังคมเป็นฟันเฟือง ทุกคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ทุกคนมีความเสมอภาค แต่ว่าโครงสร้างอิฐบางชั้นต้องอยู่ข้างล่าง อิฐบางชั้นต้องอยู่ข้างบน ทุกคนต้องเชื่อว่าอิฐทุกชั้นมีความสำคัญเท่ากันหมด ดังนั้นจึงจะก่อสร้างบ้านได้ ฉันคิดว่าเรื่องศักดิ์ศรีเป็นเรื่องค่านิยมใหม่ที่เราต้องวิจัย ทำอย่างไรเรามองว่าคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน และเห็นความสำคัญซึ่งกันและกัน

2. ที่มีความสำคัญและขาดหายไป คือ เรื่องความเป็นธรรมหรือธรรมาภิบาล

3. การไม่รู้ รักรักการเรียนรู้ ดิฉันอ่านหนังสือประวัติศาสตร์แล้วพบว่า มีบางสิ่งบางอย่างในประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ แต่นักเรียนไทยไม่เคยเรียนรู้ รู้แค่ประวัติศาสตร์ไทยรอบพม่า แล้วถามว่าหลัง รัชกาลที่ 8 คุณเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับสังคมไทยบ้าง นักศึกษาไม่รู้เลย ดิฉันตั้งใจว่าจะอ่านให้เด็กฟังว่าสังคมไทยสมัย จอมพลสฤษดิ์ เป็นอย่างไร ความเลวร้ายและสะท้อนถึงที่มาที่ไปของสถานการณ์การเมืองในปัจจุบันอย่างไร เหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้และถอดบทเรียน

4. เรื่องสวัสดิการสังคม ดิฉันไม่แน่ใจเพราะเป็นเรื่องยาก พวกเราพูดถึงเรื่องท้องถิ่น พอพูดถึงเรื่องคอร์ปชั่น เรียบอกว่ามันไม่ดี แต่ดิฉันคิดว่าถ้าไม่เปิดโอกาสเรียนรู้จากมัน แล้วก็พยายามสร้างท้องถิ่น ชุมชนเป็นแกน

ดิฉันมองไม่เห็นว่สังคมไทยจะก้าวไปข้างหน้าได้อย่างไร โดยระบบรวมศูนย์การตัดสินใจทุกอย่างอยู่ที่รัฐบาลเพียงอย่างเดียว ดิฉันเห็นด้วยกับ อาจารย์เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ที่กล่าวว่าพอการตัดสินใจแบบรวมศูนย์ ปัญหาจะรวมศูนย์ด้วย การแก้ปัญหาที่ไม่ทันการณ์ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ นพ.ประเวศ วะสี พยายามทำเรื่องท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ จำเป็นต้องทำให้ท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น แม้ว่ากระบวนการนั้นมันจะต้องผ่านการคอร์ปชั่นต่าง ๆ ทำอย่างไรให้สังคมไทยได้ทดลอง ทดสอบเรียนรู้จากตรงนี้ ซึ่งมีต้นทุนที่สูงแน่นอน ถ้าไม่ทำตรงนี้ดิฉันก็ไม่รู้ว่าประเทศจะดีขึ้นได้อย่างไร ปัญหาการเกษตรที่ดีที่แตกต่างในแต่ละพื้นที่ เกษตรกรในภาคเหนือ กลาง ใต้ อีสาน ปัญหาต่างกัน นโยบายที่เป็นชุดเดียวลงไปแบบเดียวกันทุกพื้นที่ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ทำอย่างไรจะก้าวไปสู่เรื่องการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นได้

5. ความร่วมมือ ขณะนี้เศรษฐกิจ การพัฒนา มองข้ามเรื่องการแข่งขัน แต่จะมองเรื่องความร่วมมือ co-ordinator ต่างคนต่างทำไม่ได้ ประเทศไทยล้มเหลวในเรื่องการประสานความร่วมมือ แม้แต่ในระดับรัฐบาลเองในกระทรวงเดียวกันแต่ต่างกรมก็ประสานความร่วมมือไม่ได้

แม้แต่ความร่วมมือในระดับนโยบายมหภาคและจุลภาค ประเทศไทยมีนโยบายทางเศรษฐกิจมหภาคค่อนข้างดี มีวินัยการคลังที่ดีและมีเสถียรภาพ แต่เรากลับล้มเหลวในนโยบายจุลภาค ในเรื่องการศึกษา เทคโนโลยี เรื่องคน เกิดอะไรขึ้น ดิฉันเข้าใจว่าทำไม ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์จึงก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทฯ ขึ้น คงเพราะเห็นว่าในระดับมหภาคขับเคลื่อนอะไรได้ในระดับหนึ่ง แต่ในการก้าวไปข้างหน้า ต้องพัฒนาคน องค์กร สิ่งแวดล้อม เหล่านี้ต้องการนโยบายจุลภาคที่ดี และสอดคล้องกับมหภาคด้วย

อาจารย์กิตติรัตน์ ณ ระนอง

สิ่งที่เรากำลังค้นหาทางออกที่ดีที่สุด ความดีที่สุดในความคิดของผมสิ่งที่ว่านี้ เพียงสิ่งเดียวอาจไม่มีในโลกนี้

การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์มหภาควันแรก อาจารย์ทุกคนจะสอนว่าเป้าหมายที่ผู้นำทางเศรษฐกิจต้องการจะให้เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ คือ 1. การเจริญเติบโต 2. การกระจายรายได้ 3. การมีเสถียรภาพของราคา แล้วก็น่าสนใจที่ทุกคนรู้สึกคล้ายตามกันในสิ่งที่ว่า เราอยากให้เศรษฐกิจเติบโต แล้วกระจายทั่วฟ้าทุกคนได้รับเหมือนกัน แล้วเราก็อยากให้ขึ้นขึ้นมาราคาข้าวแกงเท่าไรก็เท่านั้น หากจะเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนทีละน้อย มีเสถียรภาพ เงินเฟ้อเป็นไปอย่างช้า ๆ นอกจากนี้ไม่ผันผวนขึ้น ๆ ลง ๆ

จะสังเกตว่าขณะนี้ประเทศไทยไม่เป็นอย่างที่คาดหวังสักอย่าง เศรษฐกิจไม่เจริญเติบโต ไม่มีการกระจายรายได้ แถมราคาน้ำมันขึ้นลงเกินกว่าเหตุด้วยซ้ำ เหล่านี้เกิดอะไรขึ้น ผมมีความเห็นว่าฐานความคิดทั่วไปหรือกระบวนทัศน์ที่แสวงหาพระเอกตลอดเวลา โดยเฉพาะสังคมอเมริกันก็จะขึ้นชมกับการเป็นผู้นำชั้นเยี่ยม ระบบบริหารบ้านเมืองก็มีระบบประธานาธิบดีที่เป็นผู้นำคนเดียว ภาพยนตร์ก็มอบรางวัลหลายรางวัล แต่พาดหัวข่าวดาราแสดงนำคนเดียว

ผมคิดว่าพระเอก อัตราการเจริญเติบโตจีดีพีนั้น (GDP Growth) ในเวลาที่เศรษฐกิจเติบโตเป็นปกติ ถึงแม้ฝนตกไม่ทั่วฟ้า ดีๆ ชั่วๆ คนสุดท้ายก็ไม่แย่งงอกกว่าเดิม บางทีฝนตกคนบางคนเก็บเกี่ยวได้มาก คนบางคนร่ำรวยมาก ๆ แต่คนสุดท้ายก็ได้รับถึงอาจจะน้อยไปบ้าง การจ้างงานดีขึ้นจากการเติบโตของเศรษฐกิจ เสถียรภาพทางราคาก็เชื่อว่ากลไกตลาดจะทำให้เกิดความสม่ำเสมอ ซึ่งอาจจะจริงในอดีต แต่ปัจจุบันปัจจัยภายนอกเปลี่ยนแปลงไป เมื่อพระเอกคนหนึ่งได้รับความสำคัญมากเกินไปได้นำพาการถล่มทลายทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ใช่เรื่องแปลกอย่างไร เพราะธุรกิจที่มีปัญหาเป็นธุรกิจที่อยากเติบโตให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ วิธีการคือมีหนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมีได้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องเสีย แต่คนที่ตัดสินใจอย่างนี้เพื่อความปลอดภัย ซึ่งปลอดภัยในภาวะปกติ ถ้าหากไม่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจตะวันตกหรือดูไบ ดังนั้นกระบวนการในการบริหารเศรษฐกิจควรมีพระเอกหลายคน

ความคิดว่าเราจะส่งสัญญาณเตือนแต่เราเลิกกันไป โลกใหญ่เหลือเกิน วิธีคิดนี้ก็ทำให้เป็นปัญหา มีคนพูดว่าเราตัวเล็กนิดเดียว แต่การปฏิบัติของเราไปเกี่ยวข้องกับคนจำนวนหนึ่งแน่นอน ดังนั้นสิ่งที่ทำมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อม เราทำงานต้องมีไฟอย่าให้ไฟเผาตัวเอง ถ้าจัดการความคิดได้สังคมไทยจะเป็นสังคมที่มีความหวัง

ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าจีดีพี เป็นดัชนีชี้วัดที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะว่าวัดแค่ 1 ใน 3 ของเป้าหมายทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้มีจุดอ่อนมาก มีคนพยายามเอาตัวชี้วัดอื่นมาทดแทนจีดีพี เช่น ความสุขมวลรวมประชาชาติ ผมอยากจะชวนว่าถ้าสร้างพระเอกใหม่ น่าจะครอบคลุมเป้าหมายอื่น ๆ ที่เป็นเรื่องของการกระจายรายได้ การส่งเสริมมาตรฐานชีวิต

ขณะนี้โลกพยายามแก้ปัญหาเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ทุกคนพยายามจะกระตุ้นให้จีดีพีเพิ่มขึ้น เพราะความเชื่อดั้งเดิมว่าเมื่อจีดีพีเพิ่ม การจ้างงานจะเพิ่ม จะแก้ปัญหาแบบเบ็ดเสร็จ พระเอกคนเดียวแก้ปัญหาหมด ผมเชื่อว่าจีดีพี 1% ในไตรมาสหนึ่งก่อให้เกิดการจ้างงานที่มากกว่า 1%

นอกจากนี้สมการมหภาค คือ การนำเข้าและส่งออกสินค้า สมมติว่าประเทศหนึ่งมีขนาดประชากร มีจีดีพีเท่ากัน การนำเข้าและส่งออกมีมูลค่าเท่ากันทุกประการ ประเทศหนึ่งนำเข้าก็น้อยส่งออกก็น้อย แต่อีกประเทศนำเข้ามากส่งออกมาก แต่ถ้าเปรียบเทียบดูปริมาณสุทธิของทั้งสองประเทศนี้แล้วเท่ากัน ถ้าเป็นนายกรัฐมนตรีผมขอเลือกประเทศนำเข้ามากส่งออกมาก แต่จะนำเข้าอะไรก็ต้องพูดในรายละเอียดอีกทีหนึ่ง จากสมการพื้นฐานนี้ เราต้องการความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอย่างเดียวจริงหรือ ความสุขมันน่าจะเป็นโจทย์ว่าสุดท้ายที่สุดว่าคนต้องการความสุข

ความฝันของคนหลาย ๆ คน ที่อยากเห็นจีดีพีเติบโต 2% แต่สิ่งนี้ไม่เพียงพอที่จะเก็บภาษีชำระหนี้สาธารณะได้ บางประเทศใช้กู้จากต่างประเทศ บางประเทศรัฐบาลออกพันธบัตรกู้หนี้จากประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของนี้ รัฐบาลเป็นลูกหนี้ เพราะฉะนั้นการเก็บหนี้ไปคืนเจ้าหนี้ได้คือเก็บภาษี การเก็บภาษีได้มากขึ้นขึ้นอยู่กับปริมาณกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ ไม่ว่าเศรษฐกิจประเทศนั้นจะเติบโตหรือไม่ก็ตาม ประเทศไทยมีหนี้สาธารณะระดับใกล้เคียง 60% จีดีพีจำเป็นต้องเติบโตไม่น้อยกว่า 5.5% ถ้าเราให้จีดีพีโต 2.5% อีก 3.0% มาจากไหน มาจากเงินเฟ้อในภาวะข้างหน้า จีดีพีโตน้อยกว่าเงินเฟ้อ

ตัวอย่างน่าสนใจคือประเทศญี่ปุ่น เมื่อ 20 ปีก่อนแทบไม่มีหนี้สาธารณะเลย แต่ช่วงที่ประเทศญี่ปุ่นฟองสบู่แตก ขณะที่ทั้งโลกยังสบายอยู่ ญี่ปุ่นพยายามกระตุ้น แต่ไม่ใช่ภาวะการอ่อนตัวของค่าเงิน แต่ด้วยการใช้จ่ายสาธารณะ ณ วันนีระดับหนี้สาธารณะของประเทศญี่ปุ่นเป็น 2 เท่าของจีดีพี ที่กระตุ้นมา 20 ปีก็ได้ลดลงมาปีละ 1%, 2% บ้าง เป็นเรื่องที่น่าเศร้าเพราะอุตสาหกรรมเก็บสะสมมาตั้ง 18 ปี นี่เป็นความเหมือนในความต่าง ประเทศญี่ปุ่นไม่ค่อยมีเสถียรภาพ

ทางการเมือง ไม่รู้ว่าไทยกับญี่ปุ่นใครเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีบ่อยกว่ากัน ดังนั้นภาวะความเป็นผู้นำในการสร้างความเชื่อมั่นกับผู้บริโภคมีน้อยเกินไป

ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ดิฉันทำเรื่องงานเรื่องตัวชี้วัดอยู่แล้ว แต่ตัวชี้วัดความสุขโดยส่วนตัวแล้วไม่ได้ศึกษาลึกซึ้ง แต่มีความชื่นชมในความเชื่อมโยงของความสุข

เมื่อมองดูความก้าวหน้า มี 2 ประเด็นคือ อะไร (What) กับอย่างไร (How) ช่วงหลังดิฉันทำงานเรื่องสันติภาพและความขัดแย้งพยายามหาคำตอบว่าความก้าวหน้าคืออะไร สำหรับดิฉันตอบได้ว่าเป็นความเป็นธรรมทางสังคม

What เราจะมีความก้าวหน้าต่อเมื่อสังคมมีความเป็นธรรม ถ้าจะตอบต่อไปในรายละเอียด ความเป็นธรรมคือความเสมอภาค การเคารพสิทธิ ความเท่าเทียม ความไว้วางใจ ทั้งหมดนี้คือความเป็นธรรมใช่หรือไม่ หรือว่าความเป็นธรรมคือการไม่เอาเปรียบกัน การไม่ใช้ความรุนแรง มองได้ทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านสันติภาพมี Positive Peace และ Negative Peace สันติภาพด้าน Negative คือการไม่มีสงคราม ฉะนั้นความพยายามในการตอบโจทย์ว่าความก้าวหน้าคืออะไร จะต้องหาคำตอบว่าในแง่บวกคืออะไร ซึ่งเป็นนามธรรมมากแล้วจะโยงไปยังอีกคำถามหนึ่งว่าแล้วจะวัดได้อย่างไร ซึ่งมีความซับซ้อนมาก

แต่ว่าประเด็นความก้าวหน้าของสังคมไทยในอนาคต คงจะต้องหาตัวชี้วัดทั้งเชิงบวกและเชิงลบ แต่ที่มักกล่าวว่าความเป็นธรรมคือความถูกต้อง แมตตอนนี้ยังไม่พบ แต่เรื่องบางเรื่องเกิดขึ้นแล้ว ทุกคนเห็นแล้วบอกว่าใช่ ถูกต้อง หรือความผิดบางเรื่องที่พอปรากฏขึ้นทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า ใช่แล้วเรื่องนี้ไม่ถูกต้อง

ดิฉันคิดว่าสังคมจะก้าวหน้า คือ สังคมที่รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผิด รู้ถูกต้อง เห็นพ้องต้องกัน ไม่ต้องมาเถียงว่าผิดหรือเปล่า เหล่านี้แฝงอุดมการณ์สูงมาก คำว่า Right ในภาษาอังกฤษหรือละตินมันมี 2 ความหมาย แปลว่าความถูกต้องและสิทธิ ดังนั้นสิทธิคืออะไรที่ถูกต้อง รู้แล้วว่าใช่เลยไม่เถียงกัน สิทธิมนุษยชนพื้นฐานคืออะไรที่มนุษย์พึงมีพึงได้ คำว่าสิทธิในประวัติศาสตร์ยุโรปตะวันตกในยุคโบราณ Pre modern คำว่าถูกต้องเหมือนกับว่าหมายถึงจารีตประเพณี ในสังคมเห็นพ้องต้องกันไม่ได้เป็นคำถามชักเท่าไร ความหมายของคำว่าสิทธิหรือความถูกต้องก็ไม่ได้เป็นประเด็นในยุคนั้น แต่พอมาถึงยุค modern แนวคิดเศรษฐกิจเข้ามาบอกว่ารัฐชาติเกิดขึ้นความเป็นสมัยใหม่เกิดขึ้น มีกฎหมาย พอคนมาอยู่รวมกันมากขึ้นเริ่มขัดแย้งกันมากขึ้น เกิดผู้ปกครองอยู่ใต้การปกครอง สร้างข้อตกลงกันว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้

ดังนั้นยุค modern คือยุคตั้งกฎหมาย ความถูกต้องขึ้นอยู่กับกฎหมาย ระเบียบที่ร่างขึ้นมา ซึ่งก่อนหน้านี้ความถูกต้องความไม่เป็นธรรมไม่ต้องร่าง คนรู้ชนบทรอบนิยาม แต่ตอนนี้

เราต้องก้าวไปกว่านั้น เรากำลังวิพากษ์ความเป็นสมัยใหม่ หรือความเจริญเติบโต จะวัดด้วย เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมอย่างไร

เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนว่าทางด้านการเมืองแม้จะอ้างความเป็นประชาธิปไตยคือ อะไร หรือความแข็งแรงของรัฐบาลคืออะไร เสถียรภาพของรัฐบาลก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ประเทศญี่ปุ่นเปลี่ยนรัฐบาลผู้บริหารบ่อย แต่ไม่เป็นปัญหาเหมือนใน ประเทศไทย ดิฉันคิดว่าเราต้องตกลงกันใหม่ว่าในอนาคตข้างหน้า ความก้าวหน้าไม่จำเป็นต้อง มาวัดที่เศรษฐกิจ จีดีพี หรือว่าประชาธิปไตย หรืออะไรที่ชัดเจนขนาดนั้น ไม่ต้องรีบ ค่อย ๆ ทำ ข้อตกลงใหม่ หาความถูกต้องใหม่ เลื้อยแดงเคยพูดว่า ถ้าสังคมไทยทำได้ว่าถ้าเลื้อยแดงจะ ประชุมทุกเดือน เดือนละครั้ง ในวันนั้นหรือวันนี้ เราอยู่ด้วยวิถีชีวิตที่มีเลื้อยแดงประชุมก็ไม่เห็น เป็นปัญหา

ดังนั้นความก้าวหน้าขึ้นอยู่กับสังคมไทย มาหาข้อตกลงใหม่ ในสมัยก่อนมีจารีตประเพณี ตอนนี้อย่ามาสร้างจารีตประเพณี สำหรับสังคมสมัยนี้ ว่าเรื่องไหนที่จะมาสร้างกัน แต่ทั้งหมดนี้ จะต้องอยู่บนความถูกต้อง

สาเหตุที่เสนอย่างนี้เพราะโลกเปลี่ยนไป และอะไรที่เราเคยเชื่อว่าใช่ ก็ไม่จำเป็นว่าใช่ ตลอดไป ยกตัวอย่างการให้ความหมายที่หลงทาง เช่น ความถูกต้อง ตำราต่างประเทศให้ความหมายว่า เสรีภาพ เสมอภาค ความเท่าเทียมแล้วสร้างตัวชี้วัดตัวหนึ่ง ความถูกต้อง ความ เป็นธรรม คือความเท่าเทียม ความเสมอภาคเป็นความจริงหรือไม่

ถ้าอย่างนั้นทุกคนได้อะไรเท่ากันหมด ปันส่วนกันหมดแบบระบบคอมมิวนิสต์ ใช่หรือไม่ ความจริงแล้วสังคมคอมมิวนิสต์ล่มสลายให้เห็นแล้ว หรือว่าที่จริงแล้วสังคมไทย สังคมมุสลิม สังคมฮินดู ไม่เชื่อเรื่องความเท่าเทียม คนเราเกิดมาไม่เท่ากัน เรายอมรับว่ามีกรรมเก่า มาแต่ ไหนแต่ไร เราไม่จำเป็นต้องเท่ากัน ตราบที่เราพอใจในความไม่เท่าเทียม และถ้าคนที่ไม่เท่ากัน อยู่ร่วมกันได้ ก็ไม่ได้เป็นปัญหา เพิ่งจะเป็นปัญหาในยุคสมัยใหม่ที่ต้องมีความเสมอภาค จริง ๆ แล้วไม่จำเป็นต้องเท่า

พอมาทำงานเรื่องสันติภาพแล้วชัดเจนมาก ความขัดแย้งปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาที่ จากข้อขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่าย และฝ่ายหนึ่งมักจะมีอำนาจมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เราจะคลี่คลาย ความขัดแย้งของคู่กรณีในฐานะทางอำนาจ การเงินไม่เท่ากันได้อย่างไร

เราจะไปทำอย่างเท่าเทียมกันไม่ได้ เช่น พ่อแม่มีสมบัติ จะแบ่งให้ลูก 2 คนเท่ากัน ลูก คนหนึ่งรวย ลูกคนหนึ่งจน พ่อแม่จะแบ่งสมบัติให้ลูก 2 คนได้อย่างไร แต่ในกรณีความขัดแย้ง ของภาคใต้ ในแง่สิทธิมนุษยชน ผู้รื้อเรียนเดือดร้อนเพราะว่าฝ่ายผู้ที่มีอำนาจเอาตัวเขาเปรียบ หรือว่ากดขี่ข่มเหง ในการคลี่คลายความขัดแย้งของคู่กรณี ถ้าเอาคู่กรณี 2 ฝ่ายเผชิญหน้ากัน ผู้ด้อยโอกาสกว่าไม่กล้าสู้เลย เขาจะนิ่งเงียบ ในขณะที่ผู้ที่มีอำนาจส่งเสียงดัง ดังนั้นการคลี่คลาย

ความขัดแย้งในกรณี 2 ฝ่ายฐานะไม่เท่ากันได้ก็ต่อเมื่อยกให้ผู้ด้อยกว่ามีอำนาจเท่ากัน เหมือนการเล่นกอล์ฟ ฝีมือไม่เท่ากัน จะเล่นกันต้องให้แต้มต่อกัน คุณให้แต้มต่อเขาให้เท่ากันแล้วค่อยเล่น จึงจะสนุก ดังนั้นเรื่องความเท่าเทียมที่เราคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี เสมอภาค ต้องตีความเสียใหม่ เสมอภาค เท่าเทียมกันในบริบทไหน เราต้องเสมอภาคหรือเท่าเทียม ต่อเมื่อเริ่มต้นจากฐานที่เท่ากันเสียก่อน ถ้าฐานไม่เท่าต้องทำให้เท่ากัน อาจจะต้องตรงข้ามกันด้วยซ้ำ มีคำกล่าวที่ว่า ผู้ที่มีน้อยกว่า จะต้องได้มากกว่า

ความเข้าใจหรือการให้ความหมายกับเรื่องบางเรื่องที่เรานึกว่าเป็นธรรมชาติ อาจมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เช่น เรื่องเป็นหนี้ สมัยเด็ก ๆ คนทั่วไปไม่เป็นหนี้กัน การเป็นหนี้ถือว่าไม่ดี เขาไม่บอกกัน หรือว่าสมัยเด็ก ๆ คนรวยเขาก็ไม่อวดรวยกัน เขาเก็บสมบัติไว้ไม่แสดงออกเพราะกลัวขโมย ดังนั้นความหมายที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ต้องกลับมาพิจารณากันใหม่ ความหมายเรื่องการทำงานเหมือนกัน ผลัดโน่นนี้แข่งกันแทบตาย ตอนนี้นิดฉันเข้าใจว่า ฝ่ายเศรษฐกิจถูกดึงไว้เหมือนกันว่า คุณคิดใหม่ได้ไหม จะผลิตเพิ่มเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผลในแง่ของคนทำงาน ความเป็นธรรมหรือไม่ เราใช้คนเป็นเครื่องจักรหรือเปล่า แล้วเราจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลให้สูงแต่คนเกือบตาย ใช้ได้หรือ

การทำงานกับประชาสังคม ประชุมกันดิฉันเห็นชาวบ้านอุ้มลูกเล็กเด็กแดงมาด้วย ดิฉันมองว่าประชุมกันแล้วมีเด็กวิ่งไปวิ่งมานำรำคาญเหมือนกัน แต่นึกในใจว่าถ้าเขาไม่อุ้มเอาลูกมา เขาจะเอาลูกไปไว้ไหน แล้วสภาพชีวิตครอบครัวเขาจะลำบาก

กลับมาที่ประเด็นเราจะทำงานอย่างมีความสุข ความพอใจแต่ได้ผลงานน้อยหน้อย หรือว่าเราจะต้องเร่งเพิ่มผลผลิต แต่คนไม่มีความสุข สิ่งที่ถูกมากเป็นการให้ความหมายในแง่ที่ว่าความก้าวหน้าคืออะไร

How แล้วเราจะทำอย่างไร

1. การขับเคลื่อนด้วยความอดทน ไม่ต้องรีบ ค่อย ๆ ดูไป เช่น เรื่องประชาธิปไตย 3 ปีที่ผ่านมา เราไม่ต้องรีบหาคำตอบ เราต้องการสังคมที่เป็นธรรม สังคมที่ดีที่ถูกต้อง แต่ตอนนี้ยังทะเลาะกันอยู่แล้วพยายามหาคำตอบ ดิฉันคิดว่าไม่ต้องรีบหา ต้องปล่อยให้คลี่คลายไป ทะเลาะกันไปอีกสักพักหนึ่ง ตราบเท่าที่ไม่รบกวนคนอื่นเกินขอบเขต เพราะฉะนั้นความถูกต้อง หรือสิ่งที่เสนอว่าเป็นตัววัดความก้าวหน้าก็คือ ทำตามข้อตกลงกันได้ว่าเราจะทำอย่างนี้ ในสังคมข้างหน้าไม่ควรแข่งขันกัน แต่สิ่งที่พึงมีต้องมีได้แก่ สวัสดิการ คนแก่คนพิการต้องได้รับการดูแล

มีคำถามว่าถ้าเราจะสร้างความก้าวหน้าในประเด็นนี้เราจะถ่มถนิน ถ่มบ่อ หรือว่าจะสร้างใหม่ขึ้นเลย ในสังคมที่ไม่ราบเรียบ มีปัญหา เราไม่แข่งขัน ไม่สร้างเร็ว ไม่ถึงสุดยอด ยกตัวอย่างเช่น UNICEF ดำเนินการมา 40 ปีในประเทศไทย หาตัวชี้วัดความสำเร็จโครงการพบว่าถ้าดูตัวชี้วัดเด็กดีขึ้นมาก อัตราการตายลดลง แล้วถามว่าเด็กในสังคมไทยดีขึ้นจริงหรือ

ขณะที่มีข่าวเด็กในชุมชนแออัดถูกทำร้าย ตัวชีวิตดีแต่เด็กไม่มีความสุข ดังนั้นดิฉันคิดว่าความเป็นธรรมในสังคมต้องดูไปข้างหน้าเราต้องมาหาข้อบกพร่องที่มีแล้วช่วยกันแก้

2. ทำจากล่างขึ้นบน ทำโดยชุมชน ทำโดยผู้เกี่ยวข้อง ไม่จำเป็นต้องบอกว่าสังคมไทยควรมีตัวชี้วัดความก้าวหน้าจะต้องทำด้วยวิธีนี้ ควรให้ชุมชนหาตัวชี้วัดความก้าวหน้าของเขา หาวิธีวัดเอง เป็นข้อตกลงใหม่ว่าจะสร้างความก้าวหน้าให้กับสังคมโดยเราแต่ละคนจะต้องดูแลสังคมเราเอง ตกลงกันว่าอะไร สร้างมาตรฐานขึ้นมาแล้วช่วยกันติดตามกระบวนการทำงานนั้น ตรวจสอบปรับมาตรฐานการตกลงได้เรื่อย ๆ

สรุปความจากการสนทนา World Café เรื่องความก้าวหน้าที่เหมาะสมของสังคมไทย

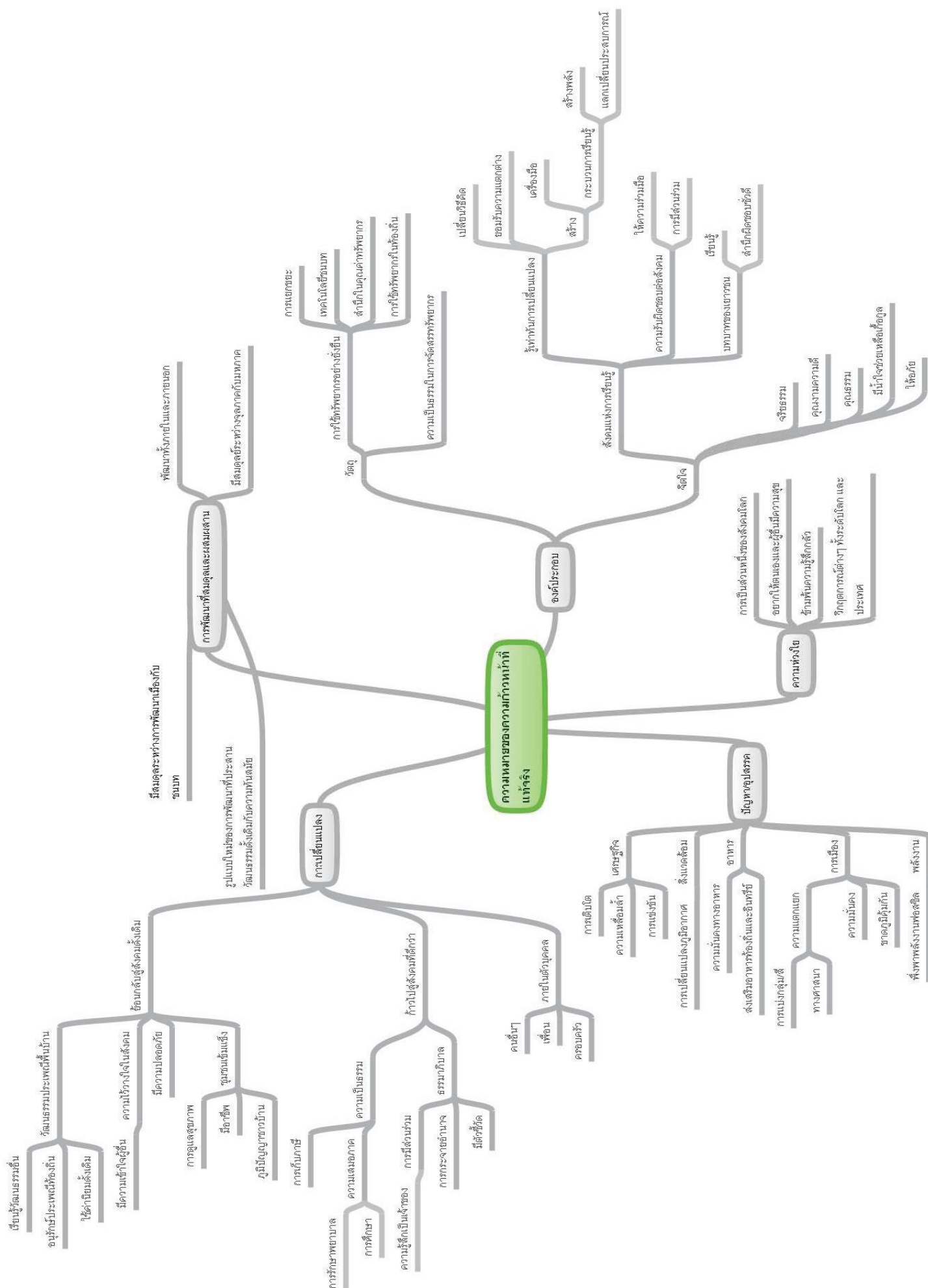
คำถามที่ 1 เมื่อพิจารณาจากบริบทของโลก และโครงสร้างจากหัวใจของคุณ ความก้าวหน้าที่เหมาะสมของสังคมไทยคืออะไร และทำไมคุณถึงห่วงใยประเด็นนี้

ความหมายของความก้าวหน้าที่เหมาะสมของสังคมไทย จากการสนทนาด้วยกระบวนการ World café ในครั้งนี้ เริ่มต้นจาก ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนกล่าวถึงปัญหาและความห่วงใยต่อเรื่องนี้ด้วยความจริงที่ว่าสังคม หรือประเทศไทยเอง เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกที่กำลังเผชิญกับความท้าทายที่แผ่ขยายไปอย่างทั่วถึง ด้วยอิทธิพลของกระบวนการโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม (การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ) เศรษฐกิจ (ความเหลื่อมล้ำของรายได้) ด้านสังคม (ความขัดแย้งทางการเมือง และศาสนา) เป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ และก่อผลกระทบต่อคนทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ผู้ร่วมสนทนาจึงมีความห่วงใยสังคมไทย เพราะต้องการให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข ก้าวพ้นจากความกลัวที่เกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ด้วยความมีสติ รู้เท่าทัน

ความก้าวหน้า หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ผู้ร่วมสนทนาได้แลกเปลี่ยนถึงเรื่องความเปลี่ยนแปลงใน ๓ ด้าน คือ การย้อนกลับสู่รากเหง้าเดิม พื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อนุรักษ์ประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิม นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ส่งเสริมค่านิยมแบบไทย สร้างความไว้วางใจในสังคม ความมีน้ำใจ และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ในอีกด้านหนึ่ง ความก้าวหน้า คือ การก้าวไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่าเดิม ซึ่งเป็นสังคมที่มีธรรมาภิบาล เกิดจากการมีส่วนร่วมของพลเมือง ทำให้มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และเป็นเจ้าของ ต้องมีการกระจายอำนาจ และมีตัวชี้วัด สังคมใหม่นี้ยังจะต้องมีความเป็นเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากร และสวัสดิการ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งก็ต้องมีการจัดเก็บภาษีที่ก้าวหน้า (ภาษีที่ดิน และภาษีมรดก)

องค์ประกอบของความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น จากการพูดคุยครั้งนี้ แบ่งได้คร่าวๆ เป็น ๒ ส่วน คือ วัตถุ และ จิตใจ ทางด้านวัตถุ ประกอบด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีสำนึกในคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และมีการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม องค์ประกอบอีกด้านหนึ่งคือ จิตใจ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐาน จริยธรรม คุณงามความดี น้ำใจเอื้อเฟื้อ และการให้อภัย เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เพื่อเท่าทันการเปลี่ยนแปลง (ปรับเปลี่ยนวิธีคิด ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย) ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพลัง ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชน ที่ต้องเผชิญกับทุกสิ่งในปัจจุบัน และอนาคต

ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นนั้น จะเกิดได้จากการพัฒนาที่สมดุล และผสมผสาน เป็น การพัฒนาทั้งภายใน (จิตใจ) และ ภายนอก (วัตถุ) ไปพร้อมๆ กัน โดยผสมผสานแนวคิดของวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้ากับความคิดสมัยใหม่ และนโยบายการพัฒนาต้องมองทั้งมหภาค และจุลภาค และทั้งภาคเมือง (อุตสาหกรรม) และภาคชนบท (เกษตรกรรม) อย่างสมดุลกัน

คำถามที่ 2 เราจะทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้เกิดความก้าวหน้าแท้จริงของสังคมไทย ภายใน 5 ปี

วิธีการที่จะไปสู่ความก้าวหน้าที่แท้จริงดังที่ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนนำเสนอไว้ในคำถามที่ 1 เป็นโจทย์ให้ผู้เข้าร่วมสนทนากันในรอบที่สองนี้ จากการนำเสนอสามารถสรุปเป็น 7 หัวข้อ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง รัฐสวัสดิการ สังคมประชาธิปไตย ความสุข การสร้างความสมดุล และการวัดความก้าวหน้า

ด้านการพัฒนา ผู้เข้าร่วมอยากเห็นการแลกเปลี่ยนสนทนาในสังคมไทยให้มากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญที่มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม ข้อเสนอเรื่องการพัฒนาามีหลากหลาย และจัดกลุ่มได้เป็น 4 ระดับดังนี้

- ระดับปัจเจก เสนอให้พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีมากกว่าความเก่ง คือให้ รักษาสิทธิ ปฏิบัติหน้าที่ และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในสังคม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม ที่ประกอบด้วย ความเอื้ออาทร ความมีศีลธรรม และรับฟังความคิดเห็น อันจะทำให้สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีสติ พึ่งพาตนเองได้ และมีความพึงพอใจ
- ระดับชุมชน ต้องส่งเสริมพัฒนาประชาสังคม อันจะเป็นทุนทางสังคมของชุมชนไปโดยตลอด และต้องสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งของปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำของชุมชนที่จะขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และควรให้แต่ละชุมชนทำเป็นแผนที่คนดี ที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม และให้กำลังใจคนเหล่านั้น
- ระดับประเทศ เสนอให้สร้างความสามัคคีในสังคมไทย ด้วยการลดข้อขัดแย้ง แก้ไขข้อพิพาทของคนในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ (เกี่ยวเนื่องกับหัวข้อสังคมประชาธิปไตย) เป็นพื้นฐานของสังคมอยู่ดีมีสุข มีสุขภาวะที่ดี
- ระดับโลก ผู้เข้าร่วมเสนอให้บทวนทิศทางการพัฒนากระแสหลักในปัจจุบัน และตั้งคำถามกับกระแสโลกาภิวัตน์

การพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจะต้องดำเนินไปด้วยความสมดุล โดยให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งผสมผสานแนวคิดของไทย กับแนวคิดกระแสหลักเพื่อสร้างความก้าวหน้าที่สุด

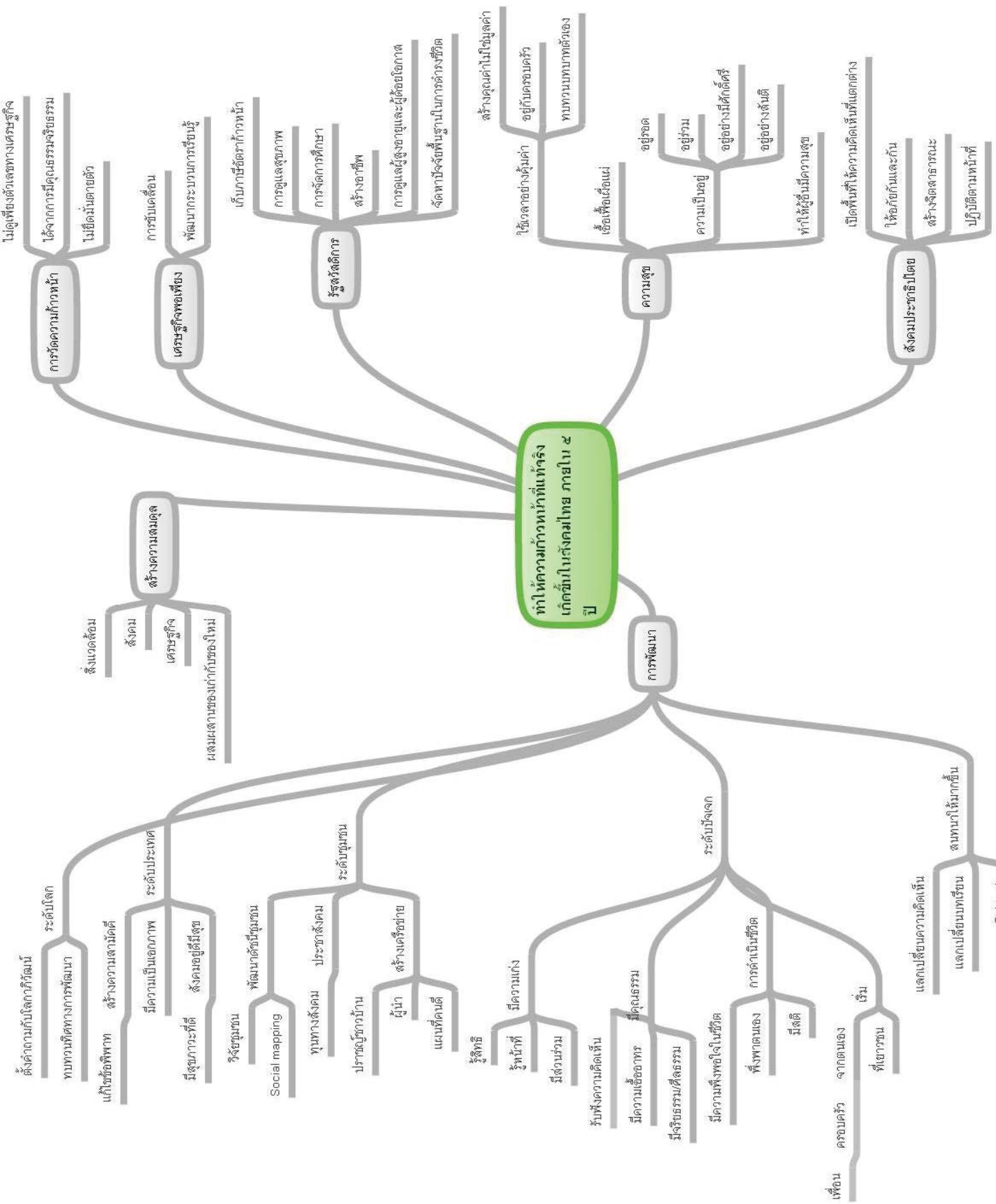
ในการที่จะไปสู่ความก้าวหน้าที่แท้จริงสังคมไทยนั้นต้องอยู่บนฐานของสังคมประชาธิปไตย ที่เปิดพื้นที่ให้กับความเห็นที่แตกต่าง และให้อภัยซึ่งกันและกัน รวมทั้งต้องสร้างพลเมืองที่รู้ปะปละปฏิบัติตามหน้าที่ และมีจิตสาธารณะ

นอกจากนั้นยังต้องมีการสร้างระบบรัฐสวัสดิการจากการจัดเก็บภาษีที่ก้าวหน้า โดยรัฐช่วยดูแลเรื่อง สุขภาพ การศึกษา อาชีพ และปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และดำเนินชีวิตได้ตามศักยภาพ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส และสูงอายุที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

ในการสนทนายังมีข้อเสนอมากมายเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อสร้างความก้าวหน้าที่แท้จริง โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญออกมาได้เป็นสองเรื่องคือ ต้องมีความพยายาม และความร่วมมือในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริงมากขึ้นในสังคมไทย และจะต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้กว้างขวาง และบูรณาการไปทั้งกับการศึกษาในระบบ และนอกระบบ

หัวข้อหนึ่งที่ได้รับการพูดถึงมากในการสนทนา คือเรื่อง ความสุข ผู้เข้าร่วมเสนอว่า ถ้าจะมีความก้าวหน้าที่แท้จริงนั้น ผู้คนจะต้องมีความสุขซึ่งเกิดจาก การใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เพื่อสร้างคุณค่า (ไม่ใช่มูลค่า) ในสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะกับตนเอง และครอบครัว จากนั้นจึงช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อเพื่อแผ่ และจะได้รับความสุขจากการที่ทำให้ผู้อื่นมีความสุข เรื่องความสุขนี้ยังเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดีโดยจะต้องสร้างให้เกิดการอยู่รอด อยู่ร่วม อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และอยู่อย่างสันติ

เมื่อดำเนินการต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว เพื่อที่จะทราบว่าสังคมไทยกำลังไปสู่ความก้าวหน้าที่แท้จริงหรือไม่ อย่างไรนั้น จะต้องมีการชี้วัด ซึ่งการวัดความก้าวหน้าที่แท้จริงนั้น จะไม่ดูเพียงด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่จะดูอย่างองค์รวม โดยใช้พื้นฐานคุณธรรมจริยธรรม และมีความยืดหยุ่น ไม่ตายตัว เปลี่ยนแปลงได้ตามพลวัตของสังคมไทย

คำถามที่ 3 (พูดอย่างไม่ต้องถ่อมตน) ท่านจะมีส่วนร่วมอย่างไรที่จะให้เกิดความก้าวหน้าด้านใจที่ท่านปรารถนาให้เป็นจริงในสังคมไทย

ผู้เข้าร่วมครุ่นคิดถึงสิ่งที่ตนเองจะมีศักยภาพที่ทำได้เพื่อสนับสนุนให้ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น แท้จริง ตามองค์ประกอบ และขั้นตอนที่จะทำให้เกิดได้จริง สิ่งที่ผู้เข้าร่วมแต่ละท่านได้บอกเล่าถึงสิ่งที่ตนเองในฐานะปัจเจกจะสามารถทำได้เพื่อสร้างความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีมากมายหลายข้อ สามารถรวบรวมและจัดกลุ่มเป็นได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

สิ่งที่เริ่มทำได้ทันทีจากตนเอง คือเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมาย ใช้เวลาทำสิ่งที่มีคุณค่าต่อส่วนรวมมากขึ้น ใช้สติทำสิ่งต่างๆ ที่สร้างความสุขให้การดำรงชีวิต แล้วเริ่มขยายไปทำเพื่อผู้อื่น ทำให้คนอื่นมีความสุข เผยแพร่แนวคิดดังกล่าวสู่ครอบครัว และเพื่อน ด้วยการเปิดพื้นที่สนทนา แลกเปลี่ยนสะท้อนความคิดของคนต่างๆ กัน โดยเฉพาะครอบครัวมีผู้เข้าร่วมหลายท่านเน้นย้ำว่า ต้องสร้างให้แข็งแรง เพราะเป็นหน่วยย่อยที่สุดของสังคมที่จะทำให้พื้นฐานสังคมไทยแข็งแรงได้

ต่อมาคือ สิ่งที่จะสนับสนุนให้เกิดในองค์กร ชุมชน และสังคม คือ นำแนวคิดความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นไปปรับใช้ในการทำงาน โดยเฉพาะในระดับชุมชน และองค์กร เป็นการพัฒนาในระดับ “รากหญ้า” สร้างพลเมืองเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดองค์กร และชุมชนเป็นสุข เริ่มจากเรื่องใกล้ตัว เช่น

- สนับสนุนการแยกขยะ
- สร้างจิตสาธารณะ
- เปลี่ยนค่านิยมของเยาวชน
- เปิดพื้นที่ในการทำกิจกรรมในชุมชน
- ร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษาในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โครงการความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR)
- ทำการศึกษาวิจัยศักยภาพของชุมชน

นอกจากข้อเสนอระดับท้องถิ่นชุมชน มีหลายท่านที่มองว่าตนเองสามารถช่วยผลักดันได้ถึงระดับประเทศ เช่น

- หาเป้าหมายร่วมกัน

- สร้างระบบที่พัฒนาคนจากภายใน (จิตใจ)
- สร้างเครือข่ายที่มีพลัง และบูรณาการ
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อถอดบทเรียนมาสร้างการเปลี่ยนแปลง
- นักวิชาการต้องสนับสนุนให้ชุมชนสร้างศักยภาพด้วยตัวเอง
- นำประเด็นทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่กำลังน่าเป็นห่วงมาช่วยขับเคลื่อนนโยบาย และสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน
- ยกย่องคนที่ปฏิบัติตนได้เป็นตัวอย่างที่จะสร้างความก้าวหน้าที่แท้จริงได้

เวทีเสวนา “ผู้คน การพัฒนา โลกาวัดน์ และความสุขแบบภูฐาน” วันที่ 19 ธันวาคม 2552 ณ ห้องกระจกนิ่มน้ำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

โดย อ.สดี ไชยวัฒน์ อ.สฤณี อาชวานันทกุล

คุณจิตรกร บุษบา ดำเนินรายการ

เวทีเสวนาดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของงาน “เปิดโลกการอ่าน” ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 14-20 ธันวาคม ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยความร่วมมือของ ชมรมหนังสือสัญจร และศูนย์วิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ซึ่งได้รับความสนใจเข้าร่วมจากผู้อ่านที่ชื่นชอบหนังสือในแนวทางเลือกเช่นนี้พอสมควร

งานเสวนาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเปิดตัวหนังสือแปล “เรื่องราวในดินแดนแห่งความสุข” จากต้นฉบับ “Within the Realm of Happiness” ของ ดาโช คินเลย์ ดอร์จี นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์คินเซล (Kuensel) ที่ใหญ่ที่สุดของภูฐาน และปัจจุบันดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงสารสนเทศของรัฐบาลภูฐาน ที่เกิดจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยเป็นครั้งแรก

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความเปลี่ยนแปลงของสังคมภูฐานจากสมัยก่อนเปิดประเทศสู่ความทันสมัย เมื่อตอนที่ผู้เขียนยังเด็กอาศัยอยู่แบบดั้งเดิมกับครอบครัว จนถึงสมัยปัจจุบันที่รับเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา ผู้เขียนได้เล่าเรื่องราวที่ตนเองประสบ หรือได้รับทราบมา เพื่อสร้างภาพความเป็นอยู่ของชนบทภูฐานเมื่อห้าสิบปีก่อน ที่อยู่กันเป็นครอบครัวขยาย ใช้ชีวิตกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่รีบเร่ง มีความสัมพันธ์กันด้วยความกรุณา และตั้งใจมั่นอยู่บนพื้นฐานพุทธศาสนา จนเมื่อภูฐานเปิดประเทศ ความเปลี่ยนแปลงเริ่มย่างกรายเข้ามา โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เกิดชนชั้นกลาง เด็กรุ่นใหม่จำนวนมากได้รับการศึกษาแบบตะวันตก ทำให้หลุดลอยออกจากรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม สังเกตได้จากเรื่องเล่าในหนังสือถึงความไม่เข้าใจถึงความเป็นอยู่ของชนบทภูฐานของข้าราชการรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้รู้สึกว่าการทำงานยากลำบาก รวมทั้งพูดถึงปัญหาวัยรุ่นในเมืองใหญ่ที่เริ่มใช้ชีวิตตามแบบตะวันตก ฟุ้งเฟ้อ และละเลยศีลธรรมอันดี แต่ปัญหาทั้งหมดกำลังได้รับการเยียวยา จากการที่รัฐบาลภูฐานได้น้อมรับเอา ความสุขมวลรวมประชาชาติ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ โดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และแต่งตั้งคณะกรรมการความสุขมวลรวมประชาชาติ เพื่อเป็นสถาบันหลักในการขับเคลื่อนแนวคิดนี้สู่การปฏิบัติจริง

ในเวทีนี้ อ.สดี ผู้แปลได้บรรยายถึงความประทับใจในหนังสือว่า สามารถบรรยายถึงวิถีชีวิตชนบทของภูฐานได้อย่างชัดเจน และสนุกสนาน ทำให้นึกสะท้อนไปถึงชีวิตในวัยเด็กของชนบท

ในประเทศไทยเมื่อหลายสิบปีก่อน ที่มีความคล้ายคลึงกัน และทำให้เปรียบเทียบได้ถึงแนวทางการพัฒนาที่ประเทศไทยดำเนินมา ที่ทำให้สังคมชนบทอ่อนแอ และวัฒนธรรมดั้งเดิมเสื่อมถอย แต่ อ.สดีโสเชื่อว่า ด้วยความเข้มแข็งของรากฐานวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่ยังลึกในจิตใจของคนภูฐานจะช่วยให้ผลกระทบของการพัฒนาไม่รุนแรง และเกิดขึ้นรวดเร็วเหมือนในประเทศไทย และจะยังคงสามารถรักษาลักษณะของตนเองไว้ได้

ส่วนคุณสฤณี ผู้ซึ่งเคยไปเยือนประเทศภูฐาน 2 ครั้ง และเขียนหนังสือถึงสังคมภูฐานในยุคปัจจุบันได้มาร่วมพูดคุยถึงความประทับใจในฐานะนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ผู้คน และวัฒนธรรมของภูฐาน ที่ยังคงความจริงใจ ความซื่อ และไม่วิตกกังวลจนเกินไป เอาไว้รวมทั้งชื่นชมการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของภูฐานที่ไม่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยว แต่ยึดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ แม้ว่าจะทำให้นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายสูง และไม่สามารถออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง เพราะต้องใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวและผู้นำเที่ยวที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเท่านั้น แต่นั่นก็ทำให้ภูฐานยังคงรักษาความน่าสนใจในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนสูง รวมทั้งเชื่อว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นความสุขจะช่วยให้ภูฐานสามารถผ่านวิกฤตต่างๆ ที่เกิดขึ้นไปได้

รายงานสรุปเวทีเสวนา

ฐาน: ดินแดนแห่งความสุขในสังคมโลกยุคใหม่

วันเสาร์ที่ 30 มกราคม 2553 ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยากร

1. จิมี ดรุณา	ศิลปินพื้นบ้านชาวภูฐาน ประเทศภูฐาน
2. คินเลย์ ดอร์จิ	ปลัดกระทรวงการสื่อสารและคมนาคม ประเทศภูฐาน
3. เป็ก ดอร์จิ	ผู้อำนวยการศูนย์ภูฐานเพื่อประชาธิปไตย ประเทศภูฐาน
4. ดร. อภิชัย พันธเสน	ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม
5. ฮันส์ แวน วิลเลียมส์วาร์ด	ผู้อำนวยการโครงการ School for Wellbeing

ดำเนินรายการโดย

อ.ไพโรจน์ กิตติเสริชัย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปสาระสำคัญจากการเสวนา

ภูฐานเปิดโลกให้เราได้สัมผัสกับสังคมปฐมกาลของผู้คน วิถีชีวิต วัฒนธรรมท่ามกลางภูมิประเทศอันบริสุทธิ์ ทว่าเมื่อภูฐานต้องเข้าร่วมในชุมชนโลกยุคใหม่ เติบโตขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งเร้าของกระแสโลกาภิวัตน์ ดินแดนแห่งนี้จะยังคงรักษาสังคมเปี่ยมจิตวิญญาณไว้ได้หรือไม่ และทิศทางการพัฒนาของภูฐานจะสามารถเป็นแบบอย่างให้เราศึกษาเรียนรู้

ภูฐานเป็นดินแดนที่งดงามไปด้วยวัฒนธรรมและธรรมชาติ นโยบายหลักของประเทศว่าด้วยเรื่อง ความสุขมวลรวมประชาชาติ (จีเอ็นเอช) ซึ่งเน้นที่การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน ความเชื่อซึ่งประกอบด้วยญาณปัญญาของชาวภูฐาน ในเรื่องการอิงอาศัยของสรรพชีวิต อาจเป็นมูลฐานให้แก่การผลิตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของอากาศและคุณภาพของระบบนิเวศ ไม่ได้เน้นเรื่องผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (จีดีพี)

จากประสบการณ์ส่วนตัวของวิทยากรชาวภูฐาน ตั้งแต่วัยเด็ก เคลื่อนมาจนถึงวันที่ภูฐานกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างภายในประเทศ การเดินอยู่ระหว่างการพัฒนาด้านจิตใจและวัตถุซึ่งกำลังเกิดขึ้น ดังเช่น ภูฐานมีประเพณีที่มั่งคั่งเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง ซึ่งมีทั้งนิทานพื้นบ้านและตำนาน ส่วนใหญ่นำมาจากคัมภีร์พระพุทธรูปศาสนาแต่ครั้งโบราณกาล ในบรรดาเรื่องราวที่นิยมเล่าสู่กันฟังข้างกองไฟ คือปาฏิหาริย์อันโดดเด่นของท่านลามะ ดรุปะ เคนเลย์

เมื่อภูฐานมีอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์เมื่อปี 2542 เมื่อก่อนพอลามะเด็กภูฐานว่าใครคือฮีโร่ของพวกเขา จะได้รับคำตอบว่า ‘พระราชอาทิบดี’ หลังการมาของอินเทอร์เน็ต ฮีโร่ของเด็กและชาวภูฐาน เป็นดาราฮอลลีวูด นักฟุตบอล นักร้อง นักดนตรี จากโลกตะวันตก

ภูฐานมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเหมือนกับหลาย ๆ ประเทศในโลกนี้และความท้าทายก็คือ การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องปราศจากการสูญเสียสิ่งดีงามเดิม ๆ ที่มีอยู่ก่อน ภูฐานมีจุดแข็งในเรื่อง ความเกี่ยวโยงสัมพันธ์อยู่กับสิ่งดีงาม ส่วนจุดอ่อนคือบางที่เดียวสาต่อโลกในอันดับต้น ๆ ที่จะไป ทำความรู้จักกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลก ณ ตอนนีที่ภูฐานขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มี ความสุขมวลรวมประชาชาติ สำคัญมากที่เราต้องมองความจริงที่ซ่อนอยู่ในสังคม สำหรับคนที่ มองอยู่ข้างนอก มันสำคัญสำหรับพวกเขาที่อยากเห็นความเป็นภูฐานจริงๆ และสำหรับชาวภูฐาน เอง ต้องไม่เพิกเฉยละเลยกับปัญหาสังคมที่เผชิญหน้าอยู่

การรักษาความสุขมวลรวมประชาชาติในภูฐานซึ่งเป็นนโยบายแห่งชาติของประเทศและ หลายคนเป็นห่วงว่าอาจถูกทำลายลงไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาที่เกิดขึ้นในภูฐานอยู่ในขณะนี้ ตราบใดที่ชาวภูฐานทำให้ความสุขมวลรวมประชาชาติมีลมหายใจอยู่ นั่นคือความยั่งยืนจะยังมี อยู่ในภูฐาน ความสุขมวลรวมประชาชาติจะนำพาให้ภูฐานเคลื่อนจากอดีตไปอนาคตผ่านปัจจุบัน ที่ยังคงไว้ซึ่งคุณงามความดีแบบเดิมที่เคยมีมา

ภูฐานจะไม่มีวันเป็นมหาอำนาจทางการทหาร หรือเป็นพลังทางเศรษฐกิจ พลังของภูฐาน อยู่ที่หลักศีลธรรมซึ่งทำให้ราชอาณาจักรเล็ก ๆ แห่งนี้เป็นตัวแทนของอุดมคติใหญ่หลวง นั่นคือ ความสุขมวลรวมประชาชาติ การกล้าที่จะเป็นสิ่งที่แตกต่างและนำเสนอเป้าหมายอันสูงสุดเพื่อ ความก้าวหน้าของมนุษยชาติให้โลกได้ประจักษ์ ภูฐานจึงต้องทำให้สิ่งนี้เป็นจริงที่บ้าน ดังที่ สมเด็จพระราชาธิบดีจิกมี เกซาร์ นัมเกล วังชุก ได้ทรงมีพระราชดำรัสแก่ประชาชนในวันที่เสด็จ เถลิงราชสมบัติเมื่อปี 2549 ว่าความล้มเหลวไม่ใช่ทางเลือก

Report
Fourth International Conference on Gross National Happiness
Practice and Measurement
November 24-26, 2008
Bhutan Youth Development Centre
Thimphu, Bhutan

Wallapa van Willenswaard, GNH Movement Team, Thailand

Introduction

The first time an international conference on Gross National Happiness was held took place in Thimphu, Bhutan, February 2004. At that moment it was not known yet whether more conferences would follow. But already in June 2005 the second GNH conference was organized in Canada. And the Third International Conference on Gross National Happiness (GNH3) was held in Nongkhai and Bangkok, Thailand, 22-28 November 2007.

GNH conferences are platforms for exchanges between groups and individuals actively working on GNH and related issues while broadening participation and spreading interest to new stakeholders.

In Thailand the Thailand Research Fund (TRF) provided a development grant in the framework of its Sufficiency Economy programme to the GNH3 conference organizers to continue exploratory research and networking, in particular in Thailand. ThaiHealth Foundation/TGLIP joined the effort by supporting the international dimensions of the research development. The aim of the research development period 2008-2010 (18 months) is to constitute a longer term multi-stakeholder research and operational network towards change in society, and related capacity building, guided by a synthesis of policy development concepts around Gross National Happiness.

The Center for Bhutan Studies (CBS), the central GNH research body in Bhutan, organized the Fourth Conference on Gross National Happiness in Thimphu, Bhutan, 24-26 November 2008.

Thai participation in the conference

- **Apivee Antarasena**, Ramkhamhaeng University: *Happiness Approach in an Award Winning Community*, Workshop 'Happiness and Quality of Life', November 24;
- **Michita Champates Rodsutti**, Management Psychology Institute: *Buddhism Congruent Business Ethics*, Workshop 'Good Governance', November 25;
- **Wallapa and Hans van Willenswaard**, GNH Movement Project: *A New Development Paradigm Inspired by GNH? A Contribution to the Global GDP Debate*, **Plenary** 'Gross National Happiness: Global and National', November 26; **Paper attached.**
- **Supawadee Petrat**, Thailand Volunteer Service
- Two classical Thai dancers volunteered contributions to the cultural programme
- **Vathinee Jitjaturunt** (Thailand), **UNICEF Bhutan**, sponsored the presentation of Namgay Zam, Representative of Bhutanese Youth: *Are You Happy – Child and Youth of Happiness, Bhutan* (Plenary 'Gross National Happiness: Global and National', November 26);

- **Sathirakoses Nagapradipa Foundation** (Thailand) sponsored Ko Tar, the only participant from Myanmar

Luncheon Audience with His Majesty the King

All participants were introduced one by one to H. M. King Jigme Khesar Wangchuck, preceding the lunch of the last conference day, November 26. In our case His Majesty warmly conveyed his gratitude to Ajarn Sulak Sivaraksa, Chair Board of Advisors, Sathirakoses Nagapradipa Foundation, for his leadership in holding the “hugely successful” GNH3 conference in Thailand, 2007; and for the hard work and creativity of Suan Nguen Mee Ma Co., Ltd., the dynamic conference organizer.

Keynote Address Prime Minister Jigmi Y. Thinley

The conference was opened with a Keynote Address of the freshly elected Prime Minister of Bhutan. Excerpts:

“25 nationalities are represented here today. To receive fellow pilgrims in the quest for a better world through GNH at this time of the year is of special significance for three reasons:

- Our country, Bhutan, became the youngest parliamentary democracy in the world after 257 years of theocratic rule and 100 years of a golden era under the monarchy.
- This GNH conference takes place just after the Coronation of H.M. King Jigme Khesar, the Fifth King of Bhutan. The new King has emphasized promotion of GNH as His responsibility and priority as made clear in His Coronation Address:

“... whatever goals we have – and no matter how these may change in this changing world – ultimately without peace, security and happiness we have nothing. That is the essence of the philosophy of Gross National Happiness... I shall give you everything and keep nothing... I also pray that while I am but King of a small Himalayan nation, I may in my time be able to do much to promote the greater wellbeing and happiness of all people in this world – of all sentient beings.”

- Bhutan celebrates this year the 100 years of monarchy. I consider this conference to be a special celebration of the timeless gift of GNH by His Majesty the Fourth King not only to the Bhutanese people but to human society in general.

As the reality of our unsustainable, unfulfilling way of life becomes ominously and indeed, devastatingly clear in our troubled world, I believe GNH, seen as an alternative development paradigm, has become ever more relevant.

(...) it would be most beneficial to intensify international collaboration on practices and measurements, while emphasizing the need to maintain focus on formulation of practical applications in terms of projects and programmes being rooted in the local where the real people are, and where genuine meaningful grassroots changes must take place.

In this regard, it appears that developing measurements or indicators of progress for GNH may actually be easier than applying them to reshape public policy and action.

The point of all attempts to measure holistic development is to persuade reconfiguration of public policies, restructuring or reorientation of institutions and transformation of human behavior.

To this end, we may even have to be bold enough to suggest alternatives to competitive politics whereby common purposes and visions are often defeated by conventional divisions of left versus right, pro-market versus socialism, electoral calculations versus long term interests.

How does one create an enlightened society within which the citizenry knows that individual happiness is the fruit of collective action and happiness – (...) and that striving for others happiness is the most certain path to fulfilling experiences that bring true and lasting happiness?

How does one go about persuading people to adopt a new ethical paradigm that rejects consumerism? How do we convince them that the dogma of limitless productivity and growth in a finite world is not only unsustainable and unfair to future generations but that it squeezes out social, cultural, spiritual and aesthetic pursuits?

Even the justification for economic growth for poverty alleviation seems very shaky unless we radically improve redistribution. Shamefully, little goes to poverty alleviation from the enormous wealth generated in the aggregate global economy.

The same is applicable to the argument that we need to grow so that there will be money to fix environmental problems. To believe this is to believe in killing the patient to cure the disease.

Is it enough for us to know how to measure happiness and to hope that this will influence policy-making?

Traditional wisdom tells us that new thoughts and ideas emerge from chaos and devastation. If GNH must be the new order, then the old certainly appears to be giving way as manifest in the multiple crises that are testing the relevance and sustainability of the prevailing order. The financial, energy, and food crises as well as the natural calamities of the magnitude and frequency never seen before are, I believe, alarm bells to warn us away from living the way we do."

Some Highlights of Presentations

Plenary presentations

- **Nicholas Rosellini, Resident Coordinator, UN System, Bhutan**

The Resident UN Coordinator of Bhutan expressed his and the UN's respect for the efforts of Bhutan, a small 'least developed country', to contribute towards global transformation. Mr. Rosellini will move to

- **Nic Marks, New Economics Foundation, U.K.**

The founder of the Centre for Well-being at NEF emphasized that we have to integrate wellbeing indicators into national accounting. A report by NEF will be launched in February 2009, based on the findings of the European Social Survey:

It has become customary to judge the quality of a society by the use of objective indicators, predominantly socio-economic ones. Yet in most developed nations in Europe and elsewhere, increases in income, health and education have not produced comparable increases in happiness or life satisfaction. To address this issue, the upcoming NEF report on National Accounts of Well-being seeks to evaluate the success of European countries at promoting the personal and social

well-being of their citizens. Whilst much has been learnt from introducing subjective measures of global happiness or life satisfaction into survey research, significant recent progress in the development of high quality subjective measures of personal and social well-being is not being fully utilised, and should be systematically developed across Europe. We suggest that domain-specific measures, such as income, family and work satisfaction, require further understanding both in terms of their causes and effects. Most importantly, we argue that the next generation of advancement in the field requires us to look beyond 'hedonic' measures of well-being (feeling and evaluation) to 'eudaimonic' measures of capabilities and functionings since these are associated with sustainable rather than transient well-being. This project represents the first systematic attempt to create a set of policy-relevant national well-being accounts.

- **Sabina Alkire, Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI), U.K.**

In line with the presentation of Nic Marks, Sabina Alkire (author/editor of the Human Security Report) explored how the research methodology of OPHI based on the capability approach of Amartya Sen could contribute to refining the development of the GNH Index. The following interrelated themes lie at the heart of OPHI's research agenda:

- Missing Dimensions. What dimensions of poverty are missing from international datasets? How could data on "missing dimensions" improve policy?
- Multidimensional poverty measures.
- Plural principles. In addition to efficiency, which other principles (e.g. equity, sustainability, freedom) ought to inform poverty reduction and how?
- Preferences and motivations. How can we use behavioural economics to inform normative welfare assessments?
- Informing policy. How can we model the impact of policy actions on people's capabilities?

The presentation of Sabine Alkire (10 minutes) could only provide first indications for deepening research and policy development methodology.

- **Dasho Karma Ura, Centre for Bhutan Studies (CBS), Bhutan**

Dasho Karma Ura presented the results of the first full round of GNH Index survey in Bhutan, although methodological re-assessments may still have to be made in light of the GNH4 conference exchanges. The full explanation of the GNH Index can now be found at the new website www.grossnationalhappiness.com launched by the Prime Minister during the conference.

Significant differences were found between districts (dzongka's) and in particular between rural areas and the capital Thimphu, an increasingly urbanizing human settlement.

Dasho Karma Ura has been found willing to present his paper on the GNH Index in Thailand, probably 28 January 2009.

- **Susan Andrews, Futura Viso Ecovillage, Brazil**

Susan Andrews reported about the regional GNH conference in Brazil with overwhelming attention from all sides. Susan analyzed common problems of society and showed how the Eco-village movement responds to the challenge to provide a feasible alternative where community spirit is central.

- **Jon Hall, Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), France**

The OECD is hosting the Global Project on Measuring the Progress of Societies of which Jon Hall is the Coordinator. Current streams of work include:

- The formulation of guidelines to develop “measuring progress” initiatives and the development of associated training courses and material.
- Including focused interest in specific aspects of progress not yet covered by existing international statistical standards.
- The design of ICT data visualization tools for increasing the accessibility and attractiveness of progress indicators for a wider public.
- Working with national governments, civil society and statistical offices towards the establishment of national roundtables on progress measurement.

A **Wiki-Progress** platform is in development.

The Third OECD World Forum will be held in Korea, 27-30 October 2009 and is titled “Statistics, Knowledge and Policy”.

- **Ronald Colman, Genuine Progress Index for Atlantic Canada (GPI Atlantic), Canada**

Ron Colman emphasized that, in his opinion based on decades of work in Canada, we have to understand in earnest the famous words of the King of Bhutan “Gross National Happiness is more important than Gross National Product”. GDP and GNH are not equal concepts that can be used as parallel truths without being problematic. We really need to make a shift in our policies at all levels towards well-being driven programmes in order to achieve the aim of sustainable development. GNP or GDP in fact are not indicators but they are methods of accounting. Percentage growth of GDP is used as an indicator but it is a misleading one even within the economic paradigm.

Dr. Ronald Colman will present his paper in Thailand, January 2009 and he will conduct a workshop together with Dasho Karma Ura in the same period. His paper has been attached to this report.

- **Ross MacDonald, University of Auckland Business School, New Zealand**

The paper of Dr. Ross MacDonald placed GNH firmly in the context of a universalized ethical framework that will become increasingly necessary as we enter into a future of unprecedented inter-national, inter-generational and inter-species competition over collective resources and opportunities.

- **Wallapa and Hans van Willenswaard, GNH Movement Project, Thailand**

In the concluding plenary session, opened with the presentation of Dr. Ross MacDonald, Wallapa first gave an overview of the GNH3 conference in Thailand in 2007. The conference resulted in initiatives to shape follow-up and long term action research to facilitate Thai stakeholders to play an active role of what can be called

the *GNH Movement*. Hans anticipated that Thailand, once political difficulties are overcome, may provide a platform for exchanges and dialogue between diverse efforts – including the Sufficiency Economy of H.M. King Bhumipol of Thailand – among stakeholders, disciplines, nationalities and cultures. In the paper a first attempt is presented to draft a 'landscape' for comparative research, synthesis and policy advocacy. The attempt responds to the ambition, as expressed by the Prime Minister of Bhutan, to derive from GNH some principles of a 'new world order'. The starting point is in-depth analysis of the Four Pillars of GNH:

- Cultural Promotion
- Good Governance
- Equitable socio-economic development
- Environmental preservation

The centrality of the Four Pillars in the GNH approach was confirmed in the *speech delivered by the Prime Minister of Bhutan at the 63rd Session of the General Assembly of the United Nations, September 26, 2008*. The speech was distributed to conference participants together with the text of the Prime Minister's Keynote Address to the GNH4 conference.

The paper of Wallapa and Hans was earlier distributed in the first GNH Movement Forum, 26 September 2008. It is attached to this report in its GNH4 version.

- **Namgay Zam, Youth Representative, Bhutan**

Right after the presentation of GNH3 by Wallapa, including impressions of its lively Youth programme, Namgay Zam presented the results of a survey undertaken by Bhutan Youth with interviews of children and Youth in Bhutan. The project was inspired by the example of Youth surveys developed by PADETC, Laos, and as exchanged during the GNH3 conference. The project was supported by UNICEF Bhutan.

- **Dasho Kinley Dorji, Kuensel Corporation, Bhutan**

The concluding remarks were made by the Editor and Director of Kuensel Corporation, publisher of the most prominent newspaper of Bhutan, and an advisor on media policies in Bhutan. Excerpts of his presentation, later published in Kuensel, Bhutan's National Newspaper, under the title *Gross National Happiness: Heavier than a mountain*:

“ GNH is the expression of a system of values that defined the Bhutanese system over centuries. Today, Bhutan articulates the need to preserve such traditions and values on the premise that *what we have is good and should be preserved by change*.

Having opened to so-called planned development, Bhutan is aware that too rapid change will threaten all this, so it is seeking the clarity and credibility of a GNH society and a GNH economy by trying to give the concept intellectual depth and academic construction.

To say that GNH is doing fine in Bhutan would be wrong. The truth is that Bhutan is changing rapidly and society is not responding fast enough.

Even many decision makers today believe that GNH is just a phrase to attract wealthy tourists. The skepticism is obvious from the fact that not enough decision

makers have taken interest in the fourth international GNH conference here in Thimphu.

The young professionals, who did attend the conference, need to begin a new wave of discourse to intellectualise GNH. Decision makers must be forced to confront GNH so that it becomes a basis for policy decisions

It is time for young Bhutanese men and women to take up GNH thinking. There is much to be learned from similar schools of thought in history and from existing international experiences and innovations. A generation of young scholars must give GNH more depth and continuity.

What will truly be unique is, not so much the concept, but that GNH will be mainstream in Bhutan. It will be central to the government's policies, institutions. It will be the strength of Bhutanese intellectual culture for the future.

While GNH travels around the world, there is a resounding message that comes through loud and clear. It is a good idea but first make it work in Bhutan. This is the real Challenge. For Bhutan, GNH must be the skilful means for survival.

For the Bhutanese people, therefore, GNH is a responsibility, that is heavier than a mountain, more precious than gold."

Future Perspectives: GNH 5 in Brazil

Susan Andrews, Eco-villages project in Brazil, will organize the **Fifth International Conference on Gross National Happiness in Brazil, 4-7 November 2009.**

Launching of GNH3 Proceedings

The Proceedings of GNH3, version prepared by CBS, was launched at the end of the conference. Suan Nguen Mee Ma publishers will publish the more comprehensive version in Thailand, 2009. The CBS proceedings are attached to this report.

Networking Results

- International GNH Consultation Committee

At the end of the conference, in a circle around the Centre for Bhutan Studies, it was decided to form an informal International GNH Consultation Committee to guide international cooperation and future conferences. Wallapa and Hans were asked to be part of this circle.

- Center for Bhutan Studies and GPI Atlantic

Dasho Karma Ura and Dr. Ronald Colman accepted to give a public lecture and conduct a workshop in Bangkok, January 2009. The primary target-group of the workshop will be the Mekong region Youth network, including Thailand. The GNH Movement project team will organize the lecture and workshop. The GNH Movement workshop will be the result of the internal workshop on curriculum development held in November 2008. SASIN Business School at Chulalongkorn offered to host the lectures of Dasho Karma Ura and Dr. Ron Colman.

- **UNICEF**

UNICEF Bhutan will positively consider to send a Youth Bhutan delegation to the Mekong region workshop in Thailand, January 2009.

- **UNDP**

Nicholas Rosellini will make a transfer to UNDP in Bangkok and will become the UNDP Deputy Regional Coordinator for Asia and the Pacific. He is willing to support continuity in the Thai efforts to provide an exchange and dialogue platform.

- **National Well-being Accounting, New Economics Foundation, U.K./Europe**

Nic Marks intended to present his paper during the 60th anniversary of the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University. His presentation in December 2008 had to be cancelled. He will contribute his full paper on National Well-being Accounting in February following the official launching of the project.

- **Sufficiency Economy**

Ajarn Apivee Antarasena, Lecturer, Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University, is willing to join the GNH Movement advisory group and contribute towards the GNH Movement project from the point of view Sufficiency Economy.

- **OECD**

Jon Hall of OECD asked the GNH Movement project to act as the **National Correspondent for the Global Project Measuring Progress of Societies**. An official invitation is now under consideration at the OECD Board. The GNH Movement project intends to organize its GNH Forum in May 2009 in the format of an **OECD National Round Table** and the OECD will provide an introductory speech. This may lead to the development of training programmes and to this end the GNH Movement project has been invited to attend the OECD conference in Japan, March 23-24. The present funding limits do not allow the participation of a small Thai delegation to this conference yet. (See Appendix)

- **GLOCOL, Japan**

Professor Takayoshi Kusago of the GLOCOL project, Osaka University, offered to be a resource person in further training and exchanges.

- **Paradiso and ASIAPERS, Europe**

Through the representative of Oriones consultancy, France, at the GNH4 conference, Dasho Karma Ura was invited to be a speaker for the high level Paradiso conference at the EU Headquarters, Brussels, January 2009. Earlier in 2008 Hans van Willenswaard presented a paper on the GNH Movement project in Thailand for the Paradiso project preparatory meeting in Brussels. Ajarn Soraj Hongladarom was invited to collaborate in the new ASIAPERS project to undertake research analyzing long term perspectives of changes in society.

(See the book for 3GNH "Towards Global Transformation")

**Study- and planning visit Thai delegation to Bhutan
19-29 April 2009
GNH Movement project**

The objectives of the study- and planning visit formulated in advance were:

1. To strengthen cooperation with the Centre for Bhutan Studies (CBS)
 - a. Shape exchanges, cooperative research and (recommendations for) policy development on Gross National Happiness. Prepare with Bhutanese partners the final stages of the **GNH Movement project** in Thailand presently realized by Suan Nguen Mee Ma publishers, and supported by Thailand Research Fund/ThaiHealth-TGLIP including policy recommendations to be formulated and an international gathering in July-August 2009.
 - b. To advance synergy between Gross National Happiness, Buddhist Economics, Sufficiency Economy and related local and global movements for social transformation and research programmes; to discuss the GNH Index with CBS and in particular the notion of **sufficiency level** introduced by Dasho Karma Ura. Assessment of Thai initiative to develop a *National Progress Index*
 - c. To contemplate South-East Asian input in the **GNH5 conference in Brazil**.
 - d. To explore opportunities for a Chulalongkorn University **School for Wellbeing Studies & Research** (an independent think tank) and a **Summer Course**, to be held partially in Bangkok and partially in Bhutan (first course planned in August 2010). For this purpose to establish a founding partnership between Chulalongkorn University, Faculty of Political Science; the Centre for Bhutan Studies; and the Sathirakoses Nagapradipa Foundation, Thailand.
2. To initiate Theravada-Vajrayana exchanges in the framework of Engaged Buddhism, in particular regarding the role of nuns. Preparation of a *Buddhist Economics and GNH workshop* as part of the **“20 years INEB” conference in Chiang Mai 9-15 November 2009**. Exchanges with Bhutanese monastic representatives on gender issues in Buddhism.
3. Final consultations on the **GNH(3+) book** (in English) to be published by Suan Nguen Mee Ma publishers, Bangkok. Further exploration and preparations for a possible **“GNH textbook”** and Youth projects, including media projects, as initially supported by UNICEF Bhutan.
4. To prepare the second stage of a series of Measuring Genuine Progress **TOT capacity building workshops** for the Bhutan – Mekong-region and ASEAN (Youth) partnership (first workshop held at SASIN Graduate Institute of Business Administration, Bangkok in January 2009). See also *ASEAN Youth Statement*.
5. In-depth meeting with **Bhutanese culture**, spirituality and village life

Delegation

Ven. Bhikkhuni Dhammananta (Prof. Dr. Chatsumarn Kabilsingh)

Ms. Nao warat Kanjanapisarn (Assitant to Ven. Dhammananta)

Supporters of Ven. Dhammananta:

Mr. Vitoon Sultornsanee (business sector)

Ms. Watanee Sultornsanee (retired general)

Ms. Vimon Ngaopisadarn (retired general)

Ms. Premrudee Sae Khow (business sector)

Mr. Bhanuwat Jittivuthikal (artist; Youth representative Sathirakoses Nagapradipa Foundation, SNF)

Ms. Wallapa van Willenswaard (GNH Movement project)

Mr. Hans van Willenswaard (GNH Movement project)

Findings

The **Centre for Bhutan Studies** kindly arranged and guided the study-visit with great care for which we would like to express our deep gratitude.

In the concluding meeting with Dasho Karma Ura, President of CBS, 27 April 2009, long term cooperation between CBS and the GNH Movement partnership was confirmed. Common interest, dedication to the cause of 'happiness for all', and reciprocity were assumed as guiding working principles.

Earlier the Prime Minister of Bhutan H.E. Lyonpo Y. Thinley confirmed full support of the Royal Government of Bhutan for ongoing CBS – GNH Movement project cooperation.

-

The Thai delegation focused on studying **Cultural Promotion** as a major pillar of Gross National Happiness and as a potential issue for Thailand-Bhutan exchanges.

Cultural promotion includes a variety of dimensions:

- **Revitalization of religion**

Ven. Dhammananta, a senior Buddhist scholar and pioneer in bhikkhuni ordination in Thailand, met much recognition for her plea to upgrade the status of nuns in Buddhism, both in Thailand and Bhutan.

She emphasized, in particular in our meeting with the Minister of Education, that the same principles apply to the position of women in inter-religious perspective.

Ven. Dhammananta offered Sukhothai style images of the Buddha to the Prime Minister and two nunneries.

Ven. Dhammananta is no longer isolated in her pursuit:

“It’s often said that Thai people, both in Bangkok and the provinces, are moving away from Buddhism. Having bhikkhunis would be one very powerful, effective way to restore the confidence in Buddhism. It’ll show that we’re modern. And it’ll show that we are a fair religion. How can we

say that we are following reason and truth and fairness when we deny 50 percent of the population the same opportunities?” – interview with Ajarn Brahm, Bangkok Post, April 28, 2009.

The Prime Minister of Bhutan, in an audience granted to the Thai delegation, underlined the importance of the issue of equal opportunities for women and men for cultural promotion and introduced Ven. Dhammananta to the initiative to establish a foundation (probably under royal patronage) to support nuns in Bhutan.

- o Efforts will be made to invite Buddhist nuns from Bhutan to the INEB conference, 9-15 November 2009, in Thailand. INEB stands for International Network of Engaged Buddhists. GNH will be discussed during the INEB conference.
- o The INEB Executive Committee will invite Dzongsar Khyentse Rinpoche, well-known Bhutanese Buddhist teacher (and film director); and the GNH Movement project intends to invite President of CBS, Dasho Karma Ura (on his way to the GNH5 conference in Brazil 20-23 November 2009) to the INEB conference, 9-15 November 2009.
- o Ven. Dhammananta will be one of the leading resource persons of the Chulalongkorn University Summer Course **‘Happiness for Social Transformation’** planned for August 2010. The course will include a two weeks study-visit to Bhutan.
- **Art** as a way to illuminate spiritual dimensions of human evolution and as a path of expressing the search for meaning in life (which to a high degree determines genuine happiness)
 - o A magnitude of places of cultural interest was visited, including Taktshang⁸ monastery, Punnakha Dzong and ancient temples in Bumthang province, Central Bhutan. Also more modest places of community life like the nunneries in urban Thimphu and near Jakar, Bumthang, where a new community building is constructed on a secluded mountain plateau.
 - o Dasho Karma Ura guided the delegation to Druk Wangyal Lhakhang, a recently constructed temple overseeing Dochu La pass. The temple is a master piece of cooperation between Bhutanese artists and artisans. The second floor mural paintings of Dasho Karma Ura, with a balustrade for visitors, depict the multi-dimensional history of the Bhutanese monarchy in contemporary style and in complete harmony with the traditional decoration of the temple. The mural paintings offer a sublime insight in how

⁸ Taktshang monastery (‘Tigers Nest’), perching over a steep cliff, was initiated by Guru Rinpoche and built in 1692 by Zhabdrung Ngawang Namgyal, the founding father of Bhutan. The poet and mystic Milarepa meditated here. In the meditation cave of Taktshang the Tibetan teacher Trungpa, founder of Naropa University in the USA (the first Buddhist University in the West), wrote *The Sadhana of Mahamudra Which Quells the Mighty Warring of the Three Lords of Materialism* (1968) in which he recognized ‘spiritual materialism’ as the major contemporary obstacle for cultural integrity. The fascinating biography *Chogyam Trungpa. His Life and Vision* by the French journalist Fabrice Midal has been translated into Thai by Suan Nguen Mee Ma publishers.

Bhutan's independence emerged, how Gross National Happiness came about and how it can be understood from a spiritual angle.

- o Contacts have been made by the SNF Youth delegate, also with the help of UNICEF Bhutan, with Bhutanese artists and young media experts and a plan will be drafted for Thailand-Bhutan art exchanges.
- **Value Education** as the possible core content guiding policy development towards education reform and GNH curriculum design
 - o Dasho Karma Ura had prepared a well-documented and evidence based presentation for the Ministry of Education in Bhutan promoting Value Education and its interconnectedness with Gross National Happiness. He kindly presented the content to the GNH Movement project team. The Minister of Education, in his meeting with the Thai delegation, expressed his intention to guide education reform in Bhutan along this line.
 - o UNICEF Bhutan will organize a study-visit of a Bhutanese delegation to Thailand on education reform, 7-14 June 2009. The GNH Movement Team will support the study-visit by re-connecting the delegation with the resource persons of the GNH3 workshop on Alternative Education, including the founders of Rung Arun school in Bangkok, Moo Ban Dek children's village, Kanchanaburi, and local wisdom expert Chatsuwarn Thongdeelert; as well as with Nuttarote Wangwinyu, the resource person on Transformative Education, GNH Movement workshop 2 (see his paper *Happiness and Transformative Learning*, Progress Report Thailand Research Fund).
- Initial common interest in **local wisdom and traditional medicine** has been explored, as well as possible opportunities for person-to-person exchanges and export of a limited amount of Bhutanese high quality products (especially from Bumthang province) to Thailand. Possible support to develop appropriate technology at household scale in Bhutan.
- A first encounter and teaching experience was arranged with the students of the **Institute for Language and Culture Studies (ILCS)** providing an initial perspective for a joint continued TOT (Training of Trainers) programme. The ILCS is one of the Bachelor Degree studies under the decentralized Royal University of Bhutan. ILCS, at this stage, is particularly interested in developing **research methodology**. A foreign visiting expert is attached to the institute and a cooperative agreement with the Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Institute in Bangkok brought Dr. Paritta Chalermphao and Dr. Komatra Chuengsatiansup to Bhutan to practice and demonstrate qualitative research at village level.

GNH Index and National Progress Index (NPI) for Thailand

Inspired by the launching of the GNH Index in Bhutan, November 2008, an initiative has been undertaken to develop a similar index, however typical for Thailand, and this initiative has been given the working name **National Progress**

Index (NPI) for Thailand. It will take into account the recommendations on a Sufficiency Economy Index from the Commission chaired by Dr. Apichai Puntasen.

The GNH Movement project, in partnership with the Mahidol Centre for Population and Social Research ~ and with the proposed support of the Thai Health Promotion Foundation (ThaiHealth) and its international cooperation arm TGLIP ~ is developing a project to advance this effort. The NPI initiative should make comparative studies with the GNH Index and similar research and data collection over the world possible and effective towards multi-stakeholder driven policy development, in countries and globally.

- **The chairman of ThaiHealth, Prime Minister Abhisit Vejjavija, showed interest in this initiative during a recent ThaiHealth Board Meeting.**
- The interactive OECD Global Project on Measuring Progress of Societies is expected to provide an important frame of reference for international comparison and cooperation.
- The Prime Minister of Bhutan H.E. Jigmi Y. Thinley and Dasho Karma Ura appreciated to being informed on this recent development in Thailand.

The analysis was shared that **Dr. Joseph Stiglitz** plays a strategic role as he is both the chairman of the 'Sarkozy Commission' on re-thinking development and of the UN Commission on the effects of the Financial and Economic Crisis on Development that will report to the **UN General Assembly in New York, 1-3 June**, the so-called **G-192**.

The conclusions of the 'Sarkozy Commission' will play an important role at the **OECD Measuring Progress of Societies World Forum, 27-30 October in Busan, Korea**.

- Both Prime Ministers of Thailand and Bhutan know Dr. Stiglitz well. The Prime Minister of Bhutan met with Dr. Stiglitz after the Prime Minister delivered his statement at the 63rd Session of the UN General Assembly which was very well received (and of which he distributed the text to the Thai delegation).
- Prime Minister Abhisith asked Dr. Stiglitz to be an Advisor on economic development in Thailand.
 - o The GNH Movement project will make an effort to organize a **consultation with Dr. Stiglitz in Thailand**, if possible before the OECD World Forum in Korea. Sufficiency Economy and Gross National Happiness should be well articulated in this consultation and in a public meeting.
 - o It was suggested that the Prime Minister of Thailand could invite the Prime Minister of Bhutan for a visit to Thailand at this occasion, to share the inter-consultation with Dr. Stiglitz and to present Gross National Happiness in this context. This could lead to a joint statement on 'alternative approaches' to economics in response to the crisis.
 - o Dasho Karma Ura intends to write a paper on GNH and economic development and is willing to make this paper available for

discussion in the framework of the GNH Movement partnership. This will provide new material for the GNH – Sufficiency Economy dialogue.

- o [Dr. Apichai Puntasen prepares a paper on Sufficiency Economy and Gross National Happiness, in line with the exchanges of the Buddhist Economics conference held in April 2009 at Ubon Ratchathani University.]

Sufficiency Economy and GNH

The Prime Minister of Bhutan emphasized that there is ample common ground between Gross National Happiness and Sufficiency Economy. Bhutan and Thailand should cooperate from this position. In his understanding GNH has a broader perspective than Sufficiency Economy but the latter may have demonstrated more impact on the ground, in particular in agriculture projects.

At the 20th Anniversary of Diplomatic Relations Thailand-Bhutan

Ambassador Chalermpol Thanchitt showed interest in the GNH Movement project, and GNH-Sufficiency dialogue and cooperation as element of Thailand-Bhutan relations. He referred to Mr. Manoth Suksabjarern, Director of Thailand International Development Agency (TICA), the Thai donor agency, to explore how this could be advanced in practical terms and what the role of the GNH Movement project could be. Mr. Manoth kindly explained that TICA supports bi-lateral government-to-government projects as well as tri-lateral cooperation in which a third country or inter-governmental body joins the bi-lateral arrangement.

Many persons from Bhutan received training in Thailand but an alumni network has not yet been formally shaped.

- o The GNH Movement team will send progress information on its project, and GNH-Sufficiency Economy dialogue in particular, to Ambassador Chalermpol and Mr. Manoth of TICA.
- o An appointment will be made at the TICA Office in Bangkok to work out opportunities for cooperation in more detail.
- o The GNH Movement Team will explore possible interest of the Government of the Netherlands, OECD and other potential partners in tri-lateral cooperation with Thailand and Bhutan; in particular from the angle of Thailand as gateway for Bhutan to Mekong-region and ASEAN cooperation.

UNICEF Bhutan

After a first encounter in which the core members of the Thai delegation were introduced to Khun Vathinee Jitjaturunt, Deputy Resident of UNICEF Bhutan, and involved team members including Ms. Annick Lactis, Child Protection Specialist, Khun Vathinee kindly invited the delegation and a diversity of Bhutanese guests to her residence for dinner.

Later a business meeting was held in which future cooperation was explored and provisional terms for a GNH Movement project proposal were outlined.

- o The GNH Movement team presented the **ASEAN Youth Statement**, prepared by Thai Volunteer Service (TVS) and partners. The Youth NGO statement was presented to ASEAN government leaders. It includes references to issues of Youth concern related to Gross National Happiness.
- o A plan was discussed to organize with the partners a second Training Of Trainers, TOT2, probably with Dr. Ron Colman, GPIAtlantic, and other experts, in the last quarter of 2009. UNICEF Bhutan in principle would be interested in sponsoring Bhutan Youth participation, similar to the group that took part in the first TOT, January 2009 (with Dasho Karma Ura and Dr. Ron Colman as resource persons); and reconnecting with the Bhutan Youth delegation to GNH3 in Thailand, November 2007.
- o For that purpose a coordinating partner in Bhutan should be determined as this probably was beyond the capacity of CBS. It was discussed whether ILCS (see above) could fulfill that role.
- o A request will be submitted for support to edit the video material of TOT1.
- o In a longer term perspective the possibility of a TOT3 in Bhutan, first half of 2010, with participation from Mekong and ASEAN countries was discussed. By joint effort, UNICEF offices in the region and in diverse countries will be approached, as well as possible additional partners among inter-governmental agencies.

GNH5 and Eco-villages network

It was seen as difficult for UNICEF Bhutan to sponsor Youth delegates from Bhutan to Brazil, given the high expenses, and it may be more feasible to follow a regional approach in Latin America for extending the GNH Youth network. Also the Eco-villages network will be approached, as it is a global network and the host organization in Brazil is working along this line.

Concluding meeting with Dasho Karma Ura

The observations, initiatives and planned actions as reported above were offered for review to Dasho Karma Ura, President of the Centre for Bhutan Studies.

Dasho Karma Ura is writing a paper on the GNH Index and its future which is intended to be included in the GNH3+ book to be published in the second part of this year in Thailand.

The time-table below provides an overview of the major issues of common planning.

The founding partnership between Chulalongkorn University, the Centre for Bhutan Studies and Sathirakoses Nagapradipa Foundation (SNF) towards the Summer Course in August 2010 can remain 'low key' in the first trial year.

Two full time staff/guides to prepare and accompany the group on excursion should be included in the budget.

The Summer Course is intended to be organized under the aegis of the School for Wellbeing Studies & Research at the Faculty of Political Science, to be established as an independent 'think tank' and 'action-research community'.

In addition to all plans in the realm of policy development and capacity building, special attention will be given to person-to-person networking regarding local wisdom and traditional medicine.

Conference on Deepening and Sustaining Democracy in Asia
12-14 October 2009
Paro, Bhutan

The Centre for Bhutan Studies and the United Nations Development Programme (UNDP), Bhutan organized a three-day international conference.

The idea of this conference emerged from consultations between the Prime Minister of Bhutan H.E. Jigmi Y. Thinley and Mr. Ajay Chhibber, UNDP Assistant Administrator and Regional Director for Asia and the Pacific.

The conference marked the smooth and peaceful democratic transition in Bhutan and the completion of democratic election processes in the whole of South Asia. It provided a platform to share lessons and experiences among countries in the region as well as with other Asian neighbours to help strengthen, deepen and sustain the democratic culture and values of Asia.

The conference focused in a broad range of topics related to democracy:

1. Democratic values: means and ends
2. Strengthening electoral governance and electoral processes
3. Role of civil society, social capital, voice in democratic strengthening (including gender dimensions)
4. Rule of law and role of the judiciary in strengthening democracy
5. Bringing government closer to people: decentralization and local governance.

Cabinet Ministers and MPs from 14 countries representing SAARC and BIMSTEC groups as well as others participated in the conference. Representatives of NGO's and CSO's from a number of Asian countries, UN and international organizations attended the conference alongside Bhutanese participants. International scholars and experts of democracy presented papers.

Mr. Ajay Chhibber said in his opening speech:

'At the regional level in Asia, the recent establishment of the ASEAN Commission on human rights is a welcome development, which hopefully will be fully supported by ASEAN member countries.'

'In sum, deepening democracy is about a multitude of actions promoting inclusive participation, strengthening responsive

institutions and upholding international principles. Discarding some of these building blocks of democracy will inevitably lead to setbacks. In many Asian countries, the democratic progress is still fragile and prone to reversal risks. The gains of electoral democracy will be lost if not substantiated with a broad-based commitment and action to uphold democratic principles.'

'The recent challenges of deepening democracy faced by countries like Nepal or Thailand have highlighted the quintessential importance of inclusive participation of all key actors along the political spectrum, and of resolving social tensions through debate and negotiation within the framework of democratic processes and institutions.'

'We are at a cross-roads for democratic developments in Asia. Either democracy will thrive and deliver benefits for the people in terms of human development, or it will wane and turn into the victim of its own neglect of the people. The question is now: what path Asia will take? The decision is up to the governments and the people of Asia.'

The official Thai delegation included **professor Borwornsak Uwanno**, Secretary-General, King Prajadhipok's Institute (KPI), while **Wallapa and Hans van Willenswaard** were invited as special guests of the Centre for Bhutan Studies.

Ajarn Borwornsak referred in his presentation to experiences on People's Audit methodologies implemented by KPI in Thailand. An important indicator in this social audit is trust in institutions, which in Thailand showed a remarkable low regarding politicians and political institute.

Ajarn Borwornsak launched the idea to invite the Prime Minister of Bhutan to Thailand in 2010.

From the conference in Paro an invitation to the School for Wellbeing followed ~ at the recommendation of R. Sudarshan, Policy Advisor, Legal Reform and Justice, UNDP Regional Centre, Bangkok ~ to participate in the **Global Conversation on Democracy, Soha, India** 22-24 January 2010. This meeting was organized by the Centre for Studies of Developing Societies (CSDS), New Delhi, India. Delegate of the School for Wellbeing Studies and Research was **Hans van Willenswaard**.

**Educating for Gross National Happiness
International Workshop
7-12 December 2009, Thimphu, Bhutan**

A quite unique international workshop was organized by the Ministry of Education of Bhutan and realized by Dr. Ronald Colman, GPI Atlantic, Canada.

Dr. Colman brought together a remarkable group of pioneers of 'alternative education' from different parts of the world and brought them together with educators from Bhutan in a genuine workshop, characterized by formulating practical advice on education reform. Some of the experts were: **Vandana Shiva**, Bija Vidyapeeth, India; **Satish Kumar**, Schumacher College; **Judith Simmer-Brown**, Naropa University, USA; and **David Orr**, Oberlin College, USA.

The Thai delegation of experts included **Sulak Sivaraksa** Sathirakoses Nagapradipa Foundation, **Art-Ong Jumsai Na-Ayudhya** Sathya Sai School, **Prapapat Niyom** Roong Aroon School, and **Benjalug Namfa**, representative of the Ministry of Education.

Among the more than 50 international observers, Thailand was represented with the Mekong Youth network, coordinated by Thai Volunteer Service (TVS); and a delegation from the GNH Movement project / School for Wellbeing Studies and Research, Bangkok.

The **Minister of Education** formulated the special character of the workshop as follows:

'It is no exaggeration to say that the initiative on which we are embarking is unprecedented. While individual schools in different parts of the world have attempted to transform their curricula along holistic lines, and to incorporate deep critical thinking, indigenous knowledge, local wisdom, contemplative education, sustainability education and eco-literacy into their teaching, no country has ever attempted to do all this at a national scale.'

The **Prime Minister** stated:

'We clearly share the understanding that, to infuse the whole educational system fully and properly with GNH values and principles is an enormous multi-year task. What I've been thinking the last two weeks is that I don't want the magnitude of the task to hold us up or to stop us implementing some of what we need to do right away. That's simply because – for many reasons – I feel a

sense of immediacy and urgency about this vitally important endeavour as never before.'

'At each levels, can we explore together what might be the specific vehicles through which these GNH values and principles can be transmitted and infused into the system? To give some concrete examples:

- In *science*, how can genuine and heartfelt eco-consciousness be effectively built into science curricula – both directly, but perhaps more importantly, in subtle ways that go beyond simple cognitive learning about environmental facts and processes?
- In *history*, rather than teaching history as a series of events (the usual style), how can history classes convey the cultural and social context of historical development, and what particular GNH values can be transmitted in the process?
- In *language*, how can cultural content be transmitted, how can literature be taught and how can current literature selections be enriched so that some sense of values, identity, and cultural appreciation is conveyed?
- And in *math* (perhaps most challenging), how can math be taught in a broader context perhaps even to convey an understanding of GNH-based economics and of the limitations of our current conventional economic paradigm?'

Frequent reference was made during the workshop to 'GNH values' as stipulated in the paper of **Dasho Karma Ura** *A Proposal for GNH Value Education in Schools* which was launched as a booklet during the conference and made available to all participants.

The Prime Minister, H.E. Jigmi Y. Thinley participated fully in the workshop and ordered immediate action at the concluding session. This resulted in **intensive training sessions for all Principals of primary and secondary schools in Bhutan in January 2010**. This will be followed by similar training and exchanges among all teachers later and in the coming years.

**GNH-Movement Special Forum: Curriculum Development focused on
Gross National Happiness in the framework of Development Studies
14 November 2008
Alumni Room, Faculty of Political Science
Chulalongkorn University**

This meeting report intends to present recommendations from project's academic advisors and MAIDS team regarding development of an elective course for the MA International Development Studies (MAIDS) program at Chulalongkorn University. The MAIDS programme attracts students from Asia and globally. This opportunity to offer an elective course was explored in light of the GNH-Movement project objective of capacity building and interest shown from MAIDS side. The MAIDS course was taken as an example and the meeting was seen as an exercise in curriculum development: how to organize a possible 14-week long (one day per week) elective for the 2nd semester of the MA program in line with planned forums of GNH-Movement project. Participants in this meeting received a tentative draft proposal for a possible course from the GNH team.

Participants

1. Professor Apichai Puntasen – Ubon Ratchathani University
2. Dr. Keamthong Intaratana – Faculty of Economics, Chulalongkorn University
3. Mr. Somboon Cheungprempree – Sathirakoses-Nakapradeep Foundation
4. Assoc.Professor Surichai Wun'geao – Social Research Institute, Chulalongkorn University
5. Asst.Professor Surat Horachaikul – Faculty of Political Science, Chulalongkorn University
6. Dr. Naruemon Tabjumpol – Director, MA (International Development Studies) program ,Chulalongkorn University
7. Ms. Sirisaranya Pakninrat – Program Coordinator, MA (IDS) program, Chulalongkorn University
8. Hans van Willenswaard – GNH team
9. Wallapa van Willenswaard – GNH team
10. Sajee Kongsuwan – GNH team
11. Supot Chunahachoti-ananta – GNH team
12. Penjai Sinsamersuk – GNH team

The meeting is a creative exercise in curriculum development. How to formulate an elective course for a postgraduate program in the area of development studies? This common effort serves the purpose of exploring guidelines for capacity building, including expanding knowledge on GNH as a candidate for an alternative development paradigm, strengthening academic and research cooperation between all parties involved, and establishing formal existence of GNH within a mainstream academic institution.

Experts from various sectors attending the meeting are from teaching faculty, research institute, and informal NGO-driven adult education. These experienced experts have contributed widely in development practice and development research.

The meeting lasted about two and a half hours. It began with GNH team introduction to the objective of capacity building and the purposes of this meeting. The experts were given a tentative draft course outline and timetable which was made concurrent to the project's fora in 2009.

Many useful and insightful comments were given and they are collated and summarized as follows.

- Concerns about the continuity of such an academic course were expressed by experts in formal university teaching since guest speakers from overseas on the list will not be able to contribute on a yearly basis. At this stage the GNH-movement project receives an 18 months' development grant. However some experts mentioned that since the course is elective, it does not have to be offered every year, or in the same format each year.
- Some caution was made about the nature of this type of course, it consists of many speakers talking from different perspectives, so it is difficult to see the links and the whole picture. Therefore it requires a really good facilitator who can help integrate the variety of perspectives and disciplines, related to students' living situations. Moreover, student's diverse educational backgrounds should be taken into account – e.g. Burmese students do not have background in political theory, therefore it could create a large gap among students, and between students and guest speakers.
- Suggestions were made regarding actions on a permanent basis – e.g. compile the course into a book format, or a textbook for further development.

Also lectures should be recorded (with permissions from the speakers) in order for the course to use as teaching materials in the next years.

- Regarding the course structure, it was suggested that the course progresses from happiness to development. [In the GNH-movement academic paper presented at the first GNH-movement a tentative link with development theory is made, in particular to ‘critical holism’, an innovative school in development theory and practice].
- Statements were made regarding useful additions to the content, including
 - o more emphasis on practicality (e.g. public policy),
 - o coverage of many dimensions of happiness [as later dealt with in the GNH-movement forum with Dr. Matthieu Ricard: see report],
 - o more attention for the ecological dimension of the concept, understanding of connections/ interdependence between human and nature [to be dealt with in the forum on urban-rural divide: see programme 2009],
 - o links with global level – global warming, financial and economic crisis, need for a ‘Turning Point’
 - o cultural awareness/ sensitivity of the concept (presenting similar practices from countries/ cultures around the world, and compare and contrast these concepts – find common things/ common ground), and
 - o spiritual element – should include meditation (in action), interfaith dialogue, and a focus on human-being, the mind part.
- Focus of a GNH course could be on each pillar. The 4 pillars of GNH include 1. Cultural Promotion 2. Good Governance 3. Equitable Economic Development 4. Environmental Preservation – e.g. how far each of the pillars has been developed/ implemented. Actual case studies could be emphasized – grounded theory approach. Respect of other’s ideas should be fundamental to the course.
- Comments regarding teaching format of the course were discussed. It was suggested that it should go beyond formal lecturing, i.e. should involve field trips, community visits, and student projects. This would be important as well for undergraduate teaching courses being developed. An elective course could allow sit-in students from NGOs, business, and local leaders in order to extend its audience base and to enhance students experience by means of more encounters with people from different backgrounds. This could alternatively result in an extra-curricular ‘Summer School’ programme.

Additional suggestions were made about the role of ICT and media as a teaching tool.

- There was also a comment about lessons learned from such an innovative course, therefore the course should be monitored intensely by a dedicated team.
- Comments about possibility of internships were discussed including how long, potential host organizations (NESDB, NESAC, UNDP, and ESCAP); however cautions were also given about risks and organizational burdens involving internships.
- A possible elective course should be seen as an opportunity/ a pilot project, and could be alternatively developed in the future into a more NGO-driven, participatory course, like the Mekong region Youth network capacity building programme outlined at a post-GNH3-conference meeting in Rayong.
- Furthermore, the course can be seen as a gateway for change processes. It can potentially be a vehicle to engage people to new movement/thinking. But more elaboration could be furthered about what way/format this course can contribute to a movement, or reorient people into this engagement. For example it should be open for all students in international degree programs in Chulalongkorn as an elective (more people, more opportunities) or even grounded in inter-university cooperation.
- GNH concept itself potentially can be a starting point of a movement. A GNH curriculum should provide opportunities for linking new ideas – a platform for movement. As a mandate of the project is to make a change, a creative ‘development studies’ course would be one way to accomplish it.
- In order to move the concept forward, it was suggested that there could be an integration between homegrown idea (Sufficiency Economy, SE) and international one (GNH), maybe in a form of textbook for higher education. However because there is not much literature yet and theoretical knowledge on GNH and SE is still in its stage of exploration and development, expansion on the boundaries of knowledge is needed. Therefore a session on comparison, and contrast or complementarity of GNH and SE should be undertaken.

Conclusions

A great variety of constructive comments and suggestions came out of this meeting. Regarding a possible course content, many additional components were

recommended, while others recommended more single focus. Moreover, the unique characteristics of the MAIDS course bring about concerns and opportunities. Taking all factors into consideration, it will not be possible to match the GNH-movement programme with the MAIDS elective course in 2009. However, GNH-movement programmes will be open for MAIDS and other students.

This meeting was the beginning of an endeavour to create a GNH movement within higher education setting, parallel with informal capacity building initiatives. More meetings, exchanging of ideas, discussion and participation from relevant stakeholders will be needed to find out the final formulation of capacity building formats.

[From 27-30 January a GNH Training of Trainers development workshop will be organized by the GNH-movement project as a next step. With resource persons Dasho Karma Ura, President of the Centre for Bhutan Studies, CBS, and Dr. Ronald Colman, Founder and Executive Director, Genuine Progress Index of Atlantic Canada, GPI Atlantic. The ToT development workshop will be offered in cooperation with the Mekong region Youth network and together with the Bhutan GNH Youth Initiative. The programme will be hosted by SASIN Graduate Institute of Business Administration, Chulalongkorn University].

สรุปการจัดหลักสูตรการศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและการพัฒนา

จากการสัมมนา “แนวทางการพัฒนาหลักสูตร” ร่วมกับหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาระหว่างประเทศ (Master of Arts Program in International Development Studies: MAIDS) คณาจารย์จากคณะเศรษฐศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป องค์การด้านการศึกษาทางเลือก

เห็นตรงกันว่า หลักสูตรการศึกษาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติและการพัฒนา เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหา และกระบวนการที่ก้าวหน้าอันจะสามารถขับเคลื่อนกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาได้ แต่อย่างไรก็ตามการจัดหลักสูตรผ่านการศึกษาในระบบมีข้อจำกัดมาก ประกอบกับอาจทำให้นักคิดอิสระไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการศึกษานี้ได้ โครงการฯ จึงขยายผลจากการสัมมนาในครั้งนี้ และจัดการสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป รวมทั้งศูนย์ฐานศึกษา ประเทศภูฐานอีกหลายครั้ง จนกลายเป็นโครงการระยะยาวในการจัดตั้ง “สำนักวิชาการและวิจัยเรื่องความสุขที่ดีมีสุข” (School for Well-being Studies and Research) ซึ่งเป็นสำนักคิด และศูนย์การเรียนรู้อิสระ มีพันธกิจในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสานเสวนา และถกเถียงอย่างสาธารณะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการสำรวจ การปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ การเคลื่อนไหวทางสังคมที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย อันจะนำไปสู่สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข และการพัฒนาทางเลือก

กิจกรรมประจำปีของสำนักวิชาฯ ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การจัดการเรียนการสอนภาคฤดูร้อน เรียกว่า หลักสูตรภาคฤดูร้อน (Summer Course) ซึ่งเป็นพื้นที่เพื่อการสร้างสรรค์ และการแลกเปลี่ยนด้วยการเสวนา กลุ่มผู้เข้าร่วมหลักสูตรมาจาก นักวิชาการ ผู้ประกอบการสังคม นักศึกษา นักพัฒนาเอกชน นักกิจกรรม และผู้มีส่วนในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ผลที่คาดว่าจะได้รับจากหลักสูตรนี้คือ ผู้เข้าร่วมสามารถตั้งคำถามเพื่อการวิจัย การจัดกิจกรรม หรือโครงการต่อเนื่องในอนาคต และสามารถเชื่อมโยงโครงการวิจัย และกิจกรรมต่างๆ กับผู้เข้าร่วมอื่นๆ ได้ จนกลายเป็นเครือข่ายศิษย์เก่า และผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับโลก

การจัดหลักสูตรภาคฤดูร้อนในครั้งแรก จะมีขึ้นระหว่างวันที่ 29 กรกฎาคม ถึง 25 สิงหาคม 2553 รวมระยะเวลา 33 วัน โดยใช้ชื่อว่า ความสุขเพื่อการเปลี่ยนแปลงโลก (Happiness for Global Transformation) หลักสูตรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจปัญหาด้านวัฒนธรรมในปัจจุบัน ปัญหาความยากจน ความอยุติธรรม สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม จากมุมมองแบบองค์รวม บน

พื้นฐานว่า ความสุขไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอก ผู้นำทางจิตวิญญาณมองว่าความสุขเป็นทุนภายในที่ทำให้มนุษย์สามารถเผชิญกับปัญหาได้ด้วยความสบายใจ และความมั่นคง จากมุมมองนี้ความสุขจึงเป็นทักษะที่สำคัญที่สุดของชีวิต อันจะช่วยให้เราฟันทุกซี่ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างพื้นฐานที่แท้จริง

กิจกรรม การลงนามในสัญญาการก่อตั้ง “School for Wellbeing Studies and research”
ระหว่าง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป และศูนย์ฐานการศึกษา
และการเสวนาเรื่อง “Our Common Future Here and Now”
เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2552 ที่ ห้องประชุมสมาคมศิษย์เก่ารรัฐศาสตร์

ตัวแทนลงนาม

1. ผศ.ดร.มร.กัลยา ติงศภิตย์	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน	ประธานมูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป
3. ดาไซ กรรมะ อูระ	ผู้อำนวยการศูนย์ฐานการศึกษา

วิทยากร

1. ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน
2. ดาไซ กรรมะ อูระ
3. อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ผู้ดำเนินรายการ

ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล รองคณบดี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เริ่มเวลา 9.30 น.

ผศ.สุรัตน์ แนะนำกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น และบรรยายสรุปถึงที่มาของการก่อตั้ง “School for Wellbeing Studies and Research” (School for Wellbeing หรือ SFW) ว่า เป็นโรงเรียนนานาชาติที่เชื่อมโยง และเรียนรู้กันทั่วโลก โดยจะให้ภาษาอังกฤษในการสอน และจะเพิ่มภาษาอื่นๆ ด้วยในอนาคต เป็นโรงเรียนที่ทำการศึกษาวิจัยในเรื่อง ความเป็นอยู่ที่ดี (Wellbeing) ที่มองระบบสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากหลากหลายสาขาวิชา และหลายภาคส่วน เพื่อริเริ่มการทำวิจัย การเสวนา เวทีสาธารณะ เพื่อศึกษาสังคม และการเคลื่อนไหวทางสังคม ไปสู่การชีวิตที่เป็นองค์รวม

แนวความคิดนี้ได้รับการถกเถียงถึงในวงกรวิชาการมานาน นักวิชาการหลายคน เช่น ริชาร์ด เลยาร์ด ที่บอกว่าแม้ความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น แต่ความสุขไม่เพิ่มตาม เป็นต้น พยายามตั้งคำถามว่า สังคมควรเคลื่อนไปในทางใด มีหลายแนวทาง เช่น ไปในทางความยั่งยืน หรือในไทยเอง มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวันนี้มี อ.อภิชาติ พันธเสน มาเป็นวิทยากร และที่ฐาน มี ความสุข

มวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness, GNH) โดยศูนย์ฐานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน โรงเรียนนี้เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรม และการพูดคุยกันหลายๆ ครั้ง โดย โครงการเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH Movement) โดยคุณวัลลภา และคุณฮันส์ และได้ก่อตั้งขึ้นแล้วในวันนี้ ในช่วงต้นนี้ โรงเรียนมีกิจกรรม 2 ส่วนหลักๆ คือ หลักสูตรภาคฤดูร้อนนานาชาติ (International Summer Course) เรื่อง ความอยู่ดีมีสุข รับนักศึกษาจากทั่วโลก และจัดหลักสูตรร่วมกันหลายประเทศ กิจกรรมที่สองคือการวิจัย ที่ไม่ให้นักวิชาการเท่านั้นมีส่วนในการกำหนดความรู้ แต่จะเปิดโอกาสให้หลากหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และได้ผลการวิจัยที่มีที่มาชัดเจน และเข้าใจง่าย คณะกรรมการของโรงเรียนประกอบด้วยตัวแทนจาก ทั้งภาควิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาครัฐ และภาคศาสนา จากหลากหลายประเทศ

จากนั้น นำเข้าสู่พิธีการลงนามข้อตกลง โดยตัวแทนจากทั้งสามองค์กรร่วมก่อตั้ง คือ ผศ. ดร.มร.กัลยา ดิงศภิทัย รองอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวิน ประธานมูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป และ ดาไซ กรรมะ อูระ ผู้อำนวยการศูนย์ฐานศึกษา ลงนามในหนังสือข้อตกลงความร่วมมือในการก่อตั้งและดำเนินงานของ School for Wellbeing

ช่วงเสวนา

ผศ.สุรัตน์ เริ่มดำเนินการเสวนา โดยแนะนำวิทยากรทั้งสามท่าน คือ ศ.ดร.อภิชาต พันธเสน ผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ดาไซ กรรมะ อูระ ผู้อำนวยการศูนย์ฐานศึกษา และอ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ผู้ก่อตั้งมูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป โดยวิทยากรเสวนาเป็นภาษาอังกฤษ

ศ.ดร.อภิชาต พันธเสน

เราต้องเริ่มครุ่นคิดถึงอนาคตร่วมกันของเราอย่างจริงจัง เพราะการพัฒนาในช่วงร้อยปีที่ผ่านมา มีพื้นฐานทางความคิดว่า ทุนนิยมเป็นรูปแบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุด โดยทุน จะถูกใช้เพื่อการผลิต และสนองตอบต่อความต้องการของมนุษย์ได้ดีที่สุด รูปแบบการผลิตอื่นๆ เช่น ศักดินานิยม หรือทาสนิยม ไม่สามารถแข่งขันได้กับระบบทุนนิยม การพัฒนาในทางนี้นำไปสู่การปฏิบัติอุตสาหกรรม ซึ่งเน้นย้ำว่า การพัฒนาประเทศมีเพียงทางเดียวเท่านั้นคือ การพัฒนาอุตสาหกรรมในระบบทุนนิยม นี่เป็นกระแสไปทั่วโลก แต่หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ ทศวรรษ 1930 พบว่า ระบบทุนนิยม ไม่ได้เหมาะสมที่สุด และมีปัญหาในตัวเอง เพราะเมื่อประชาชนลด หรือหยุด

บริโศก การสะสมทุนก็จะชะงักลง จึงเกิดแนวคิดสำคัญโดยนักเศรษฐศาสตร์ จอห์น เมนาร์ดสเคนส์ ในเรื่อง อุปสงค์สะสม ว่า การแก้ปัญหาคือ ต้องสร้างอุปสงค์ให้อยู่ในระดับที่สูงพอ อย่างน้อยให้เกิดการจ้างงานอย่างทั่วถึง และนี่เป็นหนทางที่ถูกใช้ในการแก้วิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

หลังจากได้รับคำแนะนำจาก สเคนส์ ภาคอุตสาหกรรมดำเนินตามแนวการสร้างอุปสงค์ ให้อยู่ในระดับที่สูงอยู่ตลอดเวลา ด้วยการกระตุ้นการบริโภค ผ่านเทคโนโลยี และสื่อ สร้างบริโศกนิยม ขึ้นมาเป็นแรงหนุน ทุนนิยม และอุตสาหกรรมนิยม โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ และของเหลือจากระบบนี้ หลังจากนั้นไม่นาน เราพบว่า ระบบนี้ได้ทำลายสิ่งแวดล้อมของเราอย่างหนัก แต่แนวคิดเดิมๆ ยังคงเป็นหลักอยู่ ว่า การบริโภค เท่ากับ ความสุข และถ้าเป็นอย่างน้อยๆ เราจะพบกับหายนะของมวลมนุษยชาติ

นักเศรษฐศาสตร์ และนักวิชาการ ได้ทำการศึกษา พบปัญหาในแนวคิดนี้ และพยายามหาแนวทางแก้ไข แต่ปัญหานี้ เกิดจากการที่เราถูกสอนให้คิดแบบตะวันตก แต่ถ้าเรามองกลับไปในเรื่องที่พระพุทธเจ้าสอน เมื่อกว่า 2500 ปีที่แล้ว จะพบว่าสิ่งเหล่านั้น ยังคงเป็นจริง และใช้ได้กับยุคปัจจุบัน พระพุทธเจ้าสอนว่า ทุกชีวิตไม่สามารถหนีพ้นไปจากทุกข์ และการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงไม่เป็นการสมเหตุสมผลที่เราจะทำร้ายผู้อื่น ซึ่งอยู่ในทุกข์อยู่แล้ว แต่จะเหมาะสมกว่าในการที่เราจะช่วยเหลือผู้อื่น เพราะเราจะได้รับความสุข และผู้ที่เราช่วยเหลือก็มีความสุขเช่นกัน นี่เป็นการคิดที่เป็นจริงกับชีวิต เราควรเริ่มคิดเช่นนี้ ไม่ใช่เพื่อตัวเราเอง แต่เพื่อโลก

ขอกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียง (ศกพพ) ดังนี้ มีการตีความเรื่องนี้กันไปหลากหลาย นับตั้งแต่ในหลวงทรงมอบปรัชญานี้ ในด้านของผู้ที่ต่อต้านแนวคิดนี้ กล่าวกันว่า การสอนให้คนจนรู้จักความพอเพียง ก็เหมือนกับการหยุดการเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนา แม้ว่าสังคมไทยเกิดบนพื้นฐานของศาสนาพุทธ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการแนวคิดจากหลากหลายความเชื่อ เช่น ความโลภเป็นสิ่งเลวร้าย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรตีความว่า การใช้ชีวิตที่ปกติ ห่างจากความโลภ ถ้ามองอย่างวิทยาศาสตร์ แกนหลักของ ศกพพ คือ ความพอเพียง ซึ่งใช้ได้ในการดำเนินชีวิต เช่น การกิน ถ้ากินมาก อ้วน หรือถ้ากินน้อย ไม่มีแรง นั้นหมายถึงเราต้องหาจุดของความพอเพียง ซึ่งในแต่ละคนความเหมาะสมต่างกันไปตามปัจจัย นี่เป็นหลักการพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งถ้าเราใช้สติคิดถึงเรื่องเหล่านี้ในชีวิต ก็จะมีชีวิตที่พอเพียง แต่คนส่วนมากถูกครอบงำด้วยกิเลสจนมองไม่เห็นถึงความพอเพียง ถ้าเราต้องการอนาคตที่ดีร่วมกัน เราจะต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์มาในทางนี้

ดาโตะ กรรมะ อูระ

การศึกษาเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีเป็นเรื่องหลักของเราวันนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี เพราะสิ่งนี้ควรจะเป็นผลลัพธ์ของการศึกษาวิจัยของมหาวิทยาลัย แต่น้อยเหลือเกินที่เราจะเห็นการศึกษาแบบองค์รวม ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของเรา มีแต่การแบ่งแยกสาขาวิชา ในรัฐบาลก็เช่นกัน เรามีกระทรวง กรมต่างๆ ที่ทำงานแบบแยกส่วน ไม่มีกระทรวงที่ดูแลเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี

ส่วนของการเดินทางในหลักสูตรเป็นสิ่งที่ดี เพราะเราเรียนรู้ผ่านการเดินทาง ทั้งทางกายและทางจิต และเมื่อเดินทางถึงภูฐาน เราจะได้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ส่วนสัญลักษณ์ของ SFw ก็น่าสนใจ เพราะงล้อในอุ้งมือเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของการดำรงชีพอย่างสมบูรณ์ การดำรงชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซึ่งจะต้องสามารถวิเคราะห์องค์ความรู้ต่างๆ เคมี ชีววิทยา ซึ่งควรจะนำไปสู่ผลลัพธ์ คือ ความเป็นอยู่ที่ดี เพราะนั่นคือวัตถุประสงค์ของความรู้

การคิดถึงเรื่อง อนาคต ในที่นี้ ก็หมายถึงอนาคตของพวกคุณนี่เอง ไม่ใช่อนาคตอันไกล แต่ควรจะต้องคิดถึงการดำเนินชีวิตของคุณจากนี้ไปจนสิ้นชีวิต ทั้งทางกายและทางจิต เช่นคำสอนของพุทธที่ให้คำนึงถึงปัจจุบัน และทุกขณะเวลา คือเวลาแห่งการเกิดใหม่ คือโอกาสในการเปลี่ยนแปลง ต้องคิดถึงว่าคุณจะทำอะไร และจะเชื่อมโยงกับคนที่คิดเหมือนกันได้อย่างไร ต้องคิดถึงวิธีที่เราต้องการที่จะดำรงอยู่ร่วมกัน และการเปลี่ยนแปลงสังคม ไม่ใช่เพียงคิดถึงการพยากรณ์เรื่อง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งเรารู้อยู่แล้ว

จากมุมมองของ GNH ความสุขไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นเรื่องของส่วนรวม ความสัมพันธ์ของเรากับสิ่งต่างๆ เราจะรู้สึกดีเมื่อความสัมพันธ์เหล่านั้นอยู่ในสมดุล สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การฝึกฝนจิตวิญญาณของเราเอง การฝึกฝนอารมณ์ความรู้สึกของเรา ซึ่งก็คือการฝึกจริยธรรมนั่นเอง

อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ก่อนอื่นต้องขอแสดงความยินดีที่ SFw ได้ถูกจัดตั้งขึ้น ซึ่งแสดงว่าเรายังไม่มีความเป็นอยู่ที่ดี แม้แต่คนรวย จนถึงคนจน สิ่งแวดล้อม และสังคม วัตถุประสงค์ของ SFw เป็นสิ่งที่สูงส่งมาก และนี่อาจเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ทำสิ่งที่ดี หลังจากที่ได้เดินตามหนทางตะวันตกอย่างมืดบอด

ผมจะวิเคราะห์เรื่องนี้จากมุมมองพุทธ และเสนอแนวทางปฏิบัติ ในทางพุทธเมื่อคุณไม่มีความเป็นอยู่ที่ดี ก็หมายความว่า คุณกำลังอยู่ในความทุกข์ ซึ่งเชื่อมโยงกับสมุทัย ที่ อ.อภิรักษ์ได้กล่าวไปแล้ว และเรากำลังถูกครอบงำด้วย มหาอำนาจสองประเทศคือ อเมริกา และจีน รวมไปถึงบรรษัทข้ามชาติ ถ้าเราต้องการแก้ปัญหา เราจะต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์นี้

ผมจะขออ่านย่อหน้าจากงานของ จอห์น คอบบ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานของ ชูมากเกอร์ เรื่อง พุทธเศรษฐศาสตร์ ที่เขียนขึ้นจากแรงบันดาลใจเมื่อเดินทางไปพม่า จอห์น คอบบ์ เป็นนักศาสนาชื่อนำของอเมริกา ได้เขียนเรื่อง คริสตเศรษฐศาสตร์

“ขณะนี้เรากำลังเผชิญหน้าการรวมพลังอันน่ากลัวของ จักรวรรดินิยมใหม่ พุนิยมเสรีใหม่ การก่อการร้าย ซึ่งฆ่า แบ่งแยก ละเมิด กดขี่ คนมากมาย เพิ่มความเกลียดชัง และสร้างความหมดหวังทางจิตวิญญาณความท้าทายนี้ของสังคมอเมริกาเป็นเรื่องจริง และถ้าเราไม่แก้ปัญหานี้ ถ้าเราหลบเลี่ยง ก็จะทำให้เกิดความหายนะครั้งใหญ่ ถ้าอเมริกายังคงดำเนินไปในทิศทางที่เหล่าผู้นำต้องการ โลกจะตกอยู่ในหายนะทางนิเวศวิทยา เพราะอเมริกา มีพลังที่จะกดดันประเทศอื่นๆ ที่เห็นตรงข้ามทางรอดที่มี คือ ทางคุณธรรม ทางวิชาการ และทางจิตวิญญาณ และการต่อต้านจะต้องเกิดขึ้นโดยปราศจากความรุนแรง โดยการขัดขึ้นจากประชาชน และชุมชน ที่จะช่วยยับยั้งนโยบายที่จะทำลาย..”

SfW จึงต้องมีวาระทางการเมือง ไม่เช่นนั้นจะเป็นสถาบันที่เพิกเฉยเท่านั้น เพราะในประเทศนี้ ใน กทม. 20% เป็นสลัม และยังมีปัญหาสังคมอื่นๆ ในอินเดีย มีคนจนมากมายที่อยากเป็นมนุษย์ที่ดี และต้องการการสนับสนุนจากพุทธศาสนา ในฐานนั้นก็จะได้ประจักษ์ถึงข้อดีและข้อด้อยของ GNH เรียนว่า ทำอย่างไรถึงจะจัดทุกข์ได้ ซึ่งเราจะต้องใช้ มรรค 8 และไตรสิกขา ที่จะเป็นหลักสำคัญของสถาบันแห่งนี้

ในไทย แม้ว่าจะเป็นเมืองพุทธ แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามพุทธธรรม เช่น ศีล 5 ซึ่งไม่ใช่เรื่องของการเป็นคนดี หรือดีกว่าใคร แต่เป็นเรื่องของการเป็นปกติ การดำรงอยู่อย่างปกติ และเป็นธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล และสังคม แต่ศีล 5 จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าเราไม่ปฏิบัติสมาธิ ดูแลจิตของตนเอง ที่จะทำให้เกิดตระหนักถึงความสงบ ความเกี่ยวข้องกันของสิ่งทั้งหลาย ลดความเป็นตัวตน และเกิดปัญญา เข้าใจความเป็นจริงที่เป็นอยู่

การศึกษาวิจัยของสถาบันควรจะอยู่บนพื้นฐานนี้ การประยุกต์คำสอนต่างๆ สู่การฝึกจิตใจของคนให้เปิดกว้าง ให้เข้าใจว่า คนอื่นๆ ก็เท่าเทียมกันกับเรา ที่มีคนจนเป็นความรับผิดชอบของเรา เราจนเพราะเรารวย อยากจะนำเสนอตัวอย่างหนึ่ง คือ สภาพอนาคตโลก ที่ตั้งขึ้นเมื่อ 3 ปีก่อนที่ฮัมบูร์ก เพื่อมองถึงอนาคตด้านต่างๆ ของโลก อยากจะให้ SfW นำการศึกษาของสถาบันมาดูรวมไปถึง ทำงานร่วมกัน และร่วมกับ วิทยาลัยชุมากเกอร์ และ new economic foundation (nef) รวมทั้ง ศูนย์ฐานศึกษา ซึ่งกำลังจะจัดอบรมเรื่อง การศึกษา กับ GNH ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สุด และต้องระวังเมื่อแนวคิดหลักของตะวันตกจะเข้ามาครอบงำ

เมื่อจะร่วมงานกับตะวันตก เราจะต้องค่อยๆ เปิดใจ และทำงานร่วมกันด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยน อย่างที่ผมเคยทำกับธนาคารโลก ทำให้มาทำงานร่วมกับคนจนอย่างใกล้ชิดมากขึ้น และเริ่มเห็นแนวคิดหลักเข้ามาสนใจเรื่องเหล่านี้มากขึ้น เช่น ในงาน World Economic Forum ปีนี้ ที่เชิญ Mathieu Ricard พระนิกายวัชรยาน ชาวฝรั่งเศส เป็นองค์ปาฐก

อยากจะแนะนำถึงจุดเริ่มของแนวคิดการพึ่งพาตนเอง นั่นคือ หินสวราช เขียนโดย มหาตมะ คานธี เราควรจะศึกษางานชิ้นนี้ ซึ่งจะครบร้อยปีในปีนี้ และจะมีงานที่อินเดีย เช่นเดียวกันในปีนี้จะมีการครบรอบ 20 ปีของ INEB ซึ่งจะพูดถึงเรื่อง สันติภาพ กับการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งสันติเป็นเรื่องสำคัญของความเป็นอยู่ที่ดี เราต้องสร้างสันติภาพพร้อมกับ กัลยาณมิตร ทั้งแตกต่างทั้งสีผิว ศาสนา หรือเชื้อชาติ

ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล

ดังนั้นโรงเรียนแห่งนี้จะประสบความสำเร็จได้ด้วยกัลยาณมิตร

Chulalongkorn University
 Bangkok, Thailand
 Faculty of Political Science
 School for Wellbeing Studies & Research

First Annual Summer Course
 25 July-28 August 2010

“Happiness for Global Transformation”

A four weeks participatory learning experience including a visit to Bhutan, the country of Gross National Happiness, and excursions to places of social interest in Thailand.

The *School for Wellbeing Studies & Research* is an independent think tank and learning centre, recently founded and based at Chulalongkorn University, Bangkok. The *School* initiates action-research, dialogue and public debate. The aim is to understanding and further exploring historic and contemporary paradigm shifts and social movements transforming our materialistic, economically driven public policies towards societies shaped by wellbeing-centered world views and alternative development practices.

The *School* brings a broad diversity of partner-organizations, independent researchers, thinkers and activists together in a creative, research and evidence based network for dialogue, exchanges and advocacy.

The founding partners are The Faculty of Political Science, Chulalongkorn University; the Sathirakoses Nagapradipa Foundation, both in Thailand; and the Centre for Bhutan Studies, Bhutan.

Once a year the *School* organizes a Summer Course which is its central creative space for networking, dialogue and exchanges.

The Objectives of the annual Summer Courses are:

- Inter-disciplinary intellectual studies and exchanges to clarify wellbeing, happiness, Quality of Life, and related public policy development.
- Experiential learning, spiritual exercise, cross-cultural communication and dialogue supporting contemplation on processes of inner transformation, social transformation and global transformation.
- Joyful on the ground observation of exemplary real life situations, exercises in fact finding, and preliminary case

studies to match ideas with reality; to gain inspiration from pioneering souls.

- To initiate and strengthen experience based networking among independent academics, social entrepreneurs, potential leaders, students, responsible managers, policy development officers, activists and change agents in order to shape common efforts towards global transformation.

End result

At the end of the Summer Course participants are able to articulate their questions for future research, intentions for studies and actions, project proposals and social ventures. They are able to connect their individual projects with those of fellow participants within the perspective of an emerging Summer Course alumni network and global transformation networks.

Target groups

Independent academics, social entrepreneurs, potential leaders, students, persons on sabbatical, responsible managers, policy development officers, activists and change agents.

Theme and Purpose of the First Summer Course, 29 July-25 August 2010

The theme of the first Summer Course to be organized by the *School for Wellbeing Studies & Research* is: **Happiness for Global Transformation.**

The purpose of the course is to contemplating contemporary cultural dilemma's, poverty, injustice and environmental degradation from a holistic point of view. Happiness is not in the first place (as we are made to believe) a need that should be satisfied by external factors. Spiritual leaders like Matthieu Ricard see happiness as an inner resource enabling human beings to respond to the challenges of life with joy and integrity. Happiness is understood as "life's most important skill", a capability to overcome suffering and structural violence.

Vision

Genuine happiness can be cultivated by caring for our selves, fellow sentient beings and nature and, by doing so uniquely generates the resources needed for transformation, fundamental change.

Overview of Summer Course 25 July-28 August 2010 (33 days)

Introduction	Study Visit	Study Visit	Synthesis
<u>Arriving Sunday 25th July at Wongsanit Ashram</u> (40 km from Bangkok) <i>Monday 26th July-Saturday 31st July:</i> Introduction, Community experience: <i>Wellbeing – Interbeing</i> programme: meditation, social interaction and community development excursions.	<i>Sunday 8th August</i> Departure Bangkok early morning and arrival at Paro Airport, Bhutan.	<i>Sunday-Tuesday 15-17th August</i> Excursions in Bumthang	<i>Monday-Wednesday 23- 25th August</i> Three days' digestion, contemplation and reports at Pranburi, Thailand's coast
<i>Arriving Saturday 31st July morning at Chulalongkorn University campus. Sunday 1st August</i> free with welcome reception at 16.00 hours and cultural programme at Thai Traditional House.	<i>Monday 9th August</i> Walk to Takshtang monastery (Tiger's Nest) in mountains near Paro; move to Thimphu.	<i>Wednesday 18th August</i> Travel from Bumthang to Eastern Bhutan	<i>Thursday 26th August</i> Back in Bangkok. Lunch and afternoon preparation for concluding sessions.
Academic Session <i>Monday 2nd - Friday 6th August at Chulalongkorn University and venues in Bangkok</i> See Academic Programme page 3-5	<i>Tuesday 10th August</i> Workshop on Gross National Happiness organized by the Centre for Bhutan Studies (CBS). Presentation by Dasho Karma Ura, President of CBS, and panel discussion with experts from Bhutan.	<i>Thursday-Friday 19-20st August</i> Diverse programme in Eastern Bhutan	<u><i>Friday 27th-Saturday 28th</i></u> Concluding presentations at Chulalongkorn University. Participants' final exchanges and Synthesis. Networking and future action-research arrangements. <i>Farewell party</i>
<i>Saturday 7th August</i> Free	<i>Wednesday-Thursday 11-12th August</i> in Thimphu. Cultural visits, exchanges and walk to Tango monastery	<i>Saturday 21st August</i> Departure from Bhutan, cross border at Samdrup Jongkhar, to Assam, India.	
	<i>Friday 13th August</i>	<i>Sunday 22nd</i>	

	Visit to Druk Wangyal Lhakhang guided by Dasho Karma Ura; Punaka Dzong; and arriving in Trongsa.	August Travel from Guwahati Airport, India to Bangkok.	
	Saturday 14 th August Morning excursion in Trongsa and evening arriving in Jakar, Bumthang.		

Introduction in Wongsanit Ashram

The introduction week includes excursions in Thailand in three groups: community economy; alternative education; organic agriculture.

Daily Schedule Week 1 in Bangkok

Time	Activity
09.00-09.30	Introduction of the day by Summer Course Team
09.30-10.30	Keynote Presentation; lecture
10.30-11.00	Coffee break
11.00-12.30	Discussion; in some cases with additional experts' panel
12.30-14.00	Lunch break
14.00-15.00	10-15 minutes' presentations by participants (including research questions; proposals etc.) (depending from number of students)
15.00-15.30	Tea break
15.30-17.00(30)	Professional workshops

Morning keynote presentations may be opened to public audience.

Methodology

A group of **24 - 35 participants** (minimum and maximum) ~ selected on diversity ~ to this high level *Summer Course* will work during five weeks in July-August 2010 on formulating and contemplating action-research questions addressing the theme 'happiness *for* global transformation'. Intensive group interaction, academic analysis and debate, professional exchanges and experiential learning through excursions and exposure will lead to not only individual proposals in a long term future perspective: multi-dimensional inter-connections will grow from exchanges leading to lifelong involvement in a spiritually rooted network (of networks) towards global transformation.

Academic programme in Bangkok, Week 1, 2-6 August

Day / Venue	Introduction	Lecturer	Discussion	Presentations	Workshop
--------------------	---------------------	-----------------	-------------------	----------------------	-----------------

Monday	“Happiness”: foundations of the Capability Approach?
---------------	---

Chula/ Political Science	Surat Horachaikul	Matthieu Ricard	Discussion	Presentations	Takayoshi Kusago
--------------------------------	----------------------	--------------------	------------	---------------	---------------------

The central theme of this first day is to illuminate happiness as a multi-dimensional phenomenon and as a spiritual resource towards inner and social transformation. Fostering broad understanding by applying a diversity of scientific disciplines: psychology, sociology, neuro-science, economics as well as 'contemplative science'. Questions on operational value of these insights from the point of view of political science. Professional workshop on how these insights can be applied in the framework of the 'capability approach', initiated by Amartya Sen and extended by the global capability approach network. Can our common perception of happiness as a need to be satisfied be transformed into happiness as a force towards social change?

Tuesday	Happiness in World Religions & Philosophy: towards Cultural Integrity
----------------	--

Chula/ Political Science	Suwanna Satha- Anand	Ven. Dhammananda, Ashish Nandy, Chaiwat Satha- Anand	Discussion	Presentations	Father Vichai
--------------------------------	----------------------------	--	------------	---------------	------------------

The theme of this day is to explore how in the world views of diverse religions happiness is conceived and how it is related to achieving the ultimate goals of religious and philosophical systems. How these perceptions changed over time and how they relate to contemporary questions and development dilemma's. Is there a need for a new vision? The professional workshop explores how some of these concepts of happiness work out in humanitarian assistance on the ground.

Wednesday	Gross National Happiness in international public policy development; Good Governance and consensus building towards sustainable development across stakeholder divisions
------------------	---

UN Centre	Hans van Willenswaard	Surin Pitsuwan; Nicholas Rosellini, Rae Kwon Chung, Seksan Prasertkul	Discussion	Presentations	Walden Bello/Focus on the Global South
--------------	--------------------------	--	------------	---------------	---

This day is dedicated to analysis and deeper understanding of the major structural challenges in the world today and how political bodies define their responses. Are the 'Four Pillars' of Gross National Happiness (cultural promotion; good governance; equitable economic development; environmental preservation) useful as a conceptual framework towards consensus building among stakeholders? What is needed to strengthen movements among stakeholders towards global transformation so that they can live up to their tasks? A professional workshop in which Focus on the Global South provides an overview of how it played a role in tackling structural, global, challenges and how it sees the future of its continued efforts.

Thursday	Monitoring Corporate Social Responsibility and Equitable Economic Development
-----------------	--

SASIN	Kittiratna Ranong	Ron Colman and speaker from Social Reporting Initiative (SRI)	Discussion	Yongyud Wongpiromsant, NPI (National Progress Index) initiative in Thailand	Presentations	Prida Tiasuwan (business) and Rosanna Tositrakul (consumers associations) and multi-stakeholder forum
-------	-------------------	---	------------	---	---------------	---

Within the business sector – one of the three major stakeholders next to governments and civil society/the NGO sector – fundamental changes are taking off, in particular since the UNCED summit in Rio, 1992. However, Gross Domestic Product is still the leading 'indicator' for growth (completely ignoring impacts on in-equity) and can hardly be challenged – yet - by Gross National Happiness or other 'genuine progress' indicators. Monitoring 'genuine progress' and measuring real contributions to local and global transformation by CSR (Corporate Social Responsibility), remains one of the great challenges of our time: how policy makers can be supported in making important decisions determining our future by well-presented, thoroughly researched, evidence. The NPI initiative in Thailand will be presented as a case study. In the professional workshop representatives of the business sector will discuss trends and future visions in light of the economic crisis that started in September 2008 with the Fall of Wall Street.

Friday	Alternative Development and the emerging "GNH Movement"
---------------	--

Chula/ Political Science	Vira Somboon	Sulak Sivaraksa, Helena Norberg Hodge or Vandana Shiva	Discussion	Presentations	Forum of alternative development pioneers in Thailand + dinner and cultural performance
--------------------------	--------------	--	------------	---------------	---

In the same era that the fourth King of Bhutan proclaimed that "Gross National

Happiness is more important than Gross National Product” E.F. Schumacher wrote, inspired by the situation in Burma, his book *Small is Beautiful*. And the Club of Rome published *Limits to Growth*. At the grass roots level pioneers of alternative development like Helena Norberg Hodge in Ladakh, Vandana Shiva in India and Sulak Sivaraksa in Thailand initiated movements that gradually evolved into the World Social Forum - the first global NGO platform - and *Alternatives to Consumerism* in Thailand. Will it be possible to bring this enormous diversity of social movements, including the *Planet Diversity* network of small-scale organic agriculture producers, together in a new mainstream that makes ‘sustainable development’ true and genuinely realizes ‘happiness for all’?

**Summary Report from Training Workshop on Genuine Progress Indicator
27th to 30th January 2009
At Sasapatasala bld.
Sasin Graduate Institute of Business Administration, Chulalongkorn University**

Participants (see details in appendix)

1. GNH-Movement team	5
2. Cambodia	4
3. Myanmar	3 (including 1 Shan intern with Thai Volunteer Service)
4. Bhutan	4
5. Thailand	6
6. Other foreigners	3 (including 2 westerners and 1 Bhutanese attending only the last day of the workshop)

Trainers

1. Dr. Ronald Colman, GPI Atlantic, Nova Scotia, Canada
2. Dasho Karma Ura, Centre for Bhutan Studies, Thimpu, Bhutan

This workshop originated from one of the project's outcomes requiring that a capacity building course will be created. This is therefore the beginning of development of such course. It is also a tremendous opportunity that Dr. Ron Colman and Dasho Karma Ura can be able to provide necessary bases for it. Both the lecturers possess broad hands-on experience developing measurement of progress in societies. Dr. Colman has developed Genuine Progress Index (GPI) at provincial level in Nova Scotia, eastern Canada since the last 15 years, while Dasho Karma Ura has led Centre for Bhutan Studies' effort to construct an alternative national-level indicator for real development based on Gross National Happiness (GNH) principles.

Summary

27 January 2009

Dr. Colman begins with greeting and statement of appreciation. He has been working on measuring real progress for a long time, thus has also given many short talks about this issue. However he found it to have very little value since people listened to him, and although they liked the superficial conceptual language, but no actions were taken afterwards. Therefore he is really glad to have this opportunity to actually conduct a course about it for 4 days. This is his first time and he hopes to gain valuable insights on how to do such training course in the future.

Then he introduces himself, and asks participants to each introduce themselves and their work. The class then gives an adjective for each participant in order to make unfamiliar names easier to remember.

This 4-day workshop is a beginning to a long-term work and study. He would like to see this concept move from the fringe to the main stream. After the workshop, participants are expected to be able to comfortably explain about the concept.

Dr. Colman then begins to lay out his training course outline as shown below. He divides the training course into 5 topics. First he talks about the basics of GNH. As he puts it, there are inner and outer GNH, shown below.

1. **The basics:** Inner and Outer GNH:
 - What can and cannot be measured;
 - Individuals and governments: what each can and cannot do to realise GNH
2. **Why?** Why measure? Is it really necessary? Values, objectives, and basic indicator and accounting principles
3. **What?** What is important to measure = 1st step in measurement process. Community goals/targets: What will participants do with what they learn?
4. **How?** Collecting, analysing, and using data. Trends (indicators), cost-benefit analysis (accounts) A special challenge: – Natural resource accounts
5. **Action:** Communicating and presenting results, policy applications, participant next steps

Participants are encouraged to ask any questions⁹. Further, he recommends us to use this knowledge to work at a small level, and make it work well. Then it can become a model for further work and research. Each participant has a chance to share with others their work and interests. He encourages participants that individuals can change the world by giving examples of Mahatma Gandhi, Nelson Mandela, and Mother Theresa. Later the real essence of the workshop begins.

Dr. Colman starts by referring to Simon Kutznets who is the key inventor of Gross National Product and Gross Domestic Product (GNP/GDP). Kutznets warned 40 years ago that:

“[T]he welfare of a nation can scarcely be inferred from a measurement of national income... Goals for “more” growth should specify of what and for what.”¹⁰

Therefore, Dr. Colman thinks the question is not how much is it growing, but **what is growing**.

1. The Basics

Dr. Colman elaborates more about inner and outer GNH. It is crucial to be able to distinguish between what can be and what cannot be measured. Simply put:

- **Inner GNH** = individual: (a) can't be measured (b) government can't make it happen
- Practice: (a) awareness (e.g. food); (b) check motivation (c) care, compassion = waking up!
- **Outer GNH** = conditions conducive to wellbeing – measurable, governments can act

⁹ in this report questions are mostly omitted, hence only answers are discussed

¹⁰ Kuznets, Simon, The New Republic, October 20, 1962, cited in Cobb, Clifford, Ted Halstead, and Jonathan Rowe, “If the GDP is Up, Why is America Down?” The Atlantic Monthly, October, 1995, page 67.

Inner GNH deals mainly with genuine happiness in each individual which everyone has to practice themselves to achieve it. Outer GNH, on the other hand, involves what government and other social institutions can do to promote favourable conditions towards inner GNH. While the inner GNH is more subjective, these conditions are more objective. Hence the government can measure and act upon it. Examples of outer GNH include:

- Community safety, trust – “Do you feel safe...?”
- Health vs sickness
- Secure necessities vs poverty
- Educated vs ignorant
- Clean air, safe drinking water, healthy envt. vs pollution, health hazards
- Honest, efficient government vs corrupt, ineffective
- Time balance (paid/voluntary/free) vs stress

Then he answers the questions regarding real experience doing surveys. There is the issue of ‘true’ data since people tend to answer desirable or nice answers. Therefore a pre-survey study is required, and then the results can be used to adjust questions accordingly. He further mentions the difference between cross-sectional and longitudinal studies, where the former does not require contacts with the same group of respondents, but the latter does.

It is also necessary to design the survey to cover 4 pillars and 9 dimensions of GNH. Dr. Colman tells us that he likes to compare the 4 pillars with 4 distinguished creatures as follows:

1. Tiger as Care for the Environment – tiger steps so softly out of the respect for nature
2. Snow Lion as Cultural Preservation – snow lion is lively that represents human freedom and dignity
3. Garuda as Equitable Economic Development – Garuda can be outrageous yet it can offer macro-level view and protection
4. Dragon as Good Governance – Dragon in the east is a highly intelligent and noble creature, people revere it.

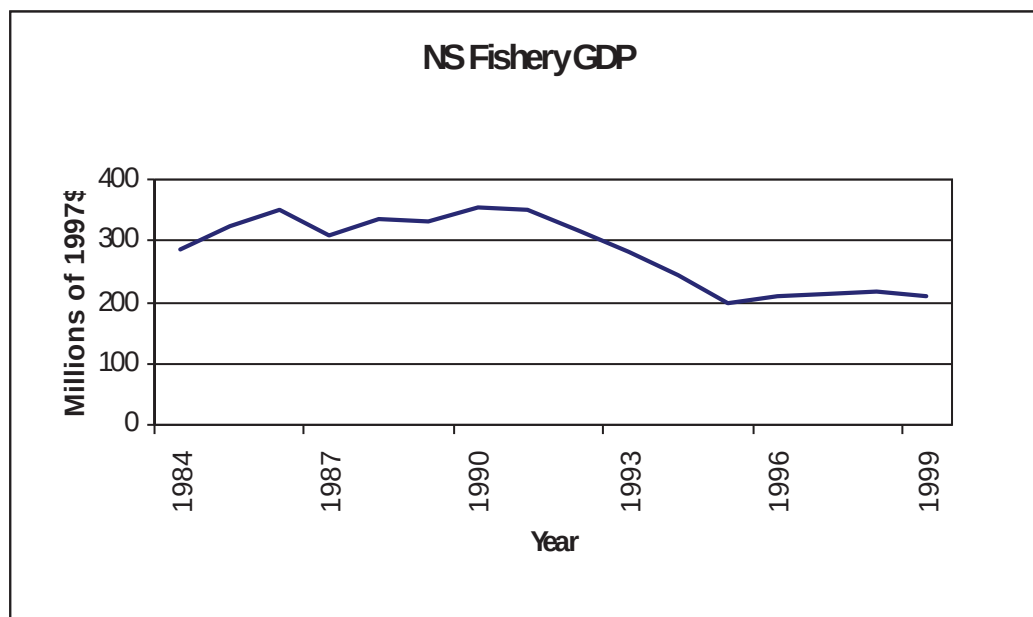
2. Why measure – is it necessary?

Dr. Colman continues his lecture further into the why part. He emphasises the Power of indicators. Indicators reflect values, determine policy agenda, and change behaviour because they decide what gets attention of both the public and decision-makers.

He then takes the speech of HM the 4th King as the powerful beginning of GNH. HM stated in 1972 that GNH is more important than GDP. Dr. Colman wants all participants to really understand why GNH is more important than GDP. He points out 4 key flaws of GDP.

The first flaw is that GDP cannot truly tell what actually happened. It accounts for all economic activities regardless of their values. So both positive and negative societal values get mixed up in GDP. For example, more cigarettes sales increases GDP, plus also more doctors treat smoking-related patients adds to GDP. It neglects healthcare costs needed to treatment and prevention of such diseases. It most importantly disregards what happens behind all the money generated.

GDP thus sends wrong messages to policy-makers. For example, heavy logging of old growth forests contributes to GDP growth, but that does not take into account the loss of biodiversity, extinction of species, and erosion of top soil. Therefore forestry policy reflects only the monetary gain and conceals the environmental and social losses. Another prime example is fish stock. Fishery industry is huge in Atlantic Canada. It has contributed tremendously to the GDP of Canada and Nova Scotia until the fish stock collapsed in 1995 (see below). The collapse has caused economic and social chaos in the region. This is due to the lack of good characteristics as indicator of GDP. It did not send early warning signals that the fish stock is going to be depleted so much so it can replenish fast enough. Monetary gain is only thing GDP focuses, it does not account for any losses. Hence the warning signals were out of the picture.

The next flaw of GDP involves taking into account all kinds of capital. Apparently GDP only counts one type of capital – economic/financial capital. Other types include natural, cultural, social, human, and built capitals which are neglected by GDP. Even worse, we count depreciation of the other two as gains for economic capital. This is not only poor accounting, but making a misinterpreted book.

Depreciation in GDP terms leaves out many other factors. Quality of natural and cultural capitals is unaccounted for since it is not commonly valued in financial terms. Newly farmed trees are counted as forest cover as same as old growth forests, but not biodiversity. Along the same line, prison is a growth industry in the US. Number of new prisons climbs up every year since more and more Americans are in jail. Seven billion dollars were spent building new correction facilities, this is definitely good for GDP growth. But is it making the US a safer place?

The third GDP's flaw is its inability to go beyond market mechanisms. GDP does not account for non-market values, thus it ignores the values and benefits of unpaid work, either voluntary or necessary house work. These works are required to advance societal growth. However they are worth nothing in GDP account.

The forth flaw may be the most apparent defect of using GDP growth as an indicator for progress. GDP growth is generally reported as averaged GDP per capita. Averages are very tricky. It reveals as much as conceals the real picture. GDP only reports overall income. When a country's GDP grows, per capita GDP also

grows. But this does not in any way reflect improvement in quality of life of people in the country except on average they have more money. Moreover, money flows around but not freely, therefore this increase of income per capita does not account for fair distribution. This means that when GDP per capita increases, the poor may not get richer, and only the rich can accumulate all the additional wealth. The gap between the rich and the poor is not presented in GDP growth.

Why go beyond indicators?

GNH indicator work of CBS in the past four years lays necessary ground, but is it enough to make GNH “*more important than*” GDP? Continuing dominance of GDP makes it essential that new measures are **critique** of GDP-based measures. It is necessary to mainstream GNH to truly get results.

Moreover, GDP is not an indicator, but an accounting system. To challenge its power and dominance, we must enter the world of economic valuation. Both indicator and account are needed in order to make well-informed policies since they play different roles.

Indicators measure progress of an activity or a thing in a physical unit of such thing. It quantifies a subject of interest over a time period, and tells the trend of that particular subject. It shows how much it increases and decreases. Therefore it can act as a forecasting tool.

Accounts on the other hand measure value of doing or not doing something in monetary terms at one point in time. It tells us how much something costs financially as a whole.

So, GDP has not been properly used as it was intended for at the beginning.

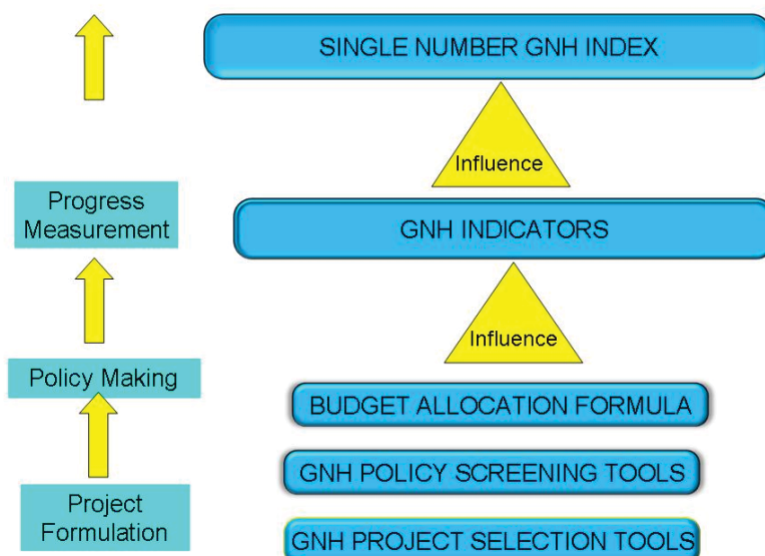
28 January 2009

After brief introduction and Q&A session by Dr. Colman, Dasho Karma Ura commences his talk about CBS's GNH Index. He states that one purpose of GNH is to construct conditions for holistic successful life.

He begins by showing us his paintings capturing Bhutan's current situation. Then Dasho explains implementation of GNH Index. GNH itself is a complex concept and ideal. In order for practical application, GNH philosophy needs to be translated into a metric system. This is to enable its capability to guide policies and programs. GNH indicators are also needed to foster vision and a sense of common purpose. He further divides practical implementation of GNH indicators into 3 temporal categories:

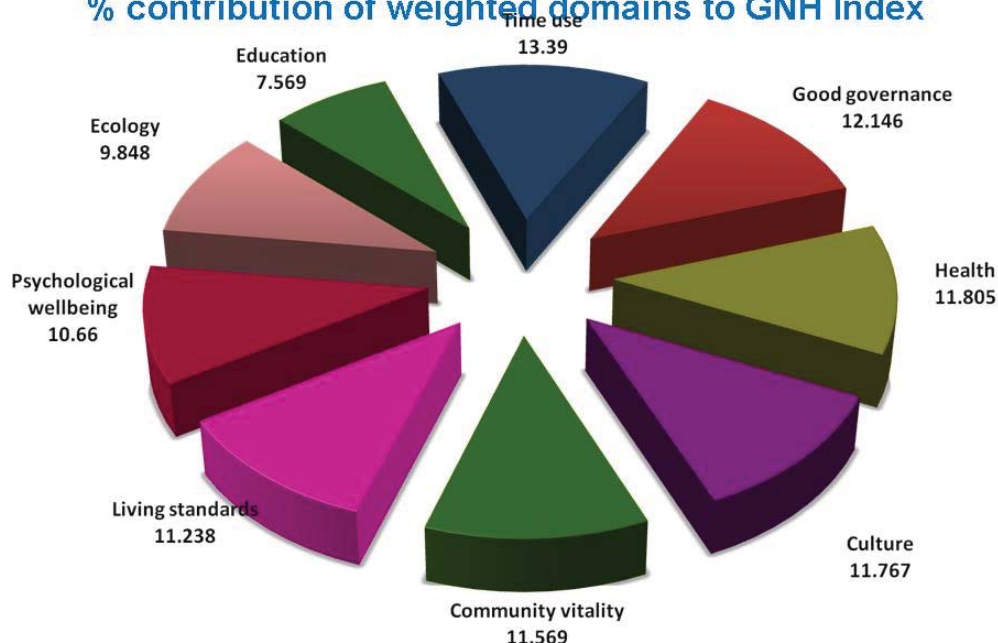
- Short-term implementation: used as screening tool of policies and projects of the government
- Medium-term implementation: used as fiscal system allocating budget for government programs and projects
- Long-term implementation: used as behavioural change agent on consumers and citizens

GNH in Policy Making

Later on he presents the results of CBS studies about GNH Index. After carefully pilot-researched, they have come up with 9 domains/dimensions of GNH, and 72 indicators. The 9 dimensions are weighted differently (see below) according to preliminary research. Then the final research was carried out during December 2007 to March 2008 with 950 respondents from 12 out of 20 districts.

% contribution of weighted domains to GNH Index

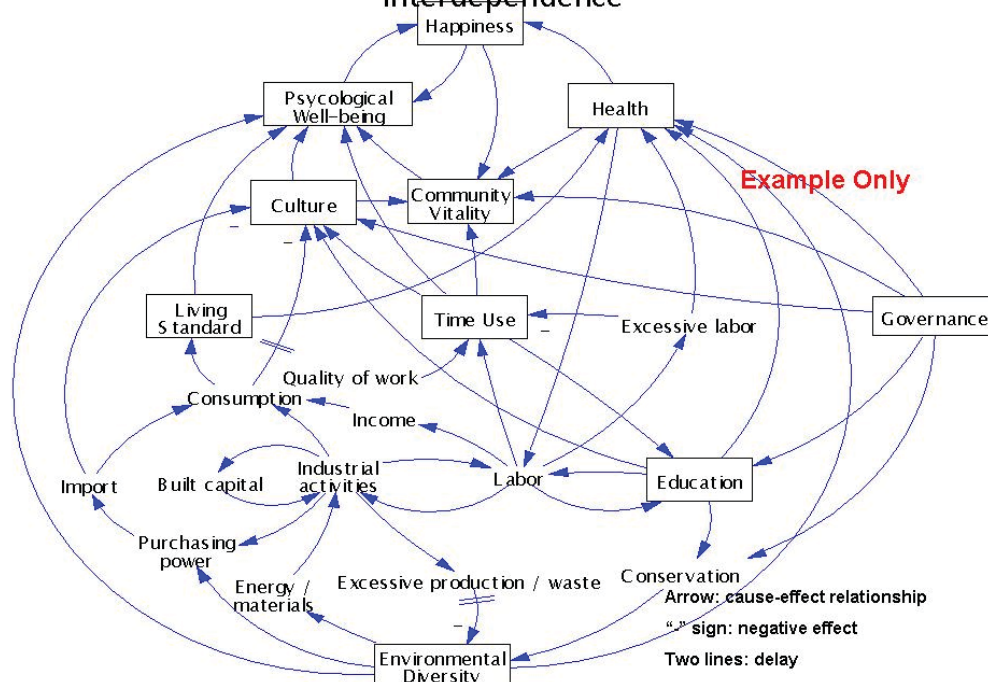
This multi-dimensional measure of happiness is devised according to Bhutanese philosophy of Happiness. Dasho further explains about each indicator, but before he does, interrelationship between subjective and objective indicators is illustrated as follow.

Objective	Subjective	
	Good	Bad
Objective	Good	True Happiness/Progress
	Bad	Neurosis (depressed/mental disability)
Objective	Good	False Consciousness (can be contentment)
	Bad	Misery

While subjective indicators measure feeling, emotions, and consciousness (senses) of people to the world, objective indicators gauge the contextual environment of such people. Therefore subjective indicators measure inner GNH, and objective ones measure outer GNH.

Dasho shows us the three numbers representing results from the final research in Bhutan. 0.80 is the one number crunched together the breadth, depth, and severity of all GNH indicators. Even though those 72 variables were carefully selected out of more than a thousand in order to achieve universality, they will not easily find common grounds. The simplified GNH Index also takes into account complex relationships among domains and indicators (see below).

Relationships among Domains/Variables: A Holistic View = Interdependence

From his real experience, the problem was the most important thing becomes 'money' making it hard to get 'proper' answers. He then goes on to describe each dimension.

First is psychological well-being. There are 3 sets of indicators in psychological well-being index. They concern: mental health, spirituality, and emotional balance. The last one refers to balance between positive and negative emotions. One of the questions used is how often you donate which can be quantified, thus can be translate into benefits of altruism. This dimension is very

subjective, yet very important since it gauges the success of the state in providing appropriate policies and services. The results from Bhutan depict that people in urban setting have more frequent negative emotions.

The second is time use index. This domain analyses the nature of time spent within 24-hour period, as well as activities that occupy longer period of time. Tracking time use acknowledges the value of non-work time for happiness. Non-work activities include sleeping, community participation, education and learning, religious activities, and leisure and travel. These activities indicate diversity that adds to rich life and levels of happiness. Outcomes from Bhutan stated total working hours equate to 7 hours/day, and sleeping amounts for 8 hours a day. The study also shows that female spend much more time on household chores.

Community vitality is the third GNH dimension. It involves strengths and weaknesses of relationships and interactions within the community. It comprises of seven sets of indicators: trust, social support, socialization, family, kinship, reciprocity, and safety. In Bhutan, damage to the crops by other's domestic animals, and alcohol abuse are two most common causes for hatred among community members. Again, trust indicators show that people in the rural areas are happier since they can trust most people in general, while almost 90 percent of people in Thimpu, the capital, feel unsafe as they cannot trust most people.

Cultural diversity and resilience comprises the forth GNH index. It uses six sets of indicators (dialect, traditional recreation, community festival, artisan skill, value transmission, and basic precept) to signify diversity and strength of cultural traditions. The indicators estimate core values, and perception of changes in values and traditions. Bhutan still boasts its traditional knowledge as a third Bhutanese at least still practice traditional bamboo works, and weaving.

The fifth index concerns health. This is quite similar to the common use of such indicators in general. However it is quite contextual in a sense that when we want to know the barrier to health care, the question is not whether you have health insurance, but how far away you live from the nearest health care facility. CBS studies also report on common indicators such as body mass index. The results show that almost 70 percent of Bhutanese have normal weight, while a striking 21 percent are overweight.

Education index plays a crucial role in other indicators. This dimension is not intended to measure only the success of education in and of itself. Rather it assesses the effectiveness of education in working towards to goal of collective happiness. It includes historical literacy, Dzongkha language, and literacy attainment.

The seventh dimension concerns ecological diversity and resilience. Environmental degradation, ecological knowledge, and afforestation are measure to denote pressures and health of the ecosystems. The GNH survey itself only gathered perceptual data since other organizations are formally responsible for collecting physical measurements of ecological characteristics, which consist of macro data sets of forest coverage, and air and water qualities. Afforestation refers to the rate at which new trees are being planted in areas used to be natural forest.

Living standard is the eighth index. It uses household income, food security, housing (room ratio and ownership), and hardship indicators. This domain covers the basic economic status. Hardship is measured through inability to contribute to community festivities, purchase of second hand clothes, and repairs houses. The

CBS studies show that people in Thimpu and other urban areas generate much higher household income than that of people in the rural areas.

The ninth dimension pertains good governance. This dimension evaluates how people perceive various government functions in terms of efficacy, honesty, and quality. There are three sets of indicators: government performance, freedom, and institutional trust.

After explaining all these dimensions and results, Dasho further discusses how to do the survey. He talks about it using an example question. First he mentions the approach which is quite unique to GNH Index. Before the survey CBS has invented a novel method. GNH Index uses threshold method to evaluate people's happiness. With the idea that people are not necessarily happier if they achieve things more than they need, that is affluent does not always mean better quality of life. Thus GNH Index applies 'sufficiency cut-offs' to each indicator. These cut-offs aim to define the basic levels of needs of each dimension of happiness. They are set at the level of achievement at which is deemed sufficient. Then it is applied as a poverty line. People who achieve at or more than the sufficiency level are treated similarly as people who have enough for happy life. Then people who fall below the line are assessed in terms of the distances they are from the threshold. The distances will be calculated and the used in the Index.

The second step is aggregation of data using questionnaires. The Index is intended to be decomposable, therefore each indicator can be used separately. Then sufficiency cut-offs are used to count people who are under the threshold. These sufficiency headcounts then are put in matrices. This measures breadth of insufficiencies. Through calculations, a GNH indicator gives an output. Then the depth of an indicator is calculated using distances from the cut-off. Later the distances are squared to find out inequality of that indicator. Altogether these indicators are compiled, and calculated into one number.

After his lecture, participants are encouraged to ask questions and give comments. The issue of what is sufficient is widely discussed. It is very difficult to define since there are subjective to each individual who in turn is shaped by culture, traditions, and other societal values. It is also very difficult to distinguish between sufficiency and contentment. These two are quite different as the former tilts towards Western way of thinking, while the latter tends to be Eastern based idea. The usefulness of GNH Index in implementation is also discussed. Since this type of operator acts as an input into the governance of socioeconomic sphere, it presents tremendous difficulties since the relationships between the inputs and the outputs are very complex and hard to predict. However, Dasho concludes that GNH Index embraces the long-term goals of: population stabilization, consumption standardization, and shift to the inner side.

30 January 2009

Dr. Colman begins by recounting what we have discussed so far. He emphasizes again that our concept is not totally against growth, but we do need holistic growth. To be able to communicate well with the public, policy makers and economists, he encourages us to talk their language. That is the language of capitals and wealth. Marx himself the most notable critic of Capitalism spent most of his life on his most noteworthy work 'The Capital'.

He then takes off where he left by emphasizing that both indicator and account are needed to constitute the holistic picture of progress. These indicators

and accounts act as gauges on the airplane's or ocean cruise's panels guiding and reflecting directions and distances of metaphorically a country. Since all capitals are to be accounted properly, all of these "gauges" are needed for such job. GDP is a part of an accounting system, but since its inception it has been misused by many organizations, international or otherwise. It needs to be put in its rightful place. Then he continues into the next part, **what** to be measured.

He uses several strategies including asking:

- What matters? – Community consultations on vision, goals = ownership
- 2 questions: (a) What kind of Bumthang / Mekong region do we want to leave our children (10, 20, 50 years); (b) Are we better off today than we were at our children's age?
- Universal vs partisan values, vision, goals + unique to culture, place -> specific indicators (vs vague, general)

When deciding what to measure, Dr. Colman believes using community consultations is the key. By asking what kind of country/world/region do you want to leave our children in 10, 20 or 50 years time, and are we better off today than we were at our children's age, the communities can understand and suggest what really matters for them. Things that are important for one community will not be as important in another, so please take into account the context of culture, economy, tradition, and so on. However in a community or a region in question, a shared goal or vision is required. He warns that is not only follow people's wishes but to also educate them by having real dialogues. Consultations should be organized as many times as possible. Then indicators can be constructed from the carefully chosen matters.

Furthermore, the **how** part is explained. He divides this into two topics: (a) data collection and survey instruments, and (b) full-cost accounting. In the first topic he talks about statistical methods used in quantitative research such as data sampling, cross-tabs, testing of ambiguity, and so on. He also mentions the need for qualitative data which are complementary to the quantitative one. Again he emphasizes that both indicators (for trends), and accounts (for value) are equally necessary.

In the latter topic he explains that there are 3 principles in full-cost accounting (FCA), they are to:

- Internalize 'externalities' (e.g. GHG emissions)
- Recognize economic value of non-market assets (e.g. voluntary sector, natural capital)
- Change fixed to variable costs (e.g. car registration, insurance charges according to km driven)

In monetary terms, these acts are intended to influence the price signals. Put the real \$-values to goods and services strategically draws a great deal of attention of the general public. It makes consumption, especially modern consumption, more equitable. He then gives a lot of examples. One of them is true costs of driving, congestion costs a lot in terms of pollution, lose of time and income, and so on. The results from his own work in Nova Scotia show that the true cost of its road transport system in 2002 was \$7,598 per capita, of which 4,562 or more than 65% were invisible costs.

One of the most favourite examples is about a new solid waste management in Nova Scotia where it was implemented in 2001. Conventional accounting can give bad news as the costs of the new and more sustainable system is higher hence more tax. However full-cost accounting offers the real picture. There are so much benefits arising from the new system that it even far exceed the costs if they are taken into account, for example GHG emission reductions, energy savings, and employment benefits. As it is seen in Stern review, “the benefits of strong, early action on climate change far outweigh the costs.” Therefore it is crucial to learn and do economic valuation of all aspects. One of the ways in which this can happen is Ecological Footprint concept. The concept tries to capture relationships of daily life and the earth’s environment.

Dr. Colman then comes to the last section, **Action**. The emphasis is placed on the presentation/communication issue. GNH Index is critical to change the perspective of the public and influence a paradigm shift. He separates actions into 3 durations.

1. Short-term/immediate

Here he suggests researchers and policy makers together set ambitious yet realistic goals and targets. Then using data and analyses form the Index to create programs that can achieve those goals and targets. Next, education plays a critical role in providing understanding and awareness for youth and the public about alternative development. It should be infused in all disciplines, and act as basic ethics or philosophy of the society. GNH curriculum and training courses should be created. For ongoing process, commentaries in media should be provided to always provoke and remind people about our work. Put the GNH lens on key policies. He gives media advice that good news generates better atmosphere, so findings from the research should be humbly stated in a positive stance.

2. Medium-term

Medium-term actions require trend of data over time. This trend will provide early warning signals in a holistic manner which other indicators cannot do otherwise. These signals can trigger preventive remedial actions from the government. Nest the programs created earlier should be evaluated whether they meet GNH goals and targets. At election times, GNH indicators can be used to measure promises government made before to se whether they are kept or not. This way the government can be held accountable.

3. long-term/structural change

In the longer term, GNH can play a very difficult yet crucial role of a unifying force. Since democratic systems can be very divisive, GNH Index can especially herd consensus on goals and principles. People can debate on how best to achieve such goals. It can be a solution to global issues and crises, or even can reverse destructive trends by valuing all types of capitals equally.

Next, Dr. Colman talks about policy uses of Full-cost Accounting. He explains that there are 4 steps (see below) to the full implementation of FCA, and at the moment, step 2 is underway.

- Step 1 Build new accounting system (beyond indicators)

- Step 2 Political will to adopt fully and properly (Bhutan 1st sovereign nation to adopt officially?)
- Step 3 System of financial incentives and penalties = government action (e.g. tax shifts)
- Step 4 Prices that reflect true benefits and costs

Political implications are also offered by GNH. Political principles of GNH include:

- Non-partisan; Evidence-based decision making
- Consensus on goals, vision. Politics is about **how** to get there. E.g. GHG reductions, poverty reduction – goal vs strategy
- No “bad news” unless hidden from view. Shine spotlight – suggests solutions (e.g. vs layoffs)

Dr. Colman emphasises this is time to act because the current economic and environmental crises present great opportunities for ‘new’ alternatives. He encourages us with the waste diversion example of Nova Scotia. He ends his lecture here, and ask participants to group together by country and have a discussion about future plans after this workshop.

Participants in country groups come back and report on their plans. Ron first starts with his suggestions of future work including research in their own countries, networking between NGOs and academics, providing media with relevant information, and to develop each country’s curriculum. Then delegates from each country present their plans. Bhutanese delegates create project-based plans in a short-term view to truly educate Bhutanese people about the core values and principles of GNH. Thai participants would like to do a medium-term work with model communities to come up with lessons and a model integrating local wisdom and global ideas. Participants from Cambodia come up with a medium-to-long-term plan to create a network of GNH workers in the country, and push for policy change. Lastly Burmese delegates want to use what they learn to apply in their existing work, and will disseminate GNH concept in the country.

สรุปรายงานการฝึกอบรม
ประเทศไทยกับการเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขงครั้งที่ 2
“ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น”
วันที่ 11-16 ตุลาคม 2552 ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความเป็นมา

สืบเนื่องจากจัดการฝึกอบรมประเทศไทยกับการเชื่อมโยงเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขงครั้งที่ 1 “ดัชนีความก้าวหน้าที่แท้จริง” สำหรับนักวิจัยและผู้ปฏิบัติงานเชิงสังคมในประเทศไทย ภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและประเทศฐาน จำนวน 30 คน ระหว่างวันที่ 27 – 30 มกราคม 2552 โดย ดร.โรนัลด์ โคลแมน และ ดาโช กรรมมา อูระ ผู้ศึกษาดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาตินั้น

มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและเครือข่ายความสุขมวลรวมประชาชาติลุ่มน้ำโขงได้เล็งเห็นว่าควรมีการยกระดับชุดความรู้เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนในลุ่มน้ำโขง จึงจัดการฝึกอบรมครั้งที่ 2 ในหัวข้อเรื่อง “ความสุขมวลรวมประชาชาติในระดับท้องถิ่น” โดยประสานโครงการความเคลื่อนไหวเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง บริษัทสวนเงินมีมา ร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสนับสนุนหนังสือคู่มือการฝึกอบรม อันเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่เป็นผลมาจากโครงการฯ คือ “ดัชนีโลก(ไม่)สุข” โดย นิก มาร์คส์ จากมูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ การจัดเตรียมเอกสาร บทความวิชาการ ประกอบการฝึกอบรม รวมทั้งถอดบทเรียนจากกระบวนการฝึกอบรม

วิธีการฝึกอบรม ใช้วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

1. จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง GNH โดย Facilitator ที่เป็นผู้รู้จริงในเรื่องดังกล่าวมาร่วมแลกเปลี่ยน
2. เรียนรู้ในหมู่ผู้เข้าร่วมแต่ละประเทศจากการปฏิบัติจริงที่มีบทเรียนและประสบการณ์ในการทำงาน
3. เรียนรู้จากหมู่บ้าน GNH ที่มีแนวคิดและวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์
4. ระดมสมองเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้และการขับเคลื่อนประเด็น GNH ที่เหมาะสมในหมู่คนรุ่นใหม่และชาวบ้าน

กลุ่มเป้าหมายการฝึกอบรมในครั้งนี้ ประกอบด้วยนักพัฒนาที่มีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนและการจัดกระบวนการเรียนรู้จากองค์กรพัฒนาเอกชนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (ไทย ลาว เวียดนามและกัมพูชา) รวมทั้งประเทศพม่าและภูฐาน รวมจำนวนทั้งสิ้น 46 คน (ดูเอกสารแนบ) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วันเสาร์ที่ 10 ต.ค. 2552	
เช้า	- ผู้เข้าร่วมจากประเทศลุ่มน้ำโขงเดินทางถึงกรุงเทพฯ
บ่าย	- เดินทางไปวนอุทยานแห่งชาติเขาสก จ.สุราษฎร์ธานี
เย็น	- รับประทานอาหารเย็น
วันอาทิตย์ที่ 11 ต.ค. 2552	
	อาหารเช้า
เช้า	- แนะนำตัว ความคาดหวัง วัตถุประสงค์ - องค์ความรู้เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในประเทศลุ่มน้ำโขง นำเสนอสนทนาโดย ตัวแทนแต่ละประเทศในลุ่มน้ำโขง
	อาหารเที่ยง
บ่าย	- นำเสนอองค์ความรู้ต่อ - สังเคราะห์ความเหมือนความต่างระหว่างองค์ความรู้ในลุ่มน้ำโขง
เย็น	แลกเปลี่ยนมุมมอง “ประเทศในฝัน สังคมแห่งความสุข” (visioning)
วันจันทร์ที่ 12 ต.ค. 2552 : พักในอุทยานเขาสก	
	อาหารเช้า
เช้า	- ความสุขมวลรวมประชาชาติ : ที่มา แนวคิด เป้าหมายและการขับเคลื่อนในระดับสากล โดย Mr. Ron Colman/GPI/Canada
	อาหารเที่ยง
บ่าย	- ความสุขมวลรวมประชาชาติ : ที่มา แนวคิด เป้าหมายและการขับเคลื่อนในระดับสากล (ต่อ) โดย Mr. Ron Colman/GPI/Canada
เย็น	อาหารเย็น
กลางคืน	- วงธรรมชาติ
วันอังคารที่ 13 ต.ค. 2552 : พักในชุมชนที่ดูงาน	
	อาหารเช้า
เช้า-บ่าย	- ศึกษาชุมชน 1 วัน – ค้นหาวิถีเป็นสุข และปัจจัยที่เอื้อต่อความสุขของชุมชน โดย แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อยไปเรียนรู้ตามประเด็นสนใจในชุมชน 1) เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม...หมู่บ้านศิริรัตนนิคม 2) วัฒนธรรมภูมิปัญญา...บ้านทับชัน
	อาหารเที่ยง
เย็น	อาหารเย็น
กลางคืน	วัฒนธรรมสัมพันธ์ แยกย้ายไปพักตามบ้านชาวบ้าน

วันพุธที่ 14 ต.ค. 2552 : พักในวัดสวนโมกข์	
	อาหารเช้า: ทุกกลุ่มเดินทางมารวมกันที่วัดดอนมะลิ บ้านทับชัน
เช้า	- สรุปกลุ่มย่อยดูงาน: วิเคราะห์ สังเคราะห์ความเป็น GNH ที่ยังดำรงอยู่ การขับเคลื่อนในชุมชน และในประเทศลุ่มน้ำโขง - นำเสนอกกลุ่มใหญ่ - สรุป-สังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้ ภูมิธรรม จิตวิญญาณ การขับเคลื่อนจากพื้นที่สู่นโยบายที่เป็นจริง
	อาหารเที่ยง
บ่าย	- แบ่งกลุ่มย่อยแต่ละประเทศ แผนการจัดการเรียนรู้และการขับเคลื่อนวิถีแห่งความสุขในลุ่มน้ำโขง กลุ่ม 1.. ผู้ที่ทำงานในชุมชน กลุ่ม 2.. ผู้ที่ทำงานกับเยาวชน คนรุ่นใหม่ - นำเสนอกกลุ่มใหญ่
	- ออกเดินทางไปยังสวนโมกข์พลาราม อ.ไชยา
เย็น	- อาหารเย็น
วันพฤหัสบดีที่ 15 ต.ค. 2552 : พักในวัดสวนโมกข์	
เช้า	ตื่นทำวัตรเช้า อาหารเช้า - ระดมสมองเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้เรื่องGNH (แบ่งกลุ่มแต่ละประเทศ) การยกระดับการจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องGNH สำหรับคนรุ่นใหม่ และชาวบ้านในแต่ละประเทศ - นำเสนอกกลุ่มใหญ่
	อาหารเที่ยง
บ่าย	- สังเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ชาวบ้าน และคนรุ่นใหม่ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง - เปิดอภิปรายเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องGNH ที่เหมาะสมกับชาวบ้านและคนรุ่นใหม่ - เยี่ยมชมสวนโมกข์
เย็น	อาหารเย็น
กลางคืน	- ทำวัตรเย็นที่สวนโมกข์ (ตามอัธยาศัย)
วันศุกร์ที่ 16 ต.ค.2552	
เช้า	- ร่วมกิจกรรมทำวัตรเช้า ตักบาตร และรับประทานอาหารเช้า
	- เรียนรู้สวนโมกข์: วิถีแห่งความหลุดพ้น สนทนาธรรมกับท่านอาจารย์โพธิ์ เจ้าอาวาสสวนโมกข์
	ไปวัดพระธาตุไชยา - พุทธคุณจิตวิญญาณจากศรีวิชัย โดยอาจารย์สมเจตนา
บ่าย	อาหารเที่ยง
	- เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

สรุปสาระสำคัญจากกิจกรรมหลักการฝึกอบรม

1. องค์ความรู้เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในประเทศลุ่มน้ำโขงและการสังเคราะห์ความเหมือนความต่างระหว่างองค์ความรู้ในลุ่มน้ำโขง ผู้แทนจากประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมการฝึกอบรมนำเสนอานิยามหรือมุมมองเรื่องความสุข ดังต่อไปนี้

ประเทศพม่า คำว่า Gross หมายถึง ทั้งหมด Happiness หมายถึงความสุข ซึ่งในที่นี้หมายถึง ครอบครัว สุขภาพ ฯลฯ ความสุขไม่ได้มาจากเงินภายนอก เป็นเรื่องความพึงพอใจที่นอกเหนือจากวัตถุ เช่น ความเป็นอยู่ที่ดี งานอาสาสมัคร เสรีภาพ

ประเทศลาว ความสุขหมายถึงการให้และการรับ มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งระบบเศรษฐกิจที่สมดุล

ประเทศกัมพูชา ความสุขทางร่างกายและจิตใจ มีเสรีภาพ สันติภาพ ความเคารพซึ่งกันและกัน กล่าวโดยสรุปคือ “สุขภาพ สบายจิต”

ประเทศเวียดนาม นำเสนอสถานการณ์การพัฒนาประเทศในปัจจุบันที่มีจีดีพีเพิ่มขึ้นในอัตราสูง จากการพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำและเหมืองแร่ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงมีฐานะยากจนและอ่อนแอ อันเป็นผลกระทบจากการพัฒนาทำให้สูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิม วัฒนธรรมรวมทั้งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ประชาชนเวียดนามไม่มีความสุข

ประเทศไทย พิจารณาเรื่องความสุขแบบองค์รวม (วิถีชีวิตที่พอเพียง เช่น มีที่อาศัยและพื้นที่ทำกิน มีอาหารที่เพียงพอ) มีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง (ครอบครัว ชุมชนและประเทศ) มีการแบ่งปันและดูแลเอาใจใส่ มีผู้นำ สิ่งแวดล้อมที่ดีและประชาชนมีจริยธรรม

มีข้อสังเกตว่าจีดีพี เป็นแนวคิดของซีกโลกตะวันตก ประเทศแต่ละประเทศควรพัฒนามาตรวัดของตนเอง ในอีกด้านหนึ่งมนุษยชาติไม่สามารถพันทุกขไปได้ แต่เราสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขน้อยลงได้ บางคนต้องทนทุกข์เพราะว่ามีความต้องการที่มากเกินไปกว่า

ปัจจัย 4

เราควรเคารพคนทุกชาติพันธุ์ มีการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เข้าใจในสังคมน่าคนทุกคนเกิดมาเสมอภาคกัน ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น แต่ละชุมชน ภูมิภาค ประเทศมีความแตกต่างกันในมุมมองเรื่องความสุข ดังนั้นแต่ละประเทศควรจะค้นหาความสุขด้วยนิยามของตนเอง

2. แลกเปลี่ยนมุมมอง “ประเทศในฝัน สังคมแห่งความสุข”

ประเทศกัมพูชา ประวัติศาสตร์การพัฒนาประเทศกัมพูชาเพิ่งเริ่มต้นได้ไม่นาน จากการปกครองโดยระบบทหารในศตวรรษที่ 1970 – 1980 เข้าสู่ยุคเศรษฐกิจระบบตลาดในศตวรรษที่

1990 มีการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์จากการเป็นประเทศผู้รับความช่วยเหลือ (จากสมัยสงครามกลางเมือง) สู่ประเทศที่มีระบบกรรมสิทธิ์เอกชนและธุรกิจในที่สุด เกิดความขัดแย้งด้านการใช้ที่ดินจากการกว้านซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไรของนักลงทุน ก่อให้เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมีเพิ่มมากขึ้น

องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นภาคส่วนเล็กๆ ในสังคมพยายามทำงานเพื่อสร้างความตระหนักและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต้องการสร้างสังคมที่มีชีวิตอย่างพอประมาณ สันติสุข ชีวิตที่เรียบง่าย การเกษตรเพื่อการยังชีพ พึ่งพาตนเองรวมทั้งพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ครอบครัว ชุมชน การอยู่อย่างเกื้อกูลกับธรรมชาติและมีศาสนา นักพัฒนาเอกชนไม่ต่อต้านการพัฒนาแต่ถามว่า การพัฒนาอะไรคือสิ่งที่เราต้องการ ควรจะเป็นการพัฒนาโดยประชาชน

กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนในนาม Sukhadom Rommania กำลังทำงานเพื่อสร้างความแตกต่าง ติดตามในประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและเผยแพร่แนวคิดเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติสู่เยาวชน รวมทั้งการจัดประชุมระดมความคิดในประเด็นความสุขมวลรวมประชาชาติเพื่อสันติภาพของโลก

ประเทศไทย จากการวิจัยเรื่องความสุขในหมู่บ้านของไทย ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้า (ปี 2007) กรณีศึกษาหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนระบบการเพาะปลูกเนื่องจากกรมอุทยานแห่งชาติประกาศเขตอนุรักษ์ทับพื้นที่ดินทำกินของชาวบ้าน มีการศึกษาจากภูมิหลังและภูมิภาคที่แตกต่างกันใน 4 ด้าน คือ วัฒนธรรมชุมชนของไทย ความหลากหลายทางชีวภาพ ศาสนาและกลุ่มเกษตรกรรายย่อย

ผลการศึกษาพบว่าเมื่อกระแสการพัฒนาไปถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านเหล่านี้ถูกกระทำให้เป็น “คนจน” โดยคำว่า “การพัฒนา” ชาวบ้านต้องมีการปรับเปลี่ยนโดยการบูรณาการคุณค่าดั้งเดิมของตนเองให้เข้ากับคุณค่าสมัยใหม่ ดังเช่น ชุมชนเกาะปอด มีการประนีประนอมกับการพัฒนาด้วยการออกกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยวและเจรจาเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐจัดโครงสร้างพื้นฐานสำหรับชุมชน

มีคำสำคัญจากสร้างวาทะกรรมการพัฒนาในมุมมองของชาวบ้าน ดังนี้ การเคารพความแตกต่าง ประชาธิปไตยระดับรากหญ้า อัตลักษณ์ สถาบันทางสังคมรูปแบบใหม่ การสร้างเครือข่าย การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ขบวนการอนุรักษ์สายพันธุ์ข้าวดั้งเดิม ข้าวอินทรีย์ ศีลธรรมในชุมชน การเคารพซึ่งกันและกัน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การเคารพตนเอง เคารพธรรมชาติ

ประเทศลาว ประวัติศาสตร์การพัฒนาของลาว ก่อนปี 2000 เป็นยุคของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว หลังปี 1990 องค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็ก

และเยาวชนของลาวเริ่มมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ แต่อย่างไรก็ตามองค์กรเหล่านี้ไม่สามารถนำเสนอแนวคิดใหม่แก่รัฐบาลได้มากนัก (เพราะข้อจำกัดด้านระบบการปกครองและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น) แต่สามารถทำงานได้ภายใต้กระบวนการตัดสินใจใหม่ในการพัฒนา เพราะไม่กล่าวว่ากระบวนการนี้เป็นกระบวนการใหม่ รัฐบาลลาวต้องการให้วาทะกรรมใหม่ต่าง ๆ ไปบูรณาการกับนโยบายหลักของชาติ เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้บูรณาการเรื่องความสุขเข้ากับหลักสูตรการศึกษา

จากที่กล่าวมาในข้างต้นเป็นกรณีศึกษาว่านักพัฒนาในประเทศลาวมีการเจรจาต่อรองกับรัฐบาลอย่างไร ภายใต้บริบทของประเทศที่มีข้อจำกัด นักพัฒนาไม่สามารถโน้มน้าวให้รัฐบาลยอมรับกระบวนการตัดสินใจใหม่ในการพัฒนาประเทศได้ แต่นักพัฒนาได้บูรณาการและประนีประนอมได้ในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน

ประเทศพม่า ประวัติศาสตร์พม่า หลังจากได้รับอิสรภาพจากระบบอาณานิคมตะวันตก จนกระทั่งปี 1962 นายพลเนวิน เข้ามายึดอำนาจและสถาปนาระบบสังคมนิยม ที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว เป็นระบบเผด็จการทหารประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพ

คำว่าความสุขมวลรวมประชาชาติ มีนัยยะว่าคนร้อยละเก้าสิบในชาติมีความสุข ดังนั้นการเลือกตั้งครั้งหน้าในปี 2010 เป็นเรื่องที่ทำให้คนพม่ามีความสุข เรื่องของจีดีพี การพัฒนาและอื่น ๆ เป็นเรื่องที่อยู่ไกลพ้นจากความนึกคิดของคนพม่า เพราะคนพม่าไม่สามารถตั้งคำถามได้ว่าต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นไปในทิศทางอย่างไร

การประท้วงใหญ่เมื่อ 2 ปีที่แล้วในประเทศพม่าทำให้ พระสงฆ์ นักศึกษา สื่อมวลชน และประชาชนถูกฆ่าตายไปประมาณ 28,000 คน จีดีพีจึงไม่ใช่ประเด็นสำหรับคนพม่า ความไม่ยุติธรรมในสังคมคือหัวข้อที่คนพม่าสนทนากัน

ความสุขของคนพม่าในทุกวันนี้ขึ้นอยู่กับว่าวันนี้จะมีชีวิตอยู่รอดหรือไม่ ไม่มีสิทธิเสรีภาพทางร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สินหรือเกียรติยศ ประเด็นทางสิทธิมนุษยชนไม่ได้รับอนุญาตให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียน คนพม่าได้แต่เพียงฝึกใจให้ยอมรับกับสิ่งเหล่านี้ ต้องคิดเพียงว่า (วันนี้) ต้องมีชีวิตอยู่รอดให้ได้ พยายามไม่ให้ตัวเองเจ็บป่วย

ประเทศเวียดนาม ผลจากการพัฒนาประเทศ ทำให้จีดีพีเพิ่มขึ้น ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนเพิ่มมากขึ้น คนในชนบทอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง อาศัยอยู่ในบ้านที่แออัด องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศได้ให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาสังคมขนาดใหญ่แก่ประเทศเวียดนาม โดยทำงานกับคริสตจักรในเมืองโฮจิมินห์ตีในเรื่องการให้สินเชื่อและกลุ่มออมทรัพย์แก่คนจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมศักยภาพคนจนในการจัดการทรัพย์สิน

3. ความสุขมวลรวมประชาชาติ : ที่มา แนวคิด เป้าหมายและการขับเคลื่อนในระดับสากล

โดย ดร.โรนัลด์ โคลแมน ศูนย์ GPI ประเทศแคนาดา

ประเด็นเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ จำเป็นต้องรู้ความหมายที่แท้จริงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ความสุขมวลรวมประชาชาติระดับท้องถิ่นเป็นเรื่องจากข้างล่างแต่ถ้าข้างบนไม่เข้าใจจะเกิดการขับเคลื่อนได้อย่างไร ดังนั้นสิ่งที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นคือความเชื่อมโยงทั้งกับข้างล่างและข้างบน

ความสุขในแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน ความสุขในภาษาอังกฤษ มีความหมายแค่อารมณ์ ความรู้สึก แต่ความสุขในมิติของประเทศภูฐานเป็นความสุขในมิติพุทธศาสนา หากเป็นประเทศแคนาดาความสุขคือการพัฒนาไปข้างหน้า ดังนั้นความหมายจึงไม่ใช่เรื่องของคำ แต่เป็นความเหมาะสมในความสุขที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต บริบทของชุมชน

ความสุขมวลรวมประชาชาติ ในระดับสากลมองความหมายเรื่องนี้โดยมองผ่านคำถามในเรื่องผลกระทบของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศหรือจีดีพี ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจโลก ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวาง ยิ่งเราทำลายทรัพยากรมากจีดีพีก็ยิ่งเพิ่มขึ้น แต่คนส่วนใหญ่ไม่คำนึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น คุณค่าด้านความเรียบง่าย ความสงบ ความพอเพียง

ยิ่งคุณใช้เงินในการบริโภคมากขึ้นเท่าใด จีดีพีก็จะเพิ่มขึ้นเท่านั้น ยิ่งมีอาชญากรรม สงคราม ใช้เงินในการรักษาโรค จีดีพีก็จะเพิ่มขึ้นในอัตราสูง

จีดีพีสนใจกับสิ่งที่วัดได้ซึ่งเป็นเรื่องของปริมาณ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของการอยู่ดีมีสุข หากประเทศมุ่งการเติบโตของความสุ่มวลรวมประชาชาติ จะต้องเข้าใจว่าสงคราม ความเจ็บป่วย มลพิษ สิ่งแวดล้อม ไม่ส่งเสริมความสุข ยกตัวอย่าง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สร้างงานอาสาสมัครให้กับผู้อื่นในสังคม งานเหล่านี้ไม่มีคุณค่ากับจีดีพี เพราะไม่มีการจ่ายเงิน ต่างกับความสุขมวลรวมประชาชาติให้คุณค่ากับสิ่งเหล่านั้น

Simon Kutznet คิดค้นจีดีพีเมื่อประมาณ 100 ปีที่แล้ว แต่เขาได้เตือนว่าไม่ควรใช้จีดีพีวัดความก้าวหน้าของประเทศ เพราะจีดีพีใช้แค่วัดกิจกรรมของเศรษฐกิจ แต่ว่าผู้นำของโลกต่างก็ละเลยใช้จีดีพีวัดเศรษฐกิจที่รับใช้สังคม

ความจริงแล้วเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการไหลเวียนของธรรมชาติ อากาศดี ป่าไม้ที่ดี เศรษฐกิจไม่สามารถอยู่ได้หากปราศจากสิ่งเหล่านี้ นักเศรษฐศาสตร์มองไม่เห็นภาพรวมเหล่านี้ แต่กลับมองอย่างแยกส่วนซึ่งเป็นวิธีการคิดของชาวตะวันตก ไม่มองภาพองค์รวมอย่างเช่นชาวตะวันออกที่มองถึงความเชื่อมโยงของภายในและภายนอกว่ามีความเชื่อมโยงกัน มีความเป็นองค์รวมมากกว่า ปัญหาอีกด้านหนึ่งของจีดีพีคือการแยกส่วนกับโลกแห่งความเป็นจริง ภูมิปัญญาวัฒนธรรม ชุมชน สิ่งที่แตกต่างกันคือจีดีพีมักจะมองในระยะสั้น มองที่ระยะสั้นๆ แต่ความสุขมวล

รวมประชาชาติมองในระยะยาว พวกคุณมีความภาระที่ต้องเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยโลก ดังนั้นควรจะมองอะไรเพื่อลูกหลานของเรา

Nicholas Stern หัวหน้านักเศรษฐศาสตร์ ของธนาคารโลก ได้ศึกษาว่าถ้าต้องการหยุดภาวะโลกร้อนในทันทีที่จะใช้ต้นทุนทางเศรษฐกิจจะสูงถึง 1% ของจีดีพีโลก แต่ถ้าหากไม่แก้ปัญหาโลกร้อนจะเกิดความเสียหายมากถึง 5-6% ของจีดีพีโลก ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ท้าทาย นักเศรษฐศาสตร์ในกระแสหลักหรือผู้นำประเทศ

Alan Greenspan นักเศรษฐศาสตร์ของประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับว่าไม่รู้เลยว่า จะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจถดถอยไม่ได้มีแต่แง่มุมที่เลวร้ายเท่านั้น แต่กลับทำให้คนหันไปดูต้นตอของปัญหา กล่าวคือในช่วงปี 1994 เศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่เติบโตจากการเป็นหนี้ของผู้คนที่เอามาใช้บริโภค จ้างจ่าย ใช้สอย เมื่อคนเป็นหนี้มากขึ้น คนไม่สามารถชำระหนี้ได้จึงเกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้น

ความสุขมวลรวมประชาชาติสำหรับชีวิตชาวไต้หวันถึงมีข่าวกินทั้งปี มีต้นไม้อื่น จีดีพีสำหรับมหาเศรษฐีหมายถึงมีตัวเลขในแผ่นกระดาษ

ทางออกหรือการแก้ไขปัญหา ในมุมมองด้านความสุขมวลรวมประชาชาติคือปรับให้ระบบเศรษฐกิจมีขนาดเล็กลง เมื่อเศรษฐกิจถดถอย คนตกงานทางออกคือการแบ่งงานกันทำ ลดเวลาทำงานลง คุณภาพชีวิตของคนจะดีขึ้นเมื่อเรามีเวลามากขึ้น จะสามารถพัฒนาความสุขภายในได้

สิ่งที่ท้าทาย คือคนควรควรปรับวิถีชีวิตให้รู้จักคำว่า “พอเพียง” เลิกใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เนื่องจากทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด หากยังไม่ปรับวิถีคิดในการใช้ทรัพยากร เรามีแค่โลกใบเดียว การบริโภคอย่างชาญฉลาดเป็นทางเลือกใหม่

คุณค่าที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือครอบครัว มิตรภาพ เสรีภาพ อิสรภาพ แต่ความมั่งคั่งร่ำรวยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญน้อย มีการศึกษาในประเทศแคนาดาพบว่าคุณค่าของสังคมโดยรวมไม่ตรงกับคุณค่าส่วนบุคคล ดังนั้นต้องท้าทายผู้นำประเทศที่ใช้คำว่าพื้นตัวทางเศรษฐกิจ หมายถึงทำให้เรากลับไปอยู่ที่เดิมใช่หรือไม่ วิธีการที่ดีคือมีโลกที่เล็กลง สร้างพื้นที่ให้กับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เปลี่ยนพฤติกรรมของคนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ และนำมาสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิม

4. ศึกษาชุมชน 1 วัน – ค้นหาวิถีเป็นสุข และปัจจัยที่เอื้อต่อความสุขของชุมชน

โดย แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อยไปเรียนรู้ตามประเด็นสนใจในชุมชนดังนี้

4.1 เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม : หมู่บ้านคีรีรัตน์นิคม

ลุ่มน้ำคลองยัน อำเภอคีรีรีตน์นิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสภาพเป็นป่าดิบชื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กลุ่มแกนนำชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำคลองยันในปี 2531 เพื่อดำเนินกิจกรรมรณรงค์ปลูกจิตสำนึกเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำคลองยันในปี 2531 เพื่อดำเนินกิจกรรมรณรงค์ปลูกจิตสำนึกเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนชุมชน และในปี 2548 ได้ส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มอนุรักษ์ของชุมชน ภายใต้กลุ่มเด็กและเยาวชนภูมิเณรลุ่มน้ำคลองยัน ด้วยแรงหนุนเสริมของผู้ใหญ่ทำให้สภาเด็กฯ ได้มีโอกาสจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ในชุมชนอย่างน่าสนใจ เช่น ล่องแพสำรวจลำน้ำคลองยัน เก็บข้อมูลผู้ที่ใช้ประโยชน์จากคลองยันและเก็บขยะในลำน้ำ ร่วมกิจกรรมทำบุญสืบชะตาแม่น้ำ จัดวงเสวนาพูดคุยเกี่ยวกับการช่วยกันดูแลลุ่มน้ำคลองยัน กิจกรรมสรุปบทเรียนการดำเนินงาน

การดำเนินงานที่ผ่านมาเกิดผลสำเร็จในหลายด้าน เช่น ร้านค้าสหกรณ์ชุมชนสร้างการประหยัดและการออม การจัดการป่าชุมชนหรือการจัดการป่าสาธารณะในหมู่บ้านจนถึงพื้นที่ต้นน้ำ การจัดทำเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรผสมผสานเป็นการลดละเลิกการใช้สารเคมีและหันมาพึ่งตนเองแบบเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำเขตอภัยทานซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยในลุ่มน้ำคลองยันในปัจจุบันได้เกิดเขตอภัยทาน (วังปลา) กว่า 16 วัง เป็นระยะทางกว่า 70 กิโลเมตร กระจายอยู่ตามหมู่บ้านสองริมฝั่งตลอดสายน้ำคลองยัน

4.2 วัฒนธรรมภูมิปัญญา : ชุมชนไต่ดำ บ้านทับชัน

อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำหรือไทโขง มีต้นกำเนิดอยู่ที่เมืองแฉ่ง (ปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟู) ในประเทศเวียดนามตอนเหนือ เมื่อประมาณ 200 ปีที่แล้ว พี่น้องไทดำบางส่วนได้เดินทางอพยพมาประเทศไทยด้วยเหตุปัจจัยด้านสังคม การเมือง ตั้งแต่ยุคกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงในปี พ.ศ.2322 จนถึงการอพยพครั้งล่าสุดในสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในราวปี พ.ศ.2371 เมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้วชาวไทดำกลุ่มแรกจากจังหวัดเพชรบุรีได้เดินทางมาบุกเบิกแสวงหาแหล่งทำมาหากินที่บ้านทับชัน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน

ชุมชนไต่ดำที่นี้ยังดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยสร้างสายสัมพันธ์ผ่านเครือญาติ มีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำบุญระลึกถึงบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่าพิธีปาดตงกะล่องห้อง

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาชุมชน

1. ทุกคนมีส่วนร่วม และรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมที่ทำอย่างกระตือรือร้น คนทุกวัย รวมทั้งดึงความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น พระ อบต. ผู้เฒ่า เยาวชน เข้ามาทำงาน ร่วมกันต่างเข้ามาร่วมกันด้วยกันอย่างสนับสนุนซึ่งกันและกัน ด้วยความสร้างสรรค์
2. ความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาษา วัฒนธรรม การแต่งกายประจำชนชาติ
3. มีความรับผิดชอบต่อคนรุ่นหลัง เด็กและเยาวชนสนใจการใช้ชีวิตด้วยความยั่งยืน
4. มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนว่าจะใช้ทรัพยากรต่างๆอย่างยั่งยืน
5. มีเครือข่ายที่เข้มแข็งกับชุมชนไทดำที่อื่นๆ

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสุขมวลรวมประชาชาติในชุมชน

1. เปิดรับสิ่งต่างๆจากชุมชนรอบข้าง แต่รับเพื่อมาปรับใช้ให้มีความยืดหยุ่น ปรับตัว กับสถานการณ์ต่างๆได้อย่างเข้าใจ และทำให้เกิดความสงบสุข
2. กลุ่มเยาวชนมีความเข้มแข็ง ทำงานร่วมกัน โดยนำหลักธรรมศาสนามาประยุกต์ใช้
3. ให้ความสำคัญกับการสืบทอดวัฒนธรรม เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ เรียนรู้จากของจริง ผู้เรียนรู้รู้สึกเป็นเจ้าของ

5. สรุป-สังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้ ภูมิธรรม จิตวิญญาณ การขับเคลื่อนจากพื้นที่สู่นโยบายที่เป็นจริง

จากการที่ได้เรียนรู้ร่วมกันมา จนถึงจุดนี้ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมได้กรอบความคิดที่ดีแล้ว แต่ควรคำนึงถึงแนวคิดเรื่องความสุขมวลรวมของประชาชาติด้วย แผนการปฏิบัติการ 4 เสาหลัก ในเวลาที่เราลงชุมชน เราควรคำนึงถึงอะไร นี่ถึงสัญลักษณ์สัตว์ทั้ง 4 ตัว คือ

เสือ ความอ่อนน้อม ถ่อมตนจะโยงเหล่านี้อต่อสิ่งแวดล้อม เราได้ทำอะไรเพื่อรักษา สิ่งแวดล้อม เราจะรักษาโลกธรรมชาติอย่างไรได้บ้าง

สิงโต ความสัมพันธ์กับสังคมจะทำให้คนมีความสุข ความผูกพันในชุมชนทำให้เกิด กระบวนการกลุ่มเมื่อลงไปชุมชน ลองสำรวจดูคนในชุมชนมีใครบ้างใหม่ที่น่าสนใจไปสู่การเชื่อมโยง เข้ามามีส่วนร่วม โดยเห็นภาพรวมของทั้งหมด

ครุฑ เมื่อเห็นภาพรวมและเกิดความพึงพอใจ ทำอย่างไรให้คนในชุมชนเกิดความพึงพอใจในสิ่งที่ มีอยู่และส่งเสริมให้คนได้ทำดี

มังกร เปรียบเสมือนหลักธรรมมาภิบาล ผู้นำมีความฉลาด มองเห็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ ส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนและเห็นความฉลาดที่จะให้เด็ก เยาวชนได้มีโอกาสได้ทำและแสดง ศักยภาพ

ในระดับภูมิภาค แต่ละประเทศก็เปรียบเสมือนองค์ประกอบของสังคมหนึ่ง ในระดับนานาชาติ ประเทศควรคิดว่าจะผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติตามความถนัดและความสามารถของตนเอง ช่วยเหลือตามความจำเป็น ลำดับความสำคัญ ความถนัดและทักษะของตนเอง ให้ในสิ่งที่ได้รับในสิ่งที่จำเป็น โดยค้นหาตัวเองและให้เพื่อให้เขาเกิดความเติบโต การเพิ่มพื้นที่คิดในสิ่งที่จริง ให้มองว่าเราจะทำได้จริง และมีความชัดเจน เริ่มจากจุดเล็กๆ และเชื่อมไปสู่ใหญ่

การเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชนเป็นการเชื่อมโยงทั้ง 4 เสาหลักเข้าไว้ด้วยกัน ความรู้เป็นตัวเชื่อมโยงของเสาหลักทั้งหมด การเรียนรู้ต้องเกิดจากความรู้และการปฏิบัติ ในรัฐบาลของประเทศภูฐานเริ่มมีการประเมินผลกระทบของสื่อสารมวลชน ผู้นำประเทศเริ่มกังวลเรื่องเยาวชนกับความเชื่อมโยงวิถีชีวิต ปรับเปลี่ยนสะท้อนให้เห็นคุณค่าผ่านการปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องของการศึกษา

6. แผนการจัดการเรียนรู้และการขับเคลื่อนวิถีแห่งความสุขในลุ่มน้ำโขง

จากการที่แต่ละกลุ่มออกแบบแผนการเรียนรู้และการขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติในลุ่มน้ำโขง ผลการอภิปรายและข้อเสนอแนะโดยรวมของทุกกลุ่มมีดังต่อไปนี้

แผนปฏิบัติการร่วมมือระหว่างประเทศลุ่มแม่น้ำโขง

- สร้างความตระหนักในทุกภาคส่วนของสังคม ตั้งแต่ระดับเจ้าหน้าที่รัฐ ชุมชน หน่วยงานในระดับภาครัฐและชุมชน โดยดำเนินการอย่างเป็นคู่ขนาน
- สร้างเครือข่าย ต้องมีความเชื่อมโยงกันเพื่อให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น แลกเปลี่ยนจากประเทศเพื่อนบ้าน และเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว
- สร้างคนรุ่นใหม่ นำแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติไปประยุกต์ใช้ โดยใช้สื่อต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศเข้าช่วย เช่น ปัจจุบันประเทศภูฐานกำลังนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบสิ่งทอ แต่ยังคงอนุรักษ์อุปกรณ์การทอผ้าไว้ การออกแบบในเครื่องมือเทคโนโลยีทำให้สามารถทอได้ง่ายขึ้นและใช้เวลาน้อยลง
- ไม่สร้างกลุ่มเยาวชนกลุ่มใหม่ แต่จะกลับไปดูว่ากลุ่มเยาวชนที่มีอยู่ทำกิจกรรมอะไรบ้างที่สามารถประยุกต์เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติใช้ได้ทั้งด้านวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ มีการรวบรวมข้อมูลและนำมาเผยแพร่สู่ประเทศต่างๆ
- มีการแลกเปลี่ยนในชุมชน โดยให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามาแลกเปลี่ยนและจัดเวทีแลกเปลี่ยนทุกสามเดือน
- การพัฒนาศักยภาพของผู้นำเยาวชนและผู้นำในชุมชน

- ทำการสำรวจและทำแผนที่บ่อบริเวณและการปฏิบัติที่ดี
- เขียนบทความ หนังสือผลิตเอกสาร การตีพิมพ์ เรื่องของความสุขมวลรวม

ประชาชาติ

- กระบวนการขับเคลื่อนตั้งระดับชุมชน ระดับภูมิภาค จนถึงระดับประเทศ
- อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในหมู่คนรุ่นใหม่ รวมไปถึงเรื่องจิตอาสา
- สร้างกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นองค์กรหลักๆที่ทำให้กับชุมชน
- ทำงานผ่านอาสาสมัคร เพื่อให้ไปทำงานในองค์กร โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
- ทำงานในเชิงรณรงค์ โดยใช้วิธีการวิจัย เพื่อจัดทำเอกสาร เพื่อใช้ในการเผยแพร่
- กิจกรรมในการพัฒนาชุมชน สนับสนุนเรื่องของความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

ทำความร่วมมือในเรื่องของอาหาร เช่น การทำเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นเลี้ยงปลา เลี้ยงหมู

บทที่ 3 รายชื่อเครือข่ายผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ
รายชื่อเครือข่ายนักวิชาการ

ลำดับ	ชื่อ – นามสกุล	หน่วยงานที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
1	ดร.อภิชาติ พันธเสน	สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม47/10 อมรพันธ์ 4 ถ.วิภาวดีรังสิต ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ10900	โทร.022801812 Fax.022828877	apichaipun@hotmail.com
2	ดร.แกมทอง อินทร์ตัน	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	02-2188166	kaemthong.i@chula.ac.th
3	อ.กิตติรัตน์ ณ ระนอง	สถาบันบริหารธุรกิจคิตินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารศปปจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330		
4	รศ.สุรัชย์ หวันแก้ว	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	819875413	surichai1984@yahoo.com
5	ดร.ธัญญา จิตต์สงวน	สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	02-9428200ต่อ 4503	fecotwj@ku.ac.th
6	ดร.สุรสิทธิ์ วริขฺจกร	คณะพัฒนศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ 118 ถ.เสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240	819260985	surasit@nida.ac.th
7	ดร.นฤมล นิราทร	คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200	081-7023500	narumolnira@hotmail.com
8	ดร.สุนทร สุวรรณละออง	ภาควิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยบูรพา อ.เมือง จ.ชลบุรี	080-1004747	ssuwanlaong@yahoo.com
9	ดร.รศรินทร์ เกรย์	สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ. นครปฐม	081-6925129	prrgi@mahidol.ac.th

ลำดับ	ชื่อ – นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
10	ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์	สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200	02-6133611	napa1973@tu.ac.th
11	ดร.สมิทธิ์ ตุงคะสมิต	Energy and Industrial Ecology Research Unit College of Innovation Thammasat University Phrathan Rd., BKK 10200	023-5055 087-5909322	smithtungkasmit@hotmail.com
12	ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 565 ซ.รามคำแหง 39 ทองหล่อ กรุงเทพฯ 10310	โทร.027185460	somkiat@tdri.or.th
13	ดร.นฤมล อรุโณทัย	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	02-2187375	hnarumon@chula.ac.th
14	ดร.สุพัตร์ลักษณ์ สมิตะสิริ	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	081-9111487	nussm@mahidol.ac.th
15	ดร.โสภณ พรโชคชัย	มูลนิธิประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย 10 ถนนศรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10700	66.2295.3171	sopon@thaiappraisal.org
16	ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	081-6131414	surat247@hotmail.com
17	ผศ.สุรางคณา ฌ่นคร	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 110/1-4 ถ.ประชาชื่น เขตหลักสี่ กทม.	089-7447299	kunkurday@hotmail.com
18	คุณสุวิมล เตื้อชาญวงศ์	62/44 ถ.แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	083-9868084	chun1951@gmail.com
19	รศ.ดร.ธัญพร อมรวัฒนา	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	081-6591676	cbme@chula.ac.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
20	ดร.สิลาภรณ์ บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยชั้น 14 SM Tower ถ.พหลโยธิน สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	โทร. 022788236 Fax 022788225	silaporn@trf.or.th
21	คุณเอกชัย ชูติพงษ์	คณะเทคโนโลยีและการจัดการอุตสาหกรรม ม.พระจอมเกล้าพระนครเหนือ ต.เนินหอม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี 25320	0812977252 Fax 037217	ekk2@hotmail.com
22	น.สพ.ปกรณ สุวรรณประภา	โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาพภาวะชุมชนเรียนรู้จิตตปัญญาอย่างมีส่วนร่วม สถาบันวิจัยโภชนาการ ม.มหิดล ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	02-441-0218 085-8137990	manpakorn@hotmail.com
23	คุณประภา คงปัญญา	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	มือถือ 081-4317449	kongpunya@gmail.com
24	คุณราม นฤหัตถ์	38 ถนนเรศ สีพระยา บางรัก กรุงเทพฯ 10500	081-9855564	ram@plustab.com
25	รศ.ดร.เรณู สุขารมณ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110	มือถือ 081-6482510	renusuka@yahoo.com
26	คุณศุภณีย์ อาชวนันทกุล	นักวิชาการอิสระ	894422002	sarinee@gmail.com
27	คุณสุเมธ อดุลวิทย์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 110/1-4 ถ.ประชาชื่น หลักสี่ กรุงเทพฯ 10210	089-9248761 029547300 ต่อ 565	adulavis@hotmail.com
28	ดร.พูนสุข ช่างทอง	ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 420/1 ถ.ราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	02-3548536 Fax 023548536	phps@mahidol.ac.th
29	ดร.วิภาณี ภาวนานันท์	ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุข ม.มหิดล 420/1 ถ.ราชเทวี กรุงเทพฯ	02-6448833	phppn@mahidol.ac.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
30	คุณพรณี สิ้นสุพรรณ	Asia-Pacific Development Communication Centre มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 110/1-4 ถ.ประชาชื่น หลักสี่ กรุงเทพฯ 10110	02-5910630 02-5913154	phannee.ssp@dpu.ac.th
31	ดร.จุฬพล พูลภัทรชีวิน	คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	089-4977567	mple9chumpo@hotmail.com
32	ดร.อนุชาติ พวงสาดี	มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170		
33	คุณอริรัฐ คำวัง	สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 6 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ	02-6133611 F.02-2220148	aphirat_tugvc@hotmail.com
32	อ.พิศมัย รัตนโรจน์สกุล	คณะศึกษาศาสตร์ ม.ศรีนครินทรวิโรฒ		pissamair@swu.ac.th
33	ดร.นิศยา กิจดิเวชกุล	สถาบันวิจัยจุลทรรศน์ ชั้น 4 ตึกวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ม.มหาสารคาม อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150	086-9777036	nitk@yahoo.com
34	ดร.ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา	สำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170		
35	คุณสุนัย เศรษฐบุญสร้าง	1 ซ.จันทน์ 43 แยก 19 ถ.จันทน์ แขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120		
36	ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชัย	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ.พระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200		
37	ดร.ปภาวดี จันวิทย์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ.พระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200		
38	ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์	ศูนย์วิจัยธรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330		

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
39	ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด	92/2 ซอยพิทยานันท์ 22 ถนนติวานนท์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 110000		
40	นพ.วิพุธ พูลเจริญ	41 ซ.พิบูลวัฒนา 3 ถ.พระราม 6 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400		
41	ดร.พิพัฒน์ ยอดพฤติการ	สถาบันไทยพัฒนา มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ 333/9 อาคารรัชฎาภาทาวเวอร์ ซอยสันนิบาตเทศบาล 1 รัชดาภิเษก 32 (อาภาภิรมย์) ถนนรัชดาภิเษก แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900		
42	ดร.สันต์ สัมปัตตะวนิช	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330		
43	ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์	โครงการจัดตั้งศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนอย่งยั่งยืน คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	Tel. 0-5394-3511 Fax. 0-5322-2763	anan_g@chiangmai.ac.th
44	ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330		
45	ผศ.ดร.อัษฎศรี พานิชศาสตร์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2, ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200	662 224 0147-9	aksomsri@gmail.com
46	รองศาสตราจารย์ เอมอร วรรณวิสุทธิ	มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	662 849 6327	numdk@mahidol.ac.th
47	ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด	สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200	0- 5394- 2551	mingsarn@chiangmai.ac.th
48	คุณพิทักษ์ จงรังสีน	ศูนย์นิเทศศาสตร์พัฒนาการแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ADCC ม.ธุรกิจบัณฑิต 110/1-4 ถ.ประชาชื่น หลักสี่ กรุงเทพฯ 10210		
49	ดร. รศรินทร์ เกรย์	สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ. นครปฐม	6681 692 5129	prgr@mahidol.ac.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
50	พระครุฑมิตติ คุณวโร	วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระเจิก อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210		
51	นพ.ประสาน ต่างใจ	99/284 ซ.พหลโยธิน 50 ถ.พหลโยธิน แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ	02-5525556	
52	ดร.อารี วิบูลย์พงศ์	Institute for Sufficiency Economy Research and Promotion มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200		
53	ดร.ถวิลวดี บุรีกุล	สถาบันพระปกเกล้า 47 / 101 หมู่ 4 ชั้น 5 อาคารศูนย์สัมมนา สำนักงาน คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ถ.ติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000	0-2527-7838-9 ต่อ 7823	thawilwadee@kpi.ac.th
54	ดร. วรากรณ์ สามโกเศศ	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 110/1-4 ถนนประชาชื่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210		
55	อาจารย์สาคร สร้อยสังวาลย์	คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อ.เมือง จ. พิษณุโลก	819716554	ssoisungwan@hotmail.com
56	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ พญ คุณสาคร ธนมิตร	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170		
57	ดร.กฤษดาภรณ์ พงศ์ดาดารมภ์			
58	คุณจุฑาประภา วัชสี			
59	คุณปราวินญา สุวรรณณัฐโชติ			
60	คุณพินทุสร ติวุตถาภรณ์			
61	คุณเย็นดิน พงศ์ดาดารมภ์			
62	คุณณภาพรณ ศุภมันตา			

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
63	คุณศิริโรท อังสุวัฒนะ			
64	Dr.Khin Ni Ni Thein	Asian Institute of Technology P.O.Box 4. Klong Luang Pathumthani 12120	25245005	aiweb.lead@gmail.com
65	Prof. Chetana Nagavajara	TRF Research Project Sirindhorn Anthropology Centre 20 Barom Rachachonnani Road, Bangkok 10170	662 434 6257	chetanan@hotmail.com
66	Dr. Hermann Gruenwald	Educational Institution 69 Vipavadee Rd, Phayathai, Bangkok 10400	662 206 2000	cmratchattawan@mahidol.ac.th
67	Duangmanee Lawakul	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ.พระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200		duangmanee@econ.tu.ac.th
68	M.R. Kemarat Boonsit	Knowledge Network Institute of Thailand (KNIT) 15th Floor, Gypsum Metropolitan Tower 539/2 Sri Ayudhya Road, Rajdhevee, Bangkok 10400	662 640 0461 (115)	kbunst@yahoo.com, kamarat@kui.or.th
69	Dr. Pirudee Pavananont	Department of Public Health Administration Faculty of Public Health, Mahidol University 420/1 Rajvithi Road, Bangkok	6681 638 1000	phppn@mahidol.ac.th
70	Dr.Pongsak Hoontrakul	Sasin Graduate Institute of Business Administration of Chulalongkorn University Sasa Patasala Building Soi Chulalongkorn 12 (2) Phayathai Road, Bangkok 10330	662 8835548-9	pongsak@hoontrakul.com
71	Dr. Phongthorn Wrasai	Faculty of Economics Thammasat University 2 Prachan Road Bangkok 10200	6681 481 8500	pwrasai@gmail.com
72	Dr. Pracha Koonathamdee	Faculty of Economics Thammasat University 2 Prachan Road Bangkok 10200		pracha@econ.tu.ac.th
73	Prof. Prasit Watanapa	Mahidol University 999 Phuttamonthon 4 Road, Salaya, Nakhon-Pathom 73170	662 849 6307	sipwt@mahidol.ac.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
74	Mr.Ratanawut Na Lamppon	Leadership Research Group Collage of Management Mahidol University 69 Viphavadee Rangsit, Phaya Thai, Bangkok 10400	662 206 2015	ratanawut@yahoo.co.th
75	Dr. Sansanee Chaiyaraj	Mahidol University 999 Phuttamonthon 4 Road, Salaya, Nakhon-Pathom 73170	662 849 6317	scscy@mahidol.ac.th
76	Mr. Somsak Tambunlertchai	Faculty of Economics Thammasat University 2 Prachan Road Bangkok 10200	662 883 9889	somsak@econ.tu.ac.th
77	Dr.Somskaow Beiranonda	Faculty of Economics, Kasetsart University 50 Praholyotin Raod, Jatujak, Bangkok	662 561 3474 # 301	fecosob@ku.ac.th
78	Assoc.Prof.Sukum Attavavutichai	Faculty of Economics Thammasat University 2 Prachan Road Bangkok 10200	6681 809 1800	sukum@econ.tu.ac.th
79	Dr. Thamavit Terdudomtham	Faculty of Economics Thammasat University 2 Prachan Road Bangkok 10200	6686 537 7318	thamavit@econ.tu.ac.th
80	Assoc.Prof.Tortrakul Yomnak	471/1 Phayathai Place Sri Ayutthaya Road, Bangkok, 10400	662 644 6666	tortrakul@gmail.com
83	Charas Suwannamala	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	22187268	scharas@chula.ac.th
84	Yada Prarispan	RU		
85	Natthanit Srimasem	มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	898971292	0pnsn@staff2.mahidol.ac.th
86	Napanon Bussaba	มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	898086695	opnapanon@staff2.mahidol.ac.th
87	Dr. Vimut Prasertpunt	Faculty of Environment and Resource Studies Mahidol University 999 Phuttamonthon 4 Road, Salaya, Nakhon-Pathom 73170	662 441 5000 # 1224	envps@mahidol.ac.th
88	Daniel Lewis	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำพระจันทร์ กทม.	818041957	Daniel.L@chula.ac.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
89	Somchai Chanchaona	KMUTT	24708020	somchai.cha@kmutt.ac.th
90	Nattakorn Sukolratanametee	King Prajadhipok's Institute	851618234	nattakarn_s@hotmail.com
91	Wanna Praynkong	Faculty of Management Science, Ubon Rachathanee University, Warin Chamrap, Ubon Rachathanee	6645 353 3804	wannap@hotmail.com
รายชื่อเครือข่ายภาครัฐ				
1	คุณอภิรักษ์ โกษะโยธิน	สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ 10300		
2	ดร.สุวิทย์ มิตรชอบ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม.10100		chuwit@nesdb.go.th
3	คุณอาคม เต็มพิทยาไพสิฐ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม.10100		arkhom@nesdb.go.th
4	ดร.สุทิน ตีปะชาติ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม.10100	086-7968781 Fax.022896637	sutin@nesdb.go.th
5	คุณมารยาท สมุทรสาคร	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม.10100	085-0425298 F.02-2811821-2	
6	คุณภากรณี วัฒนา	สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม.10100	02-2818831 F.02-2812803	paranee@nesdb.go.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
7	คุณนัยนา คงสาหร่าย	สำนักงานฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม. 10100	02-2818831	
8	คุณอมรารวรรณ ทิวนอม	สำนักงานประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม. 10100		Aumarawan@nesdb.go.th
9	ดร. ภัทรจิต จุมพล กอชชีไล	สำนักงานประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม. 10100		Pattarachi@nesdb.go.th
10	คุณภารา จันทร์สุวรรณ	สำนักงานประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม. 10100	02-2804085 ต่อ 1505	para@nesdb.go.th
11	คุณปภาณัน วรวัฒนสกุล	สำนักงานประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถ.กรุงเกษม ป้อมปราบฯ กทม. 10100	02-2804085 ต่อ 1505	paphanan@nesdb.go.th
12	คุณวรรณภา บุรีรักษ์	กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เลขที่ 3 ถ.ราชดำเนินนอก แขวงบ้านถม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	02-2816142 084-0112146	wanorganic@yahoo.com
13	คุณศิริพร	สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลสุขภาพ	874932265	ple_hiso_99@hotmail.com
14	คุณภัคสุดา วสุวัต	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 9792116-120 ชั้น 34 อาคารเอส.เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน พญาไทย กรุงเทพฯ 10400		
15	คุณฉัตรารัตน์ แก้วมรกต	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 9792116-120 ชั้น 34 อาคารเอส.เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน พญาไทย กรุงเทพฯ 10400	811081580	

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
16	คุณเสาวลักษณ์ กมนวิน	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์สุขภาพ 9792116-120 ชั้น 34 อาคารเอส.เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน พญาไทย กรุงเทพฯ 10400	861284818	
17	คุณบุญจรรยาภรณ์ จันทพัฒน์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์สุขภาพ 9792116-120 ชั้น 34 อาคารเอส.เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน พญาไทย กรุงเทพฯ 10400		ben@thaihealth.or.th
18	นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์	กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข อาคาร 1 ชั้น 3 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000	02-5108303 F.02-9511340	yongyud@gmail.com
19	คุณเพียงเลิศ วงศ์ภิรมย์ศานติ์	ธนาคารเพื่อการเกษตร	084-0481901 F.02-2714334	pienler02@yahoo.co.th
20	คุณเอานันท์ จันทวิช	สำนักงานสถิติแห่งชาติ ถนนหลานหลวง กรุงเทพฯ 10100		anonjun@nso.go.th
21	คุณวิลาศ ฐีรี	สำนักงานสถิติแห่งชาติ ถนนหลานหลวง กรุงเทพฯ 10100	02-2800196	wilas@nso.go.th
22	คุณวรรณรัตน์ ไพศาลนันท์	สำนักงานสถิติแห่งชาติ ถนนหลานหลวง กรุงเทพฯ 10100		popinion@nso.go.th
23	คุณสุจาริต โศคาพันธ์	สำนักงานสถิติแห่งชาติ ถนนหลานหลวง กรุงเทพฯ 10100	02-2810333 ต่อ 1326	suja@nso.go.th
24	คุณณัฐพล นุดำแหง	เขตอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ประเทศไทย 99/31 ม.4 ถ.แจ้งวัฒนะ ต.คลองเกลือ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120	02-5839992 F.02-5832884	nattapol@swpark.or.th
25	ดร.ปริญญ์ พินิจสุภาภูมิ	โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สนง.ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 173 ถ.นครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300		Priyanuch_p@sufficiencyeconomy.org

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
26	คุณณนุตา มุรุษพจน์	สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ชั้น 2 ถ.ติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี	โทร. 02-5902305	nanoot@nationalhealth.or.th
27	ดร.โรทัย โกศลพิศิษฐ์กุล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ถ.พระราม 6 กรุงเทพฯ 10400	02-2739020	roong@mos.go.th
28	ดร.เพ็ญศรี กันตะโสฬตร์	ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ 112 อุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย ถ.พหลโยธิน ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12120	025646900 ต่อ 2005	
29	นพ.ศุภกร บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) 979 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 34 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400		
30	นพ.สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ	สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ชั้น 5 ตึก 1 กระทรวงสาธารณสุข ถ.ติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000		
31	นพ.ชาติรี เจริญศิริ	คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ 88/37 ถ.ติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000	6681 764 9324	tomchtree@yahoo.com
32	คุณอังคณา ใจเคียง	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	02-2788235	02-2788225
33	ศาสตราจารย์ภิกษา บุญเกียรติ	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	662 298 0500 # 1908	thantida@thaihealth.or.th
34	คุณสุรเชษฐ พินยาพิบูลพงศ์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 9792116-120 ชั้น 34 อาคารเอส. เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-2980500	surache@thaihealth.or.th
35	คุณชินนาท เทียวชาญพานิชย์	โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สมอง.ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 173 ถ.นครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300		02-6873662 F.022828226

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
36	คุณไศยพิดา เชื้องกุง	โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สนง.ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 173 ถ.นครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300		02-6873662
37	คุณภัทรวรีดา วงศ์ประสงค์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	662 298 0500	thantida@thaihealth.or.th
38	คุณนิตากร ยิ่งขจร	สถาบันน้ำ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ	02-6427132	
39	ดร.พิศมัย เขี่ยมสกุลรัตน์	วสท.	818213272	
40	คุณปิยะนุช ทะเสนยต์	สถาบันน้ำ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ	02-6427132	
41	คุณนฤพร กุลวานิชย์	มหาวิทยาลัยอีสต์สัมพันธ์ 592/3 ซ.รามคำแหง 24 หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240	27191067	ttangg@hotmail.com
42	คุณวันวิสา เจริญนาน	มหาวิทยาลัยอีสต์สัมพันธ์ 592/3 ซ.รามคำแหง 24 หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240		markscud@hotmail.com
43	คุณสุตไทย ยอดแขก	มหาวิทยาลัยอีสต์สัมพันธ์ 592/3 ซ.รามคำแหง 24 หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240		cross_au@hotmail.com
44	คุณสุภาภรณ์ เข้าเขม	มหาวิทยาลัยอีสต์สัมพันธ์ 592/3 ซ.รามคำแหง 24 หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240		supapombdyd@se.edu
45	คุณกฤต รัตนดาพันธ์	พรรคชาติไทยพัฒนา	840889372	krid_1969@hotmail.com
46	คุณวิสุทธิณี แสงประดับ	โครงการ CSR สสส.	891093508	wisuttinee@gmail.com
47	คุณนรรจุ จินดานุรักษ์	Fiscal Policy Office		
48	Mr. Ada Chirapaisamkul	Office of the Deputy Prime Minister Korbsak Subhavas 1619/2 Moo 3 Sintorn-Rangsit, Rangsit-Pathumthani Road, Muang Pathumthani	6685 999 9766	ac2479@gmail.com
49	Dr. Ketmanee Ausadamangkol	Thailand Productivity Institute 12-15th Floor, Yakult Building 1025 Paholyothin Road, Bangkok 10400	662 619 5500# 2300	ketmanee@FTPL.or.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
50	Mr. Krissada Raungarreat	Thailand Productivity Institute 12-15th Floor, Yakult Building 1025 Paholyothin Road, Bangkok 10400	662 298 0500	kris@thaihealth.or.th
51	Ms. Piang-or Wacharapapong	Ministry of Foreign Affairs Ministry of Foreign Affairs of Thailand, Sri Ayudhya Road, Bangkok	6686 936 0069	piangorw@gmail.com
52	Kanokwan Kalinnasakdi	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์สุขภาพ	825631955	red_air_bubble@yahoo.com
53	Mr. Prayoon Keeresri		662 2156084	
54	Prawate Tantipiwatanaskul	Department of Mental Health, Ministry of Public Health Tiwanon Road, Nonthaburi 11000	6681 618 3115	tprawate@gmail.com
55	Hiran Rujjirowitose	NESDB		hiran@nesdb.go.th
56	Saowanee Kongwiboolsiri	NESDB	022804085#2503	saowanee@nesdb.go.th
57	Patcharamon Trakultivakorn	PM's Office	869231233	patcharamon@gmail.com
58	Mrs. Tassaneeya Attanon	Thailand Productivity Institute 12-15th Floor, Yakult Building 1025 Paholyothin Road, Bangkok 10400	662 619 5500# 121	Tassaneeya@ftpi.or.th
59	Dr. Hans van Santen	Deputy Ambassador Embassy of the Netherland		
60	Mr. Wiwat Clawwuihinan	Ophthalmology & Urology Center 123/2-3 Matulee Road, Muang, Nakhonsawan	6656 223 671	claw@loxinfo.co.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
รายชื่อเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน องค์การพัฒนาระหว่างประเทศ และประชาสังคม				
1	คุณเฉลิมศักดิ์ กิตติตระกูล	องค์การอ็อกแฟม เกรท บริเทน 223 ไฮดอน คอมพาวด์, ยูนิต 601 นานาใต้ สุขุมวิท ซอย 4 ถนนสุขุมวิท คลองเตย กรุงเทพฯ 10110		
2	คุณกวิน ขุนติมา	มูลนิธิกองทุนไทย 2044/23 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310	081-6444505	gawin@thaingo.org
3	คุณศุภจันทร์ ประชาสันต์	มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน 912 ซ.งามวงศ์วาน 31 แขวง 7 ถนนพหลโยธิน กรุงเทพฯ 11000	02-5911195-6	Sajin.smile@gmail.com
4	คุณจักรชัย โฉมทองดี	โครงการศึกษาและปฏิบัติการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารวิจิตรศิลป์ประจวบเหมาะ ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม. 10330		jacques.chai@focusweb.org
5	คุณนพพรพรช จินดารัตนกุล	ฝ่ายการตลาดภายในประเทศ สหกรณ์กรีนเนท จำกัด 6 ซ.พิบูลย์อุปถัมภ์ ถ.สุทธิสาร แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ	โทร 02-2779380-1 Fax 02-2779654	marketing@greenet.or.th
6	คุณศุภรัตน์ นิตติปัญญา	สหกรณ์กรีนเนท จำกัด 6 ซ.พิบูลย์อุปถัมภ์ ถ.สุทธิสาร แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ	โทร 02-2779380-1	marketing@greenet.or.th
7	คุณกรรณิการ์ กิจติเวชกุล	Coordinator, Co-Project between MSF's CAME and Health Consumer Protection Program Chulalongkorn University	T 0 2 218 8445 M 089 500 3217	kakablu@yahoo.com
8	คุณจีรภา มิมะละ	มูลนิธิกระจกเงา 41 อาคารเลิศปัญญา ชั้น 9 ห้อง 907 ซ.เลิศปัญญา ถ.ศรีอยุธยา แขวงถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	02-6427991 ต่อ 16	Munung_2548@hotmail.com
9	คุณธารินี หอมทง	มูลนิธิกระจกเงา 41 อาคารเลิศปัญญา ชั้น 9 ห้อง 907 ซ.เลิศปัญญา ถ.ศรีอยุธยา แขวงถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400		

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
10	คุณหญิงน้ำ นาวาบุญนิยม	ชมรม 9 พอ. 99 /88 บางกอกบุญเลอวารด์ คันทายาว กรุงเทพฯ 10230	โทร.02-3477052	
11	คุณหาญชัย สว่างเนตร	ชมรม 9 พอ. 99 /88 บางกอกบุญเลอวารด์ คันทายาว กรุงเทพฯ 10230	โทร.02-3477052	Namchai21@hotmail.com
12	คุณกัลยา กาญจนะพงศ์	125/349 ซ.โรงพยาบาลเจ้าพระยา ถ.บรมราชชนนี บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	086-4484763	Yoonoon_77@hotmail.com
13	คุณราณี หัสสรังษี	คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	081-8035435	suiranee@yahoo.com
14	คุณโกวิทย์ บุญธรรม	สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า	081-5802620	boondham@gmail.com
15	คุณกนิษฐา จิราทิพย์	มูลนิธิหมอลำบ้าน 36/6 ซ.ประดิพัทธ์ 10 ถ.ประดิพัทธ์ สามเสนใน พญาไท กทม. 10400	02-6184710	Kanisa2549@gmail.com
16	คุณณีน้อย ปิติเจริญ	มูลนิธิหมอลำบ้าน 36/6 ซ.ประดิพัทธ์ 10 ถ.ประดิพัทธ์ สามเสนใน พญาไท กทม. 10400	02-6184710	neenoi@doctor.or.th
17	คุณสุชาติพิทย์ ฐากำแพง	มูลนิธิดวงประทีป	084-0917081	Komkam_2528@hotmail.com
18	คุณวิภาสินี จันทร์ลัดชัย	คณะกรรมการการคทาผลิตเกลือกลุ่มชาติพันธุ์ 112/11 ซ.นาครสุวรรณ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ	089-1743059	annaavilla@hotmail.com
19	คุณเทวรินทร์ สิทธิ์น้อย	สถาบันบุญนิยม 67/20 ตึกสถาบันบุญนิยม ชั้น 3 ซ.วรมินทร์ 48 ถ.วรมินทร์ บึงกุ่ม กทม.	02-7336063	khonthan@gmail.com
20	คุณณัฐพล กิตติพลพิบูลย์	สมาคมฮกกาแห่งประเทศไทย 52/63 ซ.ปริทัศน์มยงค์ 14 แยก 4 ถ.สุขุมวิท 7152/63 ซ.ปริทัศน์มยงค์ 14 แยก 4 ถ.สุขุมวิท 71 แขวงพระโขนงเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110	089-6620251	Kasalong14@gmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
21	พญ. ทานทิพย์ อังกรวรางกูร	มูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี 75 ม.2 ต.เขื่อนอุบลรัตน์ อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น	085-8578495 โทร. 043-446341 Fax.043-446341	sdfkk@yahoo.com
22	คุณสุพรรณิษ พรหมเท้า	สถาบันการเรียนรู้ภาคประชาสังคมจังหวัด 2/44-45 ถ.สามัคคีชัย ต.โนนเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	56725383	Kbo_surapong@hotmail.com
23	คุณนุสบงก์ ชากกัณหา	ศูนย์พัฒนากิจกรรมภาคพลเมืองปราจีนบุรี 2326 ถนนประจักษ์ดคาม ต.หน้าเมือง	87213387	Bus_dof@hotmail.com
24	เดวิด ขาวบางพรหม	เครือข่ายเด็กและเยาวชนจังหวัดนครปฐม 190 ถ.25 เมษายน ต.พระปฐมเจดีย์ อ.เมือง นครปฐม จ.นครปฐม	083-4311112	te.chid@hotmail.com
25	คุณภัทรพร ภูทอง	Amnesty Thailand 90/24 ซ.ดวงพร ลาตพร้าว ซ.1 แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ	02-5138754	membership@amnesty.or.th
26	คุณจุฑารัตน์ สุลใส	มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม 409 ซ.โรหิตสุข ถ.ประชาธิปไตย ห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320	081-0722714	Netting2005@gmail.com
27	Ms.Suparat Udomkiattikul	Delegation of European Commission to Thailand		Suparat.UDOMKIATTIKUL@ec.europa.eu
28	Miss Sachi Abe	The Japan Foundation ชั้น 10 อาคารเสริมมิตรทาวเวอร์ สุขุมวิท 21 คลองเตย เหนือ วัฒนา กรุงเทพฯ 10110		
29	คุณวัฒนา อ่อนพานิช	The Japan Foundation ชั้น 10 อาคารเสริมมิตรทาวเวอร์ สุขุมวิท 21 คลองเตย เหนือ วัฒนา กรุงเทพฯ 10110	02-2608560-4	wattana@jpbkk.or.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
30	คุณสันติสุข โสภณศิริ	มูลนิธิปรีดี พนมยงค์ เลขที่ ๒๕/๑ ซอยทองหล่อ ถนนสุขุมวิท ๕๕ แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐		081-3003300
31	อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์	เสมสิกขาลัย 666 ถ.เจริญนคร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร		
32	คุณธนา โตสิตระกูล	403 ซ.7 ถ.เทพบาลนิมิตรใต้ จตุจักร กรุงเทพมหานคร		
33	อ.จอน อึ้งภากรณ์	มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ 48/282 โครงการเซ็นเตอร์พลัส ซ.รามคำแหง 104 ถ.รามคำแหง (สุขาภิบาล3) สะพานสูง กรุงเทพฯ 10240		
34	คุณสุภาพร มหาลดตระกูล	มูลนิธิศูนย์สนับสนุนการศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศ(CWITE)	081-4852342	supapornm@cwite.org
35	คุณกิตติ จตุพรชัยกุล			sorkorportai@yahoo.com
36	คุณปวีณา ประยุกต์วงศ์	389 ซ.เพ็ญและเพ็ญ แขวงดินแดง กรุงเทพมหานคร		
37	คุณสมบุญ จิงเปรมปรีดี	อัครมวงศ์สินท ตู้ ปณ. ๑ อ. อังครักษ์ จ. นครนายก ๒๖๑๒๐		
38	คุณทวัลย์ ทองดีเลิศ	83/9 หมู่ 3 ถ.เซี่ยงไห้ลำพูน อ.เมือง จ. เชียงใหม่ 50000		
39	คุณธนิดา แบบฟอร์ด	โครงการศึกษาและปฏิบัติการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารวิจิตรัฐประจวบเหมาะ ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม. 10330		
40	คุณสินี จักรยานนท์	มูลนิธิโอท๊าก ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคม(ประเทศไทย)65/1 ชั้น 3 ถ.สุขุมวิท 55 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110		thailand.ashoka.org
41	คุณวีไล ตระกูลสิน	มูลนิธิโอท๊าก ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคม(ประเทศไทย)65/1 ชั้น 3 ถ.สุขุมวิท 55 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110		

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
42	คุณธีรารัง แสงสุริยจันทร์	65/45 อาคารฟ้าอภัย ซอยนวมินทร์ 44 ถ.นวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ		
43	คุณเลิดาพรรณ จันทร์พัฒน์	คณะกรรมการการค้าปลีกเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ 112/11 ซ.นาครสุวรรณ์ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ	02-6813900 ต่อ 1702	Lidapan808@yahoo.com
44	คุณสมบัติ บุญงามอนงค์	มูลนิธิกระจกเงา	084-1230468	sombat@mirror.or.th
45	คุณสุเทพ วิไลเลิศ	คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ	087-6264757	suthepcpm@gmail.com
46	Ms. Apitha Reungdej	Jesuit Refugee Service 12 Soi Aree Samphan 8 Phayathai, Bangkok 10400	662 619 7542	reungdej@hotmail.com
47	Dr. Chaiyod Bunyagidj	Thailand Environment Institute (TEI) 16/187 Muang Thong Thani, Bond Street, Bangpood, Pakkred, Nonthaburi 11120	662 503 3333# 405, 402	chaiyod@tei.or.th
48	Dr. Nipon Poapongsakorn	TDRI	662 718 5460# 205	nipon@tdri.or.th
49	Mr. Sopon Pornchokchai	Thaiappraisal Foundation 10 Nonsi, Yannawa, Bangkok 10120	662 295 3171	sopon@thaiappraisal.org
50	Ms. Supawadee Petrat	Thai Volunteer Service Foundation 409, Soi Romsuk, Pracharathbampen Road, Haurykwang, Bangkok 10320	6681 645 7146	pkraae@gmail.com
51	Thanpuying Dr.Suthawan Sathirathai	GSEI 8/16 Krungkasem Road, Wat-Sampraya, Pranakorn, Bangkok 10200	662 280 1812	
52	David Russell Clausenius	Save the Children Federation Inc 518/5, 15 Floor, Maneeya Building, Ploenchit Road, Pathumwan, Bangkok 10330	662 652 0732-33	dclausenius@savethechildren.org

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
53	Melanie Ramjone	UN Economic and Social Commission for Asia and Pacific (ESCAP) UN Building 6th Floor Block A, Rajadamnern Nok Avenue, Bangkok 10200	804413260	mrqmjoue@yahoo.com
54	Bunphot Keawsawang	มูลนิธิสาคาธารณัฐแห่งชาติ	848745699	bunpot2005@yahoo.com
55	Nicholas Rosellisi	UNDP		nicholas.rosellini@undp.org
56	Vathinee Jitiatunumt	UNICEF		vjitiatununt@unicef.org
57	Beverly Jones	UN Economic and Social Commission for Asia and Pacific (ESCAP) UN Building 6th Floor Block A, Rajadamnern Nok Avenue, Bangkok 10200	662 288 1704	Jones@un.org
รายชื่อเครือข่ายภาคธุรกิจ				
1	คุณฉันทิมา กุญชร ณ อยุธยา	ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 62 ถ.รัชดาภิเษก คลองเตย กรุงเทพฯ 10110	โทร: 02-2292035	Machima.kunjara@gmail.com
2	คุณปรีดา เตียสุวรรณ	บริษัทแพรนิวต้า จิวเวลรี่ จำกัด ช.บางนาตราด 28 ถ.บางนาตราด กรุงเทพมหานคร 10260		
3	คุณประสาร มฤคพิทักษ์	14/307 พลอวาริลด์ D9C ซอย 51 ถ.พัฒนาการ สวนหลวง กรุงเทพฯ 10250		
4	คุณชไมพร พรพทธีอนันต์	เขตอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ประเทศไทย 99/31 ม.4 ต.คลองเกลือ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี	02-5839992-1434	chamaiporn@swpam.org
5	คุณศิริชัย สาคกรัตนกุล	ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย อาคารเอ็กซิม เลขที่ 1193 ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย		sirichais@exim.go.th
6	คุณฉัตรินัน วีระวุฒิวงศ์	The three world creator co.ltd 1567 ซ.ลาดพร้าว 94 (เบญจมิตร) ถ.ลาดพร้าววังทองหลาง กทม.10310	025309150-5	chinrinee.w@the3worldcreation.com

ลำดับ	ชื่อ – นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
7	คุณฐานิยา ไชติสิงห์	The Network	02-2455542	info@ngobiz.org
8	คุณประวิทย์ เอี่ยมแสนสุข	หจก.วังแดงเอ็กสเพรส	081-6896001	pravit@wangdex.co.th
9	คุณนิศานาถ โยธาสุนทร	ธนาคารชุมชน บมจ.ธนาคารกรุงไทย 1 อาคาร 2 (สุขุมวิท) ชั้น 13 เลขที่ 10 ถนนสุขุมวิท แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	02-2088381	Too1377@gmail.com
10	อ.กิตติรัตน์ ณ ระนอง	สถาบันบริหารธุรกิจคิตติพันธ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารศสจุฬาลงกรณ์ จุฬา 12 ถ.พญาไทย กรุงเทพฯ 10330		
11	Suwanna Uyanunt	Kiddeejung Co.Ltd 255/18 Pibooluppathum Suthisarnvinichai Road Hauykwang Bangkok Thailand	Te 0-29398336 M 0-894888627	suwanna06@hotmail.com
12	คุณอมรา พวงชมพู	บ.สยามแอนด์ จำกัด 34/4 ม.2 ถ.เป็นเกล้า-นครชัยศรี ต.หอมเกร็ด อ.สามพราน จ.นครปฐม	02-4655567	amara@wjp.co.th
13	คุณตุลยเทพ พิทักษ์นรินทร์	เครือข่ายวิทยา		089-6205244
14	คุณศศมน ศุภทมนก	บริษัทบางจากฯ (มหาชน) 210 ม.1 ซ.สุขุมวิท 64 ถ.สุขุมวิท 64 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10260	โทร. 0233354600 Fax. 023310072	sasamon@bangchak.co.th
15	คุณโชติชัย บุญญานิษฐกุล	JCI : Junior Chamber International		Jcisen43436@gmail.com
16	คุณอภิชาติ การุณการสกุล	บริษัทเอเชีย พรีซิชั่น จำกัด 700/331 หมู่ 6 ต.ดอนหัวฬ่อ อ.เมือง จ.ชลบุรี 20000	038-468300 Fax. 038-458751	apichart@asiaprecision
17	คุณพจน์ รังคินพรัตน์	บริษัทบางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) 210 ม.1 ซ.สุขุมวิท 64 ถ.สุขุมวิท 64 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10260		

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
18	คุณเจนเกียรติ อนันต์อัมพร	บมจ.พลวัตร	02-18254961	kumporn@gmail.com
19	คุณกรกนก นาควาสส์	Big Voice Co.,LTD 40/342 สุขุมวิท 101/1 กรุงเทพฯ 10230	081-4066063	
20	คุณวิลาวัลย์ แย้มมา	Big Voice Co.,LTD 40/342 สุขุมวิท 101/1 กรุงเทพฯ 10230		
21	คุณวินิตา วงศ์วิเศษศักดิ์	187/3 ม.1 ถ.บางนา-ตราด กม.42 ต.บางบัว อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา 24180		
22	คุณสิริพร สงบธรรม	บจก.เอ็มจีเอมีเดีย 60/18 ม.14 ถ.วิภาวดีรังสิต แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	02-2757579	Siriporn_mga@yahoo.com
23	คุณวรรณณา องค์ประเสริฐ	บริษัทเดอะแวลูส์ดีเวลอปเม้นส์ จำกัด ชั้น 34 อาคารพาณิชย์อิสระท่าเรือ 2 2922/328-331 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320	02-3082900 Fax:02-3083004	wanna@value.co.th
24	คุณประวิทย์ สังข์มี	ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน) 3000 ถ.พหลโยธิน แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ	6687 819 7799	Sam_som@hotmail.com
25	คุณอินทรา เทอดวงศ์วรกุล	เครือข่ายวิริยา	851411027	intirat@sahaviriya.com
26	คุณปิยนดา ประยูร	Media by friends		
27	คุณหนูเพียร แสนอินทร์	Media by friends		
28	คุณยงเกียรติ กิตะพานิชย์	บมจ.สมบุญธนเื้อดวานธุ์ เทคโนโลยี		
29	คุณณณิต เกิดโชคชัย	ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 62 อาคารตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ถนนรัชดาภิเษก คลองเตย กรุงเทพฯ 10110	662 229 2034-46	phani@set.or.th, sataporn@set.or.th
30	คุณสาวตรี เพชรทอง		892185348	plabuck_sadness@hotmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
31	คุณดารณี เรียนศรีวิไล	SVN	819866726	daranee.r@gmail.com
32	คุณสรสิทธิ์ คล้ายคลัง	บริษัท ไทยคอมพิวเตอรื จำกัด		
33	คุณภาณุ จิตรโสภาส	Pixel Planet Design		
34	คุณยศศิริ	Pixel Planet Design		
35	คุณณัฐพงษ์ จุวรรณพงศ์	บริษัทคิดการดี จำกัด ห้องเลขที่ 404 ชั้น 4 อาคารแกรนด์พาร์ควิว อโศกพาซ่า อาคารเลขที่ 189/1 ถ.สุขุมวิท 21 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ		
36	Ms. Chula Jaksan	To-U-Power 99/88 Soi 13 Kanjanapisek 010/1 Kannayao, Bangkok	662 347 7052	toupower@yahoo.com, namchai21@hotmail.com
37	Wanwasa Dasri	Bangkok Bank		wdasri@gmail.com
38	Kumar Galhotra	FORD		agalhotsri@ford.com
39	Ms. Donwipa Kaewnuch	Cisco Systems, Asia Pacific 28th Floor, The Offices at Central World 999/9 Rama I Road, Pathumwan, Bangkok 10330	662 263 7072	dkaewnuc@cisco.com
40	Robert Steele	Atkisson Group ซ+C266.วัฒนาโยธิน ถ.รางน้ำ พญาไท กรุงเทพฯ 10400	+6681 920 2215	Robert@atkisson.com
41	Ms.Watanya Suitilert	Business Development Department Software Park Thailand		
42	Raktapa Pantawongdech		845300838	whitent_tu68@hotmail.com
43	Mr.Meetham Na-Ranong	Business Development Department Software Park Thailand		
44	M.Maurice SIVETON	Franco Thai Chamber of Commerce		

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
45	Mr.Hanchai Sawangned	To-U-Power 99/88 Soi 13 Kanjanapisek 010/1 Kannayao, Bangkok	662 347 7052	toupower@yahoo.com, namchai21@hotmail.com
46	Mr. Pongpun Yodmuangcharoen	PR, Future Co, Ltd 219 M5 Phechakasem Road, Phasicharoen Bangkok 10160	662 647 5698	pongpuny@hotmail.com
47	Charti Phrawphraikul	Pace Development 22 Phattanakan Rd 54, Suenluang, Suenluang, Bangkok 10250	6681 251 0033	charti@gmail.com
48	Feroz Qureshi	Au Bo Pain Malaysia Baan Chao Praya Room 1513 (cont.) 208 Somdet Chao Praya Soi 17, Klongsan, Bangkok 10600	6686 909 3900	feroz.abp.my@gmail.com
49	Ms. Siriporn Sa-ngobtam	MGA Media Co., Ltd 60/18 Moo 14 Vipavadi-Rangsit Road, Jomphol, Chatuchak, Bangkok	662 257 7579	Siriporn_mga@yahoo.com, pam_mga@yahoo.com
50	Anthony Aris	SERINDIA		anthony@serindia.com
51	Denis Efhire	Integration City	866188288	denis@gndays.com
52	Lisa Thom	CSC Pasific Ltd.	65696660	lisa.thom@gmail.com
53	Seri Shintadapong	Win Way Group	846858199	seribk@gmail.com
54	Jittima Mganarayup	Thailand Creative & Design Center		pommish@yahoo.com
55	Orpim Sugunnasil	Thailand Creative & Design Center		kaiwaan_s@yahoo.com
56	Mr.Sompot Harapong	Shiny Moon	6681 493 3882	Sompot.pao@gmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
รายชื่อสื่อมวลชน				
1	คุณวาสนา ชินวรการ	The Post Publishing Public Company Limited Bangkok Post Building 136 Na Ranong Road Klong Toey, Bangkok		
2	คุณณัฏฐา โกมลวาทิน	Thai Public Broadcasting Service 1010 Shinawatra Tower III Viphavadi Rangsit Rd. Chatuchak Bangkok 10900		
3	คุณลีน่าร์ กาซอ	นิตยสาร way	02-7369918 F.02-7368891	Arenak18@yahoo.com
4	ดร.รุ่งทิพย์	Thai PBS	081-9663576	rungrung@yahoo.com
5	คุณชนิกานต์ กาญจนสาส์	หนังสือพิมพ์ Post today		Zenlogic335@hotmail.com
6	คุณลำไย อันตะเทพ	Bangkok Post	089-9208023	
7	คุณฐานิยา ไชติสิงห์	The Network	02-2455542	info@ngobiz.org
8	คุณพนินชา อิมสมบุญธน์	นิตยสาร ค.คน	081-3370933	Take_a_nap77@hotmail.com
9	คุณเชิด บานชื่น	วิทยุชุมชน FM 100.75 MHz	085 - 1181774	
10	คุณเสนาพร มฤคพิทักษ์	เนชั่นสุดสัปดาห์		sineeponn@nationgroup.com
11	คุณธนาภัท กิจจาโกศล	นสพ. The Nation	089-2072167	Anan52@hotmail.com
12	คุณปิยะนันท์ ขุนทอง	นสพ.ผู้จัดการ (รายวัน)	086-0036258	Newkmg159@hotmail.com
13	คุณวรัญญา ศรีเสวก	ประชาชาติธุรกิจ	081-4591129	Waran329@hotmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
14	คุณศุภชัย ขจรศิริภักดี	วิทยุชุมชนพลเมืองนนท์ FM:92.75 MHz สมาคมพลเมืองนนท์ 89/45 ม.ปิ่นทองธานี ถ.บางกรวย – ไทรน้อย ต.บางศรีเมือง จ.นนทบุรี 11000	089-4530808 089-4519599	
15	คุณน้าคำง คำแดง	บริษัททีวีบูรพา จำกัด 22/4 ซ.รามคำแหง 43/1 แขวงวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310	02-9515793 Fax:029575796	
16	คุณปวีณา กลิ่นสง	www.thaiaiatoday.com	02-6328580 085-3184102	Patima.108@hotmail.com
17	พ.อ.สรวัช ปิ่นทวม	สถานีวิทยุ 91.9 ถ.พิษณุโลก ดุสิต กรุงเทพฯ	02-2824078	
18	คุณสุนิตย์ เจริญสุธา	Change Fusion	081-8041050	sunii@change fusion.org
19	คุณณภัทร ตันติภักดี	บางกอกโพสต์	868785395	pb_kiku@hotmail.com
20	คุณทวีพร คุ่มเมธา	The Nation	8982987	amplifier3@gmail.com
21	คุณนิตยา น้อยใหญ่	สถานีวิทยุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	878223073	nittaya_pui@hotmail.com
22	คุณศิริวัฒน์ อนันต์รัตน์	Thai PBS	27911201	sabe_dawood@hotmail.com
23	คุณฉันทนา เชื้อประจักษ์านนท์	สช.ออนไลน์	29510544	
24	คุณสุกักริ เสมอปรพต	INN	851119456	d4470d@hotmail.com
25	ยุวธิดา บุญมาก	สช.ออนไลน์	29510544	
26	คุณสมญาธิ์ อินทรโชติ	NBT	27502053	
27	คุณพรพรณิศา ภัทรวรเดช	ทีวีไทย	27911620	

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
28	คุณจันทนาพร	TV 5	22710060	
29	คุณวุฒิพงษ์ พูลเพ็ญ	NBT	814862615	
30	คุณเจามร กิจเสาวภาคย์	TV 9	851526644	
31	คุณสมเกียรติ รัตฟไกร	TV 3	841304382	
32	คุณธัญญา อภัยจิตต์	TV 7	818376421	
33	Karen Emmows	writer	817017735	emmons@loxinfo.com
34	คุณชิตพงษ์ กิตตินราดร	เครือข่ายครีเอทีฟคอมมอนส์	084-3422442	guopai@gmail.com
รายชื่อผู้สนใจทั่วไปและนักศึกษา				
1	คุณณรงค์ศักดิ์ เสรีใจธรรม	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 96/273 ถ.เพชรเกษม 10 ท่าพระ บางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600		Narongsak.serejitham@gmail.com @
2	คุณพิมพ์มณี เมฆพ่ายัพ	คณะนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา ม.ธรรมศาสตร์	089-4411553	Piim_m@hotmail.com
3	คุณชินรัตน์ ชูณรงค์	คณะนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา ม.ธรรมศาสตร์	089-7662719	anechinn@hotmail.com
4	คุณสุวรรณ์ บุญแท้	คณะนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา ม.ธรรมศาสตร์	081-7121198	naimadee@hotmail.com
5	พันจ่าเอกวัลลภ บุญทานัง	สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา ม.ธรรมศาสตร์	082-0805292	wanlopee@hotmail.com
6	คุณอารีรัตน์ ปานจับ	สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา ม.ธรรมศาสตร์	081-5820117	Nan_jjp@hotmail.com
7	คุณปรีดา รอดนวน	สาขาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์	081-7717548	prodnuat@gmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
8	คุณสุวัฒน์ ลิ้มวุฒิจิ	212 คลองเตยนิเวศน์ พระขนิ่ง กรุงเทพฯ	089-7801602	
9	คุณณรงค์ ลัดดาภิเศกขันธ์	2254 ถนนรามอินทรา แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220	089-7760215	Narong-luk@hotmail.com
10	คุณพสิษฐ์ วัฒนพิทักษ์	224/49 ถ.หลานหลวง คลองมหานาค ป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	081-8338969	
11	คุณสิริวัรี วีระสประสงค์	31 ซอยชัยสัมพันธ์ 10 ถนนราม 6 พญาไท กรุงเทพฯ 10400	081-5818386	maethiwari@gmail.com
12	คุณวรารมย์ ทวีวรดิตร			gluho@yahoo.com
13	คุณวรัญญา เกื้อนุ่น	22/555 สุขุมวิทลาดพร้าว 3 บางกะปิ กรุงเทพฯ		waranyafw@gmail.com
14	คุณชัยกร สุวรรณ	51/7 บ้านเนินสุข หมู่ 9 ซ.ร้านอาหารคุณแดง ถ.สุขุมวิท ต.บางพระ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี		Nakrop99@gmail.com
15	คุณพณิณณธ์ ทิพย์รัตน์	99/6 ม.4 ซ.ติวานนท์ 4 ถ.ติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี	080-2255564	Top_taipalm@hotmail.com
16	คุณภัทรพงศ์ สุภิตตานันท์	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02-6524299	Sulfuric_acids@hotmail.com
17	คุณพร ขาติวรธรรม	บ.สกายไลน์ เอ็มเตอร์เพรส	081-9177557	
18	คุณนพพร วรณวิญญู	184/439 ถ.ทักษิณ เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10170	087-8100529	
19	พล.ต.สมศักดิ์ สกุลทอง	112 ซ.สามัคคี 34 ถ.สามัคคี ท่าทราย จ.นนทบุรี	080-2233679	
20	คุณสุทธาดา แสงดี	649/176 อาคาร 6ก ถ.นวมินทร์ กรุงเทพฯ	086-9007298	Suchada_sawangdee@Yahoo.com
21	คุณนิรมล มุนจินดา		๘๑๖๙๕๒๙๐๗	snailday@gmail.com
22	คุณสุเทพ ปันบุญชู	คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		noom_admission@hotmail.Com
23	คุณยุทนา คล้ายสุบรรณ		087-9971811	chaiypoorn@hotmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
24	คุณกาญจนา หิรัญการ	313/6 ซ.โรงเรียนอัมมาตย์เก่า ถ.บ้านหม้อ แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200		
25	คุณรัฐนันท์ คงคาหลวง	สำนักปฏิบัติธรรมาสนครม.ธรรมศาสตร์	081-6209766	nathanun@gmail.com
26	คุณวิภา แสงจันทสิทธิ์	31/39 ม.8 ถ.บรมราชชนนี 60 แขวงจิมพลี ต.ลี้จัน กม. 10170	081-4212536	Wittaya_saeng@yahoo.com
27	คุณพัฒน์ พูลสวัสดิ์	89/71 บ.กลางเมือง ซ.ลาดพร้าว 71 ถนนลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10230	02-5382894 086-6921645	patpools@hotmail.com
28	คุณเทียนชัย วงศ์นครณ์		086-7400612	Tienchai_imp@yahoo.com
29	คุณกาญจนา นทิพย์	231 ม.6 ต.วังขนาย อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี	081-6682987	
30	คุณดุริณี ตันศิริมานนท์	55/12 เมืองเอก รังสิต ปทุมธานี 12050	02-9977279 084-1302574	Daruneet98@hotmail.com
31	คุณวิยะดา โลหิจินดา	60/314 ม.8 ต.บางกระสอบ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000	086-5174374	wiyadal@yahoo.com
32	คุณเสกสรรค์ โรจนเมฆกุล	นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	080-1414481	Asek_44@windowslive.com
33	คุณวันทนัน โดณะประดิษฐ์	205/2 ซ.เจริญกรุง 79 แขวงวัดพระยาไกร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120	081-6972758	
34	คุณสุวรรณา สุวรรณรัฐมา	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง	080-1907714	S_aueng@hotmail.com
35	คุณพนิดา เรืองปัญญาพจน์	196/2 ถ.นางลิ้นจี่ทุ่งมหาเมฆ สาทร กรุงเทพฯ 10120	081-6182184	
36	Pampat Kajohnnarongvantho	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		pampat_kj@hotmail.com
37	Gaya Srikanatan			gaya_srikanatan@yayoo.co.uk
38	คุณสุนัน นิชยามา	123 ซ.เจริญราษฎร์ ยานนาวา สาทร กรุงเทพฯ 10120	02-2119293	

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
39	คุณณณังกร เพ็ญจันทร์	University of Amsterdam	086-8006949	Phen_yar@hotmail.com
40	คุณวรางคนางค์ นิมิตรัดดา	ม.พระจอมเกล้าธนบุรี	089-7172535	varawganang@hotmail.com
41	คุณนภาศิริ โกมลพันธุ์	ม.พระจอมเกล้าธนบุรี	089-4767536	nardart@hotmail.com
42	คุณอารัตน์ ปานจับ	ม.ธรรมศาสตร์	081-5820117	Nan_jjp@hotmail.com
43	คุณเอกชัย เรืองรัตนการ	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	084-0114871	Sono_filmacy@hotmail.com
44	คุณกุลทราภรณ์ สุพงษ์	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	086-7374909	moustechesos@hotmail.com
45	คุณอุมาภรณ์ ตั้งเจริญบำรุงสุข	43/30 เข็มจรีปาร์คคอนโด ตึก F ซ.วิภาวดี 22 ถ.วิภาวดีรังสิต จตุจักร กรุงเทพฯ 10500	086-5092133	
46	คุณพันธุ์ภาพ พันธุ์เสือ	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	897565674	bddnude@hotmail.com
47	คุณมนต์ชัย อนันต์วงสุข		089-7817642	Monchai28@gmail.com
48	คุณชลเทพ ปันบุญชู	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	085-8291379	Noom_admission@hotmail.com
49	คุณอินติมา แสงสุพรรณ	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	816223121	untima.s@gmail.com
50	คุณณัฐชา สารีวาท	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	896869145	beau_pn@hotmail.com
51	คุณธิติมา กระแจจจินดา	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	810086346	popeye_olive@hotmail.com
52	คุณศิริธร ทองเสมอ	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	851100711	t_siriecon@hotmail.com
53	คุณนภาพร อินทร์เดาตอน	ม.ธรรมศาสตร์	089-1442851	snoopion@hotmail.com
54	คุณทัศนีย์ ส่าแก้ว	ศศย.	087-0394441	Panpan2302@hotmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
55	คุณอุษา สุนทรเทพสงคร	64 เอกชัย 37 จอมทอง บางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150		
56	คุณณิษฐา ก้อนเพชร	114 ซอยสุขุมวิท23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร10110		
57	คุณภาวิฒน์ สัตยารักษ์	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	899887767	psatayanurug@gmail.com
58	คุณศิริวรรณ หลิมสกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	898299188	sauvage_max@hotmail.com
60	คุณกุลกนิษฐ์ สุธรรมชัย	ช.เจริญกิจ ถ.พระราม 4 แขวงมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กทม.10500	896903548	phoenix_ksspiri@hotmail.com
61	คุณสิทธิเดช พงศ์กิจวรสิน	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	22186247	sittidaj.p@chula.ac.th
62	คุณพรพรพ พนมวัน ณ อยุธยา	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	859018801	pacharapom.pa@student.chula.ac.th
63	คุณภาณุเจนณ์ ธเนศวรกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	866007986	bklumos@hotmail.com
64	คุณพิชชา พลະพิลวัลย์	คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	815714547	phittayakai@hotmail.com
65	คุณรติมาศ นรจิตร์	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	898136259	njoy_poob_pub@hotmail.com
66	คุณธนสร สุธีรภาคย์	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	858321020	zp1708@hotmail.com
67	คุณรัชนี อยู่แสงสูง			
68	คุณวรัญญา เกื้อนุ่น			
69	คุณวิลาสินี จันทร์สี้อย			
70	คุณลดาพรณ จันทรีพิमानสูง			
71	คุณพุ่มมณศรี ทิพย์รัตน์			

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
72	คุณสุภาวดี เล็กเลิศปัญญา			
73	คุณวินัย ทวีชัยเลื่อง		083-4240252	
74	คุณสุกรีย์ เทมแสงวง			
75	คุณธนนัย วิชัยเฉลิมวงษ์		086-8396249	
76	คุณกมลลักษณ์ ตั้งทรงศิริศักดิ์		087-8108165	
77	คุณพรพร ขาติวรธรรม			
78	คุณรัชชญา เจนศิริปัญญา			
79	คุณนพพร วรรณวิท			
80	คุณปรีชา มุชาพงษ์		084-528115	
81	คุณกาญจนา หิรัญการ			
82	คุณอุดม ไตรวัฒนสุตร			
83	คุณนราพร อินทร์เคนดอน			
84	Mr. Alejandro Adler Braun	The Wharton School, University of Pennsylvania 4039 Baltimore Ave., Apt. 3R, Philadelphia, PA 19104 USA	6689 018 0448	aadler@wharton.upenn.edu
85	Aksarapak Wongcharoen	Sasin GIBA Chulalongkorn University Sasa Patasala Bldg, Phayathai Road, Pathumwan, BKK 10330	022184001#178	aksarapak@gmail.com
86	Nathabhorn Leamcharaskul	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		n.Leamcharaskul@gmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
87	kanae Kitade	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		tuku_08_pon_10@yahoo.co.jp
88	Singhapan Sinhaseni	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		singhapan77@hotmail.com
89	Pimpachara Kusolvitikul	Columbia University		pk2236@columbia.edu
90	Saksra Boribanpotkate	T.U		sriboi@hotmail.com
91	Mr. Konggruth Isaraporn	Thammasat Business School		
92	Ms. Peeraya Worasetnorachai	Thammasat Business School		iampingpeeraya@hotmail.com
93	Ms. Phathanee Wanichphadoongtham	Thammasat Business School		
94	Ms. Wareerat Chansoontorn	Thammasat Business School		Wareerat_ch@hotmail.com
95	Brian R. Phillips	Baan Chao Praya no.1209 208 Somdet Chao Praya Soi 17, Klongsan, Bangkok	6685 915 7342	yugobrian@hotmail.com
96	Jonathan Fox		6686 998 2613	yonatanfox@yahoo.com
97	Kittisak Pattamasaei	MFC Asset Management Public Company Ground Floor & 21st-23rd Floors, Column Tower, 199 Ratchadaphisek Road, Klongtoey, Bangkok 10110	6681 908 1737	kittisak@mfcfund.com
98	Kurkrit Chaisirikul	The Royal Thai Customs, Ministry of Finance 41/32 Mo.10 Soi Watthong, Chimblea, Talingchan, Bangkok 10170	662 448 6029/ 6686 270 7171	kurkrit@hotmail.com, 106432@customs.go.th

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
99	Lan Mai Ha	The Human Development Forum Foundation 5 Phaholyothin 18, Jompol, Jatujak, Bangkok 10900	6685 352 0892	mailanh@gmail.com
100	Marie-Claire Droz	International Movement ATD Fourth World 84/1 Soi Kingplu, Sathom Soi 11, Bangkok 10120	662 286 5749	mcdroz21@gmail.com
101	Pachara Ram-Indra	132/1 Viphavadee-Rangsit 2, Dindang, Bangkok 10400	6681 4031787	Pramindra09@ggsb.columbia.edu
102	Pichanan Dao-Chaeng	23/22 Bua-Khao soi 9, Ramkamhaeng 174, Minburi, Bangkok 10510	662 917 4586, 6685 111 9658	p.daochaeng@gmail.com
103	Robert W. Pons	27/73 Sukhumvit Soi 10, Klong Toei, Bangkok 10110	662 653 3215, 8884 550 9296	ponsdhaka@yahoo.com
104	Sern Sampachanya	57/20 Wipawadee-Rangsit 20 Road, Jomphol, Jatujak, Bangkok 10900	6681 453 2826	Ss3053@columbia.edu
105	Shi-Wei Ye	23/22 Soi 9, Bue-Khao, Ramkhamhaeng 174, Minburi, Bangkok	6689 673 5265	Swy105@yahoo.com, sy2234@columbia.edu
106	Silvina Penovi	7/6 Baan Sukjai, Soi Sukjai, Sukhumvit Soi 40, Phra Khanong Bangkok 10110	662 686 4376/ 6684 143 9043	spenovi@yahoo.com
107	Udom Chiprarop			
108	Virayut Kusalasai	Sasin GIBA Chulalongkorn University Sasa Patasala Bldg, Phayathai Road, Pathumwan, BKK 10330	6689 781 0571	vkusalasai@gmail.com
109	Nattawat Theeralettham	วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล	8713881981	to_somic@hotmail.com

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
110	Walker Young	Sathom Gardens Condo, Tower 2, #39/542 Tungmahamek, Sathom Bangkok 10120	6683 199 6365	walkersyoung@gmail.com
111	Manawika Thanawibulsate	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	870719441	manawika@gmail.com
112	Pariyakorn Maneekul	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	859079771	yakkywitchy@hotmail.com
113	Sophon Dulyarassamee	ม.ธรรมศาสตร์	878220095	greatminister@hotmail.com
114	Parinda Wanitwat	Princeton University	896950043	h_o_t_m_i_n_d@hotmail.com
115	Veeraya Julamony	MOF	870422002	tacumber@hotmail.com
116	Jirayut Srupsrisopa	Uni of Manchester	847715930	t_jirayut@hotmail.com
117	Walter Heiser	DFDL Mekhong Law Group Phai Nam Road, House No.004, Vientiane, Lao	856 20 62 00 224	Water.Heiser@dfdlmekong.com
118	Krairit Tohtubtiang	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
119	KrittakarnKongwanpornsiri	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
120	Kavinthip Phalajivin	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
121	Thanon Pongtana	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
122	Poonyawat Santiparapop	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
123	Pattarin Jarutikorn	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
124	Suparada Damrongchietenon	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
125	Arb-boon Thanomkulbutr	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

ลำดับ	ชื่อ – นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
126	Natthawat Sinthuchat	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
127	Pichayapa Suenghataiphorn	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
128	Ana Laticia Bustos Rivas	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
129	Emmanuel Israel Hinojosa	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
130	Silvia Regelyova	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
131	Michiel Vos	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
132	Meike Kramer	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
133	Adria Carbonell	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
134	Kojakorn Pojthanamas	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
135	Korchoke Saengtongaram	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
136	Kewarin Chanchusep	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
137	Khomdet Suwisisth	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
138	Krongkwan Wongdeeprasith	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
139	Jong Bae Park	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
140	Jakob Rasmussen	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
141	Jung Uk Sun	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
142	Chanoknart Limsowan	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน/ที่อยู่	โทรศัพท์/โทรสาร	E-mail
143	Thiti Pluemarom	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
144	Naratorn Meephian	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
145	Natenapha Narongtanupol	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
146	Prakaimas Somthaiteva	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
147	Paranee Tantbirojn	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
148	Pattarawit Jaroenkit	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
149	Maneerat Sukhumdhanakul	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
150	Yuttana Saisangkagomon	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
151	Ruang Pokwanvit	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
152	Vathanyoo Kunapornsujarit	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
153	Wasu Mattanapotchanart	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
154	Wirin Eiamphoklap	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
155	Verawat Chimpilas	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
156	Suthasinee Tungsirsurp	นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

บทที่ 4 ภาพประกอบกิจกรรม

ภาพที่ 1 เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “จีเอ็นเอชกับวิกฤตในปัจจุบัน: โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ” วันที่ 26 สิงหาคม 2551 ณ อาคารศศปฐศาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2 คุณปริดา เตียสุวรรณ คุณรสนา โตสิตระกูล ผศ.สุรัตน์ ไหราชัยกุล อ.จอน อึ้งภากรณ์และอ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ วิทยากรเวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “จีเอ็นเอชกับวิกฤตในปัจจุบัน: โอกาสที่ซ่อนเร้นสำหรับแนวคิดใหม่ๆ และการริเริ่มต่างๆ”

ภาพที่ 3 เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ “นิยาม ‘ความสุข’ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและประโยชน์สุข” วันที่ 10 ตุลาคม 2551 ณ เรือนจุฬานภมิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4 ผศ.สุรัตน์ ไหราชัยกุล ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน ดร.สุทธิลักษณ์ สมิติศิริ และคุณณัฐพัช วัจวิญญู ร่วมนิยามใหม่ของ “ความสุข”

ภาพที่ 5 คุณณัฐพัช วัจวิญญู สถาบันขวัญเมือง เสนอว่าการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจะต้องผ่านประสบการณ์ตรง

ภาพที่ 6 ดร.สมบุญ ศรีประทัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอว่าเรื่องความอยู่ดีมีสุข (well-being)

ภาพที่ 7 ท่านมาติเยอริการ์ ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือ “ความสุข คู่มือพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญที่สุดแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หนึ่งหนังสือความสุข เป็นหนังสือที่ท่านมาติเยอเขียนและนำเสนอในเวทีสังเคราะห์ “ความสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”

ภาพที่ 8 เวทีสังเคราะห์และบูรณาการความรู้พิเศษ “ความสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” วันที่ 3 ธันวาคม 2551 ณ อาคารศนินิเวศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 9 ท่านมาติเยอ ริการ์ (Matthieu Ricard) ภิกษุในพระพุทธศาสนา นักเขียน นักแปล นักถ่ายภาพ และมี
ส่วนร่วมอย่างแข็งขันในงานวิจัยวิทยาศาสตร์และจิตวิญญาณว่าด้วยผลของการปฏิบัติสมาธิที่มีต่อสมองกับ
กลุ่มนักวิทยาศาสตร์แห่ง Mind and Life Institution เป็นวิทยากร และ อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นพิธีกรดำเนิน
รายการ

ภาพที่ 10 การประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่4 วันที่ 24-26 พฤศจิกายน 2551
ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศภูฏาน คุณวัลลภา แวน วิลเลี่ยนวาร์ด ผู้จัดการโครงการฯ (แถวที่ 1 คนที่ 3) กับผู้เข้าร่วม
การประชุม

ภาพที่ 11 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 "How to Measure Genuine Progress" วันที่ 27, 28, 30 มกราคม 2552 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาย คุณฮันส์ แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด ผู้จัดการโครงการฝ่ายต่างประเทศและดร.โรนัลด์ โคลแมนผู้อำนวยการศูนย์ GPI/Atlantic วิทยากรกล่าวแนะนำวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

ภาพที่ 12 ผู้แทนเครือข่ายจีเอ็นเอชกลุ่มน้ำโขงจากประเทศกัมพูชา นำเสนอแผนงานในระยะต่อไปของเครือข่าย หลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมในครั้งนี้

ภาพที่ 13 วิทยากร ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม ประกอบด้วยเครือข่ายผู้นำเยาวชนองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการ จากประเทศพม่า กัมพูชา ภูฏานไทย เป็นต้นที่เป็นผู้ปฏิบัติการทางสังคมและสนใจการพัฒนาทางเลือก

ภาพที่ 14 การบรรยายสาธารณะ "GNH and the search for a new global economic architecture: Do we need an alternative development paradigm?" วันที่ 29 ม.ค. 2552 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ.กิตติรัตน์ ณ ระนอง รองผู้อำนวยการสถาบันบริหารธุรกิจศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกล่าวเปิดงาน

ภาพที่ 15 ดาโช กรรมมา อูระ ผู้อำนวยการศูนย์ฐานศึกษา และดร.โรนัลด์ โคลแมน ผู้อำนวยการศูนย์ GPIATLANTIC วิทยากรบรรยายบรรยายสาธารณะ "GNH and the search for a new global economic architecture: Do we need an alternative development paradigm?"

ภาพที่ 16 ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน กล่าวถึงความเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและความสุขมวลรวมประชาชาติ